

מרומניה עד כפר חב"ד

זכרונותי

הרב משה אהרן טייכמן

ב"ה

מרומניה עד כפר חב"ד

זכרונותי

הרב משה אהרן טייכמן

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2024

עימוד ועיצוב: *y.w. designgraphic*

מבוא

בשבח והודיה לה' מוגש בזאת ספרי, השוזר את מסכת חיי. על כך כבר נאמר: "זה ספר תולדות אדם" (בראשית ד', א'). מתולדות חייו של כל אדם אמורים ללמוד השגחה פרטית, דרך בעבודת ה', או מוסר השכל.

גם בספר זה ניתן לראות את חסדיו הניסיים של ה', בבחינת "ועל ניסיך שבכל יום עמנו", ואת הסייעתא דשמייא שבכל מצב בחיים.

אם בימים כתיקונם אמורים הדברים, הרי על אחת כמה וכמה נכון הדבר, כשמדובר על מאורעות מלחמת העולם השנייה, מלחמות המצווה בארץ ישראל ואירועים מסעירים נוספים שחוויתי בחיי. כמובן, עלי לתת שבח והודיה על ניסי ה' ועזרתו האלוקית, שניתב את דרכי והגן עלי. ועוד והוא העיקר, עד כמה עלי להודות לה', שזיכה אותי להגיע לחסידות חב"ד ולקבל הדרכה אישית וצמודה מהרבי בכל אחת ואחת מתחנות חיי.

ויתרה מזו, כששאלתי את הרבי כיצד אוכל להודות לה', ענה לי בכתב ידו הקדושה: "**ביטוי ההודיה בנידון זה - ע"י פעולות ד"אהבת ישראל"**. ותשובה זו המריצה אותי לפעול פעולות רבות של הפצה והשפעה משך עשרות שנים לכל סוגי האוכלוסיה, כפי שאתאר בספר בעזרת ה'.

ומנשים באוהל תבורך. חב אני תודה מעומק הלב, לאשתי היקרה שטערנא שרה שתחי', "שלי ושלכם שלה הוא". וכבר נאמר "אשת חייל מי ימצא... רבות

בנות עשו חייל ואת עלית על כולנה". ייתן ה' שנזכה להמשיך הלאה מתוך בריאות איתנה, ולרוות נחת חסידי מכל צאצאינו.

הנני להודות לילדַי היקרים שיזמו את כתיבת הספר, שעזרו במלאכת ההוצאה לאור, הקלידו, עיבדו והגיהו, ואף מצאו תמונות מתאימות.

וזאת למודעי, זכרונותי אלו נכתבו בסגנון אישי ופנימי, וחלקם אף נכתבו בשעת מעשה. לכן, רבים מהדמויות וחשובי החסידים המוזכרים - נכתבו ללא תארים ההולמים את כבודם.

מודה אני לה' על כל הטוב אשר גְמלנו - על המשפחה הנהדרת, על הבנים והבנות, על החתנים והכלות, על הנכדים והנינים שזכינו להם. עקב זאת רגיל אני בשנים האחרונות לומר אחר התפילה, בלי נדר, את פרק ק' מתהילים - "מזמור לתודה הריעו לה' כל הארץ", בהודיה על העבר ובבקשה על העתיד. ותיכף ומיד ממש יזכנו ה' לגאולה האמתית והשלימה, אמן כן יהי רצון.

משה אהרן טייכמן

כפר חב"ד
קיץ תשע"ט

תוכן העניינים

פרק ראשון - ימי ילדותי ומלחמת העולם השנייה. 11

פרק שני - הסקוֹלֶענֶער רֶב - הרב אליעזר זוסיא פורטוגל 29

פרק שלישי - בביתו של הסקוֹלֶענֶער רֶב 43

פרק רביעי - בארץ ישראל 67

פרק חמישי - בישיבת תומכי תמימים בלוד 75

פרק שישי - העבודה בחינוך והפצת המעיינות 107

פרק שביעי - הפעילות בנס ציונה 119

פרק שמיני - הנסיעה לרבי בצ'רטר הראשון 131

פרק תשיעי - לימוד כתיבת סת"ם וקבלת סמיכה לרבנות . . . 223

פרק עשירי - תקופת החתונה 229

פרק אחת עשרה - ופרצת. 261

פרק שתים עשרה - ההוראה בבית ספר למלאכה 275

פרק שלוש עשרה - הפעילות בצבא 287

פרק ארבע עשרה - משגיח כשרות בכפר חב"ד 315

פרק חמש עשרה - הוראת ילדי-מצווה
בבתי ספר ממלכתיים בירושלים עיה"ק 323

פרק שש עשרה - סוכות תש"מ אצל הרבי 333

פרק שבע עשרה - כתיבת הספרים
"תורת הבעש"ט בראי חז"ל" 345

פרק שמונה עשרה -
ההשתטחות על קבר אבי ביאשי-רומניה 361

פרק תשע עשרה -
השפעה ופעילות בבתי הכנסת בכפר חב"ד 373

פרק עשרים - מארי דאתרא של כפר חב"ד 387

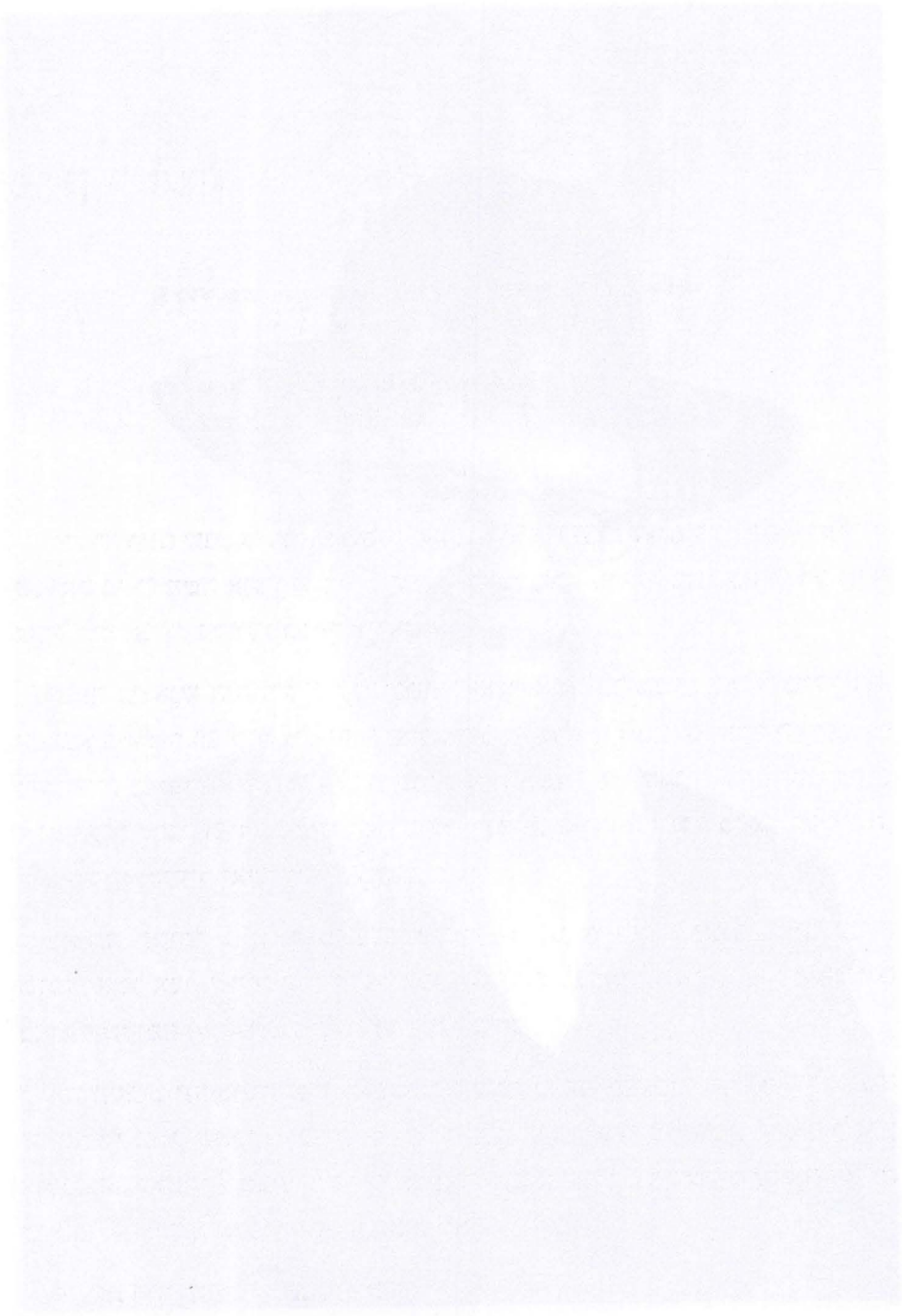
פרק עשרים ואחת -
מסירת שיעור שבועי בכולל תפארת זקנים 403

נספח לפרק 14 431

פרק עשרים ושתיים - נספחים:
עצות לפרנסה, לברכה בבית ולאריכות ימים 433

פרק עשרים ושלוש - לקט מכתבים מהרבי 437

פרק ראשון

ימי ילדותי ומלחמת העולם השנייה

נולדתי ביום שני, א' דראש השנה שנת תרח"ץ, (6/9/1937 למניינם), לאבי ר' שמואל בן ר' משה אהרן וגיטל טייכמן, ולאִמי מרת פרידה רחל בת ר' דֹב וחיה צירל לייבוביץ', בביתנו בכפר ציגַאנַאש.

הכפר ציגַאנַש היה יישוב קטן במחוז יַאשי אשר ברומניה; באזור מולדובה, הנמצא במרחק 20 ק"מ מן העיר יאשי. רוב תושביו היו נָכרים. אבל היו שם גם כשלושים משפחות יהודיות. בית-כנסת היה בכפר. אך מִקווה לא היה במָקום אלא בעיר יאשי, והיו מגיעים לשם בסוס ועגלה. שוחט התגורר בכפר בקביעות, הוא הוזמן מהעיר יאשי לגור במַקום.

באותה תקופה היה נהוג, שלבית הרפואה הגיעו ללדת נשים מבתי עניים בלבד. אבל אבי, שהיה הגביר של הכפר, הרשה לעצמו לנהוג כמנהג העשירים באותה תקופה ולהזמין מיילדת פרטית לביתנו.

את הסבים והסבתות שלי לא זכיתי להכיר, משום שנפטרו טרם היוָולדי. מה שידוע לי הוא, שסבי ר' משה אהרן טייכמן, שאני קרוי על שמו, היטיב להבין דף גמרא, ואשתו - סבתי גיטל טייכמן, הייתה אישה צנועה שכיסתה את ראשה במטפחת, **אבל היטב**, והייתה נחשבת לאישה חכמה.

חתונת הורי הייתה בשנת תרצ"ז.

אבי ר' שמואל בן ר' משה אהרן טייכמן

סבי מצד אימי ר' דב לייבוביץ

Doamna şi Domnul

Şmil Taichman

au plăcere a vă face cunoscut naşterea primului lor copil şi vă invită la ceremonia rituală

ברית מילה

care va avea loc Luni 13 Sept. 1937 ora 10 dim., în locuinţa proprie din com. Ţigănaşi jud. Iaşi

Duminică seara קריאת שמע

הזמנה לברית המילה שלי

בכפר ציגאנאש

ברית-המילה שלי נערכה ביום שני ח' בתשרי תרח"ץ. המוהל היה יהודי בשם אברמוביץ, אשר הגיע מיאשי.

ביתנו היה הבית הגדול ביותר בכפר. היו לנו מספר בהמות חולבות, ומהחלב היו מייצרים בבית מוצרי חלב שונים, כגון: שמנת וגבינות. פתח הצינור שדרכו עברה השמנת מהמכונה, היה בגובה נמוך, ממש בגובהי. ואני, כאשר חשקה נפשי, הייתי מתקרב, פותח את פי ולוגם מהצינור שמנת טעימה. גם סוסים אחדים היו לנו בחצר, וגם בית חרושת לסיפונים (סיפונים - אלו בקבוקים מיוחדים לסודה) ושדה תבואה.

בהיותו אמיד, היה אבי מלווה כסף לאנשים. וכאשר היה נפטר בעיירה יהודי עני, נהג אבי במנהג מופלא: תחילה היה צועד, כמו כולם, במסע ההלוויה. אך בעת הקבורה, היה ניגש לקדמת השיירה, ממש לשפת החפירה. הוא היה מוציא מכיסו את שטרות ההלוואה שחב לו אותו נפטר; ואז, מעל הקבר הפתוח ולתדהמת כל הנוכחים, היה קורע את שטר החוב ומכריז שהחוב בטל ומבוטל! אין זה קל כלל לוותר על חובות שכאלה. לעתים היו בני משפחתו אף מתרעמים עליו בשל כך. אך אבי, בטוב לבו המיוחד ובאמונתו האיתנה, הבין עד כמה חמור הדבר להגיע לשמים עם קופת חובות. הוא חפץ בכל לבו, שהנפטר יעלה למעלה ללא כל רבב של חוב. לכן מצדו הוא, עשה כל התלוי בו כדי להשיל מעל הנפטר את כתב האישום הזה.

חיי רווחה אלו נמשכו עד שנת תש"א. ואז גורשנו עם כל היהודים מהכפר אל העיר יאשי כדלקמן.

שרשרת ניסים בתקופת מלחמת העולם השניה (תרצ"ט-תש"ה)

סיבת פרוץ המלחמה ומטרתה היה חיסול כל שונאי ישראל, "הפתרון הסופי" שזמם היטלר ימ"ש.

רומניה הצטרפה לגרמנים ימ"ש מרצונה ובלי מלחמה כלל. כך שגם רומניה

הייתה שותפה לתכנית שטנית זו. וכך הושמדו מאות אלפים של יהודי רומניה על ידי רומנים שונאי ישראל בשיטות שונות. כאן אנו מגיעים לנס הראשון שחולל לנו ה': בנו לא פגעו שונאי ישראל, וב"ה שרדנו.

בשנת תש"א החליטה גרמניה לתקוף את רוסיה. אזי ניתנה הוראה לגרש את כל היהודים שברומניה מהכפרים אל הערים הגדולות. הנשים והילדים הורשו לקחת דברים מינימליים לקיומם, כמו בגדים, מעט כלים וכד', ולעבור לעיר יאשי בסוס ועגלה. ואילו הגברים נלקחו לעבודות כפיה. זכורני שבאותו יום שגורשנו מציגַנַש הגיע גוי קטן - זאטוט, ולקח ממני בכוח את הצעצוע שקנה לי אבי - באר קטנה מעץ בצבע לבן.

כל יהודי רומניה חייבים היו לענוד טלאי צהוב על בגדיהם, גם על הפיז'מה. אפילו לגן היינו חייבים להגיע, כשטלאי צהוב ענוד על בגדינו. וכאן חזינו בחסד המופלא שגמל ה' עם חלק מיהודי רומניה: הם לא נלקחו למחנות ההשמדה כמו יהודי שאר מדינות אירופה! הם שרדו!

כיצד ארע הנס? היה זה הגנרל הרומני, אנטונסקו, שאמר לנאצים כי הוא צריך את היהודים לעבודות בתוך רומניה עצמה. כך גם אבי נלקח לכפר נידח בשם: טֶרגוּ ז'וּ (הכפר ז'וּ) בתוך רומניה לעבוד שם. אולם בחסד ה', לא חלפו מספר חדשים, וכבר הוא הצטרף אלינו והגיע לעיר יאשי! הכיצד? התברר, כי שֶׂקֶר דִּבֵּר הגנרל לגרמנים, על שהוא זקוק ליהודים לעבודות אלו. שכן כעבור מספר חודשים שוחררו כולם לבתי גלותם!

אבל יחד עם זאת, האנטישמיות השתוללה ברומניה, והשנאה ליהודים התפשטה מאד. זאת כתוצאה מההסתות של הנאצים וגם משנאת הרומנים עצמם. כפי שאמר רשב"י: "הלכה שעשיו שונא ליעקב". באותה עת היו פה ושם התנגשויות ביהודים. ואף בשנת תש"א-1941 עצמה ערכו הרומנים הרג גדול ביאשי. אפילו בבוקרשט עיר הבירה טבחו ביהודים הי"ד. ושוב הצילנו ה' מידי הזדים: הטבח ביאשי פסח עלינו בניסי ניסים: הוא התחולל ימים ספורים ממש **לפני שאנו** הגענו לשם. רק **אחרי** שהתחולל הטבח ביאשי, והמקום קצת שקט, רק אז גורשנו לשם מהכפר ציגאנאשי!

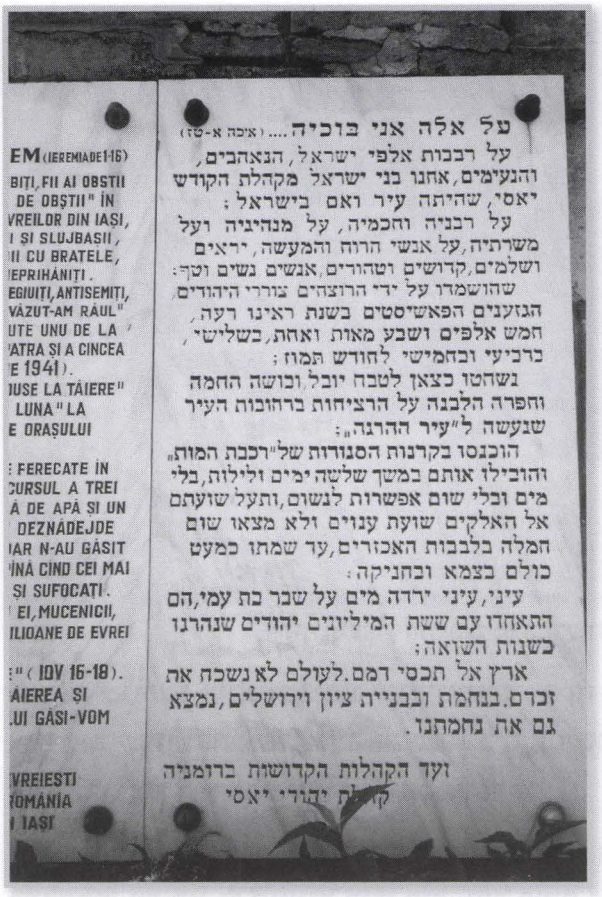
איסוף ומעצר יהודים בזמן הפרעות ביאשי

לפני שגירשו אותנו מביתנו שבציגאנאשי, לקח אבי את כל התכשיטים של אמי ואת שעון הזהב שלו. היה זה שעון כיס עם שרשרת, כמו של רבנים, כולו זהב. הוא חפר במרתף ביתנו ושם הטמין אותם.

לאחר המלחמה חזר אבא לציגאנאשי. את הבית הוא לא מצא, מכיוון שנחרב במלחמה. אך היו לו סימנים היכן היה, ועל פיהם גילה את המרתף. הוא הבחין שאנשים כבר חפרו וחיפשו שם לפניו. אך בחסדי ה' הם לא מצאו את התכשיטים. רק אבא מצאם והביאם עמו אלינו, ליאשי.

כאמור, לפני הגירוש ליאשי היה אבי אדם עשיר בעל נכסים רבים, מפעלים ושטחי אדמה לזריעה. פתאום, עם הגירוש, הפך אבא לעני מרוד. אבל בחסדי ה', היות שהיה אדם חרוץ, מצא מיד עבודה בבית-חרושת מסוים והתחיל לעבוד.

לפני חג הפסח חפר אבי גומה באדמה ובה היה מכשיר את מספר הכלים שהיו לנו לחמץ. גם בחנוכה זכור לי שחתך תפוחי אדמה לשניים ו'חפר' בהם גומות כדי לתקוע בתוכן את נרות החנוכה.

מודעת אבל לאחר פרעות יאשי

זכור לי שבהיותי כבן 5-6, היה אבא קם להתפלל לפנות בוקר. בבית שררה עדיין עלטה. אך אבא היה מדליק עשׂשׂית נפט; מתעטף בטלית ומתעטר בתפילין. ואז, לאורה העמום של העששית, היה אבא פותח את סידור התפילה, ומתפלל ברגש, מילה במילה, מתוך הסידור. רק בגמר התפילה, כשסיים לשפוך שיחו לפני קונו, היה הולך לעבודה.

בלילי שבת היה אבא שר זמירות לשבת. זכור לי הקטע:

"מנוחה ושמחה אור ליהודים,

יום שבתון יום מחמדים,

שומריו וזוכריו המה מעידים,

כי לששה כל ברואים ועומדים"

בשבתות היה אבי לוקח אותי לבית הכנסת. הוא השתדל שאעקוב אחרי "קריאת התורה", והיה מראה לי באצבעו איפה קוראים בחומש.

הצלה ממוות מכוון

בזמן הכיבוש הנאצי החליט אחד החיילים הגרמנים להתעלל ביהודים. מה עשה? הוא ציווה על כולנו לצאת מן המקלטים ולהסתדר בשורה אחת. היו שם גם ילדים קטנים, ואמותיהם לקחו אותם בזרועותיהן. אף אני ואחי בערל היינו ביניהם. החייל נעמד מול כולנו, רכן מעט, וכיוון את נשקו לעברנו. כמעט בטווח אפס! הייתה זו 'חרב חדה על צווארנו', באופן ממשי! ידענו באותו רגע, שאלו הן השניות האחרונות לחיינו עלי אדמות! כיצד בכלל ניתן, במצב איום שכזה, 'לא להתייאש מן הרחמים'?!

העיר יאשי כיום

לפתע, בשנייה האחרונה, עוד טרם הספיקה חית האדם לבצע את זממה, הגיע המפקד של הפלוגה. הוא הבחין בחייל, וקלט שהנה אמור להתרחש כאן טבח המוני. בו ברגע זעק לעברו: "חדל!" ופיזר את כל היהודים לחזור למקלטים. כיצד ארע הנס המופלא הזה? אמרו אז כולם: "בזכות הילדים הקטנים ניצלנו כולנו".

מפת רומניה

הצלה משוד

ויד ההשגחה לא עזבה אותנו אף לרגע. לא רק ממוות הצילנו ה' באופן ניסי, אלא אפילו משוד כספי. היה זה כאשר התגוררנו ביאשי, בבית שכור, ברח' אלנה דואמנה (elena Doamna) מס' 63. לפתע שמענו נקישות על הדלת. בפתח עמד לו חייל גרמני. אך פניו לא חרשו רע. הוא נכנס לבית בפנים ידידותיות וגילה לנו: "מחר יגיעו לביתכם חיילים גרמנים. הם ייקחו מכם כל דבר שיש לו ערך. לכן החביאו כל מה שיש לכם, כדי שלא תישארו מחוסרי כל". תמהנו מאד: איך יתכן כדבר הזה? חייל גרמני חפץ לסייע ליהודים?! אך כשהמשיך החייל לדבר, התבררה התעלומה: הוא סיפר שאסרו את אביו. הלה יושב בכלא, משום שהתנגד לאכזריות של הנאצים נגד היהודים. "אותי" -סיים החייל - "לקחו בכוח לצבא, למרות העובדה שאינני נאצי".

בשמוע זאת הורי, מיהרו להחביא את כל דברי הערך שהיו בבית. הם החביאו שטיחים טובים, פמוטים מנחושת ודברי מאכל. וכך זכור לי המחזה של יום המחרת: חיילים נאצים פורצים לביתנו. ומה רואות עיניהם? החדר כמעט ריק, אבא שוכב במיטה כאילו חולה, אמא יושבת לידו, ואנחנו הילדים יושבים על הארץ. מיד יצאו מהבית לשדוד במקום אחר.

הנה כי כן ראינו במו עינינו, שאף בתוך העם הגרמני ישנם חסידי אומות העולם. ואף בהיותנו בשפל המצב, ידו של ה' מסייעת לנו.

תבוסת הנאצים וסיום מלחמת העולם

משך חמש שנים הייתה רומניה כבושה בידי הנאצים. משנת תש"א ועד תש"ה. בשנים הראשונות המעצמה האמריקאית ואף אנגליה נמנעו מלהתערב. הן לא שתו לִבן לרצח ההמוני של מיליוני היהודים. אך לאחר שכבשו הנאצים את אירופה וחלק מרוסיה, הבינו אמריקה ואנגליה, שעתה הנאצים מתכוונים לכבוש גם אותם. רק אז, רק כשפחדו לעורן, יצאו למלחמה נגד הגרמנים בכל רחבי אירופה.

בילדותי

פעם, באמצע הלילה הבחינה אמי שבחוץ שורר אור כמו ביום. היא העירה את אבי בבהלה, ואמרה שכנראה כל העיר בוערת. אבל למעשה אור זה היה מהפרוז'קטורים של מטוסי כוחות הברית אנגלו אמריקה. הללו האירו את כל העיר יאשי. הם תרו אחר ריכוזים של הצבא הגרמני. כעבור זמן מועט התחילו הפצצות מן המטוסים לעבר החיילים הנאצים. למעשה, הנאצים כבשו שטחים גדולים ברוסיה. לכן החליטו מעצמות אמריקה, אנגליה ורוסיה ששלושתן ילחמו בגרמנים. אמריקה ואנגליה יילחמו בהפצצות מן האוויר, ורוסיה תילחם דרך היבשה. כך, במאמצים משותפים, יפעלו יחד עד שיצליחו לחסל את כוחות הרשע של הנאצים. ואמנם, כעבור זמן נכנסו גם ליאשי משאיות של חיילים רוסים. הם נלחמו ישירות בנאצים, הרגו בהם והכניעו אותם. וכך שחררו את כל רומניה מהכיבוש הנאצי.

ליד הבית, בו התגוררנו, זרע אבי עגבניות. אך לדעתו, שטח הזריעה היה קטן מדי, והוא חפץ לזרוע כמות גדולה יותר במקום נוסף. מה עשה? בחצר ביתנו היה מקלט, שאותו חפר אבי במו ידיו. וגם שם, למעלה, מעל המקלט, הוא זרע עגבניות. אולם לא הצלחנו ליהנות מהן כל כך. שכן כאשר הגיעו החיילים הרוסים לביתנו, היו מורעבים מאד. הם אומנם הביאו עמם לחמים שחורים משיפון של שלושה ק"ג כל אחד. זו הייתה מנת הקרב שלהם: לחם שחור בלבד. אך מלבד לחם שחור לא היה להם מאומה לאכול. לכן, בהגיעם, היו ממש מזי רעב. הם התנפלו על המאכלים שהיו לנו בבית ו'חיסלו' את כולם. גם את כל העגבניות, שאבי זרע ביזע רב, אכלו עד תום, יחד עם הלחם השחור שהביאו.

חייל רוסי אחד הרים אותי ואמר: "נַש בְּרַט" (חבר שלנו). מדוע? כי היה לי סוודר אדום כדגל של הרוסים.

מסירות נפש עד מוות, על אהבת ישראל

בגלל מצב המלחמה שרר רעב במדינה. ריחם אבא על התושבים היהודים, הרעבים כל כך. הוא חפץ מאד שיהיה להם לא רק לחם, כי אם גם בשר, למען יתחזקו ויחזקו את בריאותם. בעל יוזמה היה אבא, ואף איש מעשי פעיל. מה עשה? הגה רעיון מקורי, ואף ביצע אותו בפועל: הוא הלך עם שוחט לאחת הרפתות, וקנה בכספו פרה גדולה. השוחט שחט את הפרה לפי כל כללי השחיטה; אבי היה המנקר, בהיותו בקי בניקור; וכך הכינו בשר בקר, בשחיטה כשרה, כדי למכור ליהודים. היוזמה הזו העמידה על הרגלים יהודים רבים חלושים ודוויים. אבי שמח כל כך על האפשרות להבריא עוד ועוד יהודים, להאכילם בשר כשר! הוא התמסר ללא גבולות לשמור את הבשר השחוט ולחלק אותו! אך אהבת ישראל המופלאה הזו עלתה לו בחייו. מסירותו העצומה ליהודים נוספים הביאה למותו בטרם עת.

בליל אחת השבתות של חודש שבט תש"ה, סייר אבי, כהרגלו, סביב הצריף בו שמרו את הפרה השחוטה. קור עז שרר בחוץ. אנשים לא נראו כלל. סכנה הייתה אז לשהות מחוץ לבית החמים. אך אבי היה להוט לבדוק, שהבשר הכשר שמור כראוי. לכן לא שת לבו לקור הקפוא, לא התייחס לרוחות העזות, אלא המשיך לסייר סביב הצריף. אזי גופו החלוש הצטנן קשות. ההצטננות התפתחה לדלקת ריאות חריפה, ואבי המסור נפל למשכב. בשנת תש"ה עדיין לא הגיעה לרומניה התרופה פניצילין. כך שלא הייתה כל תרופה לדלקת הריאות. אם היו אנשים, במיוחד מעל גיל 50, נחלים בדלקת ריאות, לא היה לאל ידם של הרופאים לרפאם.

וכך אף ארע בגורלו של אבא. דלקת הריאות החמירה, וקיפדה את פתיל חייו. בתאריך ה' אדר תש"ה עלתה נשמתו הטהורה ליוצרה. אבי מסר נפשו בפועל

ממש, על מצות אהבת ישראל, על מבצע כשרות! וזאת, עד כדי מוות ממשי! יהיו מעשיו המופלאים נר לרגלנו. תנצב"ה.

יתום ואלמנה יעודד

נשארנו יתומים, אני בגיל 7 ואחי דב שי' בגיל 6. ואמנו אלמנה.

ביום פטירת אבי ז"ל, שלחו אותי ואת אחי דב שי' לבית אחר. אני הבנתי את הסיבה: לא רצו שנראה ושנשמע את הבכיות, את הצעקות ואת הלוויה. אבל אחי הקטן ממני לא הבין מדוע שולחים אותנו לבית אחר, ושאל: "מדוע לא מרשים לנו להיכנס לביתנו? זה הרי הבית שלנו. ומדוע עלינו לשהות בבית אחר?". ביאשי היה נהוג שילדים קטנים אינם מורשים להשתתף בלוויות. כך שלא השתתפנו בלוויה של אבא, ואף לא אמרתי קדיש ליד קברו.

אבל מאז יום המחרת, אמרתי את הקדיש לעילוי נשמת אבי בכל יום משך אחד עשר חודשים. הייתי קם השכם בבוקר, הולך לבית הכנסת ושוהה שם משך כל התפילה; התפללתי כמה שיכולתי ואמרתי קדיש. משם, מבית הכנסת, הייתי ממשיך והולך לבית הספר. השתדלתי מאד לא לאחר לבית הספר, כי כל המאחר נענש במַקום - המורה הכתה אותו בסרגל על קצה האצבעות.

מסירות נפש על קדיש

אולם פעם אחת איחרתי שלא באשמתי. הגעתי לבית הכנסת מוקדם כרגיל, אך כשהתקרבתי לפתח, נרתעתי אחורה בבהלה: כלב אימתני ומגודל עמד לפני הכניסה וחסם בגופו את הדלת. פחדתי ממנו מאד ולא נכנסתי. מה עשיתי, אפוא? פשוט עמדתי מחוץ לבניין והתחלתי לבכות מרה. היה זה בחוץ, בכפור הנורא של רומניה. אך לא חשבתי כלל לשוב הביתה בלי לומר קדיש. רציתי בכל מאודי לומר קדיש לעילוי נשמת אבי. אכן, הייתי צעיר מאד, בגיל שבע בלבד. אך חשתי, עד כמה נחוץ לומר קדיש על אבא!

בית העלמין היהודי ביאשי

בית הכנסת נוישוץ ביאשי, נהרס בעקבות הפצצות בימי מלחמת העולם השנייה

חזית בית הכנסת הגדול ביאשי, רומניה

הן זהו הדבר היחיד שאני יכול לפעול למענו למעלה! זוהי סגולה לנפטר להיפטר מגיהנום! הרי מדי יום אני מתאמץ, קם לפנות בוקר, מכתת רגלים בשלג ובבוץ, ולא מוותר על אמירת קדיש אף פעם! איך אוכל לומר עתה? הרי הכלב האיום מפריע לי להיכנס! כך עמדתי בחוץ, קופא מקור, מתייפח מרות.

פתאום נפתחה דלת בית הכנסת, והיהודי הראשון יצא משם. הוא מצאני בוכה, ושאלני לסיבת בכיי. סיפרתי לו שעלי לומר קדיש, אך אני ירא מהכלב. אזי הכניסני היהודי לבית הכנסת, וב"ה יכולתי לומר קדיש על אבי. אבל לבית הספר איחרתי באותו יום. למורה הגויה לא היה אכפת מה עשיתי ומהי סיבת האיחור. היא קיימה בהידור את העונש המוטל על ילד שמאחר לשיעור: בו ברגע ציוותה עלי להראות לה את אצבעות ידי, והכתה עליהן חזק בסרגל. כך הייתה לי סיבה נוספת לבכות באותו יום...

היה זה אירוע חריג באותה שנת אבלות. ולמעשה, ב"ה, במשך כל השנה הצלחתי לומר קדיש לעילוי נשמת אבי.

גם בשנת תש"ו, לא הורשנו לעלות לבית העלמין ולא בקרנו את קברו של אבי. רק כעבור ששים שנה נסענו לשם במיוחד עם ילדינו שיחי'. ורק אז, באיחור של ששים שנה, זכיתי לראשונה להשתטח על קברו של אבא. כפי שיסופר לקמן בע"ה.

יום כיפור בבית הכנסת

זכורני גם , כאשר הייתי בגיל 9-8, ביאשי, הלכתי לבית הכנסת ביום כיפור. אמי ציידה אותי בשקית עם אוכל והלכתי להתפלל. שם, בבית הכנסת, אמרו גם את הפיוטים כמו בכל בתי הכנסת היהודיים. עומד לנגד עיני מראה של יהודי האומר בקול רם מאוד ובכוונה את המילים: "אמרו לאלוקים!".

שם בבית הכנסת הבחנתי במנורות רבות דלוקות, כשעל כל מנורה כתוב שֵם הנפטר והמילים: "נפל על קידוש השם". היה זה מספר שנים לאחר הפוגרום אשר נערך בעיר יאשי ע"י הנאצים ימ"ש, בשנת תש"א 1941 (למניינם).

אורח בלתי קרוא

באותו ליל יום כיפור התגוררנו במרתף. היה זה ניגוד חריף לדירה הגדולה והמרווחת אשר גרנו בה, כאשר אבא היה בחיים. אמא הכינה את האוכל בערב חג. אך מקרר לא היה. לכן הניחה את הסירים עם האוכל על הרצפה הקרה, כדי שלא יתקלקל, וכיסתה את הסירים במכסים שלהם. פתאום באמצע הלילה נשמע קול מכסה של סיר זז ממקומו. קפצה אמא מן המיטה וצעקה: "הסתלק מפה!". התברר שאיזה (שייגעץ) נער גוי חיפש אוכל ונכנס דרך החלון לתוך ביתנו, ליד הסירים. זה היה קול השקשוק המתכתי ששמענו. אך לאחר צעקתה של אמי הוא ברח כל עוד נפשו בו. אזי סגרה אמי את החלון, לבל יחדרו שוב אורחים בלתי קרואים.

שק קמח תמורת אחוזה

באחד הימים הגיע אלינו אחד הגויים מתושבי ציגאנאשי. הוא בקש מאמי, לקנות ממנה את שטח האדמה שלנו בציגאנאשי: את השטח שעליו היה ביתנו, וגם את השטח של השדה. הוא הביא עמו שטר מכירה מוכן, ואמר לאמי: "הילדים עדיין קטנים, ולפי החוק, כשימלאו להם שמונה עשרה שנים, הם יוכלו לבטל את המכירה. אך אני בטוח, **שהבנים של שמיל טייכמן לא יעשו כדבר הזה**". מכיוון שהכיר את אבי שהיה אדם ישר, הסיק שגם בניו ינהגו ביושר. אמי חתמה על שטר המכירה, ומכרה לו את כל השטח הגדול! אינני יודע אם שילם הגוי לאמי כסף, מה שזכור לי, שהוא נתן לה שק של קמח תירס...

זכור לי שאמי מיד אמרה לי: "חצי מהשק יהיה למחיה וחציו האחר לשלם למלמד שלך". ואמא אכן הזמינה "מלמד" לביתנו כדי שילמדני תורה. הוא לימד אותי חומש ופרשת השבוע. יום אחד רצה להראות לאנשים את הצלחתו בעבודת ההוראה. מה עשה? בבית הכנסת, בשבת קודש, העמיד אותי על ספסל ואני חזרתי לפני קהל המתפללים את פרשת השבוע, שהייתה אז פרשת "מטות". האנשים האזינו לדברי, וכאשר סיימתי, מחאו כפיים בהנאה.

הודיה לה' מתוך עמק הבכא

זכורני, שבאחד הבקרים, כאשר התעוררתי בבוקר, ועדיין שכבתי במיטה, הסתכלתי לכוון התקרה ופלטתי בלחש: "ריבונו של עולם, אני אוהב אותך!". עתה, מדי הזכרי בכך, אני מתמלא פליאה, מנין הייתה לי הרגשה כזו? הרי בגיל תשע, לפני בר מצווה, הנפש האלוקית עדיין לא פועלת ממש בגוף, היא בהעלם. אם כן, מנין נבעו מילות האהבה הללו לה'?

אולי זהו בזכות אמי? הרי פעמים רבות בילדותי הייתי שומע אותה ממלמלת תפילות הודיה לה'. לדוגמה, אחרי כל ארוחה היא הייתה אומרת: "ריבונו של עולם, איך דאנק דיר פארן עסן" (=אני מודה לך על המזון), או פונה כלפי שמים באומרה: "ריבונו של עולם, העלף אונדז ווייטער" (=עזור לנו גם להבא). גם

במוצאי שבת קודש לפני הבדלה הייתה אמא אומרת באידיש את התפילה שחיבר הרב הקדוש רבי לוי יצחק מברדיצ'ב זצ"ל, מחבר הספר "קדושת לוי" על התורה. הוא אמר שתפילה זו הרי היא סגולה להצלחה.

אותה תפילה מודפסת בסידורים רבים, והיא עברה במסורת במשפחת אמנו מהסבתות. זוהי תפילה באידיש, המתחילה במילים: "גאט פון אברהם, פון יצחק און פון יעקב, בעהיט דיין ליב פאלק ישראל" וכו' וכו' (= אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב, שמור והצל את עמך ישראל אהוביך מכל רע וכו'). ייתכן שהפניות, התפילות והתשבחות של אמי לה' עברו אלי, חדרו בי והשפיעו עלי לנהוג כמוה, לאהוב את ה' ולהודות לו. ואולי פשוט התעוררה בי הנפש האלוקית שבקרבי, ולכן חשתי אהבה לקב"ה.

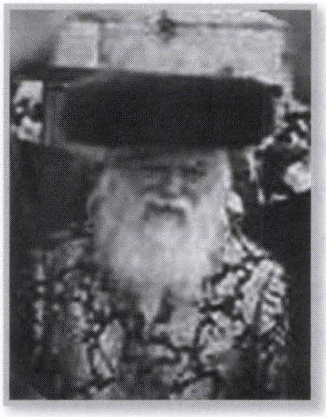
דחקות כלכלית וסכנה רוחנית

כל עוד אבא היה בחיים, היה הוא המפרנס. אבל אחר כך נפל כל עול הפרנסה על אמי בלבד. היא הייתה קונה לחם במאפיה ומוכרת בהיחבא בשוק השחור, כדי להרוויח משהו למחיה. אנחנו הילדים, למדנו מספר שעות ביום בגן או בבית הספר, אך בכל שעות היום הנותרות הסתובבנו ללא השגחה.

ירקות ופירות היו בשפע, וכך ניזונו מלחם, מירקות ומפירות. פירות - היו בשוק, אך הם צמחו גם בחצרות הבתים, כמו לדוגמה, עצי אגוזים או תפוחים. באופן כללי, המצב הכלכלי היה בלתי נסבל. אך אז התעוררה בעיה אחרת, חמורה הרבה יותר:

השלטונות הרומנים הפכו בינתיים להיות קומוניסטים, וחששנו מהם מאד. הם היו אוספים יתומים ושולחים אותם למעונות - לפנימיות שלהם, ושם מנסים להעבירם על דתם ר"ל. דבר זה העיק מאוד על אמנו והעיב על שלוותה. בלילות הייתה מדירה שינה מעיניה מדאגה, מה לעשות כדי להציל אותי ואת אחי.

הרבי מבוטושאן

הרבי מבוטושאן

לפתע עלה רעיון במוחה. הן הרבי מבוטושאן, נמצא עתה כאן ביאשי! פעמים רבות שמעה עליו אמא, ואף ראתה אותו. לא היה קשה כלל לזהותו. הוא התעקש להסתובב ברחובות כששטריימל חבוש לראשו. הציקו לו, קנסו אותו, אבל הוא התעקש. "מי יודע", היה אומר "מי יראה אותי מהחלון, וליבו היהודי יתעורר". ואכן ראו אותו והתעוררו. גם אמא שמעה עליו, והחליטה להתייעץ עמו, כיצד להציל את ילדיה משמד.

המליץ לה הרבי לשלוח אותנו לרב פורטוגל - הרבי מסקולען. הרבי מסקולען אסף ילדים יתומים, גידל אותם והחדיר בהם אמונה בה' ויראת שמים וכו'. אך הרב מבוטושן לא הסתפק בעצה, כי אם גם סייע לבצעה: הוא שלח מישהו לקחתנו לסקולענער רב. והלה אכן הגיע אלינו, לקח אותנו ונסע עמנו ברכבת כל הלילה, עד שהגענו לבוקרשט, לסקולענער רב. בימים הראשונים היה לנו קשה מאד, כי התגעגענו מאד לאמא. אך כעבור תקופה הגיעה לשם גם אמא ונשארה עמנו.

אסיר תודה הנני לרבי מבוטושַן. הוא הלא עורר ביהודים גאון יעקב! הרי הוא לא ויתר על לבושו היהודי למרות ההצקות והקנסות. הוא סייע ליהודים להישאר ביהדותם. וזאת, על ידי עצות טובות ואף בעזרה ממשית באופן מעשי בפועל ממש. הן רק בזכות עצתו והשליח ששלח לקחתנו לסקולענער רב, זכינו להישאר יהודים יראי שמים.

כעבור עשרות שנים הגיע לכפר חב"ד יהודי מרומניה, מבוטוֹשַן. הוא שמע שיש בכפר חב"ד אדם בשם טייכמן והתעניין מיהו. היה זה ליד בית הכנסת המרכזי. מישהו מאנשי הכפר קרא לי לראות את האורח. ניגשתי אליו. לפַנַי עמד יהודי נשוא-פנים, בעל זקן מלא. לאחר נתינת "שלום עליכם" שאל אותי: "האם אתה הבן של שמיל טייכמן מציגַנַש?" עניתי בחיוב. ואז סיפר לי: "שם משפחתי פרנקל.

אבי היה הבוֹטוֹשַנר - רֶבֶּע, זכורני כשהייתי קטן היה מגיע אלינו שמִיל טייכמן מצִיגַנַש ("הגביר מצִיגַנַש") במרכבה ושני סוסים והיה מביא לאבא שלי כסף וכו'". כך סיפר לי בנו של הבוטושנר רבי.

ודאי זכות הצדקה שנתן אבי גרמה להציל אותנו לשרוד את כל ימי המלחמה ולהישאר יהודים יראים ושלמים.

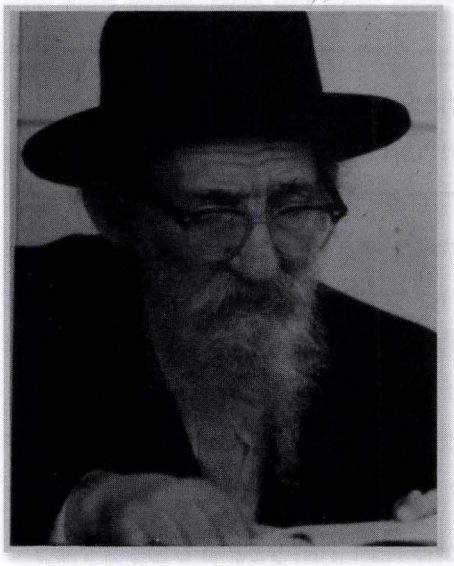

פרק שני

הסקוֹלֶענֶער רָב - הרב אליעזר זוסיא פורטוגל

הגענו לבורקרשט, לסקולענער רב. והלה אפף אותנו באהבה, אימץ אותנו ברחמים רבים, החדיר בנו אהבת ה', אהבת ישראל, אמונה איתנה ועמידה מוצקה. מי היה אותו מלאך מושיע, הסקולענער רב?

הרב אליעזר זוסיא פורטוגל נולד בא' בחשוון שנת תרנ"ח לאביו הרב ר' ישראל אברהם פורטוגל. מקור השם פורטוגל הוא, משום שאבי המשפחה היה מגולי פורטוגל אשר השתקעו ברוסיה. אמו הייתה צדקנית גדולה והחדירה בבנה אהבת התורה ויראת שמים. עוד בצעירותו למד תורה שעות רבות ביממה. אולם ביום ח"י באייר שנת תרע"ה, נפטר אביו. רק בן שבע עשרה שנים היה אז רבי אליעזר זוסיא, וכבר הכתירוהו למלא את מקום אביו במשרת הרבנות בקהילת סקולען שבבסרביה.

רבי אליעזר זוסיא הסקולענער רב

בתקופת כהונתו כרב בסקולען הוא היה נואם בחסד. היה מלהיב בנאומיו

את בני קהילתו ללמוד תורה ולהתחזק ביראת השם. אולם אז הבחין שאין הם כה בקיאים בהלכות שבת. לכן, כדי להקל על בני קהילתו להתמצא בהלכות אלה, כתב קונטרס המסכם את הלכות שבת בעברית ובאידיש. הוא גם הקים תלמוד תורה עבור ילדי העיר. ולא רק לילדים דאג הסקולענער רב, כי אם לכל המשפחות היהודיות כולן. הוא פיקח באופן אישי על החנויות בעירו. הוא הקפיד שכל המזון הנמכר בעיר יהיה בכשרות מהודרת. הוא אף נלחם נגד דעות כפרניות שהחלו להתפשט באותה תקופה. כך חלפו להן עשרים שנה של מנהיגות מתוך מסירות, יסודיות ואכפתיות, בהן כיהן כרב בסקולען. ואז, בשנת תרצ"ה, יעץ לו האדמו"ר מסדיגורה, רבי מרדכי שלום יוסף, לעבור לעיר צ'רנוביץ באוקראינה. שם הוכתר כרב העיר וכנשיא אגודת ישראל.

סיכון חיים בפועל להצלת משפחה יהודית

סיפר הרה"ג ר' שלמה זלמן, אב בית דין פאטיק הנמצא כעת בניו יורק, על מסירות נפשו של הרבי מסקולען:

היה זה כאשר התגוררתי בעיר צ'רנוביץ, תחת שלטון הרוסים. יום ששי אחד, ערב שבת קודש, ניגש אלי הרבי מסקולען ואמר לי: "היות שמעלת כבודו הינו נכד הבעש"ט הקדוש, על כן הנני מבקשו להתפלל עבורי, כי היום זקוק אני לרחמים רבים". שאלתי את הרב: "מה קרה?" ענה לי הרבי מסקולען: "תפסו משפחה יהודית אחת, שרצתה להבריח את הגבול לרומניה. ברור הדבר, שח"ו דינם יהיה מוות. גם בעבר אירעו דברים כאלה, ואז הלכתי להשתדל בעבורם אצל שר הצבא הנמצא כאן. ב"ה נשאתי חן בעיניו, ובכל עת מילא את בקשתי. אבל בפעם האחרונה אמר לי: "אילולא ידעתי שאתה קומוניסט טוב וישר, הייתי הורגך. אבל כעת אזהירך, אל תבוא לפָנַי יותר. אם עוד פעם תבוא אלי לבקש על אחיך הפושעים, ירה אירה בך בלי שום אמתלא". גם היום, כמובן, הנני הולך לגנראל. הרי חייבים להשתדל להציל ממוות את המשפחה הזאת! לכן הנני מבקש מכבודו, שיואיל לעורר רחמים עבורי שלא תאונה לי כל רעה".

כשהרב מפוטיק שמע זאת, רצה להניא את הרב מסקולען מעשות כדבר הזה,

ושאלו: "מי התיר למר לעמוד על נפשו ולהכניס את עצמו בסכנת נפשות? הלא "וחי בהם" כתוב (ולא שימות בהם)". ויען לו הרב מסקולען: "הלא המשפחה הנתפסת הם בחזקת סכנה וַדאית, ואני רק בספק סכנה, כי אולי אשא חן מלפניו. על כן חובה עלי ללכת". הרב מפוטיק סיפר, שכאשר שמע זאת, חיל ורעדה אחזתו, ולא היה יכול לענות לו דבר. אבל מרוב דאגתו לגורל הסקולנר, התפלל כל היום בבכיות עצומות להשי"ת שיצליח את דרכו. לפנות ערב פגש את הסקולנר שב משר הצבא שמח וטוב לב. וישאלהו: "מה נעשה בדינך?" ענה לו הצדיק בשמחה עצומה: "כשבאתי אליו בבקשתי זאת, דחף אותי מכל המדריגות. אבל ב"ה את בקשתי מילא סוף כל סוף! המשפחה ניצלה ממוות!"

סיים הרב מפוטיק את סיפורו, והוסיף: "לא היה זה אירוע חד פעמי, בו סיכן הסקולענער רב את חייו למען יהודים אחרים. אירועים שכאלו אירעו אצלו מדי יום".

ומדוע שר הצבא כינה את הסקולנר "קומוניסט טוב"? מפני שכשהרוסים נכנסו וכבשו את העיר צ'רנוביץ, הם חקרו לדעת על מעשי כל איש ואיש, אם היה עשיר או עני, ואיך היה יחסו לקומוניזם. הרב מסקולען היה מפורסם אף בין הגויים כאיש טוב לב שעזר לכל נשברי הלב. על כן כשמסרו זאת על הרב פורטוגל, נשא חן בעיני הרשעים וכינוהו "קומוניסט טוב".

מסירות נפש על הידור מצוה, וויתור עליה למען הזולת

היה זה בתקופת הקומוניסטים. הללו אסרו על היהודים לאפות מצות לפסח, כפי שאסרו עליהם לקיים מצוות רבות אחרות. באותה עת כיהן הסקולנר בתור רב בעיר צ'רנוביץ. היו שם רבנים ואדמו"רים, אשר הגיעו מרחבי רוסיה כדי לצאת דרך צ'רנוביץ בקלות יתר לעולם החופשי. לכל יהודי העיר הגיעו מאמריקה מצות כשרות עבודת מכונה. הג'וינט שלח זאת בהסוואה שהמצות הן מזון למחיה. לעומתם, האדמו"רים היו מהדרים במצוות. הם היו רגילים לאכול מצות מהודרות אפיית יד. לכן הצטערו צער רב שעליהם להסתפק במצות

עבודת מכונה. אולם איש לא העז לאפות במו ידיו מצות לחג. הרי בכך ימרה את פי הממשלה ויסתבך עם החוק. אזי ישלחוהו לבית סוהר, או פשוט יהרגוהו מיד. מי יעז להסתכן כך?

האחד והיחיד היה הסקולענער רב. הוא זה שעשה זאת. הוא ארגן במחתרת אפיית מצות שמורה משעת קצירה. הוא אפה מצות עבודת יד עגולות ומהודרות לחג הפסח. כך, שלפחות לליל הסדר תהיה לאדמו"רים מצה שמורה אחת מהודרת.

בגלל הביקוש הרב, הודיע הרב, שכל אחד יקבל מצה אחת בלבד. גם האדמו"ר מסערט-ויז'ניץ, בעל 'מקור ברוך', שלח אליו את בנו, כדי לקבל מצה. אך להפתעת הסקולענער רב, הבן דרש בשם אביו לקבל שתי מצות. לא הועילו ההסברים שהכמות מצומצמת ומוגבלת, ושיהיה זה על חשבון אחרים. האדמו"ר הורה לבנו להתעקש ולדרוש בכל תוקף שתי מצות. ואכן, שב בן האדמו"ר כששתי מצות בזרועו.

בערב פסח, בערוב היום, חזר בן האדמו"ר מסערט-ויז'ניץ אל האדמו"ר מסקולען וביקש מצה נוספת! ענה לו הסקולענער רב בעוגמה: צר לי מאד, אך לא נותרה לי אף מצה אחת לליל הסדר. אפילו את המצה ששמרתי לעצמי, הענקתי לאחד האדמו"רים. נענה בן האדמו"ר ואמר: "לכן ביקש ממני אבי לגשת אליך עתה, ולהשיב לך מצה אחת. אבי, האדמו"ר מסערט-ויז'ניץ, מכיר את כבודו, ושיער, כי הסקולענער רב יחלק את כל המצות ולא יותיר דבר לעצמו. בשל כך לקח לכתחילה שתי מצות, כדי שממש עם התקדש החג יוכל להחזיר לו מצה אחת בעבורו..."

שנים רבות חלפו מאז, והסקולענער רב מצא שדה פעילות רחב למעשי ההצלה שלו. הוא היה שולח כסף לרומניה, ובו היה פודה ומשחרר מהכלא אסירים יהודים שהיו כלואים בבית הסוהר. יום אחד ביקר הסקולענער רב בארץ, כנראה, כדי לערוך מגבית עבור מוסדות שהקים כאן. ערכו לכבודו דינר בבני ברק. כל הרבנים שדברו שיבחו אותו על מעשה הצלת הנפשות שהוא מבצע. אחד הרבנים הנואמים סיפר בהתלהבות, שהסקולנר פדה אותו מהכלא, וכך הגיע לארץ. הוא

המשיך וגילה, שכאשר שאלו את הסקולענער רב מדוע אינו בא להתיישב בארץ הקודש, הוא ענה: "משום שאין לי כסף לקנות כאן בית". והנואם התלהב: "אצל הסקולענער רב מתגלגלים מליוני שקלים מאנשים שתורמים לו! בהם הוא ממש מציל נפשות! אבל לעצמו אין לו כסף!"

עם סיום הנאומים הגיב הסקולענער רב: "אינני מבין כלל אילו תשבחות אומרים עלי. הרי יש צווי בתורתנו הקדושה: "לא תעמוד על דם רעך". הרי בעבורם אני מקבל את הכסף! לא בשבילי". - זו ענווה אמיתית. כך נהג הסקולענער רב מאז ומעולם: אפילו בביתו בבוקרשט לפעמים לא היה כסף לקנות צרכי שבת. שכן היה מחלק כל מה שניתן לו לכל מיני נצרכים.

אב היתומים

בתקופת מלחמת העולם השנייה סבל הסקולענער רב ייסורים רבים, וכמה פעמים ניצל ממוות ממש. אולם אחרי המלחמה הוא לא נח כלל. אלא פעל במסירות נפש להציל יהודים, בעיקר ילדים יתומים. ביתו הפך למרכז הצלה לילדים גלמודים. חלקם אף נרשמו במסמכים הרשמיים כילדיו הביולוגיים. אולם אז הורע המצב בצ'רנוביץ, ונשקפה סכנה מרדיפות הבולשביקים. שכן אחרי המלחמה הקומונוסטים הקימו ברומניה שלטון הדומה לרוסיה. הם זממו למגר כל סממן של חיי יהדות. מה עשה אבי היתומים? הוא פשוט הבריח את היתומים לעיר בוקרשט ברומניה, ודאג שיסדרו להם שם את כל צרכיהם בגשמיות וברוחניות. אולם בשל פעילותו הציבורית, נרדף הרב פורטוגל על ידי הקומוניסטים ברומניה. הם אסרו אותו ועינו אותו. ומדוע? בעוון החזקת ילדים יהודים ללא רישיון מהממשלה!

הרומנים אף טפלו עליו האשמה על היותו בקשר עם הג'וינט. זוהי מחלקה יהודית בארה"ב שנועדה לעזור ליהודים בכל העולם. הג'וינט, אכן, סייע לו להחזיק בילדים: הסקולענער רב היה מקבל משם משלוחים של כספים ומזון יבש. עד היום זכורות לי מצות המכונה הכשרות לפסח, בשם מנישביץ, אשר הג'וינט שלח לנו לחג.

הסקולענער רב רבי אליעזר זוסיא משמאל עם בנו רבי ישראל אברהם

את כל הפעולות הללו פעל הרב. זאת, למרות אווירת האימה ורדיפות הדת שהתחוללו גם ברומניה. הוא כלל לא נרתע, אלא פעל במסירות עצומה לגדל אותנו כראוי ליהודים נאמנים, בני אברהם, יצחק ויעקב. ואז, כאמור, נאסר ונכלא תחת סורג ובריח. בחסדי ה' שחררוהו, ושוב החל לפעול בחשאי להצלת ילדיו המאומצים מרומניה. אך אז, בא' בניסן תשי"ט, כלאו אותו אנשי הרשע בשנית יחד עם בנו ר' ישראל אברהם פורטוגל (האדמו"ר שכיהן אחריו). בלית ברירה, הופסקה הפעילות. חמשה חודשים הם היו כלואים, כל אחד בנפרד - בכלא ובצינוק -וסבלו ייסורים קשים.

בנו של הסקולענער רב וממשיך דרכו רבי ישראל אברהם פורטוגל

בסופו של דבר שוחרר הסקולענער רב. היה זה ביום שישי ערב שבת קודש 'נחמו' שנת תשי"ט. באותו יום עזרם ה', והם שוחררו. הסקולענער רב היה אז באמירת "הודו" בתפילת המנחה של ערב שבת. כשאחז במילים "יוציאם מחושך וצלמות", נפתחה הדלת והוא התבשר על שחרורו. אך מאחר שלא רצו לחלל שבת, הושארו בכלא עוד כמה ימים.

בהקדמה לספרו "שם ושארית ישראל" שהוציא בנו מכתבי אביו, הוא מתאר את המאסר: "וממש היה כפסע ביני לבין המוות, כי לא היה דרך הטבע להינצל מהם, ובדרך נס ממש נצלנו ממוות לחיים".

המציל השמימי של הסקולענער רב

איך בדיוק התחולל נס ההצלה? לשם כך יש להציץ אל 'מאחורי הקלעים', לחצרו של הרבי מליובאוויטש. ואז נגלה מיהו זה שמשך בחוטי הישועה:

כשהרב פורטוגל נאסר ברומניה, שהה במדינה ההיא החסיד השליח הרב זלמן אבלסקי. הוא דיווח על כך לרבי, והרבי פעל מיד להצלתו, במאמצים רבים, הן במישור הטבעי, וכשנדרש, גם בדרך אלוקית: ראשית, הוא שילם דולרים רבים למושל הרומני צ'יאושסקו. בנוסף, זימן הרבי אליו את הרב אליעזר סילבר, והורה לו לצאת מיד לוושינגטון כדי לדאוג באופן דיפלומטי לשחרורו של הסקולענער רב. תחילה סירב הרב סילבר. הוא טען, שרבים ניסו להצילו, ולא הצליחו. אך בפועל, הוא נענה לבקשת הרבי. והנה, באופן פלאי, פגש הרב סילבר פקיד מוכר ממקום מגוריו. כתב הלה לממונים עליו, שידאגו לשחרר את האדמו"ר מסקולען הכלוא ברומניה. ואכן, השגרירות בארצות הברית שלחה מכתב בקשה רשמי לרומניה.

בהשגחה פרטית היה זה בעיתוי המתוזמן ביותר: בדיוק באותה עת ממשלת רומניה ביקשה אישור מארצות הברית לשלוח אליה שגריר רומני חדש. ולפתע קבלה את הבקשה לשחרר את הסקולענער רב! הבינה ממשלת רומניה, ששחרורו של הסקולענער רב מהווה תנאי לאישור השגריר החדש. כלומר, אישור השגריר מותנה בשחרורו של הסקולענער רב. אם לא ישחררוהו, לא יתקבל השגריר! נבהלה הממשלה. גם הדולרים הרבים ששלח הרבי למושל הרומני צ'יאושסקי, עשו את פעולתם, והממשלה הורתה לשחרר את הסקולענער רב לאלתר!

כך פעל הרבי באמצעים טבעיים ושמימיים להציל יהודים. מאתנו נדרשת אך ורק הנכונות המוחלטת לבצע את הוראתו, והוא כבר מחולל את ההצלחה.

כעבור שנה, ביום א' בניסן שנת תש"כ, הצליח הסקולענער רב לצאת מרומניה. הוא עבר להתגורר בשכונת קראון הייטס בברוקלין שבניו יורק. שם פתח בית כנסת והמשיך בפעולותיו להצלת יהודי רומניה. בשנת תשכ"א נסע לראשונה לביקור בארץ הקודש, ומאז הרבה לבקר בה במשך השנים.

הרב מסקולען הקים בארץ ישראל - בבני ברק, במירון, בנגב ובמקומות נוספים מוסדות להצלת ילדים עזובים. הללו הגיעו ממשפחות העולים ובעיקר מרומניה. המוסדות היו דומים לאלה שניהל ברומניה. הוא קרא להם בשם: "חסד לאברהם" על שם אביו. הרב בן ציון גרוסמן, מחברי ההנהלה ומהמחנכים של אחד המוסדות, מספר, שמוסד זה הצמיח עשרות אברכים בני תורה.

מאמצים להצלת הרב מווסלוי

פעם קרה שהרב מוַסלוי נשפט לעשרים שנות מאסר בעוון מסחר ביהלומים וכו'. היה זה לאחר שהסקולענער רב השתחרר כבר מבית הסוהר ונסע לאמריקה. אך לא המרחק הגשמי יפריע לסקולענער רב לבצע את פעולות ההצלה שלו: למרות שהתגורר כבר כה רחוק, השתדל הסקולענער רב בכל כוחו לשחרר את הרב מוַסלוי מהכלא. הוא שילם דמים מרובים למושל הרומני. ואכן, מאמציו העצומים נשאו פרי, והרב מוַסלוי שוחרר מכלאו, יצא מרומניה, והגיע לארץ ישראל. ברבות הימים נבחר בנו, ר' שמואל אלפרט, להיות חבר-כנסת מטעם אגודת ישראל, וכיהן בתפקיד זה שנים רבות.

רבי אליעזר זוסיא פורטוגל מימין

שאלת הילד

הרב מסקולען ביקש בצוואתו להוציא לאור את דברי תורתו שכתב. הוקם וועד להדפסת תורתו, והוציאו שני כרכים. האחד בשם "נועם אליעזר" על חומש

בראשית; והשני על זמירות לחנוכה בשם "קדושת אליעזר". את שני הספרים שלחו לי בדואר. כעבור שנים, הדפיסו ספר נוסף בשם "נועם אליעזר" על ספר התהילים. כאשר פתחתי את הספר "נועם אליעזר", נפתח לי בדיוק בפרשת מקץ בעמוד רכ"א. מיד נפל מבטי על קטע בזו הלשון: "ובזה יש לתרץ קושיית הילד הנ"ל". התחלתי לחפש מיהו הילד, עד שהגעתי לעמוד ר"כ, והקטע מתחיל כך:

"והנה שבע שבָּלים דקות וגו' צומחות אחריהן". נזכרתי שאחד מהילדים היתומים שנתגדלו ברשותנו בעיר בוקרעסט שמו משה טייכמן - כעת ממנהלי בתי תלמוד תורה של ליובאוויטש באה"ק. שאל אותי בפרשת מקץ בחלום פרעה שהתורה הגידה קודם את החלום ואח"כ מה שסיפר פרעה ליוסף הצדיק, בתחילה כתוב "והנה שבע שבלים דקות וגו' צומחות אחריהן". כתוב **בנו**"ן בסוף. ואח"כ בספור פרעה את החלום כתוב "והנה וגו' צומחות אחריה**ם**", **ב**מ' בסוף. למה שינתה התורה לכתוב כך? (ידוע שילדי ישראל מוחם זך ולפעמים שואלים ומקשים מה שלא עלתה בדעת גדול בשנים)".

אלו הם דבריו של הסקולענער רב. בעמודים הבאים הוא עונה תשובה לשאלתי. להלן תשובתו בקיצור:

את הציווי "בכל דרכיך דעהו" מקיימים, כאשר באכילה עצמה עובדים את ה', כי מתכוונים באכילה לגאול את ניצוצות הקדושה שבמזון. זאת באמצעות דברי תורה שאומרים בעת האכילה. כאן האדם הוא ה'משפיע' על המאכל - הוא גואל ממנו את ניצוצות הקדושה, והמזון הנו ה'מקבל'. אך מי שאוכל לתאוותו בלבד, הוא ה'מקבל' מהמאכל ויורד מטה. המזון 'משפיע' עליו ומוריד אותו.

ידוע, שהמשפיע מכונה זכר, והמקבל מכונה נקבה. לכן כשהתורה מספרת על החלום, היא מתארת שיבולים בלשון נקבה - "אחריהן" - כי הן אמורות להיות "מקבל", והאדם האוכל צריך להשפיע עליהן. אך בסיפור פרעה תארה התורה את השיבולים לפי דרגתו הרעה של פרעה, בלשון זכר, "אחריה**ם**" - כי השיבולים גבהו ממנו והיו בבחינת "משפיע" עליו לאכול ולשבוע בלבד.

בכך יובן הבדל נוסף: כשהתורה מספרת על החלום, היא מתארת את השיבולים

"**בריאות** וטובות", כי תכלית האכילה להיות בריא לעבודת ה'. אך בסיפור פרעה נאמר "**מלאות** וטובות" - כי תכלית אכילת פרעה הייתה רק למלא כרסו, לתאווה.

קשרים קרובים עם הרבי מליובאוויטש

כאמור, הרבי היה מעורב בהצלתו הניסית המופלאה של הסקולענער רב מהכלא הרומני. אזי, כשיצא מרומניה, קבע הסקולענער רב את מושבו בשכונת קראון הייטס, בסמיכות למרכז חב"ד העולמי - 770, והרבי בירכו על כך.

הרבי סייע לו גם כספית לצרכיו האישיים. אך הורה לו, לא לחלק זאת לצדקה, כפי דרכו. והרב פורטוגל החזיר לרבי אהבה: הוא היה מבקר רבות ב-770 ואף השתתף בהתוועדויותיו של הרבי כשהוא עומד על רגליו. אפילו ליחידות הוא נכנס פעמים אחדות. לדוגמה, ביום י"ב בחשון תשכ"ה, בכ"ו באב תשל"ב, בכ' בשבט ובכ"ג בסיון בשנת תשל"ד ובתחילת שנת תשל"ה. בזמן היחידות היה הרב פורטוגל עומד. אכן, הרבי ביקש ממנו לשבת. אך הוא נמנע מכך משום כבודו של הרבי. יחידויותיו עם הרבי היו ארוכות במיוחד, וחלקם אף מתועדות ביומני הבחורים שלמדו ב 770- באותה תקופה.

באחת הפעמים אמר הרב פורטוגל לרבי: "שנינו משקרים את העולם: אני עם הז'ופיצע והשטריימל (שמשווה לי מראה של צדיק), והרבי מליובאוויטש עם הקנייטש (שנראה כמו אדם פשוט)". הרב פורטוגל גם היה מתכתב בקביעות עם הרבי. כאשר תקופה מסוימת לא התקבל ממנו מכתב, כתב לו הרבי: "לאחר הפסק הכי ארוך... "

אכן, הרב פורטוגל הכיר בקדושתו של הרבי והעריץ אותו. אך הדבר התבטא לא רק בביטויי הערכה, אלא אף במעשה: הוא תמך במבצעי המצוות של הרבי. הוא אף חתם על עצומת הרבנים לחיזוק מבצע תפילין ומבצע נרות שבת קודש. גם בנושא 'מיהו יהודי' ניצב הסקולענער רב לצדו של הרבי. כשהרבי זעק על תיקון חוק מיהו יהודי, כתב הרב פורטוגל:

"אוי לאזנים שכך שומעות, שאנשים המכנים עצמם מנהיגים יהודים, ישאלו שאלה כזו "מיהו יהודי". להרוס את יסודות אמונתנו הקדושה. ואוי לעיניים שכך רואות, שהם השואלים הם הפוסקים, שגם ערלים גוים גמורים יכולים להיות נחשבים כישראלים גמורים, בעשותם גירות בצרמוניה שלא כהלכה. כל איש ישראל מחויב לצעוק מרה, למחות וללחום, שלא להרוס את בנין קדשנו, ואת יחוסנו יחוס אבותינו הקדושים. התבוללות כזו לא נשמעה מעולם.. להיות יהודי רק על נייר, וגוי וערל מבית ומבחוץ, ועלולה לקעקע כל הבירה.."

אף הרבי, מצדו, סייע בידו מאד במבצעי ההצלה שלו לשחרר אסירים מהכלא ברומניה. בשנת תשי"ט פנה הרבי אל השליח הראשי לצרפת, הרב בנימין גורודצקי. הוא ביקשו לסייע לרב פורטוגל בקשרים עם ארגון הג'וינט, לפעול לשחרור יהודים מבתי סוהר ברומניה. ואכן, פעילותם המשותפת של הרב פורטוגל עם הרב גורודצקי גרמו לשחרור של יותר מאלפיים יהודים מהכלא! הרב פורטוגל לא שכח את עזרתו המופלאה של הרבי. וכאשר ישב הרבי שבעה על אמו הרבנית חנה שניאורסאהן, בשנת תשכ"ה, הגיע הרב פורטוגל לנחם את הרבי. שאל אותו הרבי, האם מותר לאבל לטבול לפני תפילת מנחה בערב יום כיפור. בענוותנותו, שתק הרב פורטוגל ולא ענה. בחודש אייר שנת תש"ל תכנן הרב פורטוגל לעבור לגור בארץ ישראל ליד נחלת הר חב"ד בקרית מלאכי. אך תכניתו לא יצאה אל הפועל.

התבטלותו של הרב פורטוגל אל הרבי הייתה כה עזה, עד שהוא נשמע להוראותיו ללא עוררין. וזאת, אף שנדמה שהדבר יזיק לו. כך לדוגמה, הייתה תקופה בה האפריקאים החלו להתיישב בשכונת קראון הייטס. דעתו של הרבי הייתה, שאין לעזוב את השכונה ולהזניח בתי כנסת. מי מהאדמו"רים נשמע לרבי? רובם יראו לנפשם ונַסו להתגורר בשכונות אחרות. אולם אחד היחידים מכל האדמו"רים החסידיים היה הרב פורטוגל. הוא היה מהאדמו"רים החסידיים הבודדים שלא עזבו. אכן, הדבר הקשה עליו מאד. הוא אף סיפר לרבי, שחסידיו לוחצים עליו לעזוב. אמר לו הרבי: "הם צריכים לבוא אליך, ולא אתה אליהם".

ואמנם, כך נהג הסקולענער רב: הוא נותר ניצב בנאמנות על משמרתו, בשכונת

קראון הייטס, ולא עזבה. גם לאחר שנים רבות, כשכבר לא היה לו מנין חסידים בשכונה, לא עזב הסקולענער רב את השכונה. הוא פשוט היה בא להתפלל בבית המדרש ב-770. רק בזקנותו, כשכבר לא היה בריא, ולא הייתה אפשרות אחרת, עבר מהשכונה בכאב לב. פעם אחת כשהתפלל שחרית במניין של הרבי, הורה הרבי בשקט לתת לו את עליית שלישי. עלייה זו היו רגילים לתת לרבי. כשנודע על כך לסקולענער רב, הוא הפסיק להתפלל במניין של הרבי, ועבר להתפלל במניינים צדדיים.

מצוואתו

לפני הסתלקותו כתב בצוואתו, בפנייתו אל היתומים שגידל:

"זכרו נא שהייתי מסור לכם מיום דעתי אתכם. לא היה אוהב קרוב ממני. בגוף, בממון, בייסורים רבים שעברו עלי לא-עלינו. כמעט כל יום ערב ובוקר עמדתי על המשמר להשגיח אם כבר אכלתם, שתיתם, וכדומה. וגם שכרתי לכם מלמדים מצוינים ושילמתי שכר לימוד כראוי כדי ללמד אתכם, להאיר עיניכם בתורת השם, ולהדריככם בדרך הטוב והישר..

אבקש מאד להישמר מביטול תורה ומדברים בטלים. הלא מימי ילדותכם נתגדלתם אצלי כבנים, אבקשכם מאד, עשו נא נחת רוח לנשמתי, הוסיפו נא ללמוד תורה באהבה ושמחה.. מלבד שתקיימו מצות תלמוד תורה, מלבד זה יתוסף לכם מצות חסד של אמת שתעשו עם נשמתי".[1]

פ"נ
הרב ר' אליעזר זוסיא
הנקרא
סקולענער רבי
בן הרהגה"ח ר' ישראל אברהם זצ"ל
הרב דק"ק סקוליען
נשאר ממנו הרבה חדות
שהלק מכתביו יצא לאור ע"י בנו הנ"ל
ועוד נשאר בכתובים כמה תשובות ודת"ת
ר' אליעזר זוסיא הנ"ל עסק בעניבי הכלל
החזיק וגידל יתומים ויתומות שהורי"הם
נהרגו עקדה ויסד את ה"חסד לאברהם
לפדיון שבויים ותיגוך והצלת ילדי ישראל
התחרט על תשאיו

מצבת הסקולענער רב

בכ"ט במנחם אב, ערב ראש חודש אלול תשמ"ב הסתלק הסקולענער

1. מתוך צוואתו ליתומים שהיו תחת חסותו.

רב מהעולם הזה, והוא בן שמונים וארבע שנים. זקן ובא בימים. מנוחתו כבוד במונסי. תהא נשמתו צרורה בצרור החיים.

זו הייתה דמותו הקדושה של הסקולענער רב, הצדיק שהציל בפועל את חיי הרוחניים לדורי דורות.

בנו היחיד, ר' ישראל אברהם פורטוגל, מילא את מקומו עד הסתלקותו ביום כ"ו באדר א' תשע"ט, בהיותו בן 96 שנים.

פרק שלישי

בביתו של הסקוֹלֶענֶער רָב

בוקרשט

בחסדי ה', בגילאי 9-10 הגענו לעיר הבירה בוקרשט, ונכנסנו למעונו של רבי אליעזר זוסיא פורטוגל, המכונה: "הסקוֹלֶנֶר רָב". תחילה התגוררנו בביתו; ולאחר זמן הוא הקים פנימייה לילדים, שמנתה אז כשלושים ילדים. אזי השתלבנו בפנימייה. הייתה גם פנימייה לבנות, הרבה יותר גדולה, במרחק כמה רחובות. גם אמנו ז"ל הגיעה להיות עמנו. אך היכן יכלה אמא לגור? ממה התפרנסה? אף לה דאג הסקולענער רב: הוא העסיק אותה לעבוד כטבחית במטבח בביתו, ואילו בלילות הייתה לנה בפנימיית הבנות.

רבי אליעזר זוסיא הסקולענער רב

כעבור זמן, התחילו הקומוניסטים היהודים בפעולות הרשע שלהם גם ברומניה. הם פעלו

בדומה ליעבסקציה ברוסיה, והחליטו למגר כל סממן של יהדות. לכן הגיעו גם אלינו, וסגרו את הפנימיות שלנו. נותרנו כחמישה ילדים בלבד. שלושה ילדים היו מאומצים ע"י הרב, ואף נקראו 'פורטוגל' כשם משפחתו של הרב מסקולען; בנוסף להם היינו אני ואחי. לאן עברנו לגור? הרי מקומות הלינה שלנו ושל אמא הוחרמו. לאמא היה רעיון: היא מצאה עבור שלושתנו דירה ללינה. עברנו להתגורר בדירה, שגר בה קודם הרבי מסקוועור.

האדמו"ר מסקוועור[2] התגורר ברומניה בדירה בת חדר אחד. ולאחר שעזב לארצות הברית, עברנו אנו לגור שם. אנו - אמא, אחי ואני, שהינו בדירת החדר עד אשר עזבנו את רומניה בדרך לארץ ישראל.

מסירות לילדים בגשמיות וברוחניות

כאן חייב אני להדגיש, שהסקולענער רב, הצדיק ש'אימץ' אותנו, היה בעל מסירות נפש בפועל ממש עבור יהודים אחרים. הוא היה טוב לב ועניו אמתי. ביתו היה פתוח לכל יהודי. הוא היה אב ליתומים, הצילנו והכניסנו תחת כנפי השכינה. אהב אותנו אהבת נפש, כאילו היינו ילדיו, ודאג לנו מאוד. גם היה פעיל גדול בהפצת היהדות ברומניה. זכורני שהדפיס חוברת על טהרת המשפחה בשפה הרומנית.

כאשר הגענו אליו, היה זה עוד טרם הקים פנימייה לילדים. לכן, בתקופה הראשונה היינו ישנים אצל הרב בביתו, בחדר הסמוך לחדרו. גם יתומים נוספים היו אז בבית, והוא הכין לנו מיטות קומתיים לישון בהם, זה מעל זה. היה זה הסדר מצוין, עד שארעה תקרית:

ליל שישי אחד, באישון ליל, התעוררתי למגע של מים. במיטה מעלי ישן ילד קטן. הוא הרטיב בתוך שנתו; ומהמזרן שלו נטפו טיפות על פני. הטפטוף הפריע

---

2. הרבי מסקוועור נקרא ברומניה הרבי מקַלַרְשִי, על שם העיירה, בה היה גר לפני כן. רב זה נסע לארה"ב, ושם הקים יישוב גדול של חרדים וחסידים רחוק משאון ערים. בנו של הרבי מסקוועור היה אצל הרבי מליובאוויטש וקבל ממנו הוראות, כיצד להפיץ יהדות ברוסיה. ואכן, הוא שלח שוחט לברדיטשוב, והלה הכין אוכל כשר ומהודר עבור הבאים לציונו הקדוש של ר' לוי יצחק מברדיטשוב. הוא אף פעל שם פעולות נוספות וחשובות.

לי מאד, והתחלתי להתייפח, באמצע הלילה. באותה עת ישב הרב בחדרו והגה בתורה. תמיד בליל ששי היה נעור כל הלילה ועוסק בתורה הקדושה. פתאום קלטו אזניו 'קול ילד בוכה'. מה עשה הרב? בו ברגע הפסיק את לימודו, ומיהר לחדרנו. במבט אחד קלט מיד את אשר ארע. ואז ניגש אלי, ובאהבת אין קץ נטל אותי בזרועו. הוא הכניסני לחדר שלו; שם, ברחמים רבים, השכיב אותי הרב במיטתו האישית שלו! בדאגה כיסה אותי בשמיכה חמה, לבל אצטנן, ואמר לי בקול מרגיע: "הרי אני יושב ולומד. לא אשן כעת. יכול אתה לנום כאן כל הלילה". כך נהג הרב עם הילדים היתומים, עם בני טיפוחיו: בחסד וברחמים, באהבה ובחיבה, והכל מתוך פשטות וענוה.

אך כאמור, לא רק לצרכינו הגשמיים דאג הרב. הוא התאמץ לסייע לנו למלא גם את חובותינו הרוחניים, כלפי ה'. כך לדוגמה, כשהגעתי לגיל 11-12, נודע לרב שיש לי יארצייט אחרי אבי בה' אדר. אזי למד איתי הרב משניות לעילוי נשמתו. עד עתה זוכר אני בדיוק, איזו משנה זו הייתה: ממסכת מקוואות פרק ז' משנה ו' המתחילה כך: "מקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות, ירדו שנים וטבלו זה אחר זה, הראשון טהור השני טמא" וכו'.

החובה לשתות אחר האכילה

פעם אמר לי הסקולענער רב: "כתוב בתורה 'ואכלת ושבעת וברכת את ה'". פרשו החכמים: 'ואכלת - זו אכילה, ושבעת - זו שתיה'. חפץ אני לברך ברכת המזון. אך לשם כך, כאמור, יש לשתות משהו לפני כן. מים - קשה לי לשתות. רגיל אני לשתות מי סודה. אך הם נגמרו. לכן אבקשך, אוצה נא לחנות, וקנה עבורי סודה". כמובן, מיהרתי בשמחה למלא את בקשתו.

לימים חיפשתי את המקור של "ושבעת - זו שתיה", אבל לא מצאתי. עד שנכדי היקר, ברוך יעקובוביץ שי' גילה לי, שהמקור הוא במסכת ברכות דף מ"ט עמוד ב. הלכה זו מופיעה גם בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן, "הלכות ברכת המזון" סימן קצ"ז סעיף ז'. בשני מקומות אלה כתוב הדרוש "ואכלת - זו אכילה; ושבעת זו שתיה".

כאן יש לזכור דבר מדהים: ידוע לנו, שהעולם נברא על פי התורה. התורה הינה תכנית הבניה של העולם, שהרי ה' "אסתכל באורייתא וברא עלמא". נמצא, שהלכות התורה הן הוראות השימוש בעולם. ואם נקפיד עליהן, נשמר את תקינות העולם ונבריא את הגוף! יותר מזה: הרי "בעשרה מאמרות נברא העולם". המקור של כל הנבראים הוא מעשרת מאמרות הבריאה, שהרי אותם מאמרות, אותם דיבורים אלוקיים, נאמרים כל הזמן. הם מהווים מדי רגע כל נברא ונברא בעולם! והיכן מצויים המאמרות הללו? כולם כתובים בתורה הקדושה! כך שהעולם כולו, על כל פרטיו, מתהווה וחי כל רגע מעשרת המאמרות, מהתורה בעצמה! לכן לא יתכן שהעולם יפריע לקיום התורה. להיפך: הבריאות הטבעית של הגוף הגשמי תלויה בכך, שנקפיד לשמור על כל דקדוק קל של תורה, שנשמור את כל פרטי ההלכות של התורה הקדושה!

גם החובה ההלכתית הזו לשתות לאחר האכילה, מתבטאת במציאות הגשמית: שהרי הרפואה קובעת שחייבים לשתות בנוסף לאכילה. מטעמי בריאות חלה חובה לשתות, ואין להסתפק באכילה בלבד. עלינו גם לשתות מעט. לכן רק לאחר השתייה, לאחר שנקיים את 'ואכלת' וגם את 'ושבעת' (=שתיה), נקיים את הציווי "וברכת" ונברך ברכה אחרונה. החובה הזו לשתות הינה כה חיונית, עד אשר חכמינו קבעו בגמרא: "אכל ולא שתה - אכילתו דם" (במסכת ברכות דף מ' עמוד א', מסכת שבת דף מ"א עמוד א').

שאלה על עוף

הסקולענער רב היה פוסק שאלות שונות בכשרות העופות שהיה בהם ספק טריפה. אבל למשפחה שלו עצמו לא רצה לפסוק. לכן ארע, ששלחו אותי מביתו של הסקולענער רב עם שאלה על המעיים של העוף. היו שם כעין פצעים. נשלחתי לרב אלפרט, הרב מוַסלוי

שלט רחוב מַמוּלַר בבוקרשט

ברחוב מַמוּלַר בבוקרשט. אך באותה עת לא היה הרב בבית. את הדלת פתחה אשתו הרבנית ושאלה: "מה רצונך?" הראיתי לה את המעיים, והיא ענתה לי: "דבר זה כשר הוא. כבר אמרתי פעם!... ".

הלחנת ניגונים

אך לא רק בפעולות הצלה הצטיין הסקולענער רב. גם לא רק בהקפדה שלו על הידורי המצוות. היה לו תחום נוסף, רוחני ולבבי, שגרם לנו, הילדים, להיות שרויים בשמחה, בהתרוממות רוח. אלה היו הניגונים הנפלאים שחיבר, ניגונים על פסוקי תפילה ותהילים. ואותם ניגונים רוממו אותנו מעל קשיי החיים, שימחו אותנו, וגרמו לנו להמשיך בדרך ה' ביתר שאת.

כך, לדוגמה, לאחר שהסקולענער רב השתחרר מהכלא הרומני, הוא הלחין ניגון על המילים בתהילים פרק מ"ד פסוקים: כ"ו, כ"ז: "כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו קומה עזרתה לנו ופדנו למען חסדך". אותו ניגון חובר לזכר תקופת מאסרו וסבלו, כאשר שכב על הארץ וכו'. זוכר אני, שהוא הלחין אותו כאשר נסע ברכבת. הרכבת השמיעה קולות: טַא טַא טַא, ולפי קולותיה אלה חיבר את קצב המנגינה.

רבים מאד הם הניגונים, הידועים היום בכל קהילות עם ישראל, שהינם פרי עטו ולבו של הסקולענער רב. למשל: הניגון: "זכור דבר לעבדך", "לולא תורתך שעשועי", "כל מקדש שביעי", "וערבה ל-ה' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות" וכו' וכו'.

בנוסף לניגונים שהלחין בעצמו, היה הסקולענער רב מנגן גם ניגונים נוספים, כגון: "וטהר לבנו לעבדך באמת", "צווה ישועות יעקב" ועוד. במיוחד בעת סעודות השבת, היה הוא ממש משתפך בניגונים. וכיצד היה שר? הוא היה אוחז את ידי בידיו, עוצם את עיניו, ומרקד עמי סביב לשולחן הגדול. אלינו הצטרפו ילדים נוספים ואורחים מבוגרים שאכלו אצל הרב בשבת. כך, משך שעה ארוכה, היינו רוקדים סביב לשולחן, אחוזי ידיים, מרקדים ומשוררים בלבביות וברגש. עד כמה קירב אותי הסקולענער רב!

יוזמה של ילד

השנים חלפו אט אט, ולי מלאו 11-12 שנים. פעם אחת רציתי לקשט את בית הכנסת בפסוקים מיוחדים: כתבתי בלורד באותיות דפוס שני פלקטים על בריסטולים: האחד: "מודים דרבנן" והשני: "בריך שמיה", ותליתי אותם בבית הכנסת של הסקולענער רב. אהבתי את האיור הזה, ועלה בדעתי להפוך אותו למקור פרנסה קטן. הרי היו לנו דברים רבים שהזדקקנו להם, אך לא יכולנו לרכוש אותם. לכן התחלתי גם לכתוב באותיות דפוס כרטיסי ברכה לקראת "ראש השנה". שרטטתי את הברכה "לשנה טובה תכתבו ותחתמו" או "שנת גאולה וישועה" וכדומה. את האותיות צבעתי בצבעים שונים, באדום או בצבע זהב.

ומה עשיתי באותם כרטיסים? פשוט הייתי מוכר אותם לאנשים בבית הכנסת, ומן הרווחים קניתי מצרכים נחוצים: פעם אחת קניתי יין לחגים, פעמים אחרות מסרתי לאמי את הכסף שהרווחתי, כדי לקנות מצרכי מזון שונים; ובאחת הפעמים העזתי ורכשתי לי משהו אישי עבורי, שזמן רב השתוקקתי לו: קורקינט, אמיתי ממש! זכורה לי החוויה הנפלאה, כיצד עמדתי על הקורקינט הנוסע. הוא נסע כמעט לבד, ואני חשתי כאילו טסתי באוויר. אכן, הייתה זו לי הנאה רבה באותם ימים לא קלים.

הכנסת אורחים

באותה עת הגיעו לבוקרשט פליטים רבים, ניצולי שואה. חלקם רצו לעלות לארץ ישראל, ואחרים - לאמריקה וכד'. לשם כך עברו דרך בוקרשט. שם, בבירת רומניה, היו מתעכבים תקופה ארוכה, לעתים אף שנה או שנתיים, עד שקיבלו היתר יציאה מרומניה. ניצולים אלו השתייכו לחצרות חסידיות שונות כגון: ויז'ניץ, סדיגורה, זידיצ'וב, או סתם עמך ישראל. הם היו נכנסים לסקולענער רב כדי לקבל סיוע. אנו ראינו אותם פעמים רבות. שכן לפעמים היה הסקולענער רב מזמין לשולחנו יהודים לסעודה השלישית של שבת.

הרב היה מכבד אנשים שונים שיאמרו או שינגנו את אחד המזמורים מזמירות

הסעודה השלישית, כגון: "מזמור לדוד ה' רועי לא אחסר" או "בני היכלא דכסיפין". זכורני שהיה שם יהודי שהכריז על עצמו שהוא המשיח. והנה, למרבה הפלא, הסקולענער רב כיבד אותו, את האדם התימהוני הלזה, לומר את המזמור: "לדוד ה' רועי לא אחסר"! כשהגיע האיש לפסקה: "דישנת בשמן ראשי, כוסי רוויה". הוא הכריז כדלהלן: "דישנת בשמן, ראשי כוסי, - ר-ו-י-ה". התפעלנו מאד: הרי מצבו הנפשי המעורער של אותו אדם היה ידוע לכל, ובכל זאת הרב כל כך כיבד אותו! ראינו ברב במוחש את קיום המשנה: "יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"!

ר' אריה

אצל הסקולענער רב התארח גם יהודי בעל תשובה, שלפני חזרתו בתשובה היה שופט. שמו היה אריה. כאשר חזר בתשובה, איכסן אותו הסקולענער רב בביתו, והוא היה עוזר לו בהצלת ילדים יהודים ממנזרים וכו' במסירות נפש ממש.

תפקיד נוסף היה לו בבית הסקולענער רב: היה עליו לומר עם הילדים ברכות הנהנין וכן 'ברוך הוא וברוך שמו' בזמן התפילות. ר' אריה ידע לנגן בכינור, והיה מנעים בכינורו בניגונים שונים. באופן מיוחד אהב לנגן את הניגונים של הסקולענער רב. שהרי הרב הלחין ניגונים רבים מאוד. אך לא בכל יום זכינו להאזין לניגוני הכינור. שכן בדרך כלל היה ר' אריה מנגן בכינורו רק במוצאי שבת, בסעודת מלווה מלכה.

כאמור, היה לר' אריה תפקיד לומר עימנו אמן וכו'. אולם פעם אחת קרה, שאחי בערל שיחי' לא ענה "אמן". ר' אריה הרים את ידו וסטר בעדינות לאחי סטירה קלה על הלחי. החל הילד לבכות מרה. כיצד הגיב הרב מסקולען? ברגע שהבחין בכך, ניגש הוא אל הילד, ליטף אותו בחיבה והרגיע אותו בחמימות. כך התייחס הסקולענער רב בדאגה אבהית לכל אחד מהיתומים.

תפקיד נוסף הטיל הסקולענער רב על ר' אריה: כידוע, הסקולענער רב

היה יושב ימים ולילות ועוסק בתורה, בש"ס ופוסקים. אך תוך כדי לימודו היו מגיעים אליו יהודים רבים לבקש עזרה. מה עשה הסקולענער רב? הוא ניצל זאת כדי לחזק אותם במצוות. ברומניה היו רוב היהודים מגלחים את זקנם. ידע הסקולענער רב, שלא יצליח לשכנעם לגדל זקן. לכן התאמץ שלפחות יגלחו באופן שאינו אסור לפי דעת ה'בית יוסף'.

כשאחד היהודים היה מגיע אליו לבקש עזרה, היה הסקולענער רב עוזב את תלמודו, ומתפנה כל כולו אל האורח. הוא היה משוחח עמו ומשתדל לשכנעו לא להעביר תער על בשרו - לא לגלח בתער, כי הדבר אסור על פי תורה. במקום זאת, שכנע אותו להוריד את הזקן באמצעות משחה מסוימת, שהיא מותרת לפי דעת מחבר השו"ע - הבית יוסף. או אז, כאשר היהודי היה מקבל זאת על עצמו, נהרו פניו של הסקולענער רב, והוא קרא לר' אריה, לשים על פניו את המשחה, כך שזקנו יירד ללא גילוח בתער.

ברבות הימים עלה ר' אריה ארצה. הוא התגורר בכפר חב"ד בביתו של ר' אלימלך פרמן ז"ל. הייתה זו דירה קטנה. לאחר מכן עברה הדירה לרשותה של מרת דבורה קיעוומן, שפתחה בכפר חנות לבגדים. יש לציין, שהרבי כינה את מרת דבורה קייוומן בכינוי 'צדקת'.

הזידיטשובער

בין הפליטים שהגיעו לבוקרשט היה יהודי עטור זקן מלא ולבן, עם פאות מסולסלות ארוכות, וכל כולו אומר כבוד. הוא טען שהנו נכד של זידיטשובער רבי (מגליציה - פולין). יהודי זה סיפר, שפעם אחת, אחד החסידים של הזידיטשובער לא יכול היה לנסוע אל רבו. אזי חיבר ניגון געגועים אל רבו בזו הלשון:

"ס'זאל קימען א ווינט (שתבוא רוח)

און זאל מיך אוועקטראגן (ושתביא אותי)

קיין זידיטשוב (לזידיטש'וב)

ווייל דארט ברענט א גרויס פייער (כי שם בוערת אש כה גדולה)

וואס קַיינער קען דאס נישט אויס לעשן (שאף אחד אינו יכול לכבותה)

ואז, שם את ידו על הפאה הארוכה הימנית ומפזם:

אַה אַה אַה אַה אַה!

תקופה קצרה אחרי שהגיע לארץ, פגשתיו בתחנת הרכבת בלוד ליד בנין ישיבת תומכי תמימים בה למדתי. הוא עמד והמתין לטרמפ. לבושו הדור, מגבעתו כמנהג הונגרי' (ביבער העט) צלחת ירושלמית, עם מקל רבני בצבע כסף.

נכד הזידיטשובער הנ"ל, עלה לארץ עם אשתו והתגורר בבני ברק. הוא הקים בית כנסת וקהילה של ניצולי זידיטשוב.

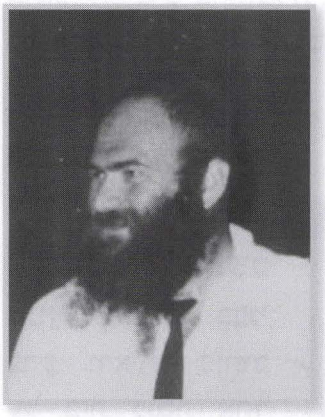
מימין לשמאל: הרב משה לנדא, שמוליק בני החתן, אני, אחי דב, הזידיטשובער רבי

כעבור ארבעים שנה עברתי בבני ברק וראיתי כיתוב על בית כנסת אחד באותיות גדולות בזה הלשון: דארט ברענט א גרויס פייער וואס קיינער קען דאס נישט אויסלעשן. (=שם בוערת אש גדולה שאף אחד לא יכול לכבותה).

כאשר התקיימה חתונתו של בננו שמואל שי' עם ב"ג רבקה תחי', הגיע לשמחה גם הרב משה לנדאו זצ"ל, רבה של בני ברק. הבחנתי באברך צעיר היושב בשולחן החתן. לפתע פנה אליו מאן דהו בכינוי "זידיטשובער רבי". פניתי אל הרבי הצעיר הזה וסיפרתי לו על אותו יהודי נשוא פנים מבוקרשט שסיפר על היותו נכד הזידיטשובער רבי. שרתי לו את השיר של אותו חסיד "זאל קימען אווינט...", ושאלתיו, האם יש לו קשר עם אותו יהודי? ענה לי האברך: "בוודאי.

הוא הסבא שלי, הוא הקים קהילה בבני ברק, עם ישיבה וכולל. כל בני הקהילה כולם הינם צאצאים של אותו סבא. רב בית הכנסת הוא אבי; תלמידי הישיבה והכולל הם כולם הצאצאים שלו; ואני כנכדו הנני הזידיטשובער רבי".

הגעת ר' זלמן אבלסקי, שליח הרבי ריי"ץ, לבוקרשט

ר' זלמן אבלסקי

באחת השנים תש"ו - תש"ז, הגיע לסקולענער רב בחור גבוה ורזה, עבדקן, עם זקן מלא. הוא סיפר לרב את סיבת הגעתו, וביקש להתאכסן בימים מסוימים אצלו. הרב נענה לבקשתו. שם הבחור: זלמן אבלסקי. הוא נשלח מפוקינג, מחנה פליטים יהודיים, שבגרמניה.

לפוקינג הגיעו עשרות רבות של חסידי חב"ד. הם נמלטו מרוסיה בדרכונים מזויפים, כאילו ברחו מפולין לרוסיה בזמן המלחמה, ולאחריה בקשו לחזור לפולין. אלו הגיעו גם לפריז. אחר כך הם שאלו את הרבי ריי"ץ איפה לגור, והרבי שלח ששים משפחות לכפר חב"ד; משפחות אחרות לארצות הברית, לאחרים המליץ להישאר בפריס וכו'.

ר' זלמן אבלסקי עם קסקט רוקד עם האדמור מסקולען, ר' ישראל זצ"ל, בנו יחידו של האדמו"ר אליעזר זושא, (בניו יורק אחרי שנים)

בסוף קלטו הקומוניסטים שרימו אותם, ואסרו חסידים רבים, ביניהם את

ה"מומע שרה". אותה יהודייה חסידית מסרה את נפשה בפועל ממש: היא הייתה הרוח החיה בהנפקת דרכונים לחסידים רבים, למען יצליחו לברוח מעמק הבכא. אך את הדרכון שלה העניקה לרבנית חנה, אם הרבי שלנו. היא ויתרה עבורה על מקומה ב'עשאלון' האחרון - זו הקבוצה האחרונה שיצאה מרוסיה לפולין.

הקומוניסטים אסרו גם את ר' מנדל פוטרפס. משפחתו הצליחה לצאת מרוסיה, אבל הוא נשאר שם לבדו כדי לארגן ולסייע לעוד המוני חסידים לצאת משם בתחבולות שונות. גם אותו תפסו הקומוניסטים ואסרו אותו למשך שנים רבות.

כל אלו נאסרו משום שהכינו את הדרכונים המזויפים לחסידים שיצאו מרוסיה.

אחת הדרכים לצאת מרוסיה הייתה דרך הגבול הרומני. שכן מרומניה היה קל יותר להגיע לעולם החופשי. היו צריכים לשלם שוחד לשומרי הגבולות שבין רוסיה לרומניה, ולארגן את הבריחה משם. הייתה זו עבודה חשאית ומסוכנת ביותר. לשם כך נשלח הבחור זלמן אבלסקי, בהסכמת הרבי הקודם. לזלמן בעצמו היה כבר פספורט רומני. הכיצד? - מצאו דרכון של אברך שנפטר, בשם הרשקו לייב. זלמן היה דומה לו מאוד, ולכן נתנו לו את דרכונו. שֵם זה נשאר במסמכים שלו, ובמשך כל חייו הוא נקרא כך. מבחינה זו זלמן היה אזרח חוקי ברומניה, ונקרא בשם: הרשקו לייב.

הברחת הגבול

את העבודה הזו, להבריח קבוצה של חסידים מרוסיה דרך רומניה - מסרו לזלמן לבצע. שכן אמו הייתה באותה קבוצה. כך הגיע זלמן לסקולענער רב, כמו כל יהודי שרצה לשהות שם, במקום מתאים, באופן זמני.

בתחילה נחל ר' זלמן הצלחה נפלאה במילוי שליחותו: הוא הצליח להעביר את הקבוצה בליל שבת מהגבול הרוסי לרומניה! ב"ה! לאחר שסוף סוף הבריחו את הגבול, הורה ר' זלמן לחסידים: "כעת כל אחד חייב לברוח מכאן! מיד! לתוך פנים רומניה. הסכנה לא חלפה עדיין! הקומוניסטים עלולים להגיע גם לכאן, ליד הגבול!" זלמן אף הכין מראש כתובות במקומות שונים, אליהם אמורים

המבריחים להגיע. אכן, היה זה פיקוח נפש, הדוחה שבת. אבל החסידים טענו כנגדו: "אנחנו כבר עברנו את הסכנה, והיום שבת. אסור לנו להמשיך לנסוע, זה כבר לא פקוח נפש". מה חבל שלא זכרו, שאותו פה האוסר לחלל שבת, הוא זה המחייב לחלל אפילו במצב של ספק פיקוח נפש! מה חבל שאף אחד מהם לא ברח לתוככי רומניה. כולם נשארו צמוד לגבול.

תפיסה ומאסרים

אך אבוי! למרבה הצער, הייתה שם כנראה הלשנה. יתכן אף שאותם שוטרים, שקבלו כסף כה רב עבור העברת החסידים, הם שהלשינו. בפועל, נערכה באותה שבת, באופן מפתיע, בקורת גבולות. כל אנשי הקבוצה נתפסו עד אחד! נכלאו ונשלחו חזרה לתוככי רוסיה! אחדים מהם נמקו בכלא עוד שנים רבות! ולמה? כי נמנעו מלחלל שבת במצב שהדבר נדרש על פי תורה! היחידי שלא נאסר היה זלמן. כאמור, הוא היה אזרח רומני חוקי, כי הרי נקרא הרשקו לייב. לכן רק אותו השאירו ברומניה כבן חורין.

חקרו הרוסים הרשעים את החסידים, ובפרט את הילדים שהיו ביניהם, מי ארגן את הבריחה מרוסיה. והללו לא יכלו לעמוד בלחץ ובעינויים הנוראים. השיטות האיומות של הקומוניסטים הוכיחו את עצמן ופתחו את פיהם. והם סיפרו. סיפרו על ר' מנדל פוטרפס, סיפרו על ר' משה וישצקי. מיד מיהרו מלאכי החבלה אל אותם חסידים מסורים. השניים נתפסו ונכלאו תחת מסגר ובריח. הם קיבלו שנות מאסר רבות, וכך סבלו בכלא משך שנים.

אכן, נכשלה המטרה הגלויה, שלשמה נשלח זלמן אבלסקי לבוקרשט. אך למעשה, את המטרה האמתית, הסמויה, את המטרה האלוקית של הקב"ה, הוא מילא על הצד הטוב ביותר. ה' שלח אותו אלינו בכוונה אלוקית מיוחדת: הוא הגיע לרומניה כדי להביא את הרבי אלינו, לבוקרשט. דרכו נודע לנו שיש חב"ד ויש רבי. דרכו למדנו להתגעגע לה'. בזכותו אף למדתי בע"פ מעט מספר התניא. זלמן הצליח להכניס אותי ואת אחי ברל תחת כנפי החסידות. **אשרינו, שחסידי חב"ד אנו. אשרינו, שאנו חב"דניקים.**

אך לא רק אותנו הטעים זלמן את טעמה האלוקי של החסידות. היה עוד בחור מבוגר אצל הסקולענער רב, נער בוגר ממני, בשם פסח ריבר. גם הוא התקרב לחב"ד באמצעות זלמן אבלסקי.

זלמן אף הוכיח שבליובאוויטש יודעים ללמוד. וכיצד? בביתו של הסקולענער רב נהגו ללמוד גמרא ברבים. באחת הפעמים הגיעו לדבר מוקשה בגמרא. כל אחד מהלומדים ניסה לתרץ את הקושי. גם ר' זלמן הציע את תירוצו. מיד נענה הרב וקבע: "זהו! התשובה של זלמן היא הנכונה".

זכורני, שר' זלמן היה שר ניגון געגועים של ר' מנדלה הורודוקר. הוא היה מזמר אותו בדביקות ובעיניים עצומות.

ואלו הן מילות הניגון:

"וולט איך האבן גאלדענע פליגלען,
וואלט איך צו דיר פליען.
וואלט איך האבן גאלדענע רעדער

בבוקרשט, מימין: אני, ר' זלמן אבלסקי, אחי דב, אברמל טריכטר

וואלט איך צו דיר פארן".

תרגום:

אילו היו לי כנפי זהב הייתי עף אליך.
אילו היו לי גלגלי זהב, הייתי נוסע אליך.
אח"כ פזמון ללא מילים: אַי אַי אַי אַי, אַי אַי, אַי ...
"וואלט איך האבן פערד און זאטל
וואלט איך צודיר רייטן,
וואלט איך האבן טינט און פעדער,
וואלט איך צו דיר שרייבן.
וואלט איך האבן א גאלדענע פינגערל
וואלט איך צו דיר געגעבן".

תרגום:

אילו היו לי סוס ואוכף, הייתי רוכב אליך.
אילו היו לי קולמוס ודיו הייתי כותב אליך.
אילו הייתה לי טבעת זהב
הייתי מעניק לך. וכו'
אח"כ פזמון ללא מילים: אַי אַי אַי אַי, אַי אַי, אַי ...

זהו ניגון הגעגועים - "ניגון השתפכות הנפש לר' מנדלה מהאראדאק". הוא מופיע בספר הניגונים הראשון שיצא בארה"ב בהוצאת 'ניחוח' (=ניגוני חסידי חב"ד), ברוקלין, בשנת תש"ט, ניגון כ"ה, עמ' 19. הספר נמצא בארון ביתנו. ניגון זה הנו כל כולו תנועה של השתפכות הנפש, המביעה אהבה ותשוקה של כנסת ישראל לקב"ה.

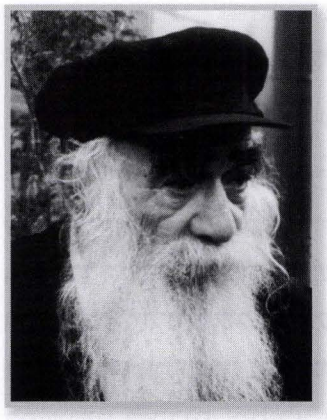
זכורני שאחרי שסיים ר' זלמן לשיר את הניגון, שאלו אותו: "למי? למי מתגעגעים? למי הכוונה במילה 'אליך'?" היו שם תשובות כאלו: לארץ ישראל, לבית המקדש או למשיח. אולם אף אחד לא שיער שהכוונה היא פשוט געגועים אל הקב"ה. את זאת לומדים בחסידות חב"ד, שצריך פשוט להתגעגע לה', לא

לרצות שום דבר, לא גן עדן תחתון ולא גן עדן עליון, אלא לחפוץ את ה' בעצמו בלבד! אך המסובים שם, ברומניה, לא שמעו ולא למדו מעולם חסידות חב"ד מהי.

זלמן אבלסקי השתדך עם לאה, אחת היתומות שהסקולענער רב הציל, ואשר התגוררו במעון שהכין עבורם. את חתונתם אינני זוכר ברומניה. כנראה היא נערכה כבר בכפר חב"ד.

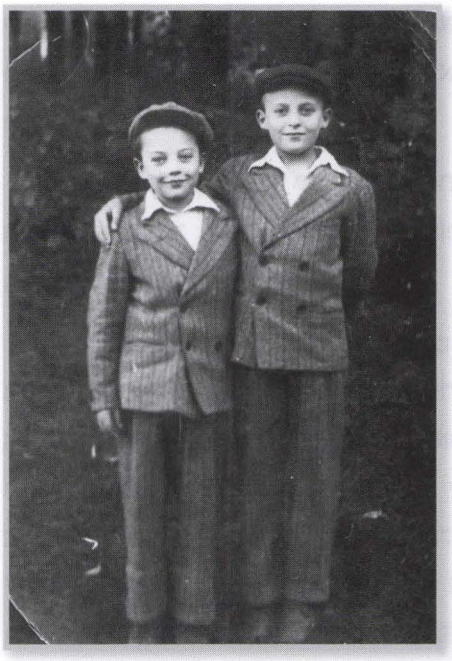
בכפר הם התגוררו בבית ערבי נטוש אשר קיר אחד היה סדוק. פרנסה הייתה בקושי, אבל היו מארחים אותנו בשמחה; בלחם, במרגרינה ובבצל. באותה עת הרבי ציווה להקים בתי ספר חב"ד בארץ הקודש, כדי להציל את ילדי העולים שלא יתקלקלו ח"ו. אזי נחלץ זלמן למשימה, והיה מהמורים של בתי ספר אלו. אחר כך מונה להיות חבר בהנהלת רשת בתי ספר חב"ד. כעבור מספר שנים נשלח על ידי הרבי לקריית-גת והיה שם השליח ומנהל בית ספר חב"ד. השליחות האחרונה שלו הייתה בקישינוב שבבסרביה (רוסיה - רומניה). שם נפטר בעיצומה של השליחות, בשנת תשע"ד.

לפני חופתה של בתנו הבכורה מרת חיה צירל תחי' לבנוני עם ב"ג ר' מאיר שי' בשנת תשמ"ב בכפר חב"ד, ראיתי את זלמן, ואת ר' מענדל פוטרפס עומד לידו. זלמן הגיע לכבודי, הן הוא היה עבורי 'האבא החסידי'. ור' מנדל הגיע מצד החתן. שכן מאיר למד בישיבה בכפר, ור' מענדל כיהן שם בתור המשפיע. כך עמדו שני החסידים הזקנים זה ליד זה. ניגשתי אליהם ואמרתי לר' מענדל: "זלמן זה הוא הסבא של הכלה. כי הרי זלמן הביא אותי לחב"ד, לרבי, לתומכי תמימים, והרי הוא כְּאַבִי. כך, שבתי היא נכדתו. למה הגיע זלמן לבוקרשט? איני יודע. אבל בפועל הוא הביא אותי ואת אחי ואת פסח ריבר - לרבי".

ר' מענדל פוטרפס

ענה לי ר' מענדל: "**אתה** לא יודע למה זלמן הגיע לרומניה, אבל אני הרגשתי זאת טוב טוב

קיץ תש"ח בדארנא. לשמאלי אחי דב

בכל עצמותי!" הרי כאמור, תפסו את היהודים שזלמן העביר מרוסיה לרומניה, ונודע להם שהמארגנים היו ר' מענדל ור' משה וישצקי ע"ה. בעקבות כך ישבו הללו שנים רבות בבית הסוהר ובמחנות עבודה מאיימים. כך שר' מנדל חש זאת היטב על בשרו.

עוד בבית הסקולענער רב הכין אותנו זלמן ללימודים בתומכי תמימים. זכורני, שפעמים רבות, כאשר אמרו "לחיים" אצל הסקולענער רב, נגשתי אל זלמן לומר עמו לחיים. אזי היה עונה לי: "לחיים, אל תשכח את תו"ת". שאלתיו: "מה זה תו"ת?" ענה לי: "תות זה ראשי תיבות של "תומכי תמימים", שם הישיבה שלנו. בארץ נלך ללמוד בישיבה זו". אבל למרות ההתלהבות של זלמן, הסקולענער רב בקש מאמי שלא תשלח אותנו לחב"ד, אלא למוסד ישיבתי אחר.

"פורים רב" בבוקרשט

גם ימים של שמחה ועליצות היו לנו בבוקרשט במחיצת הסקולענער רב. לדוגמה, בחג הפורים. הייתי אז כבן 12, וכמנהג ישראל להתחפש בחג זה, עטיתי על עצמי תחפושת של "פורים רב", רב פורים. היה לי כובע רבני וזקן לבן מצמר גפן. וכך הלכתי עם עוד שלושה ילדים אל הבּוּהוּשער רבי (שהיה גר בעיר בּוּהוּש). אותו רבי היה נינו של רבי ישראל מרוז'ין. כידוע, הרבי הקדוש ר' ישראל מרוז'ין זצ"ל, שלח את ששת בניו הקדושים לרומניה וסביבתה בכדי לקרב את היהודים הפשוטים ליהדות. ממילא גם צאצאיהם המשיכו לכהן ברומניה. ואכן, באותן

שנים תש"ו - תש"י התגוררו בבוקרשט שני נינים של הרוז'ינר זצ"ל: בּוּהוּשער רבי ופַשקַנר רבי (שהיה גר בעיר פַשקַן). ואני עם חברי נכנסנו לסעודת הפורים לביתו של אחד מהם, הוא הבּוּהוּשער רבי.

ישבו שם כארבעים-חמשים איש, ואנו נכנסנו בשירה. שרנו שיר שחיברתי לכבוד פורים: "אוֹ, טוֹ, טוֹ, דער רבי גייט. אוֹ, טוֹ, טוֹ, דער רבי שטייט, אין ארץ ישראל איז גרויסע היצן, גיט א בענקל דעם רבין צו זיצן" (=הנה הרבי הולך, הנה הרבי עומד, בארץ ישראל חם מאוד, תנו לרבי כיסא לשבת). מיד כשנכנסנו, השתתקו כולם והסתכלו עלינו. הביאו לי כסא, ישבתי, וקידשתי את הקידוש לפורים שמתחיל: "יום השישַה, שַא שַא. ויכולו השמים מספרים", וכל מיני חרוזים מצחיקים. אחר כך שרתי ניגון של הבּוּהוּשער. היה זה חיקוי מצוין. כולם נהנו, כי חיקיתי בדיוק איך הבּוּהשער מזמר. ידעתי היטב כיצד הוא שר משום שהיינו מבקרים אותו מפעם לפעם ושומעים את שירתו.

הבּוּהוּשער רבי ישב בראש השולחן; אני ישבתי מולו בסוף השולחן, ושרתי. המשכתי לשיר ולזמר, עד שהאנשים אמרו לי: "זהו. מספיק". ואז הפסקתי. למחרת גם זלמן התחפש לרבי. הוא בקש מהסקולענער רב שטריימל ישן, ואיזה בגד רבני ממשי וגרטל עבה. אזי הלך עם הסקולענער רב ועם בנו היחיד ישראל'קל אשר שימש אחר הסתלקות אביו כ"סקולענער רב". אף אני הצטרפתי אליהם. כך צעדנו כולנו לפַשקַנר רבי, נין של הרוז'ינר זצ"ל. זה היה ביום פורים. הפשקנר הכיר את הסקולנר ובנו וגם ידע שיש לו ילדים שהוא מציל אותם. כך, שהבין מי אני. אבל את זלמן לא הכיר. לכן שאל, מי הוא? ענה זלמן: "אני פופומקענר רבי." וכל הפמליה צחקה. הרי היה זה פורים.

הלימודים בבוקרשט

והנה הגיעו שנות הניסיון הרוחני. אולצנו להיכנס לבית הספר הקומוניסטי, בו ניסו לקעקע מאתנו, חס ושלום את האמונה הטהורה בה'; לחבל, חלילה, בשמירת מצוות התורה. היה זה בשנים תש"ט - תשי"א, שנתיים-שלוש אחרונות לפני עלותנו ארצה. הקומוניסטים השתלטו אז על רומניה וחייבו את כל הילדים

ללכת לבתי הספר שלהם. הם הקימו מסגרות נפרדות לכל המיעוטים במדינה; ליהודים בית ספר נפרד, לטורקים בנפרד וכו'. בכל מסגרת כזאת השפה המדוברת הייתה הן רומנית, והן שפת הלאום של הילדים. לנו הייתה ה"אידיש". היו גם ספרים באידיש ליהודים. אבל אידיש כמו ליעבסקציה ברוסיה (לא השפה העברית ח"ו). אלא כל מילה בלשון הקודש היו כותבים ומסלפים בצורה לעגנית. כגון: "אמת" כתבו עמעס. המורים היו יהודים אשר לא שמרו תורה ומצוות. וב"ה, כעבור מספר שנים נסגרו בתי הספר הללו, בגלל שהיהודים עלו לארץ הקודש.

הייתה חובה ללכת כל יום לבית הספר. גם בשבת. אך לנו הרשו לשבות מכתיבה ומכל מלאכה בשבת קודש. כך, שגם בבית הספר לא חיללנו את השבת. ב"ה. הייתי מכין מיום שישי סדור תפילה, ובשבת בהפסקה הייתי מתפלל. בשבת הלכנו כמובן ברגל עד לבית הספר, דרך של 3/4 שעה. וכיצד למדנו תורה וגמרא? לכך דאג אבינו מאמצנו, הסקולענער רב: הוא סידר עבורנו לימודי תורה יומיומיים! כל יום אחר הצהרים היינו לומדים בבית הסקולענער רב לימודי קודש! זכור לי שהמורה ללימודי קודש לימד אותנו חומש וסיפר לנו סיפורים מ"ספר הישר". לא אשכח כיצד סיפר בהתלהבות על האבות הקדושים, על הגויים שניסו להילחם ביעקב אבינו ובבניו, אך לא הצליחו משום ש"ויהי חתת אלוקים עליהם" - פחדו מהם. גם מורה לכתיבה בעברית הביא הסקולענער רב עבורנו. זכור לי שהמורה לעברית לימד אותנו כיצד לכתוב מכתב, ואמר לנו: "עכשיו כל אחד מכם ינסח מכתב". גם אני כתבתי, עד היום חקוק בזכרוני המשפט שכתבתי: "מזמן רציתי לכתוב לך מכתב, אבל לא היה לי זמן". תיקן המורה וכתב "פנאי". אגב, הוא התפעל מהמכתב שכתבתי.

כאלה אנחנו צריכים

יום אחד זימן לי ה' ניסיון קשה ביותר. אני ממש מודה לה' שהצלחתי לעמוד בו. היה זה בעת טיול שנתי של בית הספר הקומוניסטי. אף שם היו טיולים שנתיים בימי החול. באחד הטיולים הללו נסענו בין הרי הקרפטים. אחת הקבוצות של הילדים

התיישבה על הדשא, והמנהל עם המורה לגיאוגרפיה הצטרפו אליהם. באותה קבוצה הייתי גם אני. כולנו שאפנו לריאותינו את האוויר הצלול; הבטנו מהופנטים בנוף הקסום - - - ופתאום, בעיצומה של חוויית הטיול, העכיר המנהל את האווירה! הוא החליט לאלף אותנו בינה, כלומר, להחדיר בנו כפירה! המנהל הצביע על הנוף המרהיב, והרצה לפני כולנו: "הקשיבו, ילדים, כל מה שאתם רואים, מוכיח, שאמנם הדבר קיים. אבל מה שאינכם רואים, ודאי שאינו קיים. למשל: את ההרים הגבוהים, רואים אתם?"

"כן", ענו התלמידים במקהלה.

"סימן, שההרים קיימים. את הסנאים, המקפצים שם בין העצים, אתם רואים?" המשיך המנהל בדוגמאות.

"כן".

"ובכן, גם הסנאים קיימים. אבל את אלוקים רואים אתם"?

"לא", השיבו.

"אם כך הדבר, הרי הוכחה היא שאינו קיים".

דמי עלה בפני. הכיצד מעז הוא, המנהל, להחדיר כזו כפירה איומה באלוקי ישראל? הרי זה נורא ואיום! הילדים עלולים חלילה לאבד את אמונתם בה'! לא יקום ולא יהיה! לא היססתי כלל, ובו ברגע נעמדתי על רגלי.

הכל הביטו בי, בשתי הפאות שלי, שהתבדרו ברוח, בכיפה הגדולה שעל ראשי.

אך לי לא היה אכפת כלל. הן הילדים קשובים כולם לקלוט. עלי להוכיח להם שדברי הארס של המנהל אינם נכונים כלל וכלל! הבטתי בילדים וקראתי בעוז:

"חברים!"

כל המבטים הופנו אלי בסקרנות. גם המנהל וגם חניכיו רצו מאד לדעת מה יש בפי לספר להם. ואני המשכתי ב'חקירה': "את המנהל אתם רואים?"

"כן", ענו הילדים. "אות הוא, שהמנהל קיים. אבל את השכל שלו רואים אתם?"

"לא!" קראו הילדים פה אחד.

"ובכן", פסקתי באומץ, "זוהי הוכחה ש...":

"שלמנהל אין שכל"! השלימו הילדים בצהלה. המנהל נבוך מעט, אך מיד 'תיקן' את עצמו: "בעצם, ילדים, יש דברים שקיימים, גם אם אין רואים אותם. וכיצד נדע על קיומם? נביט בתוצאות. לדוגמה, אם ילד רק משתולל, מתפרע - ומדבר דיבורים ללא קשר - ניתן להבין, שאין לו שכל. אך אם הוא מתנהג בנימוס, מדבר בדרך ארץ, ואומר דברי חכמה בנחת, זו הוכחה, שיש לו שכל."

בו ברגע התרוממתי בשנית.

"זוהי ההוכחה"! ציינתי בנחת. עיני הכול הביטו בי.

אך לא נתתי להם לתמוה זמן ארוך. אלא מיד הבהרתי:

"הנה כאן, אנו צופים בנוף מרהיב, הרים, נחלים ויערות. שמש, ירח וכוכבים, ציפורים - כל זאת מוכיח ללא כל ספק, שלכל העולם הנפלא הזה יש בורא ומנהיג".

נדהם המנהל, והילדים שרקו בהתפעלות. אך אני עוד לא סיימתי. שרוי הייתי בעיצומה של החדרת האמונה הטהורה. לכן המשכתי בהתלהבות ללא רתיעה, וחזרתי על מה שהסקולענער רב הסביר לי בשיחותי עימו. וכך אמרתי: "ובורא העולם, מדוע ברא את כל זה? יש לו תכלית לבריאת העולם. הוא נתן לנו את התורה שלו. וזאת, כדי שננהג לפי הנחיותיה ונקיים את מצוותיה. כך נקיים את המטרה של בריאת העולם"!

כעס המנהל וקרא: "מה? אתה כזה פאשיסט? חושב שאתה מעל הכול ואף אחד אחר לא שווה? לכן נעניש אותך, ואתה לא תקבל את הכדור לשחק!"

אך לי לא היה אכפת כלל וכלל. לא התפעלתי כלל מצעקתו. מאושר הייתי, ושמחה עצומה מלאה את לבי! תודה לה' שזיכה אותי לעמוד על משמר האמונה בה', תודה לה' שעזרני להפריך את דברי הכפירה של המנהל! לכן הרמתי רגלי באדישות, ופשוט התרחקתי מהמקום. אולם פתאום נכונה לי חוויה מפתיעה: תוך כדי הליכתי, שמעתי את המנהל אומר למורה לגיאוגרפיה: "**כאלה אנחנו צריכים!**"

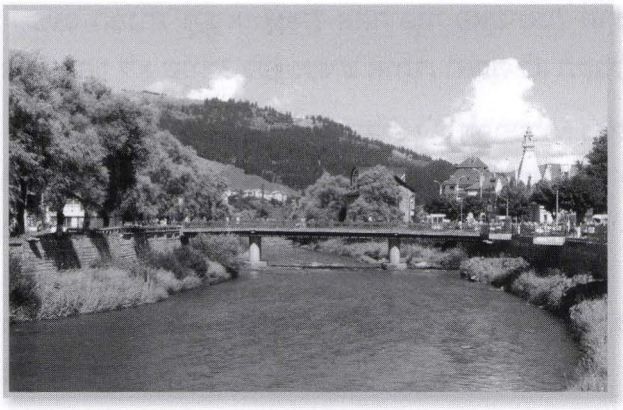
אגב, כאשר עלינו לארץ ישראל, פגשתי במנהל ובאחדים מהמורים היהודים הקומוניסטים, מבית הספר ברומניה. אף בהם התעורר זיק היהדות, ואף הם עלו לארץ.

חגיגת בר המצווה שלי

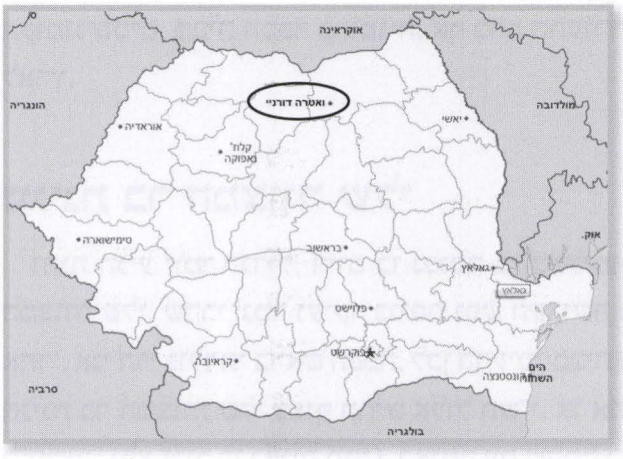
והנה הגיע יומי הגדול, היום בו נכנסה בי בשלימות נפשי האלוקית, יום בר המצווה שלי. שהרי 'גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום אחד'. אני הרי נולדתי בראש השנה. לכן החליטו בבית הסקולענער רב לערוך את חגיגת בר המצווה שלי בסוף חודש אלול תש"י, או אחרי ראש השנה, בין "כסה" ל"עשור" (לא זכור לי בדיוק מתי). באותה עת שהתה כל משפחת הסקולענער רב ב"נאות דשא" בקרפטים. היה זה בכפר "דוֹרְנַה" (או "ואטרה דורנה") אשר בצפון רומניה. כנראה, הסקולענער רב ומשפחתו הוזמנו לקרפטים על ידי הקהילה המקומית. ושם, כך החליטו, יערכו לי את חגיגת בר המצווה!

לצערי, בגלל סיבות שונות ומשונות לא אפשרו לאמי ז"ל להשתתף בחגיגת בר המצווה שלי. היא נשארה עם אחי בערל בבוקרשט. ואילו אותי לקחו ל"דורנה" יחד עם כל משפחת הרב.

בבואנו לכפר דורנה הבחַנו בעצי פרי רבים. הם צמחו בכל פינה והפיצו ריח נעים בכל האזור. ואז נכנסנו לבית הכנסת. הופתעתי לראות עשרות רבות של

העיירה דורנה

ואטרה דורנה שברומניה

יהודים מתפללים. ביניהם היו אפילו כמה שטריימלעך.

בין היהודים שהתגוררו באותו כפר היו גם אברכים יודעי ספר ותלמידי חכמים. אני זוכר זאת על פי השאלות ששאלו את הרב בהלכות תפילה. הם ממש הוכיחו בקיאות בשאלותיהם.

בתור חתן בר המצווה, קבלתי מפטיר באחת השבתות. אמרתי בקול רם וברור, וגם קראתי את ההפטרה וברכותיה. אחרי כן דרשתי דרשה מהספר "ערבי נחל" שהסקולענער רב הורה לי ללמוד בע"פ. גם אותה, ב"ה, העברתי לקהל בקול רם ובוטח. לבסוף סיימתי בדברי דרשה משלי, לשבח את מי שהיה כאבי, שהכניסני תחת כנפי השכינה. אף הוספתי בחרוזים באידיש תיאור של פעולותיו הקדושות, בזה הלשון:

א.	א. התרגום:
דער סקולענער רב איז א גרויסער מאן	הסקולענער רב אדם גדול
וועט עס קימט צו אים אראן	מי שנכנס אליו
נעמט ער אוף מיט גרויס פרידן	מקבלו בשמחה רבה
פון פושעים מאכט ער אידן	מפושעים עושה יהודים
ב.	ב. התרגום:
ער איז חלק אלקה ממש פון אויבן	הוא חלק אלקה ממש מלמעלה
ער צושפרייט דאס אידישע גלויבן	מפרסם הוא אמונת היהודים
דערפאר דארפן מיר אים דאנקען	לכן אנו לו מודים
ווייל ער תמיד צו אונדז מיט זיינע	כי תמיד הוא חושב
גענאדנקען	עלינו
ג.	ג. התרגום:
ער טיט שטרעבן פאר די אידן	משתדל הוא לטובת היהודים
בכל כוחו טוטער צדקה געבן	בכל כוחו נותן צדקה
ותשועת ה' מעוזם בעת צרה	תשועת ה' מעוזם בעת צרה
דערפאר וועלן אלע זיינע שונאים	לכן כל שונאיו
ווערן די כפרה	יהיו כפרה

בשיר דלעיל, שחיברתי לכבוד הסקולענער רב, הכנסתי את המושג 'חלק אלוקה ממעל ממש'. מנין ידעתי עליו? זהו בזכות ר' זלמן אבלסקי. הוא לימד אותי תניא, ובאותה תקופה היה הוא המקור היחיד לידיעת המושג הזה. ממנו בלבד יכולתי לשמוע על כך באותו זמן.

לאחר שירת השיר סיימתי בברכת "גמר חתימה טובה" ואיחלתי לו שיזכה לאריכות ימים ושנים טובות מתוך בריאות ונחת מכל הבנים והבנות שקירב

לאבינו שבשמים. כן הוספתי, שעל ידי מעשים כאלו הגאולה התקרבה אלינו, ונזכה לה. אמן.

כל זמן ששיבחתי את הסקולענער רב, הוא הוריד את ראשו מחמת ענווה אמתית.

כאשר עשו לי "מי שברך" אחרי אמירת המפטיר, תרמתי לביהכנ"ס שם 20 ליי (שקלים) מדמי הכיס שנתנו לי. הרב אמר לי שיכולתי לתת יותר והוא היה משלם זאת.

אחרי כל הנ"ל, כנראה, הסקולענער רב יצא משם עם פדיון גדול וטוב.

היציאה מרומניה

סוף סוף הגיע זמננו לעזוב את רומניה, העקובה מדם היהודים. באותן שנים יהודים רבים עלו מרומניה לארץ הקודש באניות. אך לפני כן נזקקו לקבל היתר יציאה. גם אמי חפצה בכל לבה לצאת בהקדם האפשרי מאותה מדינה. היא השתדלה מאוד וביקשה שוב ושוב מהפקיד שייתן לה כבר את היתר היציאה. אבל הפקיד לא רצה לתת את האישור המיוחל. אז פנתה אל הבוהושער רבי. באותה תקופה הוא התגורר בבוקרשט, והיא ניגשה אליו וביקשה ממנו עצה. אמר לה הבוהושער רבי: "קחי עשרים ליי (שקלים) ושימי על הדלפק שלפני הפקיד". כך עשתה אמא ז"ל. היא הגיעה אל הדלפק, והניחה עליו עשרים שקלים. אך בדיוק כאשר נגש הפקיד לטפל בנו, קבל טלפון דחוף ממישהו ויצא. במקומו נגש פקיד אחר, ומיד נתן את האישור!

ב"ה, היתר היציאה היה כבר בידינו. אך מנין יהיה לנו כסף להפליג באוניה? גם לזאת מצאה אמא פיתרון: היא מכרה את שעון הזהב של אבי, ובכסף זה קנינו כרטיסי הפלגה לארץ.

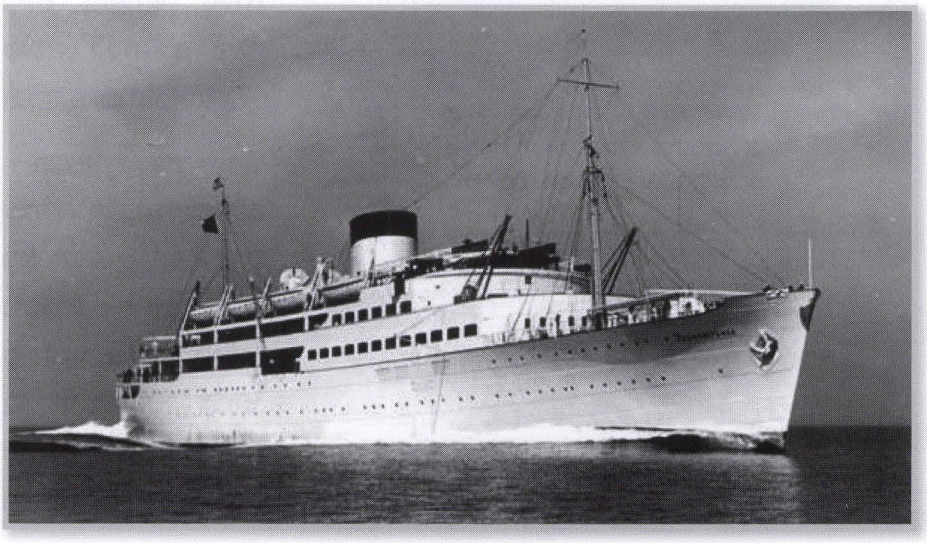
לפני עלייתנו לארץ ישראל, בקש הסקולענער רב את אמי שתיקח אתה לארץ ישראל עוד שני ילדים שהיו תחת חסותו, בן ובת. אמא כמובן נענתה לכך בשמחה. אך לבסוף, הם לא הצטרפו אלינו, מסיבות שאינני זוכר.

פרק רביעי

בארץ ישראל

ההתאקלמות בארץ

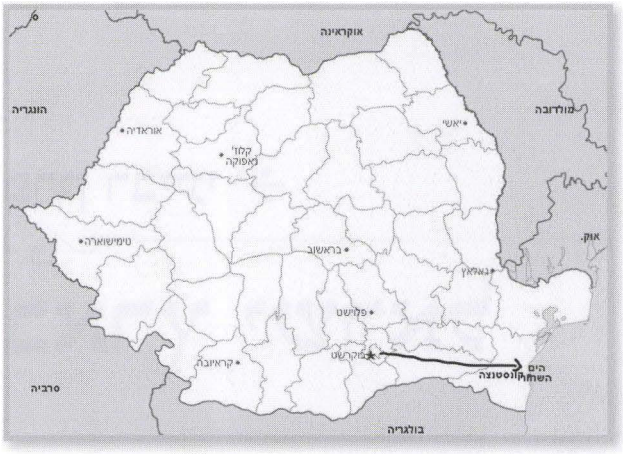
ב"ה, הפלגנו סוף סוף לארץ ישראל, ארץ הקודש! ביום שישי, ערב שבת מברכים אייר תשי"א, עלינו לאוניה טרנסילבניה. הייתה זו האוניה האחרונה שיצאה מרומניה לחיפה! זכורני שאני, בן ה- 13, התפללתי בשבת לפני העמוד וגם ברכתי ברכת החודש באוניה.

האוניה טרנסילבניה

מסלול דרכנו היה כדלהלן: נסיעה ברכבת מבוקרשט עד לנמל קוסטנצה בים השחור; משם הפלגנו לכיוון תורכיה; בהמשך שטנו לים מרמרה החוצה את תורכיה, ומשם -למיצר דַרְדַנֶלים. במיצר זה התעכבה האוניה במשך השבת. לאחר מכן שטנו לים הָאֶגֶאי, ופנינו דרומה לים התיכון עד לחיפה. כל זה נמשך יממות אחדות! מסע, האורך כיום כשלוש שעות טיסה, לקח לנו כמה וכמה יממות באוניה!

באותה עת עלו לארץ רבבות יהודים מאירופה וממדינות נוספות. ואף אנו, בדיוק כמו כל העולים בתקופה ההיא, עברנו חבלי קליטה, בדיקות רפואיות ועוד.

מבוקרשט נסענו ברכבת לקוסטנצה

מקוסטנצה הפלגנו באוניה לים
מרמרה ומשם למיצר דַרְדַנֶלים

ממיצר דַרְדַנֶלים דרומה לים התיכון לחיפה

התחנה הראשונה שלנו בארץ הייתה במחנה העולים "שער עליה". שם התגוררנו באוהלים. זכור לי ששרנו שיר כזה:

"בין איך געקומען
אין שער עליה, יַלַה
לַה, לַה לַה לַה,

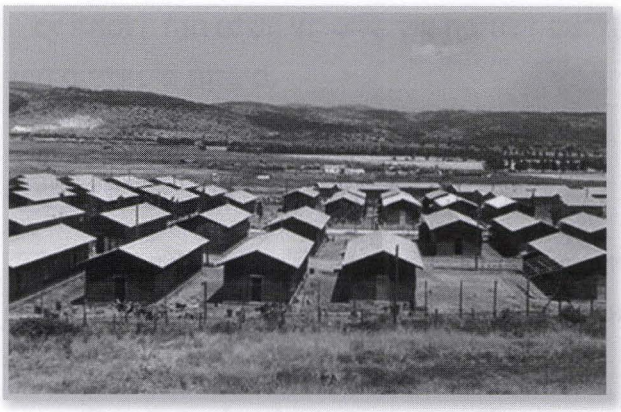
האָב איך גיגעסין
לבניה, יַלַה לַה לַה לַה"

שתרגומו:

"כשהגענו לשער עליה, אכלנו לבניה".

מחנה עולים

בתי עולים

בגלל המחסור בבתים לכל העולים, נתנו לנו אוהלים למספר שבועות. ואחר כך העבירו את כל העולים ל"בתי עולים" שונים.

אותנו העבירו ל"עין שמר" ליד קיבוץ עין שמר בצפון הארץ. שם התגוררנו ארבע - חמש משפחות בצריף אחד, כאשר כל משפחה תלתה שמיכות לשם הפרדה בין משפחה למשפחה. ב"בית עולים" זה גרנו מספר חודשים. היה שם גם מקווה טהרה וכמובן בית כנסת בצריף. צריפים אלו נבנו עבור החיילים האנגליים, והם שכנו בהם לפני שעזבו את הארץ. אזי, לאחר עזיבתם, הפכו מחנות הצבא הללו למקום מגורים לעולים. שם גם התאספו היהודים לתפילות,

שם התכנסו כדי ללמוד תורה בשבתות. זכורני, שלמדו פרקי אבות. המגיד שיעור היה המוהל שלי מציגאנאש, יהודי בשם אברמוביץ'. הוא הגיע **במיוחד** מיאשי למול אותי! ועתה, בארץ ישראל, הוא לימד אותנו תורה, פרקי אבות. זכורני, שלימד את הדברים שנבראו בערב שבת: "צבת בצבת עשויה".

מי החזיק וכלכל את כל העולים? הייתה זו הסוכנות היהודית. הממשלה דאגה לכל העולים לשמיכות, למיטות צבאיות מתקפלות, למזרונים וגם למזון. שלוש פעמים ביום היו מחלקים לנו ארוחות בכלים מיוחדים. כדי לקבל את האוכל היינו עומדים בתור עם המסטינגים. אלו הם כלים ממתכת לקבלת אוכל, כמו בצבא. ראינו שם בפעם הראשונה באמצע היום, אנשים לבושים בפיג'מות ההולכים ועומדים בתור, כמנהג עירק. גם סכו"ם ממתכת קבלנו. ואילו את הלֶבֶנְיָה חילקו לנו במצקת, מתוך סירים ענקיים.

כל ההסדר הזה נמשך עד שהעולים הסתדרו בארץ, או עד שהממשלה הקימה עבורם יישובים חדשים.

טלטולים בחיפוש אחר ישיבה

בחודשים הראשונים להגעתנו ארצה חיפשתי פנימייה וישיבה. ניסיתי ללמוד בכל מיני מקומות בארץ. התרוצצתי מהצפון לדרום, אך לא מצאתי את שאיוותה נפשי.

תחילה נכנסתי לישיבת "תפארת ישראל" בחיפה, זו הישיבה של הרב תנחום דונין - אביהם של ראובן ואברהם דונין ע"ה. שהינו שם מעט, אך לא התחשק לנו ללמוד שם. שכן השפה המדוברת בה הייתה עברית, ואנחנו עוד לא ידענוה. בישיבה זו למד גם חמי ר' ברוך פריז ז"ל בשנות ילדותו, טרם בואו לישיבת "תורת אמת" חב"ד ירושלים.

אזי עברתי לישיבה בנתניה. לשם הגיע דער צ'ייקער רב שפגשתי בעיר עַרַד (וועראדן בהונגרית) ברומניה. ערד היא עיר באיזור טרנסילבניה, שהשפות המדוברות בה הן אידיש, רומנית והונגרית. זאת משום חילופי השלטון באותו

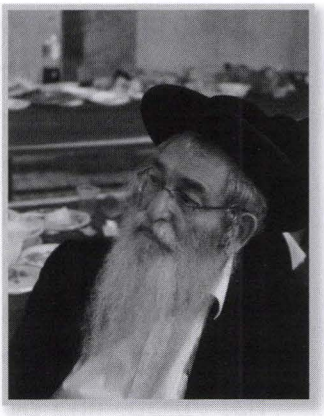

ישיבת "תפארת ישראל" בחיפה

מקום, משלטון הונגריה לשלטון רומניה. בערד היה אותו רב ראש ישיבה עם תלמידים רבים. וכאשר עלה לארץ, התגורר בנתניה. כאשר נכנסתי לביתו, הבחנתי שיושב שם בחור מבוגר, נכה רגליים הנעזר בקביים. הכרתיו היטב. גם הוא היה אצל הסקולענער רב בבוקרשט. כשנכנסתי לשם, ה"צ'ייקער רב" למד גמרא בסוגייה בבבא בתרא, "גוד או אגוד". אולם גם מקום זה לא מצא חן בעיני, משום שלא ראיתי שם תלמידים. גם לא קיבלתי שום יחס מהרב. הוא אפילו לא פנה אלי כשהגעתי.

משם הגעתי לישיבה בבני ברק. ביקרתי בישיבה-פנימייה המסונפת לישיבת פוניביז'. מנהל הפנימייה דאז היה יונה צאלר. כנראה ניסיתי דווקא את אותה ישיבה, משום שיונה זה היה אחד הנצולים מצ'רנוביץ, שהסקולענער רב הציל אותו. יונה היה יהודי חסידי, והיה אומר שיעור בפני הילדים בחומש בפרשת השבוע עם הפרוש של אור החיים הקדוש. אבל גם בני ברק והפנימייה שם לא מצאו חן בעיני, בפרט הילדים שהסתובבו שם. לכן חזרתי לאמי כלעומת שבאתי: שבתי לבית העולים ב"עין שמר", שם שהו אמי ואחי. יתכן, שהסקולענער רב הוא זה שהפנה אותנו לנתניה ולבני ברק: לנתניה - משום שהכרתי את ה"צייקר רב" מרומניה; ולבני ברק - משום שיונה צאלר היה מנהל הפנימייה שם.

אך כאמור, לא חפצתי באותן ישיבות. כך נשארתי אצל אמי. יום אחד שמענו נקישות בדלת הבית. היו אלה שני אברכים חרדים. הם הגיעו במיוחד ל"עין שמר", לחפש ילדים כדי לקחתם לפנימיית "חתם סופר" בירושלים. הם דברו על לב אמי והבטיחו לה, שאם תשלח אותנו לישיבתם, נהיה פטורים מכל שכר

הרב צבי גרינוולד

לימוד. אמנו לא תאלץ לשלם עבורנו. שכן הם יסדרו אותנו דרך "עליית הנוער", והם ישלמו עבורנו למוסד. מיד הצטרפנו אליהם והגענו לפנימיית "חתם סופר" שבירושלים. הייתה זו ישיבה הממוקמת בבניין אבנים ירושלמיות, בשכון פאג"י שבסנהדריה ירושלים. שם הכרנו את המדריך הנפלא צבי גרינוולד ז"ל, חסיד חב"ד.

באותו קיץ, תשי"א, כתב הרבי מכתב כללי לכל התלמידים המסיימים את שנת הלימודים, להוריהם ולמחנכיהם, ה' עליהם יחיו. להלן תוכנו של המכתב:

אמנם סיימו שנת הלימודים, אבל כל זה רק מלימודים כלליים. ואילו בלימוד התורה חייבים כולם תמיד.

מכתב זה שלח הרבי לצעירי חב"ד בארץ הקודש על מנת לחלקו לכל אחד מהתלמידים המסיימים ולהוריהם. צעירי חב"ד צילמו את המכתב ושלחו אותו בדואר אלינו, התלמידים, לכל אחד ואחד. אך לא היה זה המכתב היחיד שקיבלתי מהרבי. במשך השנים, עד שנת תשמ"ז, זכיתי לקבל ששים מכתבים מהרבי! - הם שמורים אצלי בתיקיה מיוחדת. גם צילום מקורי של המכתב הנ"ל נמצא בתיקיה זו.[3]

באותו קיץ תשי"א, מיד עם קבלת הנשיאות, קרא הרבי אל כל עם ישראל בעצות ובהצעות לפעול ולהתחזק ב'סור מרע' וב'עשה טוב' כדי להחיש את הגאולה. וכיצד עשה זאת? הוא פשוט שלח מכתבי הדרכה והתעוררות לכל אנשי הדור. ביניהם שיגר איגרות מיוחדות גם לראשי ישיבות בעולם ולאדמו"רים שונים בעולם. לרביים השונים כתב כדברים דלהלן:

אנחנו הרי ממשיכי דרכו של הבעש"ט. והבעש"ט קיבל תשובה מהמשיח,

3. מכתבו המלא של הרבי מיום ט"ו בסיון תשי"א ראה להלן, עמ' 437. מכתב מס' 1.

שהוא יבוא "כשיתפרסם לימודך בעולם ולכשיפוצו מעיינותיך חוצה". לכן חובה עלינו, בתור ממשיכי דרכו, להפיץ את תורת החסידות ואת השיטה הזו בעבודת ה', ולהדפיסם בספרים, וכך נקרב את הגאולה.

זהו בערך תוכן המכתב הקדוש ששיגר הרבי לכל האדמו"רים. מכתב כזה נשלח גם לרבי מבעלז הקדוש ר' אהרן רוקח זצ"ל. הסדר שם היה, שכל מכתב המגיע לאדמו"ר, היה המשב"ק ר' שלום פויגל פותח אותו וקוראו לפני הרבי מבעלז. כך היה גם כשהגיעה אגרת קודשו של הרבי. הוא קרא בקול את כל המכתב, ואז פלט בפני האדמו"ר מבעלז כמה מילות זלזול, בערך בזו הלשון: "איזו חוצפה, הוא צעיר מכולם; רק עכשיו נעשה לרבי, וכבר מנדב הוא עצות לאדמו"רים זקנים"! ויהי הוא טרם כילה לדבר, ומיד צווה עליו ר' אהרן מבעלז בבהלה: "שלום! זאג דריי מאל: איך האב חרטה" (=שלום, אמור שלוש פעמים: אני מתחרט, אני מתחרט, אני מתחרט). דע לך, שאתה משחק באש!". על האירוע הזה סיפר לי הרב יוסף סגל, המשפיע בכולל צמח צדק, ששמע זאת בעצמו משלום פויגל. הרב יוסף סגל היה מלמד "תניא" את חסידי בעלז, שם השתתף גם ר' שלום פויגל. ובאחת ההזדמנויות גילה לו שלום פויגל את כל אשר התרחש.

הנה כי כן, התחלנו ללמוד בישיבת "חתם סופר", נהנינו מהדרכתו האבהית של המדריך החב"ניק ר' צבי גרינוולד, ואף קיבלנו מכתב מהרבי! אך עדיין לא הגענו בכלל אל המנוחה ואל הנחלה. שכן בסוף הקיץ הודיעו לנו, שהם לא הצליחו לסדר אותנו דרך "עליית הנוער". כך שעלינו לחפש מקום תורה אחר.

והחיפושים אחר ישיבה טובה נמשכו ונמשכו... במשך החורף תשי"ב נכנסנו ללמוד בישיבת הרב דושינסקי בירושלים. ולמה בדושינסקי? שכן גם שם היה 'ניצוֹל' של הסקולענער רב. למד שם בכולל מקורב של הסקולענער רב. הסקולענער רב הציל אותו עוד בהיותו בצ'רנוביץ', לפני בואו לבוקרשט. שמו היה צבי זוֹמֶר. כנראה הוא קיבל הוראה מהסקולענער רב לסדר אותנו שם.

אני כתבתי ודיווחתי לסקולענער רב על כל ניסיונות השווא להיקלט במוסדות שהוא הפנה אותי. והסקולענער רב ענה לי במכתב מרגיע. הוא עודד אותנו וציין,

שלתורה ולארץ ישראל מגיעים רק על ידי ייסורים. אבל גם בישיבת דושינסקי לא המשכנו ללמוד יותר מאשר "זמן" אחד, דהיינו כל החורף של שנת תשי"ב.

כך היטלטלנו מישיבה לישיבה משך כל השנה הראשונה מאז הגענו לארץ הקודש. כל הזמן ניסינו מוסדות שונים. אך שום מוסד לא מצא חן בעיני. וכך סחבתי אתי את אחי בן ה - 12 ממקום למקום. אך לא נקלטנו בשום מקום.

והנה, פתאום, בהשגחה פרטית, שם ה' קץ לנדודינו: היה זה בעת שנסענו, אחי ואני, באוטובוס. ולפתע - את מי רואות עינינו? את הבחור פסח ריבר ז"ל! זה הבחור מבוקרשט, שר' זלמן אבלסקי קירב לחב"ד! שמע פסח את כל מסכת טלטולינו, ופסק: "עד כה ניסיתם ולא הצלחתם, אבל בחב"ד תיקלטו בעז"ה טוב"! הוא פנה לר' זלמן אבלסקי וקבע: "צריך לעשות 'קַניעֶץ' (ברוסית-סוף) לטלטולים שלהם"! ואכן, רק אז, בחסדי ה', הגענו סוף כל סוף אל המנוחה והנחלה.

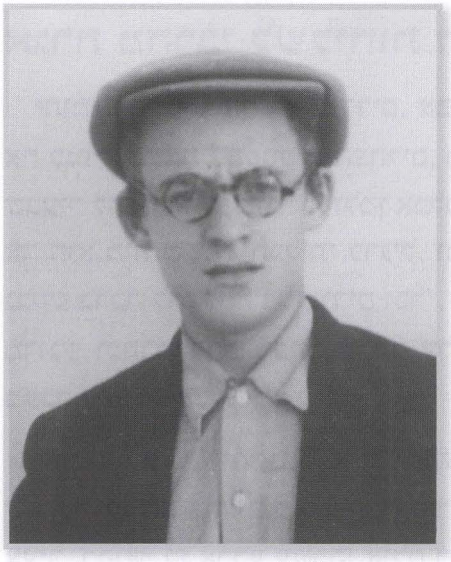

הבנין הראשון של ישיבת תו"ת
בתחנת הרכבת בלוד בזמן ייסודה

היה זה ביום ר"ח אייר שנת תשי"ב. נכנסנו לישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש בלוד! בשעה טובה ומוצלחת! נכנסנו, ולא רצינו לצאת. רק שם חשנו שהנה, זהו המקום שלנו, זהו מקום חיותנו! כאן נשאב חיות בעבודת ה', כאן ייחקקו בנו דבקות והתקשרות ברבי, בראש בני ישראל! כאן נלמד תורה 'תמימה משיבת נפש'! תורה תמימה, שלימה - גם נגלה וגם חסידות! כאן נשאב חיות ברוחניות, חיות בגשמיות, חיות חסידית לכל ימי חיינו! תודה לה' שאנו חסידי חב"ד! אשרינו, מה טוב חלקנו!

פרק חמישי

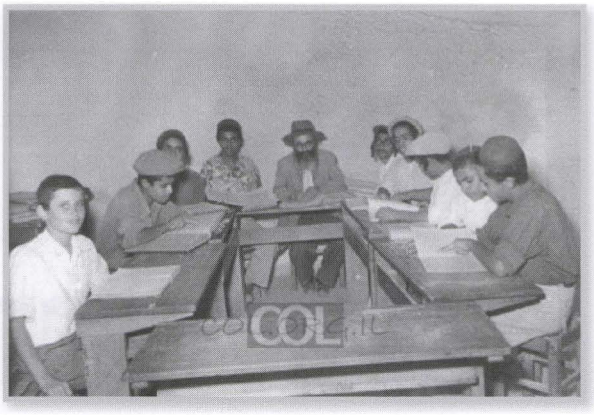
בישיבת תומכי תמימים בלוד

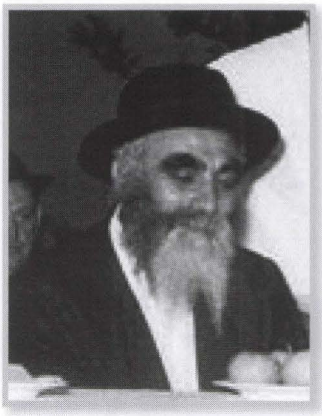
כאמור, בשעה טובה ומוצלחת הגענו סוף סוף למקום שאהבה נפשנו, לישיבת תומכי תמימים ליובאוויטש. הישיבה שכנה בשכונת תחנת הרכבת בלוד. היה זה בראש חודש אייר שנת תשי"ב. הייתי בן 14, ואחי - בגיל 13.

התקבלתי לכתתו של ר' אלימלך (מיילך) קפלן ע"ה, שהיה רב כבר בחו"ל וגם רב אנ"ש בשכונה.

ואילו אחי דב התקבל לכתתו של ר' מרדכי (מוניע) שניאור ע"ה, שהיה גאון וחסיד. אופן השיעור שלו בגמרא היה להסביר את הנידון בגמרא בשיטה כזאת, שקושיות מפרשים שונים מתורצים מעצמם וממילא. סדר זה היה ב"זמן קיץ" תשי"ב. באותה עת השתדלתי לעזור לאחי הקטן ככל יכולתי, כי לא היה מי שיסייע בידו. הרי נותרנו יתומים ל"ע.

ר' מוניע שניאור מלמד בישיבת תו"ת בלוד

ר' מיילך קפלן

אגרת מהרבי לשליחות חיים

יתומים היינו - אך לא בודדים. אבי היתומים שלח את הרבי לפרוש עלינו את כנפיו. באחת מהפסקות הצהרים, כשבועיים לאחר הגיענו לתומכי תמימים שבעיר לוד, הפתיע אותי ר' זלמן אבלסקי בביקורו. שמחנו מאד זה לקראת זה. אך הוא היה מעשי ותכליתי כרגיל, ומיד הציע לי: "הבה נכתוב מכתב לרבי. נבקש ברכה להצלחה בלימודים וכו'". כמובן, הסכמתי לכך בשמחה. כך ישבתי מרוגש, וכתבתי לרבי מכתב. מכתב, על פי הנחייתו של ר' זלמן. שיגרתי אותו אל מעבר לים, ו - שבתי לשיגרה.

אז עוד לא שיערתי כלל, איזו הפתעה מרגשת נכונה לי. לא העליתי בדעתי, שהרבי יתייחס ברצינות למכתבי, ושיענה לי באופן מידי! הרי הייתי נער כה צעיר, בקושי בן ארבע עשרה! אולם באופן מפתיע, זמן לא ארוך מאז שכתבתי לרבי, כבר זכיתי לאחוז בידי את מכתב התשובה שלו! באגרתו, הרבי בירכנו

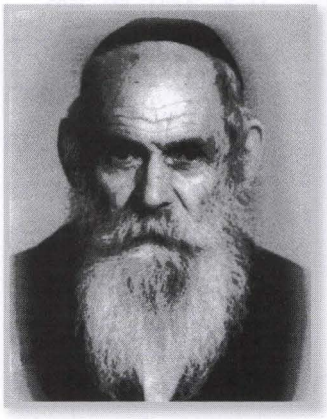
שנזכה ללמוד תורה ביראת שמים ושנהיה חדורים ברוח של חיות וחמימות אמתית. אשר כל זה בא כתוצאה מלימוד תורת החסידות, הליכה בדרכי החסידות, והתחזקות במנהגיה.

כאן מנה הרבי שלושה דברים ביחסנו לתורת החסידות: 1. לימוד החסידות;

2.הליכה בדרכיה; 3. התחזקות במנהגיה. הפעולות הללו, כך כתב לי הרבי, הן המביאות שפע אור גם בלימוד הנגלה ובכלל בחיי יום יום. בהמשך המכתב הרבי אף הטיל עלי תפקיד: להסביר היטב לעצמי, וגם לבאר היטב לאחי את העובדה, שחייבים ללמוד חסידות; וכי החובה הזו הינה פשוט זכות נפלאה! את כל זאת, הורה לי, עלי לפעול מתוך קבלת עול, בבחינת 'הקדמת נעשה לנשמע' ומתוך הכנה טובה לכך... ולבסוף ברכני שאצליח בכך.

עד כמה נפלאה השליחות שהטיל עלי הרבי! זו ממש שליחות חיים! לחוש כל הזמן ואף להסביר לאחרים עד כמה לימוד החסידות הנו חובה ואף זכות! הלוואי שאזכה לעת זקנה לקיים זאת. אמן!

כאשר המשפיע של ישיבת תומכי תמימים, ר' שלמה חיים קסלמן זצ"ל, ראה את המכתב שהרבי שלח לי בהיותי ילד בן ארבע עשרה, אמר: "**זה הרי מתאים לבחור בן עשרים וארבע!**"

המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן

ומדוע? זאת משום שברכה קדושה זו כוללת מספר דרגות זו למעלה מזו:

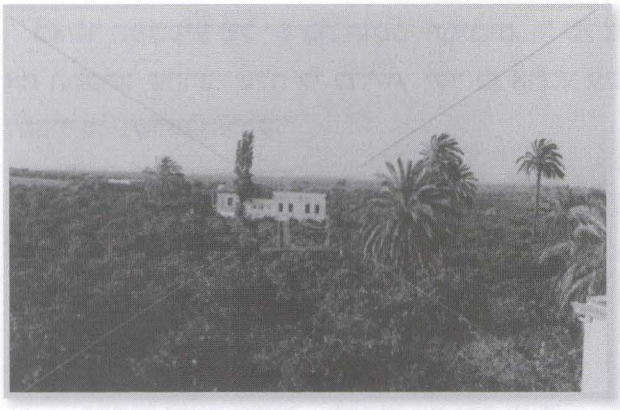
- לזכות ללמוד תורה - פשוט ללמוד ולהבין.
- ומתוך יראת שמים - ללמוד אך ורק כי ה' ציווה, ולא לשום פניה אחרת.
- גם להיות חדורים (דורכגענומען) ברוח של **חיות וחמימות** אמיתית.
- ולכל הנ"ל מגיעים כאשר: **לומדים תורת החסידות.** (ומה הקשר, למה צריך).
- הולכים בדרכי החסידות (מהן הדרכים?)
- מתחזקים בהנהגותיה (מנהגים שחסידים נוהגים) והם מביאים חיות ושפע אור גם בלימוד הנגלה ובכללות החיים של יום יום.[4]

4. צילום מכתב קודש זה כולו ראה עמ' 440. מכתב מס'2

המעבר ל'פרדס' עם תלמידי קיבוץ הגלויות

מנהל ישיבת תו"ת הרב אפרים וולף (משמאל) אצל הרבי

ישיבת תו"ת - הפרדס

בשנת תשי"ג, לקראת "זמן החורף", עברתי ללמוד ב"פרדס" בלוד. הישיבה הייתה בשכונת הרכבת בתוך פרדס הדרים. המנהל ר' אפריים וולף ע"ה קנה מערבי בית גדול באמצע הפרדס. הוא שיפץ אותו כך, שיתאים גם לאולם ("זאל") לבחורים המבוגרים, וגם לכתות של הצעירים. המגיד שיעור שלנו בגמרא היה ר' נחום טרבניק ע"ה, תלמידו של החפץ חיים ז"ל וחתנו של הרב שניאור זלמן גורליק ע"ה.

הרב נחום טרבניק

הישיבה הכילה בקרבה מעין קיבוץ גלויות של תלמידים. למדו בה זה לצד זה תלמידים ילידי הארץ, עולי רוסיה ועולי תימן. יש לציין, שהייתה זו תופעה יחידה במינה: ישיבת תומכי תמימים ליובאויטש הייתה הישיבה היחידה, שמיד

ישיבת תו"ת בלוד

עם הוָסדה קלטה תלמידים אשכנזים ותימנים גם יחד. לכן על הטופס הרשמי שלה נכתב: "ישיבת תומכי תמימים לוד כולל עולי רוסיה ועולי תימן".

מאוחר יותר, החלה העלייה ההמונית מצפון אפריקה: ממרוקו, מטוניס, וכד'. אזי נקלטו בישיבתנו גם התלמידים מצפון אפריקה. ר' זושא וילימובסקי ז"ל, "הפרטיזן של הרבי" - כך כינהו הרבי - היה מסתובב בלילות ברחובות 'ראש העין', הוא היישוב של עולי תימן, והיה מכריז: "שִׁילחו את הילדים ללמוד תורה בישיבה בלוד!". כך הגיעו לישיבת תומכי תמימים עשרות רבות של ילדים קטנים וגדולים מעולי תימן. מעניינת ביותר הייתה תמונת הזאל, בה ישבו תימנים לצד רוסים, ישראלים ליד עולי מרוקו, ולמדו תורה בשקיקה, בשפה האידיש.

ר' זושא וילימובסקי

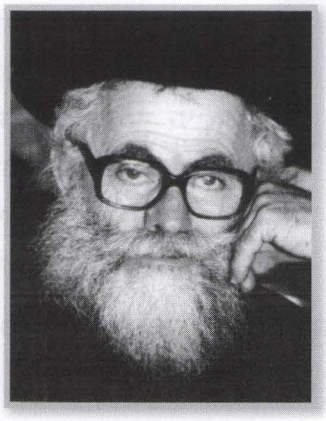
אצל הרב טרבניק למדה כיתתנו שלושה "זמנים". דהיינו: חורף תשי"ג, קיץ תשי"ג, וחורף תשי"ד.

חסידות למדנו אצל המשפיע של הישיבה הרה"ח שלמה חיים קסלמן ז"ל. אצלו למדנו "תניא" מההתחלה; ואילו אצל בנו הרה"ח שלום דב (בערל) קסלמן ז"ל למדנו "לקוטי תורה".

מקטנותי אהבתי לרשום את השיעורים. לכן רשמתי פרושים של הרב טרבניק

ר' שלמה חיים קסלמן מוסר שיעור בישיבה

הרב בערל קסלמן

המשגיח הרב יעקב כץ

על מסכת גיטין, על קידושין ועל כתובות. המחברות נמצאות בקלסר עד היום הזה. כמו כן סיכמתי לעצמי גם את ההתוועדויות של המשפיע ר' שלמה חיים וגם ביאורים בספר התניא מפיו מהשנים תשט"ו - תשי"ח. בהמשך סיכמתי אף את חידושי התורה על מסכת כתובות, של המשגיח הבלתי נשכח, הרב ר' יעקב כץ ז"ל. כל אלה שמורים אצלי עד היום בקלסר בבית.

חוסר האפשרות לשכוח את ה' בלימוד חסידות

שמעתי מחסידים שכאשר הרבי הרש"ב נ"ע נפגש פעם עם הגאון ר' חיים בריסקער זצ"ל, שאל ר' חיים את הרבי: "למה נדרש ללמוד את תורת החסידות?" והרבי ענה: "כי בלי חסידות יכול להיות שילמד תורה וישכח על נותן התורה",

שאלו ר' חיים: "אם כן, יכול להיות שגם בלומדו חסידות ישכח על נותן התורה?"

ענה הרבי שהתשובה על שאלה זו נמצאת בגמרא. חשב ר' חיים כמה דקות בעוברו על כל הש"ס ואמר: "אני לא מצאתי תשובה לזה". ענה לו הרבי: "התשובה במסכת פסחים". שוב חשב ר' חיים ושוב אמר: "לא מצאתי". ענה לו הרבי: "במסכת פסחים דף ט' עמ' ב' במשנה, נחלקו ר' יהודה וחכמים. ר' יהודה אומר שמצוות "בדיקת חמץ" מתחילה **באור** לי"ד ניסן **וביום** י"ד ניסן עד שעת הביעור בלבד, אבל לא בודקים חמץ בשאר ימי הפסח. הטעם הוא, (שמא) אולי ימצא עוגיה ויאכל אותה".

"אבל חכמים, שהלכה כמותם, סוברים, שאם לא בדק לפני כניסת איסור החמץ, יבדוק בו ברגע שנזכר, מיד. אין הם חוששים כלל לחשש של ר' יהודה, שאולי יאכל חמץ בפסח ח"ו. ומדוע אינם חוששים? את הסיבה לכך מנסחת הגמרא במילים: "**הוא עצמו מחזר עליו לשרפו. מיכל קאכיל מיניה?**" כלומר: הוא רודף אחרי חמץ כדי לשרפו, אז יאכל ממנו? " והרי כל מטרתו בחיפוש החמץ היא כדי לשרוף אותו. כך שברור, שלא ייכשל באכילתו!

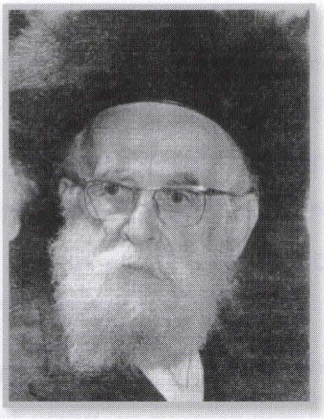
"בדיוק כך בלימוד החסידות", אומר הרבי לר' חיים בריסקר: "אם לומדים רק נגלה שבתורה, למשל ד' רשויות בשבת, או המחליף פרה בחמור וכו',- מתעסקים בעניינים גשמיים עם פלפולים והסברים רבים. לכן עלול להיות, שהלומד יהיה כל כך טרוד בעיון ובהבנה של הגמרא והחידושים שהוא מחדש בה, עד שישכח על ה' שנתן לנו תורה זו. אבל כאשר לומדים חסידות, מה לומדים שם? גדלות הבורא, השגחה פרטית, שה' נמצא בכל מקום, שה' בעצמו מהווה כל נברא ונברא, שהכל הוא אלוקות ואלוקות הוא הכל וכו' וכו'. בלימוד זה הוא עסוק כל

העת אך ורק בבורא, נותן התורה! עליו הוא חושב, ובגדולתו הוא מתעמק! לכן ודאי הדבר שיזכור את ה' ולא ישכחהו".

כך למדנו בישיבה גם נגלה וגם חסידות; התעמקנו בסוגיות למדניות, וגם צללנו לעומקה של גדלות הבורא. את החסידות למדנו באופן שיטתי, מסודר וקבוע, כמו לימוד הנגלה; ובזכות זאת, הרי כשלמדנו נגלה, ידענו וחשנו שיש בה פנימיות ואלוקות!

ואז, החל משנת תשט"ו הגענו לשלב מתקדם יותר בלימוד. אם עד אז היו לנו מורים קבועים ושיעורים יומיומיים, הרי עתה יצאה כיתתנו ללמוד "פארזיך", בלימוד עצמי. דהיינו: לא היו שיעורים כל יום, אלא מספר פעמים בשבוע בלבד. אך זאת, ברמה גבוהה יותר מאשר לימוד הדף בלבד.

חבריי ה'תמימים'

הגאון ר' ברוך שמעון שניאורסון, ראש הישיבה

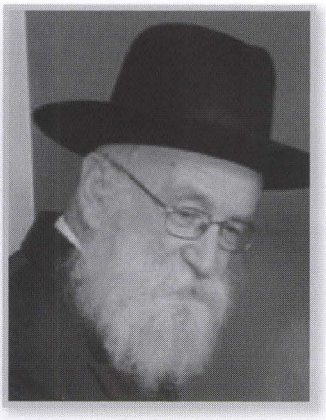

הרב משה לנדא

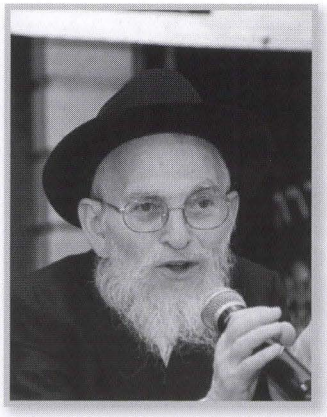
ראש הישיבה היה הגאון ר' ברוך שמעון שניאורסון, חתנו של הרב מטשיבין. מדי שבוע הוא היה מגיע מירושלים לישיבתנו, ושוהה בה יומיים, כדי למסור שעור כללי בנגלה לכל התלמידים ב"פרדס". המבוגרים והמצטיינים היו אז ר' משה לנדאו זצ"ל - שהיה אחר כך רבה של בני ברק; ר' מאיר גרוזמן ז"ל - שכבר אז התחיל למסור שעורים בגמרא לצעירים; ר' זליג פלדמן ז"ל, וכן ישראל פרידמן, אלעזר גרליק שיחי' וכו' וכו'.

בישיבה בלוד היו כשלוש מאות תלמידים כולל הצעירים. (את התמונות של תלמידי תומכי תמימים משנים תשי"ד ראה בספר "נרות להאיר", עמ' 62-63).

באותן שנות לימודי ב'פרדס' בלוד, בשנים תשי"ג - תשט"ז, ביקש ממני המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן ללמוד בחברותא עם 'תמימים'

ר' מאיר צבי גרוזמן

ר' ישראל פרידמן

ר' אלעזר גרליק

ר' זליג פלדמן

ר' ישראל דוברוסקין הי"ד יושב ראשון משמאל ושמחה זילברשטרום הי"ד עומד בשורה האמצעית שני משמאל

תלמידי ישיבת תו"ת בפרדס. אני מסומן בחץ.

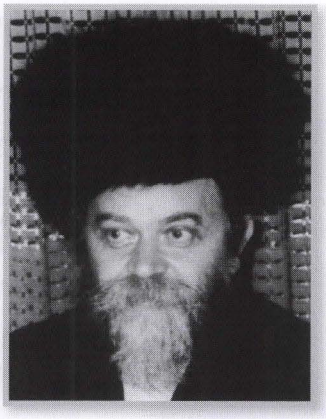

ר' אברמל ששונקין

מסוימים. 'תמים' הנו כינוי לתלמיד הלומד בישיבת 'תומכי תמימים': בשנה הראשונה שיבץ אותי ר' שלמה חיים עם ה'תמים' משה יוסף פרידמן שיחי', ועמו למדתי שנה אחת; בשנה השנייה שלחני ללמוד עם התמים צבי רוטנברג שי', ואחר כך עם התמים יענקלע גולדמן ז"ל, בנו של הרבי מזוויל. שכן אותו אדמו"ר שלח את בניו ללמוד בתומכי תמימים. ואילו בסדר חסידות למדתי עם התמים אברהם ששונקין שי'.

קידוש שם ליובאוויטש לעיני ה'מתנגדים'

לא אחת היה על ה'תמימים' לעמוד מול עיניהם הבוחנות של למדנים ליטאיים. לדוגמה, פעם אחת הגיעו אלינו שני בחורים מישיבת פוניבז' בבני ברק. הם היו מגולחים למשעי, לבושי עניבות, וכך ניגשו אל המשגיח וביקשו ממנו לשוחח בלימוד עם הבחורים. המשגיח, הרב משה מנדלבוים, הפנה בחור אחד לשוחח עם הרב משה לנדא; ואת הבחור השני שלח לשוחח עם ר' אלעזר גרליק. אני הצטרפתי לגרליק לשמוע מה מתרחש שם. הבחור המגולח עם העניבה החל להגיד

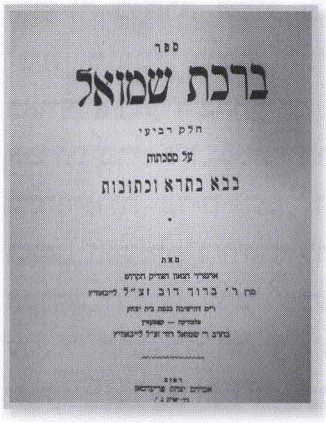

המשגיח הרב משה מנדלבוים

הגאון ר' ברוך בער לייבוביץ

חידושי תורה. אך באמצע נאומו עצר אותו לוזיק (אלעזר) והקשה קושיה על דבריו. לוזיק שאל אותו: "אם דבריך נכונים, אז למה הגמרא ב"אלו מציאות" לא מוכיחה מכאן שסימנים דאורייתא?" נבוך הלמדן, לא מצא ידיו ורגליו, ולא הייתה לו תשובה לקושייתו של לוזיק.

ספר
ברכת שמואל
חלק רביעי
על מסכתות
נבא בתרא וכתובות
שער הספר "ברכת שמואל"

מה עשה הבחור? החל לספר, שר' ברוך בער לייבוביץ בספרו "ברכת שמואל" אומר כך וכך. שוב עצר אותו לוזיק וטען: "לא ייתכן שה"ברכת שמואל" אומר דבר כזה"! בו ברגע רצתי אני והבאתי את הספר "ברכת שמואל". הבחור הביט בספר והבחין שהוא בלוי מאד, כמעט קרוע מרוב שימוש. לוזיק פתח מיד את הספר במקום הנידון, והוכיח לבחור המעונב, שר' ברוך בער אומר בדיוק להיפך ממה שהבחור אמר! לוזיק צדק.

כנראה, גם הלמדן השני מפוניבז' נחל אותה "הצלחה" אצל ר' משה לנדאו. מה שהיה ברור, שב"ה שניהם יצאו מה"פרדס" ברושם מצוין, שיש כאן בחורים למדנים. ובכן, קידוש ה', קידוש ליובאוויטש וקידוש שם הרבי! הרבי בעצמו הגדיר מהי המשמעות הכבירה של קידוש שם ליובאוויטש! את זאת שמעתי במו אוזני מהחסיד ר' אברהם פריז, הסבא של משפחתנו.

קידוש שם ליובאוויטש - מהו?

הסבא ר' אברהם פריז

כידוע, הרבי מינה את ר' אברהם פריז להיות המבקר של מוסדות חב"ד בארץ הקודש, כמו: הישיבה, צעירי חב"ד, רשת בתי ספר חב"ד וכד'. הוא היה מבקר שם ומדווח לרבי מה עשו בכל מקום. פעם אחת, בשנות היודים או הכפים המוקדמות, ערך ר' זושא וילמובסקי פדיון הבן לבנו בכורו. היה זה ברחבה שמול בית הכנסת "בית מנחם" בכפר חב"ד. והנה, באותו אירוע השתתף גם החסיד ר' אברהם פריז ז"ל. כמובן הוא נכח גם בהתוועדות פדיון הבן, ואז סיפר: באחת הפעמים דיווחתי לרבי על פעולה כלשהי שביצעו חסידי חב"ד בארץ הקודש. תיארתי לרבי, שפעולה זו הצליחה מאוד והיה **קידוש שם ליובאוויטש.** ענה לי הרבי בזו הלשון: **"מי שמקדש שם ליובאוויטש, מקדש שם הנשיא. ומי שמקדש את שם הנשיא, מקדש את שם עצמות אין סוף ברוך הוא!"**

במילים אחרות, קידוש שם ליובאוויטש הנו קידוש שם הרבי. ומשמעותו של קידוש שם הרבי היא קידוש שם ה' בעצמו ממש!

מסירת הפלפול לחבורה

בשנת לימודנו האחרונה ב"פרדס" יצרנו לעצמנו מעין "חבורה". היינו קבוצה קטנה של בחורים, ור' משה לנדאו מסר לנו שיעורים עיוניים בגמרא. אך הוא לא היה ה'מורה' הבלעדי. גם כל אחד מאתנו נדרש למסור בפני החבורה חידושי תורה אישיים שלו. סדר המרצים נקבע על פי גורל. הטילו גורל בין הבחורים

- ומי עלה הראשון בגורל? אנכי הקטן. הפור נפל עלי! נדרשתי להיות הנחשון, להיות המרצה הראשון! למסור ראשון את חידושי התורה שלי... להתחיל.

באותו זמן למדנו מסכת בבא מציעא מההתחלה. שם מופיעה הסוגיה של ספקות ממונות. והנה בדף ו' - ז' בסוגיה "תקפו כהן" - מופיע שם פסק קשה מאד של הרמב"ם. אותו פסק נראה לכאורה מנוגד לחלוטין ממסקנת הגמרא. הדבר איתגר אותי מאד, וזמן רב ישבתי על המדוכה. ב"ה, אחרי התעמקות מרובה עזר לי ה' למצוא שלושה יישובים שונים על הרמב"ם. שלושת התירוצים הללו מאירים את פסקו של הרמב"ם משלוש זוויות שונות. אך כל אחד מהם מוכיח ברורות, שאין בפסק הרמב"ם הזה כל סתירה למסקנת הגמרא! כתבתי בשמחה את כל הדיון בנידון; ואז מסרתי את המשא הזה בחבורה שלנו בנוכחותו של ר' משה לנדאו. מאמר תורני זה התפרסם בחוברת "חידושי-תורה" שהוציא לאור כפר-חב"ד.

אגב, שָׁנים לאחר מכן הורה הרבי לכלל חסידי חב"ד לפרסם חידושי תורה שיש להם ולהפיצם בין לומדי תורה בארץ ובעולם.[5]

שאלה מביכה

פעם אחת, באמצע השיעור שמסר ראש הישיבה, הרב ברוך שמעון שניאורסון, שאל התמים לוזיק גרליק שאלה. עצר ראש הישיבה את דבריו, ושתק. הוא התעמק בסוגיה ולא מצא תרוץ על קושייתו של לוזיק. כך, משך דקות אחדות, שררה דומיה בזאל. התלמידים מחרישים, מביטים בראש הישיבה השותק, והלה שקוע בעיון מעמיק. והנה נהרו פניו של הרב, הוא הרים את עיניו, סקר את תלמידיו, ואז, בחיוך קל, לאט ובמתינות, כדרכו בקודש, החל לענות על כל פרטי השאלה ויישר את ההדורים.

זכורני, אחרי שראש הישיבה ר' ברוך שמעון שניאורסון סיים שעור די עמוק,

---

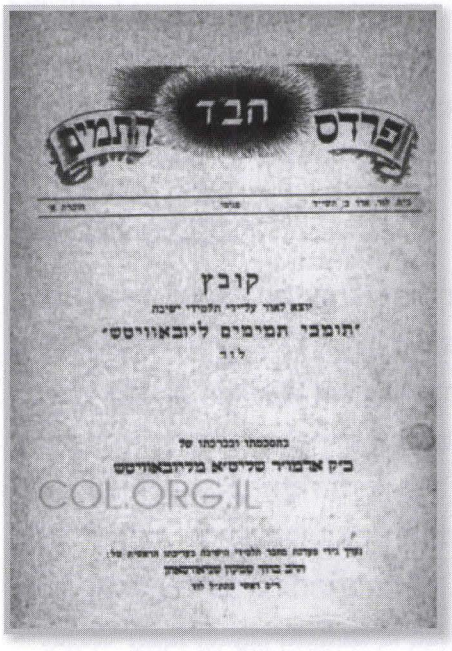
5. מאמרים דומים נוספים, שכתבתי, תודה לקל, החל משנת תש"מ, ראה בחוברות חידושי תורה של חסידי חב"ד בארץ הקודש.

קמו הבחורים המצוינים הנ"ל כדי לחזור על השיעור. הזדרז הצעיר שבחבורת המצוינים, ר' זליג פלדמן ז"ל, וחזר על כל השיעור.

לימוד תורת החסידות ב"פרדס" - כבליובאוויטש בשנים תשי"ג-תשי"ז

אך כמובן, לימוד הנגלה לא היה הלימוד הבלעדי. דווקא לימוד החסידות הוא זה שהחיה אותנו והחדיר בנו חיות וחמימות! כי אכן, למדנו חסידות באופן יומיומי מסודר וקבוע בדיוק כפי שלמדו בליובאוויטש: שעה וחצי בבוקר ושעה וחצי בערב. זאת, נוסף על שש שעות של לימוד גמרא ביום.

ומה למדנו? מאמרי החסידות "המשך תרס"ו" של הרבי הרש"ב.

"פרדס התמים"

בשנת תשי"ד יצאה חוברת של חידושי תורה מהבחורים שלמדו ב"פרדס". מכאן, אכן, שם הקובץ, "פרדס התמים". וכאן נכונה לנו הפתעה: הדפיסו בתחילת הקובץ שיחה של הרבי ומאמר ד"ה באתי לגני תשי"ג! היה זה המאמר היחיד שראינו מוגה ומודפס באותה עת!

באותה תקופה שמעתי מחברי אברהם ששונקין שי' את דרישתו של ר' ניסן המשפיע. ר' ניסן תבע מהתלמידים ללמוד ולשנן בעל פה לפחות מאמר אחד של הרבי, כך, שיהיה חקוק בזיכרון. שכן על ידי כך הוא יהיה מקושר לרבי. בשומעי על ההוראה הזו של ר' ניסן, התעוררתי בתשוקה להיות קשור לראש בני ישראל.

לכן התחלתי 'לעבוד' במרץ: התחלתי ללמוד ולשנן בעל פה את המאמר "באתי לגני" תשי"ג כמעט באותיותיו. ומאז, משך יובל שנים, יש לי הזכות לחזור אותו ברבים. אני חוזר ומשנן אותו בעל פה בהליכות היומיומיות: גם בצבא, במרומי מגדלי השמירה שיננתי אותו וחזרתי עליו, ואף במחנה האו"ם של רפיח.

עד כמה מכריעה היענות מידית של התלמיד לדרישת המשפיע! הן אילולא הייתי שת לבי להוראה זו, הייתי מחמיץ את הזכות העצומה להתקשר בתמידיות עם מקור חיינו! הייתי מחמיץ את הזכות המופלאה לטהר את הנשמה ואת האוויר במקומות כה רבים! אשרינו! מה טוב חלקנו!

התוועדויות ועבודת התפילה בדרך חב"ד

המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן מתוועד

מי הוא זה שהשתדל בכל כוחו להחדיר בנו את הלחלוחית החסידית? מיהו זה שכה התאמץ לחנך אותנו לעבודה אישית פנימית? היה זה המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן ז"ל. הוא היה מתוועד אתנו רבות בפרדס; ובהתוועדויותיו היה דורש מאתנו להתמסר לעבודה פנימית, לעבודה שבלב בזמן התפילה. הוא אף הסביר מה הכוונה: פשוט ללמוד מאמרי חסידות העוסקים בגדלות הבורא. להתעמק בנושאים כגון: התהוות העולם ע"י דבר ה', היות המציאות כוחותיו של ה'; שם הויה ושם אלוקים. מושגים נוספים לדוגמה הינם 'עולם לשון העלם', ביטול העולמות וכד'.

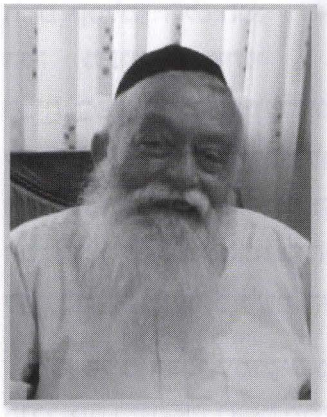
המושגים הללו עמוקים מאד. ואנו נדרשנו להבין בשכל שלנו, שכל מציאות הנבראים הינה אין ואפס ממש, ואין הם אלא רק כוחותיו יתברך. היה עלינו להבין

את ההבדל בין שם הוי' ושם אלוקים: להעמיק במושג יחוד קוב"ה ושכינתי'. ר' שלמה חיים הדגיש מאד עד כמה חשוב לקלוט במוחש שהעולם מלשון העלם, כלומר, שהינו אלוקות ממש, כך, שביטול העולמות באלוקות הינו מציאות עובדתית. הוא הבהיר לנו, שכל הלימוד של העניינים הללו על בוריים הנו אך ורק שלב ראשון בעבודת ה'.

אכן, תחילה יש ללמוד אותם ולהבינם היטב באופן מוחשי. רק אז מגיעים לשלב השני, להכנה לתפילה: לפני התפילה יש להתבונן עמוקות באותם נושאים אלוקיים באופן כה פנימי עד שההתבוננות הזו 'תוליד' בלב המתבונן רגש של אהבה לה' או של יראה מה'.

אבל כדי שההתבוננות במוח תשפיע על הלב יש צורך להמעיט בהנאות גשמיות, ואפילו אם הם דברים המותרים, כפתגם החסידים שצריך להחליט: **מה שאסור - אסור עד מסירות נפש, ומה שמותר - מיותר.** יש להמעיטו, ולהשתמש בו אך ורק כדי בריאותו!

היו בחורים רבים שהתחילו בעבודה פנימית זו, אבל לא הצליחו. הם 'נתקעו' באמצע. הם לא הגיעו לידי התבוננות כה מעמיקה. אבל בחור אחד הצליח במשך שנים להתפלל באריכות באופן הנדרש. שם הבחור הוא: משה נפרסטק ז"ל. הכיצד החל בכך? היה זה בזמן אחת ההתוועדויות. הוא כה התעורר מדברי המשפיע, עד שהחליט נחושות להתמסר לעבודה פנימית. החליט - וביצע. ואכן, עד היום חקוק בזכרוני אירוע שארע באחת ההתוועדויות, אשר ממחיש את דרגתו הרוחנית הנעלית.

ר' משה נפרסטק

ר' שלמה חיים ישב בראש השולחן והתוועד. כולנו האזנו בשקיקה לדבריו, ואז התחלנו לשיר ניגון דביקות. גם משה נפרסטק ישב בין הבחורים. עיניו היו עצומות, והוא פיזם בדבקות את הניגון המעורר. תוך כדי שירה, הוא טפח בחיבה שוב ושוב על כתפו של הבחור שישב לידו. הבחין בכך ר' שלמה חיים, ואמר לר' משה: 'תן לו אהבה, תן

לו יראה'. ר' שלמה חיים חפץ שמשה נפרסטק ירומם את אותו בחור, ויחדיר בו את אותם רגשות נעלים שהוא עצמו הצליח להגיע אליהם... ואכן, בהמשך התמנה ר' משה להיות המשגיח של דא"ח בישיבה, והמורה בשיעורי חסידות. תפקיד זה הוא נשא יותר מיובל שנים.

ישראל דוברוסקין הי"ד

התמים ישראל דוברוסקין הי"ד

אך לא רק ר' משה נפרסטק היה ברמה רוחנית כה נעלית. באותן שנים למד עמנו ב'פרדס' עוד בחור אחד, משכמו ומעלה. שמו היה ישראל דוברוסקין הי"ד. ישראל זה היה בנו של הרב יחיאל מיכל דוברוסקין ששימש כרב בית כנסת בחיפה וממונה על "השחיטה". מוצאו היה מגזע חסידי חב"ד ורבני חב"ד ברוסיה.

ישראל היה בחור למדן והצטיין גם בחסידות. ה' חנן אותו בפה מפיק מרגליות. זאת עד כדי כך, שאמרו עליו, שהיה מכין לאביו את הדרשות שהיה מוסר בבית הכנסת בשבתות! גם ב'פרדס' בלוד זיהו מיד את מעלתו: כשהיה מגיע בחור, ורצו לקרבו לתורת החסידות, היו מפנים אותו אליו. בתחום החסידות היה מצטיין. הוא כלל לא ניגש להתפלל לפני שהתבונן ארוכות בגדלות הבורא. כאשר היה עוסק בהתבוננות הזו, הכירו בו במה שקוע הוא. לא ניכרו בו שום תנועות חיצוניות, אלא להיפך: הוא היה יושב זקוף על הספסל, עיניו פקוחות מעט, ומביטות בשיפוע כלפי מעלה. רק מדי פעם היה מתנועע. כך התכונן ר' ישראל לתפילה לפני שוכן מרומים: בהתבוננות מעמיקה מאד בגדולתו של ה'!

ישראל הי"ד לימד אותנו גם ניגון חסידי הידוע לנו. אלא הוא חיבר אליו מילים מתהילים קל"ט. ניגון זה עוד שרו בבריילה (רומניה) אצל משפחת הרב דוברוסקין.

"אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח
אם אסק שמים - שם אתה, ואציע שאול - הנך
אשא כנפי שחר, אשכנה באחרית ים
גם שם ידך תנחני ותאחזני ימינך"

הפסוקים דלעיל מספרים כי "מלוא כל הארץ כבודו".

אחר כך התחיל לפזם את הניגון החסידי "אכן אתה.. קל מסתתר", מתוך תקוה שנזכה לגילוי אלוקותו בעולם.

"אכן אתה, אתה קֵל מסתתר

אכן אתה, אתה קֵל מסתתר"

עד כמה השתוקק ישראל הי"ד לנסוע לרבי! היה לו צמאון כה עז להסתופף בצלו, עד שאף חיבר מלות געגועים לרבי. לא אשכח, כיצד, לאחר התוועדות י"ט כסלו תשי"ד או תשט"ו, בפרדס בלוד, נשכב ר' ישראל כשהוא קצת מבוסם. הוא שכב בגילופין, ופתאום שמענו אותו מזמר מתוך גילופין, כשהוא שוכב במיטה.

היה זה ניגון געגועים לרבי. שהרי חז"ל אמרו על הפסוק: "ולדבקה בו" כל הדבק בתלמיד חכם מעלה עליו הכתוב כאילו נדבק בשכינה (כתובות קיא עמוד ב'). והוא, ישראל, דבק בכל לבו ונפשו ברבי, ממילא דבק הוא בה'. את געגועיו העצומים לרבי הוא ביטא גם במנגינה של ר' מנדלה הורורדוקר זצ"ל. וכך היה שר:

"מי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה" (תהילים)

במרכבת זהב עם גלגלי פז

אל הרבי אסע אז

השורה העליונה לקוחה מתהילים, ואילו שתי השורות התחתונות הינן פרי רוחו ורגשותיו.

אבל, למרבה הצער, לא הצליח ר' ישראל לנסוע לרבי. עוד טרם הספיק למלא את משאת נפשו, נלקח בחטף למעלה. הוא נרצח בפרדס בכפר חב"ד

בידי מחבלים ארורים ימ"ש. היה זה בנר חמישי של חנוכה תשט"ו, אחרי הדלקת נרות. באותו ערב נסע ר' ישראל מהישיבה בלוד לכפר חב"ד, למסור שיעור בחסידות לתלמידי בית ספר למלאכה. הוא ירד בכביש הראשי כדי ללכת לבית-הספר. אך באמצע הדרך הוא נתפס, נסחב בכוח לתוך הפרדס, ושם נורה.

באותו שבוע במוצש"ק היה עליו להיפגש עם בתו של חסיד חב"ד לשידוך. אך מאחר שלא הגיע, התקשרו הוריו לישיבה שלנו לברר האם הוא נשאר בישיבה. אבל גם בישיבה לא היה. התקשרו ההורים ל"בתי-רפואה", שמא הוא מאושפז באחד מהם, אולם גם בהם הייתה התשובה שלילית. כך חלפו להם כמה וכמה ימים. רק אז החליטה המשטרה שיש לצאת לחפשו בפרדסים של הכפר. היה זה בבוקר יום שני, חמשה ימים אחרי שנרצח!

וכיצד התנהלו החיפושים? הָיינו מספר קבוצות של שמונה בחורים כל אחת. התפזרנו במרווחים, ושני שוטרים משני צדינו. כך סרקנו שטח אחר שטח בפרדס. עמלנו בחיפוש זה במשך כשעה, ופתאום נשמעה שריקה מהשוטרים. היה זה האות, שמצאוהו. הוא היה מוטל על הארץ, ירוי בראשו. ריבונו של עולם, "עד מתי?!"

לפי החוק, היו חייבים להביאו לבית רופאים, ושם נבדק. אזי הוריו נדרשו לזהות אותו, שזהו בנם. רק אז, בתום מסכת הטלטולים, ליוינו אותו לדרכו האחרונה, לצפת, לבית החיים. ה' ייקום דמו.

לישראל הי"ד היה יומן, ובו רשם גם סיפורים. לפנינו אחד מהם, ספור מהצדיק ר' ישראל מרוז'ין זצ"ל:

פעם הגיע חסיד לרוז'ינר, והביא עמו גם את בנו הקטן. כאשר היחידות שלו הסתיימה, שאל הרוז'ינר את הילד: "ראיתי שאתה מסתכל עלי ומחפש משהו. מה אתה מחפש?" ענה לו הילד: "למדנו, שלכל מלאך יש שש כנפיים. והרבי הרי הוא מלאך. אז חיפשתי את הכנפיים של הרבי. איפה הן?" לקח הצדיק את הילד בידו ואמר: "בוא ואראה לך את שש הכנפיים שלי". הוא נכנס עמו לששה חדרים. בכל חדר שהה אחד הבנים שלו ועסק בתורה ובתפילה. או אז אמר הצדיק לילד הקטן: "הַראית? אלו הם שש הכנפיים שלי!".

הפיגוע בבית ספר למלאכה בכפר חב"ד

למרבה הזעזוע, הירצחו של ישראל דוברוסקין הי"ד לא היה הפיגוע היחיד באותה עת. שכן במשך הקיץ תשט"ו וחורף תשט"ז הגיחו לתוך ערי ישראל "הפדאיון". אלה היו מחבלים מעזה. הם השתוללו ברחובותינו ותקפו יהודים בלי הבחנה. הם אף ירו ביהודים במקומות רבים: הן בכבישי הנגב ואפילו הגיעו לכפר חב"ד. באותה תקופה, ארע האירוע האיום של "יד החמשה" בכפר חב"ד. ורק אז, כתוצאה מאירועי הרצח הללו, יצאנו נגדם למלחמה, היא מלחמת סיני. כדלהלן:

התמים שמחה זילברשטרום הי"ד

בראש חודש אייר תשט"ז הגיעו הרוצחים ימ"ש לבית הספר למלאכה בכפר חב"ד. היה זה בעיצומה של תפילת ערבית. הילדים, העולים החדשים ממרוקו, התפללו אז תפילת שמונה עשרה עם מדריכם הראשי, התמים שמחה זילברשטרום הי"ד. ופתאום פרצו המחבלים לבית הכנסת. הם כיבו את האורות בחדר וירו פנימה באכזריות לכל אורכו של בית-הכנסת.

מה עשה המדריך שמחה? במהירות החל לזרוק ילד אחר ילד מהחלון, כדי להסתירם מטווח הירי. על הצלת עצמו לא חשב כלל. כל כולו היה דרוך ומרוכז במטרה אחת בלבד: להציל את חיי הילדים. כך הושיע ילד אחר ילד, עד שחיות האדם הללו פגעו בו. הם גדעו את חייו ופצעו עשרה ילדים. חמישה מתוכם נפטרו אחר כך מפצעיהם, ואף שמחה, מדריכם המסור, עלה בסערה השמימה. הי"ד.

באותו זמן היה בית הספר לדפוס שבבית מלאכה בתהליך בניה. לכן, כתוצאה מאירוע הדמים הנוראי הלזה, הוחלט לקרוא לבית הדפוס 'יד החמשה': יד וזכר

לחמשת התלמידים ההרוגים, וגם על שם המדריך שמחה. שהרי המילה 'חמשה' מורכבת מאותיות המילה 'שמחה'.

מטבע הדברים, שארית הפליטה של הילדים היו שרויים בפחד אימים, ורצו לעזוב את המוסד. גם הוריהם חששו מאד לחיי ילדיהם, ובאו לקחתם. כך שהיה זה קושי רב לשכנע אותם להישאר ולהמשיך בבית הספר. גם הרב של עליית הנוער, הרב מונק, וכן אנשים רבים נוספים, הגיעו לשוחח עמהם.

אך לא רק התלמידים של בית ספר למלאכה יראו כל כך לנפשם. אפילו תושבי הכפר נתקפו בפחד. זאת עד כדי כך, שחלק מהתושבים רצו להעתיק דירתם לישוב אחר, בגלל הפחד מן הצוררים. אז שיגר לנו הרבי מכתבי עידוד ותמיכה. הרבי כתב באגרתו, שכפר חב"ד הוא "שם ציווה ה' את הברכה", וכי יותר לא יהיו אסונות כאלה. הרבי פשוט הבטיח, שכעת תתגלה בכפר מידת הרחמים, הגדולה יותר מאשר מידת החסד שלפני כן; וכי אך טוב וחסד ירדפונו כל הימים!

אך הרבי לא הסתפק במכתבי ניחומים. הוא אף עשה מעשה. כדי להרגיע עוד יותר את התושבים המבוהלים, שלח אלינו הרבי שליחים. הוא בחר בחורים מובחרים ושיגר אותם לארץ ישראל. מטרת שליחותם הייתה לחזק את החסידים, לקרבם ואף להגביר את ההתקשרות לרבי.

הרבי שולח שלוחים לכפר חב"ד

לא הייתה זו שליחות סתמית כלל. קדמה לשליחות הזו התוועדות מיוחדת במינה. ובה הרבי ציין במפורש את השליחות המתוכננת של בחורים לכפר חב"ד. מתי התקיימה ההתוועדות המפתיעה הזו? היה זה ביום ב' של חג השבועות תשט"ז,[6] חודש ושבוע לאחר אירוע הדמים.

ההתוועדות:

באותה התוועדות הרבי הורה לשיר את הניגונים 'צמאה לך נפשי' ו'אבינו

6. ראה תורת מנחם טז, עמ' 353 ואילך.

מלכנו', ואז הדגיש את ההלכה, שאם יש לאדם נחלה, אל ימכרנה, ובמיוחד אם היא בארץ ישראל. עליו להשתדל להחזיק בה בכל כוחותיו - ואז מתבטלים כל ההסתרים. והנה הרבי הקודם ייסד בארץ ישראל כפר חסידי חב"ד; והיות שדברי צדיקים קיימים לעד, וקל וחומר מעשה צדיקים, הרי הכפר הזה הנו כפר נחלה בארץ הקודש לחסידי חב"ד!

פתאום הרצינו פניו הקדושות של הרבי. הוא התייחס לאסון הדמים בכפר, וקבע, שאין להתפעל משום ניסיון. אכן, אין שום ביאור למאורע שקרה. על כך מתאימה התגובה "וידום אהרן". אסור להרהר אחר מידותיו של הקב"ה, שכן זהו דבר שכלל אינו מובן בשכל. אבל ודאי הדבר, שמזה יהיה "כפלים לתושיה". זאת, עד כדי כך, שנבין בשכל אנושי ש"אודך ה' כי אנפת בי"! נודה לה' על ה"אנפת", על האירוע עצמו, משום שיראו גם בעיני בשר שזהו טוב הנראה והנגלה! (כמובן, כשתבוא הגאולה מיד).

הרבי לא הסתפק בנחמה מילולית, אלא עבר מיד לפסים מעשיים: הוא ביקש, שכל הנמצאים כאן, בחוץ לארץ, ישתתפו בהחזקת כפר חב"ד בממונם, בגופם ובנשמתם: בממונם - לחזק את המוסדות ולבנות מוסדות חדשים. כך יגרמו לכפר להיות המרכז בארץ ישראל, המקור שממנו נמשכים חוצה מעיינות הבעל שם טוב וממשיכיו; בגופם - לפעול על עוד אחד להשתתף בהחזקת הכפר; ובנשמתם - שכל אחד יוסיף בלימוד חסידות ובהנהגה בדרכיה; שיהיה קירוב לבבות, והדבר יעניק להם כוחות.

אולם, הרבי הדגיש שכל זה נדרש להיות חדור באהבת ישראל, ואז יהיה 'כפליים לתושיה'. כך, שבמקום שגויים יכו יהודים, יתגלו בארץ ישראל כל מעלותיה, ואף יראו בעיני בשר את הכוח האלוקי "כי פי ה' דיבר", וימשיכו את בית המקדש למטה!

אך גם ההוראות הכלליות הללו לא סיפקו את הרבי. הוא הוסיף וציין, שאחד מאופני ההשתתפות הוא, שיסעו עשרה או אחד עשר שגרירים שלו לארץ ישראל.

הם ישהו בעיקר בכפר חב"ד ובישיבת תומכי תמימים בלוד, גם יבקרו במקומות הקדושים; ואז, בחזרתם, יביאו עמהם את אויר ארץ ישראל וימשיכוהו למטה. הרבי ביקש לשיר את ניגון הבינוני (של הרבי הריי"ץ), ניגון של הרש"ב וניגון של המהר"ש, ואז חזר על אמרתו של הרבי הזקן, שהתוועדות חסידית יכולה לפעול מה שאין מלאך מיכאל יכול לפעול. לאחר הקדמה זו בירך הרבי, שיהיה בכפר חב"ד שלום, והשלום יביא ברכה, ותתגלה מידת הרחמים בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות. אלה הן מילות קודשו:

> ייתן ה' יתברך שיקויים שם "צוה הוי' את הברכה" ואת השלום. שיהיה "והוא יכלכלך" (לשון כלי), שייתן ה' יתברך את הכלי המחזיק ברכה זה השלום, ואחר כך יהיה "צוה הוי' את הברכה" בכלי זה... אחרי שריפה מתעשרים, לפי שלאחרי מדת הגבורה, באה מידת הרחמים... יתן ה' יתברך שזה יומשך מעומק תחת לעומק רום, ושיתגלה הכל בטוב הנראה והנגלה בגשמיות וברוחניות.[7]

הברכה המופלאה הזו לתושבי כפר חב"ד ריגשה את כל הנוכחים. אך בכך לא תמה מסכת ההפתעות לאותה התוועדות. הרבי שוב הפתיע את כל המשתתפים: הוא ציין שההשתתפות לכפר חב"ד מצדו תהיה אמירת מאמר חסידות נוסף! מאמר שני באותה התוועדות! - שלא כפי הסדר הרגיל! המאמר היה ד"ה "איהו וחיוהי חד", והוא עסק בהתקשרות של ישראל לקב"ה ע"י התורה.

היחידות לשלוחים - שלוחו של אדם כמותו ממש:

ואכן, לאחר חג השבועות בחר הרבי שנים-עשר בחורים מכל מיני ארצות, תמימים מצוינים, חסידים. מתפקידם יהיה לחזור דברי תורה בנגלה ומאמרי חסידות, להפיץ מעיינות בכל מקום שיגיעו. לקראת נסיעתם ערך להם הרבי 'יחידות' מיוחדת, במיוחד עבורם! באותה יחידות, כך שמעתי מהם, ציין הרבי, שמן הדין היו צריכים להשתתף בפועל ולנסוע לשם, ופלוני בן פלוני (הכוונה לרבי עצמו) היה צריך לעשות זאת. אלא מסיבות שונות אינו יכול. הוא ייסע

---

7. תורת מנחם התוועדויות, טז, עמ' 357.

כבר עם כל ישראל יחד עם גואל הצדק. אך היות שהתורה חידשה לנו, שאפשר לפעול על ידי שליח, ושלוחו של אדם כמותו, לכן ישלח שלוחים במקומו.

הרבי אף הסביר לשלוחים, שאת ההלכה "שלוחו של אדם כמותו" ניתן לבאר בכמה אופנים, כי קיימות כמה דרגות בשליחות: האחת, שגוף השליח נעשה גוף המשלח; השנייה - שרק עשיית השליח מתייחסת למשלח; ואילו הדרגה הנמוכה בשליחות היא שהשליח ומעשיו נשארים נפרדים, ורק התוצאה מתייחסת למשלח. הרבי ממש פירט את הדרגות הללו:

דרגת העל: "כמותו ממש" - המילה 'כמותו' מתייחסת לשליח עצמו. כלומר, גופו של השליח נעשה ממש כגופו של המשלח. השליח כבר אינו מציאות לעצמו, אלא ממש כמו איבר של המשלח, והמשלח פועל על ידי השליח, כי שלוחו נחשב כמו ידו הארוכה של המשלח! כך שבדרך ממילא גם כל מה שהשליח עושה, נחשב פעולתו של המשלח. ואת הדרגה הזו ייחס הרבי לבחורים שנשלחו על ידו!

דרגת ביניים: המילה 'כמותו' מתייחסת לא לשליח עצמו, אלא רק לכוח העשייה שלו, למעשה שלו. כלומר, השליח הנו אדם נפרד לעצמו, אך עשייתו נחשבת כעשיית המשלח.

דרגה נמוכה: ואילו בדרגה השלישית, המילה "כמותו" מתייחסת אך ורק לתוצאות של הפעולה: לחפץ עצמו שבו נעשה המעשה. אולם השליח עצמו וגם פעולותיו אינם קשורים כלל למשלח, ולא נחשבים פעולות של המשלח. רק התוצאה בחפץ בו נעשתה הפעולה נחשבת של המשלח.

השלוחים בשדה התעופה

כאן הבחין הרבי בין פסקי הנגלה לבין עניינים רוחניים: אכן,

השלוחים לארץ על רקע המטוס

בנגלה דתורה פוסקים שהשליח הוא אדם אחר שעושה פעולה עבור משלחו; החידוש הוא שזה נחשב **כאילו** המשלח עשה זאת, אם כי אין הוא כידו של המשלח. אולם לגבי ענין רוחני, הרי חידוש התורה הוא שהשליח נחשב כידו של המשלח ממש! לכן השלוחים שיסעו ייֵחָשבו שהם הוא בעצמו, הרבי בעצמו נוסע! השלוחים מביאים עמם את הרבי בעצמו!

ברוכים הבאים!

ברגשי כבוד וברכה מקדמים אנו פני

שלוחי נשיאנו

כ"ק אדמו"ר שליט"א

מליובאוויטש

שנשלחו לחזק ולעודד רוח חסידי חב"ד בארה"ק ת"ו ובפרט את תושבי כפר חב"ד. אחרי האסון המעציב שאירע ל"ע בכפר.

המגיעים אי"ה לאה"ק, ביום הששי ה' מנחם אב בשדה התעופה בלוד בשעה 7 בבקר.

חסידי חב"ד באה"ק ת"ו
ישיבות ומסדות תב"ד באה"ק ת"ו

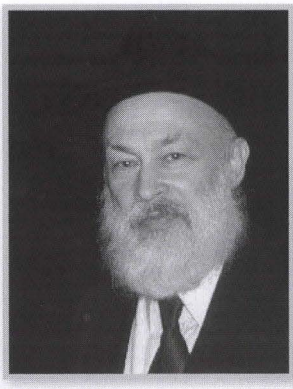
התרגשותם של השלוחים הייתה בשיאה. איזו זכות זו, להיות 'כמותו ממש'! והרבי המשיך ופירט את מעלתם העצומה: אתם הרי עדה שלמה (למעלה ממנין אנשים), כך, שאפילו כשאין עוסקים בתורה, 'שכינתא שריא': השכינה תשרה עליכם בכל רגע ורגע! על אחת כמה וכמה, כאשר תעסקו בתורה וחסידות, יהיה האור עולה על כולנה!

זו הקבוצה הראשונה של שלוחי הרבי לארץ ישראל, והיא הגיעה לתקופה של שלושה שבועות בלבד.

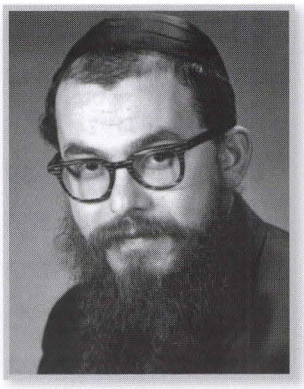
ואלו שמותם של הבחורים השלוחים שנשלחו על ידי הרבי בשנת תשט"ז:

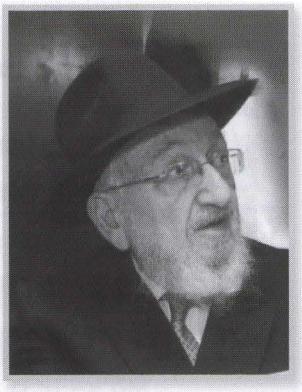
ר' שלום בער בוטמן

ר' יהודה קרינסקי

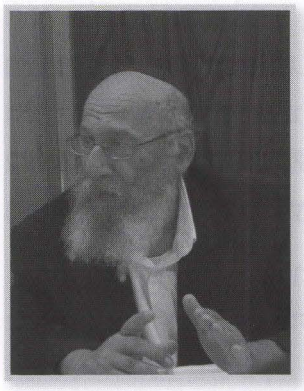
ר' בערל שם טוב

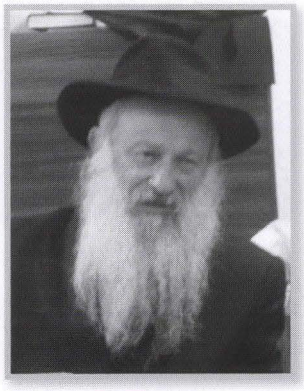
ר' שמואל אליהו פוגלמן

ר' אברהם קארף

ר' זושא פויזנר

ר' שלום איידלמן
צעיר השלוחים, בן דוד של חמותי

יוסף חיים רוזנפלד, שלום בער בוטמן, דוד שוחט, שלום בער שם טוב, יהודה (יודל) קרינסקי, שלום איידלמן, פייוול רימלר, אברהם קורף, שרגא הרצוג, שלמה קירש, זושא פויזנר, שמואל פוגלמן.

קבלת השלוחים בשדה התעופה:

השלוחים ביקרו קודם באנגליה, באיטליה ובפריז למספר ימים. ואז, ביום ששי, ה' מנחם אב, ביארצייט של האריז"ל, נחתו בלוד. כאלף חסידים מכל הארץ הגיעו לשדה התעופה לקבל את פניהם!

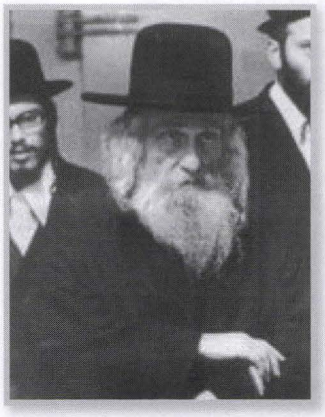
ריקוד עם השלוחים בשדה התעופה

האווירה הייתה מחשמלת. יכולנו ממש למשש באוויר את הציפיה וההתרגשות. והנה, סוף סוף, נראו השלוחים היקרים פוסעים לקראתנו, בטרמינל!

ההתלהבות הייתה עצומה! כולם שמחו, אמרו 'לחיים', ואחד השלוחים חזר על דברי כ"ק הרבי בנוגע לשליחותם. השמחה בשדה התעופה הייתה כה מרוממת, עד שחסידים לקחו את כל שנים עשר השלוחים על הכתפיים ורקדו עמם. אמנם היה זה כבר בחודש אב, עליו אמרו חז"ל: "משנכנס אב ממעטים בשמחה". אך הרבי כבר הקדים רפואה למכה: לפני נסיעתם של השלוחים לארץ, הוא ביאר להם פירוש חסידי לאמרה זו: משנכנס אב ממעטים את העצב על ידי שמחה: את האב, את האבלות של חודש אב, יש למעט על ידי שמחה של מצוה! והיש שמחה של מצוה גדולה מזו - לקבל שלוחים של רבינו נשיאנו ולשמוע מהם דברי אלוקים חיים?! לכן כה נלהבים היו כולם, שרויים בשמחה של קדושה.

לאן הגיעו השלוחים היישר משדה התעופה? כמובן, לכפר חב"ד. הן זו הייתה המטרה העיקרית של נסיעתם: לחזק את תושבי הכפר. ואכן, כל השבוע הראשון

שהו השלוחים בכפר חב"ד; בשבוע השני היו בלוד, ולשבוע השלישי נסעו לירושלים. הכל היה מתוכנן מראש על ידי הרבי: איפה לבקר, באילו ישיבות, באילו מוסדות, אצל אלו גדולי ישראל וגדולי האדמו"רים וכו'. וב"ה, בכל מקום בו ביקרו, הצליחו עד מאד. הם ממש גרמו בפועל לקידוש שם ליובאוויטש.

ה"בית ישראל" מגור

פעולות השלוחים בארץ:

בין האדמו"רים שזכו לביקורם של השלוחים היה גם האדמו"ר מגור, ה"בית ישראל" זצ"ל. אחד הבחורים השלוחים, שלום בער שם טוב, סיפר, שכאשר הם נכנסו אל האדמו"ר מגור, הוא התרומם מכיסאו ונעמד. את כל שיחתו עמם הוא ערך בעמידה. כך נשאר לעמוד על רגליו בכל מהלך הביקור שלהם, עד שעזבו את המקום! הדבר מתאים למשמעות הרוחנית של השליח, שהוא הוא הנו המשלח ממש.

תוך כדי שיחה עם הבחורים השלוחים, שאל אותם הרבי מגור: מדוע הרבי אינו מגיע לפחות לביקור בארץ ישראל, בירושלים? ענה שלום בער שם טוב: "גם אם הרבי ירצה לבוא בלילה, גם אז הוא לא יוכל. כי אין לו זמן לביקורים". עם סיום ביקורם ברך אותם הרבי מגור בשידוכים טובים.

כאשר יצאו השלוחים, פתח הרבי מגור את דלת חדרו ואמר לחסידיו אשר היו בבית המדרש: "דאס איז חסידים! אלו חסידים! אתם לא חסידים!"

הפלפול לשלוחים:

בהיותם בישיבה בלוד מסרו השלוחים שיחות קודש, עניינים בנגלה וגם סיפרו סיפורים שונים מגדולתו של הרבי. אז החליטה הנהלת הישיבה, שאחד הבחורים שלנו יאמר בפניהם שעור בנגלה. בעת קבלת ההחלטה הייתי נוכח במקום. ואז, בו ברגע, קיבלתי על עצמי בלי נדר, לומר בפניהם פלפול המיוסד על דברי

השלוחים מבקרים במוסדות הלימוד בארץ. תשט"ז

הרבי לשלוחים. החלטתי להוכיח מתוך הש"ס את דברי הרבי, שבשליחות ישנן כמה דרגות כמו שפרטתי לעיל. כלומר, שלפי ההלכה בנגלה, השליח הוא אדם נפרד, אשר **פועל בשביל** המשלח, ורק התוצאה מיוחסת למשלח; ואילו לגבי עניין רוחני, ההלכה היא **שהשליח הוא כידו של המשלח.**

כשהודעתי על החלטתי זו, עמד שם בצד התמים העילוי זעליג פלדמן ז"ל. זעליג שמע את דברי, הניד בראשו והפטיר: "הוא לא יצליח להכין משא כה קשה תוך חמשה ימים!" כנראה, זליג חשב, שזוהי משימה בלתי אפשרית לבחור צעיר בן שמונה עשרה, כמוני. אך ה' נסך בי כוחות. השקעתי בכך את כל כולי. חיפשתי בכל הש"ס, צללתי לתוך ים התלמוד, התעמקתי בדברי המפרשים. לבסוף, עזרני ה' לעמוד בהספק. הקב"ה סייע בידי למצוא שבעה-שמונה מקומות וסוגיות בש"ס ובפוסקים, וגם בפנימיות התורה, מהם ניתן להוכיח, שלגבי עניין רוחני **"השליח הוא ידו של המשלח"!**

על מה ולמה החדיר בי ה' את הקדחתנות הזו, להכין את הפלפול? שנים אחר כך נדמה לי שהבנתי את מטרתו: לקדש את שם הרבי: היה זה כאשר נבחנתי

בהיכל שלמה בירושלים, לקבל "סמיכה" לרבנות. הרבנים הבוחנים היו הרב אליעזרוב, הרב עדיה והרב בן שמעון. לפתע, בעת הבחינה, בקשוני, באופן בלתי צפוי, לומר חידוש תורה כלשהו. או אז חזרתי בפניהם על מאמר תורני זה, והם התפעלו ביותר.

אך עדיין לא תמה שליחותו של אותו פלפול. הוא נועד לקדש את שם ליובאוויטש, להעלות את קרנם של חסידי הרבי - של תושבי כפר חב"ד. וזאת, גם אצל למדנים ליטאיים מיקירי ירושלים של מעלה. היה זה בזמן הווארט של בתנו סלוי עם הרב טוביה יעקובוביץ'. במהלכו חזרתי על המאמר בפני הדודים הלמדנים שלו. אזי ניגש אלי מחותני, ר' שמעון יעקובוביץ' ז"ל, וגילה לי: "קידשת שם חב"ד גם אצל למדני ירושלים. הם היו סבורים שבכפר חב"ד כל התושבים הינם איכרים העוסקים בפרות ובתרנגולים בלבד. ועכשיו נוכחו לדעת שגם בכפר חב"ד יודעים ללמוד. יישר כוח גדול!"[8]

מפעולות השלוחים:

כאמור, השלוחים פעלו רבות בשהותם הקצרה בארץ. לפנינו פעולות אחדות של חלק מהשלוחים בארץ:

רוזנפלד חזר על שני המאמרים ד"ה "איהו וחיהו חד", ו"אנכי ה' אלוקיך", שאמר הרבי באותה התוועדות שבועות תשט"ז.

בוטמן ריכז תלמידים מבית ספר למלאכה ודיבר אתם בשפה ברורה בעברית.

דוד שוחט מקנדה דיבר בפני נשי ובנות חב"ד.

שרגא הרצוג מלונדון עשה תעמולה גדולה, שחסידים ייסעו לרבי.

קרינסקי חזר על מאמר ד"ה "האמנם" תרמ"ג וביארו היטב.

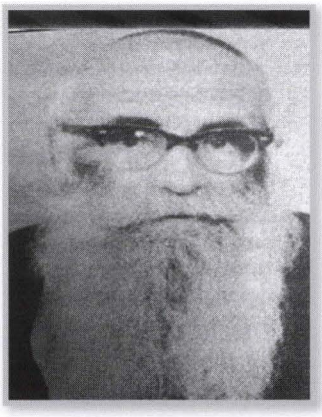
שלום בער שם טוב ישב והתוועד בשבת עם זקני אנ"ש ב"קיוסק גיטל" בכפר

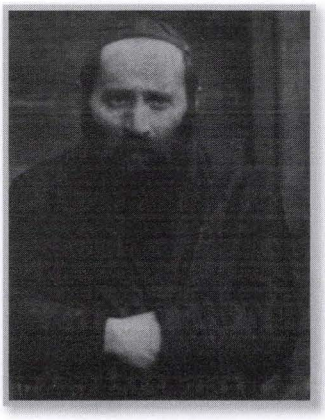
8. את המאמר הנ"ל ראה בשני הקבצים: **קובץ חידושי תורה שנת השמונים**, הוצאת "ופרצת", בית חב"ד חולון, תשמ"ב. **ובספר היכל חב"ד**, הוצאת הועד הרוחני של כפר חב"ד, כפר חב"ד תשע"ח. בו גם הוספתי הוספות מעניינות וחידושים נפלאים של הרבי על פי ליקוטי שיחות חלק ל"ג, עמ' 114.

חב"ד. הוא שר ניגון במנגינה של "קול ביער אנוכי שומע" של השפאלער זיידע. שם מופיע הקטע: "טאטע טאטע ווי קענען מיר קומען צו דיר, **אז דער שומר** שטייט ביי דער טיר" (=אבא, אבא, איך נוכל להגיע אליך? הרי השומר עומד ליד הדלת). אך הוא שינה מעט את המילים כדלהלן: "**אז חדקוב** שטייט ביי דער טיר" (=הרי חדקוב עומד ליד הדלת).

כך חלפו להם ביעף עשרים ואחד ימי אור. היו אלה עשרים ואחת יממות, בהן השלוחים שטפו אותנו ואת כל הארץ, באור של קדושה והתקשרות. או אז שבו השלוחים למשלחם, ואנו שבנו ללימודי הנגלה והחסידות במשנה מרץ ולהט.

ר' אליעזר הורביץ
מנהל הישיבה

ר' יצחק המתמיד

מלחמת סיני וחיסול המחבלים

חצי שנה אחר כך נוכחנו לראות כיצד אותה פעולה רוחנית של הרבי, אותה שליחות קודש של הבחורים השלוחים, חוללה את השפעתה האלוקית גם בתחום הביטחוני. הרי כיום, לאחר עשרות שנים, נוכחנו פעם אחר פעם, כיצד מבצעי קודש כה רבים של הרבי היוו הקדמה לניסים עולמיים מופלאים, בעיקר בארץ ישראל. וכך ארע גם בעקבות ביקורם של השלוחים: לא חלפה חצי שנה, והנה, בתחילת חורף תשי"ז, פרצה לה מלחמת "סיני". מטרת המלחמה הייתה לתפוס את כל המחבלים ולחסלם. ואכן, בעזרת ה', המשימה הוכתרה בהצלחה: נמצאו בעיר עזה רשימות של אותם מחבלים רוצחים, שחדרו לכפר חב"ד. וכל אלו חוסלו, ב"ה. כן יאבדו כל אויביך ה'.

בתקופת מלחמה זו עברנו תלמידי הישיבה

הגדולה מהפרדס ללמוד ליד תחנת הרכבת. לא חזרנו ללמוד שוב ב"פרדס". מי אפוא למד ב"פרדס"? שם נשארו ללמוד תלמידי הכתות הנמוכות יותר, בהנהלתו של ר' אליעזר הורוביץ, בן החסיד ר' יצחק המתמיד הי"ד.

באותן שנים, תשי"ז-תשי"ח-תשי"ט, למדנו באולם הגדול. אותו אולם שימש בעבר בתור מחסן והשתייך לר' לייב ליפסקר ע"ה.

פרק שישי

העבודה בחינוך והפצת המעיינות

במשך כל השנים שלמדנו בלוד הוטל תפקיד חשוב על הבחורים מגיל שבע-עשרה ומעלה, השייכים לדבר בפני קהל: היינו הולכים בשבתות לבתי הכנסת ברמלה ובלוד וחזרנו דברי חסידות או שיחות של הרבי. זכורני שהבחור מנדל דריזין שי' ספר לי: 'התמים ישראל הי"ד דוברוסקין זרק אותי לבית הכנסת'. מה הכוונה? הוא הביא אותו לעיר לוד בשבת מסוימת והשאיר אותו באחד מבתי הכנסת, כדי למסור שם דא"ח. ובדיוק כך עשה מנדל איתי בשבת הראשונה: הוא השאיר אותי באיזה בית כנסת בעיר לוד, והייתי מוכרח להתחיל לדבר.

זמן ההליכה לבתי כנסת אלו היה מרבע שעה עד לחצי שעה. הגענו לבית הכנסת בשעות מנחה של שבת, ובסעודה שלישית היינו חוזרים דא"ח. היינו בוחרים לשוחח בעניינים כאלו שיתאימו לרמתם של השומעים. כל בחור בחר מאמרי חסידות לחזור עליהם לפני המתפללים. ליהודים פשוטים נבחרו מאמרים בעלי תוכן קל יחסית, ואלו לפני ציבור של למדנים, בחרו הבחורים למסור דברי תורה עמוקים יותר.

כך גם נהגתי אני. חזרתי את המאמר ד"ה: "וירא מלאך ה' אליו בלבת האש מתוך הסנה וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל ויאמר משה אסורה נא ואראה את המראה הגדול הזה מדוע לא יבער הסנה" (שמות ג, ב). מאמר זה

נדפס בקונטרס ביקור שיקגו. זו תורה מהבעש"ט, שסיפר אדמו"ר הזקן לקהל גדול של תלמידי חכמים. הללו התלוננו על שיטת הבעש"ט הדוגלת בקירוב כל יהודי אפילו עם הארץ. הם התלוננו גם על שיטת הבעש"ט שכל יהודי חייב לחזור בתשובה, אפילו תלמיד חכם וצדיק. אזי אמר להם הרבי הזקן את אותו מאמר, ובו תשובה נפלאה לתמיהותיהם.[9]

תמצית המאמר היא, שהסנה ה"בוער... ואיננו אוכל"' הנו משל ליהודים פשוטים שאינם יודעים ללמוד תורה. לכן מכונים הם 'סנה', שהוא שיח קוצני. אולם הם מלאים באש של אהבה לה'. אם כי "איננו אוכל" - אינו כלה: האש הזו בוערת בהם כל הזמן ללא גבול, כי אין להם דברי תורה שירגיעו את רוחם. אז קינא משה באהבתם התמה והטהורה, ואמר: "אסורה נא ואראה": אסורה מכאן ואתקרב לשם: אעזוב את דרך עבודת ה' שלי, ואתקרב ללמוד מאהבת ה' הישירה והעוצמתית של היהודים הפשוטים והתמימים. במילים אחרות: אעשה תשובה. שהרי תשובה היא עזיבת הדרגה הנוכחית ושיבה לדרגה אלוקית עליונה יותר. מכאן נלמד, שגם צדיקים גמורים אמורים לעשות תשובה, וכי דווקא יהודים פשוטים מלאים אהבת ה' בוערת, ומהווים בכך מודל לחיקוי עבור הלמדנים.

אך לא רק את המאמר הזה מסרתי למתפללים. אלא גם מאמר של הצמח צדק שאמר לקנטוניסטים, על הפסוק "שמע ישראל" כו'. מאמר זה ניתן להסביר היטב גם לאנשים פשוטים. הייתי חוזר עליו בבתי הכנסת לפני הקהל ברמלה ובלוד. ואילו בבתי כנסת של תלמידי חכמים הייתי חוזר את המאמר ד"ה "על שלושה דברים העולם עומד על התורה על העבודה ועל גמילות חסדים". מאמר זה מודפס בספר המאמרים ת"ש, והרבי הריי"צ אמר אותו בזמן חנוכת הבית של 770 בברוקלין. כמו כן חזרתי על שיחות שונות של הרבי.

ב"ה, החזרה על דברי האלוקים חיים לפני המתפללים עשתה רושם טוב וקידשה את שם ליובאוויטש.

---

9. הוכחות גם על פי נגלה לחובה לקרב גם יהודים פשוטים עמי הארץ ראה בספרי **תורת הבעש"ט בראי חז"ל**.

בנוסף לכך, היינו נוסעים לישיבות תיכוניות שונות במסגרת א.ת.ה. (=אגוד תלמידי הישיבות) לשבת שלמה. שם היינו חוזרים דא"ח ושיחות קודש ומפיצים את מעיינות החסידות.

תשובות הרבי לדיווחים שלי

בשנת תשי"ז דיווחתי לרבי על מצבי הרוחני: בלימוד נגלה ודא"ח, בעבודת התפילה, על השפעתי על הזולת וכו' וכו'. זכיתי לקבל על כך מכתב תשובה ביום י"ח אייר תשי"ז.

עידוד ואזהרה מצומות:

באותו מכתב הרבי הביע את קורת רוחו - "נעם לי לקבל"... - מהדיווח שלי על פעולותי בנוגע לעצמי ובנוגע לזולת. הוא עודד אותי לא להסתפק בכך, אלא להעלות בקודש. שכן בפרט בתקופתנו נדרשת התגברות יתירה בצד הקדושה. בהמשך מכתבו נזף בי הרבי לא לצום חצאי ימים. שכן הצום מחליש את התרכזות המחשבה וההעמקה בלימוד נגלה ובפרט בלימוד חסידות. והדבר מנוגד להלכה בשולחן עורך. במקום זאת, כך ציין, ניתן לערוך אתכפיא אפילו באכילה ושתיה. אך זאת, לא בצום, כי אם, לדוגמה, באכילת מאכל שאינו ערב לחכי וכד'... הרבי אף התייחס לשאלת חבריי כיצד לעסוק בהפצת המעיינות באופן שלא יפריע לסדרי הישיבה.[10] נפעמתי איך הרבי דאג לבריאותי, כיצד חשוב היה לו כל פרט בהנהגתי, וכל פרט בהנהגה של חבריי!

פעם באמצע סדר "נגלה" כשישבתי ולמדתי באולם, נכנס ר' אליעזר הורביץ, מנהל הישיבה הקטנה. הוא פנה ישירות אלי, והורה לי: "סגור את הגמרא. אני צריך אותך לילדים שהגיעו כעת ממרוקו. אתה תלמד אותם". מאז שימשתי ממלא מקום של מורים בגמרא. אחר כך מוניתי גם להיות המדריך עליהם בפרדס, משגיח בסדר ניגלה וגם לימדתי אותם תניא. כן הייתי אחראי על קימתם

10. את צילום המכתב המלא ראה להלן, עמ' 442 מכתב מס' 3. מודפס גם באגרות קדש חלק ט"ו עמוד קמ"ב.

בזמן בבוקר ואף התפללתי עימם. נוסף לכך, מסרתי גם שיעורים פרטיים בגמרא למספר תלמידים שהוריהם בקשו אותי. הייתי גם מתוועד עם הבחורים בישיבה ומדווח על כך לרבי.

מענה מעודד אלי בתור מדריך בישיבה

את הדיווח הראשון בנידון שלחתי כאשר נבחרתי לעסוק בחינוך: כשהתחלתי להדריך וללמד בישיבה הקטנה של תומכי תמימים, דיווחתי על כך לרבי וציינתי שבהתוועדות האחרונה עם החניכים דרשתי מהם לעסוק בבין הזמנים בהפצת המעיינות. ואמנם שלושה תלמידים הביאו בכתב מה עשו בנידון, ובקשתי את ברכתו הקדושה להצלחה. ואכן, ב"ה זכיתי למענה מיום ו' תמוז תשי"ט. הרבי אישר את קבלת מכתבי. הוא כתב שיזכירני בעת רצון בציון הרבי הקודם ושיבקש עבורי הצלחה בעבודתי בישיבה. הוא גם ציין, שהעבודה בישיבה, שנוסדה על ידי הרבי הקודם, הינה הצינור לקבל את ברכות ה' גם בעניינים הפרטיים! הרבי אף הורה לי להתייעץ עם חברי ההנהלה כאשר מתעוררות בעיות בענייני חינוך.

בסיום המכתב, הביע הרבי את קורת רוחו (כלשונו: "**נעם לי** לראות...") מהדיווח שלי על פעולותיהם של התלמידים - הן בנוגע לעצמם והן בנוגע לזולתם. עם זאת הוא הורה להיזהר, שאותן פעולות לא תפגענה בסדרי הישיבה והמשמעת! אולם גולת הכותרת של אותה איגרת, ההפתעה הרבה ביותר, היו מילותיו הקדושות של הרבי לפני חתימתו: הרבי נקב בשמותיהם של שלושה מחניכיי, וביקשני למסור להם ממנו פרישת שלום!

בברכה ופ"ש [=ופרישת שלום] **אל התלמידים יהודה שי' אלחרר, יוסף שי' דחוח, שמעון שי' שער שגרמו רוב נחת** ע"י ר"פ {=ראשי פרקים] מפעולותיהם שצירף למכתבו הוא. ובברכה לבשו"ט [=לבשורות טובות],[11]

ועדיין לא תמה מסכת ההפתעות: עודני נרגש מהיחס האישי של הרבי לחניכיי היקרים, והנה צדות עיני את מקום החתימה: הרבי בעצמו חתם את שמו האישי בסוף המכתב! באיזו זכות זכיתי לקבל את חתימתו הקדושה? הלא רובם המכריע

11. את צילום המכתב המלא ראה להלן, עמ' 444. מכתב מס' 4.

של אגרות הרבי שנשלחו אלי באותה עת נחתמו על ידי מזכירו של הרבי, ולא על ידי הרבי! והנה עתה טרח הרבי וצירף למכתב את חתימתו האישית!

שלושת התלמידים אשר גרמו נחת לרבי כמ"ש "נעם לי לראות.." הם:

1. יהודה אלחרר שי'. הוא הפך להיות שליח במילנו - איטליה והיה סופר סת"ם עשרות שנים. לאחר מכן עלה לארץ הקודש כשליח ביישוב מודיעין. יש לו בית כנסת, והוא עוסק בהפצת המעיינות.

ר' יהודה אלחרר

2. יוסף דחוח, חסיד ירא שמים שהתגורר בבני ברק.

ר' שמעון שאער

3. שמעון שי' שער. הוא הגיע ללוד לתומכי תמימים מהמעברה זרנוגה ליד רחובות. הוא עבר את כל השלבים של תמים, ואף נסע לרבי ל'קבוצה'. כעת הוא מנהל בית חב"ד ב"קרית משה". זוהי שכונה חדשה שהוקמה במקום המעברה זרנוגה. לאורך ימים ושנים טובות.

תחזית ר' ישראל אריה לייב על אופי מנהיגות הרבי

נזכרתי מה ששמעתי, שבשנת תש"י, אחרי הסתלקות הרבי ריי"צ, לא כולם הכירו את הרבי שלנו. הרי היה לרבי ריי"ץ חתן מבוגר בשם רש"ג. כך שרבים מהחסידים התלבטו מי ימשיך להיות הרבי בדור השביעי לאדמו"ר הזקן. באותה עת התגורר בתל אביב אחיו של הרבי, ר' ישראל אריה לייב ז"ל. היה זה לפני

שנסע לאנגליה. הוא פנה אז לחסידים בתל אביב ואמר להם: "אתם חייבים להשתדל להכתיר את אחי הגדול" (הרבי). ואז החל לתאר אותו ואף חזה במדויק את פעולותיו העתידיות עימנו: "אני מכירו היטב. הוא המתאים ביותר להיות רבי. הוא, עם כל מעלותיו הנפלאות לא היה מרוצה מעצמו אף פעם, ותמיד שאף לעלות יותר ויותר. אתם, החסידים, **לא תלקקו דבש אצלו**. הוא ידרוש מכם פעילות אינטנסיבית להפיץ יהדות בכל העולם. הוא ידרוש תמיד עוד ועוד. לכן הוא המתאים להיות רבי".

ואכן, לאחר שעלה הרבי לנשיאות, נוכחנו מיד בתחזיתו המדויקת של אחיו: יכולתי להיווכח בכך גם ממכתביו הקדושים שזכיתי לקבל. הלא אפילו כאשר הרבי הודה לי על פעילות מסוימת במילים 'ת"ח' (=תשואות חן, תודה), או אפילו כאשר כתב לי "נעם לי לראות ממכתבו..." הוא לא הסתפק בתודה בלבד. אלא מיד הוסיף והעיר, שאין להסתפק בכך, אלא יש להמשיך הלאה עוד ועוד. כך היה בהיותי בחור בישיבה, וכך אף בעבודה עם עצמי ועם הזולת וכד'.

בעוברי על מכתבי הקודש מהשנים ההן, הבחנתי שם, שעל רוב המכתבים חתום המזכיר א. קווינט בשם כ"ק אד"ש. אבל על המכתב הנ"ל חתם הרבי בעצמו!

ומדוע? כמה תשובות אפשריות לכך העליתי בדעתי:

ראשית, אולי בגלל שכאן החניכים גרמו נחת לרבי, והרבי מציין "נעם לי".

שנית, אולי בגלל שאז קבלתי תפקיד חינוכי בישיבה.

ויתכן, שבגלל שני הגורמים גם יחד.

כנראה זאת אף הסיבה שהרבי גם חתם בכתב יד קודשו שלו על מכתב הברכה הראשון שזכינו לקבל, מג' סיון תשי"ב.[12] היה זה כאשר נכנסנו לישיבת תומכי תמימים בלוד. יתכן, שהרבי בעצמו חתם אז, כי באותה עת התחלתי תקופה חדשה בחיי.

---

12. את המכתב המצולם ראה להלן, עמוד 440. מכתב מס' 2.

הנחיות מדויקות על אופי הפצת המעיינות

בשנים ההן, תשי"ח - תשי"ט, נוסף לחזרת דא"ח ושיחות בבתי הכנסת ברמלה ובלוד היינו גם נוסעים לישיבות תיכוניות שונות. כגון: ברעננה, בפרדס חנה, בכפר הרואה של הרב נריה ז"ל. תמיד דיווחתי לרבי על התוועדותנו שם.

ואז קיבלתי מהרבי מכתב תשובה. תאריך המכתב היה ט"ו כסלו תשי"ח. את המכתב הרבי פתח בתשואות חן על הדיווח בדבר פעולותיי בהפצת המעיינות. הוא זירז אותי להוסיף בכך, שהרי קיים הציווי "מעלין בקודש". אזי גילה לי כמה עקרונות בפעילות זו: מבחינת אופי הפעולה - הפצת המעיינות צריכה להיעשות באופן של 'הפצה' דווקא - להפיץ, לפרסם בכל פינה; מבחינת כובד הדרישות, הרבי ציין, שאם ה' דורש דבר מה, ודאי הוא אף העניק לכך את כל 'האפשרויות והיכולת להביא דרישה זו בפועל'! ואז עבר הרבי לעיקרון בתחום החברתי: אם באולם של הפעילות יהיו גברים ונשים, יש לשלוח לשם אברכים נשואים! לא בחורים! בחורים אינם מרצים במקום מעורב!, ואדרבה: הבחורים ייצאו לפעול באיזור שבו היו הנשואים אמורים לפעול, ואלו הנשואים יסעו לדרוש במקומות המעורבים.

מענה בנוגע לידיעה ולאמונה בה'

באחת ההתוועדויות בישיבה תיכונית דברתי על הנושא המייחד את שיטת האדמו"ר הזקן: **לדעת** את ה', ולא רק להאמין בלבד. הבאתי גם את דברי השל"ה הקדוש על הפסוק "זה קלי ואנוהו, אלוקי אבי וארוממנהו", אם עובדים את ה' גם ב"ידיעה" (=**זה קלי, הקל שלי**, מבין אלוקות), אז **ואנוהו** מלשון **אני והוא**. נוצר כאן חיבור הרבה יותר חזק בין הבורא לנברא. אבל כאשר יש רק **אמונה, בחינת אלוקי אבי** - מאמין בלבד, כי כך אביו אמר לו, שיש בורא - אזי **וארוממנהו** - כי הוא רם ונשגב ממנו ולא מאוחד איתו ממש. תהיה בו אמונה הנשארת רק בבחינת מקיף. זאת בדומה למאמר הגמרא על גנב: 'גנבא אפום מחתרת רחמנא קריא'. כלומר: הגנב, בשעת גניבתו במחתרת, קורא אל ה' שיעזור לו בגניבה. אכן, הוא מאמין

בה', אך אותה אמונה נשארת ב'מקיף'. היא אינה משפיעה עליו באופן מעשי, כמו השפעתה של הידיעה בה'.

כאן הוספתי להסביר שלכן הרמב"ם כותב בתחילת ספרו "יד החזקה": יסוד היסודות כו' "לידע". כלומר, היסוד העיקרי הוא **לדעת** שיש אלוקה. אך הלא בספרו ספר המצוות לרמב"ם הוא כותב: "יסוד היסודות וכו' **להאמין** שיש אלוקה". כיצד ניתן ליישב סתירה זו? ההסבר שלי היה, כי בהתחלה עובדים את ה' מתוך אמונה בלבד. אבל אחר כך מתעלים, ויש מצווה **לדעת** גדלות הבורא.

גם על ההתוועדות הזו בישיבה התיכונית דיווחתי לרבי. או אז ענה לי הרבי במכתב, ובו העמיד את הדברים על דיוקם. מכתבו הקדוש היה מיום ל' כסלו תש"כ: וזה לשונו הקדוש:

במ"ש בל' הרמב"ם בריש ספרו לידע - לפלא שכנראה לא ראה בקונטרס **תורת החסידות** פי"ג <u>ובהערה</u> שם.[13]

מיד עם קבלת המכתב, מיהרתי לפתוח את אותו קונטרס, ואכן, שם יישב הרבי את הסתירה בשלושה אופנים באופן מפליא. כדלהלן:

ראשית, ספר "המצוות" נכתב כהקדמה לספר "יד החזקה". כך, ש'משנה תורה' הוא משנה אחרונה, ולכן הלכה כמוהו (הרמב"ם בהקדמתו);

שנית, בספר המצוות לא דייק הרמב"ם כל כך בתלמוד המצוות ובדיניהם (ראה יד מלאכי, כללי הרמב"ם כ"ג);

בנוסף, הרי ספר המצוות נכתב על ידי הרמב"ם בשפה הערבית, ואחר כך תורגם ללשון הקודש. כך שיתכן שאירע שיבוש במילות ההעתקה על ידי המעתיק (שם כ"ב). לעומת זאת, ספר "היד" נכתב לכתחילה בלשון הקודש על ידי הרמב"ם עצמו. מילותיו מדויקות ומנופות. כך שאין בו שום קלקול ושום שיבוש. לכן דווקא הוא הקובע.

התפעלתי כל כך מהזריזות בה ענה לי הרבי, ומכך שהוא התייחס באופן כל

13. את המכתב המצולם כולו ראה להלן, עמוד 446 מכתב מס' 5.

במבצע תפילין בל"ג בעומר במירון. עם קסקט בצד ימין

כך אישי לכל דיווח שלי, לכל הסבר שלי! הרי הוא טרח 'לתקן' אותי, ואף הפנה אותי לביאור נפלא של השאלה שהתעוררה אצלי!

בכל שנה תלמידי הישיבה היו נוסעים בל"ג בעומר לציון הרשב"י במירון. זכורני שבשנת תשי"ח הנחתי תפילין לצעיר אחד לפני הכניסה בחצר הרשב"י. היה זה לפני שהרבי הכריז על מבצע "תפילין" עולמי. מצו"ב התמונה, שם רואים מול המצלמה את ר' לייבה כהן, את ר' יונה איידלקופ בצד שמאל, ואותי בצד ימין, המניח תפילין לצעיר כשעל ראשי קסקט.

מענה בנוגע לנוסח התפילה

כאמור, בשנים תשי"ט-תש"כ שימשתי כמדריך בישיבה הקטנה בלוד לנערים בגילאי 13-15. חלק חשוב של עבודה זו הייתה ההתוועדויות ביומי דפגרא כגון: י"ט כסלו, י"ב תמוז וכו'.

באחת ההתוועדויות, אחרי ניגון חסידי מתאים, דברתי על התקשרות לרבי, מה הוא מבקש מתלמידים חסידיים, בהתנהגותם, בתפילתם - שתהיה כראוי,

וכמובן שילמדו תורה מבלי לבזבז זמן. הדגשתי גם את רצונו של הרבי שנחזור תניא בעל פה, וכמובן, שנשמור על תקנת לימוד החת"ת וכו'.

שאל חניך אחד, בשם יוסף אלחרר שי': "אני מבין שצריך להיות מקושר לרבי - משה רבינו של דורנו, לבצע הוראותיו וכנ"ל. אבל מה זה שייך לנוסח התפילה? מדוע שאני אתפלל בנוסח חב"ד בזמן שיש לעדה שלי נוסח אחר מאות בשנים? גם הנוסח שלי הנו לפי קבלת האר"י ז"ל, והרי מנהג אבותינו בידינו!" עניתי לו שהוא שואל כעניין, והצעתי לו לשאול את הרבי. ואכן, הרבי ענה לו במכתב. מצו"ב התוכן בלבד, כי המכתב עצמו נעלם לו כאשר עברו דירה ממקום למקום. וכך הסביר לו הרבי:

קיימים שלושה סוגים של נוסחאות תפילה:

א. נוסח אשכנז.

ב. נוסח ספרד.

ג. נוסח אדמו"ר הזקן.

כאשר אדמו"ר הזקן כתב את הנוסח שלו, היו על שולחנו ששים נוסחאות של תפילות מכל עדות ישראל הפזורים בכל העולם. והוא בחר את סידורו, המבוסס על כוונות האריז"ל. מובן מכאן, שהנוסח שלו הנו "סולת מנופה מכמה נוסחאות", והוא הנו "שער הכולל את כל שערי התפילה".[14] שלושת הנוסחאות דלעיל הם **זה למעלה מזה** במעלה. הראשון - האשכנזי. השני, למעלה ממנו - הספרדי. והשלישי מעל כולם - נוסח האדמו"ר הזקן. ולפי הכלל "מעלין בקודש ולא מורידין" מי שהתפלל נוסח אשכנז, מותר לו לעלות דרגה ולהתפלל בנוסח ספרד, אבל אחר כך אסור לו לרדת בחזרה לנוסח אשכנז. מי שהתפלל בנוסח ספרד, מותר לו לעלות ולהתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן. אבל לרדת לנוסח אשכנז אסור לו, לפי הכלל הנ"ל, "ואין מורידין". והרבי מסיים לו "**ואתה, אם תחליט להתפלל בנוסח סידור אדמו"ר - הרי שאסור לך לרדת לשאר הנוסחאות**".

14. ראה גם אגרות קודש טו, עמ' שנ, משנת תשי"ז.

כמובן, שמאז, אותו תלמיד החל להתפלל בחיות ובשמחה בנוסח של הרבי הזקן... ר' יוסף אלחרר שי' עבד אחר כך שנים רבות כשוחט בחוץ לארץ וגם בארץ הקודש. ואילו בשנים האחרונות הוא התגורר באחד היישובים ביהודה ושומרון.

פרק שביעי

הפעילות בנס ציונה

כשהתגוררה אמי בבית העולים "עין שמר" הוצעה לה הצעת שידוך והיא באה בברית הנישואין עם ר' דוד יגודוביץ, ועברה לגור עמו בביתו בנס ציונה.

כאשר באתי בקישורי שידוכין, ב"ה, שמח יגודוביץ מאד. הוא חיבב את הכלה, והזדרז וקנה לנו רהיטים לקראת חתונתנו. מה היו הרהיטים? שתי מיטות ומזרונים טובים, ארון בגדים, ועמודון לספרים. החתונה נקבעה לב' ניסן, אך יגודוביץ כבר לא זכה להשתתף בה. שכן הוא נפטר לפני כן, ביום י' באדר ב' בשנת תשכ"ב. ביום פטירתו של יגודוביץ דוד בן שרה קבלתי על עצמי בפני הרב מנס ציונה לומר אחריו קדיש בלי נדר, וב"ה הנני מקיים זאת.

נס ציונה

אם מותר להתבטא כך, הייתי אומר שמטרת הנישואין הקצרים של אמנו בנס ציונה, הייתה בשביל הפעילות שלנו במושבה. הרי עמלנו שם בהפצת המעיינות ובמבצעי הקודש, עליהם הרבי הכריז!

בית הכנסת הגדול בנס ציונה

אפילו הקמנו שם בית-ספר חב"ד, ההולך וגדל עד היום הזה, מקבל פרסי חינוך ומקדש שם חב"ד! אולי לשם כך ה' סיבב את אותם נישואין...

בזמן חופשות בין הזמנים בחודש ניסן, הייתי משתדל לעסוק בהפצת המעיינות בנס ציונה: הייתי חוזר בבתי הכנסת על דברי הרבי, חילקתי "מצות שמורה עגולות עבודת יד"; בסוכות זיכיתי יהודים בארבעת המינים וכו'. אלו היו המבצעים - ההוראות של הרבי בשנות היו"דים: לחלק מצות, לזכות בארבעת המינים ולומר דברי התעוררות בבתי כנסת שונים בעיר.

פעמים רבות היינו נוסעים לכפר חב"ד בחופשות, היינו מתארחים אצל זלמן ולאה אבלסקי או אצל משפחות אחרות בכפר. זכור לי שהתארחנו אצל משפחת זלמן ברונשטיין ז"ל ואצל דוד לייב כהן ז"ל (אחיו של זיידא פאלע). גם אצל ר' אברהם דרייזין - מאיור היינו מתארחים לסעודות, ואילו מקום הלינה שלנו בכפר היה ב"בית מאיר". זהו בנין קטן, שכיום נמצאת שם החנות "שיינדי - תכשיטים" והמשרד של "אות בספר התורה".

הקמת גן ובית ספר חב"ד בנס ציונה

רציתי להספיק לבקר בבתי כנסת רבים ככל האפשר. לכן בדרך כלל הייתי מדבר מוקדם בבוקרי השבתות בשני בתי כנסת. באחד ב- 7:00 בבוקר, בשני

ב- 8:00 בבוקר. היו אלה בתי כנסת של העולים החדשים מתימן, ממרוקו ועוד. עולי תימן הגיעו מארץ מכורתם עם זקנים ופאות והיו בקיאים ברמב"ם. כי אכן בתימן היו לומדים רמב"ם - לפעמים שמונה תלמידים בספר אחד! אך למדו ושיננו אותו. וכך הגיעו העולים לארץ הקודש: יהודים יראי שמים, חרדים לדבר ה'.

הנאום בבית הכנסת כגורם להקמת בית-הספר

זכורני, שבאחת השבתות בשנת תשי"ז חזרתי בבית הכנסת שבזי - בית כנסת לעולי תימן - על מכתבו הכללי של הרבי לחג הפסח תשי"ב.[15] באותו מכתב הרבי מדגיש את הקשר בין פסח לחינוך הילדים. שהרי בתחילת החג, בליל הסדר, הם שואלים ארבע קושיות, ועלינו קיימת המצווה "והגדת לבנך"; ואף בשביעי של פסח - בקריעת ים סוף, שרו כולם בשירת הים את הפסוק "זה קלי ואנווהו". ומי שר זאת? כולם, אפילו התינוקות! דווקא הילדים זיהו ראשונים את השכינה. הם אלה שהראו באצבעם וקראו ראשונים "זה קלי". זהו חינוך. מכאן ניתן ללמוד עד כמה חשוב לחנך את הילדים ללמוד תורה ולקיים מצוות. את דבריי לקהל המתפללים סיימתי במסקנה נחרצת, שנחוץ **לשלוח את הילדים לישיבות.**

אחרי התפילה יצאו אחַרַי שני יהודים ואמרו לי: "דיברת לשלוח את הילדים לישיבות, אבל לנו יש ילדים קטנים וצריכים כאן גן דתי ובית ספר!". עניתי להם: "הרי יש כאן בית ספר ממ"ד!" ענו לי: "זה לא בית ספר! באים ב 8:00 ומסיימים ב 10:00! והשני אמר: "זה מתחיל רק ב 10:00". "אבל גן אין כאן לרוחנו. כך, שבלית ברירה שולחים לגן חילוני, ומשם ממשיכים בטבעיות גם לבית ספר חילוני. מה גם שבית הספר של המפד"ל נמצא רחוק משכונתנו, והכביש הראשי "ראשון - רחובות" עובר בינינו. אי אפשר לשלוח כך ילדים קטנים. לא נסכן אותם לעבור את הכביש הראשי".

בו ברגע צץ רעיון במוחי: אקים כאן בית ספר חב"ד! הרי הרבי הורה להקים

15. את המכתב המלא ראה להלן, עמ' 448 מכתב מס' 6.

בתי ספר "רשת חב"ד" בכל מקום אפשרי! הרבי רוצה שהעולים החדשים יוכלו להמשיך בחינוך יהודי שומר מצוות! וכי נס ציונה אינה שייכת להוראה זו? מדוע לא נקים אף כאן בית ספר כזה?!

הרישום ואתגריו

כצעד ראשון, התחלתי לעבור מבית לבית בשכונה ההיא ולרשום מספר ילדים ששייכים לבית ספר או לגן. כך הגעתי למספר של 160 ילדים! אחר כך פניתי לאחד ממנהלי "הרשת" בהצעה שיפתחו גם בנס ציונה גן ובית ספר חב"ד. ניגשתי אל "החייל בשרות הרבי" - דודנו (לעתיד) ר' איצ'קה גנזבורג ז"ל, והוא אמר לי: "בוא ונגש קודם למנהל בית הספר הדתי בנס ציונה. כי יש לנו הוראה מהרבי לא לפתוח בית ספר במקום שיש כבר בית ספר דתי אחר". מיד ניגשנו אליו והוא אמר לנו: "בית ספר דתי יש לנו כאן ואין צורך בעוד אחד, אבל גן דתי אין לנו. אז כדאי לפתוח גן חב"ד, ואחר כך הם יצטרפו אלינו לכתה א' ומעלה. עתה עליכם להשפיע על עשרים וחמישה הורים שייגשו למועצה המקומית במחלקת החינוך, ולרשום עשרים וחמשה ילדים לגן".

מנהל בית הספר הדתי בנס ציונה, פישמן שמו, ידע את הקשיים ברישום עשרים וחמשה ילדים לגן. הוא הסתכל עלי ומדד אותי מכף רגל ועד ראש, כאילו אומר: כזה בטלן יצליח?.

ר' איצ'קה גנזבורג

כך התחלתי לעבוד ברישום במשך כל אותו הקיץ תשי"ח. אז הייתי כבר גם מדריך בישיבה הקטנה בלוד, אבל התמסרתי מאוד והשתדלתי בכל מיני תכסיסים להביא הורים למועצה. כאשר מנהל מחלקת החינוך ראה שהורים מגיעים, הכריז בבוז: "אין רישום לגן דתי. אף פעם לא היה כאן גן דתי. רק כאשר יצמחו לי שערות בכף היד, יִפָּתַח כאן גן דתי".

הרב ישראל בארי

במפח נפש שבו ההורים הביתה, בלי רישום. אך לא הרמנו ידיים. המאבק נמשך. כתבנו מכתבים למשרד החינוך, וההורים חתמו. היו גם חתימות של הורים שלא ידעו לכתוב. לכן הם חתמו בבוהן טבול בכרית דיו. אבל מנהל הרישום שלח מכתבים אל ההורים והזהיר אותם, שאם לא ירשמו את הילדים לגן הממלכתי הרגיל, הילדים יישארו בלי מסגרת. אזי הפעלנו גם את הרב המקומי הרב באֶרי ז"ל, והודעתי גם למנהלי הרשת את המצב.

הפעלתי מאמצים ותכסיסים רבים כדי להגיע למספר עשרים וחמשה נרשמים לגן חב"ד. למשל: הזמנתי מונית והוצאתי את ההורים מביתם למועצה לרשום את ילדיהם לגן דתי. באחת הפעמים הגעתי למשפחת כוכבי. האב היה מבוסם. כך שנבצר היה להביאו למועצה, כי המקום היה קצת רחוק. לכן הכנתי טפסי רישום ורשמתי את בנו אליעזר לגן שלנו. ב"ה הילד הצטיין כבר מגיל הגן. אחר כך הוא למד בבית הספר חב"ד בנס ציונה, ובהמשך למד גם בבית ספר למלאכה בכפר חב"ד.

הקמת הגן

סוף סוף, בעזרת ה', הוכתרו מאמצינו בהצלחה. בשעה טובה הצלחנו בעזרת ה' במאמצים ובתכסיסים שונים להגיע למספר **עשרים וחמשה** נרשמים לגן חב"ד! כה קיווינו שהגן יאושר על ידי משרד החינוך.

בינתיים שכרנו חדר, אבל החדר היה ריק ולא יכול היה לשמש לגן. היינו גם זקוקים לציוד ולמשחקים. נזקקנו גם לכסף לשלם שכר דירה...

לבסוף, לאחר התרוצצויות רבות "לרשת" ולעומד בראשה הרב חנזין ע"ה ועוד, פתחנו את הגן בשעה טובה ומוצלחת. ביום הראשון הגן היה ריק, ללא

ציוד, ללא משחקים... אבל הגננת העסיקה את הילדים במשחקי חבל. אחר כך נדרשנו להשיג בדחיפות ציוד מתאים, ועוד להביא את המפקחת שתאשר את הגן.

לא כל הפרטים זכורים לי. אבל מה מה שחוויתי על בשרי הוא, שייסוד הגן הוריד ממני חמישה ק"ג ממשקלי הדל, עד שהשגנו כל מה שנדרש.

בינתיים לא היה אישור לגן משך כמה שנים; לרב חנזין לא היה כסף, ובעלת הדירה דרשה תשלום. הגיע אליה הרב חנזין, ודיבר והסביר, אבל בעלת הבית אמרה לו: "כבוד הרב, אתה מגיע, מדבר מאוד יפה, אבל כסף אין!".

ברכות הרבי להתגברות על הבעיה הכלכלית

מצב התשלום לגן היה כה עגום, עד שלא הייתה לי ברירה, ודיווחתי על כך לרבי. פעמיים כתבתי לרבי על הבעיה הכספית של הגן. ואז ענה לי הרבי במכתב קדשו. הוא אכן אישר, שהמצב אינו כראוי כלל וכלל, והניח שבודאי אני מתייעץ ככל האפשר מה ניתן לעשות. ואז הוא הרעיף עלינו ברכות, שהדבר "יהיה בהצלחה רבה ומופלגה". זאת בפרט, שזהו בשנת המאתיים להסתלקות הבעש"ט. כך שזוהי "שנת סגולה להפצת המעיינות, ועד שיגיעו גם חוצה".

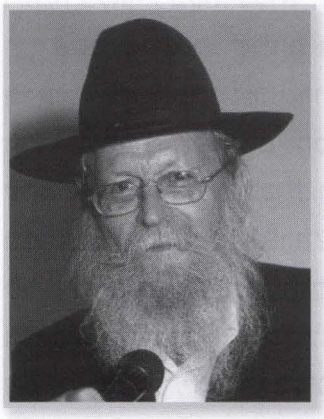
הרבי

עד כדי כך הייתה קופת הרשת ריקה, שבשנת תשכ"א, בהיותי ביחידות, הגשתי לרבי עמוד שלם על המצב בגן נס ציונה. ציינתי במכתב, שחסרים כמאתיים-שלוש מאות לירות לחודש כדי להמשיך את הגן. קרא זאת הרבי וענה: "כן, קבלתי גם מכתב מוועד הורים". הוא פתח את המגירה, הראה את המכתב, ושאלני: "אבל מאין ייקחו את הכסף?". חשבתי לעצמי: מניין לי כסף?... ושתקתי. רק הוספתי, כי אם יעזבו את הטיפול בגן

חב"ד, יהיה חילול ה'. ואז ענה הרבי: "למסור למישהו אחר (מפד"ל) את הגן - אסור. כי הילדים נרשמו לחב"ד ואין חב"ד יכולה להיות אחראי על חינוכם בידי אחרים". הרבי סיים נושא זה באומרו: "מחר בע"ה יכנס (הרב) חנזין ונשמע ממנו. בשורות טובות."

המורים הראשונים וברכות הרבי

ואכן, למרבה הפלא, עוד בשנת תשכ"א, היו לנו כבר ב"ה, בנוסף לגן, גם כתה א' וגם כתה ב'! האברך ר' אברהם מייזליש נשלח ללמד את הבנים, ותבלח"ט הנערה שרה פריז - ללמד את הבנות. כלל לא עלה על דעתי באותה עת, שעוד כשנה יגיע אלי אביה ויציע לי להיפגש עימה לשם שידוכין...

ר' אברהם מייזליש

בבית הספר ערכנו הפרדה מוחלטת בין הבנים והבנות: בכתה אחת למדו הילדות של כתה א' ושל כתה ב', ובכתה השנייה למדו הבנים של כתה א' וכתה ב'. ההפרדה החלה החל מכתה א'.

ר' אברהם מייזליש נסע אז לרבי עם הצ'רטר הראשון, באותה טיסה בה טסתי אף אני. הוא סיפר לרבי, ששרה פריז מלמדת בשני חדרים נפרדים בבת אחת. לדוגמה, תחילה היא מלמדת את כתה א', מוסרת להם עבודה; ובינתיים עוברת ללמד את כתה ב' ואף עליהם מטילה משימה. ומה היתה עושה בזמן ההפסקה? היא פשוט הייתה יושבת עם הילדות על הרצפה ומשחקת איתן בחמש אבנים... הרבי נהנה מאד מהתיאור הזה. כך סיפר ר' אברהם מייזליש ע"ה.

לגבי כתות א' ו ב' לא היו לנו כלל בעיות תקציב. כי הרי היה קיים בנס ציונה בית ספר ממ"ד מכתה א'- ח', ואז הילדים שסיימו אצלנו גן, נרשמו אוטומטית לכתה א' כשלוחה של הממ"ד הקיים כבר בעיר; והמשכורות עברו דרך משרד

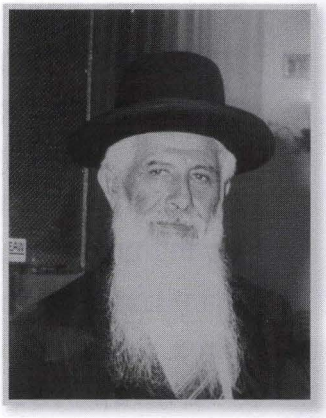
החינוך. אבל הבעיה הייתה רק עם "גן חב"ד". שהרי אין גן דתי אחר. כך שכל כולו - כל ההוצאות והמשכורות - נפלו כולם על כתפי הרשת. אבל ה' עזר, ולאחר מספר שנים השגנו ב"ה גם לגן אישור מטעם משרד החינוך. הכל על מקומו בא בשלום. זאת עד כדי כך, שבנו לנו בית ספר, מבנה יפה, וכל ההוצאות היו על אגף החינוך הדתי של משרד החינוך.

שתי נשים לאבי הילד

בזמן הרישום נתקלתי בתופעה חריגה: כאשר עשיתי רישום מוקדם בנס ציונה, הגעתי למשפחת כלאף, שהתגוררה ברחוב נחמיה. הייתה להם ילדה בת חמש ושמה כלאף רבקה. בבואי לראשונה למשפחה זו היו שם אביה, איש די מבוגר, וכן אשה מבוגרת. שניהם רצו מאד שהילדה תלמד בגן דתי. אולם בביקוריי הבאים, כשהתקרב זמן הרישום מצאתי שם אישה צעירה שלא רצתה בגן דתי חרדי. נותרתי משתומם וחסר כל הבנה: הרי קודם האישה רצתה מאוד, ומדוע עתה אין היא רוצה בכך? כמו כן תהיתי מאד: הרי בתחילה הייתה כאן אמא מבוגרת, ועתה היא צעירה? לבסוף התבהרה לי התמונה: היה זה כאשר הגעתי לבית בשעות לפני הצהריים. מצאתי שם את האישה המבוגרת. שאלתיה, מדוע הרישום של רבקה עדיין לא בוצע, ומה קורה כאן. אזי גילתה לי האישה את המצב: "לבעלי יש שתי נשים: אני ועוד אחת צעירה. אין כאן צדק. אני המבוגרת ונשארת בבית לעבוד את העבודות הקשות: אני מבשלת, אופה, מכבסת בלי סוף, מנקה ומטפלת בילדים... ואילו האישה הצעירה הינה בעלת כוח יותר ממני. אך היא יוצאת לה ליהנות בעבודה בחוץ. זה הרבה יותר קל מאשר עבודות בית". כאן הרימה האשה את קולה בטענה: צריך להיות להיפך! אני אצא לעבוד בחוץ בעבודה יחסית קלה, והיא, שיש לה יותר כוח, תישאר בבית בעבודות הקשות יותר, כי הילדה רבקה היא שלה! היא ורק היא מעכבת את רישום הילדה לגן דתי!" בקיצור הבנתי שלאדון כלאף היו שתי נשים! אחת שמרנית דתית יותר, והשנייה הצעירה להיפך...

נחשוני הנחשון לכל סיוע

בין הורי התלמידים שרשמתי לגן היה יהודי שעזר לנו מאוד בכל מה שקשור לפתיחת גן חב"ד. כגון: לתת שמות של אנשים, כתובות, ולפעמים גם לגשת ולשכנע. שמו היה נחשוני יפת. אז עדיין לא גידל זקן, אבל הייתה לו חמימות חסידית. הוא אף רשם את בניו ואת בנותיו האישיים לגן ולבית ספר חב"ד; ויתירה מזו: בסיום שמונה כיתות בנס ציונה, הם עברו ללמוד בבית ספר למלאכה בכפר חב"ד. במשך השנים יפת זה למד שחיטה, גידל זקן ולא רק הוא אלא גם בנו הגדול למד שחיטה והזמין אותנו לחתונתו שהייתה חתונה חסידית לכל דבר. גם ילדי אחיו וילדי אחותו רשמו את ילדיהם לגן חב"ד ולבית ספר חב"ד, וחלקם גם עברו אחר כך לבית ספר למלאכה. באותה עת עבדתי שם, בבית הספר למלאכה ואף הייתי המחנך שלהם.

נחשוני יפת

לפני מספר שנים נודע לנו כי יפת נפטר ז"ל. אזי נסענו לנחם את המשפחה. הסתובב שם נער בגיל 15-16. פניו וכל הליכותיו נראו כמו של 'תמים'. פניתי אליו ושאלתיו: "איפה אתה לומד?" ענה לי: "בישיבת תומכי תמימים בלוד". "ומי היה יפת בשבילך?" ענה: "הוא היה הסבא שלי".

בתו הצעירה של יפת עובדת כעת בתור מורה בבית ספר חב"ד בנס ציונה. כך שהמסירות של הסבא יפת עזרה גם לילדיו ולנכדיו להיות יראי שמים ו"תמימים". נשמתו ת.צ.ב.ה.

בית ספר חב"ד כיום - מגדלור

ב"ה, היום כבר יש שלוחים קבועים בנס ציונה. הם האחראים על גני חב"ד

שהקימו בעיר, וב"ה בהצלחה רבה. ואילו בית הספר חב"ד בנס ציונה הוא ברמה חינוכית ולימודית גבוהה מאד. הוא אף קיבל פרס חינוך מספר פעמים.

אולם מגדר בית הספר בנס ציונה השתנה: מבית ספר של בנים בנות הוא הפך לבית-ספר לבנות בלבד, בית-ספר אזורי. לומדות בו תלמידות לא רק מנס ציונה, אלא גם מראשון לציון, גם מרחובות ואולי מעוד מקומות. כל אחת משמונה הכיתות כפולה: בכל שכבה יש שתי כיתות. בכיתה א שתי כיתות, בכתה ב' שתי כיתות וכך בכל שכבה. סך הכל מונה בית הספר שש עשרה כיתות!

כאשר ביקרנו שם והתהלכנו בכיתות, נשמנו שם חב"ד. ניחוח של חסידות חב"ד היה בכל כתה. מנהלת בית הספר היא חיה זלמנוב תחי'. ממש ראינו במו עינינו את מימוש ברכותיו של הרבי להצלחה רבה ומופלגה! ב"ה, אנחנו חרשנו וזרענו והפצנו יהדות וחסידות בנס ציונה; וכעת השלוחים - השליח הראשי בנס ציונה הרב שגיא הר-שפר וכל מסייעיו, ממשיכים את הפצת המעיינות עד ביאת הגואל במהרה בימנו אמן.

בית ספר חב"ד נס ציונה היום

נישואי אמא עם אליעזר

בהמשך, התחתנה אמנו עם יהודי טוב-לב בשם אליעזר אפרי. הוא היה דוד של גיסי שמעון בקרמן שיחי'. אליעזר אהב את ילדיה ונכדיה של אמנו, והתייחס אליהם כאל צאצאיו.

הם היו באים לבקרנו בכפר חב"ד לעיתים קרובות. תמיד היו מביאים עמם חבילה גדולה של מיני מזונות טעימים, שהילדים נהנו מאוד לאכול. גם אנו הגענו אליהם לביקורים עם הילדים, ונהנינו מבישוליה המיוחדים.

אליעזר ואמנו התגוררו ברחוב בן סרוק בתל אביב, ומכאן הכינוי שכינו אותה הילדים: "סבתא מתל-אביב". שמונה עשרה שנים הם חיו בטוב ובנעימים עד שהיא נפטרה, לאחר מחלה קצרה, בכ"ג בכסלו תשמ"ה, ומנוחתה כבוד בחולון.

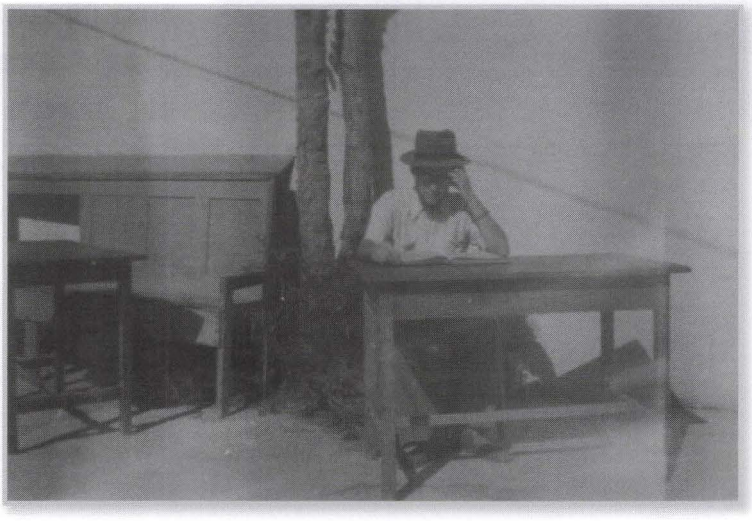

הבית של 'סבתא מתל אביב' ברחוב בן סרוק

מכל ימי חייה, השנים המאושרות ביותר שלה היו שלוש השנים הראשונות מאז נישואיה הראשונים, עד פרוץ מלחמת העולם השנייה; ואחר כך, שמונה עשרה שנות נישואיה עם אליעזר.

בחצר ישיבת תו"ת בתחנה בלוד, בסוף שנת תשכ"א

תשכ"א בחצר הישיבה

פרק שמיני

הנסיעה לרבי בצ'רטר הראשון

זכיתי בחסדי ה' לנסוע לרבי לחגי תשרי ב'צ'רטר הראשון' לקראת הימים הנוראים של שנת תשכ"א.

הודעה חשובה

לחסידי ואוהדי חב"ד

האירון המיועד הנוסע לכ"ק אדמו"ר שליט"א יוצא לפני ת"ר אלול וחוזר אחרי שבת בראשית תשכ"א. המחיר הלוך וחזור הוא 1200 ל"י. המקומות מצומצמים. ההרשמה עד יום ג' י"ז תמוז.

בכפר חב"ד יצחק ליס; ירושלים הרב סלונים צפנ"ה 1; תל אביב ב. יוסלבסקי יבנה 3א; חיפה ראובן דונין בורכוב 3

ב. כל הסדורים אנו מסדרים.

מודעה על רישום לצ'רטר הראשון

בחודשי הקיץ תש"כ, התחיל החסיד ר' יצחק מנדל ליס ז"ל מכפר חב"ד, לטפל בארגון טיסה של חסידי חב"ד לרבי. במטוס זה היו שבעים וחמשה חסידים +חמשה עשר יהודים נוספים ואנשי צוות. בין החסידים היו חמשה רבנים, הרב שניאור זלמן גרליק, הרב נחום שמריה ששונקין, הרב שאול ברוק, הרב אברהם הערש כהן והרב דוד חנזין עליהם השלום.

להלן מספר פרטים על אישיותם ופועלם:

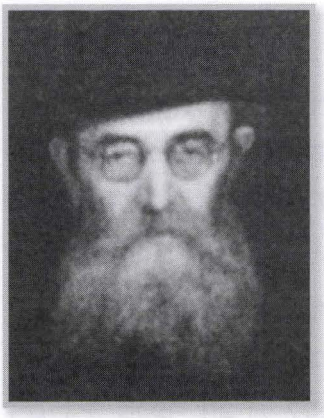
הרב שניאור זלמן גרליק

הרב שניאור זלמן גרליק

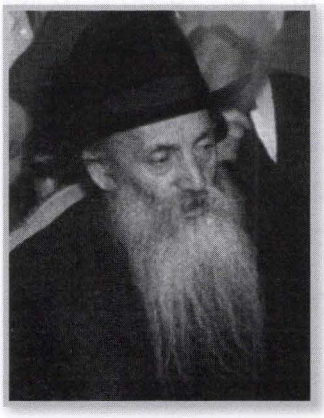
הרב שניאור זלמן גרליק היה מעשרת הבחורים הראשונים שאִתם הרבי הרש"ב פתח את ישיבת תומכי תמימים בליובאוויטש. לאחר מכן הספיק לכהן כרב במספר מקומות ברוסיה. ואז, בעלותו לארץ היה רבו של כפר חב"ד משנת יסודו תש"ט עד תשל"ד. עשרים וחמש שנים כיהן הרב גרליק כרב ומרא דאתרא דכפר חב"ד. פרטים נוספים עליו בהמשך.

הרב שמריהו נחום ששוניקין

הרב נחום שמריהו ששוניקין

הרב נחום ששונקין למד בליובאוויטש. הוא נשלח לַלַמד במספר מקומות ברוסיה ע"י הרבי ריי"ץ נ"ע. אחר כך הרבי שלחו לגרוזיה לשמש רב בעיר באטום. לכן כינוהו שמרל באטומער. הוא עבד במשרתו במסירות נפש ממש וקירב יהודים רבים ליהדות אמיתית: הוא הקים מקוואות טהרה, חדרים ותלמודי-תורה ונעזר בשליח הראשי בגרוזיה ר' שמואל לויטין.

ר' שמואל לויטין

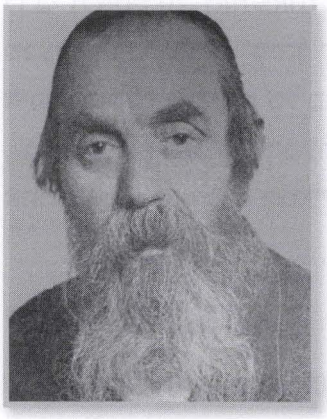
לעיר אחרת בגרוזיה נשלח הרב הגאון החכם המשפיע ר' שמואל לויטין ז"ל שהיה מאוד מקורב לרבי.

מספרים שכאשר הגיע ר' שמואל לעיר כותַאיס בגרוזיה (היום נקראת המדינה גיאורגיה), החל להקים חדרי תלמוד-תורה וכו' אבל מקווה טהרה לא הייתה, והיהודים שם לא שמרו טהרה.

גם לא היה אכפת להם שלא תהיה מקווה. לא עזר לר' שמואל שיחות עם עשירי היהודים, מה עשה ר' שמואל? בשבת לפני קריאת התורה עלה על הבמה, נתן מכה על שולחן הקריאה וזעק: "קללה!!". ירד מן הבמה וישב במקומו. נגשו אליו הגבאים ושאלוהו: "חכם שמואל למה מגיע לנו קללה?" ענה להם: "אם אין מקווה, אין ברכה. אם אין טהרה, אין ברכה אלא להיפך". בשמעם מילים כדורבנות אלו נגשו הגבאים אל עשירי המקום (כולם השתתפו בתפילות השבת בביהכ"נ), והחליטו מיד להקים מקווה טהרה. או אז, כאשר שמע ר' שמואל שיש כבר תקציב למקווה, עלה שוב על הבמה ונתן מכה על השולחן. כולם השתתקו, והוא הכריז בקול: "ברכה!!!".

כולם כבדו אותו מאוד. אצל החסידים הוא נקרא שמואל כותאיסר, בהיותו שליח לכותאיס. בשליח מופלא זה נעזר הרב ששונקין בעת שליחותו בגאורגיה.

הרב חיים שאול ברוק

הרב חיים שאול ברוק

הרב חיים שאול ברוק למד בליובאוויטש. נשלח ללמד ילדים במספר מקומות ברוסיה. כיוון שהקומונוסטים נלחמו ביהדות ובמפיצה, הוא נאלץ לברוח ממקום למקום עם הילדים שלימד. הם למדו בעליות גג של בתי כנסת במסירות נפש ממש. ר' שאול ברוק היה בקיא בש"ס ובשולחן ערוך, בתניא, בלקוטי תורה ובמשניות. הוא נבחן על ידי תלמידו, חייקל חנין, תוך כדי שהותם יחד במחבוא.

כשהגיע ארצה, שימש ר' חיים שאול ברוק כמשפיע וראש ישיבה בישיבת תומכי תמימים בתל אביב. אחר כך התיישב בראשון לציון, ובנה שם ישיבה קטנה 'אחי תמימים'. הוא נהיה ראש הישיבה והמשפיע שלהם ודאג גם לצרכיהם הגשמיים. כמו כן הוא מונה לרב בית כנסת חב"ד בעיר, והיה חוזר חסידות בכל שבת קודש. הלמדנים התפלאו מבקיאותו

בש"ס ובשולחן ערוך, והחסידים נהנו מידיעתו הרחבה בחסידות ומחוש ההומור שלו.

הרב אברהם (צבי) הערש כהן

הרב אברהם (צבי) הערש כהן

הרב אברהם הערש כהן היה יליד לודג' שבפולניה, ממשפחה של גדולי תורה, והיה חריף, בקי ומתמיד. הוא למד ב"תורת-אמת" בירושלים אצל ר' אלתר שימחוביץ ז"ל והתקרב לעבודה פנימית ולסלידה מחיצוניות. הוא נחשב בתור גאון בנגלה, והיווה דגם לחסיד ומקושר בכל לבו לרבנו הקדוש. בזכות גאונותו בנגלה היה מבצע שליחויות של הרבי בכל מקום המצאו. בירושלים, קירב את אנשי נטורי קרתא לרבי ולחסידות, ואת גאוני ירושלים החתים על מבצעי הרבי, כגון: "מיהו יהודי", "שלימות הארץ", וכו', וכו'. בויליאמסבורג דיבר בכולל המצוינים של סאטמר בהלכות טריפות ועשה קידוש שם ליובאויטש . מאז שחרור הכותל המערבי, היה עוסק במבצע תפילין שם בכל יום שישי אחה"צ, כשהוא לבוש בבגדי שבת ובשטריימל.

הרב דוד חנזין

הרב דוד חנזין

הרב דוד חנזין היה בתחילה עילוי בישיבה ליטאית. כך שמעתי מהרב בארי ז"ל, רבה של נס ציונה. ואכן, כאשר הרב חנזין הגיע לנס ציונה בעניין הגן החב"די, ביקר גם אצל הרב. הוא דיבר עמו בהלכות הפסח ובבעיות כשרות של המפעלים השונים לפסח. או אז נוכחתי לדעת,

להתפעלותי, שהרב חנזין בקיא וחריף וידען עצום הרבה יותר מאשר הרב המקומי שם.

בהמשך הוא מונה להיות מגיד שעור בגפ"ת בתומכי תמימים בלוד; אחר כך כיהן רב בעיר פתח תקוה. היה ידען גדול בהלכה וממונה על הכשרות שם. אולם באישיותו היה יהודי עדין - נפש, ותמיד דיבר בשקט ובנחת. כדברי חז"ל: "דברי חכמים בנחת נשמעים". משך שנים רבות שימש הרב חנזין גם כראש "הרשת" בתי ספר חב"ד בארץ הקודש.

כאמור, חמשת ה'אריות' הללו, חמשת הרבנים, השתתפו בטיסה לרבי בצ'רטר הראשון לקראת תשרי תשכ"א.

בין הנוסעים בצ'רטר הראשון לרבי היינו גם מספר בחורים מישיבת "תומכי תמימים" בלוד ומ"תורת אמת" בירושלים. כגון: הת' זליג פלדמן ז"ל, ויבדל"ח אליהו לנדאו, ישבעם סגל, אברהם גרודקא, יוסף סגל מירושלים ואנוכי משה אהרן טייכמן.

משך שנה שלימה חסכתי את כל המשכורות שקבלתי מעבודתי כמדריך בישיבה בלוד; ובכסף זה רכשתי כרטיס טיסה לרבי בצ'רטר הראשון. חפצתי בכל לבי, שהחיות והקדושה מחודש החגים המופלא ההוא תישמר בי לאורך זמן. לכן כתבתי יומן כל ימי שהייתי שם, אצל כבוד קדושת אדמו"ר נשיאינו הקדוש. הכתיבה מתחילה מהטיסה עצמה, ומסתיימת בטיסה חזור.

היומן לפניכם. הוא פורסם גם בשבועון "כפר חב"ד" ארבעים שנה אחרי:

היומן האותנטי שלי מתשרי תשכ"א

א' סליחות כ"ו אלול תש"כ לפנה"צ

נס-ציונה

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. כי ביום זה יתחילו עשרות חסידי חב"ד את נסיעתם לכ"ק אדמו"ר שליט"א, ימי קירוב המאור אל הניצוץ - הניצוץ אל

המאור. הבן לאביו ועבד לאדונו. ונשתנו זמנינו אלה מזמנים עברו, בהיות עוד ארזי הלבנון, זקני החסידים, שהנסיעה לרבי הייתה ע"י הכנה רבה, "ששה חדשים בשמן המור כו'",

אבל עכשיו שנתמעטו המוחות והלבבות, ובעבודה שבלב מתעסקים רק יחידי סגולה, ועניין היחידות וכו' זה לאו דווקא בשביל עבודה פנימית שבלב, הרי שגם ההכנה היא מעין ה"עיקר". גם חיצונית יותר. ובחשבנו על הכנה כל שהיא, לא ידענו מאיפה להתחיל ולאן להגיע, וחסד עשה עמנו כ"ק אדמו"ר שליט"א שכתב מכתב כללי לנוסעים ונתן הוראות (הכנות) לנסיעה וזה התוכן: על-פי דין אסור לצאת מא"י לחו"ל אלא משום העניין דהשתטחות על קברות צדיקים. ולכן ילמדו כל יום מאמרי כ"ק הריי"צ נ"ע; יתנו צדקה (יותר משהיה רגיל) למוסדות אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש, ובעניין הפצת המעיינות (החסידות) חוצה - לבקר את בני-ישראל ולקשרם אל ה' ולעבדיו הק' ותורתם.

וכבר שבועות מספר לפני נסיעתנו צלחה, הורגשה "הכנה" אצל כל אחד מהנוסעים, ובפרט תלמידי התמימים. אצל אחד זה באריכות התפילה בשבת-קודש, אצל שני בזהירות בסור מרע ובחשבון נפש בקריאת-שמע-שעל-המיטה, אבל אצל כולם הכירו המרירות החיצונית, על-כל-פנים במחשבה ובלב בצעקה פנימית דלא אשתמע, לאמור: איך אכנס במצב כזה אל הקודש פנימה.

ריקוד החסידים המלווים בשדה התעופה בתשרי תשכ"א, במרכז הרב זיסלין

ממריאים אל-על...

באוירון אל-על מעל פני הים התיכון

שעה 4:45 אחה"צ

מטוסנו היה צריך להמריא בשעה

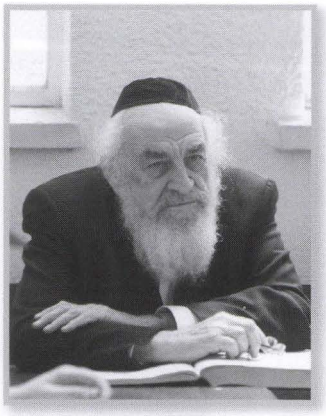

הנוסעים בצ'רטר הראשון מודים לקונסול. משמאל לימין ר' אייזיק קרסיק, ר' לייב כהן, ר' יענקל גרוסמן, ר' שמואל חפר, הרב דיסקין ומארגן הצ'רטר ר' יצחק מענדל ליס

3:30 אחה"צ אבל מסיבות טכניות היה לו איחור כשעה ולכן בשעה 4:30 יצאנו בדרכנו צלחה.

שדה התעופה היה מלא ממלווים, מכל קצות הארץ הגיעו חסידים ללוותינו. בשדה התעופה היו שירה וריקודים עד עלותינו למטוס. כי מבצע כזה לא היה, לשכור מטוס עבור חסידי חב"ד לארה"ב לאדמו"ר שליט"א מליובאוויטש הלוך וחזור. כעבור 10 דקות היינו כבר על פני הים (התיכון). מדי פעם משמיעים אנ"ש ניגונים שמחים כגון "ופרצת" ו"אימתי קאתי מר". לא מרגישים כאן באווירון אלא זמזום המכונות והמנועים של המטוס. אני מסתכל למטה ורואה כתמים לבנים על הים, כצורה של עננים, כנראה שאנחנו טסים מעל העננים ואנו רואים אותם למטה כאילו צמודים אל הים.

כשהאווירון יורד קצת מרגישים לא נוח... בהתחלה היה כאן חם מאוד, אבל כעת מקבלים מהחלל אויר טוב בעד חורים מסודרים במטוס. (תשע"ח: האויר

הרב אליהו לנדא

הקר היה מהמזגנים שהופעלו אך אז עדיין לא ידענו על קיום מזגנים).

בהתאם להוראת כ"ק אדמו"ר שליט"א שכל הנוסעים במטוס ילמדו את שלושת השיעורים חת"ת ברבים, כן עשינו. הת' אלי' שי' לנדא למד ברמקול את השיעורים, וכעת קורא הוא את מכתב כ"ק לוועד המארגן המטוס.

במטוס. שעה 6:05

כעת הכריז הרמקול שאנו טסים בגובה של 16000 רגל, כלומר 5 קילומטר, והמהירות היא 600 קילומטר לשעה. סדור הכיסאות באווירון: שתי שורות של כסאות כמובן מרופדים ורכים לישיבה. בצד אחד יושבים שלשה איש, כלומר שלשה כסאות. וגם בצד השני שלשה כסאות בסך הכל 96 מקומות ישיבה במטוס. אני יושב ליד הרה"ח ר' מאיר-צבי שי' גרוזמן וליד הרה"ת אברהם שי' גרודקה.

במטוס. שעה 6:30

אנחנו טסים עכשיו מעל יוון והר"ר שלום דובער שי' קסלמן חוזר את המאמר מים רבים תשי"ז ברמקול.

במטוס. שעה 8:00

ארוחת ערב (מקודם התפללו מעריב בציבור) הזמינו את הארוחות ממלון ישראל כשר למהדרין. ובכל זאת לא כולם אכלו.

במטוס. שעה 9:00

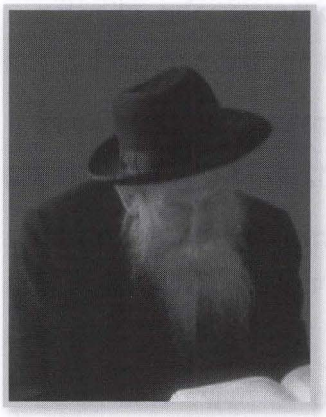
הדייל או הטייס הכריז ברמקול שר' ברוך מפריז יחזור כעת חסידות. הרה"ח ר' ברוך פריז חוזר כעת את המאמר באתי לגני תש"י. ברמקול בהתלהבות גדולה כדרכו בקודש כו'.

במטוס. שעה 9:15

חמי ר' ברוך פריז מניח תפילין ליהודים במטוס

הודיעו ברמקול שבעוד 20 דקות נגיע לפריס, אבל השעה כאן רק 9:15. בשעה קודם. השעה 9:30 מבקשים לחגור את חגורת הביטחון, חגורה שצמודה לכיסא ומהדקת את האדם לכיסא. זה הכלל תמיד, לפני שהאווירון עולה או יורד יש צורך לחגור החגורות.

ר' ניסן נעמענוב

בשעה 9:45 הגענו לפריס. חכינו כאן כשעה. היה אוטו מוכן אשר לקח את כל הנוסעים לחדר ההמתנה של האיירפורט הפריסאי (בנין ענק) ושם כבר חיכו כשני מנינים אנ"ש, ביניהם הרה"ח המשפיע ר' ניסן שי' נעמענוב מזקני החסידים בדורנו (בעל עבודה).

ר' ישראל נח "הגדול" (בלניצקי)

אנחנו עמדנו על המרפסת למעלה, והם (אנ"ש הפריסאים) למטה. וצעקו אחד לשני עד שכולם הכירו אחד את השני, ושמחו בשמחת אחים ממש. מכאן רואים אנו את האהבה הנטועה בין תלמידי התמימים ובין אחד לשני. שם היה גם אחד מזקני (כפשוטו) החסידים בשם ר' ישראל נח הגדול. בעל שיבה.

בסוף התחלנו כולנו לשיר אימתי קאתי מר והשתתפו גם אנ"ש מפריס. ור' ניסן שי' התחיל

לרקוד על מקומו בעשותו תנועות שונות עם ידיו ורגליו. וכן היה אח"כ כששרנו את השיר "ופרצת" עשה כן כל הזמן. וזה עשה רושם על כולם. כי לא רק בעל עבודה לה' הוא, אלא גם אוהב ישראל אנ"ש והתמימים והתבטאה שמחתו שראה כ"כ הרבה מאנ"ש נוסעים לאד"ש, עד שרק טפח בידיו ורגליו. בשעה 11 (לפי שעון אירופה ולפי שעון א"י 12) יצאנו מפריס וכעת אנו טסים מעל לאוקיאנוס האטלנטי בדרכנו להאי נעוונדלנד (קנדה) זה אורך כ-8 שעות. רוחב האטלנטי. והכריזו ברמקול כי נטוס בגובה שמעל 82,000 רגל, כלומר 9 קילומטר בערך, אמנם פחות קילומטרים לשעה כפי שנסענו מעל הים התיכון. ולמה לא טסנו ישירות לניו יורק? כי שם היה ערפל כבד ובינתיים ננחת בקנדה.

בשעה 12 חלקו ארוחת ערב (חלבי). הארוחות באות בקופסאות קרטון דק. הכלים ניילון והכוסות נייר ומי שאכל בשרי עליו לחכות 6 שעות...

בשעה 12:30 כיבוי אורות, ורק מנורות קטנטנות יכולות להאיר ברצון הנוסע. מזמן זה עד שעה 7:15 (כיבוי אורות) הנוסעים ישנו לפרקים, אם כי לא נוח להם.

כעת הכריז הרמקול (אחרי שהדליקו המנורות) שבעוד 20 דקות נגיע לאי הנ"ל בקנדה, ועל כולם להדק את החגורות. בינתיים מסרו את רשות הדיבור לר' ברוך פריז, הוא משוחח על אחדות ה' על-פי חסידות.

בשעה 7:30 לשעון פריס (8:30 שעון א"י) הגענו לשדה תעופה גנדר, כאן השעה 4:30, 3 שעות פחות מפריס ולפי שעון נ.י. כעת רק 1:30. כאן גשום וכ-10 מעלות מעל לאפס. כמובן שכאן שורר חושך מוחלט, כי נוסעים אנו למערב, והפרש בין א"י לארה"ב הוא 7 שעות. השעה היא (שעון נ.י.) 2:30 והרמקול הכריז שנצא מכאן לנ.י. ובעוד 3 שעות ו-45 דקות נגיע בע"ה למחוז חפצנו.

לא מרגישים שאנו טסים במהירות עצומה ואפשר לשבת ולכתוב יומן בנחת, הרבה יותר טוב מאשר בטייגרים[16] שלנו בארץ ישראל. איך כותבים? מהכיסא העומד לפנינו נפתח שולחן קטן ועליו אוכלים וכותבים. יש לציין שבגובה 5-9 קילומטר יש תיאבון לכולם, אפילו לאלו שביבשה אינם אוכלים, ע"ד שנוסעים לבית הבראה מקום הררי, כ"ש כאן בגובה ענק.

16. טייגרים נקראו האוטובוסים המשוכללים שבארץ ישראל

במטוס. שעה 4.

מתחיל כבר להאיר היום, ונראות אף קרני השמש ממזרח, וכשמסתכלים כלפי מטה רואים את הים באופק.

במטוס שעה 5.

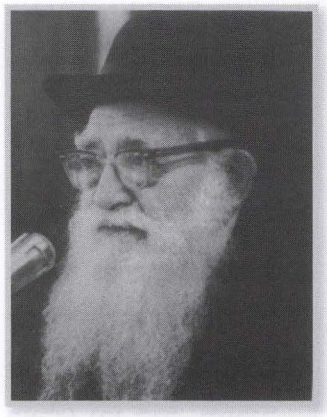
כבר יום גדול ורואים היטב וכעת נוכחנו לדעת שהים שראינו מקודם זה לא מים אלא עננים. אנחנו טסים מעל העננים כ-3 או 4 קילומטר, וככה זה כמעט כל טיסתנו. מעל האוקיאנוס האטלנטי מלא עננים, רק לפרקים רואים שטח יותר כהה וזה כנראה הים שרואים אותו מגובה של 5 קילומטר.

ובהגיענו כחצי שעה לפני ניו יורק, התחלנו לטוס לתוך עננים גדולים וסמיכים ולא ראו כלום כי-אם ערפל.

מגיעים ל-770

ניו יורק

בשעה 6:15 בבוקר הגענו בשעה טובה ומוצלחת לנמל ניו יורק. כאן חיכו לנו אנ"ש והתמימים שי', וצליל ניגון ופרצת שמענו עוד בהיותנו במטוס. אחרי שעברנו את המכס כו' פגשנו את כולם, והקבלת הפנים הייתה נהדרת. היו בינינו זקני אנ"ש שיש להם חברים כאן שלא ראו אחד את השני זה 40 שנה, וגם אנחנו הצעירים שלא ראינו זה את זה 4 שנים. צעקות שלום עליכם נשמעות מכל צד, והרבה נופלים על צווארי‌הם של אחיהם-חבריהם-מכיריהם בנשיקות לבביות. כולם התאספו בחדר ההמתנה של שדה התעופה,

הרב שלמה אהרן קזרנווסקי

אח"כ דיבר הרב קזרנווסקי לפני הקהל (והאורחים הבאים) וברך אותנו, ואחריו הרב יעקב שי' הכט. ופתאום הגיע בוס מושכר של צא"ח באה"ק עם שלטים ברוכים הבאים להסתופף בצל כ"ק אד"ש.. ונסענו ל-770 איסטרן

הרב יעקב הכט

פארקווי. ישר הלכנו למקווה ורצינו לראות את אד"ש בזמן קריאת התורה. אמנם התברר שהרבי שמע קריאת התורה במניין הראשון ורק בשעה 3:15 בתפלת המנחה זכינו לראות את אד"ש.

מתפללים בביהמ"ד למעלה - אולם קטן (הוא גם אולם הלימוד של הישיבה). והרבי עומד (ובחזרת הש"ץ יושב) בקרן מזרחית צפונית ע"י דלת הכניסה, וכשנכנס אד"ש השלך הס ויחד עם זאת נעשה מקום פנוי לפני אד"ש כשליש מהאולם.

וכל האורחים פניהם אל כ"ק אדמו"ר. הוא מסתכל כל הזמן בסדור ורק לפעמים מרים את עיניו הק' ומסתכל על הקהל. אחרי שמו"ע של חזרת הש"ץ לא התחיל כ"ק לומר תחנון, וחיכה שהחזן יתחיל קדיש. חושבים אנו שהטעם לכך כי יום שמחה הוא. וכן היה גם בליובאוויטש, כשהיה בא קהל גדול בבת אחת לא היו אומרים תחנון, אפילו הרבי.

התלמידים לומדים כאן כל הזמן וגם היום היה סדר כרגיל. אולם הלימוד והביהמ"ד הוא קטן מאוד מלהכיל כ"כ הרבה קהל כ"י, ותמיד שוררת כאן צפיפות עצומה.

בנין 770 בניו יורק

הודיעו שאחרי תפילת ערבית יאמר אד"ש מאמר. (כנראה לכבוד האורחים, כי אין מאמרים בזמנים כאלו) וכן היה. מעריב

הרב חדקוב צועד ליד הרבי

התפללו בשעה 9 ואח"כ ב-9:30 היה מאמר, אבל לא בביהמ"ד אלא למטה, במקום שפעם הייתה הסוכה עם הברזנט וכעת כבר בנוי ביהמ"ד החדש. אבל גם זה לא מספיק להכיל את כל הקהל כו'. כל הקהל עמד על רגליו. פתאום הושלך הס ונעשה מקום פנוי - מקום שהרבי צריך לעבור אל מקומו. הרבי הגיע ועבר במהירות ובצעידת חייל וראשו כפוף, ואחריו עבר ג"כ במהירות הרב חדקוב. עליו (על הרב חדקוב) נכרת עייפות תמידית (מרוב עבודתו) פניו לבנים ועיניו עמוקות. שערותיו אפורות לבנות וגופו כפוף. בפעם הראשונה נבהלתי להסתכל על האיש הזה.

נגנו את הניגון מרוסטוב פעם א' ואח"כ התחיל אד"ש: "לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' אבקש". באמצע המאמר ביאר מה שכתוב "מבשרי אחזה אלקה", ושאל: "הלא הבשר מצד עצמו אינו כלום, אלא הנפש העיקר, וא"כ למה אומר מבשרי?" והסביר שראיה מוחשית בהשגחה פרטית אפשר לראות דווקא מבשרי - גוף - כי הבשר, אם כי צריכים לזככו, אבל שרשו מהעצמות. בהגיעו למלים אלו התאפק מלבכות והחזיק בחזקה את שפתיו הק'. וכך בהגיעו לעניין "אם יהיה נדחך בקצה השמים, משם יקבצך", 'משם', מפיזור הנפש של מחשבה, דבור ומעשה אשר לא לה' המה, התאפק ג"כ מלבכות, והפסיק מלומר את המאמר איזה שניות. איך שגמר המאמר (כל זה ארך כ-40 דקות) קם אד"ש ממקומו והתחילו לשיר את הניגון כי בשמחה תצאו, ועבר ג"כ במהירות, ואחריו הרב חדקוב שי'.

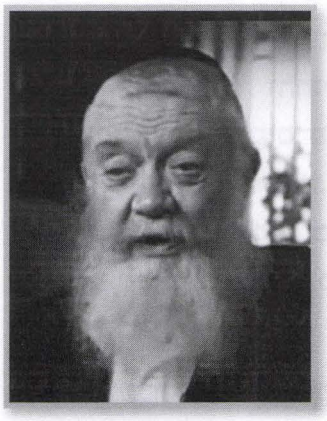
אח"כ ישבו לחזור. הרה"ח ר' יואל שי' כהן חוזר ראשי ועוד איזה בחורים אשר עוזרים לו לפעמים, והקהל נדחק ועומד ג"כ על שלחנות לשמעו. ובשעת החזרה

הדוד ר' יואל כהן חוזר על שיחות הרבי

נכרת עליו התאמצות להזכר כל מלה, היות שהייתי עייף מאוד לא נשארתי עד אשר גמר את כל המאמר אלא הלכתי לאכסניא שלי לאכול ולנוח.

כאן בארה"ב אוכלים את עיקר הסעודה בערב. את שתי הארוחות אוכלים חלביים, החלב ישראל וכל שאר הדברים הטעונים הכשר נעשים ע"י חסידי סאטמר. העניינים הרוחניים נעשים בעיקר ע"י חב"ד, והגשמיים בעיקר ע"י יהודי הונגריה. החלב בא בכלים עשויים ניר-קרטון. כנראה שכאן יש הרבה ניר, כי גם לניגוב משתמשים כאן בניירות. ביצים חלב, שמנת כו' יש כאן לרוב, וכן בישיבה שמים הכל על השולחנות, והבחורים נהנים כפי יכולתם, וכן חמאה, סרדינים, דגים מלוחים כו'. הלחם בא חתוך לפרוסות מבית חרושת והוא בא בשקיות גדולות. אבל בערב הסעודה היא בשרית. מרק ובשר מטוגן או אחר ג"כ ברוח המקום...

ר' מענדל בוימגארטן

יש כאן וועדה מיוחדת שתפקידה לסדר את האורחים בבתי החסידים. האכסניה שלי היא מול

770 איסטערן פארקווי (התיאור של רחובות ברוקלין כו' עיין לקמן) בביתו של ר' מנדל בוימגארטן, בית של 5 חדרים ברווח ב"ה.

הרבי מקבל פ"נ

יום ג' כ"ח אלול

אחרי התפילה 9:30 (כי עד אז לומדים דא"ח). הלכנו לאכול. אבל לפני כן הסתובבו האורחים מא"י, הזקנים שבהם, כגון ר' אברהם שי' פריז והרב ר' שמרי' שי' ששונקין וכו', לבקש מהרב חדקוב שימסור לרבי את בקשת האורחים: "משום שהרבי אמר את המאמר דא"ח עבורנו, היה זכות עבורנו אם הרבי היה מגיה את המאמר ומוסרו לדפוס כדי שנוכל ללמוד שייקלט במוחנו ולבנו...". והרב חדקוב הבטיח שימסור לכ"ק בקשתינו. בשעה 12:45 אמר הרב פיקארסקי, הר"מ, שיעור בגמרא, נכחו בו ג"כ חשובי האורחים, כגון הרב גרליק מכפר חב"ד, ר' נחום שי' טרבניק וכו' וכו'.

בשעה 3:15 התפללו מנחה, וכ"ק התחיל לומר תחנון. אח"כ נסענו, אני, אחי שי', ופסח שי' ריבר, להרב מסקולען בוויליאמסבורג ברוקלין. יש לציין כי בברוקלין יש הרבה תושבים כושיים ובפרט בסביבה ההיא. שמחנו כולנו, אנחנו והם. הרב שי' והרבנית, בנו ר' ישראל שי' וזוגתו עם ארבעת ילדיהם שי' אשר בתם הקטנה קרויה נחמה כי נולדה בשֶׁבֶת הרב שי' בבית סהר בבוקרשט, ובאמת כעבור כמה ימים השתחרר הרב. הילדים שאומצו ע"י הסקולענער רב וגם הם נקראו פורטוגל, יענקל והרשל, שניהם כבר עם זקנים, והולכים לבושים כחסידי הונגרין.

בשעה 9:45 תפלת מעריב, כי חכו כחצי שעה לכ"ק היות והיה מישהו אצלו מהממשלה.

גם היום אחרי מעריב חזר הר' יואל את המאמר.

הכריזו שמחר בשעה 6:30 סליחות.

יום ד' ער"ה תשכ"א

הרבי לא הגיע בשעה 6:30 אלא הרב חדקוב לבד, וחיכו עד 7:00 וכבר התחילו לומר סליחות בלעדיו. אח"כ נכנס כ"ק (למטה בביהמ"ד החדש) ג"כ כנ"ל במהירות, למקומו דרומית מזרחית, והיה קהל גדול מלא כל ביהמ"ד ועמדו אף על שלחנות וספסלים לראות את כ"ק אד"ש.

אח"כ עמדו להתפלל מניינים רבים. וכ"ק התפלל במניין רק כעבור שעה. אחרי התפילה נדחק קהל רב לראות איך שכ"ק אומר התרת נדרים. כל הקהל כתב פ"נ וכעבור שעה קלה עמד כ"ק בפתח חדרו וקבל את הפ"נ. מקבל בידו הק' הימנית ושם על ידו השמאלית עד שמתמלא. חוזר לחדרו ויוצא עוה"פ. את הפדיונות שמים בתוך מעטפות והרבי כל הזמן מנענע בראשו להנותן את הפ"נ ואומר משהו. ראיתי שיהודי בלי זקן (לא מאנ"ש) נתן ג"כ פ"נ והחזיק בידו של אד"ש ונשקה, ואד"ש נענע בראשו וברכו. אח"כ נסענו כולנו לאוהל של הרבי הריי"צ נ"ע, כשלושת רבעי שעה נסיעה מאיסטרן פארקווי. כל הקהל נסע.

האהל בנוי אבן בטון כ-4 מטר על 4 מטר ויותר ובלי גג. באמצע המצבה. במקום הראש, האבן הגדולה אשר שם חרוט - כל הנוסח הידוע - ומשם למטה לרגלים כמו בריכה כזאת אשר בפנים גדלים עשבים. ושם קוראים את הפ"נ ואחר כך קורעים אותו וזורקים בפנים. הגענו לשם בסביבות 12:30, ואז הגיע ג"כ אד"ש עם הרבה פ"נ, באמצע אמירת מענה לשון קוראים פ"נ. בשעה 2 אכלנו ארוחת בוקר, כי אל האוהל נוסעים לפני האוכל (דווקא בער"ה כי יום תענית הוא. עיין בשו"ע או"ח תקפא, ב "נוהגים להתענות ערב ראש השנה עד המנחה" אבל בשאר ימים שותים משהו לפני הליכה לאוהל). וכעת הנני יושב בחדר הצר של צא"ח וכותב את היומן ומלמטה נשמעים רעש ודפיקות פטיש של הפועלים אשר מתקנים את ביהמ"ד החדש, ששם נתפלל בחגים ובשמחת תורה. השעה היא 3:30 וצריכים ללכת להתכונן לר"ה. ואם כי עייף אני כעת והצטרכתי לנוח, אבל היות שמגיעים כעת 3 ימים גדושים, ויודע אני את העבודה שמחכה לי אחרי ר"ה ושבת תשובה, לכן גמרתי את היומן עד ר"ה

ולשנה טובה נכתב ונחתם ונזכה לקבל הרבה מכ"ק. אמן.

מוצש"ק שובה, בית בוימגארטן - אור ליום ג' תשרי תשכ"א

כפי שתיארתי לי מקודם, היו ג' ימים אלו ר"ה ושבת תשובה ימים מלאים וגדושים תוכן חסידותי. ביום ד' בערב ר"ה התאסף קהל רב בביהמ"ד החדש (וגם עזרת נשים סדרו). האולם היה מלא וגם למעלה בביהמ"ד הישן התפללו כמה מנינים. לפי השערתי היו כחמש מאות אנ"ש ואמרו תהלים וכשני מנינים בחורים התאספו לתפוס מקומות - בעמידה - ע"י אד"ש. תמיד כשהרבי נכנס השלך הס והרבי עובר במהירות אל מקומו.

אחרי מעריב מברך אד"ש בברכת "לשנה טובה תכתב ותחתם", ע"י נענוע בראשו הק' לכולם ממש. סוקר את כולם והולך כך עד שיוצא מביהמ"ד. אח"כ היו כמה מנינים שהתפללו באריכות ואף שמעו בכיות מאחדים מאנ"ש. הרבי עלה אל חדרו למעלה ומה שעושה שם לא ידוע לנו. כי אנו ראינו שהתפלל עם המניין ותו לא. מבעוד בערב היו כאלה שתפסו מקומות ע"י הבימה, כדי שיהיו בזמן תקיעת שופר שם לראות מקרוב את כ"ק בעת רצון זה. ונמצאים כאלה שערים כל הלילה כדי לא להפסיד את מקומם ע"י הבימה...

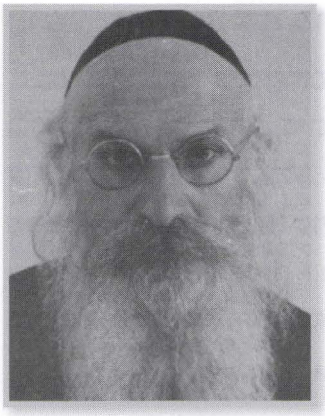
בבוקר אחרי טבילה במקווה התאסף קהל כנ"ל לומר תהלים, וגם אני נדחקתי בין הבחורים ע"י אד"ש, לראות את פניו הק' מקרוב בעברו ע"י ובפרט את תפלתו ותנועותיו. בשעה 10 בדיוק נכנס אד"ש והתחילו להתפלל. הרבי ישב על כסאו המיוחד. בקרן דרומית מזרחית ע"י הקיר פרוסה פרוכת לכסות את הקיר. רוחבה כ-3 מטר ואורכה 4 מטר ולמטה על הרצפה מרבד. כל התפלה עומד או יושב הרבי וכמעט שום תנועה לא נכרת, הוא זקוף וישר ורק לפעמים ניכר נענוע קטן. בעמדו מצרף את הציציות ביחד בידיו, כלומר שתי ציציות הימניות ביחד ושתי השמאליות יחד. זה מלפנים וזה מאחור.

תפילת שחרית מ"המלך" מתפלל ר' זלמן דוכמן אם כי הנוסח הוא משונה, מ"מ מתפלל בקול תחנונים ובוכים.

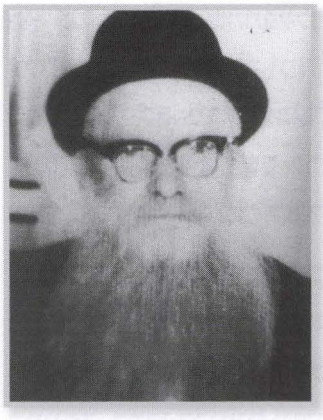
נקוט האי כללא, כשפותחים את ארון הקודש או כשהולכים בס"ת להכניסה להיכל, מסתכל אד"ש לשם ולכן עושים מקום פנוי שיוכל אד"ש לראות ישר. באמירת החזן ברוך א"י מגן אברהם, מחי' המתים, המלך הק', יושב כ"ק בזמן

ההוא ומתרומם קצת מכיסאו. אבל לא במלים "ברוך אתה", אלא ב"מגן אברהם" כו'. כשאד"ש מסיים את השמו"ע בפסיעתו ג' פסיעות לאחוריו, מתחיל החזן ברוך כו', ואד"ש מחכה עד "למען שמו באהבה", ואח"כ חוזר למקומו.

למפטיר קרא הגבאי ר' יוחנן גורדון: "יעמוד אדונינו מורינו ורבינו בן הרב ר' לוי יצחק", והרבי ניגש כנ"ל אל הבמה ועושה את הברכה בקול נמוך, וכן ההפטרה, וכולם נדחקים לעמוד במקום שיוכלו לחזות בעת התקיעות, כי לפני שכ"ק עולה על הבמה מביא ר' לייב גרונר חבילות פ"נ ששלחו אלפי ב"י לכ"ק לראש השנה, שלש חבילות גדולות, ומלווה את אד"ש אל הבמה ומניחם שם. ובהגיע זמן התקיעות כיסה אד"ש בטליתו את חבילות הפ"נ ושהה כך כשני רגעים ואח"כ הרים טליתו מהם והחזיק טלית כשפניו מכוסים אבל פתוח מלמטה וקול "למנצח לבני קרח מזמור" בקע ויצא דרך שם. ושוב כסה בטליתו את הפ"נ עד שגמר למנצח. ושוב גלגל טליתו כנ"ל באומרו הפסוקים מן המצר, בפסוק "ערוב עבדך לטוב" ו"טוב טעם ודעת" ו"עלה אלקים בתרועה" היה הקול מעורב בבכיות, וכשהרים טליתו מעל פניו לתקוע מחה דמעותיו מעיניו ופניו מאוימים. שם את טליתו מאחורי אזניו, המצח נראה גדול, ותקע בעצמו את כל התקיעות דמיושב אם כי היו מקומות שהתקשה בהם, ואמרו שזוהי השנה הראשונה שבעצמו תוקע, כי בשנים עברו היה מוסר לבעל התוקע

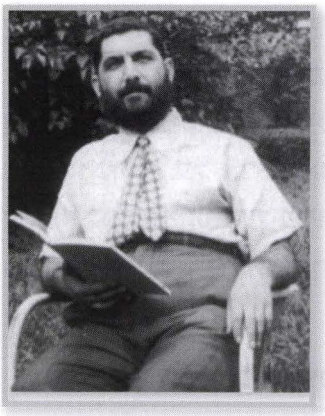
ר' זלמן דוכמן

ר' יוחנן גורדון

ר' לייבל גרונר

ר' שמואל זלמנוב

לתקוע. את הפסוקים אמר כפי הניגון הידוע מהרבי רש"ב. אח"כ שב אד"ש למקומו, וגרונר מביא את הפ"נ חזרה.

תפלת מוסף התפלל ש"ץ ר' שמואל זלמנוב. התקיעות בעמידה תוקע מנהל הישיבה טננבוים. בזמן שהש"ץ אומר ברכת כוהנים מסתכל כ"ק על החזן. במוסף עלו כ-40 כוהנים לדוכן, כל השורה ראשונה של מזרח גם ע"י אד"ש היה מלא כוהנים, ואד"ש חזר לאחריו כמו בשמו"ע כמה פסיעות.

הרב יוסף מנחם מענדל טננבוים, חבר הנהלת ישיבת תומכי תמימים המרכזית 770, עובר אצל הרבי

אחרי אמירת תהלים ומשניות לבעלי יארצייט אמרו קדיש ואח"כ עלה כ"ק לחדרו. סיימו את התפלה בשעה 3:30.

תמיד כשעובר אד"ש ע"י ארון הקודש, בכניסתו או ביציאתו מבית הכנסת, מפנים מקום, הרבי תופס בפרוכת, כלומר מחזיק לשנייה את הפרוכת. אחרי תפלת מנחה, בשעה 5, סדר תשליך, והכריזו שכל הקהל יסתדר לפי הוראות המסדרים, עוד טרם בואו של אד"ש, וכן היה. אד"ש התפלל מנחה למעלה בביהמ"ד הישן, וקהל רב התפלל גם למטה בשעה 5, ויצאנו החוצה לרחוב איסטערן פארקווי על המדרכה. הסתדרנו שניים שניים, מקודם ילדים קטנים, אחריהם זקני אנ"ש ואחריהם אברכים ובחורים. השורה הייתה ענקית עד כדי כך שעליתי על המדרגות של אחת החצרות וראיתי שחור. כלומר אברכים כו' לבושים בגדי יו"ט

לפני ואחרי, אבל את הסוף וההתחלה לא ראיתי. אח"כ עבר אד"ש (ואחריו הר' חדקוב) במהירות ובצעדים בטוחים ובחיוך קל על שפתיו, ידו הימנית למטה והשמאלית בכיס של המעיל, כמו מלך. ומבטו היה מבט שמחיה נפשות, תענוג היה להסתכל על אד"ש אחרי שראינוהו במרירות כה גדולה בתפילה וכעת שמחה קלה מרחפת על פניו. והרב חדקוב "רץ" אחריו ראשו כפוף ופניו למטה, כך עברו עד התחלת השורה וכולנו שרנו ניגוני שמחה והלכנו בצעידה עד אשר הגענו לפארק.

וכל הדרך עומדים אנשים ומסתכלים, ובפרט לפני הפארק ובתוכו, עומדים צפופים אלפים, ושוטרים באו להשליט סדר אשר בקושי הצליחו לעשות זאת. רק אחרי שעלו על שער הפארק ומלמעלה יכלו לתת הוראות ולהשתלט על הקהל. וכן היה גם כשחזרנו. בבואנו לביהמ"ד רקדנו עשרות מאנ"ש לאורך המדרכה. ואח"כ רקדו רק האורחים מא"י וכ"ק אד"ש פתח את וילון חדרו והסתכל עלינו. אחרי-כן הוציאו את מכתב אד"ש ימי הסליחות ש.ז., הביאו סטענדר והרב טלשבסקי עמד עליו וקרא באידיש ואחריו עמד אברך וקרא באנגלית. נכחו עשרות יהודים ברחוב. לאחר כל זה נכנסנו לבית הכנסת והתפללנו מעריב.

ר' יוסף ויינברג

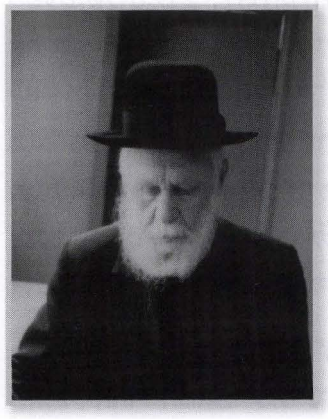
גם ביום ב' דר"ה היה הסדר כנ"ל, אלא שלמוסף התפלל ר' יוסף ויינברג כש"ץ. אד"ש הביא לתפלה בשני הימים סידור לתפלה וסדור של אדמוה"ז עם החסידות ותהילים יהל אור. בפנים הסידור היה ספר המאמרים תש"ד של ר"ה, וכשהקהל התחיל הודו לה' הסתכל אד"ש בסדור עם החסידות משך רבע שעה ואח"כ התחיל להתפלל. ביום שני בחזרת הש"ץ למד את השיעור בתניא לאותו יום.

ביום ב' דר"ה בשעה 5 יצא אד"ש לאמירת המאמר. סדרו כעין במה ושמו ע"י הקיר ספסל בשביל הזקנים מאנ"ש, אח"כ כיסא לאד"ש. לימינו עומד הרב מנטליק אחריו לאורך השולחן בקצהו יושב

הרש"ג, לשמאלו יושב חדקוב שי'. הרבי נטל ידיו במקום, בישיבה, וחלקו יין על השולחנות וכוסות עשויים נייר. גם מפות השולחן עשויות נייר ורק בשביל אד"ש שמו מפה על מפת הנייר. מימינו למטה מסודרים שלחנות וספסלים אחד גבוה מהשני, בכדי שיוכלו לעמוד שם ושאחד לא יסתיר את השני, וכן לשמאלו. באמצע, שלושה שולחנות גדולים ושם יושבים אנ"ש, האברכים, ואנשים חשובים אחרים. כמובן שהבחורים עומדים כל הזמן בצד ימין ואברכים בצד שמאל, הצפיפות והדחיקה גדולה ולכן בקושי שמעתי את השיחה והמאמר.

הרב מנטליק

הרש"ג

הרבי אמר "לחיים" על כוס יין ונגב את שפתיו בנייר המיוחד לזה. כן עושה הרבה פעמים. גם משתעל לעתים תכופות וניכר עליו שמצונן. הקהל לוקח כוסיות יין ואומר "לחיים" לרבי, והרבי מנענע בראשו ועונה "לחיים ולברכה". השיחה הייתה קצרה ותוכנה "ארץ אשר עיני ה"א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", וכמו שפרש"י ארץ אשר רשה בתחילתה מתעשרת בסופה, רשה פירוש עניה, שזהו תקיעת שופר כעניים המבטלים עצמם. וכמו שכתוב בחסידות שישר אחרי רשה בתחילתה בא העניין דמתעשרת בסופה, בכתיבה וחתימה טובה, בבני חיי ומזוני רויחא, למטה מעשרה טפחים.

אח"כ הכריזו שמקודם יברכו ואח"כ יהיה מאמר.

נגנו הניגון מרוסטוב הידוע לפני אמירת המאמר, והרבי אמר מאמר "תקעו בחודש" כשלושת רבעי שעה, אבל מרוב הצפיפות, ובפרט שכל רגע נפלו כעשרה בחורים מהשורה העליונה, לא שמעתי כמעט כלום. רק אותיות

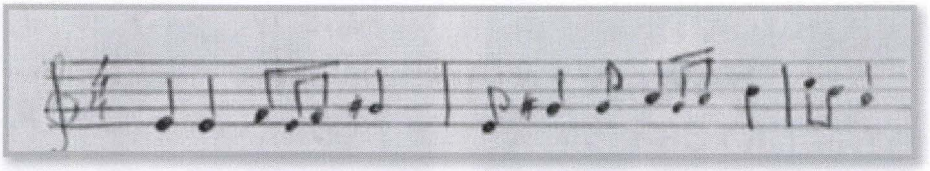
פורחות, "בנין המלכות", "ארץ אשר ה' אלוקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

אחרי ברכת המזון עמד הרבי וכל הקהל הסתדר בשורות לקבל כוס של ברכה. מי שניגש ברך על היין ואמר לחיים והרבי ענה לחיים ולברכה...

אחרי שכולם חזרו למקומם, התחילו לנגן את הניגון בעל ג' בבות של הבעש"ט, המגיד, ואדה"ז, ניגון הקפליא לאדמו"ר האמצעי, ימין ה' רוממה להצ"צ, הניגון איינס צוויי דריי פיר להרבי מהר"ש, ונקרא גם ניגון "לכתחילה אריבער" וכשהגיעו לקטע זה לא נתן כ"ק להמשיך הלאה אלא חזר כשלושים פעם בדביקות ע"י דפיקה בידו בשלחן, וכשהפסיק מלעשות עם ידו, ידעו שצריכים כבר להמשיך הלאה, וכולם שרו בחזקה לפי הניצוח של אד"ש.

לאחר זה ציווה הרבי לשמואל זלמנוב לשיר (כל הניגונים הם ע"פ ציווי אד"ש) את ניגון הבינוני, אח"כ הניגון "צמאה" של אד"ש, וכל הזמן ישב בלא נענוע, עיניו עצומות בדביקות. לפתע אמר להרב מנטליק משהו, והרב מנטליק הכריז שמי שעוד לא קיבל כוס של ברכה שילך לקבל, ובאמת היו כעשרים איש שלא קבלו. בסוף צעד על השולחנות יהודי מגולח ונגש לאד"ש ופשט ידו בביטחון, והרבי לחץ את ידו בחיוך ונתן לו כוס של ברכה. היהודי מקבל את כוסית היין ונותן עוד הפעם שלום לרבי, וצוחק ונהנה, מהדק את ידו של הרבי בחזקה ותמימות, שותה את הכוס ועושה בידו הצדעה לרבי. וכך מתחיל לסגת מהרבי מעל השלחנות לאט ופניו אל הרבי ומחייך ומצדיע לרבי עד ירידתו מהשולחן. כל הקהל צחק מאד וגם הרבי חייך. היה זה יהודי פשוט, עשיר, שהרבי קרבו ליהדות ומאז בא תמיד להתוועדויות ואד"ש אמר בשקט עליו: "ער איז זיך מחיי'" = הוא מחיה את נפשו. (כן סיפרו לי אם כי לא שמעתי) וזה היה ג"כ בהשגחה פרטית לשמח קצת את הרבי כי פניו לפני כן היו רציניים במרירות כו'.

והתחיל אד"ש ופרצת "בשמחה", ואח"כ נגנו הניגון לפני המאמר.. ואמר מאמר. אחרי המאמר נגנו ניגון שמח והרבי התחיל לדפוק במהירות על השולחן, כלומר בקצב מהיר והקהל שר במהירות. פניו היו איומים אם כי שר במהירות וניצח לכל הקהל. כולם רקדו במקומותיהם, ובסוף קם הרבי ממקומו ובעמידה

תווי הניגון השמח

ניצח בשתי ידיו על השירה, כאן ראינו מרירות ושמחה ביחד, כלומר ניגון כה שמח ופנים כאלו רציניים ואיומים.

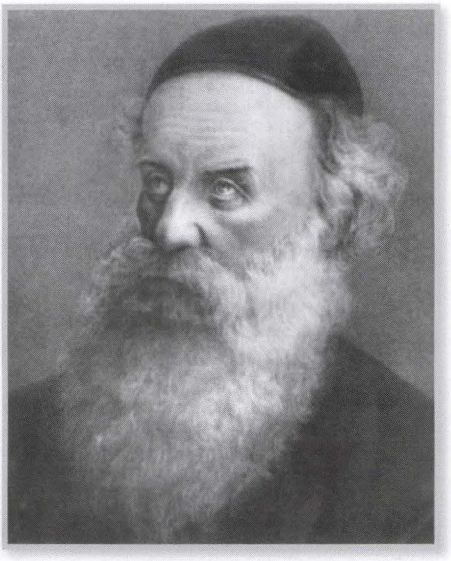
ב' ימי ר"ה קבל הרבי מפטיר כנ"ל וסדר את התקיעות כנ"ל ותקע בעצמו כל התקיעות דמיושב כנ"ל.

'א שבת'דיקע תשובה'

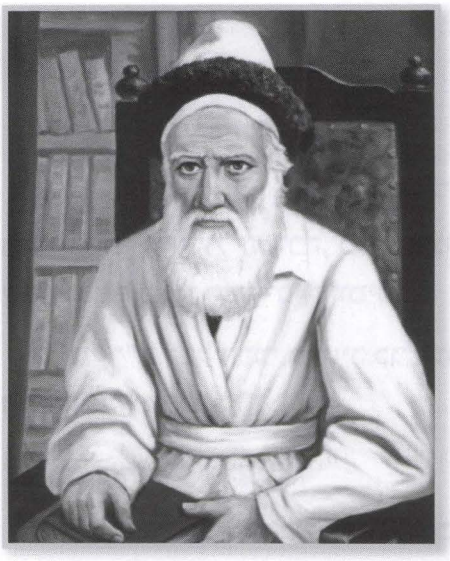
בש"ק שובה יצא הרבי להתוועד ב 1:30 (לא תמיד הרבי מתוועד בש"ת. כנראה ואולי לכבוד האורחים מא"י היו כמה שינויים השנה, שזיכה אד"ש את הקהל) ועד 3:30. הרבי לא אמר לחיים ולא נטל ידיו, כלומר לא טעם כלום. אלא הקהל אמרו "לחיים" לרבי. והרבי נענה בראשו וענה "לחיים ולברכה", אך לא שתה מהיין. והיו חמש שיחות. וזהו התוכן:

שיחה ראשונה ארכה יותר מחצי שעה. "הרבי הריי"צ סיפר שאביו הרבי נ"ע בהיותו בן 4 או 5 שנים שאל להצ"צ מה ענין של ש"ת וענה לו הצ"צ 'א שבת'דיקע תשובה'. והיות שהרבי סיפר זאת והוציאו זאת לדפוס, הרי זו הוראה לכולנו. כי בימי החול הדברים האסורים לא נמצאים בבית, אבל בשבת נמצאים בבית גם דברים האסורים, כגון מוקצה, או הוצאה והכנסה מרשות לרשות. וההוראה בעבודת ה' היא התשובה והזהירות הנדרשת גם על דברים המותרים, כמו שזקני חסידי אדמוה"ז אמרו: "מה שאסור - אסור, ומה שמותר - דארף מען ניט"... או "מיותר".

הצ"צ היה עושה תשובה ליכט, ג' נרות, ושאלה הרבנית הלוואי זאל מען איין מאל קענען תשובה טאן =הלוואי שנוכל לעשות תשובה פעם אחת שזוהי ג"כ הוראה כנ"ל, וענה הצ"צ: "יע ישנן 3 תשובות, סור מרע ועשה טוב בקש שלום"

האדמו"ר הזקן

הרבי הצ"צ

הרבי הרש"ב

הרבי הריי"צ

וכו', והאריך בזה. וכמה פעמים התאפק מלבכות ומחה דמעותיו מעל עיניו בעיקר באמרו המילים "הלוואי זאל מען איין מאל תשובה טאן".

שיחה ב' וג' היו עניינים בדא"ח כעין מאמר, בצורת שיחה, וכאן שאד"ש החזיק על ידו מטפחות כמו בזמן מאמר. התוכן היה על אחדות ה'.

שיחה ד' הייתה על 40 ימים של עת רצון ועל שיעורי הלימוד של האורחים.

ד' תשרי צום גדלי'

עכשיו השעה היא 5:45 ובעוד 15 רגעים נתחיל ללמוד דא"ח כנ"ל. בשעה 2:30 נרשמנו האורחים מא"י אצל הרב חדקוב בשביל יחידות, ומחר יום ב' ה' תשרי בשעה 8 בערב (זכות מיוחדת לאורחים כי ביום ב' אין אף פעם יחידות) תתחיל היחידות, וביום ג' בערב ג"כ, אלא שהרב חדקוב רשם אם צריכים לשוחח גם על עניני הכלל או לא, ומחר יאמר מי יכנס ביום ב' ומי ביום ג'.

נזכרתי כעת שאחרי ההתוועדות בשבת תשובה קם אד"ש ללכת מהבמה למקומו להתפלל. אזי התחילו להעביר את המדרגות ממקום שעלה אד"ש למקום שעמד. ואמר כ"ק בתמיהה, ס'איז דאך (=הרי זה) מאהיל, והניחו אותם עד אחרי ש"ק. אח"כ קפץ כ"ק מהבמה, שזה גובה של יותר ממטר. אחרי התפלה כשהתחיל אד"ש ללכת, רצו להתחיל לשיר כי בשמחה. ואמר אד"ש "ופרצת", והתחיל לשיר ופרצת. וכל דרך הילוכו של אד"ש לאורך ביהמ"ד עשה בידיו הק' כמעודד להגביר את השירה. כשהגיע אד"ש למעלה ע"י חדרו, היו שם כבר הילדים והתחילו לשיר ופרצת. ואד"ש עשה בידיו כנ"ל עד לפתח חדרו; ועמד שם משך זמן מה. ואח"כ רקדו אנ"ש ריקוד נלהב בביהמ"ד למעלה, זקנים בעלי שיבה ורבנים ממקומות שונים רקדו בהתלהבות.

ר' מאיר הארליג

ביום ב' דר"ה אמר אד"ש קדיש. והסדר הוא שמקודם אומר אד"ש קדיש ודרבנן, ואח"כ אומר כל הקהל.

עכשיו שמעתי מהת' מאיר הארליג (משמש ומקורב לאד"ש), שאחת מג' החבילות שהחזיק

בבימה בר"ה, זה סדור, שהיה מתפלל בו הבעש"ט. ולפני "למנצח", כשמתכסה, מנגן אחד הניגונים של אדה"ז.

ה'הכנות' ל'יחידות'

כבר מבעוד יום ב' הרגשנו את ההכנות של אנ"ש שזוכים להיכנס ליחידות. הרבה הלכו פעם ב' למקווה וגם התרחצו כמו בעש"ק והחליפו בגדים ולבנים. והסתובבו כבר מבעוד ערב בביהמ"ד הישן. פניהם לבנים, רועדים, מתוחים, אחדים עוד מכינים את הפתקים וכותבים, ואחדים יושבים ולומדים דא"ח. גם אנחנו, אני וישבעם סגל, ישבנו ללמוד ד"ה מים רבים תשי"ז. אח"כ יעצתי שנתחיל לדבר על ענין "רבי" ויחידות.

ואלו הדברים אשר שוחחנו בינינו:

1. בנושא ממוצע המחבר:

רבים שואלים כיצד חסידים פונים לרבם ומבקשים שיתפלל עבורם לה'. בזה הם עושים ממוצע בינם לבין הקב"ה. והרי הרמב"ם פוסק שאין לעשות ממוצע בינינו לה'.

א. התשובה לזה היא, מה שאסור לעשות הוא ממוצע המפסיק, כמו קיר שמפסיק. אבל ממוצע המחבר בהחלט מותר. ומדוע פניה לצדיק נקראת ממוצע המחבר? - אפשר להסביר זאת בשני אופנים: 1. הרבי נקרא **ראש בני ישראל** וכאשר רוצים משהו פונים אל הראש, ככה ממש משום שהרבי הוא הראש של כל אנשי הדור ה"ז ממוצע המחבר, כלומר החסידים והרבי דבר אחד הם. גם משה רבינו אמר "אנכי עומד בין ה' ובינכם".

ב. הסבר יותר עמוק הוא "הרבי והקב"ה חד הם". הוכחות לזה נאמר בתלמוד הירושלמי בכורים פרק ג' הלכה ג'. על הפסוק "והויה בהיכל קדשו" "דא ר' יצחק בר' לעזר בכנישתא מדרשא דקיסרין" (פרושו, זה ר' יצחק בן ר' לעזר בבית המדרש בקיסרין). כמו שמשה רבנו אמר על עצמו "ונתתי עשב בשדך". וכי משה הוא הנותן? אלא מרוב ביטולו לה' - השכינה שורה עליו, והשכינה היא מדברת מתוך גרונו של משה.

ג'. בזוהר הקדוש על הפסוק "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה' " (שמות כג. י"ז) מאן פני האדון ה' דא רשב"י (זוהר חלק ב', דף לח). ז"א: מיהו אדון ה'? - הרשב"י.

ד. גם רש"י בפרושו על התורה (פרשת וישלח לג - כ') על הפסוק "ויצב שם מזבח ויקרא לו א-ל אלקי ישראל" ורבותינו דרשו - מגילה יח. **שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב א-ל.**

ה. ומעשה בר' זושא וילימובסקי (הפרטיזן של הרבי) היה עוזר למכור הספרים של הוצאת קה"ת שהרבי הדפיס, וכך הגיע גם לכל הישיבות הליטאיות למכור את שאלות ותשובות של הצמח צדק וספרי חב"ד אחרים. והגיע גם לישיבתו של הסטייפעלער בעל "קהילת יעקב". וראש הישיבה שאלו: "זושא, אתם אומרים שהרבי שלכם הוא אלוקים?". ענה ר' זושא: "האמת היא שלכל יהודי יש בו נשמה שהיא חלק אלוקה ממעל. אלא אנחנו לא מרגישים זאת, אבל ראש הישיבה והרבי מרגישים זאת!".

2. שיחת הרבי ריי"ץ מוורשה:

הרבי ריי"צ מביא שם את המדרש שמסביר כיצד יתכן שאדם הראשון - יציר כפיו של הקב"ה, חטא ואכל מעץ הדעת למרות שה' בעצמו ציוה לו? עונה המדרש: הרי ה' ברא בעולם הגשמי גם "רע", אלא שלא היה מעורב, אלא העמידו בצד. ואדם הראשון רצה להעלות לקדושה את כל הקליפות והטומאה של הרע הזה **והביט עליהם** על מנת לבטלם. אבל הבטה זו לא פעלה לטוב אלא להיפך, זה השפיע לרעה על אדם הראשון. וזוהי סיבת חטאו.

ממשיך שם הרבי הריי"צ: הרי האדם הראשון נקרא א"ק - אדם קדמון. אבל "רבי" גבוה יותר מא"ק. **ובמבטו של רבי יכול להוציא אדם משאול תחתית.** ועל הרבי עצמו לא פועל הרוע במאומה ח"ו.

3. סיפור עם הוילדניקער צדיק:

חסיד אחד של הצ"צ נסע על יד וילדניק ושהה שם גם בש"ק. הוא נכנס לחדר שני והתעמק במאמר של הצ"צ "אין ערוך לך". ר' ישראל היה רבי בעיר וילדניק,

והיה בעל מופת ויודע מחשבות. אחר התפילה בש"ק היה אומר "גיט שבת" לכל המתפללים. וכאשר נכנס לחדר שני, אמר לחסיד חב"ד "גוט שבת אין ערוך לך". כאשר החסיד הגיע לליובאוויטש, סיפר זאת לרבי הצ"צ. ענה לו הצ"צ: "דער וילדניקר איז ווי א קליין קינד, וואס ער זעט דערציילט ער. מיר זעהן אויך כו'" (הוילדניקר הוא כמו ילד קטן, שמספר את מה שהוא רואה. גם אנו רואים ולא מספרים...). וזו גדלותו של משה רבינו, שהקב"ה העיד עליו "בכל ביתי נאמן הוא" כי לא הכל מה שהוא רואה ויודע הוא מספר לאחרים (סודות לא מגלים).

וכשהתבוננו בכל זה, נפל פחד על כולנו, וממש רעדנו. ארכובתינו דא לדא נקשן. אח"כ אמרנו קצת תהלים עד שהגיעה השעה הגורלית והזכות להיכנס לפני ולפנים, לחדרו הק' של רבינו שליט"א, ומבקשים מה' שנזכה לקיים מה ששמענו מפורש יוצא. יש לציין שעד שעה 2 נכנסו כבר כ-30 איש. ובשעה 2 הרבי היה רענן כאילו ברגע זה התחיל והתשובות מהירות כו' "אשרינו מה טוב חלקנו".

ו' תשרי תשכ"א - היחידות הראשונה - 9 דקות . 2:45 בלילה.

כאמור שביום ב', ה' תשרי משעה 8 קיבל אד"ש ליחידות את האורחים של א"י (וגם היום תהיה יחידות עבורם). היחידות נמשכה 8 שעות עד 4:15 לפנות בוקר. אני הייתי מספר 27 ונכנסתי בשעה 2:45 בערך, זכיתי להיות בקודש הקדשים 9 רגעים. לפני הכניסה לחדרו לובשים אבנט (אפילו הבחורים אבל תחת המעיל), מקישים ג' פעמים בדלת, פותחים את הדלת, עושים ברכת שהחיינו בשם ומלכות, וכ"ק השתעל אז. ישב בצד המזרח ע"י שולחן, אבל פניו קצת נטו דרומה, כלומר יושב בצד ימין וקרש מהשולחן בולט ועליו קורא וכותב.

הגשתי לרבי ארבעה עמודי פוליו (הנחתי על השולחן הטהור לפני כ"ק).

בעמוד ראשון ובעמוד שני כתבתי דו"ח מהעבר שלי ובקשתי תיקון. עמוד שלישי קשור לעבודתי כמדריך ומחנך בישיבה הקטנה בתו"ת לוד. העמוד הרביעי דו"ח מצב בית ספר חב"ד בנס ציונה ובפרט הגן שהיה במצוקה כספית. כמו כן בקשתי ברכת רפואה לאמי.

הרבי קרא את כל העמודים לאט כדקה או יותר ואח"כ שאלני:

כ"ק: "מה נשאר מלימוד המוזיק?" (הנגינה) (כי כתבתי שלמדתי תווי נגינה) "געלאזט אימיטן?" (השארת באמצע?)

עניתי בנענוע לחיוב.

כ"ק: "איזו נגינה, כלים או תווי נגינה?"

עניתי: "תווי נגינה".

כ"ק: "א. בנוגע לתיקון העבר. צריך להסיח דעת עד החתונה. לחזור פרקי משניות, תניא בעל פה, ולחזור אותם בלכתך בדרך במחשבה און אויב ס'איז מעגלך (ובאם מתאפשר) בלי בליטות גם בדבור.

ב. בנוגע לקביעות נגלה ודא"ח, שיהיה בסדרי הישיבה (במידת האפשר) עד החתונה. ואחרי כן פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית וגם ח.ת.ת.

ג. טוב שאתה מתפלל עם (התלמידים) המודרכים. אבל לפני התפילה או אחרי התפילה לחשוב פרוש מילות התפילה". (כי שאלתי את הרבי: כאשר התלמידים מתפללים ומתפקידי להשגיח ע"ז האם כדאי אולי שלא להתפלל איתם כי לא אוכל לכוון מספיק אלא להתפלל אח"כ ביחידות ובינתיים אשגיח שהתלמידים יתפללו. וראש הישיבה שלנו בלוד היה הרב ר' ישראל גרוסמן ומצאני פעם יושב באמצע היום, הסידור פתוח, איני אומר כלום, ורק מסתכל בסידור. וכאשר גיליתי לו שזו הוראה מהרבי - התפלא. מה המקור לזה? אחרי שנים מצאתי זאת ב"כתר שם טוב" בשם הבעל שם טוב).

שאלתי את הרבי "במה אוכל לגרום נחת רוח לכ"ק אד"ש?"

כ"ק: "בנוגע **לנחת רוח**, דבר ראשון להיות בשמחה (בתנועה בידו הק'), שמירת הסדרים ולהיות מסור לרשת בתי הספר חב"ד.

בקשר לבריאות אמו זה כנראה מהגיל. צריך להשתדל שהיא לא תתרגז.

בקשר ל**בית ספר בנס ציונה** קבלתי מכתב מוועד הורים שעם הגן לא בסדר". אני לא השבתי כלום (כי זאת בעיה כספית, השייכת לרשת ההנהלה). ואז הרבי הרים את עיניו פעם ראשונה (במשך היחידות הזו) במבט חודר

ואז השבתי ברעדה: "אין בינתיים גננת כי אין תקציב וכסף לרשת".

כ"ק: "מאיפה ייקחו כמה מאות לירות כל חודש? עבור גננת".

עניתי: "אם אנחנו נעזוב הגן, יהיה ח"ו חילול ה'".

כ"ק: "אז מאיפה ייקחו תקציב זה?"

עניתי: "אולי נעביר את הגן שלנו (25 ילדים וילדות) למפד"ל?"

כ"ק: "זאת לא. כי חב"ד לא יכולים להיות אחראים על חינוכם של הילדים".

שאלתי: "אז מה לעשות?"

כ"ק: "נראה מחר כשחנזין ייכנס".

והרבי סיים בברכה: "וה' ייתן חתימה וגמר חתימה טובה, בין בעניינים הפרטיים ובין בעניינים הכלליים, **ושיהיה טוב בין בעניינים הפרטיים ובין בעניינים הכלליים**" (שורה זאת אמר הרבי בחיוך על פני קדשו בהביטו עלי)

בסוף שאל הרבי: "כיצד הוא מתנהג?" (הכוונה לבעלה של אמי, יגודוביץ). עניתי בנענוע לחיוב. ואיך איתנו? שאל. עניתי: יותר טוב. והמשיך לשאול עליו: מה שמו? עניתי: "דוד". ושאל שוב: "שם אימו?". ולא ידעתי. וראיתי שכתב שרה. (בררתי בבית וזה נכון).

בסוף נשמע צלצול בפעמון. כנראה מהרב חדקוב סימן לסיום היחידות.

הרים כ"ק את עיניו בהביטו עלי ואמר בחיוך רחב על שפתיו הק': "ס' וועט גוט זיין" (יהיה טוב)

עניתי בלחישה "אמן" ויצאתי אחורנית מן הקודש.

כעבור שנה שמעתי ממו"ח הרב ברוך פריז ז"ל שגם הוא שאל ביחידות על תיקון העבר וקיבל תשובה דומה לשלי. והוסיף: "יש לך את החושים שלי".

כשיצאתי מהקודש הלכתי ישר לחדר לרשום כל מה ששמעתי מכ"ק, וב"ה אני זוכר הכל. אבל היות שיש לי מספר דברים לברר אצל כ"ק, אשלח בטח פתק ע"י המזכירות לשאול.

בב' החדרים שע"י ביהמ"ד הישן ישבו כמה אברכים וכמניין בחורים וזקנים והתוועדו עם אלו שזכו להיכנס ליחידות. וכמובן ששאלו: "איזה וואַרט תוכל לספר ממה שאמר הרבי ביחידות?" ר' אברהם הרש מירושלים (היה כשעה ביחידות) סיפר שבאמצע שאל אותו הרבי מה שלום פלוני, ואז הוא נזכר שההוא ביקש ממנו להזכירו בהיכל ק"ק... ושאל אותו הרבי מה שמו הפרטי? ושכח רא"ה.. ואמר את האמת, 'שכחתי'. ואז אמר לו הרבי: "ער הייסט ניט..." (= האם שמו אינו...) ונקב בשמו, ניסים גלויים. רוה"ק ממש רואים שם. מהרבה אנשים ביקש הרבי "שמחה". וממש רואים את האמת שם כי התשובות של הרבי הם "בפשטות". ומרגישים שזהו האושר הרוחני האמתי אם נזכה לקיים את האמור לנו.

הרב חדקוב יושב כל הזמן בחדר המזכירות עד שהרבי גומר עם האנשים, ואח"כ הלך ביחד עם כ"ק, אבל לקח אתו חבילה של מכתבים שהגיעו לכ"ק ושם בביתו של אד"ש. כנראה שהרבי לא הלך לישון אלא התחיל בעבודת הכתיבה של המכתבים. ובבוקר הוא כבר נמצא בקבינט שלו וכל היום סגור שם, רק יוצא להתפלל מנחה בצבור בשעה 3:15 ומעריב בשעה 9:30. רואים על הרבי שהוא מצונן וגם משתעל.

ז' תשרי תשכ"א.

היום נכנסתי ללמוד משניות בע"פ, כציווי כ"ק אדמו"ר שליט"א אלי, באולם הישיבה בביהמ"ד הישן למעלה... בחורים בני 23-25 יושבים ולומדים בהתמדה. אמש בשעה 8 התחילה היחידות. נכנסו עד מעריב בשעה 9:45 אנשים מקומיים, ורק אחרי מעריב בשעה 10 התחיל להיכנס טרנספורט שני של האורחים מא"י.. הם אנשי הכלל והרבנים שי' כגון הרב חנזין, הרב גרליק, הרב ששונקין, שמואל חפר, נפתלי קראוס, ר' נחום טרבניק, שלמה מיידאנטשיק כו'. היחידות נמשכה עד 9:30 בבוקר. כלומר 13 וחצי שעות שהרבי ישב במקום אחד וענה לעשרות אנשים. בשעה 1 ורבע ראינו שהרבי יצא מחדרו והלך, אבל בשעה 2:10 חזר לחדרו.

שמעתי שר' יעקב יעקובוויץ מקרית גת נכנס ליחידות ושכח לכתוב את שם

המשפחה על הפתק המיוחד שקבלנו אנחנו האורחים מהמזכירות לרשום השם, בן האם, המשפחה, ומקום מגורים. ונזכר זאת בהיותו בחדר כ"ק אזי עלה בדעתו לרשום במקום. אמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אייער נאָמען איז יעקובוביץ!" (שמך יעקובויץ).

ח' תשרי תשכ"א חצות לילה

הכנסתי פתק למזכירות (ר' לייב גרונר) לכ"ק, לברר כמה דברים שלא הבנתי ביחידות, וקבלתי כבר תשובה ג"כ ב"ה, אם כי אצטרך לשלוח עוד פתק. (את התשובות מקבלים ע"י ר' יודל קרינסקי). הרבי מסמן על אותו הפתק ששואלים או מוסיף מספר מילים לבירור השאלה.

בשעה 2 נסע הרבי לאוהל (ר"י קרינסקי נהג) וחזר בשעה 6, כלומר 4 שעות שהה שם וקרא את הפ"נ שלקח עמו. כאמור לעיל שבמקום האוהל אין גג והיום הוא גשום וקריר. הרבי שליט"א משתעל ומצונן. היום בתפלת מעריב הכרנו יותר ההצטננות עליו.

בשעה 11:30 בלילה הגיעה הרבנית תליט"א עם הטקסי וחכתה שהרבי יצא. כעבור דקות מספר יצא הרבי.

וספרו לי שלפני שנה היה ג"כ כנ"ל, ואז באה משפחה שלימה עם איש א' שסבל ממחלת הסרטן והיה רזה מאוד וליום המחרת אמרו לו הרופאים שצריך להיכנס לביה"ר, ובא לרבי שליט"א והיות שאין בעשי"ת יחידות יעצו להם הבחורים שיחכו עד שהרבי יצא מחדרו ואז ייגשו אליו. וכן עשו. ובראות אותו כ"ק אד"ש אמר לו: "חיכיתי לך. תניח תפילין ואל תלך לבי"ח". וכך היה. האיש נהיה ליר"ש ובריא ב"ה.

עיוה"כ תשכ"א סעודה מפסקת

היום קמו בשעה 5:30 כי בשעה 6 הגיע אד"ש לביהמ"ד וסידר כפרות בחדרו. אח"כ יצא עם התרנגול בידו לשחוט אצל השוחט (מאנ"ש ר' ישראל שמעון קלמנסון) שכבר חיכה בחצר האחורית. והרבה הלכו לראות את הרבי (בפרט בחורים). השוחט קיבל את התרנגול מכ"ק אד"ש ובדקו ושחטו ואח"כ כיסה

אד"ש את הדם וחזר לחדרו (אחר התפילה - כ"ק התפלל למעלה, ומנינים רבים התפללו למטה. כך נהוג כל יום. יש המון מנינים).

אנחנו נסענו לבית השחיטה ל"כפרות" ברכבת התחתית. כל אחד מאתנו קיבל תרנגול, השוחט שחטו במקום ואת כל התרנגולים יכינו ויבשלו למוצאי יוה"כ עבור הישיבה. משעה 8 עד 11 עמד אד"ש בפתח חדרו הק' וחילק לעקאח (מזונות) לקהל. הצפיפות היתה איומה, שלוש שעות. לקחו גם בשביל קרוביהם הלא מקומיים, והרבי בירך בברכת "גמר חתימה טובה" לכל אחד שנתן. וכך עבור אלו שלקחו עבורם.

בשעה 1:30 ברך אד"ש את הנוכחים, כשעיניו עצומות. בשעה 3 אחר תפלת מנחה שוב בירך הרבי, ולפני שכ"ק ירד למטה לביהמ"ד ברך בברכת הבנים את הבחורים שהתאספו לפני חדרו. על המדרגות (מול החדר), במסדרון, וכן בחדר לפני ביהמ"ד הישן והמרכז לעניני חינוך, היה מלא בחורים על כסאות כו'. אלה שעמדו בחדר זה, לא שמעו ולא ראו כלום. וגם אני לא שמעתי ולא ראיתי כלום.

הרבי

אבל מהחזרה שמעתי שהרבי ברך את כולנו בברכת "יברכך ה' וישמרך" כו'. היה גם כאן התוכן של הברכות הקודמות והוסיף "איר זאלט זיין חסידים יר"ש און לומדים און איר זאלט טאן און מיטהעלפן אין עבודת הפצת המעיינות חוצה" (תהיו חסידים, יראי-שמים ולמדנים ותעשו ותסייעו בעבודת הפצת המעיינות חוצה).

ליוהכ"פ באו עוד הרבה אנשים מקומיים לשהות במחיצת אד"ש, ובערב כבר התאסף קהל גדול מאוד בביהמ"ד, וחוץ מזה היה גם למעלה מלא וכן בבוקר בתפילות. היה צפוף מאוד וגם למעלה בחדר של צא"ח התאספו בחורים ואברכים בכדי שיוכלו לראות את כ"ק בתפלתו.

יום כיפור

תפילת כל נדרי וערבית התפלל הש"ץ הרב שמואל זלמנוב. כ"ק עמד או ישב זקוף, ורק לפעמים התנענע קלות. וכשהגיע הש"ץ ל"דרכך אלוקינו", התחיל בניגון הידוע, ועשה כ"ק בידו תנועה קלה. ואזי הבינו שהכוונה להגביר השירה וכל הקהל שר בחזקה. וכבר ראינו הרבה בחורים ואברכים עולים על כסאות לראות. וכולנו עמדנו לראות. כ"ק עשה כן מתחת לטליתו בידו כנ"ל וגם בראשו שהכרנו אפילו מרחוק שהסימן הוא לשיר. כך שרנו כ-5-6 פעמים עד "למענך אלוקינו עשה" ולא עד בכלל, וכשכ"ק נשען על הסטנדר, הבנו, שהכוונה להפסיק השירה. ושוב המשיכו להתפלל כרגיל. ואד"ש מתפלל ישר בלי נענוע. וכשהגענו ל"כי אנו עמך", התחילו עם הניגון הידוע, עשה ג"כ כ"ק כנ"ל וכן כשהגענו ל"רחמנא דעני לענייי", שרנו כנ"ל, וכ"ק מראה ג"כ בתנועותיו מתי להגביר ומתי להפסיק. אחר התפילה אמרו כל התהילים במניין, ואח"כ קם אד"ש ללכת לחדרו. היה רציני מאוד, לא נענע בראשו לאף אחד, אלא להחזן דהתהילים האורח מא"י (שמרלינג) נענוע קל וכך הלך עד שעלה לחדרו. בשעה אחת עשרה וחצי רץ אלי אברהם ששונקין שי' שאבוא אתו ללוות את כ"ק. כי כך נוהגים (כשאד"ש הולך הביתה בלילה הולכים אחריו כ-10 או 20 מטר בריחוק) שני בחורים ללוותו ויש לזה תור: כל שבוע שני בחורים אחרים, והיום היה חסר הבחור השני, וזיכני חברי בדבר הזה. הולכים ומתחבאים שאד"ש לא יראה. אבל כשמגיע לסיבוב ברחוב השני (שמסתובב עד שמגיע לביתו ברח' פרזידנט סטריט), אזי מסתכל מי ההולכים, אבל בדרך כלל הבחורים מתביישים ומתחבאים. בכל אופן אד"ש ראה אותנו כשנכנס לחצרו. אם כי תמיד הולך בצעדים מהירים, אבל הפעם הלך לאט... וב"ה שהייתה לי גם זכות הלזו.

בבוקר נכנס אד"ש בשעה עשר כרגיל. תפלת שחרית התפלל ר' זלמן דוכמן, נוסף לנוסחתו כפי שכתבתי מר"ה, היה עכשיו גם צרוד ואפשר לתאר כו'. גם

בשחרית כשהגיעו ל"כי אנו עמך" הי' כנ"ל. שרים 3 פעמים ניגון זה, פעם עד "ואתה חלקנו", אח"כ פעם ב' מ"כי אנו נחלתך" עד "ואתה יוצרנו", ופעם ג' מ"כי אנו רעייתך" עד "ואתה מאמירנו".

מפטיר קיבל בשחרית הרב חדקוב. כשהגיעו להזכרת נשמות נגש כ"ק להבימה לעמוד שם. ובעברו הסתכל (כנראה אם לא נשארו אלה שיש להם הורים) וזה היה על ידי ממש, עשה כ"ק בידו כמתמיה על בחור א' - נו? כלומר, למה נשארת כאן? ובחור זה הסתלק מהר החוצה.

תפלת מוסף התפלל ר' יוסף וויינברג שי' - השתחוואות - אד"ש נופל לכרוע ולהשתחוות לפני כל הקהל איך שהחזן מגיע ל"עלינו" או ל"והכהנים". וכמובן שכולם רוצים לראות ההשתחויה של הרבי ואיך שהוא שקם לבד בלי עזרה ומסתכל לעבר החזן כל זמן השתחוותו.

הפזמון 'כאהל הנמתח' שרו בניגון הידוע, ולבסוף עשה עוד כ"ק סימן מתחת לטליתו ולא הסתובב לקהל כנ"ל להמשיך השירה.

אחרי מוסף עלה אד"ש לחדרו והייתה הפסקה של כשלושת רבעי השעה, אח"כ ירד והתפללנו מנחה. כ"ק עלה למפטיר יונה. לא היו בכיות, ושמענו היטב את ההפטרה, אפילו אלה שעמדו למעלה בחדר של צא"ח. גם בתפלת מנחה בהגיע ל"כי אנו עמך" היה כנ"ל.

תפלת נעילה הי' ש"ץ ר"ש זלמנוב, כאן כ"ק בכה מאוד. ראינו שמדי פעם מוציא המטפחת ומנגב העיניים. ואפילו כשהגיע ל"כי אנו עמך" ותמיד הרבי עשה סימן להגברת השירה כנ"ל, אבל כעת לא היה כלום ורק פעם אחת באמצע, כשהניגון נחלש.

באמצע הקדיש, לפני "תתקבל", התחילו לשיר את המארש הידוע מארש נפוליון, ובאמצע השירה הסתובב כ"ק עם פניו אל הקהל. וממש פחד נפל עלינו, פניו הק' איומים ואדומים, ועשה חזק בידיו הק' להגביר את השירה, והסתכל כן לכל פינות בית המדרש ואפילו מאחוריו למעלה על החלונות שגם שם עמדו והתפללו, ועשה כנ"ל בידיו. וכשהסתובב חזרה ונשען על הסטנדר, הפסיקו.

אחרי תפלת ערבית כשיצא כ"ק אמר "גוט יום טוב" לכולם ע"י נענוע בראשו, ואח"כ עשה בידו לאמור: "ופרצת" והתחילו לשיר "ופרצת", נוסח א"י כמובן. ובהגיעו לחצי ביהמ"ד עשה ג"כ בידיו הק' סימן לחזק את השירה, וכשהגיע כ"ק למעלה, היו שם ילדים ששרו ופרצת וכ"ק עמד כחצי דקה וניצב ע"י פתח חדרו, אחר כך נכנס בפנים. אחרי כן יצאנו לקדש את הלבנה, והיה שם, באיסטרן פארקווי, קהל גדול מאוד שיצא מביהמ"ד לקידוש לבנה.

אחרי קידוש לבנה הלך כל אחד אל המארח שלו לאכול משהו אחרי הצום. הרבנית נחמה דינה (הרבנית של הרבי הריי"צ) הייתה מזמינה לסעודות החגים אנשים חשובים כגון: רבנים או מנהלי מוסדות שהיו מגיעים לרבי וכך היה גם במוצאי יום כיפור זה תשכ"א, שהזמינה את חמשת הרבנים אשר באו מהארץ ועוד אנשים חשובים. את הסעודות ערכה בחדר האוכל של הרבי הריי"צ. כמובן שהזמינה גם את הרבי וגיסו הרש"ג ואת המשפיע ר' שמואל לויטין. בימים הראשונים שהגענו לרבי לכל נוסעי הצ'רטר מארץ ישראל, הייתה הוראה מהרבי ללמוד כל יום שיעור בנגלה ושיעור בחסידות ושכולם ישתתפו בשיעורים (נדמה לי שהרבי בקש רשימת הנוכחים בשעורים אלו ור' זושא וילימובסקי כתב את רשימת המשתתפים).

כל האורחים המכובדים שהוזמנו לסעודת מוצאי יום כפור, הגיעו ל 770 וחיכו עד שהרבי יעלה ואז גם הם יעלו. כידוע שמגורי הרבי ריי"צ היו בקומה שנייה. בינתיים הגיעו הרבנים: הרב גרליק, הרב ששונקין, הרב שאול ברוק, הרב אברהם הערש כהן והרב חנזין, וחיכו לרבי שיצא מחדרו ויעלה לקומה שנייה. אמר הרב גרליק לנאספים שבינתיים נלמד כמו כל יום נגלה, והרי התחלנו שו"ע אדמוה"ז הלכות ר"ה, יוכ"פ וסוכות. הרב גרליק היה אומר השיעור בשו"ע, ור' שמואל לויטין היה מלמד חסידות ברמקול שכל עשרות האנשים יוכלו לשמוע. (כך היה כל יום חול). והתחילו ללמוד בשו"ע הלכות סוכה וכך נאמר בשו"ע אורח חיים סימן תרכ"ה:"בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים. הם היו ענני כבודו שהקיפם לצל, לבַל יכה בהם שרב ושמש. ודוגמא לזה ציוונו לעשות סוכות העשויות לצל כדי שנזכיר נפלאותיו.. וכן צריך כל אדם **לכווין בישיבתו בסוכה**

שיושב בה כדי לקיים מצוות הקב"ה שציוונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים..." ע"כ.

כלומר כשיושבים בסוכה צריך לכוון א. שזה זכר לענני הכבוד. ב. וזכר ליציאת מצרים. והתפתח ויכוח בין המשתתפים בשיעור. בַּשְׁאֵלָה מדוע **כוונת** מצוות ישיבה בסוכה כתובה בתחילת כל שאר מאות הסעיפים בדיני סוכה. הרי בשאר המצוות מקודם נאמר עשיית המצווה וכיצד עושים ומקיימים אותה ואחר כך כתוב מה צריך **לכוון**. ולמה בסוכה הלכה ראשונה היא **מה מכוונים בה?**

אחד הרבנים אמר שהרבי באחת השיחות בחג השבועות שעבר אמר שבמצוות ישיבה בסוכה, **הכוונה היא חלק מהמצווה**, כי הרי כתוב "למען ידעו.. כי בסוכות הושבתי.." (כך כותב הב"ח, הבית חדש, בפרושו על הטור בשו"ע) שואל ר' זושא דבורץ-טגנקר, תושב כפר חב"ד, "יוצא מזה שאם לא כוונו כוונה "כי בסוכות הושבתי.." לא יצא ידי חובתו במצוות סוכה!?". ענה לו הרב חנזין, שאם התכוון לקיים מצות ה' לשבת בסוכה, יצא ידי חובתו גם כן. (כך נפסק גם במשנה ברורה בהלכות סוכה) אבל אחרים טענו שלא יצא ידי חובה.

והנה הודיעו למוזמנים שהרבי כבר עלה לסעודה. היה זה בשעה **10:00** בלילה. ואז כל המוזמנים נכנסו גם כן, נטלו ידיים וישבו סביב השולחן. אני לא הוזמנתי אבל כאשר כל המכובדים כבר התיישבו לשולחן, נדחקתי גם אני ונדמה לי שגם ישבעם סגל נכנס. והנה חדר מרווח, יפה מאוד, באמצע שולחן גדול, בראש השולחן עומד כסא פנוי (מקום ישיבתו של כ"ק הרבי ריי"צ נ"ע) לימינו יושב על כסא הרש"ג (ר' שמריה גוראריה, גיסו של הרבי), לשמאלו כ"ק אדמו"ר שליט"א. על יד הרבי יושב ר' שמואל לויטין, ליד הרש"ג יושב הרב גרליק מכפר חב"ד וכל שאר המוזמנים מסביב לשולחן.

אני נעמדתי מאחורי הרבי ור' שמואל כך שיכולתי לראות את התנהגותו של הרבי ולשמוע את אמרותיו הקדושות. ליד כל אחד סכו"ם וצלחת עם דג, גם ליד הרבי. אף אחד לא מתחיל לאכול לפני שהרבי מתחיל. הרבי לא מתחיל לאכול עד שאחרון המוזמנים - וגם שני הבחורים המגישים - יושבים עם המנה שלהם. כאשר הרבי ראה שכולם יושבים ומוכנים לסעודה לקח הרבי מן המלחיה כף מלח ושפך בצד אחד בצלחתו, ובצד השני בצלחת היה הגעפילטע פיש. חתך הרבי את הדג

לחצי והוא נפל בתוך המלח. אח"כ תקע מזלג בדג עד שהדג נהיה לבן ממלח וגם את הלחם או החלה טבל בהרבה מלח, ורק אז התחילו המוזמנים לאכול.

כאשר גמרו לאכול והרבי היה רציני מאוד, אז ר' שמואל אמר משהו בלחש לרבי, פתח הרב גרליק ואמר לרבי בזה"ל: "הרבי אמר לנו ללמוד כל יום, אבל הרבי לא אמר לנו שגם במוצאי יום כפור נלמד, אולם אנחנו כן למדנו גם במוצאי יום כיפור ובוודאי הרבי לא מקפיד עלינו". וממשיך הרב גרליק: "למדנו בשולחן ערוך סימן תרכ"ה את הסעיף היחיד שבישיבה בסוכה צריך לכוון ,כי בסוכות הושבתי.." על-ידי ענני הכבוד. והתפתח בינינו דיון האם מי שלא כיוון כוונה זו יצא ידי חובת מצוות ישיבה בסוכה, מאחר שכוונה זו היא חלק ממצוות הסוכה, היו שטענו שלא יצא ידי חובתו אם לא כיוון כוונה זו".

ענה לו הרבי: "אפשר לומר כך ואפשר לומר גם אחרת. כי בכוונת המצוות יש שני סוגי כוונות: א. כוונה כללית - דהיינו שמכוון לבצע מצוות ה' בזה שמקיים המצווה. וזוהי כוונה לכל מצווה. ב. כוונה פרטית - בסוכה זוהי הכוונה ש"בסוכות הושבתי.." ובמצוות תפילין, למשל, הכוונה פרטית, לשעבד המוח והלב רק לרצון השם ולמצוותיו. כך לכל מצווה כוונה אחרת ואם לא כיוון את הכוונה הכללית לא יצא ידי חובתו. אבל הכוונה הפרטית עדיף שיכוון. אך גם אם לא כיוון אפשר לומר שקיים, העיקר שיחשוב שהוא עושה כעת מצוות השם שציוונו".

והרבי הוסיף שגם רב חיים בריסקער (סולווייצ'יק) סבור כך. והוא הוכיח מרמב"ם מתחילת הלכות תפילה. שם כתוב בהלכה אחת שאם אדם לא כיוון שהוא עומד לפני המלך בזמן שמתפלל, תפילתו בטלה (וצריך להתפלל עוד פעם). ובהלכה אחרת כתוב ברמב"ם שאם כיוון הברכות הראשונות בתפילת שמונה עשרה, אפילו שבשאר התפילה לא כיוון, יצא ידי חובתו. ור' חיים מתרץ, אם האדם לא כיוון שכעת עומד לפני ה' (כוונה כללית) הרי כאילו שלא התפלל כלל. אבל אם חשב שעומד הוא לפני ה', אלא שלא כיוון כוונה פרטית, יצא ידי חובתו ואינו צריך לחזור ולהתפלל.

אחרי הדגים אמר כ"ק 'לחיים', מקודם להרש"ג אח"כ לשאר היושבים, והביט על כל העומדים מסביב בנענוע "לחיים", ואח"כ אמרו כל הקהל 'לחיים', וכ"ק

ענה לכל אחד. אחרי הסעודה אמר אד"ש שר"ה ויוה"כ משתווה א"י וחוץ לארץ, כי ר"ה אפילו בא"י יומיים כמו בחו"ל, ויוה"כ אפילו בחו"ל יום אחד כמו בא"י, ורק אם משיח לא יבוא עד סוכות אזי יהיה חילוק בין א"י לחו"ל... והתחיל לחייך ואמר: "אין די א"י צייטונגען איז געווען אז ס'פָּאראן 5 רבנים, און זיי זענען אויך דא, איז אויב איר זיינט מסכים אז משיח זאל קומען וועט אפילו אין חו"ל זיין אין טאג יו"ט פונקט ווי אין א"י" (=בעתונים בא"י היה כתוב שנסעו חמישה רבנים לכאן, והנה הם כאן, אז אם אתם מסכימים שמשיח יבוא, יהיה גם בחו"ל יום אחד חג בדיוק כמו בא"י).

ואמר אחד הרבנים: "אז דער רבי איז מסכים, וואס דארף מיר מסכים זיין?" (=אם הרבי מסכים לשם מה זקוקים להסכמה שלנו?). אמר לו אד"ש: "הייסט דאס אז איר נעמט אראפ אפילו דעם ספק" (=זאת אומרת שאתם מורידים את הספק?) ונהיה רציני מאד והפסיק להסתכל על הנוכחים ויישר מבטו לכוון ימין (מקום שהרבי ריי"צ היה יושב שם) והפסיק לדבר.

שני בחורים שנכחו שם בעמידה, כבדו את אותו רב מאחוריו בכמה אגרופים קלים (מחאה על מה שמנע בדיבורו ביאת המשיח) והרב ענה להם: "אל תתנו לי "סמיכה" זאת כבר נתנו לי לפני חמישים שנה".

(כאשר הרבי התחיל לומר בחיוך כנ"ל, שהעיתונים כתבו על חמישה רבנים שנוסעים לכאן וכו', שאל הרב גרליק : "מה? עיתונים?!" ענה הרבי במתינות: "כן, עיתוני ארץ ישראל").

אח"כ ברך בזימון הרב קזרנובסקי, ואמר "ברשות אדוננו מורנו ורבנו", באותו זמן עצם כ"ק אד"ש את עיניו. ברכו והלכו. כשיצא אד"ש חטפו הבחורים כל מה שנשאר מכ"ק, חלה, משקה, מים וכו'. אח"כ הלכו להתוועד עם הרב חנזין שי' כל הלילה עד הבוקר בביהמ"ד למעלה.

י"א תשרי תשכ"א

בערב יוה"כ אחה"צ חילק הרבי לעקאח לאלו שלא קבלו בבוקר, ואז ראיתי שר"ש לויטין שי' המשפיע אומר משהו לכ"ק, היום שמעתי שאמר לרבי שהיות ולא היה נוכח בשתי הברכות שברך אד"ש את הקהל בקש שהרבי יברך אותו

בברכה המיוחדת שלפני יוכ"פ. וענה לו כ"ק (בערך): "די ברכות האט מען געזאגט ווען מ'האט באדארפט זאגן און ניט נאר פאר די וואס זענען געווען נאר אויך פאר אלע" (=את הברכות אמרנו מתי שהיה צורך לומר אותן ולא רק עבור אלו שהיו כאן אלא עבור כולם) (כך שמעתי) בשעה 9:15 קרא אד"ש מאורחי א"י את הרבנים ועוסקים בצ"צ כגון הרב גרליק, הרב חנזין, חפר, מהנהלת כפ"ח (שלמה מיידאנצ'יק לא היה ולכן נכנס במקומו יחזקאל שפרינגר), ומוועד הרוחני הטילו גורל ויצא ר' אייזיק קרסיק. הם שהו שם כרבע שעה ומה דיברו לא שמעתי. באמצע הגיע מיידנצ'יק, סיפרו לו ונהיה חיוור.

אח"כ יצא אד"ש בשעה 9:30 לתפילת ערבית ואמר משהו לש. מיידנצ'יק, וזה נהיה מקודם אדום ואח"כ לבן מאוד וכך נשאר הרבה זמן גם אחרי התפלה (לא ידוע מה) אבל בהכנס כ"ק נפל פחד על כולם כי אד"ש היה חיוור ולבן בשונה מתמיד. ואם כי בכל תפלה שאד"ש נכנס רוקט מען זיך אפ (=זזים לאחור) כשליש מביהמ"ד, עתה היה אחרת, חצי ביהמ"ד היה ריק לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א.

י"ב תשרי תשכ"א. שעה 1:20 לילה

היום הכנסתי עוד פתק למזכירות למסור לכ"ק אד"ש ובו שאלות בקשר ללימוד דא"ח, ובעניין נס ציונה, אשר כ"ק ענה תשובה שהפליאה כמה מזקני אנ"ש, משום שראינו את גודל התעניינותו והחשיבות הגדולה של רשת בתי"ס חב"ד באה"ק בעיני כ"ק אד"ש. כל השאלות והתשובות כתבתי בנייר בפני עצמו ולא ניתן לפרסום, לכן לא העתקתים כאן. היום יום שני בשבוע, ולא לילה של יחידות, ובכל זאת משעה 8 כבר הסתובבו אנשים לפני חדר כ"ק והתחיל לקבלם, ולכן התאחרה תפלת ערבית הערב כשעה, כי רק בשעה 10:20 נכנס כ"ק לביהמ"ד לתפלת ערבית ואח"כ המשיך עוד בקבלת אנשים. וכשעברתי עכשיו בשעה 1 ע"י 770 וראיתי שהחשמל כבר נכבה בחדר כ"ק, שמחתי מאד שאד"ש הלך כבר הביתה. אבל זה ברור שלא הלך לנוח ועבודה גדולה מחכה לו בבית. בכל זאת הרגשתי שמחה פנימית.

הבחנתי היום בתפלת ערבית בזקנו של הרבי שרק לפני כמה שנים היה שחור לגמרי וכעת הוא כבר הלבין קצת. באמצע הזקן בסנטרו הוא כולו לבן, מן

הצדדים, השערות הסמוכות לפניו הן שחורות, והשערות שהם הרחוקות יותר מלבינות. בקריאת שמע (כשאומר "ה' אחד"), בפ' שמע ישראל, שם ידו על עיניו ולפני שמורידה מתנענע כעין רעדה מימין לשמאל בראשו, לארבע רוחות, ומעלה ומטה. כנראה כשאומר "ה' אחד" עושה תנועה כזאת, לפעמים עושה יותר חזק ולפעמים כו'. אבל תמיד אותה התנועה כנ"ל.

י"ג תשרי תשכ"א שעה 1:30 לילה

היום בשעות הצהריים הייתי עם פסח ריבער ועם אחי שי' אצל הרב מסקולען שי' בווילימסבורג. שוחחנו אתו קצת בד"ת ובפרט מה שזכיתי לראות ולשמוע אצל אד"ש ביחידות וברבים חזרתי בפניו. הוא שמח מאוד שאנחנו מבקרים אצלו, כי הרי הוא קירב אותנו ליהדות, את פסח ריבר עוד בצ'רנוביץ ואותנו בבוקרשט.

אלול תשי"ג, ר' פסח ריבר חמישי משמאל

התחלתי לספר לו מגדלותו של הרבי. מעשה שהיה כשהרבי הלך מ- 770 לביתו בפרזידנט (ותמיד עם חבילה עטופה למופת, כנראה ספר קודש או מכתבים של אנשים שפנו אליו בבקשות וכו'. ובַבַּיִת, כאשר הגיע לזמן מועט, היה גם עונה למכתבים) והנה ניגש אליו יהודי ושואל אותו: "אולי ידוע לך כתובת של הרבי מליובאוויטש?" ענה לו הרבי: "למה לך הרבי מליובאוויטש?" ענהו היהודי: "כדי לשאול בעצתו ולהתברך". אמר לו הרבי: "הליובאוויטשער הוא רבי צעיר, אפילו שטריימל אין לו, לך, יותר טוב, אל הרבי מסַטמר שהוא זקן ורגיל!" חייך אליו היהודי לאמור: "אברך אברך (יונגערמאן יונגערמאן) הינך מבין ברבי כמו שיָנְי מבין באתרוג". ובינתיים ליטף לרבי את כתפו הקדושה. ורק אז נתן לו הרבי את כתובת 770 איסטערן פרקווי, ואמר שיש שם מזכיר בשם חדקוב, אצלו צריך להרשם והוא

יקבע לו גם זמן מתי יוכל להכנס אל הרבי. ומספרים שכאשר היהודי נכנס ליחידות וראה שזה אותו אברך שפגש, נבהל נורא והתרגש עד עלפון וכאשר יצא סיפר לכולם את אשר קרהו. כל זה היה אולי בשנה הראשונה לקבלת הנשיאות, כאשר לרבי לא מלאו עדיין חמישים שנה.

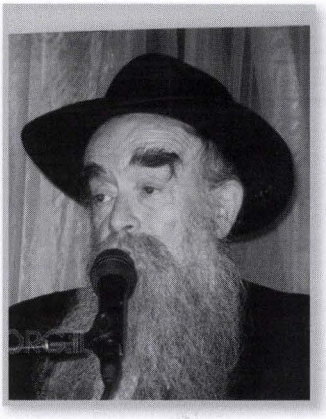
בינתיים הבחנתי שהסקולענער רב נרדם וכאשר התעורר אמר לנו: "(טייערע קינדערלעך) ילדים יקרים, גם אצלנו קרו ניסים. וסיפר שכאשר השלטונות הרומנים הקומוניסטים אסרו אותו, שאל אותו השוטר: "שמעתי שאתה עושה פלאים, כי שוטר אחד היכה אותך וידו נהייתה משותקת. זה נכון?". "עניתי" מספר הסקולענער רב "נס זה לא אני עשיתי. בורא עולם העניש אותו בזה". והוסיף הסקולענער רב: "אנחנו אומרים בזמן קשירת הרצועה מסביב לאצבע היד שלוש פעמים את הפסוק מהנביא: "וארשתיך לי.. וארשתיך לי באמונה וידעת את ה'". מלמדים את הילד בקטנותו אמונה בה' ואח"כ מלמדים אותו גם ידיעה בה'. את האמונה בה' קבלתם אצלנו וכעת עליתם דרגה ולומדים לדעת את ה', לימוד חסידות חב"ד, אבל היסוד של היהדות קבלתם אצלנו".

ממפגש זה למדתי דרך בחיים: "בור ששתית ממנו מים אל תזרוק בו אבן". הרי את כל היסוד ביהדות קבלתי אצל הסקולענער רב. ואני התעלמתי מזה וסִפרתי ושִבחתי את הרבי לידו. והאמת שהסקולענער רב גם הוא היה חסיד של הרבי, שמע בקולו והתבטל אליו, ואמר שהרבי הוא צדיק הדור.

בקשנו אותו שיבוא להתוועדות אד"ש בשמחת בית השואבה שתתקים אי"ה ביום א' דחוהה"מ סוכות בסוכה של 770. הוא לא סרב בפרוש אבל גם לא הבטיח בפירוש. נצטרך להתקשר אתו במוצש"ק זה כדי שנדע ברור, ונדע להכין מקום טוב בין הרבנים היושבים על הבמה מאחורי מושב כ"ק שליט"א.

שהינו שם כשעתיים, ובזמן זה באו כמה אנשים אליו.

בשעה 8 התקיימה חופתו של הת' אברהם שם-טוב בחצר ביהמ"ד של 770. אד"ש זיכהו בסידור קידושין. כבר בשעה 7:30 בערב סדרו מנורות חשמל גדולות, והצפיפות כבר התחילה כדי לתפוס מקום לראות את כ"ק אד"ש ובפרט בשעת סדור הקדושין. הגיעה גם תזמורת למקום. אד"ש יצא מחדרו בשעה 8 אל החופה

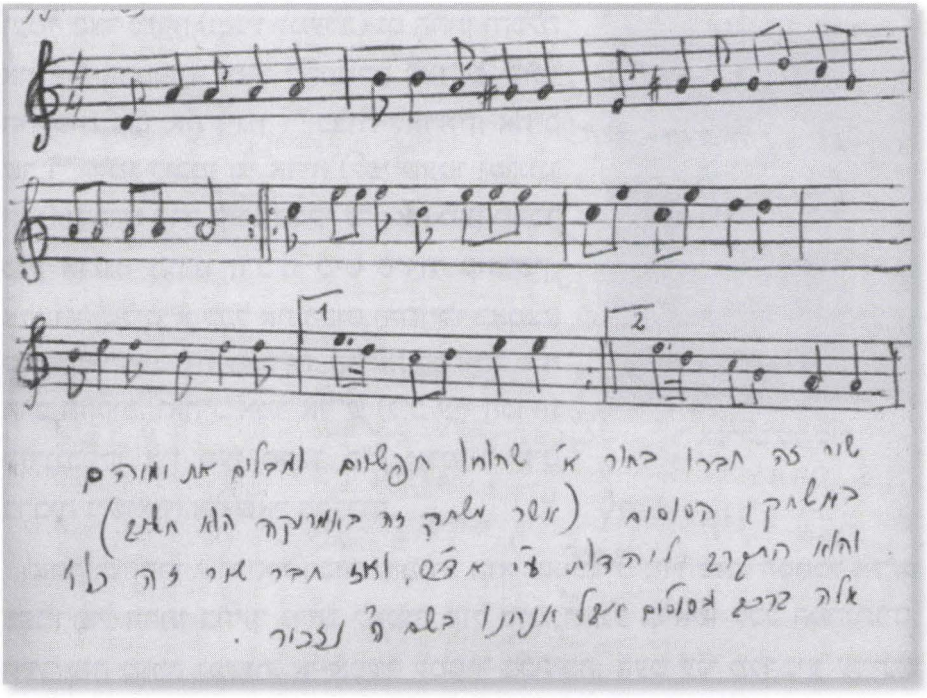

ר' אברהם שם טוב

ועמד בצד מזרח (ופניו למערב) גם החתן והכלה אחרי 7 ההקפות עמדו כשפניהם לאד"ש. בזמן ההקפות נגנו את ניגון ד' בבות לאדה"ז, אח"כ שר ר' זלמן דוכמן מי אדיר (לפי טעמו וסגנונו הוא) והכריז הרב קזרנובסקי שי', איז מען מכבד כ"ק אדוננו מורנו ורבינו מיט סידור קידושין. אדמו"ר שליט"א קבל את הכוס והחזיקו באמצע כף היד והאצבעות עומדות. קריאת הכתובה מפי הרב חדקוב. ואח"כ אמר אד"ש (ג"כ ע"י הכרזת קזרנובסקי איז מען מכבד כ"ק אדמו"ר מיט ברכות נישואין) את שאר הברכות.

אחרי שהחתן שבר את הכוס והמנהג הוא שאומרים מזל טוב, הסתכל אד"ש בפניו של החתן בחיוך נרחב לאמור מזל טוב, ונענע בראשו לכל המחותנים. חיוך כזה מחיה נפשות, אי-אפשר למסור בכתיבה. העט עני מלהביע עניינים דקים, ורגשי קודש אלה שהרגשתי באותו זמן. ככה זה תמיד, כל אחד משתדל מה שיותר להסתכל על אד"ש, ולא מרווה הצימאון בזה, אפילו אלה שנמצאים פה הרבה שנים. וכשאד"ש הולך מהתפלה או מהחופה וכו' מסתכלים אחריו עד שלא רואים אותו ונדחפים ג"כ לא לאבדו מן העין, על-דרך מה שכתוב אצל משה רבינו ע"ה שבני ישראל הביטו אחרי משה עד בואו האוהלה. בחינה כזאת יש גם אצל משה רבינו שליט"א של דורינו..

אח"כ נסענו (אד"ש לא היה) לאולם החתונה. הגברים היו למטה והנשים למעלה (בעזרת נשים) היה מאוד שמח, היות שהחתן היה יו"ר הארגון של הקמפ גן ישראל (הקייטנה) לכן השתדלו הבחורים לשיר את כל הניגונים ששרו בקמפ כמו השיר "אלה ברכב ואלה בסוסים ואנחנו בשם ה' נזכיר, המה כרעו ונפלו ואנחנו קמנו ונתעודד" שיר זה חברו נער א' שהוריו חילוניים ומבלים את ימיהם במשחקי הסוסים (אשר משחק זה באמריקה הוא חשוב) והוא התקרב ליהדות בקעמפ ע"י שלוחי אד"ש ואז חיבר שיר זה, כלומר אלה ברכב ובסוסים אבל אנחנו בשם ה' נזכיר.

תווי הניגון "אלה ברכב.." מתוך היומן שכתבתי בתשרי תשכ"א

א' דחוה"מ סוכות. שעה 3:30 צהריים.

בלילה הראשון של סוכות התפלל אד"ש מעריב של חג בביהמ"ד למעלה, בצד מזרחי דרומי, כמו שנהגו כל נשיאינו, וכמו שהוא למטה בביהמ"ד החדש, ולא כמו שמתפלל אד"ש כל מנחה בצד מזרחי צפוני. הש"ץ הי' ר' יעקב כץ משיקאגו, אם כי בלי זקן הנהו, מ"מ נראה עליו חמימות מסוימת של "חסיד", ובוודאי הוא מהתומכים למוסדות אד"ש. אחרי התפלה והקדיש דרבנן שאחרי המשניות, אמר אד"ש "גוט יום טוב" להרש"ג (בנענוע ראש) ואח"כ לכל הקהל, וכעבור שעה עלה כ"ק אד"ש לסוכה למעלה על המרפסת, מקום שסועדים גם האורחים שהרבנית מכבדת אותם לסעוד עם אד"ש כנ"ל. אבל היות שאורחים רבים היו כ"י, והמקום היה צר מלהכיל, לא נתנו לבחורים להיכנס כפי שנהגו במוצאי יוה"כ בחדר המרווח, רק יחידים התגנבו, ומהם שמענו מה שהיה שם.

הרב שניאור זלמן גרליק שאל למה נוהגים להרבות בסכך, הרי בשו"ע כתוב

שצריכים לראות הכוכבים, אמר אד"ש לר"ש לויטין "איר האט דאך א מעשה, דערציילט" (=יש לך הרי סיפור - תספר). וסיפר הר"ש שר' אייזיק האמליער עשה פעם סוכה והרבה בסכך ושאלו אותו כנ"ל, אמר להם, שפעם עשה את סוכת אדה"ז ואמר לו אדה"ז שיוסיף "נאך און נאך און נאך", דאס איז דער בעסטער מקור.. (=עוד ועוד ועוד, זה המקור הכי טוב). ועוד סיפר הר"ש שפעם אמר ר' אהרן מסטראשעלע לבנו על איזה עניין שכך פוסק אדה"ז, א"ל בנו גם המג"א פוסק כך, וגער בו אביו: "אז איך זאג דיר דער רבי, וואס זאגסטו מיר דער מגן אברהם?"

אח"כ אמר אד"ש לר' יעקב כ"ץ שיספר את סיפורו, היות ויש אורחים מא"י שלא שמעו עוד ספור זה. וסיפר שפעם בישבו בסוכה אצל הרבי הריי"צ נ"ע הוציא רי"כ מחזור (ואמר אד"ש פון שלוש רגלים) והתחיל לומר אושפיזין. אמר לו הריי"צ: "מיר האבן אן אנדערע אושפיזין (=לנו יש אושפיזן אחרים), דער בעש"ט דער מגיד דער אלטער רבי, דער מיטלער רבי, דער צ"צ, דער מהר"ש און דער טאטע (ואמר אד"ש שזהו נוסף על אושפיזין כמ"ש במחזור) והראה בידו דא זיצט (=כאן יושב) דער בעש"ט דא זיצט דער מגיד כו' און ווער ס'האט אויגן זעט"... (=ומי שיש לו עיניים - רואה).

שאל הרב שניאור זלמן גרליק את אד"ש "וואו נעמט מען די שפאקולן צו זעהן? (איפה לוקחים את המשקפיים כדי לראות?)" א"ל אד"ש: "דער בעש"ט זאגט דאך במקום שרצונו של אדם שם הוא.. דארפן נאר וועלן"(הבעש"ט אומר במקום שרצונו של אדם, שם הוא.. אז צריך רצון). ושאל הרב גרליק: "מ'דארף דאך שטארק וועלן"(צריך רצון חזק). אמר לו אד"ש: "זייט ניט מגביל דעם בעש"ט" (אל תגביל את הבעש"ט). אמר הרב גרליק: "מ'דארף דאך וועלן בפנימיות"(צריך הרי רצון בפנימיות). אמר אד"ש: "דער רמב"ם זאגט דאך פארקערט, אז בפנימיות איז יעדער איד גוט, נאר ס'דארף זיין אפילו בחיצוניותו" (הרי הרמב"ם אומר להיפך, שבפנימיות כל יהודי טוב, אלא שצריך להיות גם בחיצוניות).

אח"כ הלכו להתוועד כל הלילה.

בשעה 9 בבוקר נכנס אד"ש ובידו ד' המינים, אל סוכתו הקטנה אשר הקימו

במיוחד עבורו לפני הדלת הראשית של 770 . הוא הניח את ארבעת המינים על השולחן העומד בפתח סוכתו.

בצד ימין של בנין 770 הקימו סוכה ענקית לאורך כל הבניין ולרוחבו עד בנין שסמוך לו, ואז חיכינו מאות איש לברך על ד' המינים של אד"ש. תור זה היה גדול מאוד, לאורך ולרוחב כל הסוכה הגדולה. נכנסנו כולם עד 10:20. הסדר הוא שנכנסנו אחד אחד, מהתור שבסוכה הגדולה אל פתח הסוכה הקטנה, לברך על ארבעת המינים של הרבי (ללא נענועים לד' רוחות, אלא זאת עשינו אח"כ). והרבי עומד כל הזמן ומסתכל למקום הפתח, ולפעמים מביט גם על המברך בהבטה שקטה, ואומר בשקט למברכים: "אמן", "על מנת להחזיר". אומרים שאח"כ הביאו לאד"ש מעט מזונות בפנים הסוכה וסגרו בעדו, ובשעה 10:30 התחילו להתפלל למטה בביהמ"ד עם אד"ש, אבל גם למעלה היו מנינים.

"הייתה לכם בריה"

במוצאי-יום-כיפור"...

אחרי התפילה הכריזו שבשעה 3 יהיו כולם בביהמ"ד ויתנו לכאו"א ד' מינים ללכת ולזכות את בנ"י במצווה זו. אד"ש קיבל מפטיר ב' ימים וגם על מפטיר זה הצטופפו ועמדו על שלחנות לשמוע. לא היו בכיות. כעבור שעה אחרי התפילה עלה אד"ש למעלה בסוכה לסעוד עם הקרואים, ובאמצע הסעודה שאל הרש"ז מה בנוגע ליום שני של גלויות. א"ל אד"ש: "איך פארשטיי ניט וואס איר ווילט, איר האט דאך א ברירה געהאט מוצאי יוה"כ (=אינני מבין מה אתם רוצים, הרי הייתה לכם ברירה במוצאי יום הכיפורים). (אנחנו הבנו זאת, עיין לעיל במוצאי יוה"כ, וראינו במוחש שאם היו מסכימים אז הרבנים הנ"ל היינו מתפטרים מן הגלות).

א"ל הרב גרליק: "איך מיין די א"י אורחים, צי זיי דארפן האלטן ב' ימים יו"ט" (=כוונתי לאורחים מארץ ישראל, האם עליהם לעשות יומיים חג). א"ל הרבי: "ס'איז דאך (=הרי) דעתו לחזור". ושאל הרש"ז: די בחורים אויך? (=גם הבחורים?). א"ל אד"ש: "זיי האבן דאך גע'חתמ'עט אז זיי קומען צוריק" (=הרי הם חתמו שיבואו בחזרה). כך נפסק בשו"ע, שאם דעתו לחזור ינהג כאותו מקום

שיחזור אליו. אבל אדמו"ר הזקן במהדורא בתרא פסק כמו המקובלים שלא להתחשב באיש ובמקום חזרתו אלא יש להתחשב במקום בו הוא נמצא כעת. **כי הקדושה העליונה בחוץ לארץ שורה ביום טוב שני של גלויות ולכן בני ארץ ישראל הבאים לחו"ל חייבים בקדושת היום אף שדעתם לחזור.** (נדפס בתחילת שו"ע אדמוה"ז הלכות השכמת הבוקר סימן א' סעיף ח' בסופו).

בשעה 4 לערך יצא אד"ש לתפלת מנחה לביהמ"ד למעלה, ואח"כ יצאו הרבה זוגות למבצע ד' מינים, ובוודאי שגם לפני כן הלכו הרבה, לבתי רפואה, לפארקים שנמצאים שם אלפי אנשים ומאות יהודים, ואפילו באמצע רחוב ופארק זיכו יהודים רבים במצווה זו. ספרו המזכים שהרבה יהודים בכו משמחה (בבתי הרפואה) והיו כאלו שכבר ארבעים שנה לא קיימו מצוה זו כו'. שמעתי שלפני שנים מספר בקרו בבית הרפואה כנהוג כל שנה ונגשו לאשה אחת, ברכו אתה ברכה וקיימה המצווה, אזי התעלפו שתי אחיות. אח"כ סיפרו שאשה זו נמצאת כבר הרבה שנים בבית הרפואה ואף פעם לא הוציאה הגה מפיה כי הייתה אילמת. ועתה פעם הראשונה שמדברת. וענו להן האברכים: "לא ידענו שהיא לא מדברת" (ע"ד ספור עם הצ"צ).

בערב, אחר ערבית, עלה אד"ש למעלה בסוכה ואז התאפק הרש"ז מלשאול. ואמר לו אד"ש: "פארוואס זיינט איר אזוי פארזארגט? אפשר האט איר עפעס צו פרעגן? האט איר דאך געקענט פרעגן בהתחלת הסעודה, וואלט איר געווען רוהיג די גאנצע צייט?" (=למה אתם כל-כך מודאגים? אולי יש לכם משהו לשאול? הרי יכולתם לשאול בתחילת הסעודה, ואז הייתם רגועים כל העת?) א"ל הרב גרליק: "וועגן דעם זכה בגורל צי ער דארף ב' ימים".. (אודות הזוכה בגורל, האם הוא צריך לנהוג שני ימים?) א"ל אד"ש: "היות ובא עם ביתו זו אשתו, ויש לו כאן בן ועוד בן בחו"ל, צריך ב' ימים (זכה בגורל השנה ה"ה ר' חנניא שי' ניאזוף) אח"כ אמר אד"ש שהאורחים מא"י ישמחו הלילה בשמחת בית השואבה ביתר שאת ויתוועדו, וכן היה שנאסף קהל רב בסוכה כל הלילה, בהשתתפות הר"ש לויטין, הרש"ז גרליק, ר' שמרי' ששונקין, ר' דוד חנזין כו'.

גם היום, יום שישי, ברכנו על ד' מינים של אד"ש בסוכה, והתחילו להתפלל בשעה 10. עמדתי קרוב לאד"ש וראיתי שלפני תפלתו (10 דקות אחרי שהחזן

התחיל כבר הודו) הביט בספר המאמרים תש"ד במאמרי סוכות. אח"כ כל הזמן דקדק ומשמש באבנט מלפניו עד אחוריו. ובהגיעו לשם נגע בשתי הציציות וחברם עם אלו שלפניו והחזיקם כך כמ"ש לעיל. הנענועים כמ"ש במנהגים. כשהולך לסיבוב של הושענא, מחזיק את הד' מינים בחזהו השמאלי עם ב' ידיו (בלי סדור ואומר בעל-פה עד שחוזר למקומו).

בסעודה של היום שאל הרב גרליק לזה שנוהגים לברך בארץ ישראל ברכת כוהנים כל יום חול. ושאל פעם את אד"ש במכתב כי בשו"ע כתב שרק ביו"ט במוסף שאז שרויים בשמחת החג, ובא"י - בגליל מברכין רק בשבת ור"ח בתפלת מוסף, וביהודה - אפילו כל יום וכשהגיע לכפר חב"ד בפעם הראשונה בשנת תש"ט נהגו שם רק בשבת ויום טוב (כמו בגליל), אבל אח"כ העיר לו הרב ברוק מראשון-לציון שביהודה מברכין הכוהנים כל יום. ואז שלח מכתב לאד"ש ולא קבל תשובה. ושתק אד"ש, ואח"כ אמר: היות ואדה"ז כתב שרק ביו"ט שאז שרויים בשמחה, א"כ גם שבת בכלל זה, אם כי מבואר בדא"ח ששבת הוא עניין העונג ויו"ט - שמחה, הרי גם מבואר בהלכות גדולות שגם שבת הוא ענין השמחה, ואז גם בשחרית יעלו לדוכן. ומי שיתנהג כך תבוא עליו ברכה.

וכן שאל הרב גרליק בקשר ל"ברכו" של אחרי תפילת ערבית שאומרים בא"י, וגם על זה ענה היות שלא כתוב כן בשו"ע אדה"ז, מי שלא יתנהג כך, תבוא עליו ברכה.

נתינת כוח לשמוח

מוצש"ק סוכות בסוכת 773 איסטערן פארקווי בית בוימגארטן שעה 9:30 לילה.

יש לי כמה שעות לכתיבה, והנני רוצה לרשום ממה שזכיתי לראות ולשמוע בערב ויום ש"ק אצל אד"ש בשתי התוועדויות עם ריבוי השיחות והמאמר ומנהגים של אד"ש בזמן התפלה.

אתמול, יום ו' ב' דחה"ס, בשעה 6 יצא אד"ש להתוועדות בסוכה (בכל התוועדות מצטופפים מאות אנשים וגם אז הי' כך). אני תפסתי מקום לא כ"כ טוב והייתי צריך לעמוד על קצות האצבעות כדי לראות את אד"ש, אם כי הוא

יושב על במה. היו שתי שיחות קצרות. מה שאני זוכר מהן הוא בעניין שמחת בית השואבה, שצריכים להיות בשמחה. מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. הגם שבזמן המקדש לא הי' דוחה (שמחת בית השואבה) את השבת ויו"ט, שאז לא הי' ענין הנ"ל, הרי זה דווקא אז שהי' השמחה בחליל (תזמורת כו') וגזוזטרא וזה ענין של שבות שאסורים בשבת ויום טוב, משא"כ עכשיו מפני חטאינו גלינו מארצנו, ועכשיו קלקלתן זו תקנתן. ולכן שייך גם עכשיו שמחה זו. ועוד יותר, ששבת זהו ענין השמחה כמ"ש בהלכות גדולות בשם הספרי. ומצא מין את מינו - שבת וגם שמחת בית השואבה, וזה צריך להיות בעניין מעשי ריקוד ברגלים, ע"ד שתקעו בחודש שופר - מעשה - כמו"כ ליום חגינו - סוכות - ממשיכים ג"כ ע"י ריקוד, כמו שבר"ה ע"י שופר. וממשיכים שמחה זו עד שמחת תורה ועד ביאת הגואל בשובע שמחות.

בהפסק של כמה ניגונים שמחים בניצוחו של אד"ש רקדנו על מקומנו כמ"ש לעיל. אח"כ הי' מאמר של כשעה - ד"ה חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים לפניהם באבוקות של אור. באמצע ההתוועדות ציווה לעשות פורש מפה ומקדש וקדש ר' זלמן דוכמן. ובא' השיחות אמר "היות שהתורה מצוה לשמוח, הרי זו נתינת כוח אפילו שעייפים, בכ"ז ישמחו כי יש נתינת כח וסיוע".

אחרי ברכת המזון אמר אד"ש: "כוס של ברכה וועט מען געבן מארגן (יתנו למחרת)".

אח"כ שאל ר' זלמן דוכמאן: "האם ילכו להתפלל ערבית בביהמ"ד הגדול?". ואמר אד"ש "אין נייעם ביהמ"ד נאך ניט דערגרויסער" (=בבית המדרש החדש, ועדיין לא הגדול). וכשנכנסנו לביהמ"ד החדש ונגש ר"י כץ משיקאגו לעמוד ש"ץ, אמר לו אד"ש שמו"ח הרייצ אמר אז מ'דארף דאוונען (=שצריך להתפלל) בשמחה וא"כ יתפלל בנוסח של יו"ט. והי' שמח מאוד. חצי קדיש אמר בנוסח של יו"ט ונוסח של ר"ה ונוסח של נעילה.

אחרי התפלה אמר אד"ש "ופרצת" והתחילו הניגון "ופרצת" ועשה ג"כ בידיו בעברו בביהמ"ד והגביר הנגינה. אח"כ רקדנו כשעה בעיגול גדול שתפס את כל ביהמ"ד ובאמצע כו'. הי' שמח מאד. בשעה 9 יצא אד"ש מחדרו והלך לכיוון

קינגסטון עוו. כנראה לבית אמו. בחוץ עמדו עוד הנשים שיצאו רק עכשיו מביהמ"ד ובעבור אד"ש נפל פחד עליהם ממש כמו על חסידים גדולים און מ'האט זיך אפגערוקט (=וזזו לאחור) מתוך בושה ויראה.

בסוכתו של הר"מ בוימגרטן (כאן) התאספו בליל ש"ק יותר ממנין אנשים והי' שמח מאד. ניגנו "חיילי המלך". ר' בן ציון שם טוב לקח מנגינות מארש רוסיות והפכם לקדושה; התוכן הוא: אנו החיילים של הרבי וכו'. וברוסית: "מי ארמיא אדמורא איפרו נס" וקבלוהו כאן. ושרנו כל הסעודות עם האורחים שבאו לסוכה.

ואני חיברתי מנגינה בעברית כדלהלן: "חיילי המלך אנו כאן, מישיבת תומכי תמימים נצא ונלחם, את מלחמת המשיח" וכו'. באחת ההתוועדויות דחפו אותי חברי לשיר בנוכחות הרבי את הניגון הזה "חיילי (הרבי) המלך אנו כאן" וכו', הרבי בינתיים שוחח עם מישהו וכאשר גמר השיחה ושמע את הניגון ראינו שאינו מקבלו והפסקתיו מיד. בישיבה בלוד לימדתי את התלמידים ניגון זה, וגם בבית מארחי רמ"מ בוימגרטן שרתי אז והאנשים קיבלוהו.

גם כאשר חזרנו לארץ והגיעו חניכַי לקבלני בשדה התעופה כאשר הבחינו בי התחילו לשיר את הניגון "חיילי המלך" לפי גרסתי. לימדתי אותם את השיר בשנה הקודמת. במיוחד זכורני את האחים אליהו ועמרם מלכה התאומים שי' ששרו חזק מאוד. אבל כאמור לא המשכנו לשירו עוד כנ"ל.

בשעה 12 בלילה יצאנו ל-770 ושם בסוכה ישב הרב אלי' חיים רויטבלאט עם כשני מנינים של בחורים ואברכים און מ'האט פארבראכט (והתוועדו). הוא יהודי (שלמד עוד בליובאוויטש). שמח מאוד, אוהב ריקוד חסידי בהתלהבות ותבע מהנוכחים עבודת התפילה וק"ש שעל המטה, שבלי שני דברים אלו אין תומכי-תמימים וזהו היסוד, כמ"ש הרבי בקונטרס עץ חיים. ועבודה של טראכטן (=לחשוב ולהתבונן) חסידות לפני התפלה און דאוועגען לכל הפחות מיט חיות פון פירוש המלות (=ולהתפלל לכל הפחות בחיות שבאה מפירוש המילות) וכן בקריאת-שמע שעל המיטה, וכמ"ש בתניא פרק ז' לקרוא קריאת שמע "בכוונה עצומה" מה הפירוש "עצומה"? שהכוונה תהיה עצמותית שיחשוב שמתכוונים אליו, ולא למישהו אחר. כלומר אם אומרים "חטאתי" מתכוונים אליו וכו'. אמר

ר' אלי חיים ששמע מר' מאיר שמחה חן פרוש זה ואמר זאת מיט א פרייליכע שטימונג אז אלע האבן געקליבן נחת. ואת כל זה (אמר ר' אלי' חיים הנ"ל) באווירה של שמחה, וכולם נהנו.

בשעה 2 הלכתי לישון כי צריכים כוחות גם לש"ק בהתוועדות ובשטופעניש (דחיפות).

זכיתי לראות

בשבת קודש עמדתי ממש מול אד"ש בשעת התפילה (שהתחילה כמו תמיד בשעה 10) וזכיתי לראות עוד כמה דברים חדשים לי. מקום האבנט אצלו הוא למעלה מן הטבור (ולא למטה כמו שרגילים אחרים). בשמונה-עשרה, הפסיעות מתחילות ברגל השמאלית, ימנית ושמאלית ומיישר רגלו הימנית שם. וכשגומר השמו"ע חוזר ג"כ כנ"ל ומחכה עד שהש"ץ אומר "ונאמן אתה" כו' חוזר (למקומו) ברגלו הימנית, שמאלית, ימנית ומיישר גם רגלו השמאלית שם... עומד כל השמו"ע דחזרת הש"ץ.

הבחנתי (בב' ימים) שכ"ק אומר אחרי התפילה פרק תהלים של מו"ח הריי"צ נ"ע, אבל אומר (אם כי השנה אומרים פ"א) פרק פ' וגם פ"א. וכן גם נ"ח ונ"ט לשנותיו.

בשעה 12 גמרו להתפלל. והרב חדקוב שאל את אד"ש כבר בהיותו בחדרו מתי תהיה התוועדות והכריז אח"כ שבשעה 1:30 יצא אד"ש לסוכה. מקומות תפסנו כבר לפני כן.

מאמר לא היה היום, אבל היו ד' שיחות. ההתוועדות ארכה כשעתיים, בהפסקה של ניגונים שמחים שאד"ש הניע את ידיו כנ"ל לשיר יותר חזק ומהר. וזה תוכן השיחות:

שיחה א':

מה שדובר אתמול בעניין שמחת בית השואבה בשבת ויו"ט, הגם ששמחה זו לא דוחה שבת ויום טוב אבל כ"ז מפני החליל והגזוזטרה שהיה משום "שבות",

מפני חטאינו כו' אדרבה צריך להיות השמחה בתוקף, כי עכשיו היות והחושך הוא גדול צריכים גם בצד הקדושה תוספת כח כדי להתגבר עליו.

שיחה ב':

יש במאמרים בעניין חסידים ואנשי מעשה, חסיד מורה על תורה כי איזהו חסיד המתחסד עם קן דילי', ולא עם הארץ חסיד ולכן ה"ז ענין התורה. אנשי מעשה, תפילה, תשובה (או חסידים זה אור ואנשי מעשה זה כלים), אבל מסביר שם למה מעשה ותפילה משתייכים זה לזה, ואיך נקראת תפילה בשם מעשה. וע"פ פשט י"ל כמבואר בלקו"ת פ' בלק שתפילה זה כנגד חוט השדרה שמעמיד כל רמ"ח איברים ולכן בכלל האיברים חוליות השדרה ולא החוט בעצמו. והאריך אד"ש בעניין התפילה בכוונה ע"פ נגלה וע"פ דא"ח.

הדוד ר' יואל כהן "החוזר"

אינני זוכר היטב את השיחות אבל מקווה אני שר' יואל כהן (החוזר שהוא ג"כ מו"ל את השיחות והמאמרים בהנחה בלתי מוגה) יזכה אותנו וכשנחזור בע"ה לאה"ק נבוא עם כל המאמרים והשיחות שזכינו לשמוע מפי אדמו"ר שליט"א.

שיחה ג':

כתב אדמוה"ז בין התורות הקצרות - ד"ה ולא יכנף עוד מוריך מדבר על מעלת הלבושים, שיכול להפוך אפילו משוטה גדול לחכם ע"י שחוזר דברי החכם, שחושבים עליו שהוא חכם, וכן מאיש רע בעצם כשעושה מעשה טוב, לאיש טוב. ו"כנף" הוא עניין שמציאות מסותרת בלבושי בריאה ... וכשמשיח יבוא אז יהיה מדותיו ברורים ... וד"ל... ונראה שזה שייך לסוכות. וכמו ששאלו פעם את האדמו"ר האמצעי, למה מתחילים את המאמרים בפסוק וענין של יום זה, כגון בר"ה שחל בשבת מתחילים המאמרים בד"ה יום טוב של ר"ה. וכאשר ראש השנה חל בימי החול בפסוקים אחרים וכו', וענה על זה אדמו"ר האמצעי: אז דאס איז א פאספארט (=שזוהי תעודת זהות). וואס א פאספארט איז דאך א תעודה וואס ס'איז מעיד אויף אים (=המעידה

עליו), כמו"כ תורה הלא היא למעלה מהזמן, כי יכולים ללמוד דיני קרבנות בלילה, ור"ה בפסח, והפסוק מחבר אותה לזמן, וזהו פאספורט.

וזה מעלת הלבושים, שיכולים להפוך את מידותיו ושכלו של אדם משוטה גמור ורע בעצם, דלכן נוקטים בלשון זה שמורה על בינוני, שעם היות שלא יכול להפוך את מידותיו שהיא עבודה קשה ומכ"ש שכלו ומכ"ש עצם הנפש כמ"ש בתניא בבינוני, אלא בלבושיו, מ"מ ע"י שעובד בלבושים נהיה אח"כ כמו שסיפרו פעם לאדמו"ר הזקן (אם כי לא שמעתי זאת ממו"ח אבל דער תוכן איז ריכטיק=התוכן נכון) שהחסידים אם כי מאריכים בתפילה ומהדרים במצוות מכל-מקום אין זה בפנימיות כדבעי, ואמר להם אדמוה"ז - "אזוי? אזוי? וועט מקויים ווערן דער" (=כך? כך? יקויים) (בהם) פסק המשנה (מסכת פאה בסוף) העושה את עצמו חגר או סומא אינו מת מן הזקנה עד שיהיה כאחד מהם ... כמו"כ כאן שעושה את עצמו, הגם שזה לא בפנימיות כדבעי אלא ע"י הלבושים מ"מ יהיה סופו כך ...

וזוהי גם ההוראה, כאשר אדם רואה שעבר חודש אלול, סליחות, ר"ה, עשי"ת, יוהכ"פ, ד' הימים, ב' ימים ראשונים של סוכות ולילה הראשון של שמחת בית השואבה, און מ'האלט נאך ניט ביים אל"ף, קען מען דאך אריינפאלן אין מרה שחורה און עצבות - זאגט דער אלטער רבי וואס איז געוון א (=ועדיין לא מחזיקים באל"ף, הרי אפשר ליפול במרה שחורה ועצבות - אומר רבנו הזקן שהיה) פוסק בנגלה ובנסתר שסופו יהיה כך - שזה ענין מרקדים בשמחה של מצווה וברגלים בעשי'. וכמו שאמר במאמר מרקדים באבוקות של אור, שע"י זה נתגלה אור א"ס ונמשך גם למטה שמחה של מצוה שמרקדים, ואפשר לומר שע"י השמחה דמרקדים יכולים להמשיך אור עצמות ומהות. ושניהם אמת שע"י השמחה ממשיך גילוי אוא"ס ואח"כ נמשך שמחה של מצוה אמיתית.

שיחה ד:

דער רבי דער נשיא האט דערציילט ביי א פארבריינגען דא אין ארצות הברית אז אין מעמקי הים ומעבי האדמה געפינען זיך מרגליות, און גחלים טובות (=הרבי הנשיא סיפר בהתוועדות כאן בארה"ב שבמעמקי הים ובעומק האדמה נמצאות

מרגליות וגחלים טובות) וזה שיורד ללקטם צריך שיהיה מקושר ומחובר לא רק לאנשים שעומדים אתו אלא גם לאויר שעל פני קרקע הים והאדמה. וכפי שיבואר בהתוועדויות הבאות - שזוהי דרך חב"ד לא לסמוך על הרבי הנשיא אלא לפעול לבד, והגם שיש על מי לסמוך, מכל מקום, כיוון שרצונו היה שיעשו לבד, הרי זהו רצונו ...

"ביד ימין"

אח"כ חילקו כוס של ברכה (אחרי ברכת המזון) ועמדנו בתור מאות מאות אנשים כו' והסוכה (קירות הסוכה) נשברה, כשישה קרשים נפלו לצד השני. גם אני קיבלתי מיד קדושתו כוס של ברכה ואף ביקשתי: "פאר דער ישיבה קטנה פון לוד" (עבור הישיבה הקטנה בלוד)... החזקתי את הכוס בשבילי ביד ימין ואח"כ ביקשתי בעד הישיבה בכוס שבידי השמאלית ואד"ש לא נתן לי אלא נתן למישהו אחר ואמר לי "מיט דער רעכטער האנט" (ביד ימין), ותיכף החלפתי ונתן לי והביט עלי במבט חודר. אח"כ אמרתי לחיים. וכבר דחפוני הלאה. אד"ש עומד כל זמן חלוקת "כוס של ברכה".

ההתוועדות וכוס של ברכה עד 3:45. אח"כ בא אד"ש לביהמ"ד החדש לתפילת מנחה. כשיצא התחילו "ופרצת" במעגל גדול ויפה, "א חסידישער בריידערליכער טאנץ" (ריקוד חסידי של אחים), אח"כ ישבנו לשמוע חזרה מר' יואל שי' כהן. הכנסנו באמצע גם הערותינו. ובשעה 5 בערך הלכתי לסעודת ש"ק בסוכה והייתה כבר סוכה מלאה. אח"כ הגיע גם הרב חנזין ישבנו עוד קצת. והלכנו לתפילת ערבית שהתפלל אד"ש בביהמ"ד למעלה... ואחרי הבדלה בסוכה חזר ר' יואל את המאמר של אתמול והשיחות וגם השיחות של היום.

עכשיו השעה 12:10. אגב, שמעתי שאדמו"ר הריי"צ אמר פעם בשם חסידי בעלז שפעם היו בבעלז ולא היה להם קידוש וסעודות וכו': "די עבירות וואס מ'טוט ביים רבי'ן זיינען מכפר אויף די מצוות וואס מ'טוט אינדערהיים" (העבירות שעושים אצל הרבי, מכפרות על המצוות שעושים בבית...!)

שעה 4:00 בלילה.

כעת אני חוזר מהסוכה ב-770, שם עוד יושבים ומתוועדים בהשתתפות הרב חנזין. ור' יואל כהן חזר עוה"פ את השיחות קודש, מדי פעם יוצאים במחול חסידי און מ'פרייט זיך בשמחת החג (ושמחים). כעת נזכרתי שבאמצע אחת השיחות אמר אד"ש: "שלא טעמו טעם שינה. כמו"כ גם עכשיו לא צריכה להיות 'פארשלאפנקייט' וזה מעורר שיהיה הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל, ש"הרי" מידה כנגד מידה".

וכעת ארשום דברים ששמעתי בהתוועדות:

1. שמעתי מר' יואל שהוא למד פעם חסידות עם בחור מתנגד ופעם נכנס לרבי ושאלו למה צריכים ללמוד זה. הרבי ענה: האסטו געזען א ייד וואס לערנט און דאוונט ער זאל ליב האבן דעם אויבערשטען פונקט ווי א קינד האט ליב א טאטע ביי די אידן אן חסידות? (=האם ראית יהודי שלומד ומתפלל שאוהב את ה' בדיוק כמו שבן אוהב את אביו, אצל יהודים ללא חסידות?) ושאל הבחור הנ"ל: און וואס איז מיט חסידות? (=ומה עם אלה שעם חסידות?) א"ל אד"ש: און איך האב געזען אזעלכע אידן (אני ראיתי יהודים כאלה).

2. עוד דבר שמעתי היום שיהודי אחד חופשי לא היו לו ילדים ורצה לאמץ עבורו ילד. ולפני כן הלך להתייעץ עם אד"ש. א"ל אד"ש שלא יאמץ אף ילד כי יהיה לו בעצמו ילדים. כעבור שלושה חודשים לא ראה שום סימן ואז בדיוק נזדמן לו ילד טוב לאמץ. הלך עוד הפעם לרבי ואזי א"ל כ"ק שבעוד שנה יהיה בן זכר חייא וקיימא. וכן היה. והוא בעצמו נהיה ליהודי יר"ש.

ר' בערל בוימגארטן

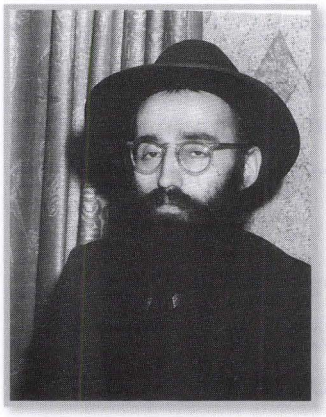
3. סיפר לי הרב בערל בוימגארטן שבשנת תש"י, אחרי הסתלקותו של הרבי הריי"צ נ"ע, ואד"ש עדיין לא קִבל הנשיאות באופן רשמי. הסדר היה שמי שרוצה לשאול את הרבי משהו היה מקיש בדלת והיה נכנס. וכך נכנס גם בערל

בוימגרטן ושאל את הרבי ע"ד איזה עסק שהציעו לו ויכול להרויח הרבה כסף. א"ל אד"ש "ס'איז דאך דא צווי איידימס און איינער איז עלטער איז וואס פרעגט איר ביי מיר? (=הרי ישנם שני חתנים ואחד יותר מבוגר, ומדוע אתם שואלים אותי) אח"כ א"ל: גייט אויפן אוהל און פרעגט דעם רבי'ן (=לכו לאוהל ותשאלו את הרבי). א"ל לו הרב"ב הנ"ל איך קען ניט. ער ענטפערט מיר ניט (=אינני יכול, הוא לא עונה לי). א"ל: גייט אויפן אוהל און די ערשטע מחשבה וואס ס'וועט זיך מאכן, אזוי וועט איר טאן (לכו לאוהל, ומחשבה ראשונה שתיפול לך כך תעשו). א"ל לאד"ש: איך האב א לעבעדיקן רבין און ניט אזוי... (=יש לי רבי חי ולא כך ...) וברכו אד"ש, אבל איך שיצא צלצל לחדקוב וכשחדקוב בא אליו א"ל אד"ש: לך אחרי בערל בוימגארטן ותאמר לו שח"ו לא יעשה את העסק הזה...ובזה ניצל בערל, כי שאר האנשים שהוצע להם עסק זה, ולא שאלו את הרבי נתפסו ונענשו.

* הרש"ז גרליק שאל את אד"ש באחת הסעודות מה טעם שאין מנהגנו בנוי סוכה? ענה לו אד"ש דעניין הסוכה - דירת ארעי - ואם יהיה בנוי יהיה כמו דירת קבע.

י"ט תשרי תשכ"א. שעה 3:15 יום

כעת הנני רוצה לרשום את סדר יום האתמול שהיה באמת מלא וגדוש בקדושה חסידית עילאית משעה 12 ביום ועד 1:30 בלילה. ואח"כ עד אור הבוקר. דהיינו: בשעה 12 ביום התאסף אולם גדול מלא אנ"ש לכינוס של צא"ח השנתי ה-5, כלומר שזו הפעם ה-5 שעושים כינוס כזה בחוהמ"ס, שאז יש גם הרבה אורחים מערי השדה ומהרבה ארצות. ואז הזמן המתאים למסירת דו"ח על פעולות הנעשות בארצו בעירו כו' של כאו"א. על הבמה מנהלי צא"ח (המרכזי, ניו יורק) והרבנים החשובים מכל המקומות והדגישו בפתיחה שזה לא רק ענין של ידיעת פעולות צא"ח וכו', אלא מה שאנו צריכים לעשות במקומנו ג"כ.

ר' דוד רסקין

בכינוס ה-5 של צא"ח בניו יורק. מימין לשמאל שלום קיבמן, זלמן דער 'מלאך', בערל בוימגרטן, זוסיא פלדמן ואני. תשרי תשכ"א

1. ר' דוד רסקין מסר דו"ח של צא"ח המרכזי בברוקלין ובסביבתה: א. בנוגע לעצמם. ב. ובנוגע לזולת. - א. קביעות של תניא בבתים פרטיים והתועלת מזה... התוועדות אחרי ההתוועדות של אד"ש בשמחת בית השואבה וחזרת השיחות... ב. לזולת: קביעות של נגלה ודא"ח בבתי-הכנסת השונים בניו יורק והשנה גם לימוד תניא ברבים... נסיעות לערי השדה לשבתות או מוצאי שבתות למקומות רחוקים מיהדות, והתוצאה שפעל על אנשים רבים להתקרב ליהדות, כשרות וכו'... למקומות חרדים ביומא דפגרא ויו"ט בעניין חסידות, ובהרבה מקומות התחילו לומר תהלים אחרי התפילה או חומש ותניא... התעסקות עם אנשים זקנים הבטלים ממלאכה שלומדים עין יעקב, משניות ומתרבים המשתתפים תמיד... קשר עם הרבנים שעי"ז פועל הרבה בקהילתם... חזרת דא"ח בבתי הכנסת בשבת קודש - ביותר ממאה בתי-כנסת חוזרים. וכמ"ש אד"ש שלאו דווקא לשון הרב. אלא שיוכלו להבין אפילו "דער בעל-הבית' - אדם פשוט. תהלוכה בפסח, שבועות, סוכות. מדי פעם לוקחים אזור בברוקלין, קבוצת אנשים מדברים בבית-כנסת אחד ועוד קבוצה בבית כנסת-אחר, וקבוצה שלישית בבית-כנסת שלישי וכן הלאה, ולאחר הדרשות בבתי הכנסת מתרכזים כולם במקום

מסויים וחוזרים יחדיו ל-770, לרבי. התקשרו עם הסטודנטים מאה"ק שלומדים כאן ופועלים לקירובם ליהדות וחסידות. חלקו מצות ודברו על אהבת ישראל של הבעש"ט ומצוות מעשיות שכך אמר אד"ש. ובקשו לבקר בתכיפות אצלם... מנהלי ה"קעמפים", לא של חב"ד, גם בקשו לבקר ולדבר אצלהם וכן עשו. פעולת האתרוג, כמ"ש אד"ש שאפי' הזקנים שפועלים במרץ נק' "צעירים".

2. אח"כ מסר דו"ח פועל בבי"ח של יהלומים מפעולותיו שבבי"ח שיש 2 מנינים יהודים חרדים למדו שו"ע אדמוה"ז וגם תניא.

3. אח"כ מסר שפרינגער דו"ח מעיר באלטימער (מלמד).

4. אחריו ש.ב. שם טוב מעיר דטרויט (שליח מאד"ש, מרכז).

5. אלי' ליפסקר מטורונטו, קנדה.

6. מוצ'קין ממונטריאל, הישיבה דשם. מסיבות שבת.

7. שמואל דוד רייצ'יק חוף המערבי של ארה"ב (שליח מאד"ש, מרכז) בעניין קירוב בן ישראל להנחת תפילין.

8. דובער בוימגארטן (שליח אד"ש ע"פ הרבה ארצות) מביקורו באיטליה נפולי, וקשר את הרב דשם עם הרב גרליק מילנו. ומלונדון בגן ישראל וסיפר ההישגים.

9. ר' יצחק גרונר מאוסטרלי', הישיבה הקטנה וכעת גם ישיבה גדולה של 8 תלמידים וגם בית רבקה עומדים לבנות בנין גדול "בהצלחה מופלגה". גן ישראל היה השנה של 800 ילדים.

10. ר' יעקב ביגון ברזיל, פורטו אלגרו. התחילו בבית ספר של 18 ילדים והיום יש כבר 80.

11. הרב דובער ריבקין, מגיד שעור ב"תורה ודעת", שבח מאוד את פעילות צא"ח בכל העולם. וסיפר שפעילותם הנהדרת של הצעירים גרמה לכך שהזקנים התפעלו מאוד, וזה פעל עליהם "ביטול" בפניהם.

בחלקו השני של הכינוס היתה קבלת-פנים לאורחים הרבים שהגיעו ובמיוחד לאורחים מא"י.

12. הרב חדקוב. על ענין התשובה כמ"ש אד"ש במכתב הכללי וכינוס זה צריך ללמד איך לתקן את העבר. והציע הצעות: א. שילדים בני 16-13 יקבלו טיפול תחת הדרכת מדריכים, וילדים הם חומר בלי צורה לא מחונכים ויכולים לפעול עליהם. הרב חדקוב הדגיש שבארץ ישראל נמצאים חמשה עשר אלף ילדים שנשרו מכל מסגרת בית ספר כו' וחובה עלינו, על חסידי חב"ד בארץ, לדאוג להעסיק אותם לחנכם. ב. ללמוד שחרית וערבית. ג. לקבוע את כשרונו של כאו"א ולדעת איך לנצלו. ובאמצע נאומו הדיפלומטי של הרב ח.מ. חדקוב הגיע סגן ראש העיר ניו יורק, גם מ"מ ראש העיר. ואחרי הקדמה קצרה של הרב י. הכט באידיש, דבר הוא באנגלית, ואמר אם כי היה עסוק מאוד עכשיו לפני הבחירות מ"מ לקבלת פנים של 60 האורחים מא"י בא והרגיש שהם באו לבנות ולחנך משא"כ אלו שהתאספו ממדינות שונות (כוונתו לאסיפה הבין-לאומית שלהם באו"ם. שהגיע גם מנהיג ברית המועצות וזרק נעלו על מישהו) באו להרוס את העולם. אח"כ הודה הרב י' הכט באנגלית.

13. ר' יעקב כץ משיקגו.

חלק שלישי יו"ר ר' יוסף וינברג קבלת פנים.

14. הרב גרליק. כפר חב"ד.

15. הרב ששונקין ירושלים. מדגיש פעולות צא"ח ירושלים בישיבות ערב. ובתכנית גם בשאר מקומות בארץ.

16. "זכה בגורל" ניאזוף ומסר רשמים מלפני 30 שנה על המס"נ ברוסיה.

17. הרב בנימין גורודצקי ב"כ אד"ש באירופה פריס ומרוקו. הדגיש שהצעירים צריכים ללמוד - בעסקנות - מהזקנים. (בדיוק להיפך ממה שאמר הרב דובער רבקין).

18. הרב ב.צ. שמטוב הדגיש פעולת חתנו סודק בלונדון בהצלחתו המופלגה במאות הילדים שהתווספו במשך עבודתו בשליחות הרבי וסיים שהגיע הזמן שהצעירים יכולים לקבל את כל המוסדות.

19. הרב חנזין מא"י - נוסף להישיבות וחדרי תורה אור, רשת בתי-ספר אהלי

יוסף יצחק - קיימים ל"ו בתי-ספר שלומדים למעלה מ-3000 תלמידים. שם חב"ד התעלה מאוד בין המשרדים הגבוהים בארץ מפני המסירות נפש של האברכים שיצאו ליישובי ספר.

20. לייב כהן. ברכה.

21. ר"נ טרבניק. מישיבת לוד.

22. שלמה מיידנצ'יק יו"ר כפר חב"ד, הדגיש שצריכים עזרה מארה"ב ולא עזרה פרטית, אלא לכלל.

23. אחריהם דיבר הר"ח טאשקענטער מפריס. נוסף לישיבה חוזרים דא"ח בבהכנ"ס קבועים.

24. בשם צא"ח דאה"ק, נפתלי קראוס. בבתי-ספר ממלכתיים התעוררות ליהדות וחסידות שהזמינו את צא"ח... ברדיו משדרים תניא ואשר מקווים שיתחילו כל שבוע ... ערבי חב"ד בעצרות עם ... ביקורים בקיבוצים הודות לזה שחב"ד לא מפלגתיים... הדגיש שאין תקציב מספיק ואין מכונית לצא"ח בארץ ישראל, וצא"ח בניו יורק הבטיחו לתת מתנה לצא"ח בארץ ישראל לַפעולות.

25. שמרלינג מרמת גן.

26. ר' אברהם הירש כהן. הדגיש ענין דבקשו פני שאד"ש משוחח כל חדש זה.

חמש שעות התוועדות בסוכה

גמרו את הכינוס בשעה 7:30 בערב. ובשעה 8:00 התחילה ההתוועדות עם אד"ש בסוכה, סידרו רמקול בסוכה. והייתה הסוכה מלאה וגדושה וגם בחוץ עמדו אנשים, באו גם לא מאנ"ש, והרבה שטריימלך ביניהם. בין שיחות הקודש ששמענו היה גם בעניין לימוד החסידות וההכרח שבזה.

כנ"ל ההתוועדות ארכה חמש שעות עד 1:15 זכינו לשמוע חמש שיחות. השתיים הראשונות היו על דבר עניין השמחה של שמחת בית השואבה וענין דלא טעמו טעם שינה, אשר מי שלא ראה שמחה זו לא ראה שמחה מימיו. ולכאורה, איך זה יכול להיות הלא האומר שלא אישן ג' ימים מלקין אותו. אלא

דהיו מנמנמין אכתפי דחברי'. וביאר ענין ער וישן. ער הוא ענין מה שהמוח שליט על הלב, אבל ישן הרי ראשו בהשוואה עם רגלו. וכמו"כ אכתפי דחברי' נשאר עוד הראש השליט. והרחיב מאוד בזה. ובין שיחה הא' לב' אמר "וואס מ'האט געערעט אז ס'דארף זיין דער ענין פון לא טעמנו כו' איז דאס ניט שייך איצטער, ווארום דער זייגער איז נאר 9 און קיינמאל איז ניטא דער ענין שינה איצט (=מה שדובר שצריך להיות לא טעמנו כו', אין זה שייך עתה, כי השעה רק 9, ואף פעם אין כעת את ענין השינה...).

בשיחה הג' דיבר שעניין התשובה צריך להיות אפילו בצדיקים והראי' ע"ז שמצוות התשובה במניין תרי"ג, ואפילו אצל הקב"ה שייך תשובה כמרז"ל על זה שברא סיטרא-אחרא בעולם (והסביר דבר זה אבל אינני זוכר).

אח"כ ציווה לשיר "א ספרדי'שן ניגון". יש בישיבה שני בחורים אחד ממרוקו ואחד מארגנטינה ועכשיו באו עוד שני אברכים חשובים מארגנטינה בהשתדלות הרב בוימגארטן ושרו "עזרני קל חי להכניע" ואח"כ "מפי קל". באמצע ניגון זה ניגב אד"ש דמעותיו (או זיעה). אח"כ אמר שימשיכו את הקאנווייישן ומקודם למסור מה שהיה באולם. וקרא לר' צבי הירש גנזבורג (כי אד"ש אמר: נו, וועי איז געזעסן אויפן קאפ - יו"ר - מי היה יושב ראש), ואז פתח הכט והיות שלא שמעו טוב הגיש לו אד"ש את המקרופון. את חלק א' של הכינוס. ואח"כ, ר' יוסף וינברג חלק ב' שלו (ראה לעיל כל הכינוס), וגם בסוף מסר שר' זלמן דוכמן אמר שנאומו ימסור בכתב היות ואין זמן. וחייך אד"ש על זה. כשדיבר גנזבורג ומסר שפתח בדבר מלכות עם שיחתו של הרבי משבועות, ניגב כ"ק דמעות (או זיעה). ואח"כ אמר אד"ש: כל מה שעשו זה רק אפס לעומת מה שיכלו לעשות, וזה לא בחסרון של כסף ואנשים כמו שאמרו אלא תלוי ברצון לבד כמו שאומרים "מאזעש טא ניע חאטשיט" (= אתה יכול, אך אינך רוצה) וכמו שראו שאחד נסע בשליחות והפך עיר שלמה ואח"כ מדינה שלמה. אין צורך למסור שמות, כי זה לא נוגע לעניין, אבל הוא התמסר בהחלטה חזקה למלא את השליחות והצליח. וכל זה באחד, וכל שכן שניים ויותר. לא צריכים להיות מונחים בשטויות, לשתות חלב וללכת לטייל ... אלא צריך לנסוע גם אם זה למרחקים מעבר לים, למלא

את השליחות. ויהי רצון שזה לא יהיה (באופן של) גזירה גזרתי כו' אלא שירצו בעצמם, שאז יהיו במחיצתו של הרבי, ושלא יהיה כפי שאחד כתב לי שהוא רוצה להיות כמו גולם ושיורו לו מה לעשות בכל דבר קטן, אלא צריך להיות חב"ד, חג"ת, נהי"ם, שילמדו נגלה ודא"ח ולא רק חת"ת, שזהו כבר הרגל נעשה טבע, אלא ללמוד, ואלה שנוסעים וממלאים את השליחות ילכו בראש לגאולה.

שרו ניגוני שמחה ובאמצע הרבי ניצח והקול התגבר לפי תנועותיו של אד"ש, ובאמצע ההתלהבות התחילו כולם לקום ולעמוד על השולחנות וספסלים וגם הרבי קם וניצח חזק בידיו הקדושות משך זמן.

ושיחה האחרונה בעניין ארבעה מינים: טעם וריח, ובלי טעם וריח, ודווקא ע"י כולם נעשית מצוה אחת, שלכן מברכים ברכה אחת, כי אפילו האתרוג לבדו אין זה מצוה שלמה אלא עם הערבה ביחד, שזוהי הוראה מתורתנו, והוא שיטת הבעש"ט באהבת ישראל שצריכים אפילו את הערבה ועוד יותר שהיא משלימה גם את האתרוג. שלכן הדין הוא שאם מוסיף על לולב אחד ואתרוג אחד עובר על בל תוסיף. ולכאורה לא מובן, דבל תוסיף הוא דווקא שמוסיף מצוה שלימה אבל לא חלק ממנה, אלא צריכים לומר שכל אחד מארבעת הדברים הם גם דבר בפני עצמו, כי מהערבה לומדים גם על האתרוג.

בסוף בירך אד"ש ברכה אחרונה. והתחיל "ופרצת" בקול וכולם שרו בחוזקה.

גם חוץ לסוכה וברחוב עמדו אנשים והקשיבו ושמעתי מאיש חסיד בובוב בלי זקן, שמתפעל איך יתכן שאד"ש ישב חמש שעות וכל הזמן לא פסיק פומי' מלדבר עניינים עמוקים בנגלה ובחסידות בלי קולות התפעלות ורעש אלא בשקט, וכל הזמן בלי שינויים וכו' וכו', לכן אומר שכדאי לבוא מכל כדור הארץ לראות דבר הפלא.

בשעה 1:30 גמרו. ואז הלכו לחזרה של ר' יואל כהן עד שעות הבוקר.

היום יצאו בשעות הבוקר והערב רבים מאנ"ש המקומיים והאורחים להתוועד בעיר גופא ובערי השדה.

בשעות הערב לקחו את בחורי הישיבה להבחן ע"י האורחים ר' שאול ברוק

הדוד ר' יואל כהן חוזר על שיחות הרבי

בנגלה ובחסידות, ור' סעדיה ליברוב ממרוקו. וכדאי לציין שבחורים בני 22-23 הלכו להיבחן (כגון אברהם ששונקין ואברהם דונין ודב טייכמן אחי שי'). ועוד בחורים מבוגרים אחרים שזקניהם יורדים על פי מידותיהם.

כ' תשרי, ה' דחוהמ"ס, תשכ"א שעה 12. יום

אתמול בלילה התוועדו חסידים בכמה מקומות. קבוצה גדולה היינו בסוכתו של ר' זלמן גוראר'. והרה"ח סעדי' ליברוב התוועד שם. דובר בעניין לימוד דא"ח בעיון ולא לשכוח שצריכים לעבוד עם עצמו ג"כ באותו זמן שהולך לברר בירורים ... ובעניין ביטול ה"אני". בשעה 2:30 הלכתי לנוח.

מעשה התהילים

היום בבוקר יצא אד"ש לתפילה בדיוק בשעה 10 בביהמ"ד החדש למטה ומישהו הניח תהילים (לפני כן) על הסטנדר של אד"ש, כפי שעושים כאן שמניחים תהלים לפני התפילה ואומר אד"ש בתוכו תהילים ויוכל לקחת התהילים ולזכות בו זה שהניח אותו. אבל כשאד"ש עלה לתורה רביעי אזי הלך א' והחליף והניח תהילים חדש אחר כדי שיזכה בו. אחרי התפילה הסתובב אד"ש לאלו שעמדו מאחוריו, גם אני עמדתי שם, לא דבר בהתחלה כלום רק הסתכל ותמה: אח"כ אמר - "ס'איז דאך געווען אן אנדערער תהילים?!" (=הרי היה תהילים אחר?!) ועשה בידיו סימן לתמיהה והסתובב חזרה ... א' התבטל והתבלבל ולא הניח את התהילים הקודם בחזרה.

שעה 3:45 יום הנ"ל

באמצע כתיבתי שמעתי ברדיו גם שידורו של ר' יוסף וינברג אודות ליובביץ' באידיש, בשפה ברורה ונאום נעים. דיבר כחבר הנהלת ישיבות ליובביץ' בכל העולם, על הכינוס של ליובביץ' שהתקיים ביום א', ועל הפעולות הגדולות של שליחי אד"ש בכל חלקי תבל. עם המאות ואלפי התלמידים שמתחנכים במוסדות וישיבות אלה... אח"כ סיפר מההתוועדות שהייתה אח"כ בסוכתו הגדולה של אד"ש שלא יכלה להכיל בתוכה את אלפי היהודים שבאו לשמוע את אד"ש. ודיבר על העניין הזה של קירוב בני ישראל לה' ולתורתו מא' השיחות של אד"ש. ובכן קרא לעזור לישיבות אלה ולהיות מן החברים ע"י תרומתם הראויה... השידור ערך חצי שעה בערך. ודבר זה, אמרו לי, מתקיים כל יום שישי, ובמוצש"ק אמר ר' יוסף וינברג תניא ג"כ ברדיו באידיש. ופרצת!

הושע"ר תשכ"א, שעה 1 בצהרים

כאמור לעיל שבשני ימים של חוהמ"ס ביום ב' וג' נסעו אנ"ש מצא"ח - שבכלל זה גם האורחים - למקומות שונים להתוועד עם יהודים להפצת המעיינות. קבוצתנו הייתה של ששה אנשים: ר' חיים טאשקענטער, ר"מ גרוזמן, קסלמן, יהושע יוזביץ' ואני. הנסיעה ארכה שעתיים מאיסטערן פארקווי. יצאנו ב-5 לפנות ערב כדי שנגיע לשם ב-7. שם במקום קיימת גם ישיבת ליובאויטש אחי תמימים. הכיתות המה בגיל בית ספר יסודי. היו שם גם ילדים, והם שהשתתפו גם בניגונים שלנו בופרצת, אימתי קאתי מר, ניע זוריצ'י וכו'. כנראה שיש להם גם לחלוחית חסידית ואשר יש לצפות שיגדלו תמימים וכו'.

זוהי הפעם הראשונה שאני יוצא מברוקלין וניו יורק. כביש הראשי עליו נסעתי הוא מחולק לשניים - להלוך וחזור - ובכל נתיב יש מקום ל-3 מכוניות לנסוע מסומן היטב, ובאמת שנוסעים הרבה הרבה ובמהירות של כ-80-70 מייל שזהו ערך של 120 קיל' לשעה. אבל האמת היא שלא מרגישים את המהירות כ"כ. ויש לראות הרבה דברים יפים ואף נפלאים בדרכים. מדי פעם פוגשים גשר, כי נהר מפסיק אותנו, הגשרים הם בנויים יפה מאוד, וכשצריך לעבור את חלק הים אזי יש גשר של 3 קילומטר. ורק שני מגדלים גבוהים תקועים בים, וכל הגשר כולו תלוי ועומד באוויר וקשור בצינורות גדולים של ברזל עבים ושזורים

משוכללים היטב והם עולים עד המגדל שמחזיקים עי"ז את הגשר. על הגשר עצמו, יש תנועה גדולה ג"כ. וגם על הגשר יש מקום נסיעה ל-6 מכוניות, שלוש הלוך ושלוש חזור כנ"ל. נוסף לגשרים אלו שמהווים דרך על המים, ישנם עוד גשרים שהם במקום הצטלבות דרכים, כי כל נסיעתנו חוץ לעיר לא פגשנו אף הצטלבות אלא למעלה מעל הכביש מסודר גשר ולפעמים אף שני גשרים זה על גבי זה ועליהם עוברים אלו שצריכים לעבור. יש להתפלא שבלילה מואר כל הכביש שמחוץ לעיר במנורות חשמל, כמו בעיר ואי אפשר בכלל לחשוב ולהרגיש שאנו נוסעים כבר שעתיים חוץ לעיר, הכל מואר. וגם המכוניות נוסעות הרבה ביחד, גם בשעות המאוחרות של הלילה 2-4. אין אפשרות כמעט לדעת שהשעה מאוחרת כ"כ כי יש תנועה גדולה.

הגענו לשם בשעה 7:30 וחיכינו קצת, התפללנו ערבית במניין, אח"כ התאספו עוד חמשה אנשים וגם מרא דאתרא של המקום (כמובן בלי זקן, אם כי יהודי טוב וגם למדן). יצאנו לסוכה אשר התמלאה מהמניין יהודים וגם של כמניין ילדים תלמידי אחי תמימים שבאו ג"כ. לקחנו קצת משקה ובפרט לי מזגו הרבה, כי הייתי צריך לדרוש בפניהם פעמיים. א': בעניין אתפשטותא דמשה בכל דור, שתורה ל' הוראה ויש בכל דור הצדיק בחינת משה. ואנוכי עומד בין ה' וביניכם ולכן נוסעים לרבי אם כי זה כרוך בהוצאה כספית גדולה אלא שעל ידיו אנו מתקשרים לה'. ולכאורה לא מובן, הלא ע"י התורה ומצוות צוותא וחיבור, אלא כדי שיהיה לו חיות ושמחה אמתית בתורה ומצוות, הוא צריך לצדיק זה כו'. אח"כ בהפסק של כמה ניגונים וכוסיות משקה, ואחרי כמה שאלות ודיבורים של המרא דאתרא, המשכתי בעניין ויפוצו מעיינותיך חוצה - תשובת משיח לבעש"ט ועי"ז מביאים את הגאולה. גודל קדושתו של אד"ש בידיעתו בתורה. ובעניין מופתים וכמה סיפורים על זה (אשר המרא דאתרא ביקש שאספר עוד מופת), ואיחלנו שה' יעזור שנוכל להתקשר באמת לאד"ש, להנוסעים שלא יהיה בגפו יבא כו', ולהנשארים ובפרט להתושבים שרק שעתים נסיעה וכבר אפשר להגיע אל מקום ואיש קדוש אד"ש. בטח שצריכים לראות לבוא, לשוחח ביחידות עם הרבי ולקבל הוראות בעבודת ה' כאו"א. ובסוף סיימנו בריקודים נלהבים בסוכה ומחוצה לה. ונסענו חזרה.

חושבני שהצליחה פעולתנו - וגם לתלמידים דובר שיראו להביא עוד תלמידים וללמוד טוב עד לזכות ללמוד ב-770 אצל אד"ש. כשהגענו בחזרה הייתה השעה 12:15 כלומר ההתוועדות ארכה יותר משעתיים. וגם הנסיעה בערך שעתים.

בשעה 1 יצא אד"ש לביהמ"ד החדש לאמירת תהילים. היה אולם מלא וגדוש אנשים, במניין ארך התהילים שעה ורבע. אבל אד"ש אמר עוד כ-15 דקות. ויצא.

הבוקר ברכנו ג"כ על האתרוג ולולבו של אד"ש בסוכתו ובנוכחותו. ובשעה 10:20 יצא לביהמ"ד החדש, אשר היה ג"כ מלא, להתפלל. לא ראיתי משהו חדש, רק שהוא גמר הראשון את ה' חבטות הערבות בקרקע...

בחוץ על המדרכה וכניסה ל-770 עמדו כמה ילדים ומכרו ערבות כ"א של חצי דולר, או עלים עם חריצים של 25 סנט. הייתי עייף מאוד מן ההתוועדות של אתמול, וגם צריך לנוח כי מהלילה ועוד שלושה ימים ושלושה לילות ואולי ארבעה לילות אצטרך לעבוד עבודה גדולה, וגם לשמוע היטב את השיחות ולראות את כל הדברים. ובטוחני שיהיה צפוף מאוד ונצטרך להידחק, לכך אפסיק כאן עד אחרי שבת בראשית שאז ארשום בע"ה את כל מה שזכיתי לראות ולשמוע בשיא השמחה של כל השנה במקום השמח של כל העולם.

תשרי תשכ"א. בית בוימגארטן 773 א.פ.

אני באמת מצטער שלא יכולתי לרשום ביום שישי זה איך עבר השמיני עצרת בבית חיינו, כי ברור ששכחתי משיחות הקודש ועוד עניינים חשובים מאוד, היות ונודע לי שאדמוה"ז פוסק שאסור "במלאכה ביו"ט שני אפילו בצינעא".

אבל בקיצור לכל הפחות ארשום כאן בע"ה שלושה ימים אלו וארבעה לילות: ליל ה' ויום ה'(שמיני-עצרת), ליל ו' ויום ו' (שמחת-תורה), ליל ש"ק ויום שבת-קודש וליל א' מוצאי ש"ק בראשית.

לבד מהסדרים המעניינים ביותר מכל חודש זה והשמחה הגדולה והקירוב הגדול מאד"ש, הרי היו ארבע התוועדויות וב-25 שעות שמענו המון שיחות ומאמר דא"ח וזהו הסדר:

בליל שמיני- עצרת, יום ד' בערב, אחרי תפילת מעריב הסתובב אד"ש

לאחוריו, גם אני נכחתי שם והר' בוימגארטן, ועשה סימן לניגון! והתחיל הר' בערל בוימגארטן "אימתי קאתי מר". אחרי כן כשעלה אד"ש לחדרו וכל אנ"ש הלכו לקדש לפני ההקפות, סדרו בביהמ"ד החדש במה קטנה עבור אד"ש. זה במזרחית דרומית, ומקום הפנוי דרומית היה פנוי עבור הזקנים שאין בכוחם להידחף (כמו בהתוועדות כנ"ל). התאסף קהל של 1000 איש בערך. כמובן, עמדו כמה קומות ספסלים ושולחנות מצידי ביהמ"ד כי באמצע היה צריך להיות פנוי בשביל הקפות.

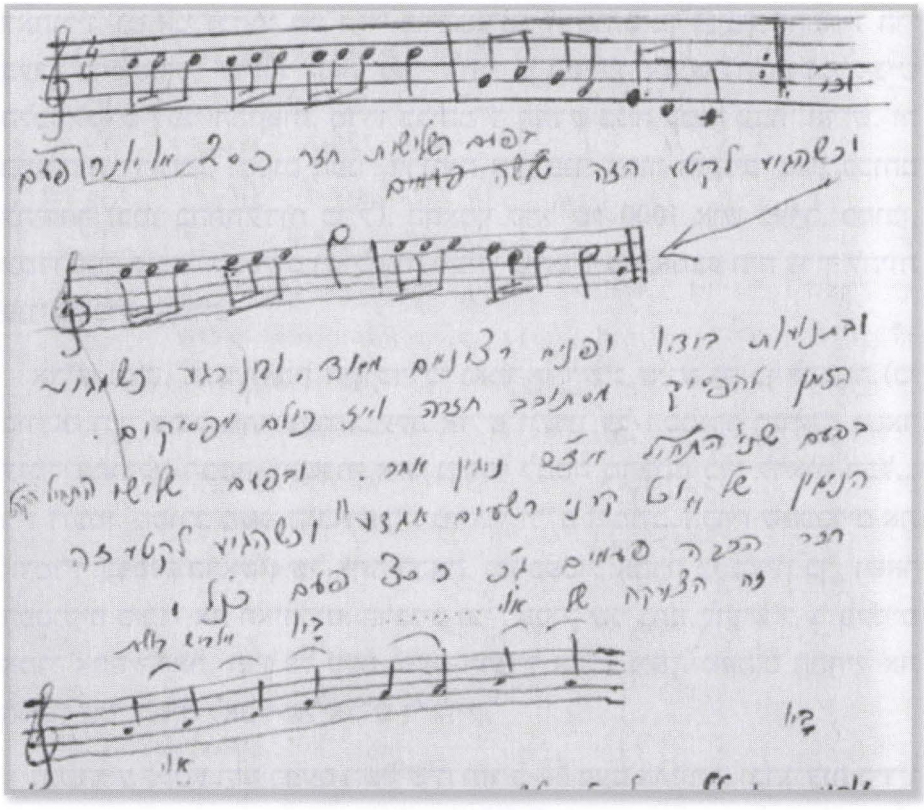
אד"ש נכנס, ניגש לארון הק' כדרכו ואמר להרש"ג שיגש גם כן להבמה (כי בוודאי היה סובל מהדחיפות). עלה אד"ש ונשען על הסטנדר והרש"ג נשאר עומד בתחילת הבמה. ועשרות איש נדחפו למטה מהבמה כדי לראות הכל... ר"ז דוכמן, מסובב משני הגבאים ר"ז גוראר ור"ש זלמנוב, הכריז שמכבדים את אדמו"ר בפסוק הראשון של אתה הראת, וכן בפסוק אחרון כי מציון כו', ושאר הפסוקים כיבדו את האורחים, הרבנים וכו'. פסוק שני נתנו להרש"ג. ג' פעמים אמרו אתה הראת, ובין כל פעם ופעם התחיל אד"ש ניגון. מקודם התחיל את הניגון שמייחסים לאביו של אד"ש ר' לויק,

וכשהגיע לקטע הזה בפעם השלישית חזר כ-20 פעם או יותר, ובתנועות בידיו ופנים רציניים מאוד. ובן רגע, כשמגיע הזמן להפסיק, מסתובב חזרה ואז כולם מפסיקים.

בפעם שנייה, התחיל אד'ש ניגון אחר, ובפעם שלישית התחיל הקהל הניגון של "וכל קרני רשעים אגדע" וכשהגיע לקטע הצעקה של אוי.. "אויביו אלביש בושת"... חזר הרבה פעמים, ג"כ כ-30 פעם כנ"ל.

נוהגים כאן ללכת לביכ"נ לשמח יהודים בשמ"ע ושמח"ת בשני הלילות ולכן באמצע ההקפות וכו', הגיעה קבוצה של עשרות בחורים ואברכים שמקודם כל קבוצה של כמה מהם היו בביכ"נ אחר, ואח"כ התאספו כולם כאחד ושמחו גם את היהודים שברחוב. ועכשיו נכנסו ביחד בשורה ואד"ש הסתכל מולם.

הסדר בהקפות הוא שהקפה ראשונה ואחרונה נותנים לאד"ש ס"ת ראשון

עמוד מהיומן

ולרש"ג ס"ת שני, ומכבדים באמצע מאנ"ש החשובים. היות והיה מלא אנשים לכן בקושי ראינו איך אד"ש עם הרש"ג רוקדים (בליל שני ראיתי מקרוב, עיין להלן).

אני עמדתי על במה גדולה (הרגילה שאד"ש יושב בהתוועדות) ע"י במת כ"ק והיו שם גם ספסלים, שעל כל ספסל עמדו עשרות איש ולכן עושים ספסלים חזקים כו', אבל כנראה שזה לא עזר, ובינתיים נשבר ספסל אשר עמד ליד רגלי כו'.

ההקפות נמשכו 3 שעות, אח"כ עלינו לשבח וכו' והתחיל אד"ש ופרצת ועבר כדרכו את ביהמ"ד כו'.

בבקר ביום חמישי, אצלנו בני ארץ ישראל כבר שמחת-תורה וצריכים קריה"ת

אחרת משמיני עצרת אשר בחו"ל, לכן עשינו מניינים בצנעה לקריאת התורה של ש"ת והקפות וכו'.. הקפותינו נמשכו הרבה שעות ולכן, כשגמרנו גם את הקריאה כו', היה כבר אד"ש בביהמ"ד החדש אחרי התפילה ולא נוכחתי כבר בתפילתו.

אחרי התפילה הכריזו (ר"ש זלמנוב בשם אד"ש) שהתוועדות שמחת-תורה (אחרי מעריב) תתחיל בשעה 9 בלילה.

בשעה 6-7 יצאו עשרות ואולי גם מאות בחורים ואברכים, כולל גם מהאורחים, לעשרות בתי כנסת בברוקלין לשמח את בנ"י בשמח"ת. הלכו כמה אברכים או בחורים ביחד. קבוצתנו בת 5 כללה את זליג כצמן, יעקב גרוסמן, ב.צ. שיינברגר, יהושע יוזביץ' ואני. היינו בשלושה בתי- כנסת, חצי שעה הליכה מ-770. לקחנו שם לחיים טוב לפני הקפות ומעריב. אח"כ עליתי על ספסל ודברתי העניין דשמחה של מצוה בכלל גם מלקו"ת, וחודש תשרי בפרט ואשר בכל השנה ישמחו בתורה, לא בריקוד אלא ע"י קיומה... ואקצר בזה.

חזרנו ל-770 בשעה 9:30. יש לציין כי כל הדרך חזרה פגשנו יהודים ואמרנו להם "גוט יום טוב". כשחזרנו ביהמ"ד היה מלא וגדוש ובקושי נדחקתי לראות את אד"ש מרחוק. ואף הרמתי כוסית לומר לאד"ש, לחיים, ומבין קרוב לאלף הנוכחים שם ראה והבחין בי אד"ש שהגענו רק עכשיו ונענה בראשו הק' לחיים ולברכה!

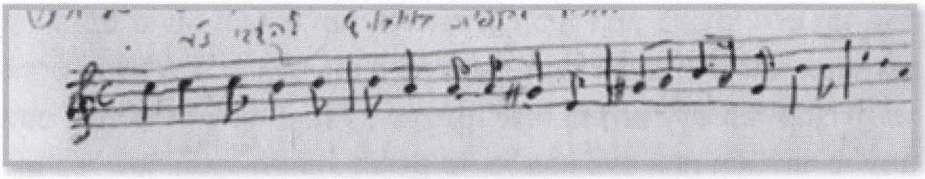
עד 2 בלילה נמשכה ההתוועדות ומה שזוכר אני כעת מהשיחות הק':

בעניין חזקה שליח עושה שליחותו שליחות הרבי וכולנו שלוחיו ו"עושה", (ולא כתוב "מקיים") כי צריך להיות בעניין של עשיה ופועל- ממש בהרבצת תורה וחסידות ... בעניין מה שאומרים להבדיל בין חיים לחיים (כשמדובר בין מת לחי) ועל רבי אומרים בין חיים לחיי החיים ... שיחה ארוכה מאוד ועניינים שונים ועמוקים בדא"ח, ולא צריכים לומר על הרבי ריי"צ נשמתו עדן, מ'דארף אים ניט פארשיקען אין ג"ע זאל ער זיין און מוטשען זיך מיט אונדז [-אין צורך 'לשלוח' אותו לגן-עדן, שיהיה כאן ויסבול אותנו], ולמה כותבים במכתב נ"ע, שזהו רק ראשי-תיבות ויכולים לפרשו איך שרוצים... באחת השיחות היה גם הלשון שעניין המאמר דא"ח הוא מה שאותיות אלו באים מיחידה שבנפש.

אד"ש נראה הרבה פעמים שמח אם כי בזמן השיחות פניו רציניים ידיו למטה מכוסים בשולחן כו'." אבל היות והגיעו הרבה מאוד אנשים זרים ועמדו בחוץ ג"כ והיה קצת לא שקט, קם ר"ז דוכמן והכריז שיהיה שקט! אד"ש אומר כך, וחייך אד"ש ואמר לו משהו. אח"כ אמר רז"ד "דער רבי זאל זיין געזונט זאגט אז נאר די האלבע שעה'ס בשעת ער רעדט זאל זיין שטיל און שפעטער פארשטייט מען אליין אויך [-הרבי שליט"א אומר שרק בחצאי השעות שבהן הוא מדבר יהיה שקט ואחר-כך מבינים בעצמם] ואד"ש חייך. באמצע, כעבור, שעה קם רז"ד ויגש לסוף על השולחנות וצעק לעבר הנוכחים בחוץ, שא, זאל זיין שטיל איר ווייסט בא וועמען איר גענפינט זיך, ביים רבי'ן [שא, שיהיה שקט, וכי יודעים אתם אצל מי אתם נמצאים, אצל הרבי] שֶׁשְׁמעו הולך מסוף העולם ועד סופו, שא, שא, ואד"ש צחק מאוד וכל הקהל. יש לציין שצחוקו של אד"ש מתבטא בחיוך על פניו הק', אבל לא בקול. (כי רק אָז - ימלא שחוק פינו)

בשעה שתים עבר אד"ש לבמה הקטנה שלו הפרטית וגם הרש"ג עמד בתחילתה. וטלישבסקי עמד על כסא על במה הגדולה והכריז שקונים ב-1000 דולר את הפסוק הראשון של אתה הראת ומכבדים את אד"ש (כל הכספים של אותו לילה קודש לישיבות תו"ת). חמשה אנשים עשירים נדבו כל אחד 1000. אח"כ היה 500 כו'. בפעם הא' והב' כבדו את אד"ש. יש לציין שטלישבסקי הכריז על עשיר אחד וההוא אמר שנותן 30 פעמים ח"י והסתובב אד"ש ואמר 1000, וההוא נתן. והרבה אמרו שסומכים על אד"ש ול-5 הראשונים אמר אד"ש ש"די פרייז איז ווי פריער" [-המחיר כמו קודם], כלומר אלף. והיו כאלה שאד"ש אמר שיקבעו לבד...

כעת הכינו ארבעה שולחנות, ועשו מקום פנוי לאד"ש שיוכל לרקוד שם - אני תפסתי מקום בשורה ראשונה ויכולתי לראות היטב את ריקודו של אד"ש עם הרש"ג הקפה ראשונה ואחרונה... לוקח הספר תורה מוסרו לשמאלו, עם פניו לקהל, צמודה לגופו. את ידיו לא רואים. הימנית מחביא את כפו בשרוולו, (אם כי לא מתכסית היטב כל כף היד) ושמה על ידו של הרש"ג וכן הרש"ג שם ידו על ידו של אד"ש. רש"ג רוקד בעיניים עצומות, אבל אד"ש בעיניים פתוחות, ומדי

ניגון הקפות

אתה בחרתנו

פעם מביט למשהו. והבחנתי שכמה פעמים אם אד"ש לא היה מחזיק את רש"ג, היה נופל, ובפרט בסוף הריקוד נפל רש"ג על שולחן ואד"ש הסתכל עליו.

בזמן הקפותיו של אד"ש שרים את השיר הידוע להקפות בליובאויטש להרבי נ"ע.

ההקפות נגמרו בשעה 5:30. רצנו לאכול הסעודה כי ב- 6 יצא אד"ש ללמד ניגון חדש. הכינו במה באמצע ביהמ"ד ויש לציין כי השנה היא הראשונה שכל אלף הנוכחים שהו כל הזמן עד הניגון החדש, עד אור היום ועד בכלל.

'א מחיה' לשמוע את הרבי שר

אד"ש נכנס והסתובב למזרח ואמר: יעצט וועט מען געבן משקה פאר די וואס נעמען א שיעור נוסף אין לימוד החסידות [=כעת ייתנו משקה לאלה שלוקחים

על עצמם שיעור נוסף בלימוד החסידות], הכינו המון בקבוקי יי"ש וכך עמד אד"ש וחילק לכאו"א. הצפיפות היתה נוראה. ואמר אד"ש: (איני זוכר אם זה היה לפני שחילקו יי"ש או באמצע), שהניגון "אתה בחרתנו", יש כפי שהצדיק שר ויש כפי ששר הבעל-תשובה. הצדיק שר כל בבא פעם אחת ולא יותר כי ענינו ב'אור ישר' ובעל-תשובה חוזר כמה פעמים כי זה ב'אור חוזר', שזהו גם ההפרש בין חודש תשרי לניסן. והתחיל את הניגון אתה בחרתנו של הצדיק, יש לציין אז ס'איז א מחייה צו הערן זינגען דעם רבי'ן שליט"א כו'. (תענוג לשמוע ניגון מפי הרבי).

בשעה 7:30 עזב אד"ש את ביהמ"ד, ואנחנו נשארנו עוד לחזור על הניגונים עד שלמדנום היטב... ובשעה 10 הופיע כבר אד"ש לתפילה בביהמ"ד. לא נוכחתי בתפילה, כי הלכתי לנוח אחרי עבודה כזאת של צפיפות עצומה לילה אחר לילה והנחתי תפילין בחדרי בצנעה והתפללתי תפילה של חול. בשעה 2 הלכתי לביהמ"ד ואד"ש היה כבר אחרי הקפות.

ביום שישי, משעה 5-7, שעתיים התוועדות. עמדתי על הספסל שליד השולחן בצפיפות עצומה מטרים ספורים מאד"ש ויכולתי לראות אם כי לא כ"כ לשמוע ולהבין ולזכור מתוך העייפות. הייתה שיחה בקשר לשמחת תורה, אח"כ אמר "לפרוש מפה" לרז' דוכמן, וקיצר בלי ברכת בורא פרי הגפן, כי בוודאי עשה לפנ"כ ברכה זאת. אח"כ נענע בראשו לר"ש זלמנוב וההוא הבין להתחיל הניגון מרוסטוב שלפני מאמרי דא"ח.

אד"ש הוציא מטפחת ועטפה סביב ידו. נהיה רציני ובדביקות ניגן בלחש עם הקהל ניגון זה. כאן ראינו השתנות בין לפני המאמר ובזמן המאמר. התחיל "וביום השמיני עצרת" כו'. ואח"כ אמר היות וא"א כעת להמשיך הלאה, לכן מחר בזמן מנחה ימשיכו התוועדות זו. ואין זה הפסק, ואפילו שישנים אבל בכונה שיוכלו להיות ערים אח"כ לא נקרא הפסק (היה בזה אריכות) ובוודאי שהחזנים שיתפללו ש"ץ יתפללו בנוסח של יו"ט עד ההתוועדות.

וכן היה בתפילת ערבית של שבת, שבת ביום וכך גם במנחה. אחרי תפילת

ערבית עשה תנועה בידו להתחלת ניגון והתחיל ופרצת וכך עבר את ביהמ"ד. למעלה ע"י חדרו כבר חיכו ילדים ושרו כנ"ל.

שכחתי להוסיף שאחרי ההתוועדות וברכת המזון אמר אד"ש שכוס של ברכה יחלקו מחר אחרי תפילת שחרית ומוסף בקידוש. אד"ש אמר קדיש אחרי תפילת ערבית לא ידוע לי בשביל מי.

שבת מברכים חשון. אמירת תהילים בבקר התחילו בשעה 8:30 וגמרו בשעה 10:20, אד"ש אמר קדיש בין ספר לספר ואח"כ אמר כל הקהל.. אחרי תהילים יצא אד"ש מביהמ"ד לחדרו כו'. בתפילה עמדתי קרוב וראיתי שבסיום הקדיש בעושה שלום במרומיו, כשאומר "עושה" - מנענע בראשו לימין, "שלום" - לשמאל, "במרומיו" - לאמצע. זה בכל הקדישים גם בתהילים. בירך את החודש ר' יוחנן גורדון גבאי ביהכ"נ. מפטיר אד"ש. זהו הסדר, שביום שני וחמישי השלישי לתורה הוא אד"ש, ובש"ק מפטיר.

פעמיים התוועדות וכוס של ברכה

בש"ק בראשית ומברכים, זכינו לשתי התוועדויות ופעמיים כוס של ברכה.

משעה 1:30-3:30 התוועדות א'. כאמור לעיל, הבחורים עומדים בדרך כלל בצד שמאל של ביהמ"ד, כלומר לצד ימינו של אד"ש. גם אני נדחקתי ותפסתי מקום בין הראשונים בשורה השנייה. הצפיפות הייתה נוראה, כל הזמן בשתי ההתוועדויות, ונרטבתי מזיעה כולי גם החולצה וגם המעיל והמכנסיים היו רטובים. וגם העניבה הייתה רטובה כולה...

שרו אתה בחרתנו. אח"כ שיחה א': בעניין אתה בחרתנו, זהו מצד הגוף כמ"ש בתניא. כי מצד הנשמה הרי לא שייך לומר שבחר זה מכל העמים, כי בחירה שייך בדברים שווים והרי הנשמה היא חלק אלקה ממעל. ובעניין שהאבות קיימו מצוות עד שלא נתנו ברוחניות, ואף שקיימו גם בגשמיות, קרבן פסח אצל אאע"ה, קרבן חגיגה אצל יצחק וסוכות אצל יעקב, ובאמת הוא שהאבות היו מרכבה, שזהו גם מצד הגוף, אזי היה מוכרח להיות המצות גם בגשמיות, אלא

ההבדל הוא שהיות ולא נצטוו, לכן הגילוי היה רק לפי שעה, משא"כ עכשיו הוא נצחי ופועל בירור בכל ענייני עוה"ז.

שיחה ב': שרו אתה בחרתנו ומקודם איך שצדיק שר ואח"כ בעל-תשובה, כי כדי שיוכל להיות תשובה זה ע"י שצדיק שר, והוא ענין ההוראה שנותן איך יכולים לתקן את העבר ולסדר עבודתו בעניין של תשובה. אח"כ אמר אד"ש: היות ונוהגים כל שנה למכור את הגבה וגלילה לכל השנה, וכן ויין לקידוש ולהבדלה, ונר למאור וכו', ומסר את רשות הדיבור לר"י גורדון. ואמר "א שטריימל", ומצאו שטריימל ונתנו לרי"ג. עמד על כסא על הבמה וסיפר איזה סיפור מהברדיצ'וער (כי אד"ש רוצה שיספר משהו) והתחיל למכור הגבה וגלילה. דומני שמכרו זאת ב- 100 פעמים חי, ושאר הדברים בפחות.

אח"כ שיחה ג': בעניין נר להבדלה (ושמעתי שזוהי שנה הראשונה שמוכרים גם נר להבדלה) דיוק "מאור" ולא "נר". היה בזה אריכות, שזה לא הנר למאור שאומרים בתפילה, כי שם הכוונה הנרות שמאירים בבית הכנסת הגדול כל השנה, ולא רק בשבת ויום טוב, שלכן זה כתוב לפני יין וקידוש ולהבדלה. ואם היו אומרים נר למאור הייתה הכונה לשלם כל הכסף שעולה העלעקטרי בביהמ"ד זה כל השנה. קדַשנו בביהמ"ד.

משעה 3:45-4:00 עמד הרבי וחילק כוס של ברכה, לקהל. אח"כ תפילת מנחה בניגון של יו"ט. ואד"ש אמר כמה פעמים נו, נו, להחזן שיהיה בניגון יו"ט... אח"כ הלכנו לאכול מעט סעודת שבת כחצי שעה, כי אד"ש נכנס ב-6 להתוועדות של המשך לשמחת-תורה עד 1 בלילה.

התוועדות עם דיבורים חריפים

ההתוועדות הזאת הייתה מיוחדת במינה. היו דברים חריפים, ואף בכיות כמ"ש לקמן.

שיחה א': יש שיחה מאדמו"ר ריי"צ, שהריקודים של שמחת- תורה הוא עניין שמלמדים את הגוף ליהנות מדבר מצווה, הגם שקשה, כמו חייל שמאמנים אותו הגם שקשה לו, מ"מ ניכר עליו אפילו אחרי הצבא 10 שנים שהיה בצבא, למה

הזכיר 10 לא יודע, והסביר ענין של מס"נ, דלכן לא כתוב טעם הציווי בתורה שבכתב, שזה עניין הנגלה ששם כל הדברים באים בהשגה, ואין צורך למסירות - נפש לזה, כי זה למעלה מהשכל, אלא בדא"ח, וזהו "סולדט", חייל, בשליחות הרבי ולא להתפעל מהמונעים כי איך שמתמסרים במס"נ רואים שהם לא מעכבים כלום. וזה נוגע לנו כעבור 10 שנים (מתש"י).

היה בזה אריכות דברים. ובסוף אמר: ה' יעזור שיבוא משיח וועט מען פארשפארן צו מאנען [ונחסוך לתבוע] ברבים ובפרטיות. אח"כ שיחה בעניין שאמר הרבי הקודם סדר הספירות ברביים הבעש"ט והמגיד - עתיק ואריך, כתר, אדמוה"ז - חכמה, האמצעי - בינה, הצ"צ - דעת, מהר"ש כו' עד נצח והוד און נאך ווייטער. וואס דאס איז שזהו יסוד, שכולם מקבלים ע"י יסוד שבעשרת השבטים.זה יוסף צדיקו של עולם - הרבי - וראינו התאפקות מבכי'.

אח"כ המשיך: וליוסף אמר מבורכת ה' ארצו ממגד שמים, ובכה והתאפק בכל הכוחות.

שיחה אחרת בעניין מה שהשנה מאתים להסתלקות הבעש"ט, והרבה שאלו: איזה מין חשיבות יש בזה! והיות שא"א לענות לכל אחד ואחד שהוא טרחא גדולה עונה עכשיו ברבים. לשואלים לא נוגע התירוץ אלא השאלה, אבל ביאור העניין. א. אלה ששואלים זאת סימן שגם ב199 שנה לא עשו כלום לפרסום תורת הבעש"ט. וסיפר שכשהיה בפריס נתן פעם צדקה בלילה וניגש אליו א' מהזקנים עם זקן ואמר לו מה עשיתם.. א"ל מה יש? א"ל כי כ' בכתבי האריז"ל לא לתת צדקה בלילה.. וכשהיה אצל הרבי מו"ח בפולין, סיפר לו זאת. א"ל הרבי זה שאמר כן סימן שגם ביום לא נותן צדקה... וגם אלו לא חשבו גם לפני כן וגם שיהיה 201 שנה להסתלקותו... ובאמת קשה גם על פרסום הולדת הבעש"ט שהיה רק בשנת תנ"ח (נחת), למה לא היה לפני כן? וכן קשה גם למה התגלה הבעש"ט דווקא עכשיו אם זה דבר הכרחי?... וכן בנגלה מוצאים אנו דברים שנתחדשו אח"כ או הרמ"א אמרם וזה קודש. א"כ למה לא היה בקבלה ממשה מסיני ודווקא הרמ"א היה צריך לאומרם? אלא שהדור הוצרך לזה דווקא אז, לכן נתגלה העניין, כמו"כ גם אצלנו.

אח"כ סיפר שבאחת הפעולות שהיה מישהו אצל קבוצת "מלומדים", בסוף דיבר על מצוות מעשיות, כשרות בשר בחלב, אמר מישהו שזה דווקא בבשר בהמה, אבל בבשר עוף מותר אפילו בחלב, שזוהי דעה בגמרא. ולכאורה הוא צודק, האם צריך להיות יותר צדיק מהדעה בגמרא, אלא היות שההלכה נפסקה עכשיו לא כמותו, העובר ע"ז נקרא רשע. כמו"כ בעניין של התגלות תורת הבעש"ט... ובאמת שרואים שאלפים מבני ישראל התקרבו לתורה ולמצוות בכלל עי"ז, בוודאי שהיה כדאי. ובסוף אמר שכל 50 שנה שזה נקרא "עולם" יש בזה עניינים חדשים וגם זה של 200 ג"כ.

השיחה הזאת אמר בשעה שהיו כבר הרבה מבחוץ. שאצלם מוצאי ש"ק, כבר.

אח"כ הייתה שיחה בעניין שישנים. ספר מהאלשיך שישן בזמן תורתו של האריז"ל. לימוד זכות ע"ז. כי חושבים שהם נמצאים בעולם אחר ואני נמצא בעולם אחר ואיזה שייכות יש להם, אבל "אך און ווייַ" לכזו זכות, ויותר טוב שלא ישמעו, במקום לשמוע ולא לקיים ... באמצע שיחה זו אמר: "מ'האלט אפ א עולם, ניט מ'עסט סעודת שבת, ניט מ'רוהט זיך אפ, עונג שבת ...." ("מעכבים ציבור, לא אוכלים סעודת שבת ולא נחים, עונג שבת ...).

אח"כ דיבר על תהילים ברבים בשבת מברכים החודש והתוועדות. און ניט פארשפארן זיך ביחידות און פראוועז יחודים אדער עפעס אנדערש וואס ער אליין וויסט אויך ניט וואס ער טוט (-ולא לנעול את עצמו ביחידות ולעשות 'ייחודים', או משהו אחר, שהוא עצמו אינו יודע מה הוא עושה), אח"כ דיבר שצריכים ללמוד נגלה ודא"ח בעיון כל יום. והיו ביטויים חריפים. גם כשדיבר על ענין השליחות, שלא מקיימים כמו שא' כתב לי און ניט גשעמט זיך און געשריבן (-ולא התבייש וכתב) יש לי דירה נאה... אח"כ אמר שהרבי נ"ע אמר "שמחת-תורה מעג מען ריידן, ס'וועט ניט שאטן" (-מותר לדבר, זה לא יזיק), אמר דברים אלה כמה פעמים.

בסוף הייתה שיחה על "לא לדבר באמצע התפילה" כמ"ש בשיעור תניא של היום... הרב גרליק ביקש מהרבי שיעורר על זה שלא ידברו באמצע התפילה.

כל שיחה ארכה כחצי שעה בערך. בסוף שרו ניגון שמח והרבי קם עם כולם ורקדו בהתלהבות גדולה, כל אחד במקומו, מתוך צפיפות גדולה.

אח"כ בשעה 1 ברכת המזון, מעריב. הבדיל אד"ש בעצמו בלי בשמים. לאחר מכן חילק כוס של ברכה משעה 1:30 עד 2:40.

(באמצע התוועדות זו עשיתי חשבון של הנוכחים. מן הצדדים כ-600 איש, דהיינו 20 שורות, כל שורה בממוצע 30 איש, לבד מן ההמון שהתאסף וחוץ מהשורות מול אד"ש ע"י הדלת, ועל הבמה מאחורי אד"ש זקני אנ"ש - סה"כ 1000 איש כנ"ל).

בקבוק קטן לישיבה קטנה בלוד

אד"ש אמר לפני ברכת המזון, שבזמן כוס של ברכה יזכירו גם את מקום עבודתו. הכינו המון בקבוקי י"ש קטנים אשר נתן אד"ש לכל אחד עבור ישיבתו, עירו, מפעלו כו'... גם אני (אע"פ שר"נ טרבניק ור"מ גרוזמן לקחו שני בקבוקים עבור תו"ת לוד), אמרתי ג"כ לאד"ש, שעבודתי היא בישיבה בלוד שאל אד"ש: וואו אין לוד? (-היכן בלוד) אמרתי: בישיבה קטנה. שאל אד"ש האם אין זה מה שטרבניק לקח? אמרתי: אינני יודע אולי רק עבור הגדולים. וחייך אד"ש ונתן לי עבור הישיבה הקטנה בקבוק י"ש קטן...

באמצע החלוקה שרנו כל הזמן 'ופרצת' ואד"ש נצח בידו הק'.

לפני שהלך אד"ש אמר: "דער אויבעשטער זאל העלפן ס'זאל זיין ויעקב הלך לדרכו מ'זאל זיך איבערגעבן צו תורה ועבודה" (-ה' יעזור שיהיה ויעקב הלך לדרכו, שיתמסרו לתורה ועבודה), אח"כ התחיל "כי בשמחה תצאו" כו'.

עד 3:15 היה אד"ש בחדרו ואח"כ הלך הביתה. עד אז שרנו ורקדנו "אתה בחרתנו" של בעלי-תשובה.

כמה עלתה הנסיעה?

נזכרתי כעת כי בעת התוועדות של שמחת-תורה בליל שישי אמר אד"ש, למארגן הצ'רטר ר"מ ליס: כמה עלתה כל נסיעה (של כל אחד מאתנו, נוסעי

הצ'רטר) ואמר את הסכום. ואח"כ אמר אד"ש: "טויזנט 2 הונדערט פערצינג ניין לירעס" (1249 לירות), כמה פעמים, זאל מען כאטש אויסניצן דאס [=שלפחות ינצלו זאת], ואמרנו לחיים. אח"כ אמר שגם אלה הנמצאים כאן ואולי עלה להם יותר מזה, ואלו שעלה להם בעניינים רוחניים, שיאמרו לחיים ואמר גם הוא שליט"א לחיים...

וגם בש"ק, בזמן שר' יוחנן גורדון מכר את המצוות הגבהה וגלילה וכו' לכל השנה, אמר אד"ש לליס שימסור לכולם, - האם באתם לכאן למכור הגבה!... ואמרנו כולנו לחיים.

יש לציין שאד"ש הדגיש את העניין ד"בקשו פני" גם בהתוועדות שמחת-תורה.

יום א' לפ' נח

היה יחידות בערב. המון אנשים נכנסו, ותפילת ערבית, נוהג אד"ש לצאת בשעה 9:30 - אבל אתמול בשעה 11:30 עוד לא יצא אד"ש למעריב וחיכו הרבה לתפילתו בביהמ"ד.

משעה 3:15 עד 9:00 היה כינוס של תורה אז אמרו כל ראשי הישיבות והר"מים מהאורחים דברי תורה ופלפול, ואד"ש אמר לחדקוב שהנגלה שאמר בזמן ההתוועדות היה כהשתתפות לכנס זה.

היחידות נמשכה עד 6 בבוקר ונכנסו 78 איש.

יום שני

הבחנתי, כשעלה אד"ש לתורה, שמדי פעם מרים את הס"ת בזמן הברכה. 3 פעמים: 1. בברוך אתה ה'. 2. אשר בחר - אשר נתן. 3. וברוך אתה ה'.

נזכרתי כעת כי באמצע ההתוועדות של שבת בראשית היה ביאור למה שבכל יומי דפגרא לוקחים משקאות, מפני שלאחר חורבן ביהמ"ק אין שמחה אלא ביין, כי אין כבר אפילו הבשר של שלמים.

ועוד דבר שאמר: ויהי רצון אז ס'זאל זיין פונקט ווי אין כפר חב"ד אז ס'זאל א עבודה המפרכת את הגוף, זאל מען אויך לערנען כו' איבערגעבן זיך מיט אזא

עבודה (שיהיה כמו בכפר חב"ד, שתהיה עבודה המפרכת את הגוף, שגם ללימוד תורה יתמסרו בעבודה כזו),

יש לציין כי לפעמים צורתו של אד"ש משתנה, אבל הבחנתי מבין ה-1000 הנוכחים בהתוועדות, שלכל אחד היה חסר משהו בתוארו ומראהו אבל אד"ש הוא יפה תואר ומראה גם יחד ועצם ההסתכלות על זיו פניו, זה גופא מוסיף נעימות ותענוג רוחני, ואינה דומה שמיעה לראיה.

בהתוועדות של ליל שישי וכן בלילה שלפני כן סודר מהמשטרה המקומית לסגור את הרחוב שלפני ביהמ"ד כל הבלאק מברוקלין עוו. עד קינגנסטון, כדי לא להפריע לשמחה הגדולה ולהמון הגדול שהתאסף בפרט בליל שישי מחוץ ל-770. השוטרים היהודים ובראשם הקעפטאן (קצין גבוה ממונה על כל המחוז) שגם הוא יהודי, נדחף ג"כ לראות, ואד"ש קרא לו ועלה על כל השולחנות ונתן לו מזונות בנייר, ובשביל כל השוטרים היהודים, ואח"כ עלה עוד אחד.

מוסר השכל מ-102 קומות

יום ג' כ"ז תשרי תשכ"א. שעה 7:45

היום משעה 2 עד 7 היינו במנהטן (ניו יורק) עם הרב חנזין לצורך עניין חשוב. ובינתיים ראינו את הבניינים הענקיים של 50 קומות וכו', וגם עלינו על הגורד שחקים 102 קומות, הבניין הגדול בעולם. מקומה 86 ובפרט מ-102 ראינו את כל ניו יורק, עם כל חלקיה למטה. רואים אנשים כמו נמלים קטנים ואוטומובילים כמו צעצועי הילדים. יש לציין שהבניין בן 50-60 קומות נראה קטנצ'יק משום שניו יורק היא כמו מפרצים קטנים בתוך מים, כי רואים בכל פינות ניו יורק ובאמצע נהרות וכן הנמל ששם מגיעות האניות, וכן ראיתי עם המשקפת המיוחדת בקומה ה-86 בכל פינות הבניין. שם גם הצטלמנו ובתמונה נראה עם כל ניו-יורק יחד.

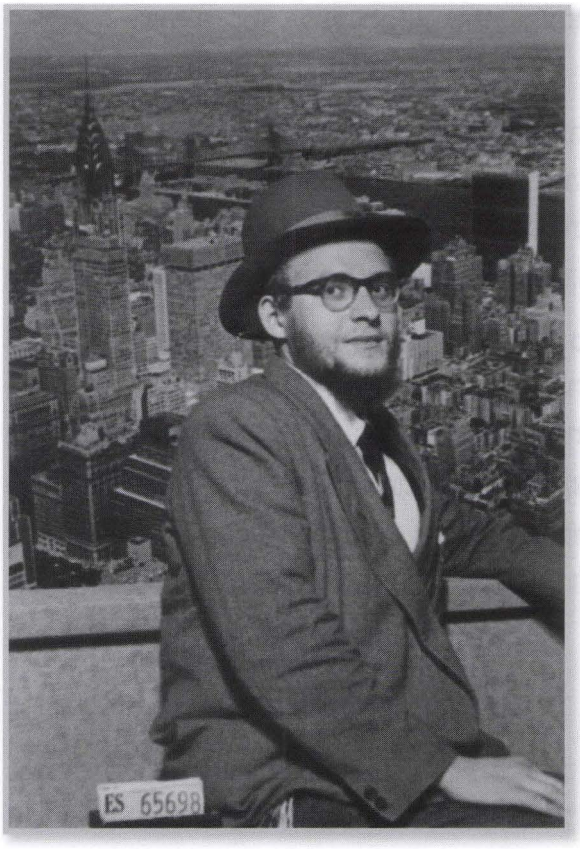
המוסר השכל מזה אמר לנו הרב חנזין: רואים מכאן שאם מתרוממים לגובה, כל העולם נמוך. וזה מה שהרבי רוצה - להגביה אותנו משפלותנו.

עד היום לא יצאתי את ברוקלין, כל הזמן הייתי ב-770 או ב-773 בביתו של מ.

בוימגרטן, מנותק לגמרי מעולם החיצון, נתונים ומסורים, לפחות ברצוננו, לקדושה וטהרה. ויודע אני שאקנא בחדש זה כל ימי חיי וארצה לזכות להיות עוד הפעם בצל כ"ק שליט"א.

מאמר מיוחד

כשבוע לפני חזרתנו ארצה, אמר הרבי מאמר מיוחד ד"ה אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה וכו'. לפני כן, היה הניגון שלפני המאמר, והמאמר עצמו, כ"ז נמשך כשעה. השתתפו כל הנוסעים. אח"כ הרבי עלה לחדרו.

בראש גורד השחקים 'אמפייר סטיט בילדינג' במנהטן בתשרי תשכ"א

ליל ד' כ"ח תשרי תשכ"א. 12:15 לילה

כעת יש התוועדות ב-770 לאור נסיעתו של ר' פיוויל ווגל (שרק לפני שבועות מספר התחתן ושלחו אד"ש) ללונדון תחת הנהלת ר' נחמן סודק.

מקודם חזר ר' אברהם שם טוב שיחה של שמחת- תורה שהזכרתי כבר מקודם בעניין חזקה שליח שעושה שליחותו, כפי שרואים שעכשיו נתגלה חכמה בעולם שמעט כמות מחזיק בתוכו המון איכות כמו "אטום", ולא כמו שחשבו בדורות ראשונים, אבל היות וכמ"ש בתניא עוה"ז מלא קליפות וס"א, לכן לא מנצלים זאת לטובה אלא להיפך. אבל מרובה מידה טובה וכו'. וברוחניות הרי זה בטח

שאפי' אחד יכול להפוך הרבה לטובה, כנ"ל. המשגיח ור"מ הרב מנטליק דבר על ענין "הנני" שצ"ל אצל האברכים בענייני שליחות ועל הלימוד בעיון נגלה ודא"ח אצל הבחורים.

רש"ז גרליק סיפר מה שהרבי שליט"א אמר לו ביחידות שעניין השליחות גדול יותר אפי' מחלוקת מצה שהיה צריך לחלק בכפר חב"ד.

נודע לי כעת גם על גודל התמסרותם של נשי ובנות חב"ד (כאן) לאד"ש וכפי שראינו במוחש בשמחת תורה שרבות מהן היו עֵרות כל הלילה ואף חזרו השיחות כו' והניגונים.

ליל שישי, כ"ח-כ"ט תשרי ה'תשכ"א. שעה 12 לילה.

היום נודע לנו שנחזור לאה"ק איה"ש ביום ד' הבא. היום ואתמול היו כאן גשמים ושורר בחוץ קור כמו באה"ק באמצע שבט. ביום ראשון השבוע יצאו ארבעה מאנ"ש לקנדה מונטריאול: רש"ז גרליק, ר"ל כהן, ר"ש מדנצ'יק ור"א מייזליש בשליחות אד"ש לבקר בישיבה, אצל ראש העיר ועוד אצל אישה נדיבה. ואד"ש אמר לפני נסיעתם שיחה קצרה. התוכן הוא: ויעקב הלך לדרכו ויפגעו בו מלאכי אלוקים כתוב במדרש מלאכים, ולפי פנימיות התורה (בזהר) זה הקב"ה ממש.

הם בעצמם אינם יודעים את מטרת שליחותם. היום נסע אד"ש לאוהל (כל ערב ר"ח נוסע לאוהל לכמה שעות).

מוצש"ק פ' נח, א' חשון תשכ"א

לשבת זאת הזמינו מבית הרב מסקולען שי' את פסח ריבר, את אחי בערל ואותי לשבות אצלם. מה שיכולנו להסכים זה רק לליל שבת, כי בש"ק הייתה התוועדות וכמ"ש לקמן. נסענו לוויליאמסבורג בבוס שעה לפני הדה"נ, מנחה התפללנו בביהכ"נ של ה"מלאכים", וערבית והסעודה - טיש היינו אצל הרב מסקולען שי' עד שעה 12:30.

הפגישה עם הסקולענער רב בוויליאמסבורג נ.י.

בעש"ק פ' נח, הגענו שלשתינו: פסח ריבר, אחי דוב ואנכי לסקולנר. הוא קיבל אותנו בלבביות. סוף סוף גדלנו אצלו בגשמיות וברוחניות. התחלנו לספר לו מגדולתו של הרבי והוא כנראה קצת נפגע. אני מתוודה שלא חכמתי מספיק בזה שסיפרתי רק על רביה"ק בו בזמן שהשורש ויסוד היהדות אצלינו נעשה ע"י הסקולנר.

נזכרתי כעת שכתבתי מכתב לסקולענער רב עוד בהיותו בבוקרשט - רומניה, בשנת תשי"ד, שלוש שנים אחרי שהייתנו בישיבת "תומכי תמימים" לוד, על מנת להסביר לו מה הן היתרונות של ליבאוויטשער ישיבה על ישיבות אחרות, כדי להפיס דעתו בזה שנכנסנו לישיבה שהוא ביקש מאמנו שלא תשלח אותנו לשם. והסיבה כפי הנראה כי מישהו לא קידש שם ליבאוויטש בבוקרשט. ולכן חפשנו במשך שנה שלמה, בשנות תשי"א-תשי"ב, ישיבה עם פנימייה שזה יהיה לרוחו ולא מצאנו. ובחב"ד מצאנו ועוד איך!

אחד הדברים שעשה עליו רושם שלילי היה שאותו אדם אמר שבחב"ד נשים לא חובשות פיאות נוכריות. (אותו אדם לא ראה זאת ברוסיה. וכי ייתכן לראות? בזמן שהיו צריכים להתחבאות מן הקומוניסטים יחבשו פאות נכריות כדי להכיר ביהדותן כו'?)

לכן כתבתי לסקולנר כבר בהיותי בן 17 את הדרישה החזקה והבלתי מתפשרת של הרבי לא להסתפק בכיסוי ראש במטפחת (לאשה הנשואה) כי אי אפשר לכסות את הראש כראוי אלא בפאה בלבד. כינסו את נשות הכפר והרב גרליק דיבר בנדון לכל נשות הכפר. ודברים נוספים כתבתי לסקולנר, כמה שלימוד החסידות מקרב את הנער לעבודת ה' ובדוגמאות מתלמידיו של הסקולנר עצמו. (ואכ"מ)

סעודת ליל שבת עשינו אצלו. אבל זה התחיל מאוחר בלילה, בינתיים נגשנו לראות מה בבית המדרש של סאטמער. נכנסנו, ולפנינו בית מדרש גדול, הרבה אברכים יושבים בשולחנות מפוזרים ולומדים גמרא, שו"ע ועוד, בבגדים לבנים ושטריימלך ורק בצד יושבים כעשרה חסידים עם **הסטמער רב** ומדברים למשל

בנין 770 בניו יורק

על מה "אבדה הארץ" על עזבם את תורתי. ולפי הפרוש שלהם, למה ארצנו הקדושה איבדה את השם "ארץ" (ישראל) ונקראת רק "ישראל"? בגלל כי עזבו וגו'. כלומר: בסאטמער לא ראינו "רבי" וחסידים, לא ראינו את "הראש" ואת תלמידיו, אלא משהו שחבל על הזמן לשוחח ע"ז ומכמה טעמים. ואז ראינו את "אשרינו מה טוב חלקינו, חסידי חב"ד, חסידי הרבי!".

בבוקר הלכנו כ-45 ד' עד לבית חיינו. ב-1:30 נכנס אד"ש להתוועד, והיו שלוש שיחות. שיחה א': אומרים בשם אדמו"ר הזקן שגם הסדר בתורה חשוב והמצווה הראשונה היא פרו ורבו, מאכן נאך אידן, להשפיע על עוד יהודי יהדות כו', וכן הוא גם בפנימיות התורה. דתורה שבכתב הוא "תניא" שכתב, אבל "תורה אור" הוא תורה שבע"פ כי לא הוא בעצמו כתבו אלא בניו ותלמידיו. ותו"א מתחיל בדרוש על הכתוב "כי כאשר השמים החדשים וגו'" היה ע"ז ביאור ארוך, למה לא מתחיל בפרשת השבוע ודווקא בפסוק מהמפטיר, ואח"כ ביאר ענין התשובה שצ"ל כדבר חדש.

שיחה ב': בעניין נח שלא הוכיח את בני דורו, ע"ד המסופר על אדמו"ר האמצעי שלא יכל לתת תיקון ביחידות למישהו, כי לא מצא דבר זה בעצמו אפי' בדקות, אבל בזמן נח, בדורות שלפניו לא היה ענין התשובה, לכן לא יכלו להוכיח כו'. ובעניין סימן הקשת לברית הביא קושיית רבי סעדיה גאון שלכאורה זה דבר טבעי, והעניין גם לפי פנימיות התורה, שלפני המבול לא הייתה קשת היות והעננים היו עבים וחומריים כ"כ שלא חדר בהם קרני האור, וענין המבול הוא הביטוש ואח"כ הזדכך החומר. זה מורה על ענין התשובה ששייך אפילו לצדיקים, עד למשיח שאתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (שהמשיח יחזיר גם

צדיקים בתשובה), ולא צריכים לחכות למשיח הכללי, אלא ליחידה שבנפש שהוא ענין המשיח הפרטי.

שיחה ג': לך לך מארצך. ללכת לשליחות הרבי ואזי יהיה כמ"ש הלאה והיה ברכה, הברכות נתונות לך, "אז מ'וועט ווערן בעלי-בתים אויף השתלשלות און מ'וועט זען אז די מניעות זיינען ניט קיין מניעות" (-שיהיו לבעלי- בתים על השתלשלות ויראו שהמניעות אינן מניעות), ההתוועדות נמשכה עד מנחה עד 3:15.

התוועדות במוצש"ק לפני חזרתנו ארצה

ההצגה של ר' שאול ברוק

באותו לילה, מוצש"ק פ' נח, התקיימה התוועדות ב-770 למטה באולם הגדול. השתתפו הנוסעים בצ'רטר ובראשם ר' שאול ברוק החסיד שיודע להתוועד כראוי; לידו ישב ר' זלמן דוכמן ועוד הרבה חסידים כ - מאה במספר. ראשון דיבר ר' דוד רסקין שהיה גם המשגיח בישיבה ב 770. התוכן: כיצד לבצע את ההוראות הקדושות של הרבי בחודש השביעי.

אח"כ התחילו לבקש מר' שאול ברוק שיתחיל להתוועד, אבל הוא אמר: "אני לא יכול. איני יודע איך". תלמידיו עוד מתל אביב שלמדו אצלו ברח' הרב קוק 16 , שר' שאול היה המשפיע שם לפני שנים, מאוד ביקשו שיתוועד כי הם הכירו את ר' שאול בדבורו השנון גם מלא הומור ושמחה. אבל הוא בשלו - לא יכול!

פתאום פתח פיו ר' זלמן דוכמן שישב ממש לידו (ר' זלמן זה היה מבוגר מר' שאול ברוק. בליובאוויטש, הבחורים הצעירים היו פונים לבחורים המבוגרים בלשון כבוד. לא "אתה" אלא "אתם". (ביידיש "דו" או "איר"). אך היות שר' זלמן היה מבוגר מר' שאול ברוק, הרשה לעצמו לפנות אליו במילה "'דו" = "אתה". וכך אמר ר' זלמן דוכמן: "דו קאנסט פרבריינגען" (=אתה יכול להתוועד). הוא אמר מילים אלו בהתרגשות כדרכו בקודש. "אתה פשוט לא רוצה! תתחיל כבר. נו!". זלמן דוכמן זה היה איש בעל התרגשות גדולה. אז ענה ר' שאול: "מה? להתוועד? כן. אני יודע! אני חשבתי שאתם מתכוונים שאני אעמוד ואומר דרשה

כמו דוד רסקין. זה אני לא יודע. אבל לשבת ולהתוועד אני יכול". ומיד פנה לדוד ושאל אותו: "דוד, למה קודם כשדברת, עמדת ולא ישבת?" ענה לו ר' דוד: "כי רציתי שכולם ישמעו". שאלו מיד ר' שאול: "ומה אכפת לך שלא ישמעו?" וכולם פרצו בצחוק. גם ר' זלמן הנ"ל צחק ושמח והיה בהתרגשות.

המשיך ר' שאול ברוק: "ברוסיה ישנה עיר בשם הומיל".

ר' זלמן בעל ההתרגשות מיד אומר בקול: "גם אני מהומיל!"

ר' שאול: "ושם חי יהודי (רב) בשם מרדכי יואל דוכמן"

ר' זלמן בזעקה: "זה הסבא שלי!"

ר' שאול: "למרדכי יואל היה לו נכד שקוראים לו שניאור זלמן".

זעק דוכמן: "זה אני!"

פנה אליו ר' שאול: "ר' זלמן אתם מבלבלים אותי". וכולם צחקו. וגם ר' זלמן שמח מאוד.

המשיך ר' שאול: " ומרדכי יואל אמר שכאשר הנכד שלו זלמן מתפלל, אז רבע מזה הוא מתכוון ברצינות". כולם פצחו בצהלה ור' זלמן שמח מאוד ובהתרגשות.

"צאתכם לשלום"

יום א' לך, ב' מר-חשון, שעה 1:30 יום

אתמול בערב ערכו סעודת מלווה מלכה "צאתכם לשלום" לכבוד האורחים מא"י, ולכבוד שליח למילנו, הרב משה לזר, ועוד אחד מלונדון שחזר אתמול בערב ללונדון. ומעניין שאד"ש פתח את וילון חלונו והביט אל הטקסי כל זמן היותו שם עד שכבר לא ראהו.

השתתפו הרבה מאנ"ש וזקניו. גם הרב חדקוב בא וגם הוא השמיע הרצאה מעניינת מאד. כל א' מזקני אנ"ש השמיע איך שצריכים להוציא לפועל, ואיך אנחנו צריכים לקיים רצון אד"ש ולהיות חסידים אמתיים. התוועדו עד 3 בלילה.

אור ליום ג', ד' מרחשוון תשכ"א, שעה 1 לילה

נמשיך בסדר של יום א'. נסעתי עם ר"ב בוימגרטן לברונקס, כדי למסור מתנת בר מצוה לבן אחיו של מר זהבי מנס ציונה. נסענו הרבה ובזבזנו זמן ובאמצע הדרך התחרטתי למה הצטרכתי להטריח את רב"ב שיסיע אותי, הרי הייתי יכול לטלפן לאיש שיבוא לקחת את המתנה, אבל בהגיעי לשם ראיתי כי מה' הייתה זאת, כדי שאדבר עם ילד הבר מצוה שיניח תפילין, ואח"כ ביום ב' ג' חשון בערב דברתי טלפונית עם אביו ג"כ בקשר לזה ועוררתי בו זיכרונות מביתו החסידי מפולין והבטיח לי שיפעל על בנו להניח תפילין.

ביום א' "לך" זכינו להיכנס ליחידות עוד הפעם.

ההכנה ליחדות השנייה - "צאתכם לשלום"

באותו יום שחזרתי מבראנקס, בערב נודע לי שהערב תהיה לנו יחידות כפרידה. הייתי מאוד עייף וגם רעב אבל הרי בעוד שעה - שעתיים היחידות, וכיצד אפשר ללכת לאכול? אזי ירדתי למטה לאולם החדש ונשענתי על ידי בשולחן. כעבור מספר דקות שמעתי קולות של הליכה. הרמתי את ראשי וראיתי את הרבנית "חיה מוסיא" צועדת צעידת חייל והביטה עלי במבט חודר. אז נדמה לי שאביה הרבי ריי"ץ לפני (רק הזקן היה חסר) אבל הפנים והמבט כמו בתמונת הרבי ריי"ץ עם השטריימל. כנראה הלכה לבקר את אימה הרבנית נחמה דינה. חזרתי להישען על השולחן, ופתאום מישהו נתן לי מכה חלשה על העורף באומרו: "בחור, מה אתה ישן, בוא לאכול!" זה היה ר' ישראל דוכמן. עניתי לו: "איך אפשר לאכול כאשר עוד מעט "יחידות"?!". ענה לי ר' ישראל: "היחידות תתחיל בעוד כשעתיים ובינתיים בוא לאכול, אז תיכנס לרבי בשמחה ולא להיפך". הלכתי אחריו, נתן לי סעודה כיד המלך, וחזרתי ל - 770 ואז הכריזו את שמי שמגיע תורי ליחידות. וכך ניגשתי לדלת של ג"ע התחתון בלי שום פתק.

גם ר' בערל קסלמן חיכה שם להיכנס ליחידות, ושאלני: "איפה הפתק שלך שתמסור לרבי?". עניתי: "אין לי פתק כי אין לי מה לשאול. בררתי כבר ע"י משלוח פתקים לרבי דרך המזכירות, וכבר קיבלתי תשובות". אמר לי ר' בערל:

"אם הרבי ישאל אותך מה רצונך? למה באת? קח מיד פתק וכתוב בקשת ברכה וכו'". מיד אירגנו לי דף וכתבתי עליו בזו הלשון:

ב' מרחשוון תשכ"א

אל כ"ק אדמו"ר שליט"א

מבקש אני את ברכת קדשו, שאזכה לקיים את הוראות אד"ש האמורות לי

ואת הקדושה והטהרה שספגתי בחודש השביעי לא תמושינה ממני ואהיה טופח ע"מ להטפיח הן בישיבת תו"ת לוד והן בשאר המקומות השייכים לי ולבריאות הגוף

משה אהרן בן פרידה טייכמן

זכיתי להיכנס ליחידות הפרידה בשעה 12:30 ליל שני פרשת "לך לך". רציתי להניח את הפתק על השולחן אבל הרבי לקח מידי מיד שנגשתי והציץ אולי שניה בפתק ואלו תוכן דבריו הקדושים במשך דקה שאמרם בפנים מאירות:

"דער אויברשטער זאלהעלפן
ס' זאל נתמלא ווערן משאלות לבבו לטובה
אין אלע ענינים וואס איר שרייבט
סיי אין תו"ת אין סיי אין אנדערע פלעצער
און נאך מערער וויפל איר זענט משער
און ס' זאל זיך צוטרעפן א שידוך מתאים בקרוב
וואס דאס וועט מוסיף זיין אין שמחה וטוב לבב
איר זאלט איבערגעבן א גריס אין אלע ערטער
ווי איר קומט, און שרייבן פון דארט בשורות טובות"

והנה תרגום היחידות בלה"ק:

"ה' יעזור שיתמלאו משאלות לבבו לטובה בכל העניינים שהנך כותב, בין בתו"ת ובין במקומות אחרים **והרבה יותר ממה שהנך משער**, ושימצא

שידוך מתאים בקרוב. שזה יוסיף בשמחה וטוב לבב. תמסור ד"ש לכל מקום שתגיע וכתוב משם בשורות טובות". (לא בקשתי שידוך, אבל הרבי ברך אותי בשידוך מתאים וב"ה שהצליח).

כאמור הרבי היה בפנים מאירות ושמחות עד שלא יכולתי להביט בפניו הק' כי כל הזמן הביט עלי ואני השפלתי עיני.

אד"ש היה בשמחה, און דאס האט ממש מחיה געווען. וכן שמעתי מכל הזוכים להיכנס ולצאת מהיכל קה"ק.

גם ביום ב' בלילה קבל אד"ש ליחידות את האורחים מא"י.

בחדר הקטן ע"י ביהמ"ד התאספו החסידים ליד שולחן עם יין, לקחו לחיים ורצו לשמוע מכל א' מה שאמר לו אד"ש. אבל דבר אחד מצער שאיני זוכר את פני קה"ק כיצד היה נראה בעת היחידות... כי אד"ש הסתכל הרבה פעמים עלי ולכן הורדתי עיני מתוך בושה. הייתי בשעה 12:30 לילה. דקה וחצי סה"כ, וזה הכניס בי הרבה שמחה וחיות.

היום אחה"צ היינו אחי, ריבר ואני אצל הרב מסקולען שי' להיפרד. שהינו שם עד אחרי 10 בערב, שוחחנו איתם הרבה מהתוועדויות שזכינו לראות ולשמוע אצל אד"ש וכו' וכו'. הוא אמר שהוא רואה כעת ב"ה, את פירות ישיבות תו"ת וחסידי אד"ש, גם הוא נכנס כמה וכמה פעמים ליחידות אצל אד"ש. וביקש אותנו שנשאר ידידים ונשמור על קשר מכתבים.

יום שמחה

ליל ד', ה' מ"ח, תשכ"א. שעה 2 לילה

יום שמחה הוא לנו, שאד"ש יצא להתוועד אור ליום נסיעתנו צלחה. זכינו לשמוע מפי קה"ק שלוש שיחות ומאמר. אד"ש יצא אלינו לאולם בשעה 10 עד 11:45. היות ואין לי מקום כבר ביומן ארשום בקיצור רק תוכן הנקודות. ובע"ה אקבל את שיחות הקודש ומאמרים אח"כ.

שיחה א': בעניין גדולה לגימה שמקרבת אפי' רחוקים (כנראה טעם להתוועדות

התוועדות 'צאתכם לשלום' אצל הרבי בימים ההם

של היום) שזהו ענין כריתת ברית שלא ייפרדו באמת, אם כי במקום יש הפסק אבל לא ברוח ובפנימיות.

תוכן המאמר (לפני המאמר בזמן הניגון שינוי הצורה הק') ד"ה אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה שמתוך כך זוכרהו. למה דווקא דבר הלכה, חלק זה שבתורה. וביאור העניין למעלה אל יפטר כו', חברו זה הקב"ה ויפטר אלו נשמות ישראל שיורדים למטה ע"י הלכה דווקא שזה רצונו העצמי שלמע' אפי' מעונג, שזהו עצמותו ומהותו. וכמו"כ למטה כשנפרדים צ"ל קשר פנימי ולא יהיה דבר המפסיק (ע"י דברים בלתי רצויים).

שיחה ב': בעניין מה שבליובאוויטש היו מכריזים במוצאי שמחת-תורה ויעקב הלך לדרכו. אחרי החגים והעניינים שכל א' הולך לדרכו כו', כ' אח"כ ויפגעו בו מלאכי אלוקים. בתנחומא איתא מלאכים לשומרו בדרך. ובזוהר (פנימיות התורה) "מלאכי אלוקים זה הקדוש ברוך הוא". הביא מעשה מסוף הזהר בעניין

שהרגיש אחד על השני השראת השכינה כי בא מרשב"י ומאן פני האדון ה' דא רשב"י. וזהו גם ההבדל בין ויפגע במקום, לויפגעו בו מלאכי אלוקים, שלפני שחזר משליחותו בעבודת ה' עד שהקים י"ב שבטים ושהיתה מיטתו שלימה, היה צריך להיות שהוא יחפש את המקום ובחלום, אבל אחרי השליחות ויפגעו בו בהקיץ ולא בחלום והם הלכו לחפשו. כך כאשר כל אחד ימלא את שליחותו, יהיה ג"כ כנ"ל, עד שיחזור ויתראה עוד הפעם.

בשיחה ג' הדגיש את העניין דכפר חב"ד שמשם יפוצו מעיינות החסידות חוצה. אחרי ההתוועדות התחיל אד"ש "ופרצת".

שכחתי לרשום שבשעה 8:30 נכנסו לקבל ברכת פרידה מאד"ש כל תושבי כפר חב"ד.

אין לי מילים ועטי עני מלהביע את רגשותיי בהתוועדות הנ"ל. היה כמה פעמים שאד"ש אמר: בדיוק כמו בן המלך, ששולחים אותו בשליחות ... כי בפנימיותם כולם נמצאים כאן...

באווירון בניו יורק לפני ההמראה שעה 3:50 אחה"צ יום ד'

אד"ש מסר ע"י חדקוב שכולם יצאו למטוס מ-770 ואד"ש יצא ועמד על המדרגות עד שנסענו כו'. בשדה התעופה ניו יורק היה "ופרצת". נסעו לשם הרבה מאנ"ש ותו"ת. דבר ברמקול הרב מנטליק. אח"כ דיבר ר' יצחק גרונר באנגלית: שנהיה טופח ע"מ להטפיח, מה שספגנו אצל אד"ש בכל מקום בואנו. אח"כ רקדנו ריקודים.

הרבי בכניסה ל-770 מלווה את נוסעי הצ'רטר הראשון

כעת לפני ההמראה. אנ"ש עומדים למעלה מנפנפים בידיהם ושרים ניגוני שמחה. כל אחד איחל לחברו הנוסע שנזכה להתראות בבית חיינו אצל אד"ש בקרוב. כי לא נפרדים, כי בפנימיותנו אנחנו אצל הרבי ורק לשליחות שולחים אותנו לעשות מחושך אור וכו'.

וברגשותיי כעת לא אוכל להבין איך אפשר לא להיות אצל הרבי שליט"א בחדש השביעי.

בשעה 4 יום ד' אחה"צ יצאנו לשוט ע"פ הארץ...

ע"כ היומן

כשהגענו ארצה, בשדה-התעופה, נכונה לי הפתעה נעימה: חניכַיי היקרים קידמו את פָּנַי, חניכיי מהישיבה בלוד. הם, יחד עם המדריך ר' יצחק מנדלסון שי'. קבלת הפנים שלהם הייתה בשירה ובזמרה. הם שרו לפָנַי את השיר שלימדתים לפני הנסיעה לרבי.

"חיילי המלך אנו כאן

מישיבת תומכי תמימים נצא ונלחם

את מלחמת משיח" וכו'

המילים הותאמו לשירו של ר' בן ציון שם טוב המתחיל במילים: "מיארמי האדמו"ר.." שבמקורו בשפה הרוסית.

עודני מתרגש עמהם, והנה צף בזיכרוני מחזה מלבב מתקופת שהייתי בבית חיינו. היה זה באחד הימים, עם סיום תפילת שחרית ב 770. שני רבנים חסידיים נשארו עומדים בטלית ותפילין, לאחר התפילה, ושוחחו באחווה שיחת רעים. אלה היו ר' שאול ברוק ור' אברהם הערש כהן. מה היה שיחם ושיגם? סיפורי חסידים מאלפים.

וכך סיפר ר' שאול: המשנה בסוף מסכת פאה אומרת: "וכל מי שאינו לא חיגר, ולא סומא ולא פיסח ועושה עצמו כאחד מהם, אינו מת מן הזקנה עד שיהיה

כאחד מהם". אם כן, שאל ר' שאול: "אם אחד יחקה את הרבי, האם גם הוא יהיה רבי?! "

ר' שאול שואל, וגם עונה: "אכן! אם יחקה אותו בדיוק, במחשבה, בדיבור, במעשה וכן בכוחות הפנימיים, יהיה רבי".

נענה ר' אברהם הערש כהן וסיפר סיפור משלו:

ר' הלל מפאריטש החליט פעם להדר מאוד בפסח, כדי לא להיכשל ח"ו באיסור משהו חמץ. לכן קיבל על עצמו לא לאכול שום מאכל בפסח, אלא אך ורק תרנגול הודו. וכך אכן עשה. צלו עבורו תרנגול שלם, תלו אותו בצווארו לתקרה, ובכל יום היה חותך חלק מן ההודו ואוכל. שמח ר' הלל, שהנה, השנה, אין לו לחשוש כלל מכל שמץ של חמץ! הלא רק תרנגול הודו נכנס לפיו!

אולם אבוי! ביום השביעי של פסח, כאשר חתך את החלק האחרון, מן הצוואר - חשכו עיניו: גרגר גדול של חיטה היה מונח על קצה צוואר התרנגול! חיטה, חיטה אמתית! כה חרה לו הדבר, שאחרי הידורים כה מפליגים ארעה לו תקלה כה חמורה. מי יודע? הרי החיטה לא נשמרה כלל! אולי נרטבה? ואולי חלק מהחיטה הקרין למטה יותר, וכך עבר על איסור משהו חמץ בפסח?! כך הפך במחשבתו, מיצר ודואב, מתחבט ומצטער, עד אשר נפלה עליו שינה. והנה בחלומו נאמר לו: "הדבר ארע לך, בכוונה, כדי להודיעך, שלא בשמים היא"; "אל תצדק הרבה", "לא דייך מה שאסרה עליך תורה?" ועוד ועוד כנ"ל. "אל תמציא הידורים שאינם כתובים בשולחן ערוך"! וכו'.

הבין ר' הלל, כי אכן, אם אדם סומך על עצמו בלבד - [ולא על ה'] - אין בכוחו להישמר מחמץ. זוהי משימה כמעט בלתי אפשרית בכוחות אנושיים. כך שעלול הוא למעוד מאד ר"ל. רק ה' הוא היכול לסייע לא להיכשל. לכן אין לנו אלא להישען על אבינו שבשמים. אכן ניזהר מחמץ. אך לא נינזר מאכילת דברים טבעיים שה' ברא. אלא נאכלם בזהירות יתירה, תוך ביטחון והסתמכות על בורא העולם. והוא יסייענו וישמרנו מאיסור חמץ.

פרק תשיעי

לימוד כתיבת סת"ם וקבלת סמיכה לרבנות

לימוד כתיבת סת"ם

ר' ישראל גרוסמן
ראש הישיבה

כאמור, האווירה בישיבתנו הקדושה הייתה עמוסה בלימוד מעמיק בנגלה, בחסידות, ובמסירת שיעורים בבתי הכנסת ובישיבות תיכוניות. אצלי אישית נוספה גם הדרכת הנערים הצעירים. כמו כן הייתי שקוע בפעילות הבלתי נלאית להקים גן ובית ספר חב"ד בנס ציונה ולהחזיקם. והנה נוספה לרשימת הפעולות משימה חדשה: לימוד סת"ם. היה זה ביוזמתו של ראש הישיבה ר' ישראל גרוסמן. הרב גרוסמן כלל בחובו הן בקיאות ולמדנות מעמיקה והן אהבה ומסירות לכל אחד.

כך, לדוגמה, הוא היה בקי בש"ס כפשוטו: ראיתי אצלו ספר עבה שכלל בתוכו את כל הש"ס בבלי, **ללא** רש"י ותוספות, אלא גמרא בלבד! ובאותו ספר היה מכין שעור נפלא לבחורים בישיבה הגדולה! כלומר, הוא קרא אך ורק את מילות

הגמרא, וכבר עברו במוחו כל פירושיהם של רש"י, תוספות, מפרשים ועוד ועוד - ועל פי זכרונו הוא הכין שיעור, פלפול הממזג את כל הפירושים לכדי בנין אחד מפואר! עד כדי כך הייתה עצומה בקיאותו!

אך בנוסף לכך הוא היה גם דואג לבחורים, מתעניין בבעיותיהם ופעיל מאוד בייסוד פנימיות לנוער במסגרת "אגודת ישראל". כך הציל ילדים רבים מציפורני הכפירה וכו', וכל זאת פעל מתוך מסירות נפש (סופר על כך במלאת עשר שנים לפטירתו בעיתון "המודיע" ובשבועון "כפר חב"ד" ערב שבת קודש כי תשא פרשת פרה תשע"ז). לכן, בגלל אהבת ישראל שבו, ארגן קורס ללימוד כתיבת סת"ם (ספרי תורה, תפילין ומזוזות). הקורס התקיים באזור ישיבתנו בלוד, והוא הציע אף לי להשתתף בו.

ואכן, עברתי את הקורס, קבלתי תעודה מהרבנות הראשית, ואף כתבתי חמש מזוזות. אבל הלא הסופר נדרש להתאמץ מאד, לא לנגוע אות באות וכד'. בשל כך נתקפתי מיד בכאבי עיניים ובכאבי ראש כתוצאה מהכתיבה והדיוק הנדרש בה. אזי, לצערי, רופא העיניים אסר עלי לעסוק בכתיבת סת"ם. את חמש המזוזות מסרתי לר' אפריים וולף ע"ה, וקבעו אותן בבניין הישיבה החדשה "תומכי תמימים" בכפר חב"ד שעברה מלוד בשנת תשכ"ג-כ"ד.

באחד המכתבים שדיווחתי לרבי בשנת תשכ"א אף שאלתי את הרבי על אודות כתב חב"ד או כתב "ליובאוויטש". על כתב זה שמעתי מבעריש רוזנברג ע"ה שסיפר בשם ר' ישראל נעוולער ע"ה: אדמו"ר הזקן שלח את הסופר שלו, ר' ראובן סופר ע"ה, לכתוב צורת אותיות כאלה, שיתאימו גם לפי כתב "בית יוסף" וגם לפי כתב האריז"ל. אותו כתב שר' ראובן סופר צייר הוא מתאים. שכן יש מספר אותיות משעטנ"ז ג"ץ שלפי ה"בית יוסף" כותבים אותם ב-ז' ולפי האר"י ז"ל כותבים אותם ב-ו'. לכן, כדי שיתאים לפי שניהם, רשם ראובן סופר כְּתַב באות שבין ו' ל- ז'. כך, שאם תרצה, היא נראית כ-ו', ואם תרצה, היא נראית כ-ז'.

ענה לי על כך הרבי במכתבו מיום י"א תמוז תשכ"א. הרבי ציין, שהוא לא שמע על כך. לכן הציע לי הרבי לברר בארץ אצל זקני אנ"ש הסופרים, או אצל אלה שקיבלו מסופרי אנ"ש. וזו לשונו הקדושה של הרבי:

"לא שמעתי בזה במיוחד, ובכלל הנוהג שנמסר זה מסופר לסופר (פא"פ [=פנים אל פנים]. בכתי"ק). ולכן יברר באה"ק ת"ו [=בארץ הקודש תיבנה ותיכונן] אצל זקני אנ"ש - הסופרים או שקיבלו מסופרי אנ"ש".

מכתב קודש זה בנדון "כתב חב"ד" הרעיש את כל רבני אנ"ש!

חלק מן הרבנים אמרו שבכתיבה זו נדרש דיוק גדול וזהירות עצומה. שכן לפעמים, כאשר משתדלים לכתוב אות שתתאים גם ל- ו' וגם ל- ז', פוסלים אות זו, כי בלי דיוק מיוחד יצא שזה גם לא ו' וגם לא ז'. מעניין, שהמגילה שכתב הרבי מהר"ש והצילום שלה מופיע בספר "תולדות מהר"ש", פרי עטו של הרבי; ראיתי אותה במו עיני בספריה ב-770, ושם הכתב מתאים למסופר לעיל.

ועם זאת, שמעתי שבתפילין של הרבי נכתבו הפרשיות באותיות האר"י ז"ל. בחוברת "מזוזה" שהו"ל "מכון ליובאוויטש", כתב הסופר ר' שמשון כהנא שי' צורת אותיות לפי הבית יוסף, לפי האריז"ל ולפי מסורת חב"ד[17].

בבית הכנסת "המרכזי" בכפר חב"ד ישנו ספר תורה שכתב אותו ר' שלום מיכאלשווילי באותיות של כתב חב"ד. ר' שלום למד את הכתב הזה מר' שמשון כהנא, ובהנחיה של הרב משה לנדא ז"ל, אב"ד ב"ב, ושל ראש ישיבת תו"ת כפר חב"ד, הרב יעקב כץ ז"ל.

לסיכום, נראה, שכלל וכלל לא פשוט לכתוב בכתב חב"ד, אם כי יש הבקיאים ומומחים בכך ביותר.

קבלת סמיכה לרבנות

כיום ידועה לכולם הוראתו של הרבי ללמוד הלכה ולקבל סמיכה לרבנות. הרבי אף הדגיש שראוי לעשות זאת עוד טרם החתונה. אכן, בזמני עדיין לא התפרסמה ההוראה הזו. אולם הקב"ה סובב את הנסיבות כך, שבשנים הראשונות לאחר נישואיי, תהיה אף לי הזכות למלא את רצונו הקדוש.

17. חוברת זו מצויה אצלי, שכן גם לי היה חלק בעריכתה.

היה זה בסוף שנות ה'כפים'. באותה עת משרד החינוך דרש מאתנו, המורים בבתי הספר התיכוניים, להשלים את לימודנו לתואר .B.A. לנו, לבחורי הישיבות לשעבר, לא היה צורך ללמוד באוניברסיטה משך שנים. הדרך הייתה קצרה יותר. נדרשנו להגיש אישור על לימוד בישיבה מספר מסויים של שנים; ללמוד שנה אחת בלבד באוניברסיטת בר-אילן; ותנאי אחרון - להגיש תעודת "סמיכות לרבנות".

ואמנם, אישור על שנות לימוד בישיבה קיבלתי, כמובן, מהמנהל, ר' אפרים וולף ע"ה. בבר אילן הקימו עבורנו מסגרת מיוחדת של "קורס ר"מים" למשך שנה אחת בלבד. ועתה ניצבה בפני המשימה ללמוד ל"סמיכות לרבנות". ואכן, נכנסתי אז ללמוד ב"כולל" בכפר חב"ד, וכמובן המשכתי ללמוד ולשנן את ההלכות גם בשובי הביתה. לא היה זה קל להתרכז בבית קט עם זאטוטים רועשים. אולם זוגתי התאמצה מאד לשמור על שקט, 'כי אבא לומד תורה'. וכך, הודות למאמציה התמידיים, סיימתי את החומר כולו.

אזי הוסמכתי לרבנות על ידי המרא דאתרא דכפר חב"ד, הרב גרליק ע"ה, וכן על ידי הרב אבוחצירא ע"ה, מרא דאתרי רמלה ולוד; עם האישורים הללו נסעתי להיכל שלמה בירושלים, ונבחנתי בע"פ בפני שלושה רבנים ראשיים: הרב אליעזרוב, חסיד חב"ד, הרב עֲדָיָה והרב בן שמעון. תחילה נשאלתי כמה שאלות בשולחן ערוך יורה דעה "איסור והיתר". לאחר מכן הם ביקשוני לומר כמה חידושים, "כדי שנוכל ליהנות מהם". או אז חזרתי בפניהם את אשר כתבתי בנושא השליחות, על "שלוחו של אדם כמותו". הארתי את הנושא בהסבריו הקדושים והבהירים של הרבי - ופני הרבנים הבוחנים האירו מהנאה...

אגב, עם תום שלב הבחינה באיסור והיתר הדגשתי בפניהם, שאין ברצוני לשמש כרב פוסק הלכות, אשר על כן גם לא עשיתי שימוש. אלא למדתי ונבחנתי כדי שאדע אילו שאלות יש לשאול רב בפועל.

כך גם ארע בישיבתו של החתם סופר בפרשבורג. לישיבתו של הרב הגאון והקדוש רבי משה סופר הגיע אדם עשיר, כדי לתרום ולתמוך בישיבה. באותה עת למדו בישיבה ארבע מאות תלמידים. תמה העשיר: "וכי הונגריה זקוקה

לארבע מאות רבנים? הרי מספיק לה ארבעים!", נענה רבי משה סופר ואמר: "אני אינני מגדל רבנים. אני מגדל יהודים שרוצים לתמוך ולשמוע בקולו של רב מוסמך"!

פרק עשירי

תקופת החתונה

הברכה לשידוך

כאמור, בהיותי אצל הרבי בתקופת חגי תשרי תשכ"א, זכיתי להיכנס פעמיים ליחידות.

ביחידות השנייה נכונה לי הפתעה מדהימה: מבלי שאבקש כלל, הרבי בירך אותי פתאום שאמצא את זיווגי! וכך היו מילותיו הקדושות:

ס' זאל זיך צוטרעפן א שידוך מתאים בקרוב שזה יוסיף בעבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

התרגום:

ה' יעזור שימצא **שידוך מתאים** בקרוב, שזה יוסיף בעבודת ה' בשמחה ובטוב לבב.

ברכה זו הייתה ממש בהתעוררות מלמעלה. שכן עניינים גשמיים לא עניינו אותי כלל, ובכלל לא בקשתי עליהם. ואכן, באמת במשך אותה שנה היו לי הצעות שידוכין רבות. אבל ברכת קודשו של הרבי הייתה **שידוך מתאים**, ואלו כל אותן הצעות לא היו מתאימות כלל וכלל.

בפועל, מיד עם חזרתנו מהרבי בתחילת שנת תשכ"א, נשאבתי שוב לכל עיסוקיי

ניסן תשכ"א בנס ציונה

הרבים: הן לעבודת ההדרכה וההשפעה בישיבה הקטנה של תומכי תמימים לוד; והן להתעסקות עם גן חב"ד בנס ציונה ואישורו על ידי מפקחת הגנים מטעם משרד החינוך.

בינתיים, כל אותה שנה, זרמו אלי הצעות שידוכין רבות. אך אף הצעה לא התאימה. הנה התקרבה השנה לסיומה... ופתאום קיבלתי מכתב מהרבי! היה זה מתאריך י"א תמוז תשכ"א. מה כתב הרבי במכתב? הוא זירז אותי ועודד אותי להתעסק במרץ בענייני שידוכין... ואלה הן מילותיו:

"...התקווה חזקה שמתעסק בענייני שידוכין במרץ.."

לא הבנתי: למה כותב הרבי את המילה 'במרץ'? מה פירוש המילה הזו בכלל?

תהליך השידוך 'במרץ'

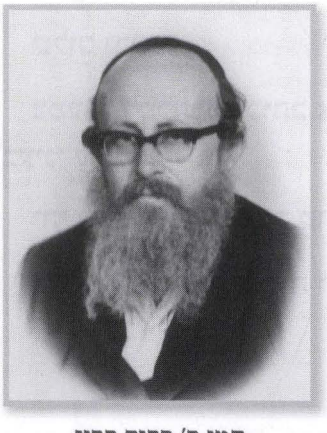
תמיהתי זו התבהרה ברגע שהגיע השידוך המתאים, לאורך ימים ושנים טובות. וכך התגלגל הדבר:

לחמי ר' ברוך פריז ע"ה הייתה הוראה מהרבי, כי כאשר לבתו בכורתו שרה תחי' ימלאו ח"י שנים, אזי ידאג לשדך אותה. יום הולדתה של בתו היה ביום א'

מנחם אב תשכ"א. בו ביום החל ר' ברוך להתעניין על אודות בחור טוב. הוא שאל את הרמי"ם, שאל את המשפיע בישיבה, ר' שלמה חיים; ומאחר שר' ברוך בעצמו לימד אז בלוד, הוא בעצמו שם לב לבחורים שיתאימו לבתו. הנשאלים הצביעו עלי, שאני יכול להיות מתאים. ואכן, ר' ברוך התייחס לחוות דעתם ברצינות, בפרט שגם קרוב משפחה שלו אישר את היותי מועמד מתאים לכך.

אך בפועל, הוא עדיין לא הציע את השידוך, עד שהיה עד לדרמה שהתרחשה בחדר האוכל: ר' ברוך נכנס לחדר האוכל של הישיבה, בחן בעיניו את הבחורים הבוגרים. והטה אזנו לשיחם ושיגם ולהתנהגותם. לפתע קלטו אוזניו נזיפה רמה שהשמיע אחד הבחורים: "למה אתה מענה את הזבוב הזה! הרי זה צער בעלי חיים, ויש דעה שזה אסור מדאורייתא!". מיהר ר' ברוך לאתר את מקור הקריאה הזו. מיד צדה עינו בחור אחד, היושב וצד זבוב, ומכסהו בכוס על השולחן; ובחור אחר מוחה בו. עניין אותו לדעת מיהו המוחה. כשהביט בו, גילה, שזהו בדיוק משה אהרן טייכמן, הוא ה'תמים' שכבר קבל עליו חוות דעת כה חיובית מרבים. והנה מתברר שהוא גם ירא שמים וגם בעל מדות טובות. בו ברגע החליט ר' ברוך לגשת מיד להצעה זו.

למעשה, עוד לפני אותו אירוע הוא כבר דיבר עלי עם ר' יצחק מנדלסון, המדריך הראשי בישיבה. שהרי עבדנו ביחד עם התלמידים בהדרכה. הוא אף ביקש ממנו להציע לי את השידוך. אך בינתיים ר' יצחק מנדלסון לא פעל מאומה בנידון. החליט ר' ברוך שהוא יארגן את השידוך בעצמו: כאשר אני אגיע מה"פרדס", שם הדרכתי את הכתה הגבוהה, הוא בעצמו ייגש אלי ויציע לי את בתו.

חמי ר' ברוך פריז

וכך היה. ברגע בו הגעתי מה'פרדס', קרא לי ר' ברוך, הכניסני לחדר, סגר הדלת ושאלני: "האם אתה מעוניין בשידוך?" "כן". עניתי. והמשכתי לגלות לו: "הרבי גם ברכני **לשידוך מתאים** בקרוב, ובמכתב האחרון שזכיתי לקבל,

הוא מזרזני לעסוק בענייני שידוכין ומדגיש **במרץ**". התפעל חמי, וענה לי: "אני אעזור לך וגם במרץ. את בְּתִי, את בכורתי אתן לך! שמה שטערנא שרה על שם הרבנית של הרבי רש"ב. ולך הרי קוראים משה אהרן. משה- רעיא מהימנא. אהרן - שושבינא דמטרוניתא". הופתעתי מאד. הן שרה פריז זו אינה "עוד בחורה" לפגוש! הרי היא פועלת בשליחות הרבי בנס ציונה! היא הינה המחנכת של כתות א-ב בנות בבית הספר שהקמתי!

אך ר' ברוך פריז לא שת לבו להפתעתי. אלא המשיך בנימה מעשית ותכליתית: "כבר נעשה זאת מיד. מחר תפגשו אצל אחותי גיטעלע גליצינשטיין בשכון - כאן"!

ואכן, כך היה: נפגשנו מספר פעמים והחלטנו לשאול על כך את הרבי. כתבתי לרבי על הצעת השידוך עם שטערנא שרה פריז תחי'.

הסכמת הרבי לשידוך

כעבור שבועיים קבלנו מכתב הסכמה מהרבי, בזו הלשון:

ב"ה ח' אלול תשכ"א
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה,

במענה למכתבו שכותב אודות הצעת נכבדות וכבר התראו זע"ז וישר הדבר בעיני שניהם.

יהי רצון שיהיה בשעה טובה ומוצלחת ולבניין בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשורות טובות ולכתיבה וחתימה טובה

חי"ק של הרבי[18]

18. את צילום המכתב ראה להלן, עמ' 452 מכתב מס' 7.

גם שרה קבלה מכתב הסכמה מהרבי בזה הלשון:

שטערנא שרה תחי'

ברכה ושלום

מאשר הנני קבלת מכתבה אודות הצעת הנכבדות, וכאמור לעייל - יהי רצון שיהיה בשעה טובה ומוצלחת ולבניין בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשורות טובות ולכתיבה וחתימה טובה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ש.מ. סימפסון

מזכיר[19]

במכתב זה נראה שהמזכיר החתום סימפסון הוא כתב יד קודשו של הרבי. הרבי בעצמו חתם בשמו של סימפסון. אפשר לוודא זאת מחתימות סימפסון על פנ"ים, שהמזכיר בעצמו חתם.

יש שואלים, האם אפשר לומר שברכתו של הרבי ל'שידוך מתאים בקרוב' לא התקיימה במלואה אלא למחצה? אכן, ב"ה השידוך מתאים, אבל התהליך נמשך לא בקרוב, אלא קרוב לשנה! תרץ זאת נכדנו היקר, ברוך יעקובוביץ שי': זה כן התקיים בקרוב! כי אז גרתי בנס ציונה, ושרה עבדה שם אז. כך, שזה היה קרוב במקום. לא קרוב בזמן.

הסבר זה מתאים לסיפור שארע עשרות שנים לאחר מכן. אחת הנערות חיפשה שידוך זמן רב, ולשווא. לכן נסעה לרבי, לבקש את ברכתו הקדושה. כשעברה לידו בעת חלוקת הדולרים, ביקשה ממנו ברכה לשידוך. ענה לה הרבי: "כי קרוב אליך הדבר מאד". נרגעה הבחורה. היא הייתה בטוחה, שמיד בצאתה מאת פני הרבי, תגיע אליה הצעת השידוך הנכספת... אך בפועל חלפו עוד שנתיים תמימות עד שהשתדכה ובאה בברית הנישואין. כל אותה עת הייתה בתמיהה רבה: מדוע אמר לי הרבי "כי קרוב אליך הדבר מאד"? הרי זה כלל לא היה קרוב! שנים

19. את צילום המכתב ראה להלן, עמ' 454 מכתב מס' 8.

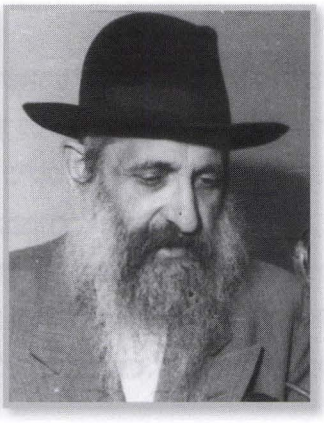
רבות לאחר מכן, הגיעו בני הזוג לחצר הרבי להתפלל. הם ביקשו לראות את סרט הוידיאו, בו הרבי מברך אותה. או אז הבחינו לתדהמתם, שהבחורה הייתה האחרונה בטור של הנשים, ומיד אחריה החל הטור של הגברים, כשהראשון שעבר לפני הרבי היה....בעלה! אכן, הוא היה קרוב אליה מאד... לא בזמן, כי אם במקום גשמי... אולי גם אצלי התקיימה ברכת הרבי 'לשידוך מתאים בקרוב' בעבודתה של אשתי בנס ציונה, מקום מגוריי...

פלא: במכתב ההסכמה לשרה הבחנתי בתופעה פלאית, לא מצויה כלל, כמעט: שום תאריך אינו מופיע במכתב שלה! זהו מכתב נדיר, שכן כל מכתב אחר שיצא מהרבי למישהו, היה מתוארך.

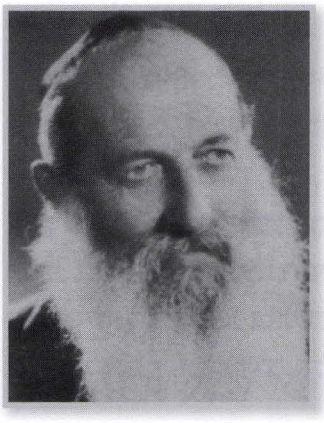
שני מכתבי ההסכמה - אלי ואל שרה - יצאו באותו יום מניו יורק. ניתן להבחין בכך על פי חותמות הדואר 21 לאוגוסט 1961. המכתב אלי נשלח לישיבה בלוד בת"ד 46; ואלו המכתב לשרה נשלח אל ברוך פריז כפר חב"ד, אבל מופנה אל שטרנא שרה תחי'. מעניין, שבנוסח ההסכמה והברכה אליה מופיעות המילים "וכאמור לעיל". משמע מכאן, שגם חמי ברוך פריז קיבל מכתב הסכמה. אך אין הוא מצוי ברשותנו.

הווארט

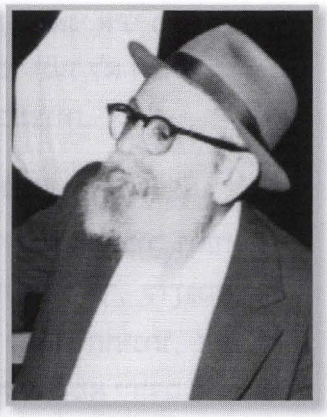
בשמחה רבה התקיים הווארט שלנו. היה זה בתאריך מיוחד - ביום ח"י אלול תשכ"א. גם המקום היה מיוחד ביותר: בכפר חב"ד, בביתו של מורי וחמי ר' ברוך וחסיה פריז. אני חזרתי את

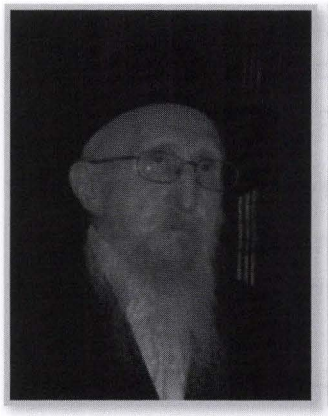
הסבא ר' רפאל נחמן כהן - זיידע פאלע

הדוד ר' לייב כהן

הדוד ר' אברהם דוד ינובסקי

הדוד הרב חנוך גליצינשטיין

המאמר ד"ה "על שלושה דברים העולם עומד" ת"ש, שהרבי הריי"צ אמרו בחנוכת בנין 770 בברוקלין.

ומי ומי היו המשתתפים? אנשים מכובדים מאד הגיעו אלינו: קרובי משפחתנו האהובים: הסבא ר' רפאל נחמן (פאלע) כהן, דוד לייבע כהן אחיו, גיסו של הסבא פאלע ר' אברהם דוד ינובסקי שהיה בן דוד של הרבנית חנה אם כ"ק אדמו"ר נשיאנו; דוד הכלה ר' חנוך גליצינשטיין, ועוד קרובי משפחה.

פתע הוקפתי בחסידים גדולים וידועים. הפכתי להיות נכד לר' אברהם פריז, לר' פאלע כהן! נעשיתי חתן לר' ברוך פריז. מי, בעצם, היה חמי, ר' ברוך?

לדמותו של מורי וחמי החסיד ר' ברוך פריז

מורי וחמי, החסיד ר' ברוך פריז גילם באישיותו אהבת תורה, יראת שמיים, וזריזות מופלאה לכל מצוה. - בבחינת רץ כצבי וגיבור כארי. הוא ממש היווה דגם למסירות נפש הן לחינוך ילדיו והן לכל דבר שבקדושה.

ר' ברוך נולד בוויטבסק, בחג השבועות תרפ"א. כך שהקשר שלו עם התורה היה מיוחד כבר מלידתו. כל ימי חייו הקצרים היו ספוגים לימוד תורה, קביעות בנגלה ובחסידות ועבודת התפילה. אך יחד עם זאת, הוא הקפיד לשמור על זמן תפילה בזמן, מתוך יראת שמים מוחלטת. הוא מעולם לא נרתע משום קושי, והדבר ניכר בו כבר בקטנותו.

מספרים במשפחה, שבהיותו בגיל שלוש, חלפה בדרכו חתולה. אך הוא לא

חמי ר' ברוך פריז

נבהל, אלא מיד הכריז באומץ: "אני איני מפחד"! והמשיך לצעוד הלאה. כך כל ימיו לא הפריע לו דבר לעבודת ה' ולדביקות במצוות.

אהבת תורה במסירות נפש

לימוד התורה היה אצלו חוק ולא יעבור. וזאת, עד כדי מסירות נפש, כפשוטו. כך, לדוגמה, כאשר גר בירושלים מיד לאחר חתונתו, היה לומד גם בלילות. אך הוא חשש שמא יירדם בעת הלימוד. לכן היה שם את כפות רגליו בקערה מלאה מים, וכך למד גמרא או חסידות. על הלימוד הזה הוא לא ויתר גם בעת מלחמה, ואף בעת סכנת נפשות:

הספר שהציל

היה זה במלחמת תש"ח, בירושלים הנצורה. ירושלים רעשה מרעמי היריות, וכל בני המשפחה ירדו למקלט. אך חמי החליט, כהרגלו, שחבל על הזמן. לכן נשאר בבית ללמוד, ולא ירד עם כולם. באותו יום הוא למד ספר חסידות חדש, שעדיין לא הודפס, אלא הגיע לחמי בכתב יד. חמי למד בכתב היד בהתלהבות רבה. הוא לא שת לבו כלל להפגזה הקשה, אלא דבק בלהט בתורה. וה' הגן עליו: תוך כדי לימוד, הרים את כתב היד, כדי לראות טוב יותר. באותו רגע ממש חדר כדור לביתו וטס ישירות אליו. אך הוא נתקע בספר, ונעצר שם.

סימן מובהק

כשהציעו לרב אפריים וולף את אחות חמי, דודה פסיה, כתב הרבי הריי"צ לאבי הבחור: "חז"ל אמרו 'הנושא אישה יבדוק באחיה'. **ובנידון דידן, ת"ל די ומספיק הסימן מובהק הזה. יעזור השי"ת לידידי תלמידי היקר התמים והי"א מו"ה ברוך שי' אחי הכלה תחי' שיצליח בלימודו ויראת אלוקים**". הרבי הריי"צ ביסס את הסכמתו לשידוך של אפריים וולף על יראת השמיים וההתמדה בלימוד של חמי, אחי המדוברת.

השקעה משתלמת

כאשר חמי חיפש עבור ילדיו שידוכים, התעניין יותר מכל אודות לימוד התורה של המוצעים. חמי הסביר למשפחתו, כי רצונו בחתנים יודעי ספר, הוא דווקא חישוב מסחרי: כאשר מישהו עושה שידוך עם בחור עשיר, הרי במשך הזמן הכסף נעלם, ואילו כאשר משתדכים עם ידע תורני, זו השקעה בטוחה לטווח ארוך. והיא משתלמת מסחרית.

לימוד תורה מתוך אהבה ושמחה

וכך אני זוכר אותו כאשר נכנסתי למשפחה: כל יום הייתה לו קביעות בנגלה ובחסידות עם כל מיני חסידים למדנים. הוא בעצמו היה הולך אליהם בלילות, ברוח ובגשם, כדי ללמוד בחברותא. אך הוא לא הסתפק בקביעויות הללו. אלא גם כאשר שב לביתו, וסעד ארוחת ערב, לא עלה על יצועו לפני שלמד פרק משניות! ולא היה זה באופן כפייתי, כדי לצאת ידי חובה. אלא הוא פשוט התענג ללמוד תורה. הלימוד הזה היה כה אהוב עליו, עד אשר עוד טרם צעד לקחת את ספר המשניות, כבר התחיל לנגן ניגון שמח.

יראת שמיים

ר' ברוך היה שומר על חומרות והידורים בכל הליכותיו. והנה מספר דוגמאות:

שני כזיתים מצה בבת אחת: ישנה דעה בשולחן ערוך, לאכול בליל הסדר שני כזית מצה בבת אחת. כמובן, הוא הקפיד על כך תמיד. אך באחת השנים ארע, שתוך כדי אכילה הפסיק פתאום לנשום. פניו האדימו, והוא כמעט נחנק. כנראה חדר משהו לקנה הנשימה, וחסם לו את כל האוויר. מיד מיהרו אליו והרימו את ידיו. וברוך ה', בחסדי ה' הקיא את כל הגוש הענק של המצות. אולם הוא לא חשב לוותר על ההידור. כאשר נרגע, אמר: "הרי לא יצאתי ידי חובה של אכילת מצה". מיד חזר והכניס לפיו שני כזית מצה, ואכל אותם תוך מספר דקות. אך הפעם - בזהירות...

התעוררות פלאית מניתוח לשם קריאת שמע: פעם נדרש לעבור ניתוח ביישור המעיים. כמובן, היה זה ניתוח בהרדמה מלאה. אך הוא הלא שמר על קלה

כחמורה, וחשש שלא יוכל מחר בבוקר לקרוא "שמע" בזמן. מה עשה? הוא סיכם עם אחד מבניו, שיבוא למחלקת האשפוז לפני זמן קריאת שמע, יביא לו נטילת ידיים ויקרא עמו "שמע". שמע זאת הרופא, ואמר לאחות בביטול: 'זה יהיה בלתי אפשרי. עוד לא קרה, שאדם יתעורר כעבור שעות מעטות כל כך אחרי הרדמה'. ומה אכן ארע עמו? לא היה צורך בשום שעון מעורר. שכן השכם בבוקר, עוד טרם הגיע הבן להעירו, כבר התעורר מתרדמתו. עדיין לא היה מסוגל לדבר, אך רמז בידיו לאחות, שתגיש לו מים ותיטול ידיו לסירוגין. היא כמובן לא הבינה אותו. גם אף אחד מהצוות הרפואי לא הבין אל מה ירמזו תנועותיו. עד שהגיע בנו והביא לו מים. אזי נטל חמי את ידיו לסרוגין וקרא "שמע" בזמן. כל כך היה חרוט בנפשו הקיום של כל מצוה, עד אשר גופו התעורר מעצמו לשם כך! וזאת, למרות שמצד הדין היה פטור, בהיותו אנוס! תופעה שכזו מתרחשת רק אצל אדם ירא שמים כמו חמי ר' ברוך.

חנוך לנער על פי דרכו

גם את ילדיו, בניו ובנותיו, חינך ליראת שמים, דהיינו נטילת ידיים ליד המיטה, ברכות השחר, אמירת "שמע" מילה במילה. אף עם בנותיו הקטנטנות הוא שינן תורה וחסידות מאז החלו לדבר. לפני שבעים שנה לא הייתה כלל תופעה שכזו, שילדות קטנות ישירו תניא ופסוקים, כפי שב"ה מתרחש היום. אבל במשפחת ר' ברוך פריז חיו כך וחוו זאת, ובהידור. כך לדוגמה, אחד החסידים סיפר, שהוא עבר ליד ביתו של ר' ברוך, וראה שלוש ילדות קטנטנות יושבות על המדרגות ומדקלמות: "אצילות, בריאה, יצירה, עשיה"...

המצב הכלכלי בבית היה דחוק ביותר. ממש שרר עוני, ללא אפשרות לקנות דברים גשמיים מינימליים. אולם כדי לרכוש ספרי קודש - תמיד היה לחמי כסף. כמו כן, הבנים וגם הבנות למדו משניות או תניא בע"פ, והוא תגמל אותם. וכאשר הבחין בליקוי כלשהו בחינוך הטהור - לא הסתפק במחאה ובצעקה, אלא פעל מיד באופן מעשי. כך לדוגמה, הוא היה מלמד בחיידר (=תלמוד תורה לקטנים) בלוד. אך בניו למדו כמובן במקום המגורים, בכפר חב"ד. יום אחד התברר לו, שבחיידר בכפר, לומדים בבוקר לימודי חול, ורק אחר הצהרים למודי קודש.

ר' ברוך פריז מלמד תשב"ר

כעבור זמן, העבירו בכפר את לימודי הקודש לבוקר. אך חמי לא המתין עד אז. אלא בו ברגע עשה מעשה נחרץ: הוא פשוט הוציא את הבנים מהחיידר, ולקח אותם עמו כל בוקר ללוד, ללמוד בחיידר שם.

כבר בירושלים, מיד לאחר חתונתו, בחרו בו להיות מלמד דרדקי. היה זה בהתאם לברכתו של הרבי הריי"צ לאביו, ר' אברהם פריז: "אודות ידידי בנכם התלמיד ר' ברוך שי' נכון מאוד שיסתדר באהלה של תורה, והשי"ת יזמין לו פרנסה טובה בגשמיות וברוחניות". ואמנם, משך עשרות שנים לימד תינוקות של בית רבן את התורה הקדושה. ואז מינו אותו להיות ראש הכולל בכפר חב"ד. כך שאכן, תמיד היה שרוי באוהלה של תורה.

כה עז היה רצונו, שילדיו ידבקו בתורה ויקפידו על כל מצוות ה', עד שהדבר היה ממש בנפשו. מספר בנו, גיסי לוי, הנמצא בשליחות חינוכית בישיבה בלונדון: "בוקר אחד הקיצותי משנתי, וראיתי את אבא יושב על יד מיטתי ובוכה. שאלתי בבהלה: 'אבא, מה קרה?' ענה לי אבא

ביום הולדת חמישים לחמי.
מימין לשמאל: חמי ר' ברוך פריז, הסבא ר' פאלע כהן ואני

בצער רב: 'ישנת, עבר זמן קריאת שמע, הפסדת את המצווה'! אך אני מיד הרגעתי אותו בשמחה: 'אבא, אל תדאג! התעוררתי בזמן, נטלתי ידיים, קראתי "שמע" ואז חזרתי לישון. הבט אבא, הנה הספל והקערה שדחפתי מתחת למיטה'! רק אז נרגע אבי החסיד ומחה את דמעותיו.

פטירתו

בשביעי של פסח תשל"ו התקיימה סעודת משיח ב"בית מנחם". הסעודה הייתה רבת משתתפים, שרו ודיברו. חמי התלהב ודרש בכל תוקף שישלחו את הילדים ללמוד בחינוך על טהרת הקודש. הוא נעמד ליד ארון הקודש וזעק, שחייבים להחדיר יראת שמיים בילדים כבר מגיל רך. לפתע, הרגיש לא טוב, והביאוהו ברכב הביתה. חמותי מרת חסיא נכנסה לביתנו וביקשה שאבוא, כי "ברוך" מרגיש ברע. הזעקתי את דר' דובקין שגר לידינו. אך כעבור זמן קצר החזיר חמי את נפשו לבוראו, והוא עוד לא בן חמישים וחמש שנים. על מצבתו הורה הרבי לכתוב: "היה מלמד תשב"ר כשלושים שנה".

זכה חמי, וקיבל מהרביים שלנו חמישים מכתבים. עשרים וחמשה מכתבים מהרבי הריי"צ ועשרים וחמשה מכתבים מהרבי נשיא דורנו. בהם הוראות שונות בהתנהגות חסידית, בתפילה ובהכנה לתפילה.

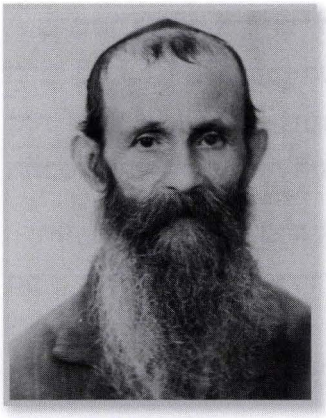
וכל מעשה תקפו וגבורתו של האיש המופלא הזה הלא הם כתובים על ידי בתו, היא זוגתי המוכשרת, שרה טייכמן שתחי', בספר "ברוך אומר ועושה".

הודיתי לה' על הזכות לקבל חותן כה חסידי ומתמיד. אולם ידוע ידעתי, שלא מעצמו הוא הגיע לכך. אביו, החסיד ר' אברהם פריז, היווה עבורו מקור השראה.

לדמותו של הסבא החסיד ר' אברהם פריז

התרגשתי: מעתה הנני נכד לר' אברהם פריז! זהו החסיד, שהרבי כינה אותו "אַ אמתער חסידישער תמים"! - 'תמים' חסידי אמתי. הבטתי בדמותו הצנומה ובעיניו הלוהטות, ותהיתי: מי אתה, סבי החדש?

"התמים" ובעל מסירות הנפש

הסבא ר' אברהם פריז

עוד טרם מלאו לו שלוש עשרה שנים, נסע ר' אברהם פריז מיוזמתו לליובאוויטש, ללמוד אצל הרבי הרש"ב. שם השקיע את עצמו בלימוד נגלה וחסידות, בשקידה ובהתמדה. הוא הצטיין בהתקשרותו העצומה לרבי. הדבר לא הפריע להוריו, כל עוד התגוררו ברוסיה. אולם כשהיגרו הוריו לארה"ב, חפצו שיצטרף אליהם. אזי באו לליובאוויטש, ופשוט אילצו אותו לבוא עמם. בעל כורחו נכנס לרכבת, וזו דהרה לכיוון הנמל. אך הנער חש שליובאוויטש היא תמצית חייו. הוא לא אבה בשום אופן להיפרד מהרבי הרש"ב. לכן בהזדמנות הראשונה, כשהאטה הרכבת את מהלכה באחד מעיקולי הדרך, קפץ מחלון הרכבת והחל לשוב לליובאוויטש ברגל.

כל חייו - לפי הוראות הרבי

בהמשך, עם הסתלקות הרש"ב, התקשר ר' אברהם פריז בכל נימי נפשו לרבי הריי"צ. ואז, על פי הוראתו, יצא מרוסיה עם אשתו וילדיו, והתיישב בפתח תקווה. הוא רכש פרדס, וממנו הייתה פרנסתו. אך באחד הימים נכונה לו הפתעה: תוך כדי עבודה בפרדס, מצא ר' אברהם מטמון - שקית מלאה מטבעות זהב! הוא בירר וגילה, שאין לאוצר בעלים. ידע ר' אברהם, שמצבו הכלכלי של הרבי הריי"ץ אינו שפיר. לכן מיהר, ועוד טרם שב הביתה, נכנס לבנק והפקיד את כל הזהב על חשבונו של הרבי הריי"צ בריגה! ואכן, מאותו אוצר ערך הרבי הריי"צ חתונה מלכותית לבתו, הרבנית חיה מושקא, עם הרבי נשיא דורנו.

את מסירותו העצומה לרבי הוכיח ר' אברהם גם בהמשך: בשנת תרפ"ט ביקר הרבי הריי"צ בארץ. כיצד התכונן לקראתו ר' אברהם? הוא מיהר ומכר פרדס שהיה בבעלותו בפתח תקווה; כן אסף כספים נוספים, צרר את כל הסכום הרב בצרור אחד ונסע לתחנת הרכבת בלוד, לפגוש את הרבי. ברגע בו ירד הרבי ריי"צ מהרכבת, מסר לו את צרור הכסף והסביר: "זהו מעמד". ואכן, אותו ממון איפשר לרבי לערוך את ביקורו בארץ באופן הראוי לראש בני ישראל.

בהמשך נסע ר' אברהם לרבי הריי"צ, לניו יורק. עשר שנים שהה שם - עבד עם הרבי נשיא דורנו במרכז לענייני חינוך, והעתיק את מאמריו של הרבי הריי"צ. זאת, מתוך התבטלות עצומה לרבי ולהוראותיו הקדושות. גם כשטעה בהעתקה, התבטא עליו הרבי: "את השגיאות של אברהם יש ללמוד"!

ואז, באייר תש"ט, שלח אותו הרבי ריי"צ לארץ, עם ספר תורה. - עבור כפר חב"ד שהוקם אז. כך, לקראת הסתלקותו של הרבי הריי"צ, הוכשרה הקרקע לחזק את החסידים שבארץ ישראל להתקשר לרבי. ואכן, לאחר ההסתלקות, היה ר' אברהם פריז מאלה שהלהיבו את כל החסידים בארץ לקבל את נשיאותו של הרבי נשיא דורנו.

גם כאשר היו בחירות לממשלה יהודית בארץ, שמע ר' אברהם שהרבי הורה לכל אחד לבחור בפועל. אך אז, מי שהייתה לו אזרחות נוספת, לא הורשה להשתתף בבחירות; והלא לר' אברהם הייתה אזרחות אמריקאית, בזכותה קיבל כל חודש פנסיה שמנה. אך הוא לא שת לבו לכך. אלא פשוט ניגש לקונסוליה, ביטל את אזרחותו האמריקאית, והלך למלא את הוראת הרבי ולבחור לכנסת!

אחרי הסתלקות הריי"צ, מינה אותו הרבי נשיא דורנו למבקר מוסדות חב"ד בארץ. המוסדות היו כפר חב"ד, ישיבת תורת אמת בירושלים ותומכי תמימים בלוד. כן נמנו רשת בתי ספר אהלי יוסף יצחק, צעירי אגודת חב"ד וכו'. תפקידו היה לדווח לרבי על הקורה בכל מוסדות חב"ד. לכן השתתף בכל אסיפה של הנהלת המוסדות, ודיווח על כך לרבי. אולם לא רק בנסיעות בילה ר' אברהם את ימיו. כי עמקן גדול בחסידות היה הוא. וכל רגע פנוי הקדיש ללימוד מאמרי החסידות ולשינון דברי אלוקים חיים! כל העת היה שרוי בגעגועים עצומים לרבי, והיה שר ניגוני געגועים מתוך דבקות ודמע.

האם שייך לומר שהרבי התחרט?

חסיד אחד שאל את ר' אברהם: "הרי הרבי הריי"צ הכריז 'לאלתר לתשובה, לאלתר לגאולה', אך באחד המכתבים הוא חתם 'בברכה לאלתר לגאולה' בלבד ולא הזכיר 'לאלתר לתשובה'. האם אפשר לומר שהרבי התחרט? ענה לו ר'

אברהם בסגנונו החריף: "מי שאומר ש'רבי' מתחרט, הרי שרחמנות עליו ועל אמונתו. 'רבי' לא מתחרט!"

לאחר שהייה קצרה, המשיך והוכיח זאת מהתורה: "ישנו פסוק בתורה (במדבר כג, יט) 'לא איש א-ל ויכזב ובן אדם ויתנחם'. קשה להבין זאת: אם כוונת הפסוק, שה' אינו כאדם שמשקר ומתחרט, היה צריך להיות כתוב 'לא א-ל איש' ולמה כתוב 'לא איש א-ל'? אלא הפסוק מדבר על איש האלוקים - על רבי. הוא אינו משקר ואינו מתחרט. ואם ישאלו, הרי יש פסוק מפורש "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"(בראשית ו', ו'), הרי שה' התחרט?! אין זו חרטה, אלא נחמה. כפירוש רש"י מהמדרש "נחמה הייתה לפניו שברא את האדם בארץ. שאילו בראו מהעליונים, היה ממרידן".

אמרות ששמעתי ממנו

אמרות רבות זכיתי, ב"ה לשמוע מר' אברהם. להלן חלק מהן:

לקדש שם ליובאוויטש -לקדש שם עצמות אור אין סוף

פעם דיווח ר' אברהם על אחד ממוסדות חב"ד, שעשה פעולה של הפצת המעיינות, וגרם לקידוש שם ליובאוויטש. ענה לו הרבי במכתב בזה הלשון: "מי שמקדש שם ליובאוויטש, מקדש את שם הנשיא, ומי שמקדש את שם הנשיא, מקדש שם עצמות אור אין סוף".

במקום שעושים עניין שלי - שם אני נמצא

בשנת תשי"ח שלח הרבי את ר' אברהם לחלק בשמו דמי חנוכה בישיבת תומכי תמימים בלוד. בהתוועדות, בשעת חלוקת דמי חנוכה מהרבי, אמר ר' אברהם: "אנו עושים כאן כעת עניין של הרבי, כי הרבי שלחני גם על ידי מכתב וגם על ידי מברק (טעלעגרמה) לחלק לכם דמי חנוכה בשמו. לכן ממילא גם הרבי כאן.." באותה הזדמנות הוא סיפר, שהרבי הריי"צ שלח אברך או בחור למקום רחוק לייסד שם תלמוד תורה. הבחור הצטער מאוד על כך, שיהיה רחוק מהרבי. הוא נכנס ליחידות ופשוט פרץ בבכי: "רבי העלפט (=עזור), אני רוצה להיות קרוב

אליך!" הרים הרבי הריי"צ את ידו הקדושה וענה לבחור: דאָרט ווי מטוט מיינעם א עניין, דאָרט בין איך דא! (במקום שעושים עניין שלי - שם אני נמצא!)".

לעבן מיט אַ וואָרט - לחיות עם אמרה

מובא ברמב"ם הלכות תפילה פרק י' הלכה א: "מי שהתפלל (תפילת העמידה) ולא כוון לבו, יחזור ויתפלל בכוונה. ואם כוון בברכה ראשונה (עד מגן אברהם) אינו צריך לחזור, כי יצא בכוונה זו". סיפר על כך הסבא ר' אברהם: "מאז שלמדתי הלכה זו, השתדלתי מאוד לכוון בברכה ראשונה מהתפילה, ואחר כך המשכתי לא לכוון כל כך. אך יהודי אחד בליובאוויטש שם לב להנהגתי זו, ולאחר התפילה נזף בי: "וכי שאר הברכות בתפילת שמונה עשרה הן לא חשובות בעיניך?" "באימרה זו", המשיך ר' אברהם, חי אני כל הזמן. זה נקרא לעבן מיט אַ וואָרט!" סיים.

כל ימי חייו הטילו עליו הרביים תפקידים שונים. בתחילה הרבי הרש"ב, אחריו הרבי הריי"צ, ולבסוף הרבי נשיא דורנו. הוא היה מבצע אותם בתמימות, ברצינות ובמסירות מוחלטת.

במה אתה מונח

פעם, באמצע התוועדות, התבטא ר' אברהם כך: "על חסיד לעשות חשבון במה הוא מונח, כי הרי אתה לומד, ואתה מתפלל. אבל מה **אתה בעצמך**? במה **אתה** מונח?!".

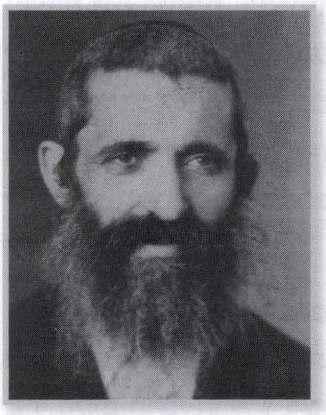
שהרבי יתגלה

כל חייו, כל מהותו ועצמותו היו "רבי". כך, לדוגמה, תקופה קצרה לפני פטירתו הגיע למירון, לציון הרשב"י. זקן ושבע חוליים היה אז. אך כשהכניס פ"נ, לא כתב כלל על עצמו, אלא אך ורק על הרבי. ואלו היו מילותיו: "אני יודע שהרבי הוא המשיח, והוא יגאלנו, אבל בקשתי, שכל העם ידע זאת".

עשרות תפקידים ומבצעים ביצע בעצמו למען נוחיות הרביים - אך ורק כדי להשביע את רצונם הקדוש. כל אלה, הלא הם כתובים בספר "אחד היה אברהם" שכתב נינו הרב אלי וולף.

זהו החסיד המופלא, שהפכתי מעתה להיות נכדו. הודיתי לה' שאזכה מעתה להתבסם מהתקשרותו העצומה ומדביקותו. וזאת, לא רק בתור אברך צעיר, המסתופף עם כולם בצלו בעת התוועדות. אלא בתור בן משפחה, בתור נכד ממש. אולם לא רק ר' אברהם פריז הפך להיות סבי, כי אם גם מי שהיה חברותא שלו בישיבה בליובאוויטש - החסיד ר' פאלע כהן.

לדמותו של הסבא ר' רפאל נחמן - פאלע כהן

הסבא ר' רפאל נחמן הכהן - זיידע פאלע

עתה נעשיתי הנכד הגדול ביותר של ר' פאלע כהן. -שהרי הוא הנו אביה של מרת חסיה פריז, אם הכלה. ואכן, ר' פאלע חייך אלי מיד במאור פנים. הוא ניגש וחיבק אותי, והיה זה בלבביות כה נעימה. הוא פשוט הכניס אותי מיד לחיק המשפחה, בטבעיות, בחיבה, כדרכו. התפעלתי מעוצמות הרגש והלבביות שחונן בהם, ותמהתי בלבי: מי אתה, זיידע פאלע?

יניק וחכים

כבר בהיותו בן שמונה שנים לקחתו אמו סלאווה לליובאוויטש, במצוות אביו. אולם כשנכנס ליחידות לבדו, שאלו הרש"ב בין יתר השאלות: "האם תרצה להישאר וללמוד כאן"? הילד הנהן, אך הרש"ב הקשה: "ולא תתגעגע לאמא?" בו ברגע נפרץ סכר דמעותיו... אז כתב הרש"ב לאביו - ר' ברוך שלום הכהן - שבנו הוא "תינוק הזקוק לאמו", וכי אם עוד שנתיים לא יגיע משיח ח"ו, ישיבו הנה ללמוד... כך, שמגיל עשר שהה ר' פאלע בליובאוויטש, יצק מים על ידי הרש"ב והרי"ץ, התחמם לאורם. הוא אף קיבל הוראות מיוחדות בסדר הלימוד, והרש"ב אמר לו, שיוכל להיכנס לחדרו בכל עת, ללא קבלת רשות. רק לדפוק ולהיכנס...

בהמשך עבר ר' פאלע את המסלול של שצ'דרין בהנהלתו של המשפיע הרב

זיסלין לתלמידי ישיבת תומכי תמימים הצעירים. אז למד בליובאוויטש גמרא וחסידות, ועסק בעבודת התפילה באריכות. הוראה מיוחדת קיבל מהרבי הרש"ב: להקדיש זמן מיוחד ללימוד תניא בע"פ. כך, שכעבור זמן, היה שגור על פיו כל ליקוטי אמרים תניא... אך לא רק בלימוד הוא היה שקוע, כי אם גם בצרכי ציבור.

התמסרות להחזקת היהדות

הוא נישא למרת רבקה דוידסון, בתו של הרב יואל דוידסון. פעמים רבות זכה לשמש את הרבי רש"ב... וללוות את הריי"צ... ואז החל בעסקנותו הציבורית - גשמית וגם רוחנית. בגשמיות, כדי לא להיכשל בחילול שבת, עבד בביתו: הוא עסק, כחבר קאופרטיב, בתעשיית שרוכי נעליים, מחומר גלם שקיבל מהממשלה - ואז השיבם לאיגוד. מקצוע 'כשר' מבחינת השלטון הקומוניסטי. שכן כל אדם היה חייב להיות רשום כעובד במפעל כלשהו. הוא גם השפיע על עוד חברים לעשות כמוהו: לקבל חומר מהשלטון, לעבוד בבית, למסור התוצרת לקאופרטיב וכך לשמור שבת כהלכתה.

אך בנוסף לעבודה הגשמית היה גם עובד עבודה רוחנית: הרי שלטון הרשע הקומוניסטי סגר אז את הישיבות, את החדרים, את בתי הכנסת ואת המקוואות. מיד הקים הרבי הריי"ץ רשת של חדרים וישיבות מחתרתיות בכל רחבי רוסיה. בהן הנערים למדו תורה בסתר. ולכך התגייס ר' פאלע: הוא היה אוסף כסף עבור ישיבות תומכי תמימים, שהיו פזורות במקומות סתר שונים. הוא אף שכנע צעירים ללמוד תורה, ונסע פעמיים בשבוע לעיר מרוחקת מרחק רב מאד. וזאת כדי למסור להם שיעורי תורה וחסידות. הוא היה קורא לפניהם מכתבי עידוד, ששיגר אליהם הריי"צ, ומחדיר בהם חיות חסידית. כך היה מקרבם לתורה ולהתקשרות לרבי. גם כסף רב שילם למורים שילמדו בקביעות את אותם צעירים.

הואיל וסגרו את המקוואות במוסקבה, היה הוא מראשי המוחים: שבת אחת, לקראת קריאת התורה, נעמד עם חבריו צמוד לארון הקודש בבית הכנסת הגדול, וקרא, שלא יאפשר לקרוא בתורה, עד שיפתחו את המקוה! ואכן, בחסד ה', - המקווה שבאותו בית כנסת נשארה פתוחה.

המאסר הנורא

אולם ממשלת הרשע שמה עליו את עיניה. היא חקרה ברשעות את תלמידיו ואת מכריו. כך הכינה תיק 'שמן' נגדו, ואז השליכה אותו אל מעבר לסורג ובריח. הממשלה האשימה אותו שהנו "שניאורסוני" - חסיד של הרבי הריי"צ. בהמשך שתלה כמה אסירים בחדרו, וחקרה אותם על התנהגותו. הללו העידו שהנו שקט, עדין, מתעניין תמיד בשלומם, מתפלל רוב הזמן ואינו מדבר שום רע על הממשלה. הוא רק מעודד אותם, שעוד מעט תתחלף הממשלה והם ישוחררו... שהוא נותן להם את האוכל הניתן בבית הסוהר בגלל אי היותו כשר, ולעצמו מסתפק בלחם ומים...

החלו לחקור את ר' פאלע בעצמו: לחצו עליו לגלות שמות של חסידים, ש'פשעו' אף הם בהשתייכות לשניאורסון ובלימוד תורה עם אחרים. אך ר' פאלע אטם את פיו וקבע: איני מכיר אף אחד! כשלחצו עליו יותר, אמר שמות של חסידים שכבר מצויים מחוץ לרוסיה... וכשהמשיכו בעינוייהם, ציין ברורות: "איני רוצה לומר את שמותיהם, כי הדבר עלול להזיק להם..."

דין מוות: העדויות על אופיו העדין לא הועילו, ודינו נפסק לעונש מוות ביריה (כמו הרבי הריי"צ) תוך שבוע!... - אך בניסי ניסים,- יומיים לפני תאריך הריגתו(!) הומר פסק הדין לשלוש שנות גלות באוראל הקרה, ליד הקוטב הצפוני. היה זה קלינין, שר הפנים, הממונה על בתי הסוהר, שהמיר את עונשו. ומי היה השתדלן? זהו ברוך שלום, אביו של ר' פאלע. הוא זה שהשתדל עבורו אצל קלינין, וה' הצליחו. ואכן, באותה עת קצרה, בה קלינין היה אחראי על הנידונים, נצלו חסידים רבים. אבל השלטונות שמעליו העבירו אותו לתפקיד אחר. תודה לה' ששלח אותו להציל את זיידע פאלע ממוות!

מנין לנו כל המידע הזה? מנין לנו על גזר הדין הנורא? זיידע פאלע מעולם לא סיפר זאת למשפחה. אלא לאחרונה התגלה בסברדלובסק (יקטרינבורג) תיק החקירה שלו. שם מפורטות כל העדויות, חקירותיו, פסק הדין והמרתו. באחד הפרוטוקולים נכתב: 'החקירה הסתיימה בגלל התעלפותו של החבר רפאל כגן...'. מדוע התעלף? מראה התיק מגלה זאת: על תיק החקירה שלו מצויים עד

היום כתמי דם, והם מעידים יותר מאלף עדים על העינויים שעבר... ולמה? אך ורק משום היותו 'שניאורסוני', המתמסר להפצת התורה ומשום סירובו להסגיר אף אחד...

מסירות נפש בגלות: זיידע פאלע סיפר את סיפור מאסרו לנכדתו הגדולה, שטערנא שרה, המשודכת שלי. היא כתבה הכל בטוב טעם, וכך יצא לאור הספר 'מאחורי מסך הברזל'. כך נודע לנו מעט על מסירות נפשו, כיצד, במהלך שנות גלותו נלחם בעוז לא לוותר כהוא זה על אף מצווה, על אף הידור; כיצד נשמר מאכילת טרפות ומחמץ בפסח בכל מצב שהוא. לעתים דבקותו בקיום המצוות כמעט עלתה לו בחייו, כאשר סירב בתוקף לחתום בחג, ואיימו להשליכו לאי הדובים הלבנים... כאשר תקע בשופר בראש השנה בתוככי בית הסוהר הרוסי... או כאשר זיכה את חבריו במצות שמורה בליל הסדר, ובשאר הימים לא טעם מאומה, כי לא נותרו מצות...

קראו רבנים את ספרו, ותמהו: מנין לו העוז? מנין הכוח? הרי פעמים רבות היה מותר לו, על פי דין תורה, לעבור על כל האיסורים בגלל פקוח נפש! הן פקוח נפש דוחה את כל התורה כולה! אך הוא פשוט מסר נפשו בפועל. הוא היה בטל לה' ביטול כה מוחלט, עד שכל מצוה שציווה ה', היה ברור לו, שיש לקיימה, ושאין כל אפשרות אחרת! הוא פשוט לא יכול להיפרד מה' ומתורתו. אלו הם הכוחות שהחדירו בו הרבי הרש"ב והריי"צ.[20] זהו החינוך ללא פשרות של אביו, ר' ברוך שלום. ואכן, בזכות מסירות נפשו בפועל, עזר ה', וצאצאיו הם חסידים יודעי תורה ומפיצים יהדות בכל העולם.

צינזור: אך את כל מעשה תוקפו וגבורתו הוא צינזר בספר. הוא תיבל אותם בהומור וברגש. הסיפורים לא הפחידו ולא הרתיעו. אפילו את החוקר הרוסי תיאר כאדם בעל תווי פנים עדינים, ששוחח בנחת... זיידע מעולם לא סיפר

---

20. כך קבע הרבי נשיא דורנו, שהרבי הריי"צ החדיר במקושריו את מסירות הנפש מתוך התבטלות כה מוחלטת לה', "גם על עניינים שעל פי דין אין מחוייב למסור נפשו עליהם, ושגם המסירות נפש על עניינים אלו תהיה באופן שאין שייך כלל באופן אחר" (**תורת מנחם ספר המאמרים מלוקט, ד, תמוז-אלול**, ברוקלין תשס"ז, עמ' י"ב, מאמר "יהי הויה אלוקינו עימנו", שבת קורח, ג' תמוז תשכ"ד). עד "שכל מצוה שציוה הקב"ה היא אצלו באופן שאין שייך כלל שלא לקיימה" (שם, עמ' יא).

על ייסוריו. מעולם לא פירט את עינוייו, את הכאותיו עד כדי שלוליות דם... את התעלפותו בחקירה... הוא אף לא רמז לאף אחד על גזר דין המוות הנורא, שכמעט העבירו מהעולם... זיידע לא חפץ להבעית את רוחנו... תמיד שמחנו, שזיידע פאלע לא סבל כמו שאר החסידים שנאסרו...

למעלה משמונים שנה שגתה המשפחה באשליה המתוקה הזו... עד --- עד שנת תשע"ח. אז התגלה לנו תיק החקירה, מעורר החלחלה... רק אז נבהלנו לקרוא את הפרוטוקולים המקוריים של החקירות, את פסקי הדין עם חתימות הממונים... לפתע נחשפנו ביתר עוצמה לנאמנותו הלוהטת לחסידים, לרבי. לפתע הזדעזענו אל מול ממדיו המפלצתיים של מאסרו הנורא, של גזר דינו...

אולם הקב"ה הטוב העבירו גם את התופת הזו. ה' עזרו לשוב מהגלות, וחילצו מהכלא הרוסי אל לטביה.

נהנה מיגיע כפיו

מידה מצוינת הייתה לזיידע פאלע. הוא הסתפק במועט ושנא מתנות. כאשר הגיע ארצה, הציעו לו, כמענק, דירה בירושלים, בשיכון הרבנים שבשכונת רוממה. כך היה נהנה לא רק מדירה פרטית בעיר הקודש, אלא היה אף מקבל כסף למחיתו. אבל הוא מיאן לקבל מתנה כזו: 'הרי אינני רב'! טען. זיידע פאלע העדיף ליהנות מיגיע כפיו ולגור בדירה קטנה. הרבי הריי"צ הורה לו לחזק את החסידים שבתל אביב. לכן שכר דירה קטנה ברמת גן הסמוכה, קנה חמור קטן והחל לעבוד כחלבן: היה רוכב על החמור ומחלק חלב לאנשים אמידים.

האין זו מסירות נפש - לא ליהנות ממתנות, שלפי חשבונו אינו ראוי להן? הוא אינו רב, ולא יחליף בבצע כסף את מסירות נפשו ברוסיה על יהדות. והיכן חינך את בנו יואל? הוא פשוט הקים חיידר חב"ד בתוך ביתו הקט, בן שני החדרים: החדר הפנימי היה חדר שינה; החיצוני שימש כ'חיידר' לארבעת ילדי החסידים; ואת משכורת המלמד מִמנו ארבע המשפחות יחד...

הידור באהבת ישראל

לעצמו - לא חפץ בממון. אך נחלץ ללא כל הגבלות לסייע ליהודי אחר. כך

לדוגמה, ברמת גן חי יהודי שהוחזק כצדיק נסתר. הוא היה בודד וחולה מאוד. נכנס ר' פאלע לבקרו בשבת, ראהו במצבו, וקבע: "פיקוח נפש דוחה שבת". מיד הדליק פרימוס, חימם לו מים, בישל ארוחה והאכילו! אכן, על עצמו הידר במצוות - על קלה כבחמורה עד כדי מסירות נפש ממש! כפי שהוכיח בשנות הגרוש באורל. אך בדיוק באותה מידה היה מהדר באהבת ישראל, ועוד יותר. אחר כך הזמין אליו על חשבונו את הרופא הגדול ביותר לרפאו. הוא התחייב לרופא לממן לו את הניתוח היקר ואמר: "לא משנה כמה כסף זה יעלה. געלט איז בלאטע (=כסף הוא בוץ)"! והיה זה בשנים שבקושי היה לחם לבני ביתו... התרגש הרופא ממסירותו, וניתח את החולה חינם אין כסף...

התוועדויות

ברמת גן היה ביתו "בית וועד לחסידים". שם היו מתוועדים תמיד אנ"ש וגם יהודים שאינם חסידים. היה זה בית עני, אבל לאורחים היה תמיד מקום וגם כיבוד. זיידע פאלע היה ראש המתוועדים, המשפיע והרוח החיה לחסידי חב"ד בעיר. כך לדוגמה, בשמחת תורה, לאחר התפילה וההתוועדות בביתו, היה צועד ברחובות בראש קבוצת החסידים, מבית לבית של חבריו, ל'מיני' התוועדות, וכשהיו מגיעים לכיכר, היה עושה קולע (=גלגול), ואחריו כולם, לפי התור...

בהמשך עברו זיידע פאלע וסבתא רבקה לגור בתל אביב. שם היה מלמד ב"חיידר" ברחוב הרב קוק 16. הוא היה משקיע רבות בתלמידיו. היה מרבה לספר להם סיפורי חסידים וצדיקים, על הרביים ועל דמויות מהתנ"ך. התלמידים היו כולם מבתים שומרי תורה ומצוות, רובם חסידי חב"ד. הם אהבו מאוד לשמוע את כל הסיפורים, וחיכו וציפו להאזין לסיפוריו. הרב מרדכי אשכנזי ז"ל, שגם הוא היה אחד מתלמידיו, העיד שכל הסיפורים הללו החדירו בהם כה הרבה יראת שמים, עד כדי כך שמכל תלמידיו, מאה אחוז של הילדים המשיכו ללכת בדרך התורה והמצוות. וזו הייתה תקופה הרת סכנות מבחינה רוחנית, כשרבים וטובים נפלו בבור החילוניות...

רק כעבור שנים עבר עם זוגתו לגור בכפר חב"ד, והם בנו את ביתם יחד עם משפחת הבת המסורה פרידה ז"ל. גם שם המשיך בהתוועדויותיו הסוחפות מדי יומא דפגרא.

מסירות לצאצאים

אף לנכדים התמסר במסירות רבה. הוא היה מספר להם סיפורים רבים ואגדות חז"ל. הוא סיפר על השנים באורל, היה שואל אותם חידות מה"בן איש חי", וסייע להם בשעורי הבית במקצועות קודש. הוא אף היה משחק עמהם. למשל, הוא הכין במו ידיו משחק שחמט מבריסטול, ולימד את רעייתי שרה כיצד לשחק בו... זוהי מסירות של סבא לילדים. לכן אהבו אותו אהבת נפש, ותמיד נהנו לבלות עימו.

גם ניגונים החדיר בצאצאיו. בכל ליל שבת, בחגים ובכל הזדמנות, היה מנגן עמם ניגוני חב"ד רבים. גם בכל מוצאי יום כיפור, היה נכנס לביתנו, ומזמר עמנו מארשים - שירי לכת, בדיוק כפי ששרו בליובאוויטש, עם הרבי רש"ב, בכל שנה במוצאי היום הקדוש...

מדי יום היה אומר את פרקי התהילים של כל צאצאיו- ואפילו של בני הנינים! היה מעורה בחייהם, התעניין בחוויותיהם מבית הספר, מטיולים ומהכל. אפילו למבחנים היה לומד עם נכדותיו. כמו כן, היה לו שעור חסידות קבוע עם נכדותיו, ואחרי שנים למד בחברותא חסידות עם נינים ועם נינות. עד כדי כך היה אמיץ הקשר עם יוצאי חלציו!

ספריו

כישרונות נעלים היו לו, לזיידע פאלע, בפרט בחוש הזיכרון ובסיפורי צדיקים. לכן, כשהרבי נשיא דורנו עלה לנשיאות והורה לזקני החסידים לרשום זיכרונות וסיפורים, התאימה לו ההוראה להפליא. הוא רשם סיפורים ששמע בליובאוויטש על הבעש"ט, על המגיד ועל כל אדמו"רי חב"ד. והרבי עודדו להדפיסם: "כדאי וכדאי". הרבי הגדירם "שמועות וסיפורים מרבותינו הקדושים", ובשם זה הודפס הספר. אזי, בערב פסח תשל"ב, אמר לו הרבי ב'יחידות': "לפעמים מתעוררים ליראת שמים מסיפור יותר מאשר מעניינים אחרים. לכן ידפיס שוב את הספר 'שמועות וסיפורים'".

אכן, הוא הוציא לאור את הספר בשנית, וכתב בהקדמה: "ובהסכמתו הקדושה

של הרבי הנני מוציא לאור את הספר... כן שיפרו לי את הסגנון...שיפור הסגנון נערך בידי נכדתי שטערנא שרה טייכמן תחי'".

בהקדמתו ציטט את האדמו"ר המהר"ש: "העולם אומר: מי שמספר סיפור מהבעש"ט במוצש"ק הרי זה סגולה לפרנסה. וכאן שלוש טעויות: א. לא רק מהבעש"ט אלא מכל הצדיקים הקדושים. ב. לא רק במוצאי שבת אלא בכל עת וזמן. ג. הסגולה לא רק לפרנסה אלא לכל הדברים, בני חייא ומזוני. הכוללים בתוכם כל עניני עולם הזה לטובה ולברכה".

זיידע פאלע זכה לדבוק בכל שלושת הרביים: הרש"ב, הריי"צ והרבי נשיא דורנו. ואכן, בסיפוריו העסיסיים ניתן לחוש את אהבתו העצומה אליהם, כי קשור ומסור היה אליהם בכל נימי נפשו. ואלה הספרים שכתב:

- שמועות וסיפורים מרבותינו הקדושים - שלושה חלקים.
- ליובאוויטש וחייליה.
- שיחות קודש - מכ"ק אדמו"ר הריי"צ.
- מאחורי מסך הברזל - שנכתב בידי זוגתי שרה, לפי סיפוריו.

זהו זיידע פאלע, הסבא האגדי, שזכיתי מעתה להסתופף בצילו בתור גדול הנכדים...

מקום מגורינו

אך היכן נקבע את דירתנו? עמדו בפנינו שתי אפשרויות: האחת - לרכוש דירה בלוד, כי אז עבדתי בישיבה בלוד; והשנייה - לגור בכפר חב"ד, מקום מגוריה של שרה ומקום עבודתה. שכן אז היא הייתה מורה בתיכון. מה נעשה, אפוא? כותבים לרבי ושואלים את דעתו הקדושה.

ואכן, בי"ט בחשוון כתבתי מכתב לרבי ושאלתי במה לבחור. ומיד, בתוך יומיים, כבר שיגר לי הרבי את המענה! כבר בכ"א חשוון, יומיים מאז נכתב

המכתב, מיהר הרבי לענות לנו! ומה הייתה תשובתו? לגור בכפר חב"ד! זאת, בגלל פעילותה של הכלה בענייני חינוך בכפר![21]

חסל סדר התלבטויות! מיד התחלנו להתעניין ולברר היכן יש דירה לשכירות. בסופו של דבר מצאנו דירה במרכז הכפר. הייתה זו דירתו של משפחת זלמן אבלסקי. בדיוק אז הרבי שלח את זלמן לשליחות לקריית גת. כך שהוא פינה את דירתו, ממש לכבודנו! הייתה זו דירתו השנייה של זלמן. כי הראשונה - כפי שתיארתי בתחילה, הייתה מיועדת להריסה בגלל הסדק המפולש בקיר.

דירה זו הייתה כבר טובה יותר. היו בה שני חדרים ומטבח. הגג היה מכוסה באזבסט או בפח מסוג מסוים. אך גם 'טובה' היא מושג יחסי... בחורף דלפו מים בחדרים. גם החלונות היו כבר ישנים מאוד והתפוררו מהגשם ומהשמש. ואילו השירותים - כלל לא היו בבית. הם נקבעו בחוץ, עשויים מעץ, ובחורף השני הם עפו עם הרוח. ומה עם מקלחת? זו לא הייתה בכלל. לא בבית ולא בחצר... אבל עם כל זה היינו שמחים מאד, ב"ה ועובדים את עבודתנו. אני עסקתי בהוראה בבית ספר למלאכה, וכך המשכתי לעבוד שם ארבעים שנה עד שבית הספר נסגר, הי' לא תהיה יותר.

החתונה

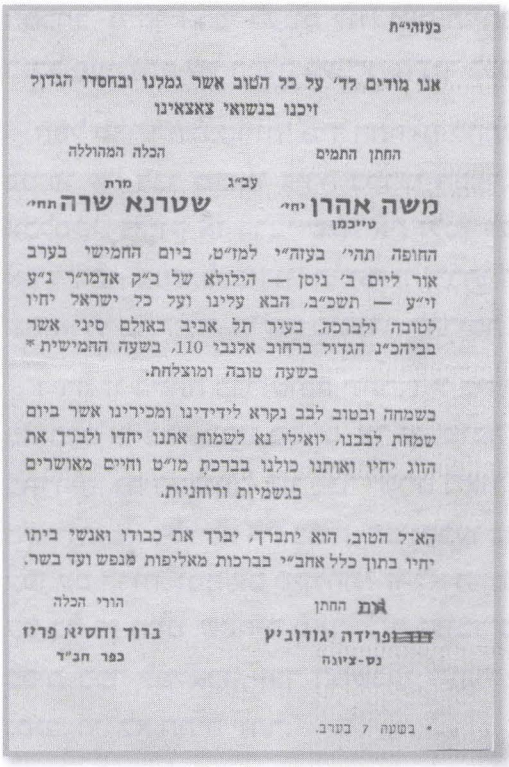
חתונתנו נקבעה ליום חמישי אור לב' בניסן, יום ההילולא של הרבי הרש"ב נ"ע. וכך אכן כתבנו בהזמנה. אך אם נתבונן בהזמנה נבחין, ששם האב של החתן מחוק בעט. היה זה משום ששלושה שבועות לפני החתונה, בי' באדר, כשההזמנות היו כבר מוכנות, הוא נלקח לבית עולמו.

21. את המכתב כולו ראה להלן, עמ' 456 מכתב מס' 9.

לכן, עוד טרם שיגרנו אותן ליעדן, מחקתי את שמו מכל הזמנה והזמנה.

הפתעה נפלאה נכונה לנו: שבועיים לפני החתונה זכינו לקבל אגרת ברכה אישית מהרבי לחתונתנו! הרבי כתב את ברכתו בשושן פורים תשכ"ב. עד מה מאושרים היינו לקרוא את ברכתו הקדושה! כל מילה הייתה ספוגה בכזו לבביות אלוקית! הן בפתח המכתב והן בסופו חזר הרבי פעמיים על האיחול 'מזל טוב': "ברכת מזל טוב מזל טוב בניין עדי עד על יסודי התורה והמצווה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות. בברכת מזל טוב מזל טוב..."[22]

החתונה שלנו התקיימה ביום חמישי, אור לב' בניסן תשכ"ב, על גגו של בית הכנסת הגדול ברח' אלנבי 110 בתל אביב.

בעזהי"ת

אנו מודים לד' על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו הגדול זיכנו בנשואי צאצאינו

החתן התמים — הכלה המהוללה

משה אהרן יחי' שטרנא שרה תחי'

עב"ג — מרת

טייכמן

החופה תהי' בעזה"י למז"ט, ביום החמישי בערב אור ליום ב' ניסן — הילולא של כ"ק אדמו"ר נ"ע זי"ע — תשכ"ב, הבא עלינו ועל כל ישראל יחיו לטובה ולברכה. בעיר תל אביב באולם סיני אשר בביהכ"נ הגדול ברחוב אלנבי 110, בשעה ההמישית* בשעה טובה ומוצלחת.

בשמחה ובטוב לבב נקרא לידידינו ומכיריגו אשר ביום שמחת לבבנו, יואילו נא לשמוח אתנו יחדו ולברך את הזוג יחיו ואותנו כולנו בברכת מו"ט וחיים מאושרים בגשמיות ורוחניות.

הא-ל הטוב, הוא יתברך, יברך את כבודו ואנשי ביתו יחיו בתוך כלל אחב"י בברכות מאליפות מנפש ועד בשר.

הורי הכלה — עם החתן

ברוך וחסיא פריז — ופרידה יגודוביץ

כפר חב"ד — נס-ציונה

* בשעה 7 בערב.

ההזמנה לחתונה

בית הכנסת הגדול בתל אביב

22. את המכתב כולו ראה להלן, עמ' 458 מכתב מס' 10.

חלק משולחן הכבוד בחתונה: מימין לשמאל: הסבא ר' אברהם פריז, אני החתן, ר' שלמה חיים קסלמן, הרב זיסלין והרב גורליק

הריקודים בחתונה

זכינו, והשתתפו בשמחת חתונתנו זקני רבני חב"ד שעוד למדו בליובאוויטש: רבו של כפר חב"ד - הרב גרליק, שאף היה מסדר הקידושין;

נכח גם הרב זיסלין, שהיה משפיע בליובאוויטש; כמו כן הגיע, כמובן, ר' שלמה חיים קסלמן, משפיענו האישי מישיבת תומכי תמימים לוד; ובחורים רבים, חברי מהישיבה, שרקדו ושימחו מאד. אך היקרים לנו מכל היו שני הסבים של הכלה. שניהם למדו בליובאוויטש עצמה, ואף יצקו מים על ידי הרבי הרש"ב. הלא הם החסידים האמתיים בלב ונפש ר' אברהם פריז ור' רפאל נחמן כהן.

השושבינים

השושבינים שלי היו אמי בתוספת זוג הדודים של הכלה - יצ'קה וגיטה גנזבורג ע"ה. ואילו מצד הכלה היו השושבינים הוריה ר' ברוך וחסיה פריז ע"ה. יש לציין שבניגוד להיום, לא קייטרינג הכין את סעודת הנישואין שלנו ,אלא חמותי היקרה, מרת חסיה פריז בעצמה. היא זו שבישלה את כל הסעודה. כמובן, תושבות הכפר סייעו לה בכך, ואף סחבו את הכל לתל אביב.

הפגישה עם הסקולענער רב בבני ברק

בקושי חלפו להם שלושה חודשים, עוד לא הספקנו לנוח משמחת החתונה, וכבר התרגשה עלינו חוויה מרגשת: בחודש תמוז תשכ"ב הגיע הסקולענער רב עם בני משפחתו לביקור בארץ ישראל.

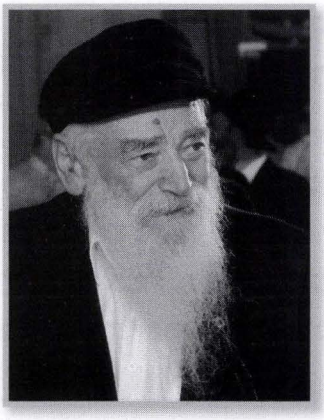

הוא קבע את מושבו בבני ברק. כמובן, נסעתי עם רעייתי במוצאי שבת לבקרו שם. הגענו לדירה, והקשתי בדלת. כשנפתחה הדלת, וראו אותנו, שמחו כולם ואמרו: "משהל'ה איז דא! משהל'ה איז דא!" (משהל'ה הגיע לכאן! משהל'ה הגיע לכאן!). באותה שעה הסקולענער רב ישב בחדרו עם איזה עשיר ועם אשתו. אך כששמע שהגענו, התנצל לפני הגביר באמרו: "דאס איז אייגענע קינדער (אֵלו הרי הילדים שלנו) אני חייב לקבלם".

אזי נכנסנו לחדרו, נשקתי את ידו וישבנו. הוא שאלני אם אשתי חובשת לראשה פיאה, עניתי: "וודאי". ואז אמר: "הרי כתבת לי". אחר כך שאל: "מה בקשר ל"זרעא חיה וקיימה"? עניתי לו: "בחודש שלישי". ואז הוא ברך אותנו. אך כל אותה עת הוא התבונן בראשי בעין בוחנת, כאילו בודק אם אינני מגדל בלורית. כשהבחנתי בזאת, הסרתי את המגבעת מראשי, כדי לנגב את הזיעה, כביכול. כך הוא נוכח בבירור שהכול בסדר - ואז נרגע. או אז השבתי את המגבעת לראשי. אחרי כן בקש שנישאר עד שיֵצא ל"מלווה מלכה". הייתי סבור שזה יארוך כחצי שעה. אבל בפועל הדבר נמשך זמן רב. הוא שר בהתעוררות את הניגון אשר הלחין: "אור חדש על ציון תאיר". אצלו השירה תפסה מקום חשוב מאוד, במיוחד הניגונים אשר הוא הלחין. כך, שלמעשה, שהינו אצלו עד השעות הקטנות של הלילה.

רכישת הבית

בחודשים הראשונים אחרי חתונתנו נכנס לביתנו הזמני ר' שלמה מיידנצ'יק, יו"ר וועד הכפר, ובפיו בקשה: הוא ערך השתדלויות רבות לקבל תקציב מהסוכנות על מספר דירות מקצועיות. הכוונה לדירות עבור משפחות שתושבי הכפר זקוקים להם, כגון רופא, מורה. ואכן, אישרו עבור כל דירה 10,000 לירות. לכן הוא הגיע אלינו, בהצעה לרכוש דירה שכזו, כי הרי אנחנו שנינו מורים: אני עבדתי בבית ספר למלאכה, ושרה בבית ספר המקצועי לבנות "בית-רבקה". כך שמתאים לנו לקבל את התקציב הזה עבור דירה.

ר' שלמקה מיידנצ'יק

ר' שלמה מיידנצ'יק אף ציין בפנינו, שגם אנו נצטרך לשלם חלק מהסכום האגדי הזה; דהיינו יהא עלינו לשלם לוועד הכפר 4000 לירות. ומדוע? זהו התשלום על שקיבלנו את עשרת אלפים הלירות כתקציב לדירה.

סך הכל הקמת הבית המקצועי, שגודלו 88 מ"ר, עלה 25000 לירות. חששתי להיכנס להוצאות כה כבדות. לא אביתי ליטול על עצמי את האחריות הכבדה של קניית בית. לכן כתבתי לרבי את שאלתי זו במכתב, האם להירשם לדירה זו. בתשובה ענה לי הרבי באגרת מיום עש"ק ערב ימי הגאולה י"ב - י"ג תמוז התשכ"ב: תחילה הוא בירכני בברכת חג הגאולה; אחר כך הוא בירך את זוגתי שה' יתברך ימלא את ימי הריונה כשורה וייולד ילד בריא 'זרע חיא וקיימא', בעתה ובזמנה כשורה ובקל. הרבי אף חזר על האזהרה, לא לפרסם על דבר עיבורה עד שתיכנס לחודש החמישי. ורק בסוף המכתב התייחס הרבי לשאלתי, ובירכני לקנות את הדירה בכפר חב"ד. הוא קבע, שהעובדה שנרשמנו לשיכון בכפר חב"ד - 'טובה היא ותהא להצלחה בגו"ר'.[23]

כמובן, עם קבלת הסכמתו וברכתו הנפלאה של הרבי, כבר לא חשנו שום חשש. הסכמנו בלב שלם לקנות את הדירה. אולם למעשה לא היה לנו שום ממון להשקיע. לכן התחלתי ללוות מכל גמ"ח, הן בכפר חב"ד והן בתל אביב.

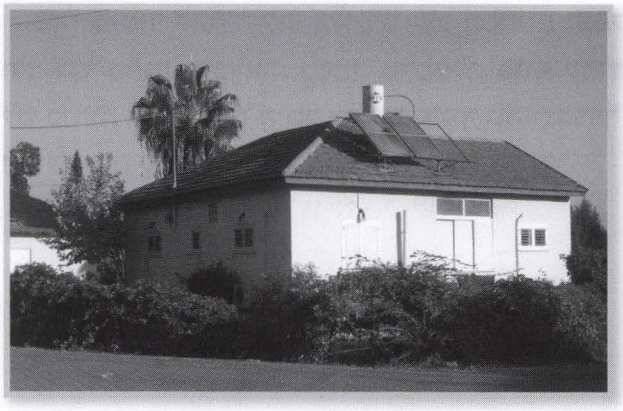
לידת הילדים

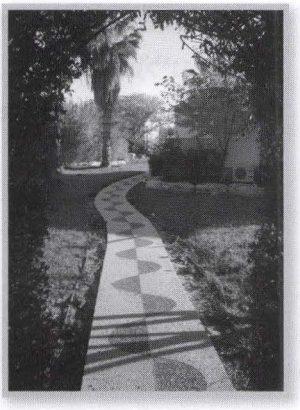
בה' שבט תשכ"ג נולדה בתנו הבכורה ונקראה בשם חיה צירל (צירי) לאורך ימים ושנים טובות, על שם אֵם אימי.

שנה לאחר מכן, ביום י"ב אדר תשכ"ד, נולדה למזל טוב בתנו סלווה (סלוי) לאורך ימים ושנים טובות, הנקראת על שם אמו של זיידע פאלע.

ואז, חודשיים לאחר הולדתה, בחודש אייר תשכ"ד, נכנסנו בשעה טובה ומוצלחת לדירה החדשה בכפר חב"ד, בה אנו מתגוררים ב"ה עד היום. כאשר הודעתי לרבי על כניסתנו לדירתנו הפרטית, האישית, ברכנו בברכה נפלאה: "הנה יהי רצון מהשי"ת שיהיה משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות." הוא אף סיים "בברכה לבשו"ט בפרט ובכלל".[24]

23. את המכתב כולו ראה להלן, עמ' 460 מכתב מס' 11.
24. את המכתב כולו ראה להלן, עמ' 463 מכתב מס' 12.

הבית שלנו היום

אחרי שנולדו לנו שתי בנות, הגיע תורו של הבן: ב"ה, ביום עשרה בטבת תשכ"ז נולד בננו שמואל שי' לאורך ימים ושנים טובות, הנקרא שמואל על שם אבי.

אחריו, זיכנו ה' והגיעה בת נוספת: ביום תשעה באב תשכ"ח נולדה בתנו בלה תחי', לאורך ימים ושנים טובות, הנקראת ע"ש הסבתא רבקה ביילא פריז, אשת ר' אברהם פריז.

ואז נוסף עוד בן למשפחה: ביום כ"ה אדר שני תש"ל נולד בננו אברהם (אברמי) שי', לאורך ימים ושנים טובות, ונקרא ע"ש הסבא ר' אברהם פריז ז"ל. כך זכינו לגדל חמישה ילדים חמודים.

עשר שנים חלפו מאז נולד בננו הצעיר, אברמי. והנה, פתאום, העניק לנו ה' מתנת שמיים חדשה: ביום כ"ז אדר תש"מ נולדה בתנו ברכה (ברכי) תחי', לאורך ימים ושנים טובות, ונקראה ע"ש חמי, ר' ברוך פריז.

לפני כל לידה זכינו לקבל מכתב ברכה מהרבי למילוי ימי ההיריון וללידה קלה של ילד בריא: "במענה על ההודעה אודות מצבה, השי"ת ימלא ימי הריונה כשורה ובנקל ותלד זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל".

ב"ה, גם לאחר כל לידה קבלנו מהרבי מכתב ברכה, שנגדל יחד את הבן/בת לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה.

כולי מזמור לתודה לה' אלוקינו, על המתנות הנפלאות שחנן אותנו. הרי כל ילד הנו מתנה מופלאה: נשמה מלמעלה בגוף קדוש. וה' סמך עלינו והעניק לנו כוחות לגדל אותן היטב על ידי חינוך טהור בדרך אבותינו הקדושים, בדרך העולה בית קל. תודה לך, ה'!

פרק אחת עשרה

ופרצת

ב"ה, הקמנו בית בישראל, בנינו בית לדור בו, ואף השתלבנו בעבודה בחינוך. אך לא הגענו "אל המנוחה ואל הנחלה". שהרי אצל הרבי נבצר לנוח. הרבי תובע כל העת עשייה, פעילות, הפצה. בשנת תשי"ח, שנים אחדות טרם חתונתנו, עדיין לא הגיע לעולם מושג ה"מבצעים" - הם עשרת מבצעי המצוות לזיכוי הרבים. אך כבר אז הרבי טבע את המושג: "ופרצת!". הוא עורר, דרבן ודרש, שהפצת המעיינות תהיה באופן של "ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה". ואכן, מאז קריאתו זו, צעירי אגודת חב"ד התחילו לתגבר את הפעילות בהפצת המעיינות של היהדות והחסידות בכל הארץ. לפי הוראות הרבי, הם החלו לפעול בבתי ספר שונים, גם דתיים וגם ממלכתיים; בישובים שונים ובקיבוצים.

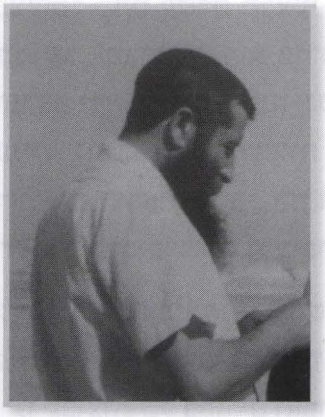
דודינו יצ'קה גאנזבורג ז"ל, שהיה גם חבר בהנהלת רשת בתי ספר חב"ד, הקים בתי ספר בארץ, זה אחר זה. ונוסף לזה מסירותו העצומה לפעילות של צא"ח הייתה לשם דבר. הוא אף אירגן קבוצות של בחורים ואברכים השייכים לנאום או לשיר. גם אותי הוא שילב בקבוצות הללו. וכך יצא לי לנסוע לבתי ספר שונים וליישובים שונים.

לי אישית הרבי התווה את כל מהלך פעילותי בהפצת היהדות והחסידות משך כל עשרות השנים. וכיצד? באחת השנים הראשונות לנישואינו, בישרתי לרבי בשורה טובה, ושאלתי: כיצד אוכל להודות לה'? ענה לי הרבי במכתב כללי פרטי, ובסופו כתב בכתב ידו הקדושה: **ביטוי ההודיה בנידון זה - תוספת**

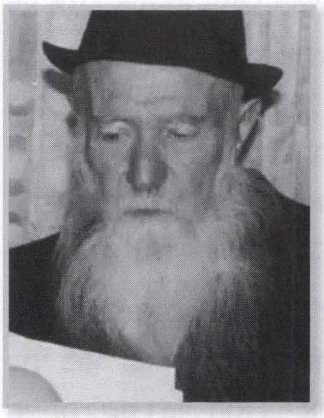
ד"**אהבת ישראל**". באותו רגע חדרה בקרבי ההכרה והשאיפה, לפעול ככל יכולתי באהבת ישראל כלפי כל יהודי. וזאת, הן בצדקה גשמית, בעזרה פיסית, ובעיקר - בצדקה רוחנית, בהשפעה, בהוראה, בהרצאות, במבצעים, בערבי חב"ד ובשאר פעולות המקרבות יהודים לאביהם שבשמים. אותן מילים ספורות של הרבי, הן הן שהזניקו אותי להתמסר בכל מאודי לכל הפעילויות שיתוארו להלן.

אופיו של ערב חב"ד

היינו נוסעים בקבוצה, קבוצת אברכים. בדרך כלל, אחד היה מוסר הרצאה; אחר כך היו שאלות ותשובות, ובין לבין היו חברי המקהלה שרים עם הקהל ניגוני חב"ד. בדרך כלל נמניתי בין אנשי המקהלה. אולם פעמים הייתי מוסר את ההרצאה. ברוב הפעמים היה זה לנוער.

ר' מוטל לוין

ר' משה סגל

נשלחנו גם לקיבוצים להפיץ יהדות וחסידות, מהצפון - לקיבוץ אֵילת השחר ועד הדרום - לאילת. אני הצטרפתי בדרך כלל לאחד המרצים המבוגרים: לר' צבי גרינוולד, לר' משה סגל, לר' מרדכי לוין עליהם השלום או לר' שמואל חפר שיחי'. תפקידי היה לשיר עם החברים ולפעמים גם לענות על שאלות.

לצלילי ריקוד "בך ה' חסיתי"

בתל-אביב נשלחתי לבית ספר ביאליק ולבית ספר ממ"ד. לימדתי שם את

מופע חב"ד בהיכל התרבות בתל אביב

הניגון: "בך השם חסיתי". אך לא היתה זו שירה בלבד, אלא אף תזמורת כללית. שכן המורה לנגינה לוותה את השירה באקורדיון. השירה הזו סחפה את כל המורים, והם החלו לרקוד בהתעוררות ריקוד חסידי לצלילי הניגון. הריקודים שלהם נמשכו במרץ ובהתלהבות משך כל ההפסקה. הם כלל לא שתו לבם שזמן ההפסקה תם לו מכבר. כל מעייניהם היו נתונים בריקוד החסידי. כך רקדו וזימרו בשמחה, עד שהמנהל בעצמו הגיע וקרא להם ללכת לכיתות...

בבית ספר אחר הופעתי בתור "איש חסיד ישנו", לעומת ההצגה שהתפרסמה אז "איש חסיד היה". הסברתי מה תפקידו של יהודי בעולם, ומה זה חסיד. אף ניגנתי להם ניגון שמח בפסנתר. נכחו שם כמאה תלמידים ומורים רבים, וההתרגשות הייתה רבה.

שבת פעילות בגמזו

אך לא רק גיחות היו, כי אם אף שבתונים. באחת הפעמים נשלחנו - העילוי ר' זליג פלדמן ע"ה, ויבדל לחיים טובים אנוכי - ליישוב גמזו. הפעם המטרה הייתה לפעול שם משך שבת שלמה. היה זה בשבת מברכים בשנת תשי"ט. הרב המקומי הזמין אותנו לסעוד אצלו את סעודת ליל שבת קודש. אולם מיד לאחר תפילת ערבית של שבת, עוד טרם יצאנו עם הרב לביתו, הכרזתי לפני ציבור המתפללים, שמחר בבוקר לפני התפילה נאמר תהילים. ואומנם הגיעו יהודים רבים, ביניהם גם חובשי שטריימל, ואמרו עמנו את מזמורי התהילים. אחרי תפילת שחרית הכרזנו על התוועדות כשעה לפני תפילת מנחה. גם להתוועדות הגיעו יהודים רבים.

יש לציין, כי הישוב גמזו הוא ישוב דתי, ובאותה עת התגוררו בו גם חסידים שונים בלבושים של חסידים מהונגריה או ניצולים מהמלחמה בפולין. הסדר היה שאני מסרתי להם כעין דרשה; ואילו זליג חזר בפניהם קטע מאמר חסידות, כמדומני מהמאמר "האומנם" תרמ"ג. אותו מאמר עוסק בביטול של העולם לאלוקים. אחר כך דיבר הרב המקומי. הוא שיבח את הרבי השולח את חסידיו להפיץ יהדות בכל מקום, אפילו בישובים שעדיין אינם דתיים.

לא תמיד הייתה הפעילות בתוך אולם סגור. לדוגמה, בקיבוץ "איֶלת השחר" התאספו כולם תחת כיפת השמיים, על דשא נרחב. המאזינים ישבו מרותקים. אך למרבה הצער, השתתפו באירוע מבוגרים בלבד. אף ילד לא נכח שם. את הילדים הם לא הביאו עימם למפגש, כיון שחששו שמא יושפעו מאיתנו.

רוצים "קצת אידישקייט"

באחת הפעמים הגענו לקיבוץ אחד ליד חיפה. אותו קיבוץ השתייך לזרם הקיבוץ המאוחד מפ"ם או משהו דומה. מיד כשהגענו, קידם את פנינו רכז התרבות בקיבוץ. היה זה בקיץ, והוא היה לבוש בגופיה, כמובן ללא כיפה על ראשו, מכנסיו קצרים ועל כפות רגליו כעין נעלי בית. כך עמדנו בשער הקיבוץ. החלפנו חיוכים, ואז שאלתי את הרכז: "איזה נושא הייתם רוצים לשמוע מאיתנו?" ענה הוא בחיוך: "חברה, אתם מבינים.. תנו לנו מה שחסר לנו, תנו לנו קצת אידישקייט!".

בתקופה ההיא עדיין לא היו בתי חב"ד בארץ. רק מכפר חב"ד היו יוצאים לפעילות לכל המקומות. ואכן הרבי כתב אז על כפר חב"ד "כי שם ציווה השם את הברכה ומכפר חב"ד יפוצו מעיינות החסידות בכל הארץ". ואכן יצאנו מהכפר לכל קבוץ שהזמין אותנו. כך נסענו הלוך ונסוע על פני כל הארץ, לברר בירורים, לגלות ניצוצות קדושה, ללבות את שלהבת האמונה בלבבות אלפי ישראל.

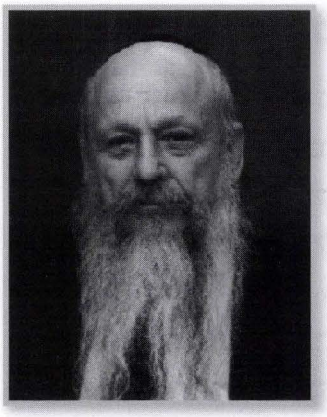
"הזמנו את חב"ד בגלל היופי שביהדות"

באחד הקיבוצים שביקרנו מצאנו על לוח המודעות הודעה מאת רכזת הקיבוץ:

'מהי הסיבה להזמנת חסידי חב"ד לקיבוץ למרות היותנו שונים מהם?

פעם היינו מתנגדים בתוקף לכל דבר דתי, למשל ביום כיפור היינו יוצאים לעבודה עם טרקטורים וכו' מוקדם יותר מאשר בכל יום, ושותים לפני כן, לא כוס קפה אחת אלא שתי כוסות. כעת חושבת אני שטעינו! כי דווקא יום כיפור מסמל את האחדות בעם ואת ההלכה ש"עבירות בין אדם לחברו אין יום כיפור מכפר עד שירצה את חברו". יש דברים יפים ביהדות. לכן הזמנו את חב"ד'.

מי הוזמן לדבר?

ר' שמואל חפר

אולם ערבי חב"ד הללו דרשו גם כושר אלתור והברקות רבות מצד הנואמים. לדוגמה, באחת הפעמים בהן השתתפתי בערב חב"ד, כמדומני בעיר חיפה על הכרמל, הבחנתי על הקיר של מזכירות הקיבוץ בתמונתו של סטלין ימ"ש. אך הדבר לא הפריע לאהדה הגדולה שרחשו חברי הקיבוץ לאנשי חב"ד. הנואם היה ר' שמואל חפר שיחי'. אנשי חיפה אהבו אותו מאוד, ואנשים רבים נהרו לשמוע אותו. אפילו המנחה הכריז: "חיפה מאוהבת בחפר". פתאום, תוך כדי נאומו של הרב חפר לאנשים המלומדים, כשקולו בוקע מהרמקול, נקטעו דבריו באחת. חוכמולוג אחד התעקש והחל להטריד אותו בכל מיני שאלות. אולם ר' שמואל חפר לא נרתע. הוא פשוט חייך אליו וענה בנעימות ובחן: "אני הוזמנתי לכאן כדי למסור משהו מתורת חסידות חב"ד. אתה הגעת לכאן כדי לשמוע. מותר לך לשאול שאלה ותקבל תשובה, אבל אתה התחלת כבר לנאום. על כך עליך לקבל הזמנה מיוחדת מבעל הבית"! מחיאות כפיים עזות קטעו את סיום דבריו... והמלעיג המובס יצא באוזניים קטופות...

כך יצאנו מכפר חב"ד חוליות חוליות של מרצים ומנגנים. וכל זאת - בהזמנת

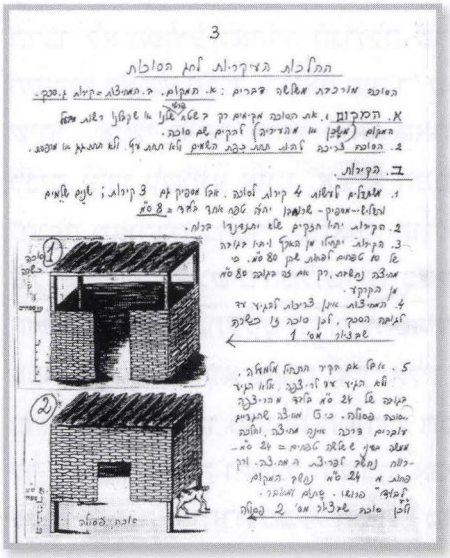

ערב חב"ד באחד היישובים

רכזי התרבות של הקיבוצים. קיבוץ אחד שמע מקיבוץ שני על הופעתנו, וגם הם חשקו לפחות לטעום מעט מהמסורת היהודית העתיקה. הן רק בזכותה אנו קיימים עד היום.

סוכה יפהפיה ו...פסולה

יום אחד חווינו חוויה לא נעימה: היה זה בחול המועד סוכות, כשהוזמנו לקיבוץ בצפון. כאשר נכנסנו לסוכה שהכינו, הרחנו ריח של עץ טרי. להפתעתנו גילו לנו, שבמיוחד לכבודנו הקימו חברי הקיבוץ סוכה גדולה כולה עשויה עץ חדש. ושם, בסוכה המפוארת התאספו המבוגרים של חברי הקיבוץ. על שולחן הנשיאות היה כיבוד ומים, והתחלנו בשירה. הצעיר גרשון לוין לימד אותם את הניגון: "קלי אתה ואודך", וכל הקהל שר בהתעוררות. בינתיים, ר' מרדכי לוין ואני הסתכלנו על קישוטי הסוכה, על גובהה, על יופיה... אבל אבוי! הסוכה הייתה פסולה! שכן ההלכה היא שקירות הסוכה צריכים להתחיל מהקרקע

דיני הסוכה הכשרה והפסולה שהכנתי לתלמידים

ממש עד גובה של 80 סנטימטר לפחות. ואילו בסוכה הנאה הזו, אותו שטח היה פרוץ, ללא שום קיר...

פעם הוזמנו אל המועצה האזורית גזר ליד רמלה. נסענו שלושה אנשים מכפר חב"ד: ר' מרדכי לוין, ר' שמעון אוחנה ואנוכי. ר' שמעון אוחנה שיחי' הזכיר את הפרופסור פרויד תוך כדי שיחתו. אזי, לאחר ההרצאה הגיע זמן שאלות ותשובות. שאלה אישה אחת: "מה דעת חב"ד על התיאוריה של פרויד?" ענה ר' מרדכי "כעת נמצא פרויד בעולם האמת. ומזמן הוא יודע כבר שהיה טיפש".

מי יותר 'אדם'?

בהזדמנות אחרת נסעתי עם ר' מרדכי לוין ל"קן" מסוים של השומר הצעיר. לאחר הרצאתו, שאלו מספר שאלות, ואני עניתי עליהן:

מדוע מותר לאכול דגים ללא שחיטה?

על כך עניתי להם, שזוהי גזירת הכתוב מן הפסוק: "הצאן ובקר ישחט להם.. או את **דגי הים יאסף** להם". רק בעלי חיים ביבשה צריכים שחיטה. אבל הדגים "**אסיפתם** היא **שחיטתם**".

שאלה אישה: מדוע לכהן אסור להתחתן עם גרושה? אם אני גרושה, האם אני פסולה לכהן? אנחנו מאוהבים. ומדוע אוסרים עלינו להתחתן?

הרב מייזליש נושא דברים בערב חב"ד

עניתי לה: האם ידוע לך שלבני דודים לא כדאי להתחתן אלו עם אלו? ענתה: כן. מדוע? כי יכול להיות ברוב המקרים שהילדים

שייוולדו להם יהיו בעלי מום. ניתן לראות זאת בפועל פה ושם. שאלתי אותה: מה נענה לבחור שמאוהב בבת דודו? על שאלה כזאת, ענתה האישה, אומרים לו: אל תרקוד במקום בו נמצאת בת דודתך. אמרתי לה: זוהי גם התשובה לשאלתך. אם התורה כתבה שגרושה אסורה לכהן, סימן שזה לא טוב עבורם או עבור ילדיהם. לכן נציע לשניהם שלא ירקדו ושלא ייפגשו יותר מידיי.

שאלה צעירה: מדוע אוסרים ללבוש מיני? אני מרגישה יותר נוח בלבוש כזה.

ענה לה מרדכי לוין: "אחד ההבדלים בין אדם לבהמה הוא עניין הלבוש. בני אדם לובשים בגדים על עצמם, ואילו הבהמות מסתובבות ללא לבושים. זאת אומרת: **יותר 'לבוש' - יותר 'אדם'. פחות 'לבוש' - פחות 'אדם'...** "

מחיאות כפיים סוערות פרצו למשמע תשובתו של הרב לוין.

ההופעה באמפי-תיאטרון בקיסריה

כאן אנו מגיעים לחוויה רוחנית מרטיטה, שזכיתי ליטול בה חלק. היה זה בשנת תשכ"ו. באמפיתיאטרון בקיסריה התארגנה הופעה מיוחדת של צעירי חב"ד. האירוע נערך בקיץ, בשעות הערב, תחת כיפת השמיים. אותו מקום הכיל 3,000 מקומות. גם בימה גדולה הייתה בו להופעת המקהלה, מקום מיוחד למנחה; ובמרכז הוקצה מקום מיוחד לתזמורת. בכל ערב הופיעו שם להקות שונות ומשונות. כל להקה - בזמן הקצוב לה. גם כאשר הזמינו את חב"ד להופיע שם, רצו בעלי המקום להקצות זמן מועט להופעה של 'להקת חב"ד'. אולם מנהלי צא"ח אמרו שאנחנו זקוקים לכל הערב, לשלוש שעות תמימות! לתמיהת הבעלים הסבירו להם, שחסידי חב"ד באים לא ככל להקת מחול. חסידי חב"ד מביאים עמם מסר רוחני. הם מפיחים המון חיות ושמחה עם הרבה שירה וסיפורי חסידים. ואמנם, קיבלנו אז ערב שלם - **ערב חב"ד**.

יוסף מרטון היה מקורב של ראובן דונין ז"ל, הוא הגיע לישיבת תומכי תמימים בלוד וישן בחדרי. באותם ימים הוא למדני סולפג' - קריאת מנגינה הכתובה בתווי נגינה. נושא זה של הנגינה כה חשוב אצל הרבי, עד שכאמור, המשפט הראשון

שהרבי שאלני ביחידות היה: איזו נגינה למדתי, על כלים או תווי נגינה. עניתי לרבי שלמדתי תווי נגינה. אכן, אהבתי גם לנגן בכלי נגינה לפי תווים או לפי שמיעה. ניגנתי במלודיקה, בפסנתר כשהזדמן לי, או בכלי אחר. אבל זאת, רק כתחביב. מעולם לא למדתי נגינה באופן מסודר אצל מורה. סולפג' ידעתי היטב כי יוסף מרטון למדני בשעות הפנאי.

הפסטיבל הישראלי
1966
ערב חסידות
מוגש על־ידי צעירי אגודת חב"ד
מקהלת „ניחוח" בניצוח יוסף מרטון
לחגית ריקוד בהדרכת שלמה חניג
מנהל: הרב שמואל זלמנוב
הופעה חד־פעמית: קיסריה, התיאטרון הרומי, יום ה' 15.5, ב־8.30 בערב.
כל הכרטיסים להופעה זו נמכרו.
הקהל מתבקש לבוא בפיזמי ראש.
אוטובוסים של „אגד־תיור" מתל־אביב לקיסריה יוצאים בערב כל מוסף, בשעתים לפני תחילתו, מרח' מנדלי, פינת רח' בן־יהודה, תל־אביב.
מכירת הכרטיסים לכל מופעי הפסטיבל נמשכת
כרטיסים להשיג בתל־אביב בסניפים:
„לאון", „דיזי אטינגר", „וקיקי", „בנגוי".

ההזמנה ל'ערב חב"ד' בקיסריה

המקהלה שלנו בקיסריה מנתה כמה עשרות שוררים. ואילו המנצח על כולם היה יוסף מרטון ז"ל. הוא כבר צבר לו מוניטין בניצוח על כמה עשרות מקהלות. גם אני השתתפתי במקהלה זו. יוסף מרטון הגיע אלינו מחיפה. הוא סיים לימודים בטכניון, ואז עסק בחיפה בניצוח מקהלות ובכתיבת שירים ותווים. גם התזמורת שנבחרה ללוות את מקהלת חב"ד שלנו הייתה תזמורת מקצועית ביותר: תזמורת קול ישראל, שהצטיינה בנגניה האמנים, המומחים והמצוינים בנגינה.

ר' יוסף מרטון

הכניסה למופע לא הייתה לקהל הרחב, אלא למוזמנים בלבד: שרים, חברי כנסת, עורכי דין וכו', ובראשם - הנשיא זלמן שז"ר, שכבר בימים ההם היה מקורב לרבי וליהדות. כך שכל שלושת אלפי המוזמנים היו האליטה של מדינתנו. המוזמנים התרווחו על כסאותיהם, ואז הופיע שז"ר במקום. בו ברגע פתחה התזמורת במַארש נפוליאון, כשאנו, חברי המקהלה, שרים עמה. כל האלפים נעמדו על רגליהם. וכך, לצלילי שיר הלכת הקצבי הזה, נכנס שז"ר, כשהוא מניף

החזן ר' זלמן ברונשטיין מנגן בהופעה בקיסריה,
מימין המנחה ר' משה סגל

הופעת חב"ד בקיסריה

יד לעידוד השירה. וכך המשיך לצעוד ולהניף בידיו עד שהגיע למקומו. גם משם, ממקום מושבו, הוא המשיך לנצח על השיר הנפלא. כבר ההתחלה הזו של הערב הייתה מרעישה. המקום, עליו התיישב שז"ר, היה עשוי אבן, שעליה ישב יוליוס קיסר. אותו קיסר היה רומי נוצרי שמלך בתקופת הצלבנים, כבש את ארצנו והתיישב בה. מכאן אכן, השם קיסריה. עובדה זו הייתה ידועה למנחה, ר' משה סגל, והוא ציין אותה בדבריו בפתיחת האירוע: "בעזרת השם מתחוללת כאן 'אתהפכא'"! כך הכריז בדרמטיות: "הפיכה מטומאה לקדושה! הנה כאן, במקום בו ישב אדם המשתייך לשלוש קליפות הטמאות, יושב כעת יהודי שמונה לנשיא בישראל!"

המנחה הזמין את החזן ר' זלמן ברונשטיין. הלה שר בקולו הנפלא את הניגון של ר' יעקב מרדכי מפּוֹלטַבָה, לצלילי התזמורת הנהדרת שליוותה אותו. אחר כך הזמין המנחה את ר' שמריהו פלדמן ע"ה והוא שר את הניגון: "עסן עסט זיך שלאפן שלאפט זיך, קומט צום לערנען לערנט זיך ניט": - לאכול אוכלים בחשק, לישון ישנים בחשק, אבל ללמוד או להתפלל אין כל כך חשק". כל הציבור נהנה מהמנגינה הזו. גם בהפסקה שהייתה שם בין מושב למושב שמעתי אנשים מהלכים בין המושבים ומפזמים את המילים והמנגינה.

לא זכור לי מה היה המסר מכל הערב -תוכנית של שלוש שעות- אבל זאת אזכור ולא אשכח: בסיום המופע, הממונה על האמפיתיאטרון ועל תוכניותיו הודה בהתרגשות רבה, והתבטא כך: "תודה לחסידי חב"ד שבאו למסור לנו גם חלק מתורת החסידות והווי חסידי המלא בשמחה ובששון ובאהבת ישראל. היה זה ערב מצויין. כל שאר הלהקות מתגמדות לעומת ערב עשיר זה".

אכן, ב"ה, האירוע בקיסריה גרם לקידוש ה' נפלא והאהיב על הבריות את ה', את הרבי ואת החסידות.

"ופרצת" - גם באירוח בשבתות

אך הרבי לא הסתפק בפעילויות בקיבוצים ובערבי חב"ד. הוא תבע עוד יותר. הרי מכפר חב"ד יפוצו המעיינות. נדרש אפוא להביא ככל היותר יהודים אל המעיינות עצמם. ואכן, בשנים תש"ל נפתח אפיק נוסף בהפצת היהדות והחסידות. צעירי חב"ד בכפר חב"ד היו מארחים תלמידים עם מוריהם, כעשרים ילדים בכל שבת. אם כי שבת אחת הגיע מספר הילדים האורחים לשיא: התארחו מאה עשרים ושלושה תלמידים! כשהודיעו על כך לרבי, ציפו ממנו לדברי שבח והלל. אולם הרבי ענה בשאלה: כמה משפחות יש בכפר חב"ד? באותה עת התגוררו בכפר שלוש מאות משפחות. כך שיחסית למספר המשפחות היכולות לארח, מאה עשרים ושלושה אורחים אינם כה הרבה...

הבנים והבנות התארחו בכפר לסירוגין: שבת אחת התארחו הבנים, ושבת שניה - בנות, וכך כמעט כל שבתות השנה. היו אלה תלמידי בית ספר יסודי מכיתות ז-ח, גיל בר/בת מצווה מהזרם הממלכתי-חילוני. מטרת הביקור בשבת הייתה לראות כיצד נראה בית יהודי חסידי. הם רצו לראות הדלקת נרות שבת, קידוש, ניגונים; רצו לחוות את הזמירות לשבת קודש, לטעום את מאכלי השבת, חמין וכל דבר יהודי אחר שאינם רואים בבתיהם.

אך לא רק אוכל גשמי ניתן להם, כי אם גם מזון רוחני: מספר פעמים במשך השבת נמסרו להם הרצאות בנושאי יהדות - על אמונה בה', ביטחון בו, המצוות

וכד'. אני הייתי מוסר הרצאה ראשונה בין מנחה לקבלת שבת. הנושא בדרך כלל היה על אמונה בה' ועל ידיעה והבנה על מציאותו, לא רק אמונה בלבד. זכורני שהרמתי כוס ושאלתי את הילדים: "האם אתם מאמינים שזוהי כוס?". הילדים ענו "בוודאי". ואז הגבתי: "ואני לא מאמין. אני רואה ומבין שזוהי כוס. כך הוא גם בנוגע למציאותו של ה': נוכל להבין שהוא קיים. שכן אין דבר שעושה את עצמו. כל חפץ כלשהו, חייב להיות מישהו נעלה ממנו, שעשה אותו.

הרי אפילו ציור מדויק, לא יתכן שנעשה מעצמו. אלא חייב להיות שמישהו צייר אותו. גם בית חרושת משוכלל אוטומטי, חייב להיות שמישהו בנה אותו, וגם עתה חייב להיות שמישהו נמצא שם ולוחץ על הכפתורים. קל וחומר הוא בנוגע לעולם כולו. אנו רואים שמיים, ארץ, בעלי חיים רבים, ים ודגים שונים. אין כזו מציאות, שנעשו מעצמם. כשרואים את כל העולם כולו, את כל הדברים הקיימים בחכמה כה מופלאה, מבינים ויודעים שמישהו עשה אותם, מישהו נעלה מכולם יחד. השכל מחייב, שיש להם בורא - הוא בורא העולם, שברא ויצר את הכל. יתירה מזו: לבורא יש מטרה בבריאת העולם, ומהי? שנעבוד אותו, שנקיים את מצוותיו. הסברתי זאת בהסברים שונים.

גם בשבת בבוקר הייתה הרצאה לילדים, ואפילו בסעודה שלישית בין מנחה לערבית הייתה שיחה. בשיחה זו המרצה ביקש מהילדים לשאול שאלות על מה שראו ושמעו בהרצאה שלי. שבת אחת, תוך כדי הרצאתי, הפתיע אחד הילדים. הוא לא חיכה לשיחת הסיכום בזמן סעודה שלישית, אלא קם ושאל: "מי אומר שכל מה שכתוב בתורה קרה במציאות? אולי מישהו המציא את הכל?".

ובכן, שתי תשובות לשאלה זו:

ראשית, ישנו כלל הלכתי "המוציא מחברו עליו הראיה". אם אחד טוען שפלוני חייב לו סכום כסף, עליו להוכיח שאומנם הוא חייב לו. ובאים לאו - לא יקבל מאומה. שכן לכל אדם יש "חזקה" ברכוש שלו. כן הוא גם בשאלה זו: מי שמערער על דבר שקיים אלפי שנים וטוען ש"**אולי** זה לא נכון", עליו להוכיח זאת. אך זה לא קרה במשך כל קיום העולם. אדרבה, היום בחפירות ארכיאולוגיות מצאו לכך

הוכחות ברורות. שהרי נמצאו כלי המקדש אשר היו בירושלים, נמצאו פרשיות תפילין בכלי זכוכית בעומק האדמה וכו'.

שנית, אי אפשר לרמות יהודים. עם ישראל מספיק חכם כדי שלא יְרַמו אותו. אדרבה, גם כל העמים שאינם יהודים כגון נוצרים ומוסלמים מודים שהדת היהודית היא אמת והכל התרחש. אלא טועים הם לומר, שאחר כך הדבר השתנה, וכביכול כעת הדת שלהם אמתית, כי לטענתם, לא ייתכן שמיליארדים אנשים טועים.

אך האמת היא, שההפך הוא הנכון: התורה ניתנה מה' בעצמו על הר סיני לעיני עם שלם, מיליוני בני אדם! למעמד הר סיני היו מיליוני עדים! כל אחד מהמשתתפים ראה את האלוקים בעיניו ושמע אותו באוזניו; הוא מסר זאת לבנו, והבן העביר לנכד, וכו'. כך עבר סיפור מעמד הר סיני ומתן התורה במסורת בן מפי אביו עד היום! כך, שהתורה היא האמת, ואילו כל שאר הדתות הן חיקוי לא מוצלח.

ואכן, בנידון זה כותב רבי יהודה הלוי, שהיה אחד מגדולי ישראל לפני למעלה מאלף שנים:

פעם מלך הכוזרים ,ששלט על כל אוקראינה ועל ארצות נוספות באזור, רצה לבדוק אמיתות שלוש הדתות. לכן הזמין אליו רב יהודי, ולהבדיל, כומר נוצרי וקאדי מוסלמי. המלך שאל את הנוצרי "איזו דת היא הכי חשובה?" תשובתו היתה "הנצרות". שאל את המוסלמי, וענה "האיסלם" ושוב שאל: "איזו דת היא שנייה בחשיבותה?" הנוצרי ענה: "היהדות", המוסלמי ענה: "היהדות", שאל את היהודי: "איזו דת חשובה ביותר?" ענה היהודי: "יש רק דת אחת אמיתית והיא היהדות" - ואז הסביר את עקרונות היהדות. לאחר שמיעת דברים אלה, התגייר מלך הכוזרים ועוד רבים אחרים.

הנה כי כן מילאנו ב"ה את ימינו בעבודת החינוך, בהפצת היהדות, בערבי חב"ד ובהרצאות אמונה וביטחון. אך כל זה הוא רק תוספת לשליחות החינוכית רבת השנים שהועידו לי מהשמים.

פרק שתים עשרה

ההוראה בבית ספר למלאכה

היה זה לקראת חתונתנו. והנה נודע לדודנו ר' אפרים וולף ז"ל, שהרבי הורה לנו לגור בכפר חב"ד. מיד בשמעו זאת, העביר אותי מהישיבה בלוד לעבודה בכפר חב"ד, בבית הספר למלאכה, שהיה ישיבה תיכונית ומקצועית. באותה עת, בשנת תשכ"ב, היה בית-הספר במצב של התפתחות והתרחבות. זאת עד כדי כך, שכעבור מספר שנים הוא הגיע ל - 500 תלמידים! גם בנין מיוחד ללימודים בנו, וכן מבנים מיוחדים ללימודי המקצועות, כגון: נגרות, דפוס, מסגרות, חשמל רכב ומכונאות.

שיבצו אותי בצוות של המורים ללימודי הקודש: תנ"ך, גמרא, חסידות. כן שימשתי בתור מחנך של כתה אחת או של שתי כתות. ר' משה וישצקי, שמסר נפשו ברוסיה על הפצת יהדות ולימוד תורה, כאשר עלה לארץ קבל תפקיד בבית -הספר, הוא נכנס לכתות הלימוד לבחון את התלמידים בלימודי קודש. מנהל בית הספר היה ר' ישעיה גופין. הוא כיהן בתור המשפיע בבית הספר.

הפגישה עם הרב מסקולען בבית הספר למלאכה

והנה, באחד הימים, בהיותי מלמד בבית ספר למלאכה, הפתיע אותי ר' משה וישצקי, בבשורה משמחת: "הסקולענער רב הגיע לכאן. הוא חפץ

בית ספר למלאכה

לראותך. בוא עמי!" כי אכן, באותה עת ביקר הסקולענער רב בארץ, ובאותו ביקור הוא סייר במוסדות החינוך החב"דיים בכפר חב"ד ובכל ארץ ישראל. הוא נימק זאת בכך, שברצונו לגרום 'נחת רוח' לרבי, כשישוב לניו יורק וידווח לו על הפעילות.

מיהרתי לצאת עם ר' משה. אך הוא אמר לי: "הלבש את הג'קט לכבודו, וחבוש את המגבעת לראשך!" עשיתי כעצתו, ואז יצאנו מבניין הלימודים. מיהרנו אל בתי המלאכה, ופנינו למחלקה של מסגרות מכנית. בכניסתי, הבחנתי בסקולענער רב, כשלצידו עומד ר' אפרים וולף. בו ברגע נגשתי אליו בהתרגשות. הסקולענער רב הושיט לי את ידו בחביבות. נישקתי את ידו, והוא החזיר לי נשיקה במצחי. אזי שאלני בחיבה: "איך זה שלא באת עד היום לפגוש אותי? הרי אני נמצא בבני ברק כבר שבועות מספר". "לא ידעתי זאת". השבתי נבוך. תמה הסקולנרב: "והרי זה היה כתוב בעיתונות, ב'המודיע' ובעוד עיתונים". עניתי לו: "אין לנו כאן עיתונים בכפר". וכך, תוך כדי שיחה, התחלנו לפסוע קצת לבדנו. עזבנו את כל המכובדים, ופשוט שוחחנו בנחת. הוא שאלני בהתעניינות: "מה תפקידך בבית הספר?" עניתי לו, שאני מלמד גמרא וכו'. כך המשכנו לשוחח ברוגע על דא ועל הא. את תוכן שיחתנו

איני זוכר. אך לעולם לא אשכח את אהבתו האבהית. הוא שוחח עמי ממש כדבר אב רחום אל בנו האהוב. ואת זאת אנצור בלבי כל חיי.

על הקשר העמוק הזה ביני לסקולענער רב העיד אף בנו, האדמו"ר מסקולען זצ"ל. לקראת יום הולדתי השמונים הוא בירך אותי. ובין דבריו הוא התבטא עלי ועל אחי: "הם היו אצל אבא ואמא ממש כמו הילדים שלהם".

שיטת ההוראה שלי בבית ספר למלאכה בכפר חב"ד בתנ"ך, בגמרא ובדינים

תמיד השתדלתי שהשיעור יעניין את התלמידים, כדי שירצו ללמוד ואף יצליחו. לכן דיברתי ברור ולאט; כתבתי על הלוח בגיר לבן ולפעמים גם בצבעים אחרים. וזאת, בכתב גדול וברור. כן ביקשתים תמיד, שבדיוק באופן הזה יעתיקו מן הלוח למחברות שלהם. כך הם ניצלו את כל הכוחות והחושים: את כוח השכל והמחשבה, את השמיעה, את הראיה ואפילו התאמנו במיומנות של כתיבה. כמו כן הקפדתי תמיד בכל שיעור לתת להם תקציר מתוכן השיעור. גם את שיעורי הבית היינו עושים במסגרת הכתה. שכן בלימודי המתמטיקה, האנגלית וכו' ובמקצועות חול ומלאכה הם נדרשו להכין שעורי בית לעשותם בזמנים שמחוץ למסגרת הכתה. לכן הקפדתי שאת שיעורי הבית שלי - יכינו מיד, עוד בשעת השיעור.

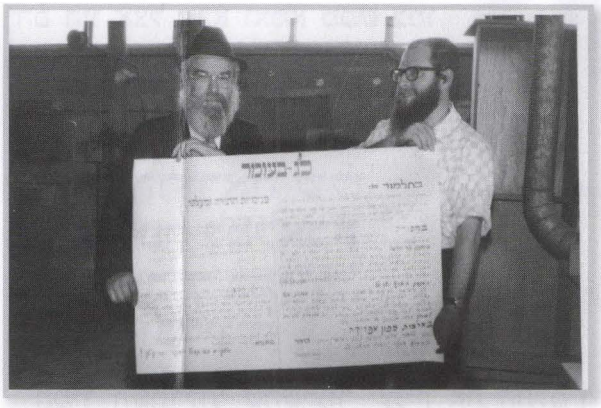
בשנים בהן שימשתי כמחנך כתה, הייתי אחראי על החינוך הכללי שלהם. לכן

אחד מתפקידי היה גם לערוך התוועדויות מדי פעם, וכן לשוחח שיחות אישיות עם התלמידים. באחת השיחות האישיות הללו, לאחר ששאלתי את החניך שאלות שונות, לאחר שהתעניינתי בפרטי סדר היום שלו ודנתי בבעיותיו (אם ישנן), שאלתי אותו שאלה אחרונה: "האם אתה מרוצה מהשיחה הזאת?" "כן בוודאי!" ענה לי התלמיד.

"מדוע אתה מרוצה?" שאלתי. על כך ענה לי: "עצם העובדה שאתה מתעניין בי, אם יש לי בעיות, או מחסור במשהו - עצם ההתעניינות עצמה עשתה לי מאוד טוב". ברצוני לציין שתלמיד זה, שמו נחשוני מרדכי שי'. הוא היה אחיין של יפת נחשוני, אשר כאמור, סייע לי רבות

מרצה בכינוס הורים בבית ספר למלאכה

עם השליח הרב ר' שלמה זלמן הכט משיקגו כשהגיע לביקור במוסדות חב"ד בארץ, עם כרזה שהכנתי לל"ג בעומר

כנס בוגרים בבית ספר למלאכה תשמ"ו יושב בשולחן הכבוד בצד שמאל

ברישום הילדים בנס ציונה.

תלמיד זה, מרדכי נחשוני, למד שמונה כתות יסוד בבית ספר חב"ד שהקמנו בנס ציונה. ואז עבר ללמוד בבית ספר למלאכה בכפר חב"ד.

עם תלמידים במירון תשכ"ח

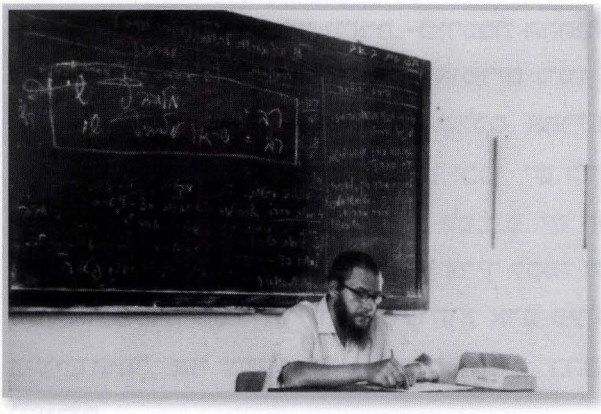

בטיול עם תלמידים

תגובת המפקחים/ המורים בבית ספר למלאכה

פעם נכנס המפקח ד"ר אמיר לכתתי, כאשר לימדתי בכתה י"ב את מסכת פסחים פרק שני. הייתי באמצע סיכום על הלוח בנושא איסורֵי "אכילה" ואיסורֵי "הנאה". כגון:

- מעבודה זרה אסור גם ליהנות
- חמץ בפסח אסור גם בהנאה

מורה בכתה

- איסור "ערלה" אסור גם בהנאה

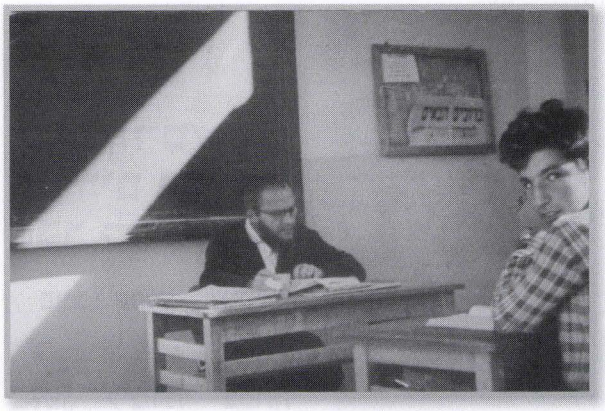
- איסור דם

ועוד ועוד.

רשמתי על הלוח גם פסוקים כמקור לכל האיסורים באכילה ובהנאה. אחר כך פתחתי טור מיוחד ואמרתי להם: כעת נראה האם גם ל"רפואה" אסורים כל אלו. כאשר אמרתי את המילה: "לרפואה", קם המפקח, נגש אל שולחני ולחש לי: "לרפואה -מאין לוקחים מורים כאלה?".

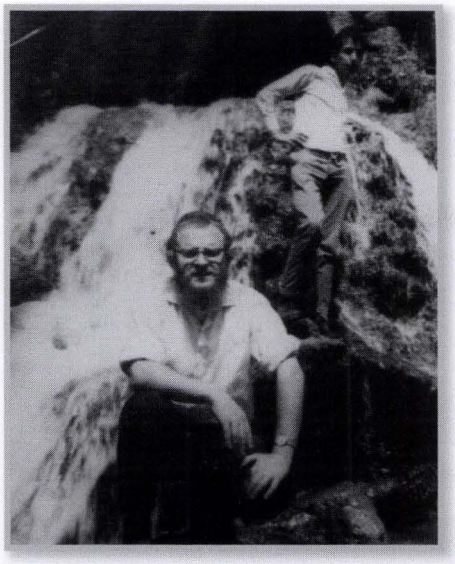

נואם במסיבה בבי"ס למלאכה

מורה בכתה

אחד החסידים נשאל ב'יחידות' ע"י הרבי, כיצד נראית -מורכבת ההתוועדות שלהם בשבת מברכים בבית הכנסת שלהם. ענה החסיד: "אומרים ניגון חסידי.." ושתק. נענה הרבי ואמר: "אני אמשיך את ההתוועדות שלכם. אחרי הניגון אתם מתחילים לספר את חסרונותיו של המשפיע פ.ב.פ... ובכן, יש לדעת כי חסרונות יש לכולנו. לי יש חסרונות, לך יש חסרונות וגם לפ.ב.פ. יש חסרונות. אבל למה לדבר על החסרונות? הרי יש גם מעלות, ואותן צריך לספר ולהדגיש, כדי שאחרים ילמדו ממנו. ובמקרה הנ"ל הרי המשפיע הוא אדם פעיל ופעל דברים טובים רבים בישיבותינו". אזי ציין הרבי מקומות שונים, בהם פעל אותו משפיע גדולות ונצורות.

בבניאס שברמת הגולן בטיול
עם תלמידים תשכ"ח

נזכרתי בספור זה על המשפיע, מכיון שאיני כותב את חסרונותי. אני מציין אך ורק דברים חיוביים שעשיתי. הסיבה לכך היא פשוטה. אסור לדבר או לכתוב "לשון הרע" גם על עצמו, ואפילו אם זו האמת. אבל דברים חיוביים שהיו, נדרש לכתוב ולמסור הלאה, כדי שגם האחרים יוכלו ליהנות ולחקות את השיטה.

פעם נכנסו לכיתתי, מנהל ביה"ס למלאכה עם מפקח ללימוד התנ"ך. היה זה באמצע לימוד פרק בספר ירמיה או ישעיה. על הלוח היה כתוב נושא הפרק וכו'. המפקח האזין למהלך השיעור כולו ויצא לחדר המנהל. סיפר לי המנהל אחר כך, כי המפקח אמר לו: "יש לפטר את כל מורי התנ"ך בבית הספר ולקחת את טייכמן למורה לתנ"ך בכל הכיתות".

אחד המורים הוותיקים בבית הספר למלאכה, היה מוסר את כל השיעורים שלו רק בעל פה. הוא החזיק את התלמידים במשמעת ברזל. אך שיטה זו לא נעמה לתלמידים. היה קשה להם לשמוע הרצאות כל השעות. וגם למורה היה קשה מדי.

כאמור, הייתי מרבה לתת לתלמידים עבודות כתה על-פי דפי שאלות מוכנים. פעם מסרתי למורה הנ"ל את דפי העבודה שהכנתי עבור כיתתי ואמרתי לו: "נסה את השיטה הזאת, ותראה מה עדיף". אחרי השיעור הוא הודה לי ואמר: "אני יכולתי קצת לנוח מדיבורים. גם התלמידים כולם השתתפו וכתבו תשובות. חלקם ניגשו לשאול ולברר. הכל היה חי!".

מאז היה בא אלי קבוע לקבל ממני דפי עבודה שהכנתי.

זכורני שהעבודות שהכנתי היו על חומר הלימוד בספר: **"הלכות בדינים**

תמונת מחזור תשכ"ג

לצבא ומלחמה". המדובר בתלמידים בכתה י"ב, שאחרי סיום שנת הלימודים יצטרכו להתגייס. לכן עבורם הכינה הרבנות הצבאית הלכות בדיני תפילה, שבת, מלאכות שבת וכו'.

הכנת חוברות לתלמידים בתפקיד: מרכז תנ"ך, דינים וחסידות

נוסף לעבודתי בהוראה בכתות י"ב, מוניתי על ידי מנהל הלימודים הרב שלמה גלעדי גם למרכז תנ"ך, דינים וחסידות למספר שנים. תפקיד זה דרש ממני להיות לעזר למורים בכתיבת עבודות לתלמידים וכן להכין מקראה במקצועות הללו. כמו כן, מוניתי גם לבקר בכתות, להתרשם ממהלך השיעור על ידי המורה, להעלות הכל בכתב ולמסור למנהל.

תמונת מחזור תשמ"ג

מיד נרתמתי לעבודה והכנתי במרץ מקראות ועבודות בנושאי החגים. ואלה החוברות שכתבתי עבור המורים והתלמידים:

א. חוברת לראש השנה, ליום כיפור ולסוכות עם עבודות לתלמידים. יצאו בדפוס כמאה חוברות, בכל חוברת עשרות עמודים. ועדיין מקצתם נשארו אצלי.

נוסף לכך, ערכתי בכתב יד, בחמישה עמודים בלבד, את תמצית עיקרי ההלכות של ראש השנה, של יום כפור ושל סוכות. כן הופיעו שם ציורים של מספר סוכות כשרות וסוכות פסולות ועבודות לחזרה.

ב. לחג הפסח יצאה חוברת מכובדת בדפוס, שאף זכתה להסכמתו של המפקח לתורה שבע"פ במשרד החינוך. שם החוברת: "חג הפסח בעיון נוסף". כמעט כל עמוד מחולק לשניים. בחלק העליון ההלכה והמנהג, ובחלק התחתון "בעיון נוסף" ברמה גבוהה יותר עם מקורות. בנוסף חיברתי שם עבודות לתלמידים.

אבל מכל החוברות הרבות שיצאו לאור לא נשארה לי אלא חוברת אחת לראווה בארון הספרים שלנו.

ג. לחג השבועות חיברתי שתי חוברות: האחת מקראה, והשנייה - חוברת עבודה לתלמידים.

ד. כן כתבתי חוברות לחנוכה, לפורים ולט"ו בשבט.

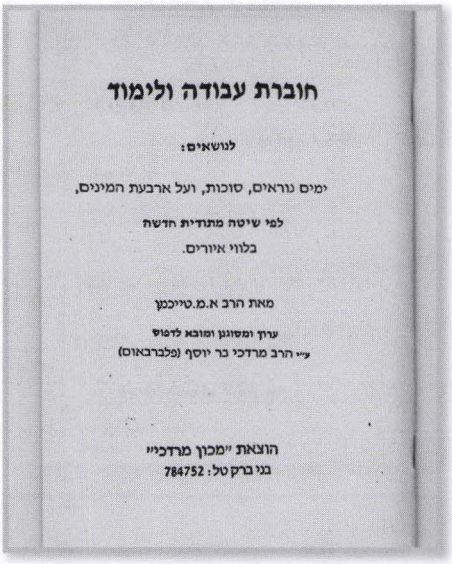
ה. בנוסף, כתבתי חוברת דינים על הפרשת תרומות ומעשרות. הוספתי בה טבלאות, הסברים ועבודות לתלמידים.

ו. לסיום, בשנת השמיטה שחלה באותה השנה, למדו בבית הספר משניות מסכת שביעית (שמיטה). למדו משניות בלבד. שכן אין "גמרא" על כל המסכתות מסדר זרעים, אלא על מסכת ברכות בלבד. לכן כתבתי פירושים על פי מרבית פרשני המשניות. מאחר שאין פרוש הגמרא, משלימים פרשני המשניות את כל מה שהאמוראים בגמרא היו מפרשים. כאן נבצר להסתפק אפילו בפרושו של הרב "קהתי". אמנם, הוא מסכם באופן נפלא את פירוש המשניות. אבל בגלל העומק שבמסכת שביעית, נשאר גם לי משהו להשלים בפרוש המשנה.

פעם אחת, לאחר שקראתי את פירושו של קהתי, נפלטו מפי המילים: "במחילה מכבודו, כבודו מתחמק בצורה אלגנטית מהפירוש של הרמב"ם ומפירושו של הרב שמשון משנץ, על המסכתות שאין בהן תלמוד". לכן נדרשתי אני להשלים זאת. ואכן, עמלתי קשות על שני הפרקים הראשונים של מסכת שביעית. הספקתי להביא פירושים ולהסביר את הכל בכתב ידי. כן הוספתי ציורים שונים על סוגי צמחים, ירקות ואילנות עם עבודות לתלמידים. הדפים נמסרו למורים, ומי שמצא לנכון, שכפל את הדף המצולם עבור תלמידיו.

להלן מספר דפים לדוגמא.

חוברת עבודה ולימוד

לנושאים:

ימים נוראים, סוכות, ועל ארבעת המינים,

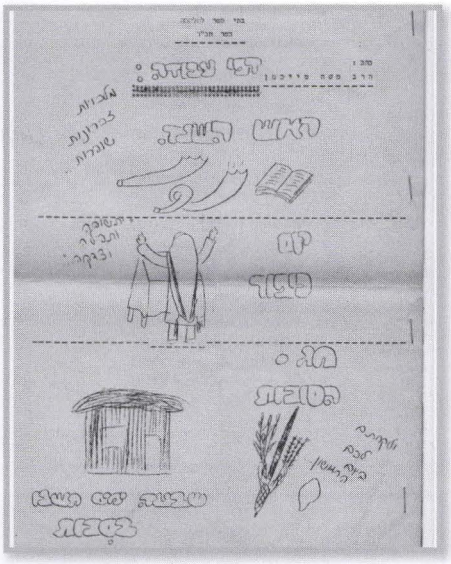
לפי שיטה מתודית חדשה

בלווי איורים.

מאת הרב א.מ.טייכמן

ערוך ומסוגנן ומובא לדפוס
ע"י הרב מרדכי בר יוסף (פלברבאום)

הוצאת "מכון מרדכי"
בני ברק טל: 784752

בית ספר למלאכה
כפר חבד

חג
השבועות

חג הפסח
בעיון נוסף
ועבודות לתלמיד

חוברת עבודה

על הלקט לחג השבועות

הנשאים | העמוד

חנוכה

התוכן:

חודש אדר ופורים

התוכן:

כוֹס בשבט

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כל הכוסות הן כוסות של ארבע אוזניים, ומלאות עד למעלה.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה, אנו מתחילים את הסדר בכוס של יין לבן, ומסיימים בכוס של יין אדום.

כך ב"ה זיכה אותי ה' להגדיל תורה ולהאדירה, להחדיר בנערי בית ספר למלאכה תורה ויראת שמיים טהורה. אך היו עוד נפשות רבות שה' שלחני לתת להן מנות יהדות...

פרק שלוש עשרה

הפעילות בצבא

אם חשבתי, ששליחותי תסתכם בהוראה בבית הספר למלאכה ובערבי חב"ד, טעה טעיתי. הקב"ה התווה לי שליחות נוספת: הפצת יהדות בצבא.

היה זה בשנת תשכ"ב. יום אחד נגש אלי המנהל של הישיבה ושל בית הספר למלאכה, ר' אפריים וולף ע"ה, והורה לי הוראה מפתיעה: "עליך להתייצב בלשכת הגיוס אשר בשכונת פג'ה בפתח תקווה, ולהודיע על הפסקת לימודיך בישיבה". כרגיל, אחרי הודעה כזו, התחלתי בסדרה של בדיקות רפואיות, עד שנקבע הפרופיל שלי. הפרופיל מתקבל בהתאם למצב הבריאות, החל מ 97% ומטה. אך אצלי הלא יש משקפיים. לכן קבלתי פרופיל 87%. ואז, כעבור שנה נכללתי בגדוד הקמה (גדוד שהוקם אִתנו). הוא יועד לגילאי 30-20, שמסיבות שונות לא שרתו בגיל 18, וקיבלו דחיה מספר שנים. לאחר מכן הקימו אתם את גדוד 89 חטיבה 8 - שריון. גדוד 89 היה גדוד חרמש בזחלמי"ם. לא בטנקים.

עברנו אימונים בנשק קל - רובים. (אז היה הרובה הבלגי. F.N. חצי אוטומטי, כבר לא הרובה הצָ'כי שהיה יורה רק בודדת). כמו כן התאמנו רבות בזריקת רימונים למטרה מסוימת, וגם בררנטי"ם (רומה רימון נגד טנקים).

בגדוד הזה היינו קבוצה קטנה של שומרי מצוות. כל השאר - עדיין לא שמרו כל כך. כך שהיה לי ביניהם כר נרחב לפעול במבצעי הקודש, כמו מבצע תפילין וכד'. כך לדוגמה, השפעתי על חבר לקנות תפילין חדשות. ברגע שהסכים לכך,

בטירונות בצריפין תשכ"ג

לא השתהיתי, אלא מיד קניתי אותם עבורו. ואז הזדרזתי והבאתי אותם אליו לביתו בפתח תקווה.

תקופת הטירונות נמשכה חודש ימים בלבד. התאמנו ב"צריפין" ליד בה"ד (= בסיס הדרכה) 4. הטירונות כללה גם שבועיים של שַׂדָאוּת, דהיינו להיות בשדה ולהקים אוהלי סיירים המגינים מן השמש, מהגשם ומהרוח. נדרשנו אז לישון על הארץ ולהתאמן להיות תצפיתנים. כמו כן הוטל עלינו לדווח על תנועת רכבים בכבישים שונים, וללכת בחשכת הלילה כדי להגיע למטרה מסוימת. את השדאות עשינו ביער בן שמן, כאשר היינו חגורים ברובה, בכדורים, ברימונים ובמימיה מלאה מים.

כשקשה בטירונות - קל בקרב

יצאנו כך בחגור מלא, כשכובע פלדה לראשנו. היה זה בחצי היום, באמצע חודש תמוז, והשמש פשוט קפחה על ראשנו. אולם אנו, כל חיילי המחלקה שלנו, צעדנו קוממיות, כשבראשנו המפקד. פסענו בקצב מהיר מבה"ד 4 בצריפין עד ליער בן שמן, משך שעה ויותר. לא היה זה קל כלל. אחדים מאיתנו, כשבתוכם אנוכי, נזקקנו לשני חברים שיתמכו בנו, כדי שלא נפגר אחרי כל הצועדים. גם התמים משה ליפא רבינוביץ' ז"ל השתתף בצעדה זו. אך הוא הלך וצעד בחופשיות ללא כל תמיכה מבחוץ. צעדות כאלה היינו עושים כמעט מדי יום ביומו, כדי להתרגל ללכת גם בלי רכבים.

מפקד הבסיס בצריפין, שדיבר בפנינו לפני תחילת האימונים, אמר שיבקש מהמפקדים שלנו: מהמ.פ. (מפקד הפלוגה, המונה כ 200 אנשים), ממפקד

המחלקה (המונה כ 50 אנשים), וממפקד הכתה (המונה כעשרים אנשים) לעשות לנו אימונים קשים בטירונות. הוא נימק זאת בקביעה נחרצת: "**מה שבטירונות קשה - בקרב זה קל**". והם בצעו זאת בהידור. למדנו שם לא להתפנק. בטירונות הייתה גם התעמלות בוקר כחצי שעה, אבל החיילים שהתפללו לה' תפילת שחרית, היו פטורים מהתעמלות זו. אישרו לנו לא להתעמל בבוקר, כדי שנתפנה לשאת תפילה לה'.

או אז חשבתי לעצמי, שדברי המפקד "בטירונות קשה, ובקרב קל" מתאימים גם ל"תמים": מה שבישיבה קשה: תורה, חסידות, תפילה, אתכפיא וכו' ביום ובלילה -זוהי הכנה טובה לחיים שלאחר מכן, מאז הנישואין והלאה.

שמירת הכשרות בצבא

אולם לא רק האימונים, אלא אפילו האכילה בצבא היוותה אתגר לא פשוט: הרי מדי שנה בשנה הייתי מגויס למילואים למשך זמן של ארבעה שבועות ועד שבעה שבועות רצופים. מה אכלתי באותם חודשים? אכן, באופן רשמי נדרש הצבא לשמור כשרות ולהפריד בין חלבי לבשרי. את זאת כבר סידר הרב הראשי הראשון של הצבא, הרב גורן ז"ל. ב"ה, החוק הזה קיים עד היום הזה בכל המטבחים בצה"ל. כך, שהתפקיד של מוסמך הכשרות (מכ"ש) הוא לא רק להיות עוזר לטבח, אלא בעיקר לפקח ולפקוח עין, שאמנם חוק הכשרות יקוים. אולם שמירה מדוקדקת על כשרות המזון בצבא הייתה משימה לא פשוטה.

בשל כך, בכל זמן הימצאי בצבא, בטירונות ואחר כך במילואים, השתדלתי לבקש ולקבל ירקות או כל מוצר כשר אחר. זאת, כדי לא להיכשל חלילה במאכלים שאינם כשרים. וב"ה, נענו לבקשתי ונתנו לי ירקות חיים וכד'. כך הייתי מכין בעצמי את הארוחה שלי. אכן, מדי פעם היו חיילים שהרימו גבה על היותי יוצא דופן. אך במקרים רבים הם בעצמם צידדו בזהירות המופלגה שלי. שכן לעתים עובדי המטבח היו ערבים... לדוגמה, באחד מימי המילואים, כששירתתי ברצועת עזה, אמרו לי חברי בהערכה: "צודק אתה, משה, שאינך אוכל מהמטבח. הרי עובדים שם גויים, ועוד כאלה"...

מחבלים בסיוע עובדי המטבח

אך אותם עובדים ערבים היוו בעיה לא רק בכשרות המזון, כי אם גם בשמירת הביטחון... כשהייתי במילואים, היה הגדוד שלנו אחראי על הבטחון ופרוס בכל רצועת עזה: החל מהעיר עזה בצפון והמשך דרומה לדיר אל באלח, חאן יונס, רפיח ועד מחנה האו"ם של רפיח בדרום. במקומות אלו, הערבים תושבי המקום היו העובדים במטבח של צה"ל. והללו חוללו ממש צרות ביטחוניות. הכיצד? בהיותם במטבח היו שומעים מתי כל גדוד משתחרר. מיד היו מעבירים את הידע הזה למחבלים; ואז, ממש בסוף תקופת המילואים של הגדוד, היו המחבלים מנסים לחבל בחיילים באופנים שונים. ולפעמים היה זממם עולה בידם, ה' ישמור...

הגדוד החדש שהגיע, לא עבר טראומה זו. רק עם סיום תקופת המילואים שלו ניסו הערבים לחבל בו. גם בגדוד שלנו הם זממו לפגוע. היה זה בזמן שאנו התאספנו באולם גדול בעזה. אני עמדתי על הבימה ושרתי עם כל הגדוד "ופרצת" וכו'. לא העלינו בדעתנו את אשר מתרחש ממש מתחת לאפנו... רק לאחר מכן נודע לנו, שבדיוק באותה עת המחבלים ימ"ש הניחו פצצה בדרך הפטרולים. דרך זו הינה כביש, שעליו נוסע רכב שלנו, הלוך וחזור, כדי לשמור ולוודא שהשטח נקי. והנה על אותו כביש ממש הניחו המחבלים מטען חבלה איום! כוונתם הייתה, שהוא יתפוצץ על חיילינו, חס ושלום. אולם שומר ישראל לא ינום ולא יישן. ה' שמר על המטען שלא יתפוצץ. כל הלילה נסע על הכביש רכב הפטרולים, ושום פצצה לא פגעה בו.

בבוקר, כאשר עמדנו כבר לנסוע הביתה, ניגש אלי אחד החיילים ואמר לי בהתרגשות: "אני עברתי דרך אותו מקום וניצלתי בנס. מה לעשות עכשיו?" עניתי לו: "כעת בוא, הנח תפילין, ובבית תיגש לרב המקום שלך והוא יאמר לך בוודאי כיצד תוכל להודות לה'". מדוע היה המצב כה מתוח באותה עת? שכן היה זה לאחר מלחמת ששת הימים. מה ארע באותן שנים?

הרקע למלחמת ששת הימים: בגידת האומות

בתחילת שנת תשי"ז, אחרי שהפדיון (המחבלים) ימ"ש השתוללו ברחובות ארצנו, לא הייתה ברירה, וצה"ל יצא לכבוש את רצועת עזה, על מנת לחסל את המחבלים. ב"ה כבשנו את הרצועה וגם יותר מחצי האי סיני.

אולם אומות העולם האשימו אותנו, כמובן, ש'פלשנו' לסיני לכבוש את ארצם. לכן יש להם עצה: אנו ניסוג מסיני, והאו"ם או ארה"ב ישלחו חיילים שיפרידו בינינו ובין הערבים בדרום, וכך יהיה שלום על ישראל. בפועל, אנו שמענו לקול האומות: אנחנו נסוגונו מסיני ומרצועת עזה. אולם 'שלום על ישראל' לא היה: שכן שכנותינו ה'אוהבות', מצרים וירדן, לא העריכו את ה'מחוה' שלנו: הם פשוט נדברו לתקוף אותנו מדרום וממזרח. לשם כך, עבדול נאצר, נשיא מצרים דאז, גירש את כל חיילי האו"ם והאמריקאים, ואז החל בהכנות למלחמה נגד ישראל.

שוב לא הפרידו חיילים זרים בינינו ובין שכנינו הערבים. הגבול היה פתוח. נשיא מצרים, עבדול נאצר, התגרה בנו שיפתח במלחמה ויזרוק את כל "שונאי" ישראל לים היל"ת. הסיסמא שלו הייתה: "אם הגנרל רבין רוצה לפגוש אותי, אהלן וסאהלן", כלומר, בבקשה!

עידוד הרבי: יהיו ניסים גדולים

חרדה עצומה אפפה את תושבי הארץ. מיד החלו לגייס במהירות את אנשי המילואים מסביב לרצועת עזה ומצרים. וכך חיכו להתפתחויות ביטחוניות. הפחד, בדרך הטבע, היה גדול. כך שיהודים רבים הפסיקו להגיע לארץ ישראל מאירופה; ויהודי אמריקה בקשו מקרוביהם השוהים בארץ לשוב לאמריקה. אבל כל מי ששאל את הרבי האם ייסע מכאן לחו"ל עד יעבור זעם - ענה לו הרבי: **שאף אחד לא ייסע! אין מה לפחד! יהיו ניסים גדולים.**

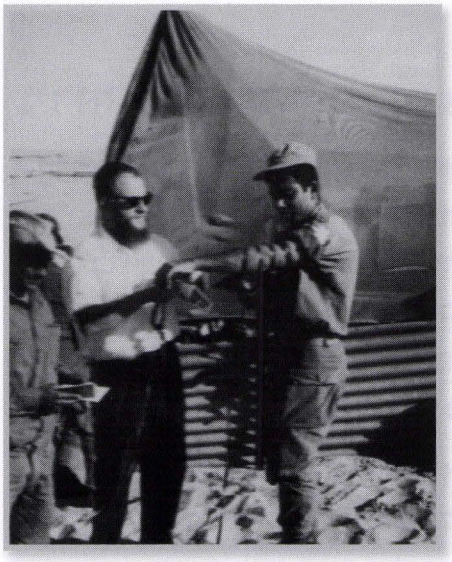
על העידוד הנפלא של הרבי בכל אותה תקופה העיד ר' יוסף ויינברג ע"ה. הוא ביקר בארץ מיד לאחר מלחמת ששת הימים, וכך סיפר לנו: היה זה בעת ההתוועדות בשבת לפני פרוץ מלחמת ששת הימים. לפתע אמר הרבי: "המצב

בארץ ישראל כעת הוא כזה, שמלחמה מוכרחה לפרוץ. אילו היינו זוכים, היה מתקיים בנו מה שנאמר במלחמת מדיין "ולא נפקד ממנו איש". אבל מכיוון שלא זכינו לכך, לפחות יתקיים בנו פסוק אחר. והוא: "ורדפו מכם חמשה מאה, ומאה מכם רבבה ירדופו, ונפלו אויביכם לפניכם בחרב".

מבצע תפילין - הטלת פחד על האויב

אולם כדי שהשונאים שלנו יברחו מאתנו בקרב, יש להטיל עליהם פחד. וכיצד מטילים פחד על אויבינו? על ידי התפילין. כי על הפסוק "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", אמר ר' אליעזר הגדול: אלו תפילין שבראש". גם בכינוס הילדים הענק בתהלוכת ל"ג בעומר הכריז הרבי בביטחון רב: "ונתתי שלום בארץ"! בארץ ישראל יהיו ניסים גדולים!

הרבי הכריז אז על **מבצע תפילין עולמי** - ובפרט לאנשי הצבא. הוא פשוט הורה להניח תפילין לכל החיילים, בכדי להטיל פחד על שונאי ישראל. מיד מסרו לכל אנ"ש המגויסים, להתחיל תיכף ומיד להניח תפילין לחיילים. וכל חסידי חב"ד שאינם בצבא, התגייסו להניח תפילין עם כל יהודי, בכל מקום בעולם. ומאז ועד היום, שנת תשע"ט, פועלים החסידים במבצע תפילין בכל המדינות ובכל מקום שהוא: בחנויות, במטוסים, בפינות הרחוב ובמקומות מרכזיים. חסידי חב"ד ממשיכים לקרב יהודים בכל פינה בעולם, החל מהנחת תפילין. עצם הפעולה של הנחת התפילין היא עצמה מצוה נפלאה, המחברת את היהודי עם ה' בעצמו. והרווח הנוסף הוא ההתעוררות לתורה ומצוות שנגרמת בעקבות אותה הנחת

מבצע תפילין בצבא

תפילין חד פעמית. כי אכן 'מצווה גוררת מצווה': מיליונים של יהודים התקרבו ליהדות על ידי מבצעי הקודש, שהרבי הכריז עליהם.

'נזיפה' מבוימת

אותי לא גייסו למילואים מאז שנת תשכ"ג, אחרי הטירונות, ועד אחרי המלחמה בשנת תשכ"ז (ששת הימים). אזי, לפתע הזמינו אותי ושאלו: "למה לא יצאת עם כל הגדוד למלחמה?". עניתי להם: "שאלה זו צריכים אתם לשאול את הפקידים בצבא. הם לא שלחו לי צו 8 (גיוס מלחמה). אמנם, לחטיבה שלנו הייתה סיסמה - "תלמיד חכם". אך לא השמיעו את הסיסמה הזו ברדיו". שמעו הפקידים את תשובתי והגיבו: "מהיום תהיה חייל מן השורה, ולא מכ"ש (מוסמך כשרות)".

אך כל הדיון הזה היה מבוים מתחילתו. שמעתי אחר כך, שבכוונה תחילה לא גויסתי בזמן המלחמה. אחת הסיבות לכך הייתה היותי חרדי. הם אמרו: "אין צורך בחרדים בזמן מלחמה. שלא יעשו לנו בעיות עם הכשרות".

הניצחון האלוקי

ב"ה, כפי שהרבי ניבא, כך התקיים. המלחמה פרצה ביום שני. בשעה 6 בבוקר יצאו מטוסינו למצרים (לקהיר), שם היו מרוכזים מטוסי המצרים, והשמידו אותם על הקרקע. כמו כן, השמידו את מטוסי ירדן שהיו מרוכזים במקומות שונים בירדן. ובשעה 8 בבוקר יצאו גם הטנקים, אחריהם החי"ר (חיל רגלים). התקיימו דברי רבנו הקדוש: ניסים גלויים התחוללו, האויבים פשוט ברחו מאתנו. הם אפילו לא נלחמו בנו. אלא הסתובבו בבעתה עצומה לכיוון מצרים ונסו על נפשם - כשאנחנו דולקים אחריהם עד הישמדם. כך סיפרו חברי שהשתתפו במלחמה. ואכן, יש תמונות רבות בהן רואים את מרחבי חולות מדבר סיני זרועים בהמוני נעליים. שכן הערבים חלצו את נעליהם, לבל יכבידו עליהם בעת בריחתם מאיתנו, ונסו על נפשם יחפים...

כיבוש אלוקי של 'כונתילה'

כונתילה

הגדוד שלנו, גדוד חרמ"ש, קיבל הוראה מהפיקוד לצאת ולכבוש את "כונתילה". זהו האיזור בצד המזרחי של חצי האי סיני. אנו היינו מרוכזים לא רחוק מהם. המצב הצבאי בכונתילה המצרית היה, שמולנו היו מאתיים טנקים רוסיים, ביצורים רבים מחופרים באדמת חול המדבר, מאות רבות של חיילים מצריים עם הרבה נשק קל וכו'. הם היו הרבה יותר חזקים מאתנו, הן מבחינה מספרית והן מבחינת נשקם. ואילו לנו, הכלים הכבדים היו רק זחלמי"ם ולא טנקים. לכן מפקד הגדוד (המג"ד) ביקש מהמח"ט (מפקד החטיבה) לצרף אלינו גם טנקים, כי בלעדיהם לא נוכל לגבור על מאות הטנקים המצריים.

ואכן, שלחו לנו טנקים. ארבעה טנקים בלבד, כי יותר לא היה עבור גיזרה זו. מה כבר יכולים ארבעה טנקים לעשות כנגד מאתיים טנקים של האויב? אלא רעיון מבריק עלה בראש המפקד: הטנק הראשון עלה על גבעה וירה פגז אחד לכיוון כונתילה. הוא פגע בהם, וירד מן העמדה. מיד אחריו עלה טנק אחר מכיוון אחר, וגם ירה מן העמדה. בו ברגע עלה אחריו טנק אחר מכיוון שלישי, ואף הוא ירה לכונתילה. הפקודה שקבלנו בינתיים בַּקֶשר, הייתה, שאף אחד לא מתקדם ולא זז. לחכות. לפתע, אחרי שהטנק הרביעי ירה פגז על כונתילה, מסרו בקשר, שהמצריים סובבו את רכביהם לכיוון קהיר, ופשוט נמלטו מפנינו בפחד

אימים. במנוסתם, הם השאירו מאחוריהם את כל מאתיים הטנקים הרוסיים על הקרקע! הם אף לא ידעו להפעילם...

כמובן, מיד פרסמו בכותרות העיתונים בארץ: "**צה"ל כבש את כונתילה!**" האין זה מגוחך? הרי הקב"ה הוא זה שנלחם לנו! ה' הוא שהבריח את שונאינו!

תפילין - נשק סודי

וכך סיפר מזכירו של הרבי, ר' לייבל גרונר: בתקופת המלחמה דיווח אחד החסידים המגויסים בסיני, שהוא נמצא עם חבריו לא רחוק מעמדה מצרית. לפתע הבחין, שכאשר היה שרוי בתפילה עטוף בטלית ומעוטר בתפילין - החלו המצרים לסגת ולנוס לכיוון מצרים. רדפו אחריהם חיילינו, תפסו את המצרים הבורחים ושאלום: "מדוע ברחתם?", ענו להם המצרים באימה: "יש לכם נשק סודי. לכן פחדנו וברחנו". את הדיווח הזה העביר ר' לייבל לרבי, וסיפר לו: "המצרים חשבו, שהתפילין הינם נשק סודי!" ענה לו הרבי: "נכון הדבר. התפילין הם אכן נשק סודי המבריח את אויבי ישראל מלהרע ליהודים".

גם בחלק המזרחי, בגבול עם ירדן פתחנו במלחמה נגדם בגלל אותה סיבה. שכן אף חוסיין מלך ירדן גירש את חיילי האו"ם לביתם. הגבול אתם נשאר פתוח בינינו לבינם, והם הכריזו מלחמה עלינו כמו מצרים. וב"ה, גם בגבול זה היו ניסים ונפלאות: חיל האוויר שלהם הושמד על הקרקע. הטנקים פשוט לא ראו ולא הבחינו בתותח היורה עליהם. כך, תוך מספר ימים נכבשה ירושלים המזרחית וכל הגדה המערבית. תוך מספר ימים שחררנו את כל המקומות הקדושים ביותר: מערת המכפלה, קבר רחל, הכותל המערבי!!! הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו!

אף בגיזרה הצפונית התחוללו ניסים מופלאים: ה' הצליחנו לכבוש את רמת הגולן! איזור זה היווה איום תמידי על תושבי הצפון. שכן חיילי לבנון היו עומדים למעלה ויורים עלינו בצרורות. אך מאז הניצחון האלוקי שבמלחמה, חיילינו, היהודים, הם אלה החולשים על כל הרמה. אמנם, למרבה הצער, המלחמה הזו גבתה כמה מאות קרבנות (הי"ד) של יהודים. אולם בפועל, הסכנה הייתה כה

גדולה אז, שהתכוננו לאלפי קורבנות היל"ת. כבר הכינו את שדרות רוטשילד בתל אביב לקברים, ה' ישמור ח"ו. גם מקומות רבים נוספים בארץ הוכנו למקומות קבורה, חלילה.

אך ב"ה, דברי קדשו של רבנו הקדוש, שגם כעת מגן עלינו יתיר מבחיוהי, התקיימו במלואם. כל העולם כולו הוכה בתדהמה אל מול הנס הגדול שהתחולל לנגד עיניהם: ארצנו הקטנה גדלה פי כמה וכמה, וכל זאת - במלחמה בת שישה ימים בלבד מול כל החזיתות הגדולות: מצרים, ירדן, סוריה ולבנון. מכאן שמה של המלחמה: מלחמת ששת הימים.

זכורני ששלום רוזנפלד, שהיה אז עורך העיתון "מעריב", ולא נמנה על הסקטור הדתי, כתב במאמר המערכת בערך כך:

אנו ראינו במלחמה זו דברים על טבעיים.

א. המצרים פשוט ברחו מאתנו בלי יריות.

ב. הירדנים, פשוט לא ראו את התותח שלנו שירה עליהם, על הטנקים שלהם. שבעה טנקים ירדנים קיבלו פגיעות ישירות ועלו באש, והם אף לא הבחינו.

ג. ברמת הגולן היה באוויר מטוס שלנו, ושני מטוסים סוריים יצאו כנגדו. מטוס סורי אחד הופל על ידי המטוס שלנו וטייסו נתפס; והמטוס הסורי השני ברח לסוריה. כאשר שאלו את הטייס הסורי שנתפס כיצד לא יכולתם, שני מטוסי קרב, להפיל מטוס אחד? ענה הטייס הסורי: "אנחנו פשוט לא ראינו אותו! פלא!"

מסכם שלום רוזנפלד, "אם כך הדבר, שקרו בו דברים נסיים, סימן שיש מישהו אחד שמנהיג את כל הפלאות הללו".

ובכן, התפילין הם הנשק הסודי של ישראל, כדברי הרבי הקדוש. וכך, בניסי ניסים, הסתיימה לה המלחמה הפלאית הזו, מלחמת ששת הימים.

כאמור, לאחר מלחמת "ששת הימים" הוזמנתי מדי שנה בשנה לשרת במילואים לתקופה של ארבעים יום, יחד עם כל הגדוד. היינו ממונים על כל רצועת עזה. אולם לדידי היה הגיוס בגדר שליחות אלוקית נוספת. לא רק לשמור באופן פיסי,

אלא גם להחדיר בסביבתי תורה ויראת שמיים. לכן ניצלתי כל זמן פנוי כדי להניח תפילין עם חברי או לשוחח עימם על אמונה ויהדות.

זכורני, שבאותה תקופה היה פרסום ברדיו על המשקה שמייצרת חברת "טמפו". הפזמון היה בזו הלשון:

"מי שאין לו טמפו, תן לו,

מי שיש לו , תן לו עוד,

כל העם לוגם פה טמפו,

כי הטמפו טוב מאוד.

טלללללההה".

לקחתי את התפילין שלי והתחלתי לפזם פזמון זה. אך כל פעם שהגיעה המילה 'טמפו', הכנסתי במקומה את המלה "תפילין". וכך התקבל ונשמע הפזמון:

" מי שאין לו תפילין, תן לו,

מי שיש לו, תן לו עוד,

כל העם מניח תפילין,

כי התפילין טוב מאוד. טאט א טאט א טא טא"

כל החברה נהנו ונעמדו בתור להניח תפילין. שניים מהם אף בקשו שאקנה להם זוג תפילין מהודרים. לאחר מכן קיימתי את בקשתם וקניתי עבורם

חסידי חב"ד טסים במטוס "דקוטה" לסיני למבצעים בפורים- יושב בצד שמאל

תפילין. כאשר דיווחתי זאת לרבי, זכיתי לברכה בכתב יד קודשו בזו הלשון: "בברכת הצלחה במבצע תפילין ובחינוך על טהרת הקודש וכו' ובברכת חג הגאולה".

בסיום הברכה חתם הרבי בעצמו את חתימתו על המכתב!

ניסים ונפלאות במילואים ברצועת עזה

כאמור, שרתי במילואים בעיר עזה, בחאן יונס וברפיח. כלל לא שיערתי, אלו נסים מופלאים ה' יחולל עבורי באותם איזורים מסוכנים! ה' הצילני שם ממוות ודאי, כמה וכמה פעמים! הכיצד?

הנס בעזה

חמוש ובמדי צה"ל יצאתי מהבית, לכיוון צומת בית דגן. שם, בטרמפיאדה הצבאית, עליתי על רכב, ונסענו עד "ככר עזה". באותה כיכר מסוכנת, מעל הכביש, שכנה המשטרה שלנו. תפקידה היה לשמור על השקט ולמנוע אסונות. אני ירדתי מהמשאית אל הכביש, כי היה עלי להמשיך עד סוף הרצועה ולהגיע למחנה האו"ם (לשעבר) של רפיח. אותו מחנה שכן בקצה השני של הרצועה (עיין במפה). בינתיים ראיתי שם קיוסק והפניתי את מבטי לכיוונו. ערבי מקומי מכר שם ממתקים, סיגריות וכו'. עודי מרוכז בקיוסק, לא שת לבי למתחולל ממש מולי. אך לפתע הונחה יד על כתפי. שוטר גבוה וחסון ירד מלמעלה ואמר לי: "חייל, בוא לידי, הבט ישר, ראה מה קורה אצלם!"

לתדהמתי, הבחנתי בכמה ערבים צעירים מתרוצצים. גילה לי השוטר: "המחבלים הללו התכוננו עכשיו לזרוק עליך רימון! אלא בדיוק הגעתי הנה, אני - השוטר, ברגע הקריטי". נשימתי נעתקה: איזה נס! הרי המחבלים פוחדים מן השוטרים. לכן ברגע בו הבחינו בשוטר - גנזו את מחשבתם הרעה, ולא השליכו עלי את הרימון! מה היה קורה, אילו היה השוטר מגיע דקה אחת יותר מאוחר?... עודני מתפעם מהשגחתו הניסית של הבורא, והנה, כעבור דקה הגיע אלינו מלמעלה רכב משטרתי.

הרכב עצר לידי, והשוטרים היושבים בו פקדו עלי: "עלה על הרכב". התיישבתי במושב המכונית. אט אט נרגעתי. סוף סוף מתרחק אני מזירת האירוע, בה עמדו לרצחני נפש! ואז שמתי לב שכל השוטרים כאן הם צעירים, גבוהים וחסונים. פניתי אל השוטר הנהג ואמרתי לו: "אתם, כיהודים ספרדים, מתאימים לעבודה זו עם המחבלים. הן דוברי ערבית אתם, כמו אוכלוסיית תושבי עזה. כך תוכלו טוב יותר להסתדר אתם ולשלוט בהם".

השוטר שמע את דברי עד תומם, ואז הגיב בחיוך: "לא יהודים אנחנו, כי אם נוצרים!" תשובתו הביכה אותי, אך בו ברגע התעשתתי, ועניתי לו כלאחר יד: "אתם מחסידי אומות העולם"! לאחר מכן נודע לי, שכל תחנות המשטרה בכל הערים שב"רצועת עזה" מאויישות על ידי הנוצרים שלנו. הללו גרים ביישובינו ובכפרינו. רובם בגליל ובעוד ערים כמו רמלה ולוד, והם אלו המנהלים את השמירה היהודית!

הצלת זוסא גיטעס

אך לא רק אני ניצלתי מהתנקשות בכיכר עזה ליד הקיוסק, אלא גם חברי, זוסא ריבקין. הוא חווה את ההתנקשות כמעט על בשרו ממש. זוסא מתגורר היום בצפריה ומכונה זוסא גיטעס, זוסא בן גיטה, (כי בכפר היו עוד שני זוסא ריבקין). והנה ידידי זה ירד פעם בכיכר עזה. מיד עטו עליו הערבים וזרקו עליו רימון. אצלי הרימון עוד לא נזרק - ואילו אצל זוסא הרימון נזרק ואף התפוצץ, לידו. אבל זוסא עבר קורס "חבלה". הוא לא איבד את עשתונותיו, אלא זכר היטב, שבמקרה כזה יש לעשות מין קוליע על רצפת המקום, כדי להישאר בחיים. מיד ערך 'גלגול' וב"ה ניצל ויצא רק בשריטות קלות.

'פורץ' באישון ליל

כאמור, יעד הנסיעה שלי היה אז למחנה האו"ם של רפיח. העיר רפיח נמצאת בקצה הדרומי של רצועת עזה. אחרי "רפיח" העיר, הקים האו"ם בזמנו שטח על מנת לשמור על הגבול בין מצרים ובין ישראל. אולם לאחר שנאצר גירש את חיילי האו"ם, ואנחנו נצחנו את מצרים בחסדי ה', נכנסו חיילי ישראל למחנה זה. המחנה הזה חצץ בין ישראל לבין מצרים. חמישה עשר חיילים בלבד היינו

שם, כולנו חיילי מילואים. במחנה ניבנו חמשה מגדלי שמירה בגובה של כחמשה עשר מטרים; ואנו היינו עולים למגדלים הללו לשמור שם, לפי תורנות: כל אחד שמר במגדל משך ארבע שעות. באותן שעות הוא היה חמוש ברובה, ברימונים ובתחמושת.

המחנה כולו היה מוקף גדרות תייל, וגם בשער המחנה הייתה שמירה שלנו. עיקר השמירה במגדלים הייתה בלילה. ואז, אשרי מי שידע בעל פה פרקי תניא, משניות, מאמרי חסידות! כי כך הוא התעסק בקדושה ולא שיעמם לו. ואכן, כאשר שמרתי למעלה, במגדל, היה לי זמן פנוי רב. חשתי אז בכל ישותי את ה"אשרינו מה טוב חלקנו"! במקום לבהות בחוסר מעש, אני יכול לחשוב חסידות, לשנן דברי קודש, להתעמק באלוקות!

באחת הפעמים חל מועד השמירה שלי בליל שבת, בין השעות 2:00 ל-6:00 לפנות בוקר. לפי ההוראות, משך כל זמן השמירה נדרש כל שומר, מדי מספר דקות, לסובב את הפרוז'קטור ולהעבירו על פני כל השטח. כך יהא כל השטח מואר, והוא יוכל לוודא שכולו נקי, ואין מי שמתקרב אלינו. אזי, עם סיום השמירה, עליו לכבות את האור הגדול. והחייל שמגיע אחריו, מדליק את הפרוז'קטור מחדש ומעבירו על פני כל השטח שוב. אמנם, הותר לי מבחינה הלכתית לכבות ולהדליק את הפרוז'קטור. שכן שהינו בשטח אויב, והיה זה חיוני מדין פיקוח נפש. הרי עיקר שירותנו במחנה האו"ם (לשעבר) היה לשמור על עצמנו. אולם אני חפצתי בכל זאת להימנע מלהדליק את הפרוז'קטור. אזי ביקשתי מהחייל, ששמר לְפָנַי, לא לכבות אותו, אלא להשאירו דלוק עבורי. כך אוכל לשמור על השטח מבלי להדליק בשבת קודש.

באותו ליל שבת קודש הייתי בגובה של חמשה עשר מטר, על ראש המגדל. העברתי את הפרוז'קטור על פני השטח הריק שלְפָנַי, ובינתיים חשבתי או אמרתי את מאמר החסידות של הרבי "באתי לגני" מי' שבט תשי"ג. כאמור, עוד בהיותי תלמיד בישיבת תומכי תמימים בלוד, למדתי את המאמר הזה בע"פ כמעט באותיותיו, במיוחד עבור התקשרות לרבי. וב"ה חזרתי אותו במשך למעלה מיובל שנים, החל מישיבת תומכי תמימים הן בפרדס בלוד והן בכפר חב"ד,

ואף בכל בתי הכנסת. גם בשנים האחרונות אני חוזר אותו בבית הכנסת המרכזי בשבת שלפני י' שבט. כך שיננתי במחשבתי ובדיבורי את אותו מאמר קודש שם למעלה, במרומי מגדל השמירה. ותוך כדי כך העברתי את הפרוז'קטור על פני כל השטח הריק שמולי.

לפתע פתאום קפאתי על עומדי: אור של פנס הבליח מולי! מתקרב אל המגדל עליו ניצבתי! תהיתי בפליאה: "מיהו החצוף הלזה, שיעז להילחם בחייל חמוש? הרי אני עם רובה ומחסניות עמוסות בכדורים וברימונים!" אבל מיד הכנתי את עצמי להילחם בו. דרכתי את הרובה F.N. הבלגי חצי אוטומטי; הוצאתי מן הפאוטש את שני הרימונים. וכך, כשכולי דרוך ומוכן להתמודד עם האויב, כיוונתי את אורו הגדול של הפרוז'קטור ישירות על פניו. ואז חשפתי את פרצופו המאיים: היה זה לא אחר מאשר... תַן או שועל, עיור בעין אחת... לכן ראיתי רק אור אחד של פנס...

נס כפול ברפיח

ה'תקרית' עם השועל הותירה אותי מחויך. אך האויבים האמתיים המשיכו לתכנן מעשי חבלה. רק ה' הטוב הוא זה שהמשיך להצילנו ממוות פעם אחר פעם! לדוגמה, המ.פ. (מפקד פלוגה) שלנו יצא בקומנדקר מרפיח עם עוד ארבעה חיילים, כדי לבקר אותנו במחנה האו"ם שלנו. שכן חלק מחיילינו שהו גם ברפיח, ובאותו יום הם הצטרפו למפקד להגיע אלינו. בדרכם מרפיח למחנה האו"ם היה עליהם לחצות פסי רכבת. הם שעטו קדימה; הקומנדקר כבר התקרב לפסי הרכבת - אך אז הבחינו הנוסעים בקיוסק מקומי, ליד הפסים. ביקש אחד החיילים מהמ.פ לעצור ליד הקיוסק, כדי לקנות סיגריות. נענה לו המ.פ. ועצר. אז ירדו כולם מהקומנדקר ונגשו לקיוסק. כלל וכלל לא עלה בדעתם מה מתרחש מאחורי גבם...

פתאום, תוך כדי קנייה, קלטו אוזניהם פיצוץ רועם. מיד יצאו לראות מה ארע. ואז, לנגד עיניהם, התברר הנס האלוקי המופלא: טרקטור מקומי עם חמשה ערבים התעופפו באוויר מהפיצוץ! כנראה, המחבלים ראו, שקומנדקר צה"לי

מתקרב לכיוון הפסים, ומיד הניחו מטען חבלה ליד פסי הרכבת! אך אז חולל הקב"ה נס פלאי כפול: לחיילינו הוא החדיר רעיון פתאומי לגשת לקיוסק, וכך ניצלו מהתופת; ובאותו רגע ממש הוא תיזמן, שהערבים ייצאו עם הטרקטור מהפרדס לאותו מקום ממש!

מה הייתה התוצאה? כל חמשת היהודים ניצלו; וחמשת הערבים התפוצצו עם הטרקטור! שניים מביניהם נהרגו במקום, ושלושה נפצעו. מיד נהרו למקום ערבים זועפים רבים מכל האזור. הם החלו לקלל את המחבלים, שמביאים עליהם רק אסונות. הערבים קיללו, ואנו התחזקנו באמונה ובהודיה! כאשר הגיעו החיילים עם המ.פ. למחנה שלנו, ניגש אלי אחד מהם, יהודי ששמו מכלוף. אותו מכלוף החל להמנע מלעשן בשבת. וכל שבוע, לקראת כל מוצאי שבת, היה שואל אותי שוב ושוב: האם כבר עברה שבת? האם כבר מוצאי שבת?... והנה מכלוף זה היה אחד החיילים שניצלו מהפיצוץ בפסי הרכבת. הוא ניגש אלי בהתרגשות וסיפר לי בזו הלשון: "משה, איזה נס קרה לנו! עד היום הנחת לי תפילין רק על יד אחת. כעת קח את שתי ידיי והנח לי תפילין! הקב"ה אוהב אותנו! הוא חולל לנו נס!".

לכידת מחבלים בעיר חאן יונס

המשימה של הגדוד שלנו ברצועת עזה הייתה להפגין נוכחות יהודית: היה עלינו לסייר ברחובות או בשוק, ברגל או ברכב. כן נדרשנו לסייע לאנשי הביטחון והמשטרה במשימות שלהם: לדוגמה, להתלוות לקציני הביטחון לתפוס חשודים בטרור. היה עלינו להוציאם מבתיהם ולאבטח את כוחות הביטחון ממספר רחובות, שלא יתקרבו אל המקום של מגורי המחבל. אזי נדרשנו לתפוס את המחבל, להכניסו בכוח אל הקומנדקר ולהביאו למשטרה שלנו.

אני השתתפתי בלכידת אחד המחבלים. הוא אכן ניסה להתנגד, אך קיבל מכות נמרצות, והוכנס לרכב. אזי, כאשר הגענו לקציני הביטחון, התלונן המחבל שנתנו לו מכות! אך הקצין אמר לו, בערבית כמובן: "נכון התנגדת? אז אכלת!

חוזר ממילואים תשכ"ט

רק אתה אשם! כעת היכנס לחקירה". ערבים רבים הפכו להיות מלשינים על המחבלים, ונקראו בשם שטינקערים.

פעם הוצאנו מבית מסויים את כל הגברים החוצה. היו שם כשבעה ערבים. פקדנו עליהם להסתובב עם הפנים אל הקיר והידיים למעלה. אזי נקרא כל אחד לחקירה אצל איש ביטחון. בעת החקירה היה החוקר רושם תמליל מהשיחה. לבסוף נקרא לחקירה גם ערבי צעיר, ואתו הרבה איש הביטחון לדבר. אזי התברר לי, שאותו צעיר היה בעצם המבוקש, ואילו כל שאר הנחקרים נקראו כדי להסתיר על העיקר. כנראה הצעיר היה מלשין. וכדי לשמור עליו מהערבים, שלא יחסלו אותו, הוציאו מאותו בית את כל הגברים ולא אותו בלבד.

גם כאן התמקד תפקידנו, אנשי המילואים, באבטחת המשימה: היה עלינו להשגיח שלא יתקרבו ערבים למקום. כמובן היינו כולנו חמושים עם רובים שלופים מסביב לבית זה ולרחובות הסמוכים. אך את עיקר העבודה ביצעו אנשי הקבע המומחים, שנמצאים שם כל הזמן.

חכמים, היזהרו בדבריכם

באחת הפעמים נתקלתי במצב לא נעים: נשלחתי למשטרת חאן יונס. ואז פנה אלי אדם צעיר, ששימש כמפקד המשטרה, והבהיר לי: "התפקיד שלך יהיה לשמור כאן באגף הפלילי של הגנבים, הפושעים. אכן, יש שם ערבי ששומר עליהם. אבל **אי אפשר לסמוך עליו**, לכן אתה תשמור גם עליהם וגם עליו..." הוא אף הוסיף בהטעמה: "השומר הערבי חמוש אך ורק באלה - מקל, ואילו אתה

-ברובה". בלי לחשוב פעמיים עניתי מניה וביה: "האמת היא, שאי אפשר לסמוך על שום גוי, אלא רק אחרי ארבעים שנה שהוא נמצא בקבר". שמע זאת מפקד המשטרה והגיב בחצי חיוך: "אתה יודע שאני נוצרי!"...

אך אני, עם כל חוסר הנעימות, רציתי להוכיח לו שאימרה זו נכונה היא. לכן עניתי לו: "האם שמעת על ועידת הקרדינלים עם האפיפיור בוותיקן?" "כן". ענה לי. "האפיפיור הוא ראש הנצרות הקתולית בעולם, ונמצא באיטליה במדינת וותיקן" המשכתי בהסברי "ואלו הקרדינל הוא ראש הכמרים של מדינה". כוונתי הייתה לאירוע מיוחד, שבו ראש הנוצרים הקתולים העולמי כינס מאתיים קרדינלים מכל העולם. מטרת הדיון הייתה לחקור, האם היהודים הרגו את העבודה זרה של הנוצרים, את ימח שמו וזכרו. אחרי דין ודברים ובירור מעמיק, הם הגיעו למסקנה, שלא היהודים הרגוהו, אלא האיטלקים או הרומיים. קביעה זו מכונה "המסמך היהודי מהוותיקן".

טענתי כנגדו: "אם כן, לא היהודים אשמים ברציחתו של אותו האיש. אז מדוע ולמה הנוצרים שפכו דם יהודים במשך כאלפיים שנה - בטענה שהיהודים הם שהרגו אותו?!" ויידום השוטר. כנראה הבין את תשובתי, שאין אמונה בגוי...

מרצה ברבנות הצבאית ובבתי כלא צבאיים

כך נמניתי על כוחות המילואים משנת תשכ"ג, שנה אחרי החתונה, ועד תש"מ: משך שבע עשרה שנים. בכל שנה היה עלי להתגייס למשך תקופה ארוכה, בין ארבעה ועד שבעה שבועות. אלא שאותן שנים התחלקו לשתיים: שבע שנים ראשונות הייתי חייל קרבי בגדוד חרמ"ש; ולאחר מכן ביקשתי העברה לרבנות הצבאית במסגרת המרצים להפצת היהדות. במסגרת זו הייתה לי הרבה יותר אפשרות להפיץ יהדות וגם חסידות.

במשך עשר השנים הבאות משנת תש"ל עד תש"מ גויסתי מדי שנה בשנה בסקטורים שונים בצבא. כך נשלחתי גם לבתי כלא צבאיים. שם היה צורך לעודד את החיילים הכלואים, להניח עימם תפילין. הייתה לי אף הזדמנות לספר להם

על אדמו"ר הזקן ועל אדמו"ר הריי"צ נ"ע - שגם הם נכלאו בגלל הפצת יהדות. אט אט החלו פני החיילים להאיר. הרושם הטוב של דברי הנוחם והעידוד ניכר בהם. הם ממש התעודדו והתחזקו בגוף ובנפש.

גם זה יעבור

בפעם אחרת נשלחתי לכלא 4 בצריפין. שהו שם חיילים אסירים שנשפטו מחצי שנה ועד שנה - עקב השתמטות מהצבא וכד'. כמדומני שזה היה במסגרת פעילות "ופרצת" מטעם חב"ד, ולא במסגרת הצבא. נכנסתי לחדר המגורים שלהם, וראיתי מיטות קומתיים. האסירים מסתובבים משועממים, אפשר לומר אפילו מיואשים. אזי נעמדתי ואמרתי להם בנימה מעודדת:

"חבריא! מה הייאוש הזה? הרי נשפטתם לתקופה קצרה יחסית! מספרים על דוד המלך או שלמה המלך, שהיה לו מקל ועליו היו חרוטות שלוש אותיות: ג.ז.י. משמעות אותיות אלה: "גם זה יעבור". אל תיכנסו למרה שחורה ולייאוש! תנו חיוך! כשיש מצב רוח טוב וחיובי, הוא מעמיד את האדם על פסים נכונים. ואם בינתיים לא כל כך טוב, **הרי גם זה יעבור**, ויהיה טוב ממש!"

המשכתי והסברתי את משמעות התפילין, ואז הכרזתי ברוחב לב:

"בינתיים, אני מזמין אתכם לבוא לכאן ולהניח תפילין! זה בוודאי גם יעזור למצב הרוח הטוב והשמחה! חשוב להיות בשמחה תמיד, ואז יהיה לכם טוב בפועל ממש!"

מיד נעמדו החיילים האסירים בתור, והנחתי להם תפילין, זה אחר זה. לפני לכתי נפרדו ממני בחמימות והודו לי מאד על המפגש.

מוח שליט על הלב

מפגש נוסף היה לי בכלא 4 בצריפין. שם הייתה מחלקה קשה יותר. ישבו שם אנשים שנשפטו למספר שנות מאסר. לכן לא נתנו לי להיות לבד עם האסירים, אלא ערכו את המפגש בחצר. מעל החצר הייתה תצפית, אשר ממנה השגיחו על המתרחש. וכל השטח כולו היה מוקף בגדרי תַיל. בעת המפגש סיפרתי להם על ר' משה מייזליש, חסידו של אדמו"ר הזקן, שידע מספר שפות - גם רוסית וגם

צרפתית, והיה מרגל במיפקדה של צבא נפוליון, שנלחמה ברוסיה. הסברתי להם את דעת אדמו"ר הזקן, שמוטב שרוסיה תנצח ולא הצרפתים.

אזי תיארתי, כיצד פעם, נפוליון פָּרץ למיפקדה, בה שהה ר' משה. הוא שם ידו על לבו של ר' משה וצעק: "אתה מרגל!" נפוליאון רצה לבדוק, האם לבו של מייזליש פועם בקצב מהיר יותר, מצב המורה על התרגשות יתירה. הדבר יהווה לנפוליאון האות, שאכן צדק בהשערתו, שמשה מייזליש באמת מרגל - ואז אחת דתו: עונש מוות. אבל למעשה, נפוליאון גילה, שליבו של מייזליש פועם בקצב רגיל, ללא התרגשות מיוחדת. הוא אף ענה לו בנחת ובשפה ברורה, שזימנו אותו לשם כדי לתרגם מסמכים משפות שונות לצרפתית.

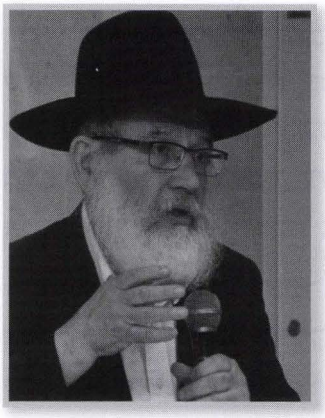
כאן קפצתי אני לאחד האסירים ושמתי ידי על ליבו להמחשה. האסיר נבהל כל כך ... המשכתי לספר, שכאשר שאלו את ר' משה מייזליש: "איך זה שליבך לא התרגש ופעימות ליבך לא מיהרו?" ענה החסיד: "ביחידות הראשונה שהייתה לי אצל הרבי, הוא אמר לי, ששיטתנו היא 'מוח שליט על הלב'. וכשנפוליון פרץ לחדר, מיד נתתי פקודה ללב: אל תתרגש!! וזה הציל את חיי".

כאשר חזרתי לחדר של מנהל הכלא, שאלו אותי: "איך הצלחת לרַכז אותם ולא אכלו אותך שם? ידענו שאיש חב"ד יצליח בזה!". אכן, ב"ה כך אכן היה. זהו כוחו של הרבי.

מבצע נש"ק בצה"ל

אך לא רק במבצע תפילין עסקתי, כי אם אף במבצע נש"ק, של הבנות. היה זה בשנת תשל"ג. הרבי יצא אז במבצע נש"ק - נרות שבת קודש - "שכל אשה ובת תדליק נרות שבת". כמובן, מיד החלו כל חסידי חב"ד להירתם למבצע המאיר הזה. גם אני נסעתי להרצות על המבצע הזה עם ר' אברהם מייזליש ז"ל ויבדל לחיים טובים, ר' זלמן גופין. יצאנו להרצאות על מבצע זה. ביום שישי אחד אחר הצהרים הגענו לבה"ד (בסיס הדרכה) 12 - חיילות. כל אחד מאיתנו נכנס לצריף שבו היו עשרות רבות של בנות, והרצה על מבצע נש"ק. הבאנו גם נרות

לחלק לכל אחת. ואכן, כל אחת קיבלה נר להדליק לפני כניסת השבת. חיילת אחת ביקשה לתת לה שני נרות ונימקה זאת באומרה: "אחד להדליק היום, ואחד להדליק ביום חתונתי".

ר' זלמן גופין

חיילת אחרת ניגשה אלינו בשאלה הלכתית: היה לה חבר שהביא לה במתנה צמיד מפח. היא נדרה נדר, שלא תוריד אותו מכף ידה אף פעם. אבל כעת הוא כבר לא החבר שלה, והיא רוצה להתיר את הנדר. שאלנו אותה: "אילו היית יודעת שיבוא זמן שכבר לא תהיו חברים, האם היית נודרת?" "לא ולא!" ענתה בהחלטיות. אז הכרזנו: "הנדר מותר לך! מותר לך! מותר לך!". מיד הסירה החיילת את הצמיד מזרועה וזרקה אותו בזעף וביריקה.

הרצאות בבית הספר הטכני של חיל האוויר בחיפה

שבוע ימים הייתי בהרצאות בבית הספר הטכני של חיל האוויר בחיפה. ובתוך בית הספר עצמו הזמינו אותי להרצות במחלקה הקדם צבאית הטכנית.

ניפוץ פנטזיית ה'התפתחות' בבית הספר הקדם צבאי

עם אותם תלמידים שוחחתי על הפנטזיה של תאוריית דרווין, היא תיאוריית ההתפתחות. אכן, לכתחילה החוקרים כתבו במחקריהם שהיא אך ורק השערה, ויש לה סתירות רבות (רק חבל כל כך, שכותבי ספרי הלימוד הכלליים ציינו השערה תלושה זו כאילו זו עובדה ברורה, ועדיין כך מלמדים זאת בבתי הספר הכלליים...). נוסיף את מסקנת המדע כיום, שאין לתיאוריה זו שום אחיזה כלשהי במציאות, וכבר אבד עליה הכלח. אך אז, לפני עשרות שנים, היו שטעו לחשוב שתיאוריה זו נכונה. לכן הוכחתי להם, לתלמידים, שאין לה שום בסיס הגיוני.

עניתי לתלמידים על שאלות רבות שהיו להם ועל מה ששמעו מאנשים שלא קראו ולא למדו וכו'. היה פשוט צורך להעמידם על האמת.[25]

ניפוץ 'הפליית המעמדות' לפני החיילים המבוגרים ב'טכני'

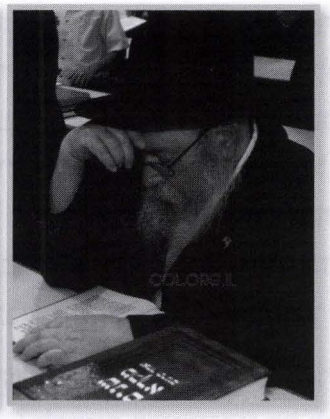
באותו שבוע הרציתי גם ב"טכני" לפני חיילים מבוגרים. ואז שאל אחד החיילים שאלה 'קשה' מאד: הוא שמע באוניברסיטה מאחד המרצים, שהיה "מומחה" בתנ"ך, דבר נוראי: "הפליה במעמדות! כל אדם שיש לו יבול, פירות וירקות וכו' חייב לתת ללויים מעשר, עשרה אחוז, וגם לכהן עליו לתת! הרי זה ניצול נוראי אגואיסטי ששבט לוי מנצל את הפועלים העמלים!"

עניתי לו בנחת: "כאשר נכנסנו לארץ שה' נתן לנו מתנה, עוד לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, חילקו את הארץ לכל שבטי ישראל. אבל שבט לוי לא קִבל שום שטח חקלאי כדי להתפרנס ממנו. אלא פִזרו את השבט בכל הארץ, כדי שהם ילמדו תורה את ילדי ישראל וגם את המבוגרים. כמו שכתוב: "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל". אך הלא גם המורים צריכים לחיות. לכן, כשכר עבודתם, משלמים להם כל ישראל בנתינת מעשרות."

הרצאות בתעלת סואץ

אולם לא רק בבתי כלא ובבתי ספר צבאיים מסרנו הרצאות. השליחות שהוטלה עלי הייתה לדבר גם בפני החיילים הרגילים, המשרתים בצבא הרגיל. כמובן, לא הייתי המרצה החב"די היחידי. בחוליית המרצים של הרבנות הצבאית היינו שלושה חב"דניקים: ר' ישבעם סגל, ר' יוסי הרטמן ואני. והנה, זמן קצר לפני מלחמת יום כיפור נשלחנו שלשתינו לאזור תעלת סואץ. המוצבים בתעלה היו מחולקים אז לשלושה חלקים: הגיזרה הצפונית, הגיזרה המרכזית והגיזרה הדרומית. כשנשלחנו שלושתינו לשם, ביקשתי מהרבנים הצבאיים, לשלוח כל אחד מאתנו לגיזרה אחרת. כוונתי הייתה להפיץ את המעיינות בכל שטח התעלה. אבל להם

25. את ההסברים עצמם ראה בפרק עשרים ואחת העוסק בפעילותי בכולל תפארת זקנים לוי יצחק, עמ' 403

ר' ישבעם סגל

ר' יוסף הרטמן

אמרתי, שמאחר שלחב"ד ישנו הקו שלהם, כדאי שנתפזר, כדי שלא ישעמם להם לחיילים. ואכן, כך היה. למעשה, בכל גיזרה מסרנו שלוש הרצאות באותו יום!

הנושא שהוטל עלי היה "התפילה". זכורני שבאותו יום שטסתי לסיני, פגשתי את מורי ר' שלום בער קסלמן ז"ל, ושאלתיו: "מה אפשר לומר על נושא התפילה?" ענה לי ר' קסלמן: "הנה למשל, כעת חיכיתי בכביש הראשי לטרמפ, ובינתיים אמרתי פרק תהילים ובקשתי מה' שיזדמן לי טרמפ. ואכן, כעבור מספר דקות הגיע טרמפ! כי תפילה מן התורה היא. כאשר חסר דבר מה לבן אדם, הוא פונה אל הקב"ה שיעזור לו". בנקודה הזאת אמנם מיקדתי את הנושא "תפילה". שילבתי בדברי סיפורים שונים מהבעש"ט ומשושלת מנהיגי החסידות.

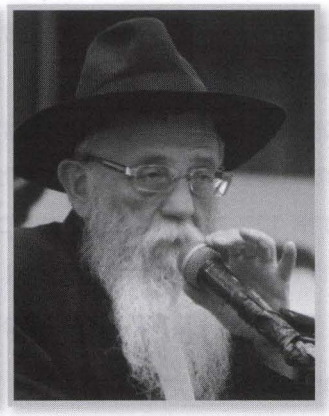
לא נשכח שהרצאות אלו בקו התעלה התרחשו מספר חודשים לפני מלחמת יום כיפור, דהיינו בקיץ תשל"ג. בוודאי שתפילת החיילים וכל העם הייתה אז מן התורה, כאשר המצרים צרו על כל מוצבי צה"ל בתעלה. ודאי שהחיילים פנו אז אל ה' בבקשה מעומק הלב, שיצילם מידי הצוררים ימ"ש. כך שהרצאותיי בנושא זה, זמן קצר טרם פרוץ המלחמה, היוו ממש מעין הכנה לכך.

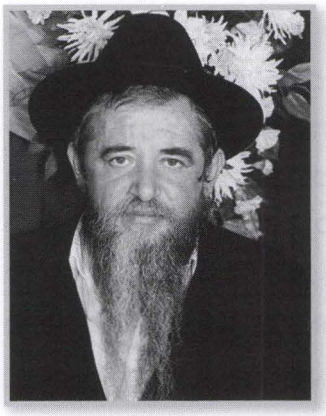
ניסי מלחמת יום הכיפורים:

כידוע, במלחמת יום כיפור התרחשו נסי נסים. אמנם המצרים עברו את המעוזים על גדות התעלה, ואת המעוזים במרחק כעשרה ק"מ בתוך סיני. רבים מחיילנו נפלו הי"ד. אך ה' חולל נס פלאי, והמצרים עצרו ולא המשיכו הלאה! כך אף ארע ברמת הגולן. הסורים החלו לכבוש אותה, שכן ישראל לא הייתה מוכנה

כלל למלחמה. זו הייתה השגיאה הנוראה של גולדה מאיר. אך אף הסורים עצרו ולא המשיכו הלאה. וכאשר נשאלו הגנרלים שלהם, למה ומדוע עצרתם ולא המשכתם לכבוש? ענו אותם מפקדים: "עצרנו, כי חשבנו שישראל מכינה לנו מלכודת, ומיד יחסלו אותנו". וב"ה, בזכות עצירתם של צבאות מצרים וסוריה, הצליח צה"ל לגייס את כל אנשי המילואים לשתי החזיתות - בצפון ובדרום: ברמת הגולן והחרמון ובמדבר סיני. וכך, בניסי ניסים הדפנו את אויבינו, ניצחנו אותם: עברנו את התעלה וכבשנו מחדש את רמת הגולן ואת החרמון.

הרבי אמר אז לכל ראשי המדינה להמשיך לכבוש עד דמשק שבסוריה (אותיות 'דמשק' הן אותיות 'מקדש'...) להחזיק בריבונותנו בה לפחות יום אחד. כן הורה להמשיך ולהגיע עד קהיר ולהחזיק בה לפחות יום אחד. אבל לא שמעו בקולו. וכפי שהגדיר הרבי: "קול קורא במדבר" הייתי. אחר כך כל המדינאים הודו שהרבי צדק בכל אשר הורה מבחינת טקטיקה צבאית ומדינית. מה חבל...

גיסי ר' שמעון בקרמן

גיסי ר' מאיר פריימן

ביקור מאכזב בפאיד:

אחרי הניצחון הניסי שלחו אותנו שוב להרצאות. שכן לחיילים לא היה מה לעשות. הם פשוט ישבו וחיכו לקבל את פקודת השחרור, ואנו נדרשנו למלא את זמנם בהרצאות ערכיות. בינתיים, רוב העם היה מגויס. גם שני גיסיי - מאיר פריימן ע"ה, וייבדל לחיים טובים שמעון בקרמן שליט"א, היו מגויסים. אלא ששמעון שהה מעבר לתעלה, בישוב "פאיד" שבמצרים. באותה עת שהיתי

ברפידים אשר בסיני, לרגל ההרצאות שלי. לאחר סבב ההרצאות שבו כל המרצים הביתה בטיסות. אבל אני רציתי לפגוש את שני גיסי הנמצאים ב"פאיד". לכן המשכתי לנסוע ברכב צבאי עד לפאיד הנמצאת מעבר לתעלת סואץ, בתוך מצרים.

לאחר שעברנו את התעלה ראיתי שם תחנת אוטובוס, ובה שלט "לפאיד". היה זה שטח שכוחותינו כבשו. כוחותינו הגיעו אז רחוק מהתעלה עד למאה ואחד ק"מ מקהיר! גם תחנת האוטובוסים שראיתי הייתה מיועדת לחיילים שלנו ששהו שם. אך בהגיענו לפאיד, הבנתי שטעות גדולה טעיתי. סבור הייתי שפאיד הינה שטח קטן, ובבואי אליה אוכל מיד למצוא שם את שמעון שיחי' ומאיר ז"ל. אבל לדאבוני התברר לי, שפאיד משתרעת על פני שטח עצום של קילומטרים רבים. לך חפש מחט בערמת שחת.

מבחינתי הייתה זו שגיאה, שלא טסתי חזור לארצנו במטוס יחד עם כל המרצים. הם הגיעו לארץ תוך מחצית השעה. ואילו אני נאלצתי לעלות על אוטובוס ולהיטלטל בדרכים שבע שעות עד אשר הגעתי הביתה... לא ידעתי מראש, שהנסיעה תהיה ארוכה כל כך. בסופו של דבר לא נפגשתי באותו יום לא עם שמעון בקרמן שיחי' ולא עם מאיר פריימן ז"ל. הייתה זו השגחה פרטית בלתי מובנת כלל. אך מי יודע? הלא "מה' מצעדי גבר כוננו". אולי ה' הובילני שמה, כדי שמאן דהוא יראני עם הציצית, עם הזקן, ויתעוררו בו הרהורי תשובה?...

אשור על שרותי במילואים בצבא שבע עשרה שנים

פטור בעקבות הניתוח:

כך המשכתי בהרצאות עד ניתוח הלב בשנת תש"מ, שאז קבלתי פטור מלא מהצבא.

כשנתן לי הקצין את הפטור, שאלתי אותו: "הרי אמרו שאני אתאושש בע"ה מן הניתוח ואוכל לתפקד", ענה לי: "נכון בע"ה. אבל מי שנמצא בצבא מתבקש לפעמים לעשות עבודות, שעליך הן אסורות. למשל: יבוא רס"ר (רב סמל ראשון) הממונה על הסדר, משמעת, ניקיון וכו'. הוא יראה אותך במדים, אך אינו מכיר אותך. אז יצווה עלייך: "בוא חייל, הרם את הארגז הזה למחסן!" ולך, הרי אסור לעבוד בעבודות פיזיות. לכן אסור לך להימצא בשטח צבאי".

ניתוח הלב בברכת הרבי

איך ארע פתאום, שעברתי ניתוח לב? התחלתי לחוש שלא בטוב. ואז, לאחר בדיקות, הרופאים הבחינו אצלי באיוושה (קולות) במסתם המטרלי. הדבר מהווה סימן, שהמסתם נעשה צר. כנראה בקטנותי עברתי מחלה של דלקת פרקים או שיגרון הנקרא ראומטיזם. מחלה זו עלולה לגרום כעבור עשרות שנים להיצרות במסתם המטרלי. כך נוצר צורך דחוף להרחיב את המסתם או להחליפו. באותה עת, בשנת תש"מ, הדרך היחידה לטיפול זה הייתה אך ורק על ידי ניתוח, הנקרא "קומיסורוטמיה מטרלית".

מיד הודעתי לרבי ושאלתי האם להסכים לניתוח. תשובתו הקדושה הייתה: "בברכה לבריאות ולמנוחת הנפש והגוף". וחתם בחתימת יד קודשו. ברכתו של הרבי הייתה מענה ישיר לשאלתי ולמצבי הרגשי באותה עת. הוא ברכני בבריאות. אך בנוסף לכך, הייתי מוטרד וחושש מניתוח הלב. לכן הרבי הוסיף בכתב יד קודשו דברי עידוד: "ולמנוחת הנפש והגוף". ברכה זו עודדה אותי מאד והרגיעה את נפשי. הרבי גם המליץ לי להתייעץ עם רופא ידיד. ואכן פניתי לשם כך לד"ר דובקין, הרופא שבכפר חב"ד. הוא ייעצני לשאול קרדיולוג נוסף, וגם קרדיולוג זה חִייב ניתוח.

הניתוח נקבע ליום כ"ב באייר תש"מ. לכן בתחילת חודש אייר שלחתי לרבי מכתב נוסף בו הודעתי על תאריך הניתוח וביקשתי את ברכת כ"ק. והנה, ביום ט"ז אייר הגיעה אלינו תשובה מכ"ק. שם הרבי מברך ומסיים בברכה לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות. ואז הוא הוסיף בכתב ידו "מתוך בריאות הנכונה"

וחתם בחתימת יד קודשו. ברכתו הקצרה של הרבי הייתה עבורי כמו מים קרים על נפש עייפה. עתה יכולתי להיכנס לניתוח בתחושת ביטחון בעזרתו של ה' ובברכת הרבי.[26]

מודה אני לה' שהתקיימו ברכותיו הקדושות של הרבי. ב"ה, מאז תש"מ עברו כבר 39 שנים, וב"ה לא נזקקתי לעבור שום ניתוח נוסף. בדרך כלל, כאשר הניתוח הוא "החלפת מסתם" במסתם של בעלי חיים, הרי לאחר עשר שנים נדרש להחליפו שוב במסתם אחר. אבל אצלי לא החליפו את המסתם, אלא הרחיבו אותו. ובורא עולם ומנהיגו ממשיך להשאיר את המסתם רחב דיו. תודה לה'!

זוהי אחת הסיבות לכך, שבשנים האחרונות, כל יום בשובי הביתה מתפילת שחרית, הנני אומר, בל"נ, שוב את הפרק מתהילים "מזמור לתודה". לאחרונה הוספתי גם פרק כ"ג, "ה' רועי לא אחסר", עבור פרנסה טובה לכל הצאצאים יחיו; וכן את הפרק כ' "יענך ה' ביום צרה" וגו' לרווחת כל המשפחה.

פעם שאלתי את הרב המרא דאתרא דכפר חב"ד הרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל: "הרי ההלכה היא ש'הרואה מקום שנעשה לו נס מברך -ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה'. אך אם מגיע הזמן שנעשה לו נס. האם גם אז יש לברך ברכה?". ענה לי הרב ז"ל: "התשובה לכך נמצאת באבן העזר. בפירושו של 'הבית שמואל' כתוב, שגם בהגיע הזמן של הנס יש לציין זאת. אך לא בברכה עם שם ה', כי אם בסעודת הודיה". ואכן, מאז ועד היום מדי שנה בשנה, ביום כ"ב אייר, אני מציין בל"נ, את הצלחת הניתוח באמירת 'לחיים' בפארבייסן ובסיפור ניסֵי ה' שחולל לנו כל השנים.

---

26. את המכתבים ראה בסוף הספר, עמ' 468-465. מכתבים מס' 13 - 14

פרק ארבע עשרה

משגיח כשרות בכפר חב"ד

כאמור, ה' התווה את דרכי בשליחות חינוכית - בישיבה, בבית מלאכה, בצבא. אולם מסתבר, שנועדה לי שליחות נוספת מאת ה'. להתעסק לא רק עם נשמות, כי אם גם עם ירקות.

יום אחד, שנים ספורות לאחר חתונתנו, הפתיע אותי הרה"ח ר' מאיר צבי (מאָנקע) גרוזמן בהצעה לא שגרתית. את הרה"ח ר' מאיר צבי (מאָנקע) גרוזמן ז"ל הכרתי בתור מוסר שעורים בגמרא בישיבה הגדולה. אך בנוסף לכך היה לו עיסוק בתחום אחר: הוא היה ממונה מטעם המועצה הדתית. ועתה בא אלי והציע לי להיות משגיח הכשרות של הכפר. זאת, בנוסף לעבודתי בבית ספר למלאכה.

עבודת המשגיח הייתה אז לעשר את הפירות והירקות בחנות הירקות של משפחת זלמן רבקין ולבדוק את המוצרים שמביאים לצרכניה, אם הם בהכשר טוב, ואם יש צורך לעשרם. לא נמסרה לי ההשגחה על העירוב או על המקווה, אלא כאמור, אך ורק על מוצרי המזון המובאים לחנויות הכפר.

היושר של מוכר הירקות בכפר

תפקיד זה סייע לי גם בעבודת ההוראה בבית ספר למלאכה. לדוגמה, כאשר

לימדתי כתות י"ב את הלכות "בין אדם לחברו", למדנו, שהתורה דורשת מיהודי להיות ישר, אמיתי. שהתורה מזהירה אותנו לא לרמות את השני, לא במשקל ולא במידות נפח כמו ליטר וכו'. או אז המחשתי להם זאת בתיאור המתרחש בחנות הירקות בכפר חב"ד: בעל הירקות, ר' זלמן ריבקין, אדם ישר הוא. כאשר הבאתי אליו בננות כדי לשקול אותן, הוא מישש כל בננה, ושם בצד מספר בננות.

אזי לימד אותי בסבלנות מהי בננה לא טובה שאין לקנותה: הוא הראה לי, שכאשר הקצוות של הבננה רכים מאד, אות הוא ששם רקוב. בננה שכזו אין לקנות! זהו אדם ישר ואמיתי. אין הוא מעוניין שהלקוח יהיה מרומה. את התכונה הנפלאה הזו של יושר וצדק הנחיל ר' זלמן ריבקין גם לבניו אחריו. עד היום הזה ממשיכים בניו היקרים בדרכו הטובה והישרה, בדרך ההגינות והיושר, ככתוב בתורה.

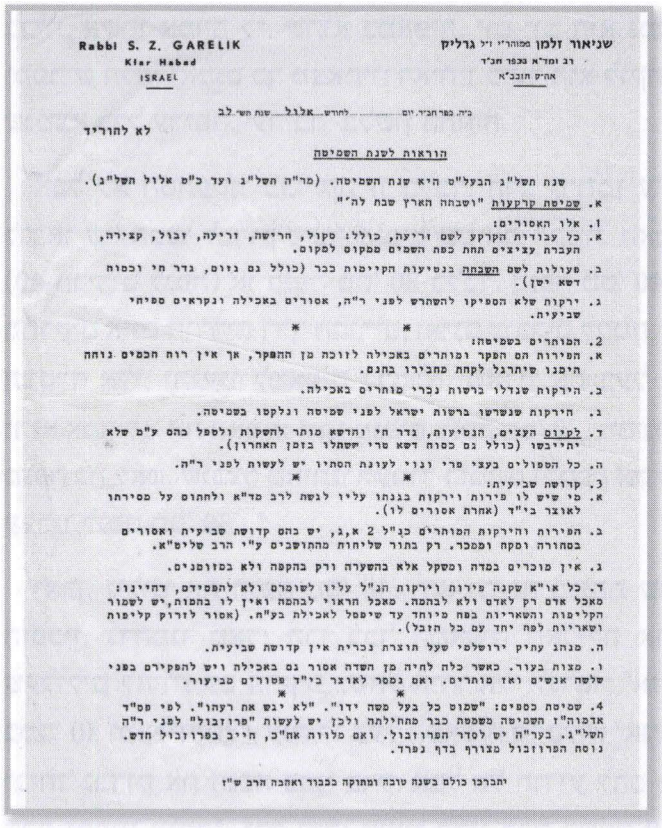
לעומת זאת, הייתי פעם בשוק רמלה. שם קניתי שקית פלפלים ירוקים. בחרתי סחורה טובה והגשתי למוכר. שאלני המוכר: "כמה אתה רוצה? קילו שלם?" עניתי: "כן". ואז הוא הוסיף מספר פלפלים כדי להשלים לקילו. התכוננתי לעשר אותם בבית. אולם כשהגעתי הביתה, ברגע בו פתחתי את השקית כדי לעשרם, גיליתי שהפלפלים, שהוסיף המוכר בשוק, היו רקובים.

כתיבת דיני שמיטה

אולם לא רק במעשרות התמקד תפקידי, כי אם גם בכתיבת הלכות. הרב גרליק הוא זה שמינה אותי לכך. אכן, את הדינים שלקראת חג הפסח הוא ניסח בעצמו. הוא היה מפרסם הוראות בהלכות החג, וכל שנה היה פותח את העמוד בשורה הזאת: "כל השקים של התערובת (=מאכל תרנגולים ותרנגולי הודו) הם חמץ גמור, וצריך לכלול אותם 'במכירת חמץ' ע"י הרב". הוא אף היה נוסע בערב פסח לרב יעקב לנדאו בבני ברק, מעביר לו את רשימת החמץ של כפר חב"ד, והרב לנדאו היה מוכר זאת לערבי יחד עם החמץ של בני ברק.

את כל זאת ביצע הרב בעצמו. אולם לקראת שנת שמיטה, הוא ביקש את עזרתי.

הוא פשוט קרא לי ובקשני לכתוב את דיני השמיטה - הן בשמיטת קרקעות, והן בשמיטת כספים, פירות שביעית וכו'. נעניתי לבקשתו וכתבתי זאת באופן מפורט. הוא עבר על כך; אישר את ההוראות הללו, ואז תלו זאת בכל בתי הכנסת שבכפר. מצו"ב דוגמא של מודעה כזאת מתאריך אלול תשל"ב לקראת שנת שמיטה - תשל"ג.

Rabbi S. Z. GARELIK
Kfar Habad
ISRAEL

שניאור זלמן מפוחריץ וזיל גרליק
רב ומו"צ בכפר חב"ד
אחי"ת תובב"א

בי"ה, בפר חב"ד, יום ..... לחודש ...אלול... שנת תשי"ב

לא להוריד

הוראות לשנת השמיטה

שנת תשל"ג הבעל"ט היא שנת השמיטה. (מר"ה תשל"ג ועד כ"ס אלול תשל"ג).

א. שמיטת קרקעות "ושבתה הארץ שבת לה'"

1. אלו האסורים:
א. כל עבודות הקרקע לשם זריעה, כוללו: סקול, חרישה, זריעה, זבול, קצירה, העברת עציצים תחת כפה השמים ממקום למקום.
ב. שעולות לשם השבחה בנטיעות הקייסות כבר (כולל גם נזום, גדר חי וכסוח דשא ישן).
ג. ירקות שלא הספיקו להשתרש לפני ר"ה, אסורים באכילה ונקראים ספיחי שביעית.

*

2. המותרים בשמיטה:
א. הפירות הם הפקר ומותרים באכילה לזוכה מן ההפקר, אך אין רוח חכמים נוחה הימנו שיתרגל לקחת מחבירו בחנם.
ב. הירקות שנזדלו ברשות ישראל לפני שמיטה ונלקטו בשמיטה.
ג. הירקות שנשתשו ברשות ישראל לפני שמיטה ונלקטו בשמיטה.
ד. לעניין העציים, הנטיעות, גדר חי והדשא פותר להשקות ולספל כהם ע"מ שלא יתייבשו (כולל גם כסוח דשא סדי שישתלו בזמן האחרון).
ה. כל הספולים בעצי פרי וגוזי לעונה הסחיו יש לעשות לפני ר"ה.

*

3. קדושת שביעית:
א. מי שיש לו פירות וירקות בבתיו עליו לנשא לרב מד"א ולהתנם על פסירתו לאוצר בי"ד (אחרת אסורים לו).
ב. הפירות והירקות המותרים בכ"ל 2 א,ג, יש בהם קדושת שביעית ואסורים בסחורה ומקח ומכר. רק בתור שליחות מהמוסבים ע"י הרב שליט"א.
ג. אין מוכרים במדה ומשקל אלא בהשערה ורק בהקפה ולא בסזומנים.
ד. כל או"א שקנה פירות וירקות הנ"ל עליו לשומרם ולא להפסידם, דהיינו: מאכל אדם רק לאדם ולא לבהמה. מאכל חראוי לבהמה ואין לו בהמה,יש לשמור הקליפות והשאריות בפח פיוחד עד שיפסל לאכילה בע"מ. (אסור לזרוק קליפות ושאריות לפח יחד עם כל הזבל).
ה. מנהג עתיק ירושלמי שעל תוצרת נכרית אין קדושת שביעית.
ו. מצות עשר. כאשר כלה לחיה מן השדה אסור גם באכילה ויש להפקירם בפני שלשה אנשים ואז פותרים. ואם נמסר לאוצר בי"ד פסורים סביעור.

*

4. שמיטת כספים: "שמוט כל בעל משה ידו". "לא ינש את רעהו". לפי שמ"ד אדמה"ז השמיטה משמטת כבר מתחילתה ולכן יש לעשות "פרוזבול" לפני ר"ה תשל"ג. בער"ה יש לסדר השרוזבול. ואם פלווה את"כ, חייב בפרוזבול חדש. נוסח הפרוזבול מצורף בדף נפרד.

יתברכו כולם בשנה טובה ומתוקה כבבור ואהבה הרב ש"ז

משגיח במאפיה

אם חשבתי, שתפקידי כמשגיח יתמקד רק בהשגחה על הצרכניות ובעישור הירקות והפירות, נכונה לי הפתעה: נשלחתי להשגיח אף על המאפיה ברמלה, שמכרה את המאפים לצרכניות הכפר. בשנות תש"כ - תש"ל היה נהוג לקנות לחם וחלות ממאפיה ברמלה. אכן, המאפיה הייתה באחריותו ובהכשרו של הרב המקומי. אך לא הסתפקו בכך, והחליטו לשלוח אותי למאפיה לפנות בוקר, כדי לוודא האם מפרישים שם חלה. כאשר הגעתי לביתו של המשגיח, הוא לא היה

בבית. אשתו אמרה לי, שהוא במאפיה. יום יום הוא נמצא שם מחצות הלילה ומפריש חלה. ואמנם כך מצאתיו: ראיתיו כיצד הוא לוקח "חלה" כדין מכל בצק שנמצא בכל עריסה, 'עריבה' בלשון התורה.

אבל לא הסתפקנו בבדיקה זו בלבד. הרב גרוזמן ע"ה ויבד"ל הרב אליהו לנדאו שי' חפצו לבדוק כיצד מנַפים שם את הקמח. האם מנפים בנפה מס' 40 (40 חרירים לנפה) או בנפה מס' 30 בלבד. בנפה מס' 40 יותר מהודר, שכן בה החרקים אינם חודרים דרך החורים, ואינם עוברים לַקמח. ואמנם הרב אלי לנדאו הצטרף אלי, והגענו למאפיה ברמלה. שאלנו את בעל המאפיה בקשר לנפה, והוא אמר לנו את האמת: "אנו מנפים בנפה מס' 30. ניסינו בנפה מס' 40, אך היא מנפה כה לאט, שנבצר מאיתנו לעמוד בזמנים ולספק את כל הלחם לחנויות. לכן עברנו לנפה מס' 30..."

ואכן, גילינו את הנפה מס' 40. היא הייתה מונחת שם בצד כאבן שאין לה הופכין. נדהמנו מאד: הרי בכך המאפיה מאכילה את לקוחותיה במאפים שעלולים להיות עם חרקים...שאל אותו אלי לנדאו: "אז איך בבני ברק מנפים במס' 40 ומצליחים?", ענה לו בעל המאפיה מרמלה: "אני מוכן להצטרף אליכם, וביחד נבדוק את הנפה בבני ברק. אבל אל תודיע להם מראש שבאים לבקרם. הבה נפתיע אותם". וכך היה: יצאנו לבני ברק בשעה 5:00 לפנות בוקר. ומה גילינו שם? גם בבני ברק, כמו ברמלה, ראינו שמנפים בנפה מס' 30 בהכשר הרב לנדאו... (ההמשך לא זכור לי כעת כעבור 40 שנה ויותר..).

היום המצב שונה לחלוטין. ירקות קונים בהכשר בד"צ או הרב לנדאו, והם כבר מעושרים. ובצרכניות קונים מצרכי המזון רק בהכשרים של הבד"צ ירושלים או של הרב לנדאו. היום הנפות הינן בהכשר המקסימלי, והנן מנפות באופן אוטומטי, נפה תחת נפה. יתירה מזו: ניתן היום לקנות נפות חשמליות ביתיות, שאף הן מנפות באופן המהודר ביותר! ב"ה!

במפעלים שונים

כמשגיח כשרות הזדמן לי גם לבקר בבתי חרושת שונים. בבית חרושת "אסם" ברמת גן, ב"עלית" ועוד.

'ידענות' של עם הארץ: באחד המפעלים שמייצרים מיץ, נפגשתי עם משגיח הכשרות שלהם. שמעתי ממנו 'חידוש': לדבריו, אין לעשר את מיץ התפוזים ואת מיץ האשכוליות וכו', אלא אך ורק את הקליפות של התפוזים ושל האשכוליות. לדבריו, הקליפה נקראת פרי ולא המיץ, שהרי עליו מברכים "שהכל". הוא ביסס דבריו ב'ידענות' על העובדה ההלכתית, שהמיץ נקרא זֵעַת הפרי, עובדה שמברכים עליו "שהכל".

הפלפול שלו אכן היה מעניין מאד. אולם חקרתי את הדברים אצל רבני אנ"ש, והתברר לי שהוא פשוט שגה בהלכה. למעשה יש צורך לעשר את התפוזים בשלמותם, **כשהם בקליפתם, לפני הורדת הקליפה, ולפני** והסחיטה למיץ. אם לא עישרו אותם בשלימותם, אזי יש לעשר את המיץ עצמו. ואילו המונח 'זעת הפרי' מתייחס לא לגבי החיוב במעשר, אלא אך ורק לגבי הברכה: אכן מברכים על המיץ "שהכל" ולא "פרי העץ" כי חל שינוי בפרי עצמו, והוא נקרא זֵעת הפרי.

בקרתי גם במחלבת "טרה" שהיה בהכשר בד"צ אגודת ישראל. כיום, ב"ה, גם "טרה" עברה להכשר "בד"צ העדה החרדית ירושלים".

המוצרים שבהכשר מהודר שונים מהאחרים: התפקיד הזה היה כרוך לא פעם באי נעימויות. ממש נדרשתי לעמוד על המשמר מול טעויות או רשלנויות של המוכרים והמשווקים. לדוגמה, פעם אחת גיליתי, שמוצרי החלב שהגיעו לצרכניית הכפר הינם בהשגחת הרבנות בלבד. בראותי זאת, נגשתי מיד לנהג ושאלתיו: "מה קרה? הרי אתה יודע, שבכפר חב"ד אוכלים אך ורק מוצרי חלב בהשגחת בד"צ אגודת ישראל!? אנו איננו מפלגתיים. אבל בנוגע לכשרות המאכלים אין אנו מתפשרים". ענה לי הנהג באדישות: "הכל אותו הדבר, בין שיש חותמת בד"צ ובין שאין. זה אותו דבר". הוא פשוט דחה אותי בְּקַש.

מה עשיתי? קמתי ונסעתי למפעל של "טרה" ונפגשתי עם המנהל. אמרתי

לו: "באתי לברר סוגיה רצינית. אני משגיח כשרות של כפר-חב"ד. האם קיים הבדל בין מוצרי החלב שלכם עם חותמת בד"צ אגודת ישראל לבין אלה שללא החותמת?".

התפלא מנהל המפעל וענה בו ברגע: "וודאי שקיים הבדל! בד"צ אגודת ישראל מביאים את החלב אך ורק ממשקים ורפתות שאין משתמשים בהם בחלב שנחלב בשבת!" או אז הבנתי עד כמה אין להתפתות ל'הסברים' ו'שכנועים' למיניהם! עד כמה נחוץ לקנות מוצרים המאושרים אך ורק על ידי ההכשרים הטובים ביותר! שהרי אותם מוצרים שונים לחלוטין מאחרים! ובכך אנו ניצלים מלעבור על איסורים ממש!

כאשר בקרתי במפעלים הנ"ל, לקחתי אתי את יַלדי הקטנים. כיבדו אותם במאפיה - בלחמניות טריות, ובמחלבה - בשקיות שוקו. עבורם היה זה טיול משתלם!

טבלאות בנושא הזהירות מתולעים

כמשגיח כשרות הייתי לפעמים מנצל את הנלמד עם התלמידים בבית הספר למלאכה בנושא כשרות המזון בפירות או בירקות **ובזהירות מתולעים**. הייתי תולה בלוח המודעות ציורים וגרפים עם חיצים. ציורים אלה תליתי גם בבתי הכנסת בכפר. הטבלאות היו גדולות, צבעוניות, עם חיצים, כך שמשכו את העין.

הרצאות בנושא הכשרות בשנת השמיטה

רצה הקב"ה לזכות אותי, ובתור משגיח הכשרות הוזמנתי אף להרצות לתושבי הכפר בנושא השמיטה. שתי הרצאות זכורות לי, שמסרתי בכפר בנושא זה.

הרצאה אחת הייתה לנשים. הסברתי לנשים, שהאשה הינה הרי עקרת הבית - עיקרו של הבית. היא חייבת לדעת את כל הדינים. אכן, בחוץ לארץ אין מחויבים במצוות התלויות בארץ, כגון: הפרשת תרומות ומעשרות או שנת שמיטה וכל

הלכותיה. לכן גם רבנים שהגיעו מחו"ל לארצנו הקדושה לא היו בקיאים כראוי במצוות אלו. אבל בארצנו הקדושה חייבים להיות בקיאים בהלכות שמיטה.

במיוחד חשוב הלימוד בנוגע לירקות ולפירות הגדלים בשנת השמיטה. כאן דרוש ידע רב, כי ישנם פרטים רבים בכל סוג של פרי ושל ירק. בשנת השמיטה אי אפשר לקנות בכל מקום ירקות או פירות. גם את קופסאות השימורים של פירות וירקות, הנמכרות בצרכניות שלנו, היה עלי לבדוק היטב, בשבע עיניים: מתי שנת הייצור, האם הם ירקות ופירות הגדלים בארץ ישראל.

ירקות ופירות מחו"ל, אין עליהם שום קדושת שביעית. מותר לסחור בהם, מותר לקנותם, ומותר לאכלם. עכשיו, אמרתי, רצוני לפרט אלו פירות וירקות מותר לקנות בכל מקום. הוספתי שייתכן וגב' רבקין, בעלת חנות הירקות, היושבת כאן, תכעס עלי. ואז אמרה גב' רבקין, בעלת חנות הירקות, באידיש (משום שעדיין לא הבינה את השפה העברית): "דו קענסט זאגן וואס דו ווילסט. איך פארשטיי סאיווי ניט". (יכול אתה לומר מה שאתה רוצה. ממילא אינני מבינה). כמובן, כל הקהל פרץ בצחוק. ואז פרטתי אֵלו פרות וירקות מותר לקנות בכל מקום, ולאו דווקא בכפר חב"ד. אבל שאר הירקות והפירות - רק בכפר.

הרצאה שנייה מסרתי במעון העולים על כשרות בכלל ועל שמיטה בפרט. הגיעו אז נציגים ממשרד הדתות לבקר את עבודתו של משגיח הכשרות, וגם הם ישבו והאזינו לשיחה יחד עם העולים החדשים, ועוד רבים מתושבי הכפר.

דברתי גם על הנושא של פרחים בשנת השמיטה, אלו פרחים מותר לקנות.

הרב גרליק מפנה אלי שאלות בהלכה

מעניין, שהרב גרליק היה ער לתחומים בהם עסקתי ורכשתי בקיאות. לכן נהג לשלוח אלי את האנשים ששאלוהו שאלות באותם נושאים. זכורות לי שתי שאלות:

שאלה ראשונה הייתה של גב' שרה מישולובין. היא הייתה גרפיקאית והתעסקה בדיו. שאלתה הייתה: האם מותר להשתמש בדיו בחול המועד פסח?

האם אין בדיו משהו חמץ!? התחלתי לברר. דברתי גם עם הרב אלי לנדא בנדון, ואז עלה בדעתי רעיון: הרי תחום הדיו שייך לכימיה. נזכרתי שלא מכבר עברתי קורס רמי"ם (קורס למורים בתנ"ך ובתלמוד) באוניברסיטת בר -אילן. שם יש מחלקה לכימיה, והממונה הוא ד"ר נפתלי טרופ. הרמתי אליו טלפון ושאלתיו את שאלתה. ענה לי: "יש מספר נסיונות פשוטים כדי לברר האם יש בדיו חמץ. האחד - לטבול נייר עיתון בדיו. אם יש שם אלכוהול, יידלק הנייר, וזהו סימן לחמץ. שכן בדרך כלל מכינים בחוץ לארץ אלכוהול מחיטה. הניסיון השני הוא לשפוך קצת דיו על הזרוע של היד. אם חשים קור חזק, אות הוא, שיש בדיו אלכוהול, וזהו סימן לחמץ".

ניגשתי לביתה של השואלת, ישבתי שם ורציתי לעשות את הניסיונות של ד"ר טרופ. לפתע עלה בזיכרוני, שבעיה זאת לימדתי את התלמידים בבית ספר למלאכה. בקשתי מבתה להביא לי קצור שולחן ערוך. שם מופיע סעיף מיוחד: "דיו שנתבשלה בשֵכָר קודם הפסח, מותר לכתוב בה בחול המועד פסח כיון שנפסלה מאכילת הכלב קודם הפסח" (קצור שו"ע סימן קי"ב סעיף ה'). הילדה שהביאה את הקיצור שולחן ערוך, היא היום הרבנית גלוכובסקי מרחובות. תודה לה', שהאיר את עיני! במקום לטרוח בניסויי סרק, הוא הבריק במוחי את ההלכה, שאין שום חשש בשימוש בדיו חמץ, משום היותו פסול לאכילת כלב!

שאלה נוספת, שהרב גרליק הפנה אלי, הייתה של ר' משה צפתמן ז"ל מהכפר. בחצר ביתו צמחו עצי פרי שונים. הוא בא לשאול, כיצד עליו לנהוג בשנת השמיטה עם פירות העצים. הרי יש בהם הלכות רבות. לכן הגיע אלי לברר את פרטי הדינים.

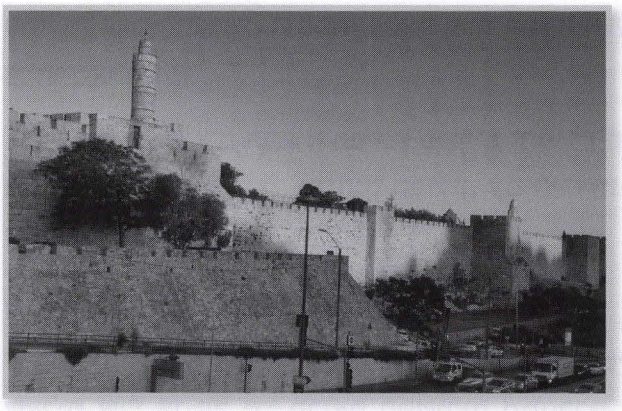
הנה כי כן זיכני ה' לשרת את תושבי כפר חב"ד גם בהשגחה על הכשרות של המאכלים, של הפירות ושל הירקות וגם בפרסום הלכות בנידון.[27]

27. נספח לפרק זה ראה להלן עמ' 431

פרק חמש עשרה

הוראת ילדי-מצווה בבתי ספר ממלכתיים בירושלים עיה"ק

כידוע, "מה' מצעדי גבר כוננו". לאן שאדם מגיע, זהו בהשגחה פרטית מיוחדת מאת הבורא, כדי שיפיץ במקום אורה וקדושה. גם אני חשתי זאת, כאשר בשנת תשל"ט עברנו לגור בירושלים. התגוררנו שם כחצי שנה. באותה עת קיבלתי בעיר הקודש עבודה בהוראה בבית הספר "בית חנה" תיכון וסמינר משך שלשה ימים בשבוע לפני הצהריים. ואילו בשלשת הימים האחרים קבלתי חצי משרה ממשרד החינוך להורות יהדות כהכנה לבר מצווה ובת מצווה בכתות ז', בבתי ספר ממלכתיים בירושלים. שיעורים אלו מסרתי בבית ספר ע"ש פולה ודוד בן גוריון ברחביה, שם היו שבע כיתות ז'; וכן בשני בתי ספר בבית

ירושלים

הכרם: בית ספר "בית הכרם" ובית ספר "יפה נוף". גם שם לימדתי במספר כיתות ז'. מחנכת הכתה נכחה אף היא בשעורי היהדות.

מהלך השיעורים

בן מצוה: כיצד התנהל השיעור הראשון בבתי הספר הממלכתיים? התחלתי לרשום על הלוח את המילים "בר מצווה, (=בן מצווה), "בת מצווה" ולא בעל מצווה וכו'. בקשתי מהתלמידים והתלמידות לענות לי, מה פרושם של מושגים אלה, מה ההבדל בין **בן** מצוה לבין **בעל** עבירה. את כל תשובותיהם רשמתי על הלוח; כך הבינו הילדים שהכינוי **בן** מצוה - לעומת **בעל** עבירה - רומז על העובדה, שאנו נעשים הבנים של המצווה. וכשם שנבצר מהבן להתגרש מהוריו, כך כל יהודי, מהרגע שנכנס למצוות הנו הבן של המצווה. הוא נעשה קשור למצוות. הוא נעשה מחובר עם ה' באופן תמידי. זאת, בניגוד ל**בעל** עבירה. כשם שבעל יכול להתגרש, כך גם מי שנכשל בעבירה, יכול מיד להתגרש ולהתנתק ממנה ולשוב למוטב.

עברנו על דוגמאות רבות, כמה מצוות יש לגברים, וכמה מצוות יש לנשים, ומדוע. מהן מצוות בין אדם לחברו, ומהן ומצוות בין אדם לבורא. סיפרתי להם סיפורים מתאימים מתולדות עם ישראל לדורותיהם. למשל: מה הן תפילין, ומה יש בתוכן. מזוזה, מה יש בתוכה, וסגולתה. מהי הסגולה של התפילין - מטיל פחד על שונאי ישראל. הוספתי סיפורים ממלחמת "ששת הימים", כיצד האויבים ברחו מאתנו וכד'.

בשיעורים הבאים הבאתי תפילין סגורים ותפילין פתוחים, כדי שידעו מה יש בתוכם. כן הראיתי כיצד מניחים תפילין. עם הילדות שוחחנו על הדלקת נרות שבת.

מטרת האדם - לשרת את ה'

בכל תחילת שיעור היו התלמידים חוזרים על השיעור הקודם. זאת, על ידי שאלות שלי או על ידי קריאת התשובות ממחברת יהדות שהייתה לכל אחד

ואחת. הכרזתי גם על פרסים בסוף השליש לאלו שיצטיינו בידיעת הנושאים. כמו כן לימדתי אותם ניגונים חסידיים כמו "קלי אתה ואודך", "פרזות תשב ירושלים", "בך ה' חסיתי" ועוד.

אך לא רק על המצוות דיברנו, כי אם גם על נושאים הגותיים באמונת ישראל. לדוגמה, שוחחנו על מטרת חיי האדם. שרטטתי להם על הלוח את ארבעת סוגי הנבראים, זה מעל זה: דומם, צומח, חי ומדבר. שרטטתי להם בחיצים מהתחתון לעליון, שכל אחד, מטרתו לשרת את הגבוה ממנו: כך, לדוגמה, הדומם - האדמה - מטרתה להצמיח; הצומח - מטרתו להזין את בעלי החיים. גם בעלי החיים נועדו לשרת את מי שמעליהם, את האדם. ואז שאלתים: ומהי, לדעתכם, מטרת חיי האדם?

מדבר

↑ חי

↑ צומח

↑ דומם

הילדים היו אמורים להגיע למסקנה, שגם האדם נועד לשרת את מי שמעליו, כלומר, לעבוד את ה' על ידי קיום מצוותיו, שהוא עצמו ציווה אותנו. כך כל נושא הראיתי על הלוח בצורת גרף. שכן חפצתי לשתף בלימודם את מירב כוחותיהם וחושיהם: בראיה על הלוח, בשמיעה ממני, בכתיבה וכו'. ואכן, כשלימדתי נושא זה בבית הספר הממלכתי "יפה נוף", והילדים ראו באמצעות החיצים, שכל דרגה בבריאה נועדה לשרת את מה שמעליה, הבינו שגם מטרת האדם הינה לשרת את מי שמעליו - את הבורא. ואז, כששאלתים מהי מטרת האדם, הכריזו מיד כל ילדי הכיתה פה אחד: "לעבוד את ה'!"

בהשגחה פרטית, בדיוק באותו השיעור, הגיע לכיתה גם מנהל ביה"ס, בנוסף למורה. המנהל הבחין שתלמיד אחד משוחח עם חברו. אזי עצר את השיעור ואמר בקול רם: "ילדים, אני נכנסתי לכאן לבקר את שיעור היהדות שאתם מקבלים לקראת גיל בר/בת מצווה - גיל ההתבגרות וקבלת האחריות על עצמכם; והפכתי

בעצמי לתלמיד שלומד הרבה ומעריך מאוד את השיעורים הללו. בוודאי שגם אתם צריכים להקשיב בהקשבה מיוחדת. דעו לכם, נושאים אלו לא תלמדו בשום שעור אחר! והרי אנחנו יהודים!".

אין כל יכול שלא יכול!

בכתה ז' אחרת, עמדתי להתחיל את השיעור בנוכחות המורה. והנה, עוד טרם פציתי פה, הצביע ילד אחד וביקש לשאול שאלה. הרשיתי לו בחיוך. שאל הילד: "נכון שה' כל יכול?". "נכון" עניתי. "האם ה' יכול לברוא אבן כבידה שהוא בעצמו לא יכול להגביהה!?" שאל. כצפוי, שאלה זו בנויה לכתחילה בניסוח מכשיל. כך, שניצב בפני האתגר להבהיר את הדברים באופן שיובנו גם לנערים צעירים בני שתים עשרה - שלוש עשרה.

לכן עניתי לו: "שאלה יפה ונבונה שאלת. יש לה גם תשובה נפלאה. אשתדל להסביר כך, שכל אחד ואחת מכם יוכל להבינה. אך אם מישהו מכם לא יבין, ישאל את המורה. היא בוודאי תוכל להסביר תשובה זו. אבל קודם יש להבין את השאלה המחוכמת. זו שאלה כזו, שכל תשובה עליה, בין אם התשובה 'כן' ובין אם התשובה 'לא', תוביל למסקנה בלתי נכונה, שה' חס ושלום אינו כל יכול. וזוהי משמעות השאלה: ברור לנו, שה' הוא "כל יכול" אשר אין דבר שאינו יכול לבצע. לכן, אם תשובתך על הרמת האבן תהיה "כן", כלומר, שה' יכול לברוא אבן שהוא בעצמו לא יוכל להרימה. - יובן מכאן, שיש דבר שה' "לא יכול". ואז הוא כבר לא "כל יכול". ואם תשובתך תהיה "לא", שה' לא יכול לברוא אבן כזאת, הרי שוב הגענו למסקנה שה' הוא לא כל יכול! יוצא, שמכל כיוון שהוא, ח"ו ה' אינו כל יכול! היתכן? שאלה זו פשוט שאלה מכשילה".

"אז איך באמת ניתן להסביר זאת?" תמהו הילדים. עתה, כשנוכחתי שהם הבינו את האבסורד בשאלה מכשילה זו, המשכתי בתשובה האמיתית:

"כל נברא שבעולם, יש בו מעלות, ויש בו גם חסרונות. למשל: אדם רואה, שומע, הולך, מבין, חושב וכו'. כל אלו הן מעלותיו של האדם. אבל יש בו גם חסרונות. למשל: הוא רואה, אבל אם קיר מסתיר לו, אינו יכול לראות. ואם זה רחוק בקילומטרים, אינו רואה שם. אבל בורא עולם אין בו חסרונות. הקב"ה

רואה בכל מקום. שום דבר אינו מסתיר לו. כמו כן בנוגע לשמיעה: הקב"ה שומע הכל בכל מקום בעולם וכו' וכו'. ומדוע? משום שהבורא הוא ברא את הכל. כך שיש בו כל המעלות, כל השלמויות של כל הדברים. אין בו את חסרונן של הבריות שברא! לה' אין חסרונות, אלא רק מעלות!

לכן התשובה על הרמת האבן על ידי בורא עולם היא: **לא!!** לא ייתכן שיהיה דבר שהבורא אינו יכול. כשם שמינוס מינוס נותן פלוס, כך לא יתכן שהבורא לא יכול! תשובת ה"לא", איננה חסרון בבורא אלא מעלה. כי לא ייתכנו לו מגרעות וחסרונות. הבורא הוא כליל המעלות. ואין להיבהל כאשר אומרים שאינו יכול לברוא אבן אשר לא יכול להרימה. כי ה"לא" הזה הוא בגלל המעלה של "כל יכול". כאילו היינו שואלים: אם הבורא הוא "כל יכול", האם הוא יכול לעשות שהוא לא יתקיים? בוודאי שהתשובה תהיה: "לא!!" כי בלעדיו אין שום נברא קיים".

הילדים ישבו מרותקים, והמורה האזינה בהתפעלות. עד כמה חשוב להחדיר אמונה איתנה בליבם הטהור של ה'תינוקות שנשבו' הללו!

גיליתי באמתחתי רשימות הכנה לשיעורים שמסרתי בירושלים, בבתי ספר שאינם דתיים עדיין. כן מצאתי גם דף של תגובות ותוצאות למעשה משיחות אלו, ואפילו מחברת שילדה כתבה, כסיכומים לשיעורים.

בדף של התגובות כתוב כדלהלן:

תגובות הילדים מבית ספר "בית הכרם":

1. ילדים שרים בהפסקות הניגון: "קלי אתה ואודך".

2. ילדה אמרה: "האם ייתכנו שינויים ביהדות? אני חושבת שאלוקים נצחי ויודע מה שטוב לנו, ולכן אי אפשר לשנות".

3. "מי שנתן את התורה רק הוא יכול לשנותה. שיבוא הוא וישנה".

תגובות הילדים מבית ספר רחביה:

"מאז שבאת אלינו התקרבתי ליהדות". "התחלתי ללכת לבית הכנסת".

"השיעורים מאוד מעניינים". "תבוא אלינו כל השנה". "אני רוצה לבקר אותך בשבת". "איפה אתה מתפלל?", "כל ילד יהודי צריך לקבל יהדות", "חבל שאתה תבוא רק עד חנוכה" (כי משרד החינוך קיצץ והפסיק את שיעורי יהדות בממלכתי).

אך לא הייתי הראשון שלימד יהדות באותם בתי ספר. כבר שנה לפני, בשנת תשל"ח, ר' אשר סלומון שי' מסר את השיעורים הללו לכיתות ז'. ואכן, כשאני הגעתי לבית הספר ע"ש פולה ודוד בן גוריון, ראיתי מזוזות גם בשער הכניסה לחצר וגם בכיתות בתוך בית הספר. כל זה היה כתוצאה מעבודתו המסורה של ר' אשר סלומון.

בבית ספר ברחביה סיפר תלמיד בכתה ז' על ילד או שניים שעברו לבית ספר דתי כתוצאה משעורי היהדות שלנו.

לסיום שליש א' תשל"ט נמצא כתוב במחברת:

פרסים לילדים שהשתתפו/ כתבו סיכומים וכו'

א. בית ספר ברחביה ע"ש פולה ודוד בן גוריון - ירושלים:

1. "סיפורי מורשה לילדים" (שכתבה אשתי, שרה טייכמן תחי') לספריית בית הספר.
2. שרונה ניר ז'/4 "סיפורי מורשה"
3. חוברת "תפילין" (כנראה של צא"ח) ליוסי
4. חוברת "תפילין" לדעאל
5. חוברת "תפילין" לאביעד שֶקֶדִי

ב. בית ספר "יפה נוף" בבית הכרם בירושלים

1. חוברת "תפילין" לרונן לוינגר
2. "סיפורי מורשה" ליפעת דוּדִי
3. "סיפורי מורשה" לספרית ביה"ס

4. חוברת "תפילין" לאלדד ז'/3

5. "סיפורי מורשה" לאורנה הורביץ

ג. בית ספר "בית הכרם" בבית הכרם בירושלים

1. למפקח ביה"ס חוברת "תפילין" וסיפורי מורשה[28]

2. מספר חוברות "תפילין" - לבנים.

3. "סיפורי מורשה" לבנות.

לצערי הרב, אפיק הפצת היהדות הזה נסתם בחנוכה תשל"ט.

נמצאת אצלי חוברת קטנה ובה סיכום השיעורים והנושאים שלמדנו. זוהי חוברת שכתבה ילדה בכתה ז' בבית ספר ממלכתי ע"ש פולה ודוד בן גוריון בירושלים.

עם עזיבתנו את ירושלים בחזרה לכפר חב"ד, הנחתי במקום מסוים את החומר של השיעורים לגיל בר/בת מצווה, ולא מצאתיו זמן רב. אכן, חלפו מאז ארבעים שנה. אך נדמה לי, שעקב איבוד החומר הזה, לא קיימתי את מה שהבטחתי לילדים הרשומים כמקבלי הפרסים. ניתן לראות זאת גם לפי החוברת הקטנה המצורפת, שכתבה הילדה מירושלים שרונה ניר ז'/4: היא מודה באותה חוברת על שהענקתי את הספר "סיפורי מורשה לילדים" לספריית בית הספר ברחביה. אך אין היא כותבת תודה על הספר שנתתי לה. והרי היא רשומה לקבל את הספר "סיפורי מורשה לילדים". חש אני נקיפות מצפון על שכנראה לא הענקתי לתלמידים את הפרסים שהובטחו להם. כעת כל הילדים הללו הינם כבר בגיל חמישים. היכן, למען ה', אוכל לעקוב אחרי מקומם? אולי להתחיל משנת תשל"ח 1978? אולי אברר באותו בית ספר שמא ידוע להם לאן הילד או הילדה המשיכו ללמוד? הרי זו דרך ארוכה מאוד...

כל השנים הללו התהלכתי בתחושת החמצה: הלוואי והייתי מפענח אפילו

28. המפקח קיבל את הספרים בהערכה. אבל הודיע מיד, כי להבא משרד החינוך אינו מאפשר שעורי יהדות בבתי ספר ממלכתיים.

כתובתו של ילד אחד! אילו מצאתיו, הייתי מזכיר לו על השיעורים ביהדות שמסר "משה" מחב"ד! הייתי שולח לו איזה שהוא ספר טוב! בכך הייתי מקיים את הבטחתי לילדים, והיה זה קידוש שם חב"ד! הלא כאמור, הרבי כתב לסב המשפחה, ר' אברהם פריז ז"ל, אשר "מי שמקדש שם ליובאוויטש, מקדש שם הנשיא. ומי שמקדש שם הנשיא - מקדש שם עצמות אין סוף ברוך הוא!". עד מה חבל שאין לי כל קצה חוט לגלות ולו תלמיד אחד!...

וה' הטוב חש את ייסורי נפשי. לאחר מאמצים רבים, הצלחנו בעזרת ה' לאתר את אחד התלמידים המצטיינים שלימדתי בבית הספר ברחביה ע"ש פולה ודוד בן גוריון. אביעד שקדי שמו.

שמחתי שמחה רבה והתקשרתי אליו. והוא - הוא זיהה את קולי! הוא זכר את השיעורים שמסרתי! כה התרגשנו שנינו! לאחר כמעט ארבעים שנה!

סוף סוף, לכבוד חג הפסח תשע"ח, קיימתי את הבטחתי מאז. הענקתי לו את הספר: "מאחורי מסך הברזל" שכתבה אשתי על סבא שלה החסיד ר' רפאל נחמן הכהן. אותו ספר מתאר את מאסרו ברוסיה הסובייטית בגלל היותו חסיד של הרבי הריי"צ שניאורסאהן, את תנאי מאסרו ואת מסירות נפשו העצומה.

גם מצה שמורה שלחתי לו. וכיצד? על ידי שליח הרבי, כמובן. הרי ב"ה, הרבי זרע נקודות אור בכל מקום ומקום. בכל פינה קיים בית חב"ד, כתובת לכל ענין יהודי. גם ליד מקום מגוריו של תלמידי זה מתגורר שליח הרבי, ובו נעזרתי גם אני. השליח הבטיחני להכניסו לרשימת מקורביו; הוא יעניק לו מצה שמורה בכל שנה ועוד יביאהו לבית הכנסת. בעזרת ה'!

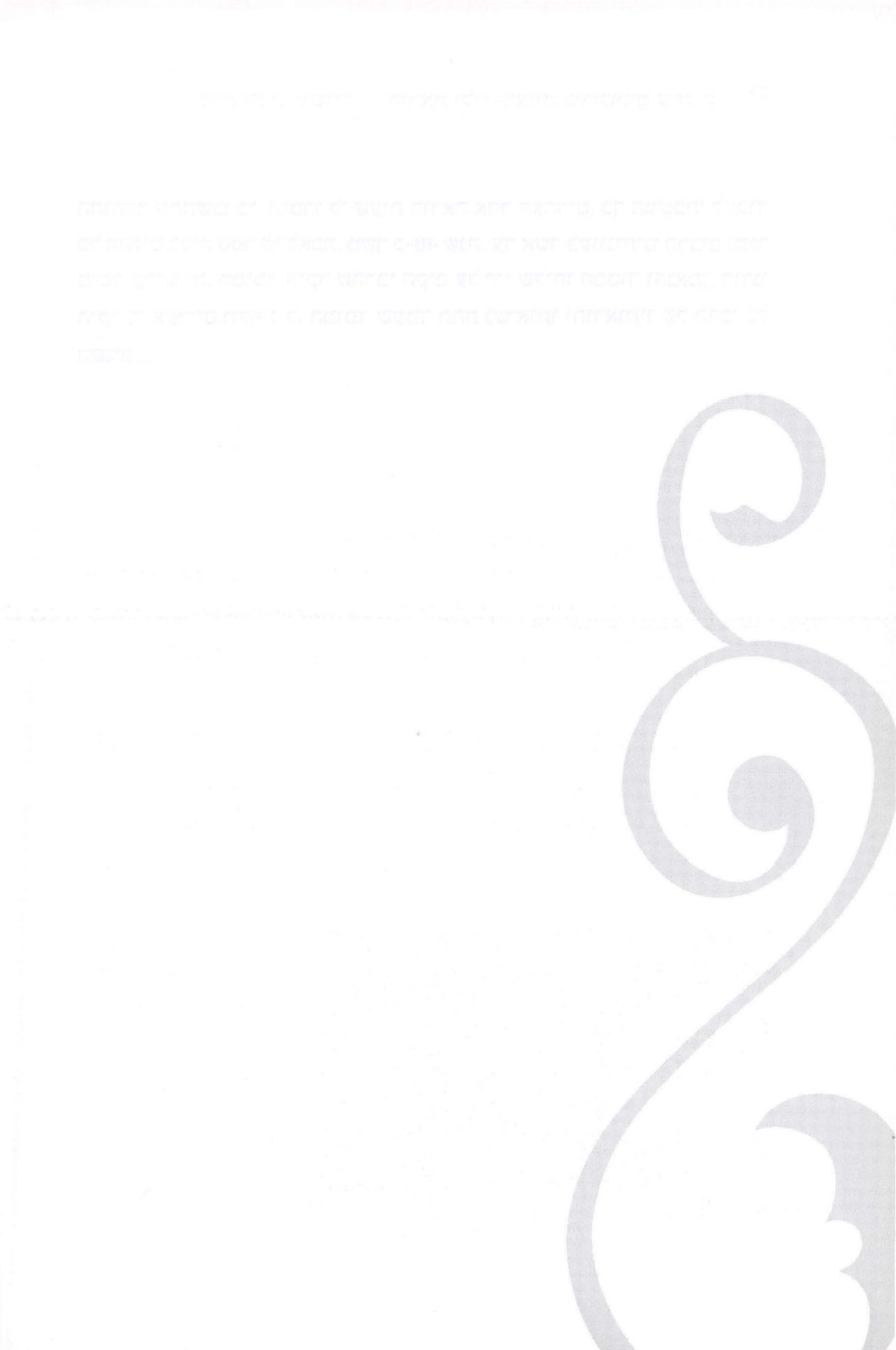

אביעד שקדי תלמידי לשעבר

כך סייע לנו ה' לסגור מעגל...

עוד עלי לציין, שבמהלך חצי השנה, בה גרנו בירושלים ועבדתי שם, לא עזבתי את עבודתי הקבועה בביה"ס למלאכה בכפר חב"ד. חברי

ההנהלה התחשבו בי, ומסרו לי שעות הוראה אחר הצהרים. כך המשכתי לעבוד כל השנים בבית ספר למלאכה, משך כ-40 שנה. עד אשר בעוונותינו הרבים נסגר מוסד קדוש זה, המוסד היקר שהרבי הקים על ידי שליחו המסור והנאמן, דודנו היקר ר' אפריים וולף ז"ל, המוסד שעמד תחת נשיאותו והוראותיו של הרבי כל השנים...

פרק שש עשרה

סוכות תש"מ אצל הרבי

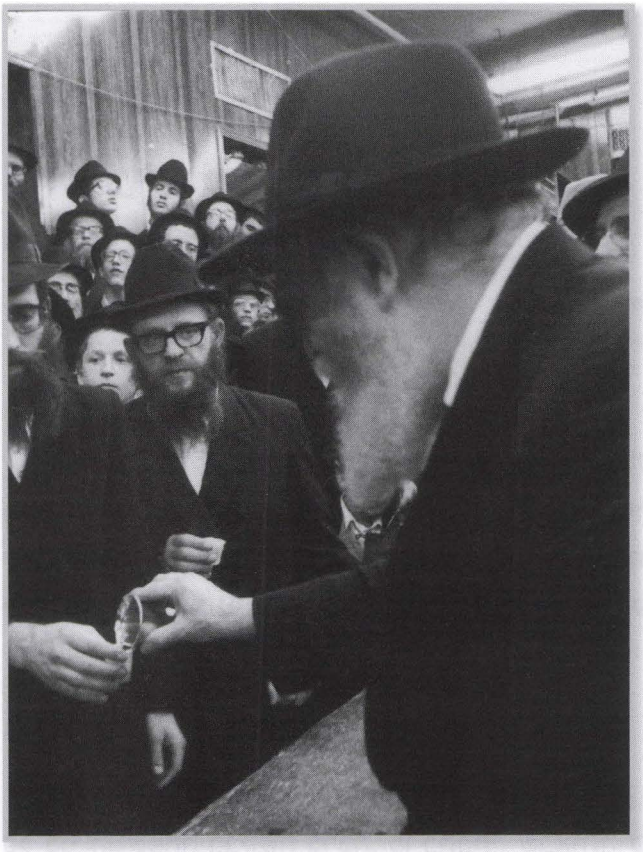
כל השנים הללו, מלאות הפעילות המסועפת, לא נסעתי לרבי ולו פעם אחת. משך תשע עשרה שנים, משנת תשכ"א, שאז טסתי לבית חיינו בתור בחור, ועד שנת תש"מ, לא זכיתי לראות את הרבי ולא הייתי ביחידות. סיבות שונות היו לכך, מהן גשמיות ומהן רוחניות. אבל ב"ה, זכיתי לנסוע לסוכות תש"מ.

נחת לרבי - בהתמסרות לתלמידים החלשים

כשהגעתי לרבי לקראת חג הסוכות, הכנסתי פתק למזכירות. הזכרתי את כל בני המשפחה בבקשת ברכה. כן כתבתי, שבאותה שנה קבלתי לחנך וללמד את כתה ט' ברמה ג', החלשה. לבסוף חתמתי את הפתק בשאלה: "במה אוכל לגרום נחת לרבינו הקדוש שליט"א?" את התשובה רשם הרבי על אותו הפתק: "הנהגה יומית ע"פ שו"ע, קביעות עיתים בפרט בדא"ח". כלומר, הרבי הורה לי, שאגרום לו נחת בהליכה על

הרבי בהתוועדות

כ"ג תשרי תש"מ - כוס של ברכה • התמונה באדיבות ג'ם - JEM

פי ההלכה ובלימוד קבוע, במיוחד בתורת החסידות. אך מעבר לכך, הרבי אף ציין בדרכו המיוחדת, איזו פעולה תגרום לו את הנחת הגדול ביותר:

הוא מתח חץ מהשאלה "במה אוכל לגרום לרבי נחת?" והפנה אותו אל המשפט: "לחנך וללמד את כתה ט' ברמה ג' חלשה". ואז הוסיף: "כדבעי לכל לראש". כלומר, הנחת הגדולה ביותר כרגע, שאוכל לגרום לרבי, תהיה על ידי שראשית לכל, אחנך כראוי את כתה ט ג, החלשה הזו. לבסוף, בתחתית הפתק, זכיתי גם להבטחתו האלוקית: "אזכיר עה"צ". כלומר, הרבי ציין שיזכירני ויתפלל עבורי על הציון של הרבי הקודם, למילוי כל הבקשות שביקשתי. אין זה סתם היגד קבוע. זוהי ברכה נפלאה! שהרי ביום בו הרבי נסע לאוהל, היה צם, ושם קרא כל פ"נ ופ"נ, בכה והתחנן על כל אחד. אשרינו!

הרבי 'סובל' גם אותי...

מספרים על חסיד אחד של ר' שלמה קרלינר זצ"ל, שזמן רב לא נסע לרבו

הרבי יוצא מבנין 770

עקב סיבות רוחניות. הוא לא התכונן כראוי, ואפילו ירד ביראת השמים ובהתנהגות מתאימה. לכן דחה את נסיעתו לרבו. חפץ הוא להשתפר במחשבה, בדיבור ובמעשה. אך בפועל, ככל שדחה זאת יותר, ירד והידרדר יותר ויותר ברוחניות. בסופו של דבר החליט, שאם לא ייסע לרבו, מי יודע מה יהיה ממנו. אזי אילץ את עצמו ונסע אליו. כאשר המתין לתורו להיכנס ליחידות, הכתה בו שוב המחשבה: "איך אכנס לקודש כאשר אני לא נקי ולא תקנתי את עצמי?", אך אז הבריקה בו מחשבה אחרת: "אמת היא שאני לא בסדר, אבל הרי הקב"ה יודע זאת. אז אם כך, גם הרבי יידע מכך".

או אז נעשה לו יותר טוב על הלב, ובמחשבה זו נכנס לרבו. ויהי הוא על המפתן, עוד טרם החל לדבר, וכבר אמר לו ר' שלמה הצדיק: "אמת הדבר שה' יודע מצבך השלילי. אבל הוא "**כל יכול**" ויכול לסבול זאת. ואילו אני איני יכול לסבול זאת!"...

את כל התחושות הללו חשתי גם בכניסתי ליחידות, וגם בתוך היחידות, כשהרבי לקח ממני את הפ"נ. אבל רבנו הקדוש סובל הכל. עובדה, הוא בירך אותי!

ברכות מאליפות ב'יחידות'

היחידות שלי התרחשה בליל שלישי כ"ה בתשרי תש"מ בשעה 2:45 אחרי חצות הלילה.

וכך, בערך, אמר לי הרבי בלשונו הקדוש. הדברים מתורגמים בתרגום חופשי מאידיש:

"ה' יעזור שיתמלאו משאלות לבבך לטובה בכל המצטרך לך, בין בעניינים הפרטיים ובין בעניינים הכלליים. ושתצליח בחינוך התלמידים והתלמידות, חניכים וחניכות. וביחד עם האישה לגדל את כל הילדים מתוך בריאות. ותראו נחת, חסידישער נחת מכל הילדים... (וכאשר חשבתי לסגת אחורנית, המשיך הרבי) ...ואני אתן לך דולר, וכאשר תגיע לארץ ישראל תפדה אותו ותיתן תמורתו לצדקה, בפרט על עניין של חינוך".

יש לציין, שלפני היחידות הזהיר המזכיר לייבל גרונר לא לכתוב בפ"נ שום בקשות, אלא רק את השמות של כל בני המשפחה. שכן כידוע, היה זה שנתיים בלבד אחרי האירוע הלבבי שעבר הרבי בהושענא רבה תשל"ח. כך שהמזכירים חרדו עד מאד לבריאותו, והשתדלו להסיר ממנו כל נטל נוסף.

את הדולר הקדוש הזה שהעניק לי הרבי, אני אוצר בחרדת קודש כל העת בכיסי, והוא מלווה אותי בכל המצבים.

מעניין, שהרבי ברכני להצליח גם עם התלמידות והחניכות. והלא לימדתי תלמידים בלבד, בבית ספר למלאכה! אלא כנראה כוונתו הייתה גם להשקעתי בלימוד ובחינוך ב"בית חנה" בירושלים; בכתות ז' בבתי הספר הממלכתיים שם; וכן לתקופה הקצרה שבה לימדתי ב"בית רבקה" בכפר חב"ד ב'.

בסוכות שנת תש"מ לא כתבתי יומן. אבל מצאתי את היחידות הנ"ל, וגם נקודות מהתוועדות אחת מיום שמחת תורה.

החמצת עת רצון לנותנים צדקה

ההתוועדות של יום שמחת תורה תש"מ עוררה סערה רבה. היו לה תוצאות הרות גורל. מה ארע אז באותה התוועדות? הנה קטעים ממה שרשמתי:

כך הסביר הרבי:

ענייניים רבים ישנם בשמחת תורה: האחד, זהו תשיעי לחג הסוכות. השני, זהו חג בפני עצמו. כמו כן, זהו יום טוב שני של גלויות. ובנוסף לכך, הוא חל באותו יום בשבוע שבו חל ראש השנה. ואז הוסיף הרבי בחיוך: נבצר כעת לבאר ענייניים רבים, כי נסיים בסוף השבוע, ואי אפשר לעכב את כולם... כולם עייפים. דומה הדבר לסיפור של "אתה הראת לדעת" עם ר' מנחם מענדל מהורודוק. הוא אמר שלפסוק זה ישנם פירושים בלי סוף, כי התורה נמשכת מהיש האמיתי, הוא הקב"ה אשר הוא בלי גבול. על כך אף אמר הרבי הריי"צ, שכאן כולם שמחים בשווה, והשמחה היא בלי הגבלות. לכן כל ההחלטות הטובות יהיו גם הן ללא הגבלות.

כן הוא אף בנושא הצדקה: נותנים "חומש", כמות כפולה מהמעשר שבו חייבים. כפי שנאמר "החומש לפרעה וארבע הידות לכם". אז חייך הרבי וביקש בנעימות: "שתהיה נתינה בלי הגבלות. לתת מיד את ה"חומש", אין לחכות עד שה' ייתן לו את 'ארבע הידות' ורק אחר כך הוא ייתן החומש. אלא ייתן מיד, וה' ישלח לו פי ארבעה".

את כל הדברים הללו (כתובה כאן רק תמצית הדברים) אמר הרבי בחיוך נעים ולבבי.

מיד בתום ההתוועדות החליטו חסידים בו במקום לתת סכום גדול של כסף לצדקה. אבל היו חסידים שלא קלטו את המסר של הרבי. לא קלטו, שכל דברי הרבי - אלוקות הם, ומתממשים בפועל ממש. להם היה זמן. לכן פנו לברר אצל ר' יואל ועוד, מה נדרש לעשות למעשה. רק

הרבי בהתוועדות

למחרת הם החליטו לקיים בפועל מה שהרבי דורש. גם אני, לדאבוני, השתייכתי לאלה האחרונים. אולם החמצנו את הרכבת:

למחרת הגיעו רבים למזכירות ורצו לתת סכומים גדולים לצדקה. אבל הרבי ענה להם: "אחרתם את המועד. אתמול הייתה עת רצון, ומי שהחליט אתמול בהתוועדות לתת סכום מסוים, יקבל מלמעלה פי ארבעה. כעת כבר אין מה לעשות בזה".

עמדתי על מקומי כהלום רעם: איזו החמצה! הייתה לנו הזדמנות שמימית, ושמטנו אותה מידינו!

החמצת עת רצון לעושר

בו ברגע עלתה בזיכרוני דרמה דומה, שארעה בהתוועדות שנים רבות לפני כן. הרבי דיבר אז באריכות בנושא ניסיון העושר לעומת ניסיון העוני. אז סיכם הרבי, שבכל זאת, מי שיקבל על עצמו את ניסיון העשירות, יוכל להתגבר על ניסיון זה. ופתאום הוסיף הרבי משפט מחץ מכריע, אך הוא אמרו בטבעיות ובחיוך, כאילו בנימה מבודחת: "**ומי שיקבל ניסיון זה, שיצביע!!**" כל הקהל הרב, שגדש את 770, פרץ בצחוק, כשומע בדיחה נאה, ונשאר בידיים שמוטות מטה. רק ארבעה חסידים, מכל המוני האנשים, העזו להרים את אצבעם! מיד הרצינו פניו הקדושות של הרבי, והוא התבטא בצער רב: "כל השנה מבקשים אנשים פרנסה ברווח, וכעת, כשהייתה **עת רצון לעשירות** כפשוטה, "פארטראכט מען זיך אין חבד'סקע שטויות" (=חושבים שטויות חב"דיות)". הרבי הביע את צערו על כך שעתה, בעת הרצון, אנשים פתאום חוששים אולי לא יוכלו להתגבר על ניסיון העשירות, חושבים מחשבות ודמיונות...

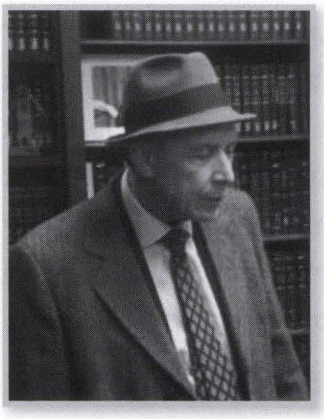
ומה ארע אז בפועל? כל אלו שהצביעו באותה התוועדות, התעשרו עושר רב מאד!

אותה התוועדות מסעירה עלתה בזיכרוני כאשר עמדתי נבוך ומאוכזב בחדר המזכירות, ושמעתי מהמזכיר את דברי הרבי על עת הרצון שהייתה אתמול,

לקבל משמיים פי ארבעה מסכום הצדקה שייתנו.... כולנו חשנו אז על בשרנו את הלקח הזה, לפעול מידית לכל בקשות הרבי, גם אם הם נאמרים לכאורה כדברי צחות, בתוך דברי תורה רגילים.

שמחה עצומה - ומדידת דופק לפרופ' וייס

אך לא רק אותה שיחה הייתה כה מכריעה. בשיחה נוספת באותו תשרי החדיר בקרבנו הרבי את חשיבות השמחה. כל דיבוריו נסובו על עבודת ה' בשמחה. הרבי הזכיר אז את דוד המלך, שכאשר הביאו את הארון והלוחות לירושלים, הכתוב מתאר אותו "ודוד היה מפזז ומכרכר לפני ה' בשמחה". ואז, אחרי ציטוט הפסוק, החל הקהל לנגן ניגון שמח ביותר. אז התרומם הרבי ממושבו, עמד ורקד על מקומו בחזקה. כל האלפים החלו לרקוד אף הם בעוז במקומותיהם, והשמחה הייתה רבה ועצומה, משך זמן רב.

פרופסור וייס

בין אלפי החוגגים היה גם פרופסור וייס, רופאו של הרבי. הוא זה שטיפל ברבי רק לפני שנתיים, בעת האירוע הלבבי. גם הוא, כמו כולם, פיזז וכרכר והיה ממש 'בשמים'! פתאום, בעיצומה של השירה הסוחפת, הרבי עצר. הוא הביט על פרופסור וייס, ותפס את ידו השמאלית בידו הימנית, כמודד, כביכול את פעימות הלב... אז חייך אליו חיוך קורן ושמח, והמשיך הלאה בריקוד ובשירה בשמחה רבה.

קבלת לקח למרות ה'איסור'

זכיתי, ב"ה, לקבל לעקח מידו הקדושה של הרבי בהושענא רבא. לא היה זה כה פשוט. שכן באותה שנה כמעט ולא התאפשר הדבר. אמנם בשנים כתיקונן, בזמן חלוקת הלעקח בהושענא רבא, הרבי היה מחלק לקח בעומדו בסוכה. אנשים

סוכת הרבי בחצר 770

רבים היו עומדים אז בתור, והרבי היה נותן לכל אחד לעקח ומברך: "אַ שנה טובה ומְתוקה!" כך עברו לפניו מאות אנשים. אבל בשנת תש"מ התארגנו חסידים לא להרשות לאלו שכבר קבלו לקח לפני כן, לגשת אל הרבי, כדי לא לעייף אותו. כך, שהעומדים בתור היו אנשים מועטים. אך כדי לאכוף את ההחלטה הזו, יצרו מערך שלם של משגיחים מטעם החסידים:

לייבל גרונר עמד למעלה בכניסה ל 770; גם למטה על המדרכה ניצבו 'שומרים', שלא ייגשו לרבי. היו אלה ר' יואל כהן שי', מאיר פריימן ז"ל ועוד. אבל אותי דחף מאיר ועזר לי לעלות למעלה, כדי להגיע לקבל ברכה ולעקח. כך אכן התקרבתי קצת. אך אז פגש אותי ר' לייבל ביסטריצקי והפנה אותי אחורה. אולם אני הודעתי לו ברורות: "כבר 19 שנים לא הייתי כאן. תן לי לגשת!" מיד עזבני לנפשי ואיפשר לי להתקדם. ראיתי שהרבי הבחין, שלא נותנים לאנשים להתקרב. אז פנה הרבי ללייבל: "מדוע מסתירים עלי? אני כאן!" נענע בראשו לייבל והתיר לעוד מתי מעט אנשים להגיע, טיפין טיפין, בזעיר אנפין.

כאשר הגיע תורי, העניק לי הרבי חתיכת לעקח, הביט בי בעיניו הקדושות, ואיחל לי: "א שנה טובה ומתוקה!" "אמן!" עניתי. חשתי אושר כה רב על שזכיתי וקיבלתי את ברכותיו הקדושות!

ברכת פרידה

לא הייתה זו הברכה האחרונה שקיבלתי מהרבי. גם לפני הנסיעה חזרה הביתה, ביום כ"ו תשרי תש"מ, זכיתי לקבל ממנו ברכת פרידה. היה זה אחרי

הרבי מלוה את האורחים לאחר חודש תשרי

תפילת מנחה. עמדנו מספר אנשים לפני גן-עדן התחתון, והרבי איחל לנו: "פארט געזונטרהייט! א שנה טובה ומבורכת!" (סעו בבריאות ושנה טובה ומבורכת).

שמחתי מאוד בנסיעה זו, כי קבלתי את הברכות מהרבי. היה זה עבורי ממש כורח המציאות. שכן מיד עם חזרתי לארץ החליטו הרופאים שעלי לעבור ניתוח-לב, "פתיחת המסתם המטרלי שבלב". וב"ה, הניתוח עבר בהצלחה רבה.

כשבועיים לפני הניתוח, ביום ט"ז באייר תש"מ, קיבלתי את ברכתו הקדושה של הרבי בכתב ידו ובחתימת ידו הקדושה: "מתוך בריאות הנכונה". חי"ק

מאז חלפו כבר שלושים ותשע שנים, וב"ה ברכותיו הקדושות של הרבי מסייעות לי ומקיימות אותי מעל גדרי הטבע.

הברכות והדולרים בשנת תשנ"ב

גם בשנת תשנ"ב זכיתי לברכת קדשו של הרבי ולקבל דולר ממנו. אך לא קיבלתי זאת אישית, כי אם באמצעות בנות משפחתי. הכיצד?:

לסוכות תשנ"ב נסעה זוגתי שרה לרבי עם שתיים מבנותינו, סלוי וברכי שי'. הן עברו בתור מספר פעמים לקבל דולר וברכה. אך כל פעם כאילו דבקה לשונן לחיכם. הן לא העזו לפצות פה ליד הרבי. עד שדודה לאה כהן תחי' העירה להן, שבקרוב ישובו ארצה, ועדיין לא בקשו מהרבי את בקשותיהן. אזי ערכו 'חלוקת תפקידים', והחליטו לחלק את הבקשות בין שלושתן. כל אחת תבקש בקשה

מהרבי, וכך יקבלו את כל הברכות. ואכן, בחלוקת הדולרים האחרונה שזכו לה טרם נסיעתן, אזרו אומץ ובקשו את בקשותיהן:

שרה תחי' בקשה זרעא חייא וקיימא לשמוליק, ואכן זוגתו רבקהלה סיפרה, שהברכה התקיימה באופן שלמעלה מגדרי הטבע. כמו כן היא ביקשה מהרבי גם על זווג מתאים לאברמי שי'. גם ברכה זו התקיימה כראוי ב"ה. לבסוף, בסיום, הרבי נתן לה שני דולרים: האחד עבור שמוליק, והשני עבור אברמי וברכם.

סלוי תחי' ביקשה עבור העניינים שלה.

וברכי, בתנו הצעירה, ביקשה ברכה מיוחדת עבורי: "**שאבא שלי יהיה בריא!**" את המילים הללו היא הצליחה למלמל לאחר שכבר קבלה דולר מהרבי. אז פנה אליה הרבי בחיוך, הגיש לה דולר נוסף עבורי, וענה על ברכתה בפנים מאירות: "**אמן! ושנשמע רק בשורות טובות**".

עניית ה'אמן' של הרבי שימחה אותי עד מאד! שכן הרמב"ם פוסק להלכה בהלכות ברכות, שאם אחד מברך, והשני עונה "אמן" על ברכתו, הרי זה נחשב, שגם השני ברך ברכה זו! יוצא, שהרבי בירך אותי בבריאות ובבשורות טובות!

ואמנם, כאמור, בסייעתא דשמייא, ברכותיו הקדושות והקדושה שבדולרים אכן פעלו את פעולתם, תודה לקל. שהרי ברכה היא לשון בריכה. בשמיים יש בריכה מלאה בשפע אלוקי לכל הטוב שבעולם. וכאשר הצדיק מברך, הוא פועל להמשיך את השפע הזה למטה, כפשוטו, בגשמיות.

שני דולרים אלו, מן היחידות בתש"מ ומחלוקת הדולרים בתשנ"ב, מוחזקים אצלי תדיר, צמוד ללבי. כל יום ויום - חוץ משבת ויום טוב. שהרי הרבי אמר פעם לילדה בחלוקת הדולרים, שזהו כסף, ובשבת וחג אסור להחזיקו.

אשריי, שזכיתי לשהות בבית חיינו, ליהנות מקדושתו של הרבי, מדברי האלוקים חיים שקלחו מפיו, מברכותיו הקדושות האלוקיות!

החלטה טובה - צדקה

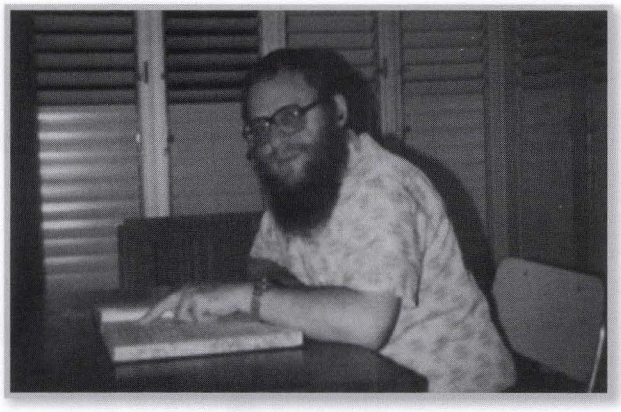
אך לא רק רעננות טהורה קיבלתי, ולא רק שפע ברכות. כי אם גם החלטות טובות ומעשיות. לדוגמה, מהיחידות בשנת תש"מ החלטתי על נתינה קבועה של צדקה.

יש לנו בבית הכנסת קופות צדקה רבות: קופה של בית-הכנסת, קופת הגמ"ח של בית-הכנסת, קופה של הקידושים (שאיני יכול להשתתף בהם פיסית), קופת "תפילין" של קייב-אוקראינה בראשות ר' דוב קרסיק, היא מיועדת לקניית זוגות תפילין לילדי בר מצווה. קופה ל"מתן בסתר" לאנשי כפר חב"ד הזקוקים, קופת בית חב"ד זכרון יעקב של יוסף יצחק פריימן, וקופות חינוך: קופה לתומכי תמימים, קופת תלמוד-תורה וקופת אוהלי-תורה בכפר חב"ד.

לפני התפילה אני תורם צדקה בחלק מקופות בית הכנסת. ואחר-כך בקטע "ויברך דוד" באמירת המילים "ואתה מושל בכל" בקופות האחרות שנותרו. משום שהרבי דרש ממני לתת צדקה ובפרט על עניין של חינוך.

כל זאת, בנוסף לצדקה שאנו תורמים למוסדות שונים אחרים. וכל המוסיף - מוסיפין לו.

את המנהג הזה, לתת צדקה פעמיים, הן לפני התפילה והן במילים "ואתה מושל בכל" שבפסוקי דזמרה, ראיתי כתוב בספר המנהגים חב"ד. גם הסקולענער רב היה נותן צדקה בקטעים הללו.

במרפסת ביתנו

ובעז"ה, יוסיף הקב"ה לכל עם ישראל טוב הנראה והנגלה בעיני בשר ממש!

פרק שבע עשרה

כתיבת הספרים "תורת הבעש"ט בראי חז"ל"

תחום נוסף בעבודת הקודש, שזיכני בו הקב"ה, הנו כתיבת ספרים. כתבתי שני ספרים "תורת הבעש"ט בראי חז"ל" כרכים א' וב'. הספרים הללו הפיצו את עקרונות החסידות בקרב עולם התורה הרחב, בקרב תלמידי החכמים מכל שכבות הציבור, המעמיקים בתורה. אך מה היה הגורם שדרבן אותי בכלל לחבר את הספרים הללו?

הסיבה לכתיבת חלק א': תורת הבעש"ט בראי חז"ל

לפני שנים, היה נהוג בַּ"ישיבות" לצאת לבית הבראה בסוף הקיץ, כדי לאגור כוחות לשנה הבאה. את ההסדר הזה הנהיג "וועד הישיבות" כדי לחזק את בריאותם של לומדי תורה, בחורים או אברכים. גם לי הזדמן פעם אחת לצאת לבית הבראה ב"בית הכרם" ירושלים. היה זה בימי בחרותי, בשנת תשי"ח. שם שהו בחורים, רובם מחסידי גור, אברכים וגם רבנים. לדוגמה, ראיתי שם את הרב וויין ז"ל מחולון ואת הרב רפאל כצנלנבויגן מירושלים. בהשגחה פרטית, ישבתי בשולחנם של אותם רבנים בחדר האוכל.

נהוג היה בבית ההבראה שהיו אומרים בכל יום דברי תורה. בכל פעם, מישהו

אחר. לסעודה השלישית של שבת בקשתי לומר דבר תורה. משניתנה לי הרשות, חזרתי את המאמר של הרבי הרש"ב נ"ע ד"ה "האמנם" תרמ"ג. נושא המאמר הוא אחדות ה' וביטול כל העולמות במציאות. המאמר מרחיב ומעמיק בעובדה, שה' הנו המציאות היחידה, הוא לבדו ואין זולתו.

משך כל עת אמירת המאמר שרר שקט מוחלט באולם. אף לאחר שסיימתי לדבר, נמשכה הדממה, וביתר עוז. כך, משך שניות אחדות נותרו כולם שקועים תחת החידוש האלוקי העצום שנחשפו לו. הגילוי של 'אין עוד מלבדו', שלפתע הבינו אותו באופן כה בהיר... ואז לפתע הופרה הדממה. היה זה הגאון ר' רפאל כצנלנבויגן ז"ל. הוא הפטיר באדישות: "אה, זו מחלוקת ישנה, הגר"א סובר אחרת".

משפט קצר זה הכאיב לי כל כך! הוא דמה לקפיצתו של החוצפן לאמבטיה הרותחת! בבת אחת הוא קירר וצינן את הרושם הכביר שחולל המאמר! אך מעבר לכך, המשפט הנו שקר מוחלט. זוהי כלל לא מחלוקת ישנה. אכן, הגר"א סבר אחרת. אך כבר תלמידו המובהק, ר' חיים מוולוז'ין, אימץ את דעת החסידות על אחדות ה'!

בו ברגע עלה בדעתי: חייבים להוכיח מתוך הש"ס והפוסקים את שיטת תורת הבעש"ט! חובה להוכיח באופן כה ברור, עד שגם בני הישיבות יכירו לעומק את אמיתתה של תורת החסידות. שגם בהם יונח העניין של אחדות ה' כעובדה ברורה ומוצקה.

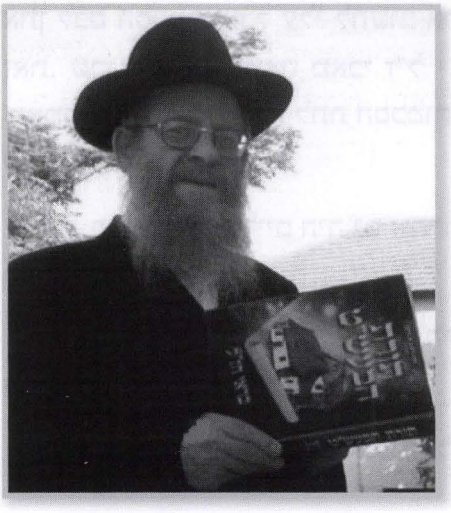
וכך, במשך שנים, ליקטתי וכתבתי חיבור של 370 עמודים על ארבעת הנושאים היסודיים שהתווה הבעש"ט. ארבעת הנושאים הם:

א. **אחדות ה'** - ביטול העולמות וסוד הצמצום.

ב. **אהבת ישראל** - כידוע, גם בנושא זה תורת הבעש"ט סבורה אחרת ממה שהיה מקובל אז במזרח אירופה עד הבעש"ט. ישנן סוגיות שונות בש"ס על פחיתות ערכם של עמי הארץ. וכאשר הגיע הבעש"ט, הוא דרש לאהוב כל יהודי, אפילו עם הארץ ואפילו רשע וכו', כי כולם בנים למקום. גם נושא זה דורש הסבר. תחילה יש להבין את שיטתו ואת מקורותיו של כל צד, ואז נדרש להוכיח מכל סוגיות הש"ס והפוסקים, ששיטת הבעש"ט היא השיטה האמיתית.

ג. **השגחה פרטית** - גם בנושא זה היו חילוקי דעות בין חכמי הדורות הקודמים לבין שיטת הבעש"ט. וגם זאת עלינו להוכיח מהש"ס והפוסקים, ששיטת הבעש"ט היא השיטה האמיתית.

ד. **עבודת ה' בשמחה** - בתחום הזה חלק הבעש"ט על שיטת המגידים הראשונים. הללו היו מייסרים את עם ישראל בתוכחות שונות ועוד יותר מכך. ואז הגיע הבעש"ט והורה לעודד יהודים, לדבר עמהם אך ורק מתוך שמחת הלב ובדרכי נועם. גם כאן נדרש להציג את השיטות, שיטה מול שיטה, ואז להוכיח שתורת הבעש"ט - היא הנכונה ביותר.

אלו ארבעת הנושאים המופיעים בספר "תורת הבעש"ט בראי חז"ל חלק א'".

בעת הכתיבה קיימתי את הוראתו של הרבי, והבאתי סימוכין ומראי מקומות לכל נושא ונושא מתוך הנגלה, מתוך "הנגלות לנו". כך הקורא יוכל להבין את הנסתרות של הבעש"ט גם מתוך הנגלה שבתורה.

ההסכמות על הספר

את הספר מעטרים בראשיתו הסכמות מהאדמו"ר ה"פני מנחם" מגור, הגאון ר' ישראל גרוסמן, הגאון הרב מרדכי שמואל אשכנזי, והגאון ר' יהושע זילבר - זכר כולם לברכה.

הספר מיועד לכל אחד ואחד מעמך בית ישראל, הן חסידים והן ליטאים.

לכן בקשתי הסכמות בעיקר מחברי "מועצת גדולי התורה". וזאת במטרה לפתוח מסילות לליבם של אותם תוהים לגבי תורת הבעש"ט.

ואכן, בשנת תש"נ התקשרתי טלפונית לראש ישיבת "שפת אמת" - גור בירושלים. לימים הוא כיהן בתור אדמו"ר מגור "פני מנחם" זצ"ל. בקשתי ממנו הסכמה על החיבור. הוא שאלני: "מהו תוכן החיבור?" עניתי: "להוכיח את שיטת החסידות וצדקתה מן הש"ס והפוסקים" והוא זצ"ל ענה לי: "הרהרתי פעם, הרי הבעש"ט אמר כמה וכמה תורות, חייב הרי להיות לזה מקור". עניתי: " זהו בדיוק מה שעשיתי".

הפני מנחם מגור

אז הזמיני אליו עם כתב היד ועם ההסכמה של הרב גרוסמן. הוא קרא כמה עשרות עמודים מתוך כתב היד, ואחר כך פנה אלי ואמר: "אני אתן לכם הסכמה. אבל עלי לחשוב איך לעשות זאת. שכן קיבלתי צוואה מאבי ז"ל - הרי הוא 'האמרי אמת' מגור - לא לתת הסכמות על ענייני קבלה".

אכן, בהערות השוליים היה גם זוהר, עץ חיים, ספרא דצניעותא.

על כך עניתי: "אבל כל עבודתי היא להוכיח מתוך 'הנגלות לנו' את דברי הנסתרות של הבעש"ט".

אזי הסכים האדמו"ר לתת הסכמה לספרי. הוא אמר שישלח לי אותה בדואר.

ואמנם כעבור שבועיים קבלתי ממנו את ההסכמה. זו ההסכמה המודפסת בתחילת הספר.

ב"ה, סוף סוף, בשנת תשס"ג יצא לאור הדפוס הספר "תורת הבעש"ט בראי חז"ל" חלק א' בשעה טובה ומוצלחת. אחר כך יצאה לאור מהדורה נוספת של חלק א', ולאחר מכן יצאה מהדורה שלישית. כל מהדורה בת אלף ספרים.

מחלק תשורה לאורחים בחתונת הנכדה

רשמים

עם הפצת הספר, קיבלתי תגובות רבות מקוראים שונים. לדוגמה, החסיד הרב אהרן מרדכי זילברשטרום, אמר לי על הספר, שכל הנושא מרוכז בו עם מקורותיו ומוכיח את צדקת החסידות מתוך חז"ל לכל יהודי - הן לפשוטים והן לבקיאים בחסידות. הספר אף אינו מכאיב לאף אחד.

מעניק תשורה בחתונת הנכדה
לידידי הרב גורזמן

רב העיר נצרת, הרב ישעיהו הרצל, התבטא, שספר זה צריך להימצא בכל בית חסידי. גם המחנך ר' חיים דיין ניגש אלי וסיפר, שיש לו קביעות בלימוד בספר הזה בכל מוצאי שבת קודש. חודשים לאחר מכן, בישר לי: "היום סיימתיו! שמחה של מצווה! אור המשיח" (זה הסיפור האחרון בספר).

הרבי ממונקאטש מעיין בספר

גם הרבי ממונקאטש, הרב קליין זצ"ל, ראה את הספר. הוא ביקר באוזגורוד (אונגוואר), ואחייני, השליח, ר' מענדל טייכמן, העניק לו אותו. אמר לו האדמו"ר ממונקאטש: "אמר נא לדודך שיכתוב עוד ספרים כאלה".

ואלו מורה בפוסטוויל, איווה, סיפר לי, שהוא התחיל לקרוא את הפרק על "אהבת ישראל" מתוך הספר, והיה כה מרותק, עד שלא יכל לסגור את הספר. כך המשיך וקרא בלהיטות מאוחר בלילה - עד שסיים לקרוא את כל מאה עמודי הפרק.

ניגש אלי חסיד מבוגר, בן שמונים שנה, וציין, שהוא למד עשרות שנים חסידות. אך אף פעם לא הבין בדיוק מהי יחודא עילאה ויחודא תתאה. והנה עתה, כאשר קרא בספר "תורת הבעש"ט בראי חז"ל", התבהרו לו כראוי המושגים הללו, והוא כבר מבינם.

חמתו של ליטאי מאמין

עידוד מופלא וחריג התקבל בתא הקולי שבטלפון ביתנו. עידוד בדמות של חיצי ביקורת חריפה שהותכה על ראשי. היה זה כחצי שנה לאחר הפצת הספר בארץ ובחו"ל. וכך שמענו בתא הקולי:

"ברצוני להקדים שאינני ליטאי, אבל אינני יכול לסבול שהגעת למסקנה שהגאון מוילנא לא היה סבור שהקב"ה נמצא בכל מקום ובכל העולם, וכי הוא שגה וחשב, שרק השגחתו נמצאת שם. אינני מבין כיצד הגעת למסקנה זו. לכן אילו היה לי משלי את ספרך "תורת הבעש"ט בראי חז"ל", **הייתי שורף אותו.** אבל כעת אין להשיג את הספר. כנראה, המהדורה אזלה. והספר שקראתי בו הוא בהשאלה מחבר. סליחה אם פגעתי בכבודו, אבל הייתי מוכרח למחות בדרך זו".

ממש רוויתי נחת מתגובה זועמת זו. הנה, למוחה הנ"ל ברור מעל לכל ספק העיקרון המהותי שגילה הבעש"ט, שה' נמצא בכל מקום. לכן היה מופרך אצלו לגמרי, שהגאון מוילנא טעה בכך. הוא כנראה לא הבין מה שהבאתי מפרוש הגר"א על ספרא דצניעותא, שהעניין "חזר והאיר" אין פרושו שה' חזר שוב ונמצא בעולם, אלא בלשונו של הגר"א: "'חזר והאיר' -**השגחה פרטית קטנה**, כלומר רק **משגיח** מלמעלה אבל הוא איננו כאן".

זוהי לשונו של הגאון מוילנא בעצמו. הגאון סבר בטעות, שה' אינו נמצא כאן, כי אם רק משגיח עלינו, וכי רק השגחתו היא זו שממלאת את כל הארץ. אם כי הוא בעצמו נמצא רק למעלה ולא כאן. אך מהתגובה החריפה של אותו קורא, יש להסיק, עד כמה חדרה שיטת הבעש"ט והאדמו"ר הזקן, ש"מלוא כל הארץ כבודו" הוא כפשוטו ממש. כלומר, שה' נמצא ממש בכל מקום, ואין מקרא יוצא מדי פשוטו. עד כדי כך העיקרון הזה ברור לכולם, עד שמופרך לדידם לחלוטין, שהגאון מוילנא טעה וחשב אחרת.

אברך מאשדוד - תורת הבעש"ט-תורת אמת! המשך לכתוב!

מדבר יהודי בטלפון: "גם אצלנו באשדוד נמכר ספרך. אני קניתי את עשרת הספרים האחרונים שנמכרו כאן וחילקתי לעשרה אברכים יושבי אוהל, כדי שגם הם יבינו שתורת הבעש"ט היא תורת אמת המבוססת על תורה שבכתב ותורה שבע"פ. וברצוני להודות לך על זה. ואני מבקש: המשך לכתוב עוד ולהביא עוד תורות ושיטות של הבעש"ט, ותוכיח אותם מהתורה עצמה".

עניתי לו: "אני כתבתי על ארבעת הנושאים שעליהם היו שיטות אחרות הפוכות מדרך החסידות, ומביא ראיות ברורות שהבעש"ט צדק. על אלו נושאים אתה מתכוון שאכתוב עוד?"

ענה לי: "לא משנה. מה שתכתוב, יהיה בוודאי מוצלח".

הוא השתהה מעט, ואז הציע: "כדאי לכתוב הסבר, למה צריך לקיים תורה ומצוות!?".

שאלתיו: "האם אתה שייך לאנ"ש?"

ענה לי:" נכון, אני משתייך לאנ"ש דאלכסנדר באשדוד".

שאלתיו לשמו וענה: "אלימלך לנטיצקי".

לאחר מכן סיפר לי המשפיע של ישיבת תומכי תמימים המרכזית בכפר חב"ד, הרה"ח ר' זלמן גופין שי', כי האברך הזה, "אלימלך" מאשדוד, מגיע אליו ללימוד חסידות ולהתוועדויות.

חסיד בלז - כשתכתוב עוד ספר - שלחהו לי מיד

לאחר הדפסת הספר, הביאו את אלף הספרים "תורת הבעש"ט" חלק א' לביתנו. כבר למחרת התקבל טלפון מחנות הספרים של משפחת ביגלאייזן, חסידי בלז מבורו פרק בניו יורק. הם הזמינו ארגז ספרים. המטלפן בקשני לגשת לחנות בבני ברק, ושם ישלמו לי על ארגז הספרים. הוא שולח ארגז זה דרך האוויר, משום שיודע, שספר זה יימכר גם ע"י קה"ת והיכל מנחם בניו יורק. אך הוא רוצה להיות הראשון בניו יורק. ואכן, נהגתי כדבריו. כעבור חודשיים הרמתי אני טלפון אליו ושאלתיו האם הוא מעוניין בעוד ספרים כאלה. ענה לי: "דע לך, שכל מי שקנה את ספרך, נהנה מאוד. אני מבקש ממך, שכאשר תכתוב עוד ספר, שלחהו אלי מיד".

הסיבה לכתיבת "תורת הבעש"ט" חלק ב'

הספר חלק ב', נכתב כתוצאה מתגובות הקוראים על ספרי הראשון "תורת הבעש"ט בראי חז"ל" חלק א'. הם ביקשו שאמשיך לכתוב ולבאר את תורת הבעש"ט, מנהגיו וניגוניו. הקוראים ממש עוררו אותי להוכיח, שגם נושאים נוספים מתורתו של הבעל שם טוב הקדוש הינם צודקים ואמתיים, וכי הם מעוגנים בדברי חז"ל בש"ס ובמדרשים. אך האמת תאמר, שדווקא היהודים ר' ביגלאייזן ור' מיילך לנטיצקי - מחצרות אחרות ולא מחב"ד, הם אלה שעוררו אותי בתגובותיהם החמות להגיע לכתיבת הספר. דווקא הם נתנו לי את הדחיפה לכתוב ספר שני - חלק ב'. שכן במיוחד בהם מתקיים ממש: "ויפוצו מעיינותיך חוצה", שאז "קאתי מר".

הספר חלק ב'

בנוסף להם, החלו להדהד באוזניי תגובותיהם החיוביות של רבני אנ"ש והמשפיעים. כמו, לדוגמה, שספר זה חייב להימצא בכל בית חסידי; וכי יש להכניסו לישיבות שלנו, כי עלולים ללמוד עשרות מאמרי חסידות מבלי לדעת עניין אחד בשלימותו, והספר הזה משלים זאת.

אך לא רק תגובות של קוראים דרבנו אותי לעמול על כתיבת הספר השני. גם משמים שלחו לי הזדמנות להיווכח באופן מוחשי בחשיבותו.

"למה אני שומר מצוות?" - תשובה מאלפת בכנס האולפנים

את הנחיצות הדחופה לכתוב ספר שני חשתי ממש על בשרי בכנס של מנהלי האולפנים. היה זה בחודש השני של פגרת הקיץ. כשעבדתי בבית ספר למלאכה, היה חודש אחד חופש בסוף הקיץ. פתחו אז אולפן בשטח בית הספר בכפר חב"ד למשך חודש אחד, ומנהל ביה"ס מינה אותי כמנהל האולפן. באותו קיץ הוזמנתי עם עוד כ - 20 25- רבנים ומנהלי מוסדות, כולם חרדים או דתיים לאומיים, לכנס היערכות לקראת פתיחת אולפנים. שמענו הרצאות מפי מומחים של "עליית הנוער". שהרי האולפנים הם לעולים חדשים. אזי, אחרי סיום ההרצאות, אמר המנחה: "כעת אבקש מכם לענות על שאלה אחת. כל אחד ייקח דף וירשום מה שהוא יודע. השאלה היא: למה אני שומר תורה מצוות?"

מיד רכנו המאזינים על הגיליונות לכתוב את התשובה. אולם, כמובן, לא כולם סיימו באותו רגע. היה מעניין מאד לראות את סדר סיום התשובות:

איש אחד מסר את תשובתו כעבור חצי דקה; האחרים מסרו תשובותיהם במשך עשר דקות, והמעמיקים יותר סיימו כעבור רבע שעה. לפתע נוכחתי לראות שכל הקהל כבר סיים, ורק אני נותרתי האחרון בעיצומה של הכתיבה. התנצלתי וביקשתי סליחה, כי עדיין לא סיימתי את תשובתי, והמשכתי לכתוב על הגיליון במרץ רב. מילאתי דף פוליו שלם, ואז הגשתי אותו למנחה הקורס. הוא נטל את הדף, העיף בו מבט ואמר לכולם:

"רבותי, אינני רוצה לעייף אתכם ולהשמיע לכם את כל עשרות התשובות שכתבתם. אבל ברשותכם אקרא את התשובה הקצרה ביותר ואת התשובה הארוכה ביותר.

התשובה הקצרה ביותר היא: 'כך חינכו אותי וזהו!' והתשובה הארוכה ביותר היא" - או אז החל המנחה לקרוא את התשובה שלי. מה היה כתוב בה?:

תשובתי הייתה בראשי פרקים כדלהלן:

תורה - רצונו וחכמתו של ה', מצווה - צוותא וחיבור עם הקב"ה

"מהי תורה - רצונו וחכמתו של הקב"ה. מהי מצווה - מלשון צוותא וחיבור. כאשר יהודי לומד תורה ומבין בשכלו מה שלומד, הרי הוא מתקשר לחכמתו ורצונו של הקב"ה. אין לומדים תורה כדי להתגאות ח"ו ואפילו לא כדי להיות גאון, אלא כדי להתקשר אל הקב"ה.

"תורה לשמה" - הפירוש: לשם התקשרות זו, לשם התורה עצמה. לשם ה', לעשות את רצונו.

מצווה - מלשון צוותא וחיבור. על ידי עשיית מצווה מחברים את כל אברי הגוף והנפש להקב"ה, ועל ידי כך מתקיים הפסוק "ואתם הדבקים בה' אלוקיכם חיים כולכם היום". זוהי הכוונה הכללית לקיום כל מצווה. לכן גם תקנו חז"ל לברך לפני קיום כל מצווה, "ברוך אתה ה' א.מ.ה. אשר **קדשנו** במצוותיו וציוונו" וכו'. שכן על ידי קיום רצונו אנו נדבקים אל ה', הופכים להיות "קדושים". ככתוב: "והתקדישתם והייתם קדושים כי קדוש אני". האדם הופך אז להיות "קדוש", שכן

הוא דבוק לה' באמצעות התורה והמצוות. לכן מתייעצים עם תלמיד חכם שהוא מלא תורה, ושיקוליו ועצותיו קדושים הם.

נוסף לכוונה כללית זו, הרי יש כוונה פרטית לכל מצווה. כגון "סוכות - למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים", או אתרוג ראשי תיבות "אל תבואני רגל גאווה" - תהילים ל"ו- י"ב, וכו' וכו'.

אך לכל לראש, על היהודי לקיים כל מצוָה מתוך קבלת עול מלכות שמים. שהרי אמרנו 'נעשה ונשמע' לפני קבלת התורה. קודם 'נעשה' ואחר כך 'נשמע'. קודם 'נעשה' - מתוך קבלת עול, ואחר כך 'נשמע' - הבנה והשגה."

אינני זוכר בדיוק פרטים נוספים שכתבתי. אבל הקשב המוחלט של כל הנוכחים וההתפעלות שניבטה בפניהם הוכיחה לי, עד כמה נחוץ וחיוני לפרסם את עקרונות האמונה הבסיסיים הללו ככל האפשר.

ברכת הדרך לכתיבת הספר חלק ב'

נזכרתי בכל האמור, כאשר האברך אלימלך (מיילך) לנטיצקי מאשדוד אמר לי לכתוב ספר על הנושא: "למה צריך לקיים תורה ומצוות". את הטלפון הנ"ל מאשדוד קבלתי בשנת תשס"ג. אזי התחלתי להתלבט: כיצד לכתוב? איך להתחיל? הרי אי אפשר לכתוב על ראשי הפרקים הללו ספר שלם! ממש ישבתי על המדוכה. לבסוף החלטתי להתייעץ עם ידידי החסיד, העובד אלוקים שנים בעבודה פנימית, ר' משה נפרסטק ע"ה. הוא כיהן בתור המשפיע והמשגיח בישיבת תומכי תמימים כפר חב"ד-לוד משך למעלה מחמישים שנה. והוא ענה לי בביטחון: "אם ה' חנן אותך בכישרון לבאר את תורת החסידות בטוב טעם, סימן שמסוגל אתה! בוודאי תצליח, כמו הספר הראשון. עלה והצלח!".

אחרי ברכה כה חמימה, קיבלתי ביטחון לצאת לדרך. אך מאיזה נושא נתחיל? הן ברור שאי אפשר לפתוח מיד בנושא המבוקש "**תורה**", "**מצוות**"! הנושא הפותח, כך הבנתי, יהיה כמובן **נותן** התורה, המצַוֶה. כדי לבאר את המשמעות של תורה ומצוות יש צורך להקדים פרקים נוספים בתורת הבעש"ט. כגון: **אמונה** בה',

ביטחון בה', **לדעת** את ה'. ואז, בפרק הרביעי, אוכל כבר לבאר את המשמעות של תורה ומצוות.

כך נבנו ארבעת הפרקים הראשונים בספר - חלק ב'. לאחר מכן המשכתי בנושאים חשובים נוספים, שהבעש"ט ותלמידיו הקדושים העמיקו במשמעותם הפנימית האלוקית.

סדר הנושאים בספר חלק ב'

כך, בהדרגה, סייע לי ה' לבנות את סדר הנושאים בספר, זה אחר זה:

האחד, מהי **אמונה** בה', על פי תורת הבעש"ט ותלמידיו הקדושים.

השני, מהו **ביטחון** בה', בתורת הבעש"ט ובתלמידיו הקדושים.

לאחריו יבוא נושא **הידיעה** בה' ולא רק אמונה בה'.

אז אתחיל לבאר את המשמעות של **לימוד תורה וקיום מצוות** לפי החסידות.

בהמשך אעמוד על **קדושת אגדות חז"ל**.

אחריהם אעמיק **בקדושת המנהגים** כמו טבילה במקווה לאנשים.

כן אברר את **מעלת אמירת תהילים** ועוד מספר נושאים חשובים ביהדות.

ולבסוף אתאר את **ניגוני הבעש"ט ותלמידיו**.

אך לאחר שבניתי את השלד של הספר, חשתי, שנדרש להוסיף עוד משהו. משהו סיפורי, מושך את הלב. הלא הנושאים הללו הינם עיוניים ועמוקים. מתבקש אפוא לסיים את הספר בכמה סיפורים. שהרי סיפורי חסידים הינם הרגליים של החסידים. סיפור חסידי אף מאיר ומחמם את הבית החסידי. וכפי שהתבטא הרבי הריי"ץ בלשונו הקדושה: "כל סיפור חסידי הוא חלון. מבעד לחלון זה זורח אור העבודה שמקורו בשמש החסידות. ואור זה מאיר את כל הפינות החשוכות שבנגעי האדם".

הסקתי מכאן, שראוי לסיים את הספר העיוני הזה בסיפורים משובבי נפש,

שיחדירו ללב בטבעיות את כל התכנים הכתובים לפניהם. ואכן, סיימתי את הספר בסיפורים המתארים את **ההתקרבות לחסידות של גאוני העולם: התולדות יעקב יוסף, המגיד ממזריטש ובעל התניא** זצ"ל.

סיוע אלוקי בכתיבה

לא קלה הייתה המלאכה. כשמונה שנים עמלתי לכתוב את החומר ולהגיה אותו שוב ושוב. וכל התקופה הזו, בכתיבת כל פרק ופרק, ראיתי במוחש כל הזמן **השגחה פרטית וסייעתא דשמיא.** נוכחתי בהשגחת ה' על כל צעד ושעל. וזאת, הן בבחירת הנושאים, והן בזימון החומר לכתיבה: פתאום בעת לימוד הגמרא, או בלימוד עין יעקב בין מנחה למעריב, הגעתי לסוגיא המתאימה בדיוק לנושא שעמלתי עליו באותה עת! פתאום, כשהתחבטתי להבין דבר מה וחיפשתי ספרים בנידון, זימן לי ה' בדיוק את הספר שאיוותה נפשי.

והיכן גיליתי אותו? או בספריה, או בבית הכנסת, או בבתים שונים בהם בדיוק ביקרתי. שם, הספר הראשון, שהזדמן לידי, דן בנושאים המבוקשים שבספר! פשוט שלחו לי מן השמיים עזרה וחומר! כאילו אמרו לי: "שב וכתוב! עוזרים לך!".

אולי גם זכיתי לסייעתא דשמיא בחסד חינם, משום שבספר זה לא הייתה לי שום כוונה אנוכית להרוויח כסף וכד'. מגמה אחת בלבד עמדה לנגד עיני: "הפצת המעיינות". וכיצד ניתן להפיצם במידה המרבית? על ידי הדפסה. כפי שהתבטא הרבי הצמח צדק נ"ע: "מה שמדפיסים - הוא דבר נצחי". כך, משך כשמונה שנים, נבנה חלק ב' בעזרת השי"ת.

הפצת הספר - קידוש שם עצמות אין סוף

הספר חדר בכל תפוצות ישראל, הן חסידישע והן עולמשע וגרם לקידוש שם שמים. על משמעות הביטוי 'קידוש שם ליובאוויטש' יש התבטאות מיוחדת של הרבי, שאמר אותה לסב המשפחה, ר' אברהם פריז ז"ל. כידוע, הרבי הגדיר את

ר' אברהם פריז בתור "אן אמתר חסידישער תמים" =תמים חסידי אמתי. והנה, פעם הוא כתב לרבי דו"ח על פעולות שונות שנעשו ע"י חסידי חב"ד. את הדו"ח הוא סיים במילים: "היה קידוש שם ליובאוויטש". ענה לו הרבי: **"מי שמקדש שם ליובאוויטש, מקדש שם הנשיא. ומי שמקדש שם הנשיא, מקדש שם עצמות אור אין סוף".**

אכן, ב"ה, הספר הביא לקידוש שם השם. אם תרצו, הריהו יצירה תורנית-חסידית. הוא הנו גם לקט של תורות, של סיפורי צדיקים, של הבעש"ט ותלמידיו הקדושים. וכל אלה מבוססים על לקט נרחב של מאמרי חז"ל בש"ס, במדרשים ובפוסקים. הוא מכיל כשמונה מאות מראי מקומות והערות.

תגובות ראשונות על הספר "תורת הבעש"ט בראי חז"ל" חלק שני

כיצד הגיבו הקוראים על הספר הזה - "תורת הבעש"ט בראי חז"ל" חלק ב'?

הראשון הגיב, שהפרקים 'אמונה בה" ו'ביטחון בה" חיזקו בו מאוד את הביטחון בה'. השני גילה, שהפרק הביטחון בה'. הציל את חייו. קורא נוסף ציין, שמאז קרא את הספר ובצע את העצות והסגולות לפרנסה טובה, נפתחו לפניו שערי שמים בשפע של בריאות ופרנסה. ממש כלחם מן השמים.

כמו כן סיפר לי חסיד, שלאחר עיונו בפרק 'הידיעה בה", ברור לו למה צריך ללמוד חסידות, ומדוע אדמו"ר הזקן מסר את נפשו להפיץ את תורת החסידות. קורא אחר אמר, שהפרק 'המשמעות של תורה ומצוות' החיה בו את לימוד התורה וקיום המצוות. עוד תגובה הייתה, שמאז קראו את הפרק אודות 'הטבילה במקווה לגברים' - לא החמיצו אף יום אחד מלטבול במקוה. על המקווה הגיב עוד קורא, והתבטא, שאף הוא טובל במקווה יום יום, אבל לא ידע כמה אוצרות תלויים בו.

קורא אחר התייחס לאגדות חז"ל, וקבע, שרק כעת הוא מבין את המשמעות של אגדות חז"ל התמוהות ואת קדושתן. התגובה הבאה הייתה על הסיפורים:

"הסיפורים הרבים, הפזורים בכל הפרקים מהבעש"ט ומתלמידיו הקדושים, מוסיפים המחשה וחיות בכל הנושאים". ואלו קורא אחר התייחס דווקא למקורות שבספר. הוא כתב, שהמקורות והסימוכין מדברי חז"ל המופיעים בספר, מאמתים את דברי הבעש"ט, שאמר: 'לא באתי לחדש ביהדות, אלא להפיח אור, חיות ושמחה בלימוד התורה ובקיום המצוות'.

כל זה בזכות "הסייעתא דשמיא". שכן עזרו לי כל הזמן מן השמים. תודה לה' הטוב שזיכני בכך ועזרני!

פרק שמונה עשרה

ההשתטחות על קבר אבי ביאשי-רומניה

ב"ה, ה' זימן לי מבצעים, חינוך, השגחה וכתיבה. אך עם כל עיסוקי הקודש שהעניק לי הקב"ה, לא שכחתי את צור מחצבתי. אחרי יותר משישים שנה שעזבתי את יאשי לבוקרשט, ומשם - לארץ הקודש תבנה ותיכונן במהרה בימינו אמן, הגענו לפקוד את קבר אבי ע"ה ביאשי, בקיץ שנת תשס"ט.

המנהג בקהילה ביאשי שאין מרשים לילדים קטנים ללכת לבית העלמין, ואפילו לא ללוות את הוריהם לקבורה. כך שמעולם לא הייתי ליד קבר אבי וגם קדיש לא אמרתי שם אף פעם. אולם בבית הכנסת ביאשי אמרתי "קדיש יתום" במהלך כל שנת האבלות תש"ה-תש"ו.

העיר יאשי היום

לאחר מכן עלינו לארץ, ובעשרות השנים הראשונות לא היה סיכוי להשיג בדל מידע על קברו של אבי ועל מיקומו. שהרי הקומוניזם שלט שם

שלטון אימים. אולם לאחר התמוטטותו במזרח אירופה, התחלתי לפעול בנידון. יצרתי קשר עם וועד הקהילה היהודית ביאשי, וביררתי אם רשום אצלם תאריך פטירתו של אבי, ביום ה' אדר תש"ה.

בירורים לקראת הנסיעה

לפני שהחלטנו לנסוע לקבר אבות היה עלי לברר פרטים רבים, ואלו הם:

ראשית, מאחר שעברו מאז פטירתו יותר משישים שנה, האם יש רישום אצלם בוועד הקהילה על שמואל טייכמן ועל תאריך פטירתו? שנית, האם המצבה קיימת? כמו כן, מה רשום על המצבה? בנוסף, נחוץ היה לברר את מיקומה המדויק, באיזו חלקה קברו אותו. שאלה נוספת הייתה לי: האם נדרש לתקן את המצבה והכיתוב? גם שאלות טכניות חפצתי לברר: היכן ניתן להתאכסן ביום או ביומיים הללו? והאם בכלל ישנה טיסה ישירה מהארץ ליאשי, או שמא יש לטוס דרך בוקרשט?

פרטים אלו היו חשובים לנו מאוד, כדי שנוכל במשך ימים ספורים לתקן את כל הדרוש תיקון. התחלתי לברר על תנאי האירוח, ונודע לנו שאין ביאשי שליח שלנו. אולם השליח החב"די מבוקרשט מגיע לעתים גם ליאשי, ואז הוא מתאכסן במלון UNIRI שבעיר. כמובן, זהו מלון טריפה למהדרין. אפילו כוס מים אי אפשר לשתות שם. כך שעלינו להביא עמנו מבחוץ הן מזון והן שתיה. אלו הם הפרטים שהצלחתי לברר בשלט רחוק. אבל את כל שאר השאלות החשובות על מיקום המצבה ומצבה לא יכולתי לברר ממרחק כה גדול. היה עלי להגיע לשם פיסית, להיות במקום יום-יומיים, לוודא שהכול נמצא, ואז לתקן את מה שנדרש.

אך כיצד אוכל להיטלטל הלוך ושוב? כיצד אאתר את מצבתו של אבי?

איתור המצבה

כאן נחלץ לעזרה אחייני המסור. השליח הרה"ח מענדל טייכמן שי'. הוא נסע

באופן מיוחד מאוז'גורוד שבאוקראינה, כדי לאתר את המצבה. הוא שוטט בבית העלמין, הביט בכל פינה, חיפש ובדק, ולשוא. הוא לא מצא את אשר איוותה נפשו. הן קיימים שם אלפי קברים. הכיצד ימצא מחט בערימת שחת? לבסוף, לקראת שקיעת השמש, ממש על סף ייאוש, נשען ר' מנדל, באפיסת כוחות, על מצבה גבוהה שניצבה בדרכו. הוא נשא עיניו לשמיים, ופשוט העתיר לה': "עזרני, בבקשה! גלה נא לי את הקבר האבוד של סבא"! כך, מבלי משים, העביר עיניו אל האותיות שעל המצבה הגבוהה.

לפתע נעתקה נשימתו: האותיות החרוטות הצטרפו לשם סבו! זוהי מצבתו של סבא! הקבר קיים! עם מצבה גבוהה של שני מטר וחצי! בהתרגשות רבה טלפן אלי מנדל. הוא הודיע בשמחה, שהקבר נמצא! אוכל לבוא להשתטח על קבר אבי ז"ל! בפעם הראשונה בחיי! יתירה מזו: הוא גם הכין פלטה חדשה של שיש עם כיתוב בלשון הקודש. שכן בזמן הקבורה בשנת תש"ה, כתבו בפלטה גם ברומנית. גם הכתב כבר היה לא קריא בגלל רוב השנים. ממילא נדרש היה להחליף את הפלטה. ולפי הוראות הרב, נכתבו עתה האותיות אך ורק בלשון הקודש.

ההכנות לנסיעה

פלטת מצבה עם כיתוב בלשון הקודש

בבית העלמין ביאשי אין נוהגים כמו בארץ, לחרוט על אבן המצבה עצמה את שם הנטמן. אלא מכינים פלטה נוספת, אשר גודלה כ-50 ס"מ על 40 ס"מ. היא מוחדרת בתוך שקע מיוחד במרכז המצבה, ובה חורטים את שם הנפטר. אנו תכננו להחליף את הפלטה שבמרכז המצבה לפלטה חדשה עם כיתוב בלשון הקודש בלבד, ובכתב קריא וברור.

קניית מזוזות כשרות

לקראת הטיסה קניתי עשר מזוזות חדשות כשרות אצל הסופר ר' מענדל איזנבך שיחי' מכפר חב"ד. שכן חפצתי להחליף את המזוזות הישנות של בניין וועד הקהילה היהודי ביאשי. מי יודע אם אלו הישנות בכלל כשרות. לפני קנייתה

של כל מזוזה בדקתי אותה היטב, והגהתי אותה כראוי, לוודא את כשרותה. כבר בבית הסופר הכנסתי כל מזוזה בשקית ניילון. הניילון ימנע בעתיד פסול העלול להיגרם מצבע או ממים. ורק אז הכנסתי כל אחת לתוך נרתיקה. קיוויתי שהמזוזות יספיקו, ואולי יספיקו גם מזוזות עבור עוד מספר בתי ישראל שם.

הטיסה

לקחנו עמנו את חמשת ילדינו הגדולים: צירי, סלוי, שמוליק, בלה ואברמי שי' (ברכי שתחי' לא נסעה בגלל סיבות אישיות). יצאנו בטיסה מהארץ לבוקרשט, עיר הבירה של רומניה, ומשם בטיסה אחרת לעיר יאשי.

בית העלמין ביאשי קיים כבר מאות שנים. קבורים בו צדיקים וחסידים, למשל: הרב הצדיק ר' יצחק, בנו של רבי ישראל מרוז'ין (ההיליגער רוזשינער זצ"ל); החסיד ר' משה יצחק יאסער (מיאשי) - חסידו של אדמו"ר הזקן בעל התניא; הבן של ר' משה יצחק מיאשי שהיה משב"ק במשפחת הרבי הצמח צדק ועוד. ראינו שם גם מצבות ששקעו מאוד באדמה מרוב השנים שחלפו.

יומיים תמימים שהינו ביאשי. שכרנו מספר חדרים במלון אונירי לשני לילות, כי ביום השלישי כבר שבנו חזרה הביתה. כיצד התנהלנו באותם יומיים?

העלייה לקברו של אבא

ביום הראשון היינו עסוקים בסידור המצבה של אבי. ב"ה, מצבת האבן הייתה במקומה. אלא גילינו סדק משמעותי בשליש

עם חלק מהיהודים שהגיעו להשלמת המניין

לפני תיקון המצבה

לאחר תיקון המצבה

השלמת המניין

התחתון של האבן. כך שנוצר גם צורך לחזק את כל המצבה, שתחזיק מעמד. וכל זאת נעשה על ידי מהנדס מקומי גוי. לא קל היה לתקשר עם אותו מהנדס. לשם כך גייסתי את חתני, ר' יונתן חלימסקי שי'. עוד טרם צאתנו מהארץ, דִּבֵּר חתני עם המהנדס. תחילה שוחחו באנגלית, ואחר הוא עבר לרוסית, אותה הרומני הבין היטב. הוא אף מסר לו בטלפון את שם הנטמן בקבר, את מס' החלקה והגוש. ביאשי מקובל לקבור גברים לחוד ונשים לחוד ולא באותה חלקה.

המהנדס ופועליו החלו לעבוד בבוקר, כך שאחר - הצהריים, ממש לפנות

ערב, היה כבר הכל מתוקן. שילמתי למהנדס את המגיע לו, ואז היינו נכונים ליציאה, לצאת לקבר אבי. האחיין ר' מענדל טייכמן כבר הגיע. כך שלשם השלמת המניין, היה עלינו לשכור אך ורק עוד ששה יהודים זקנים מהקהילה המצומצמת ביאשי. אך אין זה כה פשוט להיכנס לבית העלמין ביאשי. שכן בכניסה לשם היה עלינו לשלם. ניצבה שם שומרת עם שני כלבים משני צידיה, וגבתה תשלום מכל אחד. בלית ברירה עברנו גם את המשוכה הזו, ואז התקרבנו לקבר אבי. בפעם הראשונה בחיי!...

תחילה ניגשו לקבר הבנים שלי. הם בקשו בשמי מחילה מאבי, על שלא הגעתי עד אז.

מאזינים לקדיש

בבית העלמין ביאשי

בני אברמי מנפץ את הפלטה הישנה עפ"י הוראת הרב

כי אנוס הייתי בגלל השלטון הקומוניסטי וכו'. רק אז ניגשתי אני עם אשתי, עם בנותיי ועם משלימי המניין. הסרנו מהמצבה את הפלטה הישנה, בה היה כתוב ברומנית; וקבענו במקומה את הפלטה החדשה הכתובה בלשון הקודש. את הפלטה הישנה ניפצנו וקברנו באדמה לפי הוראת הרב. או אז זכיתי לומר קדיש על אבי לאחר ששים שנה! כמו כן אמרנו, כמובן, את פרקי התהלים.

ליל אחווה

בלילה שכבתי במנוחה על יצועי ונמתי כל הלילה. אך כל ילדיי לא חשבו כלל לתת תנומה לעפעפיהם. הם נאספו באחד מחדרי השינה, ואת כל הלילה בילו שם בשיחות נפש עמוקות, בהעלאת חוויות ילדות ובחיזוק אחוות אחים. ואז, למחרת ליל השימורים הזה, הגיעו אלי שמוליק ואברמי שי'. לקחנו טלית ותפילין וניגשנו להתפלל. בית הכנסת נמצא בחצר הקהילה, ונאלצנו להמתין עד שמישהו מהקהילה יפתח את בית הכנסת. רק אז יכולנו להיכנס ולהתפלל שם.

החלפת המזוזות

סוף סוף, לאחר התפילה, יכולתי למלא את חפצי: להחליף את המזוזות שבמשרדי ועד הקהילה. המשרד כבר היה פתוח, ואני הוצאתי בחגיגיות את עשר המזוזות ונגשתי עם אברמי שי', אל משרד וועד הקהילה. אברמי יקירי סייע בידי כל העת. וגם עתה, הוא החל להוציא את המזוזות הישנות ולבחון את מצבן. והנה גילינו שכל המזוזות היו פסולות! מדוע?

פסול בגין חוסר עטיפה

לכתחילה נכתבו המזוזות כהלכה, על קלף, ולא ח"ו בצילום על נייר. הכתב אף היה כתב האר"י ז"ל כשר. ניכר שכתב אותן סופר בן תורה וירא שמים. כי אכן לפני כניסת הקומוניזם היו ביאשי בתי כנסת וישיבה. מצאו שם גם ש"ס בבלי וירושלמי ואפילו את פרשני התלמוד כמו ה"פני יהושע", "שִׁטה מקובצת" וכד'. אולם אחר כך הכל נהרס. והנה המזוזות הללו, בתחילת כתיבתן, היו כשרות

קביעת מזוזות בוועד הקהילה

למהדרין. הן אף נקבעו על מזוזת הדלת במקום הראוי. אבל אופן קביעתן הביא לפסילתן. שכן את הקלף הם הכניסו בלי כל כיסוי: לא של ניילון ולא של נייר. הכיסוי היחיד היה פחית קטנה מפח שכיסתה את המזוזות.

עובדה זו היתה בעוכריהם. שכן ברבות השנים צבעו את הדלתות או שטפו אותן. או אז נכנס הצבע לתוך המזוזה ופסל אותה. שבעים שנה לא נגע בהן אף אחד. הן לא עברו לא בדיקה ולא תיקון. וכך, לאחר שבעים שנה הוצאנו את המזוזות. אך לא יכולנו לפתוח אותן. כי הן היו דבוקות בצבע ובמים.

ביקשנו מראש, שמישהו מוועד הקהילה יצטרף אלינו, לראות מה אנו עושים. גם שקיות ניילון הכינונו מראש. וכך, לעיני גבאי הקהילה, כל מזוזה פסולה שמנו בשקית, ובמקומה הוצאנו מזוזה חדשה. כמובן, במזוזה הראשונה כבדנו את הגבאי ההולך אתנו. אמרתי עמו את הברכה: "לקבוע מזוזה", והוא, עם הפטיש קבע את המסמר בתוך מזוזת הפתח. כך בכל מזוזה נוספת כיבדתי פקיד אחר שיקבע אותה.

מזוזה מהודרת?! פסול לכתחילה

אולם הייתה מזוזה אחת, שממנה קיוויתי לרוות נחת. היא התגלתה בבדיקה כמזוזה שלמה. אך ורק היא לא נפסלה מהצבע והמים. שכן הייתה עטופה בנייר עיתון כבר מלפני 70 80- שנה. התחלתי לקרוא את הכתוב בתוכה, ונהניתי מרגע לרגע. ראיתי שהיא כתובה בכתב האריז"ל ללא דופי, בכתב יפה. כמו כן בדקתי ונוכחתי לראות, שאין היא מצולמת על נייר, אלא זהו קלף. כך המשכתי לקרוא ולבדוק, וממילה למילה פחד ורחב לבבי... עד שהגעתי לסוף השורה השנייה במזוזה. לפתע התאכזתי מאד: במילים "ובכל" הבחנתי, שראש הלמד של המילה "ובכל" נכנס לתוך החלל של הד' שבשורה הראשונה "ה' אחד" והפך את האות ד' לאות ה'. כזה:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ... אֶחָד
וְאָהַבְתָּ אֵת ה' ... בְּכָל ... וּבְכָל

הסופר מתחיל כתיבת האות מלמעלה. ברגע שכתב את היוד בראש הלמד, כבר פסל את הד', כי הפך אותה לאות ה'. כלומר במקום ד', האות הפכה להיות ה', על ידי כניסת ראש הלמד לתוך החלל של הדָלֶת. נמצא, שהמזוזה פסולה לכתחילה, מאז כתיבתה. אין שום אפשרות לתקן אותה, שכן בתפילין ובמזוזות חייב להיות כל הכתוב "כסדרו", כל האותיות לפי הסדר, ואין מועילים שום תיקונים.

גם את המזוזה הזו הכנסתי לשקית ניילון ומסרנו לגבאי שַׁשים בגניזה. בכוונה בקשתי שהגבאי יתלווה אלינו, לבל יחשוד בנו, חלילה, שאנו עושים מהמזוזות שלהם ביזנס.

אברמי שי' עזר לי רבות בכל: הן בבדיקת המזוזות וכו', והן בשדה התעופה בסידור המקומות והטיסות - גם מיאשי לבוקרשט וגם מבוקרשט לארץ הקודש. כמו כן הוא סייע גם בסדור המקומות במלון. שכן דובר הוא אנגלית שוטפת, ולכן יכול היה לטפל בכל זה.

סעודות-התוועדות

ליד המלון אונירי ביאשי

כאמור לעיל, המלון היה טריפה מכל הבחינות. לכן הבאנו מזון מהבית: ירקות, לחם, סרדינים, תפוחים, ומים מינרליים בבקבוק. ושם במלון, בחדר השינה, ארגנו את הארוחה לכולנו. בתנו סלוי שתחיה קצצה את הירקות לסלט ואכלנו כולנו לשובע בתיאבון ובשמחה.

אך הארוחה העיקרית שבכל יום הייתה שונה לחלוטין: בלילה הראשון בו שהינו ביאשי, הביא האחיין ר' מענדל טייכמן שי' ארוחה מוכנה לכולנו. זוגתו מוסיה שתחי' עמלה לבשל אותה עבורנו. כך נהנינו ממטעמיה הערבים. ואילו ביום השני ערכנו סעודה על גג בית המלון אונירי. כמובן פרסנו מפות ניילון, כיסינו את השולחן היטב, וסעדנו את ליבנו במאכלנו הכשרים. הילדים תיבלו את הסעודה בניגונים מעוררים ובדברי חסידות מחיי נפשות. לדוגמה, שמוליק שי' עשה סיום להמשך ע"ב ספר מאמרים תער"ב חלק ראשון. הוא ריתק אותנו בדברי החסידות והסביר את הנושאים העמוקים בטוב טעם.

תורות-גן עדן בגן ביאשי

ביום האחרון לשהייתנו ביאשי, אחר הצהרים, יצאנו לטייל מעט. חפצנו להגיע לגן מסוים. האוויר היה מצוין, ללא חמסינים. וכאשר ישבנו קצת לנוח, חזרתי את התוכן של שבע התורות שאמר הבעש"ט בגן עדן ביום ח"י אלול על הפסוק "והיה כי תבואו אל הארץ אשר ה' אלוקיך נותן לך" וגו'. אלו הם התורות שהרבי הרש"ב גילה לנו, שהוא בעצמו שמע אותן במו אוזניו.

כולי תודה לה' שזיכני לקיים את מצוות "כיבוד אב" - לתקן את המצבה ולומר קדיש על קברו. אני אף מודה לה' שזימן לי גם לעסוק שם במבצע מזוזה ולהחליף את כל המזוזות בבניין וועד הקהילה ביאשי. זכינו אף לטהר שם את האוויר בלימוד המשך תער"ב ובדברי תורה מהבעש"ט. והלא אף הבעש"ט בעצמו, בהיותו נסתר, היה מהלך באזורים ההם של הקרפטים!

מטיילים ברחובות יאשי שברומניה

ככל הנראה, היה עלינו לברר בירורים גם ביאשי על ידי הברכות והתפילות. על כך, וגם על "ניסיך שבכל יום עמנו", מודים אנחנו לה' מאד.

פרק תשע עשרה

השפעה ופעילות בבתי הכנסת בכפר חב"ד

בשנתיים הראשונות אחרי החתונה, בשנים תשכ"ב- תשכ"ד, גרנו בדירה ערבית ישנה ליד בית הכנסת "**בית מנחם**". בית כנסת זה נקרא אז "**בית הכנסת הישן**" או "**בית הכנסת הראשון**". הוא נקרא כך בגלל היותו בבניין ישן וגם היה הראשון בכפר. אחר כך נבנו עוד בתי כנסת רבים בכפר.

את בית הכנסת הישן ("בית מנחם") מכיר הנני כבר משנת תשי"א-תשי"ב כאשר הייתי מגיע מהישיבה בלוד לכפר. עדיין חיים בזכרוני התפילה הלבבית בשבת קודש, השיעור ב"לקוטי תורה"- "תורה אור" לפני התפילה. את השיעורים מסרו זקני החסידים, שחלקם עוד היו בליובאויטש שבליובאוויטש. הם עוד למדו בישיבת תומכי תמימים שבעיירה ליובאוויטש עצמה.

שאלה עמוקה בחסידות

כך לדוגמה, זוכרני את דוד לייבה כהן אומר בבית הכנסת הישן את השיעור בליקוטי תורה.

פעם נשאל שאלה עמוקה על ידי אברך חריף ולמדן עם ראש גאוני, ר' מרדכי (מוטל) לוין ז"ל. שאלתו נסבה על הכתוב בליקוטי תורה (ויקרא דף ד', עמודה

ב' "הביאור ע"פ ולא תשבית מלח וגו' " ובשורה רביעית ד"ה "הנה בס' של בינונים פ"ג").

שם התבאר, שהנפש האלוקית כלולה מעשרה כוחות כנגד עשר ספירות עליונות. הרבי הזקן מתייחס שם למה שכתב בתניא פרק י"ב "מהות ועצמות נפש האלוקית שהן עשר בחינותיה" =כוחותיה. היינו, השכל והמידות הן מהות ועצמות הנפש. אלא הגדרה זו הנה הגדרה כוללת. ואילו הפירוט מופיע בליקוטי תורה. בליקוטי תורה הרבי הזקן מפרט את כוחות הנפש ומציין ברורות, שהם אך ורק כוחות, אבל אינם מהות ועצמות הנפש בעצמה. אפילו הכוח העליון ביותר, ספירת החכמה, המהווה ראשית הכוחות, אף הוא איננו עצמות הנפש. החכמה הינה אך ורק בחינת כלי למהות הנפש. ממש כשם שהמוח הגשמי הנו כלי לכוח השכל, כך גם כוח השכל שבנפש הוא רק כלי למהות ועצמות הנפש. שהרי השכל אינו שווה באדם בכל עת. פעמים צלול דעתו ופעמים לא כן, עד שפעמים מדבר שטויות. אם כן, יש בשכל שינויים. לכן אנו רואים שהשכל הולך וגדל: התינוק - שכלו קטן, וכשגדל - גם שכלו גדל. אף זקני תלמידי חכמים, כל מה שמזקינים - דעתם מתיישבת כו'. אולם הנשמה הייתה בו גם מקטנותו. עצם הנשמה הינה כפי שהיא תמיד, ללא שינוי. והיות שהשכל אכן משתנה, זו הוכחה שאין הוא עצם הנשמה, אלא כוח בלבד. כדברי האדמו"ר הזקן שם: "ולמה אז היה שכלו קטן.." כל זה הוא הסבר חופשי מדברי אדמו"ר הזקן בתניא.

שאל ר' מרדכי לוין ע"ה: מהי ההוכחה שהשכל איננו עצמיות הנשמה? אולי כל השינויים, שנמנו למעלה אצל האדם, אינם נובעים מהשכל עצמו, אלא מקטנות מוח האדם? אולי, היות שהמוח קטן, אין הוא מכיל את כל השכל, ורק כאשר המוח גדל, יכול הוא לגלות בהדרגה את כל השכל? אם כן, אולי יתכן שהשכל הנו הנשמה בעצמה, ורק המוח המשתנה גורם לשינויים בהתגלותו?

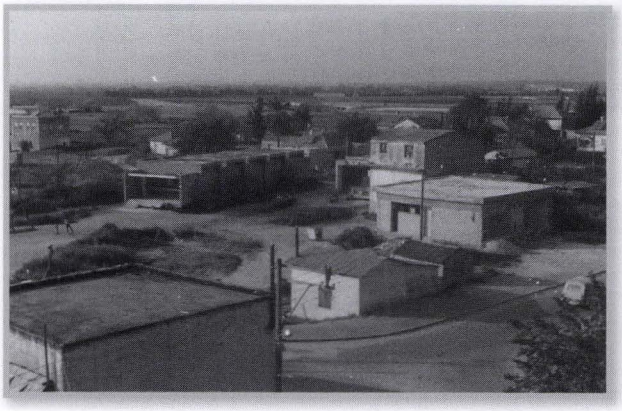
התשובה על כך היא כדלקמן: ישנו כלל: 'עצם בלתי מתחלק ובלתי

מתפשט'. למשל, כשלוקחים חתיכה קטנה מתפוח גדול, הרי עצם התפוח, הצבע וטעם המתיקות, הנו אותו דבר בחלק הקטן כמו בחלק הגדול. גם כאן, אילו השכל היה חלק מעצם הנפש, והרי עצם בלתי מתחלק, לא ייתכן שיגדל מקטנות לגדלות. נבצר לומר שזהו המוח המשתנה שמשנה את התגלות השכל. שכן חוץ מהדוגמה על התינוק הגדל, שאר הדוגמאות של הרבי הזקן עוסקות בשינויים בשכל ללא קשר להתפתחות עם הזמן.

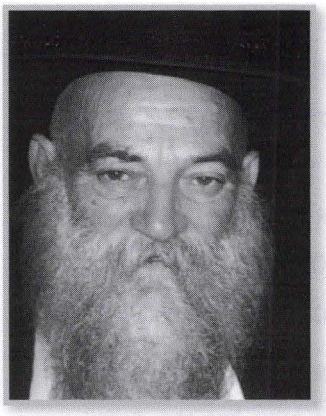
לדוגמה, "שהשכל אינו שווה באדם בכל עת. פעמים צלול דעתו ופעמים לא", וכן על זקני תלמידי חכמים, שככל שמזקינים, דעתם מתיישבת עליהם. בנידון זה נבצר להסביר זאת בכך, שהמוח גדל. שכן דווקא אצל המזדקנים האיברים מצטמקים! חייבים אפוא לומר, שהשינויים בשכל נובעים מכך שהשכל עצמו משתנה (ולא רק המוח). כך, שהיות שמתרחשים בו שינויים, זו ההוכחה שאין הוא עצם הנשמה, אלא אך ורק כלי לנפש. שכן 'עצם בלתי מתחלק ובלתי מתפשט'.

תפילות השבת בבית הכנסת הישן

במרכז הכפר שכן אחר כבוד "קיוסק גיטל". היה זה הקיוסק שהקימה מרת גיטל פרידמן ז"ל. היו לה שלושה בנים. היא עצמה נותרה אלמנה מבעלה, אשר נפל במלחמת העולם השנייה. לכן פתחה את הקיוסק לפרנסת משפחתה. אולם בשבת קודש היווה הקיוסק בית של הכנסת

קיוסק גיטל (בולט בגובהו) במרכז כפר חב"ד בימים ההם

ר' מאיר פרידמן

אורחים חינם אין כסף. היא ובניה היו מזמינים אורחים שונים לסעוד עמם. גם אני ואחי הוזמנו על ידי בנה של גיטל, ר' מאיר פרידמן, לאכול עוגה עם תה לפני התפילה.

ה'עובדים' בבית הכנסת הישן

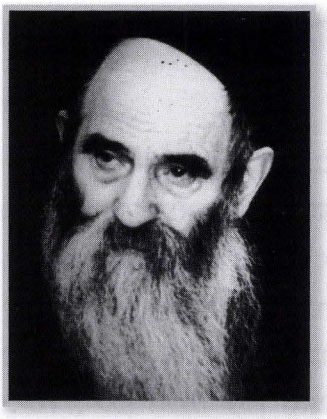
אחרי התפילה בציבור, נשארו כמניין חסידים, אשר עדיין התפללו באריכות. הללו מכונים בשפה החב"דית בכינוי 'עובדים'. את מראה ה'עובדים' בעת תפילתם באריכות, בבית הכנסת הישן שבכפר, ניתן לראות בציורו המאלף של הצייר האמן החסידי זלמן קליינמן ז"ל.

זלמן קליינמן צייר את דמויות ה'עובדים' - המתפללים באריכות בשבת קודש. הדמויות נראות כל כך טבעיות, ממש כשם שהיו במציאות. וכך נראות הדמויות:

הציור שצייר ר' זלמן קליינמן

על ספסל אחד יושב המשפיע ר' שלמה חיים קסלמן. ראשו מכוסה בטלית, שתי ידיו משני צדי גופו אוחזות בספסל, וגבו כפוף. על ספסל שני יושב החסיד ר' אברהם דריזין (מאיור). את שתי הדמויות הללו זיהיתי מיד בציור. שכן במשך כל השנים הייתה לכל אחד מהם תנועה מיוחדת שאפיינה אותו בעת התפילה, ואת אותה תנועה השכיל זלמן קליינמן להעביר אל הדף. ואני הלא ראיתים משך שנים בעת תפילתם באריכות. לכן זיהיתי אותם בציור בנקל.

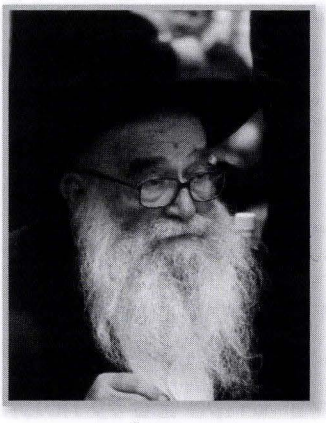

ר' אברהם דריזין מאיור

כמו כן, נמצא בציורו חסיד נוסף עומד כשפניו מופנות אל הקיר, ראשו מכוסה בטלית, ואחת מידיו יוצאת מתחת הטלית ומורמת למעלה. ניתן לראות שהוא מתפלל בניגון ובאצבע צרדה. דמות נוספת שזיהיתי הייתה מוצבת באמצע בית הכנסת, ליד שולחן הקריאה. שם עמד ר' דוד ברוומן. בציור ניתן להבחין גם במחוגי השעון, המורים על השעה 12:30 בצהרים! - ור' דוד עם הטלית על הכתף הימני בודק את ציציותיו לפני העטיפה! כלומר: הוא עדיין לפני התפילה! הכיצד? פשוט מאד: עד כה, משך מספר שעות הוא התעמק בלימוד החסידות. עלי לציין, כי ציורו של קליינמן הלם להפליא את האישים הנ"ל, בדיוק כפי שראיתים בעיני.

ר' בערקה חן

ר' מוטל חן

בבית כנסת זה (הישן) היו קובעים עתים לתורה; גם לומדים "עין יעקב" בין מנחה לערבית וגם מתוועדים. כך היה נהוג מאז ייסוד הכפר.

ר' ברקה חן - דגם למסירות נפש ועבודת ה'

שחרורו

כבר בהיותנו אצל הרבי, בשנת תשכ"א, התבשרנו בבשורה המרנינה, שהחסיד ר' ברקה חן יצא כבר מרוסיה. שם התחבא מהקומוניסטים. משך שנים רבות הצליח להימלט מידם פעם אחר פעם, ואך בנסי ניסים לא תפסוהו. אך גם לאחר שנלכד ונכלא תחת סוגר ובריח, שמר אותו ה' בחיים. ואז, בחסדי ה' הצליח סוף סוף לצאת מאחורי מסך הברזל. שמחנו בו שמחה רבה. בנו, מוטל חן, היה כבר ב-770. לכן חגגנו עמו ואמרנו אתו "לחיים". ברקה חן קבע את דירתו בכפר חב"ד.

דגם לתפילה מילה במילה בתור חזן

כאשר הגיע ברקה חן לרבי ונכנס ליחידות, שאל, בין השאר, את הרבי, אם ירשה לו להתפלל באריכות ולא במניין. תשובתו של הרבי הייתה (התוכן בלבד): "מאחר שבכפר חב"ד זקוקים לחיזוק בתפילה בצבור, יש להראות דוגמא ולהתפלל רק בצבור".

ואכן, כאשר הגיע ברקה חן לכפר, היה הוא בעצמו ניגש לעמוד כשליח צבור, והיה מתפלל מלה במלה, ממש כמונה מעות. את קולו היה מרים מעט, וכך יכלו ממש לספור באצבעות את מלות התפלה. לכן תפלת השחרית נמשכה כשעה. הוא גם היה מכריז את פרקי התהילים שיש לומר בכל יום, בזה הלשון: "היום בתהילים פרקים (אלו ואלו)" כפי שנחלק לימי החודש.

ברקה חן אכן הראה דוגמא טובה לתפילה רצויה.

בניית "בית מנחם"

באותו מקום שהיה "בית הכנסת הישן", בנו האחים זושא וחיים רבקין ז"ל את "בית מנחם" לפי הוראותיו של הרבי. הם גם קבלו אישור מהרבי לקרוא לבית הכנסת על שמו הקדוש "בית מנחם".

מקום תפילה אזורי

מני אז הפך "בית מנחם" להיות מקום של תורה ותפילה במשך כל היום, בלי גוזמא. וזאת, לא רק לתושבי הכפר. גם יהודים שרק נוסעים מיישוב אחד למשנהו ועוברים דרך הכפר, נכנסים ומתפללים בבית מנחם. במשך כל היום, ועד השעות המאוחרות של הלילה, מתקיימים שם מניינים לתפילה. קיים בו גם הכולל "תפארת זקנים", גם לימוד "דף היומי" וכן ישיבת ערב לתלמידים.

לימוד המוני קבוע בליל ששי

ובכל יום חמישי בלילה הלב מתרונן להיכנס ל'בית מנחם': משך כמה וכמה שעות, עד לאחר חצות הלילה, בית הכנסת כולו הומה מקול הלימוד: כולו מלא באברכים ובבחורים הרוכנים על דפי גמרא או ליקוטי שיחות, ופשוט יושבים והוגים בתורה. גם קפה ועוגה, קוגל ומיני תרגימא מוגשים שם, וקול התורה נשמע ברמה.

האחים ר' חיים ור' זושא ריבקין

בית כנסת "בית מנחם" בכפר חב"ד

למשכימי קום מדי בוקר

אך לא רק בלילה לומדים שם בשקידה. אף השכם בבוקר, ממש לאחר הזריחה, מתמלא בית מנחם

באברכים ובבחורים צעירים. הללו אינם ספונים באהלה של תורה, אלא עמלים לפרנסתם. לכן יש להם שיעור חסידות בבוקר, עם קפה ועוגה, לפני התפילה. רק לאחר הלימוד המחיה הזה ותפילת השחרית, הם פונים לעמל יומם.

בית הכנסת המרכזי

בית הכנסת המרכזי בכפר חב"ד

בשנת תשכ"ד עברנו בשעה טובה ומוצלחת לדירתנו החדשה. כאשר הודעתי על כך לרבי, הוא בירך אותנו "משַנה מקום משַנה מזל, לטובה ולברכה". ומאז ואילך אני מתפלל קבוע ב"**בית הכנסת המרכזי**". גם רעייתי שרה תחי' מתפללת שם בשבתות ובחגים לאורך ימים ושנים טובות.

"בית הכנסת המרכזי" נקרא כך, כי אז הוא היה בית הכנסת הגדול והמרכזי, לעומת בית הכנסת הקטן והישן הראשון. אבל אחר כך נבנו בתי כנסת גדולים יותר ומרכזיים יותר.

בית הכנסת "בית נחום יצחק"

כעבור מספר שנים נבנה ב"שיכונים החדשים" בכפר, בית כנסת נוסף, גדול, ושמו "**בית נחום יצחק**". בית כנסת זה נבנה על ידי גיסנו ר' מאיר פריימן ז"ל. הוא הקים אותו במסירות נפשו ממש, היה עסוק בבניינו יומם וליל. השקיע בו את מיטב כספו, לא נח ולא שקט עד אשר ראהו עומד לתפארת ובו מתקיימים שעורי תורה קבועים ברבים.

תפקידיי בבית הכנסת המרכזי

בבית הכנסת הישן לא היה לי שום תפקיד. שם הייתי רק מושפע; אם מתפילתו של ברקה חן ואם מתפילתם של זקני החסידים בשבת אחר הצהריים, כפי שתיארתי לעיל.

מסירת שיעורי תורה וחסידות ברבים

שיעור תניא: אבל בבית הכנסת המרכזי ניתן לי תפקיד פעיל: ראשית, אני עצמי השתתפתי בשעורי הגמרא של הרב נחום טרבניק בכל יום. אך בנוסף לכך הייתי גם מוסר בעצמי שיעור בתניא בין מנחה לערבית, אחרי לימוד "עין יעקב".

שיעור חומש ורש"י: כמו כן, משך מספר שנים לימדתי שם שעור בחומש ורש"י ובתניא. השיעור יועד לאנשים המבוגרים תושבי הכפר, אשר מסיבות שונות לא למדו בתומכי תמימים ברוסיה בגלל רדיפות הקומוניסטים. תחילה למד עימם הסבא ר' פאלע כהן ז"ל; ולעת זקנתו מסר לי תפקיד זה. בהמשך, אחרי שהרבי תקן את לימוד הרמב"ם, הייתי מוסר לפניהם גם הלכה אחת או שתיים מהרמב"ם.

חזרת מאמרי חסידות ב'רעווא דרעווין': בנוסף לכך הייתי חוזר מאמרי חסידות אחרי תפילת מנחה ביום שבת קודש. בדרך כלל חזרתי על המאמר "באתי לגני תשי"ג". כאמור למדתיו בע"פ עוד בהיותי לומד בישיבה ב"פרדס" בלוד, במיוחד להתקשרות לרבי. לעתים חזרתי את המאמר "על שלושה דברים העולם עומד" ת"ש, המאמר שהרבי ריי"צ אמר בחנוכת הבית של 770. בשבת הייתי לפעמים גם חוזר שיחה של הרבי על פרשת השבוע.

אירגון מניין נוסף לשחרית

בעשר השנים האחרונות ארגנתי מניין שני בבית הכנסת המרכזי בשעה 8:40 בבוקר. שכן נוכחנו לראות, שרבים ממתפללי בית הכנסת המרכזי הולכים להתפלל ב"בית מנחם", בו בזמן שיש לנו בית כנסת משלנו, והוא "המרכזי"! ומאז ועד היום לא היה יום אחד שלא היה לנו המנין השני הנ"ל ב"מרכזי".

לפני מספר שנים ארגן ניסקה שירמן שי' מניין נוסף ב"מרכזי", והוא בשעה 7 בבוקר. וב"ה גם מנין זה מתקיים. כך שב"מרכזי" יש כיום שלושה מנינים לתפילת שחרית: האחד בשעה 6:00, השני בשעה 7:00, והשלישי בשעה 8:40.

סיוע בניהול הגמ"ח

כמו כן, במשך שנים סייעתי לר' אייזיק קרסיק לנהל את הגמ"ח שבבית הכנסת המרכזי. היה זה גמ"ח גדול שעזר לאנשים רבים. אך היו עניינים רבים שדרשו שיפור, כדי שהגמ"ח יתנהל כראוי. לדוגמה, שתהיה עריבות ראויה, שישיבו בזמן וכו' וכו'. נחלצתי אפוא לסייע בנידון. ואכן, הגמ"ח הלך והתרחב ב"ה.

כמו כן בשנים האחרונות הטילו עלי תפקידים נוספים:

מכירת כרטיסי הגרלה לרבי

התפקיד האחד היה למכור ב"מרכזי" הגרלות לנסיעה לרבי כ 4-5 פעמים משך השנה, דהיינו: לחגי תשרי, לי"ט כסלו, לפורים, לפסח ולי"ב תמוז.

את ההגרלה לנסיעה לרבי התחיל הסבא פאלע כהן להנהיג בארץ ישראל. היה זה כבר בתחילת נשיאותו של הרבי. כך נהגו גם ברוסיה לערוך הגרלות בין אנ"ש לנסיעה לרבי. אחר כך מאיר פריימן המשיך במסורת, ואחריו עבר התפקיד לחתנו אשר אייזנבך. הלה מארגן הגרלה לאנ"ש מכל הארץ לנסיעה לרבי. לכן, בכל בתי הכנסת הגדולים מונו ממונים למכירת כרטיסים. ואותי מינו ב"מרכזי".

גבאי ה'קמחא דפסחא' מהמתפללים

כן מינו אותי לגבאי הקמחא דפסחא. לפני חג הפסח ולפני ראש השנה, עלי לאסוף ממתפללי ה"מרכזי" קמחא דפסחא, דהיינו כסף עבור עניי כפר חב"ד. אכן, בשולחן ערוך כתובה חובה זו לגבי חג הפסח. אך הרבי קבע תקנה, לארגן זאת גם לפני חגי תשרי. והנה הרב מאיר אשכנזי שליט"א, המרא דאתרא של כפר חב"ד, העתיק תקנה זו גם לפורים. לקראת פורים הוא הורה לאסוף כסף ל"מתנות לאביונים". ואכן, הוקמה וועדה הדנה ומתעניינת במצב הכלכלי של כל תושבי הכפר. והם אלו הדנים מיהו הזכאי לתמיכה.

השתתפות וקביעות בשיעור גמרא וחסידות

במשך כל השנים הייתי משתתף בשעורי גמרא שאמר הרב טרבניק בכל יום בבית הכנסת. אחרי פטירתו, אמר את השיעור בגמרא ר' יקותיאל שניאורסון במשך עשרות שנים. גם כעת יש לי קביעות עם ר' ישראל נפרסטק ור' דב קרסיק בגמרא, ושילבנו גם חסידות מתוך ה"דבר מלכות", שר' טוביה פלס מוציא לכל שבוע.

בחוברת "דבר מלכות", הכוללת מאות דפים, מופיעים בתחילה מדברי תורתו של הרבי בהקשר לפרשת השבוע: מאמר חסידות ושיחות רבות. כמו כן מובאים שעורי חומש עם רש"י, כשבכל שנה נוסף לרש"י פרוש אחר כגון: אור החיים הקדוש, או כלי יקר וכו'. כן משולבים בין הפסוקים סיכומים מתומצתים של שיחות הרבי הדנות באותם פסוקים. לאחר מכן מופיע השיעור היומי בתניא בפירושו של ר' יוסף ויינברג עם הגהות של הרבי (הוא השיעור שר' ויינברג מסר ברדיו בארה"ב). אחריו מופיע בחוברת הרמב"ם היומי של שלשה פרקים ליום ושל פרק אחד ליום, וגם השיעור השבועי בספר המצוות ברמב"ם. כמו כן מודפס בו הדף היומי מתלמוד בבלי; ואחרונים חביבים - מופיעים בו מתורותיהם של כל נשיאי חב"ד החל מאדמו"ר הזקן. ובסוף החוברת מודפסים כל פסוקי הפרשה לשם הקריאה בתורה בשבת. ואף שם, בין גברא לגברא מובאת תמצית משיחת הרבי בנושא.

פרסום קדושת בית הכנסת ואיסור הדיבור בתפילה ובקריאת התורה

בעת התפילה כאב לי לראות יהודים שאינם שתים ליבם לחשיבות העצומה של אי הדיבור בבית הכנסת כל זמן התפילה. לכן הפעלתי יוזמה, וליקטתי מכל מיני מקומות קטעים על קדושת בית הכנסת וקדושת התפילה ושאסור לדבר בזמני התפילה וקריאת התורה. המקורות היו משולחן ערוך אדמו"ר הזקן ומאגרות הקודש של אדמו"ר הזקן. כמו כן הדפסתי מודעות ואזהרות ותליתי אותם בכל

מיני מקומות בתוך בית הכנסת שלנו. אף שלחתי זאת בדואר לבתיהם של אנשים הזקוקים לזירוז מיוחד לשמור את בית הכנסת, שהוא מקדש מעט.

ישועות בזכות אי הדיבור בתפילה

מעשה בבנו של הרב ווזנר אשר ביקש מאביו להתפלל עבור העיר בני ברק, ש"המחלה" האיומה התרבתה שם ל"ע. ענה לו הרב: "יש דברים שמונעים קבלת תפילות, ואחד מהם הוא אי שמירה על קדושת בית הכנסת, ודיבורים באמצע התפילות".

איסור הדיבור - עד הקדיש האחרון בתפילה

ואנחנו, מי לנו יותר גדול מאדמו"ר הזקן, אשר באגרת הקודש בתניא הוא מטיל גזירה "לא לדבר שיחה בטלה משיתחיל הש"ץ להתפלל התפילה עד גמר קדיש אחרון שחרית מנחה וערבית" (אג"ק דף קלח), או בדף קס"ג כותב "גוואלד" פעמיים (פרושו: זעקת אימים) "ולא די לנו בכל הצרות שעברו עלינו," כלומר... יש קשר בין הצרות שעברו לבין שיחות בטלות בזמן התפילות ר"ל. הווי אומר, יש להיזהר זהירות מופלגה לא לדבר דבר כל זמן התפילה. ואפילו בחלקים שאין מתפללים, כמו בעת קריאת התורה, בין גברא לגברא (כשמעלים יהודים לתורה), גם אז אין לדבר עם אחרים!

נזיפת הרש"ב מעולם האמת על דיבור בקריאת התורה

ידוע את אשר ארע בבית חיינו, עוד בחייו של הרבי הריי"ץ. ערב אחד ירד הרבי נשיא דורנו מקומה שניה שב-770 אל הזאל, בו למדו הבחורים, וסיפר להם: "זה עתה קרא לי הרבי (=הריי"ץ), וגילה לי: "אבא (=הרש"ב) היה אצלי עכשיו, ונזף בי, הכיצד בבית הכנסת שלי מדברים בשעת קריאת התורה?!" החובה הזו להימנע מכל דיבור החל מהקדיש הראשון ועד הקדיש האחרון הינה כה חשובה לקב"ה, עד אשר היא מושיעה את מי שמקיים אותה.

זכויות אי הדיבור בתפילה ובקריאת התורה

מונע פרעות: לדוגמה, הרבי ציטט את "תוספות יום טוב" בנידון. הוא סיפר, שהיו בתי כנסת ברוסיה, שהמתפללים בהם שמרו על קדושת התפילה, ונמנעו

מכל שיחה כל זמן התפילה כולל הקריאה בתורה. והנה, בעת הפרעות הנוראות, הצורר חמלניצקי ימ"ש לא פגע בהם כהוא זה ! לא הייתה לו שליטה עליהם!

מחיה מתים: גם כיום, בשנת תשע"ו, אחד הילדים רץ ב-770, נפל, נחבל בראשו - ואיבד את ההכרה. במהירות הופיעו שלושה אנשי הצלה והתאמצו לבצע בו החייאה. אך במשך ארבעים דקות לא הצליחו להחיותו. שניים מהם כבר הרימו ידיים בייאוש. רק השלישי עוד המשיך נואשות טרם יפסיק אף הוא, אז הגיע בריצה אחד האנשים, וקרא: "אני אף פעם איני מדבר בשעת התפילה החל מהקדיש הראשון ועד האחרון! שכל הזכות הזו תעבור לילד הזה! הוא נכדי!" בו ברגע ניכרו בילד אותות חיים, גופו קיבל את ההחייאה והוא התעורר לחיים.

פוקד עקרות: כן ארע לזוג, שהיה נשוי 28 שנים ולא זכה בילדים. אזי שמע הבעל על סגולת השמירה מדיבור בשעת התפילה. הוא החליט לא לדבר כל עת התפילה, מהקדיש הראשון ועד האחרון - ושנה בדיוק לאחר החלטתו נולדו להם תאומים! ב"ה! עד כמה חשובה ומועילה היא הזהירות מדיבור בתפילה ובקריאת התורה!

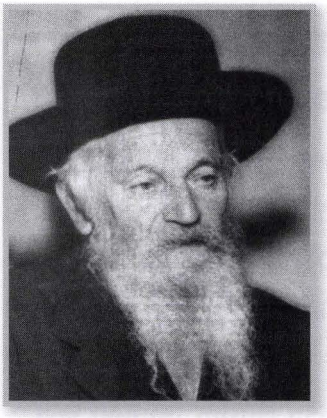
פרק עשרים

מארי דאתרא של כפר חב"ד

שהתמנו על ידי הרבי הריי"צ והרבי נשיא דורנו

עד כה עסקנו בכל מיני תחומים ותפקידים בכפר חב"ד. להלן נתאר את עמודי התווך, את ה'בעלים' של הכפר - מאן מלכי רבנן, הם הרבנים, מארי דאתרא, שכיהנו פאר בכפר חב"ד זה אחר זה.

הרב הגאון שניאור זלמן גרליק

הרב שניאור זלמן גרליק

הרב גרליק היה מעשרת הבחורים הראשונים שאתם הרבי רש"ב נ"ע פתח את ישיבת "תומכי תמימים" בליובאויטש בשנת תרנ"ז.

בהמשך הוסמך לרבנות ונשלח לכהן כרב בישוב מסוים ברוסיה. בתחילה סירב לקבל את התפקיד מלא האחריות. הוא טען: ירא אני לקבל

אחריות כה כבדה. ענה לו הרבי רש"ב: "את מי עלי לשלוח לקבל תפקיד אחראי זה? מי שאינו מפחד, הוא אינו ראוי".

כך גם היה כאשר עלו לארץ הקודש והתיישבו בכפר חב"ד. כאשר התושבים מינוהו למרא דאתרא, הוא שיגר איגרת לרבי הריי"ץ, ובה הביע את חששותיו מהתפקיד הכבד. אולם הרבי מיהר לענות לו באיגרת קודשו, ובה ברכו בברכת מזל טוב לרגל המינוי. באיגרתו הקדושה מכ' כסלו תש"י הוסיף הרבי הריי"צ בזה הלשון: "**ולעונג הייתה לי הידיעה כי התחיל בשעורי תורה ברבים ובבניין מקווה**".

הרב גרליק כְּיהֵן כרבו של כפר חב"ד משנת יסודו תש"ט עד תשל"ד, עשרים וחמש שנים. הוא הצטיין בגאונותו, בפקחותו ובמידותיו. והיות שהיה הרב הראשון של הכפר, כינוהו 'הרב הזקן'. מה בדיוק היה כה מיוחד אצלו?

גאונותו

ראשית, הרב גרליק נודע בהתמדתו ובהיותו קובע עתים לתורה בכל שעות היממה. גם אברכים שהתכוננו להוראה הגיעו ללמוד אצלו. הוא היה אומר: "הבטלה מאבדת חלק מהחיים ומשתווה לאיבוד עצמי לדעת, כמאמר הגמרא: 'מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא'" (תרגום: מה ההבדל אם הרג מחצית מחייו או הרג את כל חייו). הוא אף למד בחברותא עם הרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל, ומבלי משים, הכשירו למלא את מקומו.

תיאור הרב אשכנזי את הרב גרליק

וכך תיאר הרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל את אישיותו של הרב הזקן:

הבנה מבריקה, שולחן ערוך חמישי: "כשהיו שואלים אותו דבר מה, ואפילו מסובך, אזי גם הבנת השאלה וגם פתרונה עלו במוחו במהירות יוצאת דופן. הוא אף הדהים בפרקטיות ההלכתית שלו, והיה בקי להפליא בחלקו "החמישי" של השולחן ערוך. כלומר, הייתה לו רגישות מיוחדת להבחין ברגע האמת מה להגיד ולמי להגיד".

בעל שמועה: פעמים רבות אף נוכחתי לראות עד כמה הוא הצטיין כבעל שמועה אמין ומיוחד. הוא לימדני הלכות ומנהגים שונים. לדוגמה, אין מברכים

"שהחיינו" ו"הטוב והמטיב" על לידה; כמו כן, אישה אף אינה מברכת 'הגומל' אחרי לידה. את הדין הזה על ברכת הגומל הרבי בעצמו אמר ישירות לרב גרליק.

הלכה נוספת שלימד אותי הרב גרליק היא, שאם עורכים חופה טרם השקיעה, הדבר אינו חוסך "שבע ברכות" בשבוע שלאחר מכן. שכן נדרשת לעבור יממה מלאה בין שבע ברכות אחד למשנהו. ואילו ההלכה הרביעית היא בנוגע ליום טוב שני של גלויות: תלמיד מחוץ לארץ הלומד בארץ הקודש, חוגג בשלוש הרגלים יום אחד בלבד. ואכן, בשנים האחרונות פוסקים רוב רבני אנ"ש כפסק אדמו"ר הזקן במהדורה בתרא של שולחן ערוך שלו, שבכל מקום, בו נמצא היהודי, בארץ או בחוץ לארץ, עליו לנהוג כמנהג אנשי המקום (עיין הל' השכמת הבוקר סימן א' סעיף ח' מודפס בתחילת שו"ע אדמוה"ז חלק א'. פסק זה הנו כמו המקובלים)."

זו הייתה עדותו של הרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל על הרב שניאור זלמן גרליק ז"ל.

הקפדה על תפילת ערבית בציבור גם בחנוכה

הרב גרליק היה משתתף קבוע בשעורי "עין יעקב" בין מנחה לערבית. אפילו בחנוכה לא ביטל לימוד זה. למדו עין יעקב, כולם נשארו בבית הכנסת לתפילת ערבית ורק אח"כ הלכו להדליק נרות. למרות שמנהג חב"ד להדליק נרות חנוכה עם השקיעה, חשש הרב שבגלל הידור זה, לא יתפללו ערבית בצבור, והדבר גרוע יותר.

גאונות מדהימה בגישה חינוכית

מדהים היה להיווכח גם בגישתו החינוכית-פסיכולוגית המופלאה של הרב גרליק. כדבריו בשם השל"ה הקדוש:

'הוכח לחכם' - אמור לו שהוא חכם: "שלמה המלך, החכם מכל אדם, אמר במשלי: 'אל תוכיח לץ פן ישנאך, הוכח לחכם ויאהבך'. הפירוש הפשוט של הפסוק הוא, שראוי להוכיח אדם, אך ורק אם הוא אדם חכם. אבל לא כדאי להוכיח לץ, כי הוא הרי לא יקבלנה. וחמור מכך: אותך הוא ישנא.

אבל הרב גרליק פירש זאת באופן חינוכי מעשי. לפי פירושו, ניתן להוכיח כל אדם שהוא. אלא הפסוק מדריך אותנו איזו גישה עלינו לנקוט בעת ההוכחה, **איך בדיוק** עלינו להוכיח.

וכך הבהיר הרב גרליק: כאשר אתה רוצה להוכיח כל אדם, אל תאמר לו: "אתה לץ! לא ייצא ממך כלום". אלא אמור לו: "הרי אתה חכם. לכן לא מתאים שתתנהג כך".

ואמנם, היו מקרים כואבים מאד, בהם המורה זלזל בתלמיד. אזי אותו זלזול גרם לתוצאה מצערת ביותר: הילד עזב את היהדות, ר"ל.

את הגישה החינוכית המופלאה של הרב גרליק נוכחתי לראות במו עיני, בכמה וכמה הזדמנויות.

כתיבת דברי שבח לאדם

כך לדוגמה, בתוקף היותי "משגיח הכשרות" של הכפר, עבדתי תחת הנחיותיו. לכן הייתי נכנס לביתו פעמים רבות לבירורים בנושא הכשרות. באחת הפעמים הורה לי הרב גרליק להפנות את השאלה במכתב לעדה החרדית בירושלים, ובראשם הרב וייס ז"ל. אך כשראה הרב גרליק את המכתב, הוא העיר לי על נוסח הפתיח. וכך אמר לי: "כתבת כאן 'לכבוד הרב וייס יו"ר העדה החרדית ירושלים'. אך לא כך כותבים לרב גדול בעל שעור קומה כמוהו".

"אז כיצד בדיוק עלי לנסח"? תמהתי. ענה לי הרב גרליק: "עליך לכתוב 'לכבוד הרב הגאון' וכו'. שכן בכך תקיים את הכתוב 'זה נהנה, וזה לא חסר'. אזי אומרים 'כופין על מדת סדום'. (מידת סדום - אדם שיכול לעזור לשני ולא יחסר לו מאומה מכך, אך הוא איננו רוצה לעשות זאת, אז בית דין כופה עליו לנהוג כראוי). כאשר מכבדים את השני בפרט במה שיש לו, אזי הוא נהנה מדברי השבח האמיתיים, והכותב אליו אינו חסר מאומה".

'עשיר' = עיניים, שיניים, ידיים, רגליים

פעם הייתי בביתו בשעות הערב, נכנס יהודי מגולח אל הרב ואמר לרב בזו הלשון: "אני בעל תשובה". ענה לו הרב גרליק: "ואני עוד לא!". נבהל האיש אך

במהירות התאושש והמשיך: "נכנסתי כדי לתת לרב מתנה." תוך כדי דיבורו, הוא הוציא שטר של מאתיים לירות, והושיטם לרב. אך הרב סירב לקבל את הממון, והבהיר לו בחיוך: "אתה בוודאי חושב שאדם עני הנני, וחפץ הנך לתת לי תרומה. להווי ידוע לך, שהנני עשיר". התפלא האורח. הוא סקר את חדרו של הרב, ראה ריהוט דל ופשוט, ארונות ספרים מלאים ספרים ישנים, ופנה לרב במבט תמה: וכי כאן גר אדם עשיר? אבל הרב גרליק הסביר לו בנועם: "היודע אתה מהו עשיר?" "כמו שכתוב בפרקי אבות "איזהו עשיר השמח בחלקו", ופרש, שהוא שמח בחלקו, בראשי תיבות של המלה עשיר: עיניים, שיניים, ידיים, רגליים. ב"ה, יש לי אותם. אם כן, עשיר הנני, ואסור לי לקבל נדבות".

הועמו פניו של הנדיב באכזבה. אך הרב הבחין בכך והמשיך בנועם: אם תרצה, יכול אתה לתת את הכסף לקופת הגמ"ח שפתחתי עבור תושבי הכפר. אזי אכניס אותך לרשימת התורמים, ויהיה לך חלק במצווה של גמילות חסדים".

כך הצליח הרב לכבד בעל תשובה. הוא נמנע מלקבל מתנה, אך זיכה אותו במצוות צדקה, והעניק לו תחושה נעימה. ויחד עם זאת לימדהו שיעור מאלף מיהו העשיר האמתי.

הטפת מוסר - בהומור מבריק

גישה מקורית הייתה לרב גרליק, כשחפץ להוכיח מאן דהוא. הוא פשוט הביע את דבריו בהומור כה בריא, שהעלה חיוך על פני השומע. כך שימח אותו וגילה בו רצון להשתפר. לדוגמה, הרב גרליק הקפיד מאוד שלא ישוחחו בבית הכנסת בזמני התפילות וקריאת התורה. אך פעם הבחין באחד מבני משפחתו משוחח בעת התפילה. מה עשה? פשוט ניגש אליו בנחת, ואמר לו בחיוך שנון: "אילו הייתי משאיר צוואה שלא תדבר בזמני התפילה, בוודאי היית מקיים, כי הרי מצווה לקיים דברי המת, וצוואה כולם שומרים. אז מה אכפת לך שאני חי?!"...

מחטף בסערה

תשעים וארבע שנים חי עמנו הרב גרליק. הנהיג ברמה את צאן מרעיתו, בבריאות שלימה ובדעה צלולה. אך כשהגיעה עתו לעלות מעלה, הייתה מיתתו

טראגית ופתאומית! בליל ח' סיון תשל"ד ארע האסון. הוא עשה את דרכו במכונית, מירושלים לכפר חב"ד, בלוויית אחדים מאנ"ש. אך לפתע סטה הרכב מנתיבו והתהפך. בו במקום נהרג הרב גרליק, ועמו שלושה מהנוסעים שהתגוררו בלוד. וכך, בדעה צלולה, קיפד את חייו באירוע האיום כל כך.

בשבת שלאחר התאונה, הרבי התוועד ומסר שיחה שלמה על האירוע הנורא. גם לקראת השלושים חזר הרבי והתייחס לאסון. הרבי שלח איגרת ניחומים לתושבי כפר חב"ד ולתושבי שכון חב"ד לוד וקרא להתחזק במבצעים ובאהבת ישראל באופן של אהבת חינם.

ומי מילא את מקומו? בעשר השנים הראשונות שלאחר פטירתו חולקו תפקידיו בין שני רבנים: חתנו של הרב גרליק, הרה"ג ר' נחום טרבניק ע"ה מילא את מקומו כמרא דאתרא; והרה"ג ר' מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל נבחר כפוסק הלכות.

הרב הגאון ר' נחום טרבניק

המרא דאתרא השני של כפר חב"ד היה חתנו של הרב גרליק, הגאון ר' נחום טרבניק.

הרב נחום טרבניק

מי היה ר' נחום טרבניק? הייתה זו דמות של מסירות נפש בפועל ממש - על לימוד התורה. שהרי נשלח לשש שנות עבודת פרך בסיביר ב'אשמת' שיעורי התורה שמסר.

התמדה בלימוד ומידות טובות

מתמיד מופלא היה הרב טרבניק, גאון בלימוד ובמידות טובות. הוא נולד לחסידי בויאן, ולמד בישיבתו של ה"חפץ חיים" בראדין. למדנותו הייתה ממש לשם דבר. אך בנוסף לכך, הצטיין

פשוט בפה נקי: הוא נזהר מאוד לא לדבר על אף אחד דברים בלתי רצויים. כל ימיו, גם בהיותו ברוסיה הקומוניסטית, עסק בלימוד התורה והגמרא. בהיותו בלנינגרד, היה בסך הכל בחור צעיר, וכבר לימד מבוגרים גמרא, פירוש רש"י ותוספות.

מסירת שיעורי גמרא בע"פ בעבודת הפרך בסיביר

הוא כלל לא התפעל מרדיפותיה של היבסקציה האיומה. אך זו הלא השתוללה במאסרים והריגות, כדי להכרית כל סממן של יהדות. ואכן, כאמור, היא הצליחה לבסוף לשים גם עליו את כפה. ר' נחום טרבניק נתפס, נכלא ונשלח לשש שנים של עבודת פרך בסיביר. אולם גם שם, בעמק הבכא, המשיך למסור בחירוף נפש שיעורים בעל פה במסכת בבא קמא!

כאשר השתחרר, בניסי ה', וחזר ללנינגרד, לקחו הרב גרליק לחתן לְבִתּוֹ. אזי, בעלותם ארצה, בנו את ביתם בכפר חב"ד ליד ביתו של הרב גרליק.

מסירת שיעורים בכפר חב"ד

גם כאן בארץ לימד תורה שבעל-פה: גמרא, פירוש רש"י ותוספות בישיבת תומכי תמימים בפרדס בלוד. וכאשר הישיבה "הגדולה" עברה לכפר-חב"ד, לימד בכפר. זכיתי אף אני ללמוד אצלו שלשה זמנים, ורשמתי את כל הפירושים וההסברים שמסר לנו על הגמרא. אך הוא לא הסתפק במסירת שעורים בישיבה בלבד. אלא בכל ערב מסר שיעור גמרא גם לאברכים בכפר חב"ד. כה ידוע היה בלמדנותו, עד אשר למדנים שונים היו מגיעים במיוחד לכפר כדי לשוחח עמו בלימוד.

התמנות למרא דאתרא

כאשר נפטר הרב גרליק, חיפשו רב היודע גם הלכה למעשה, ופנו לרב טרבניק. והוא, חסיד היה, ידע מהות עצמו. לכן סירב להצעה. הוא הבהיר, שאיננו מומחה לפסיקת הלכות, כך שאינו מתאים להיות מורה הוראה. המשיכו זקני הכפר לתור להם רב, וחיפשו רב חב"די מחוץ לארץ. אבל הרבי אמר: "מכיוון שצריך להיות

מרא דאתרא, יש לבחור רב רק מתוך האתרא _=מהמקום עצמו), ולא ממקומות אחרים".

אזי הציע הרב טרבניק: "אם כן, אני מציע את הרב מרדכי שמואל אשכנזי".

אך זקני אנ"ש בכפר חב"ד לא אבו לוותר על הרב טרבניק. לכן החליטו לחלק את המשרה לשניים. האחד יהיה מרא דאתרא, והשני יהיה פוסק הלכות. למרא דאתרא נבחר הרב טרבניק בהיותו המבוגר, ולמורה ההוראה - הרב מרדכי שמואל אשכנזי.

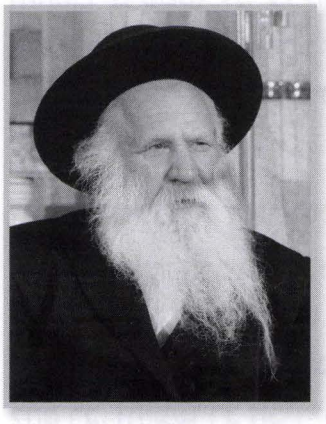
עבודת צוות ברבנות הכפר

כך עבדו שני הרבנים ביחד, יד ביד, כאשר הרב טרבניק עוסק, בנוסף לרבנותו, גם במסירת שעורים בישיבה; והרב אשכנזי יושב ולומד ועונה לשאלות בהלכה לכל תושבי הכפר.

משך עשר שנים נמשכה השותפות של שני הרבנים ברבנות הכפר. אך אז, עם פטירתו של הרב טרבניק בג' בתשרי תשד"מ, הגיעו לקיצן עשר שנות העבודה בצוותא שלהם. והרב מרדכי שמואל אשכנזי נשאר להיות גם מורה ההוראה וגם המרא דאתרא של כפר חב"ד.

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

הרב מרדכי שמואל אשכנזי הוסמך לרבנות גם על ידי הרב גרליק עצמו. כבר בהיותו בן חמש עשרה, ניבא עליו הרבי שיהיה רב. היה זה כאשר נכנס ליחידות. ברגע כניסתו, התרומם מעט הרבי מכסאו, ואמר לו בחיבה: "ברוך הבא הרב אשכנזי". התפלא הנער החכם ואמר: "אני עוד נער צעיר", ענה לו הרבי: "נו, עוד תהיה".

הרב מרדכי שמואל אשכנזי

עמודים ספורים אינם יכולים לכלול את כל פעלו של הרב אשכנזי בענייני הכלל והפרט.

בנו של הרב, ר' יוסי אשכנזי, כתב ספר בן שמונה מאות עמודים על תולדותיו, על לימודו, על גדלותו בתורה ועל פעילותו בארץ ובחו"ל במשך ארבעים שנות כהונתו כרב ומרא דאתרא דכפר חב"ד. גם אני נתתי לו חומר לספר. כדלהלן:

ילד פלא - יניק וחכים מקטנותו

פעם הגיע לבית הכנסת שלנו חסיד גור ושוחח עם הרב אשכנזי. הרב קרא לי וסיפר, כי שניהם למדו בקטנותם בחֶדר אצל סבנו ר' פאלע כהן ואצל חמי ר' ברוך פריז ז"ל בתל אביב. חסיד גור זה הדגיש, שכבר אז היה הרב אשכנזי הילד המוצלח ביותר בכתה. המשכתי אני לספר לו, כי הוא המשיך להיות המצטיין ביותר הן בכתות הגבוהות ואף בישיבה הקטנה. הרב ז"ל בעצמו שיתף אותי אז בהצלחותיו, בהיותו ילד בן 12-13. וכך גם בישיבה הגדולה. את גאונותו ראו הכל כאשר מסר שעורים בגמרא, פרוש רש"י ותוספות וכו' בישיבה גדולה תומכי תמימים שבכפר. שכן שיעוריו היו מצוינים, בפלפול רב.

בגיל 31 התמנה למורה צדק בכפר חב"ד. כבר אז נוכחו הכל בחריפותו ובבקיאותו בכל מכמני התורה וההלכה. זאת עד כדי כך, שבמשך השנים פנו אליו גם מחוץ לארץ. פעמים רבות הוא אף הוזעק לחוץ לארץ לפסוק בדיני תורה.

אזי, כעבור עשר שנים, עם מות הרב טרבניק, מונה גם למרא דאתרא דכפר חב"ד. הוא כיהן בתור רב הכפר במשך ארבעה עשורים! במהלך עשרות השנים הללו פניתי אליו בשאלות ובירורים. כך התוודעתי לרוחב ידיעותיו ולבקיאותו הרבה בכל הש"ס ובארבעת חלקי שו"ע. להלן דוגמאות אחדות בלבד:

איתור הדעה לברך על נס בתאריך בו הוא ארע

דוגמה ראשונה: בשנת תש"מ עברתי ניתוח לב (הרחבת מסתם הלב המיטרלי), וב"ה הוא עבר בהצלחה. אזי שאלתי את הרב אשכנזי: הרי לפי ההלכה, הרואה מקום שנעשה בו נס אומר: "ברוך...שעשה לי נס **במקום** הזה", האם כשמגיע הזמן

הזה, כ"ב באייר, האם גם אז יש לברך: "שעשה לי נס בזמן הזה"? ענה הרב ז"ל: בשולחן ערוך אבן העזר סימן.. סעיף.. הבית שמואל שם מסיק שגם על זמן צריך לברך כנ"ל. והכל ענה מידית בלי שהיות. בו ברגע נגש אל ארון הספרים, הוציא את הספר והראה לי מיד.

מציאה מידית את יישוב הקושיות על רש"י בגמרא מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן

דוגמה שניה: ערב אחד, כשלמדנו בבית הכנסת בחברותא הקבועה שלנו, התעמקנו בסוגיה ממסכת פסחים דף ט. סוגיה זו דנה במצב מסוים. פירש שם רש"י, שבאותו מצב מתעוררת בעיה, כי לא יודעים אם נדרש לשוב ולבדוק את החמץ או לא. חפצנו להבין זאת בעומק יותר, ועברנו לעיין בתוספות. אך אז הסתבכנו לחלוטין: הופיעו שם כמה קושיות חזקות מאד על פירוש רש"י. כיצד נבין את רש"י? אימצנו את מוחנו למצוא תירוצים לקושיות. אך לשווא. לא הצלחנו בשום אופן למצוא ולו קצה חוט שיובילנו להבהרת הפירוש. השתהינו חדלי אונים. לא יכולנו להמשיך ללמוד הלאה. הרי פירוש רש"י אינו מיושב. כיצד ניישב אותו? כך התמהמהנו והתייגענו לריק.

באותם רגעים שהה הרב אשכנזי בבית הכנסת, בעיצומה של תפילת ערבית. אך אזניו קלטו את קולות הדיון שלנו. והנה, ברגע שסיים את התפילה, ניגש במהירות לארון הספרים. הוא הביא לנו שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, הלכות פסח, פתחו ואמר לנו: "קראו פה, בשולחנו הטהור של אדמו"ר הזקן! כך תובהר לכם שיטתו של רש"י. לפי פירושו של אדמו"ר הזקן, יהיה הכל הכל מובן וברור". ניגשנו בלהיטות לעיין באותו קטע - ולפתע אורו עינינו. הפיסקה הקצרה שבשולחן ערוך יישבה את כל הקושיות! אדמו"ר הזקן ניסח את הדברים בגאונות כה אלוקית, עד שהניסוח הקצר עצמו יישר את כל ההדורים! פתאום התבהרה לנו להפליא שיטתו של רש"י!

הרב אשכנזי לא נדרש לעיין, לחפש, לחקור, להתאמץ. הכל כבר היה פרוש לפניו במוחו, ומיד שלף את הספר המתאים העונה ישירות לבעיה בה התחבטנו!

הדברים הללו כה הפעימו אותי, עד שכתבתי מאמר שלם על סוגיה זו![29]

בקיאות מדהימה בדברי הרמ"א

'שליפת' דעת הרמ"א מול הבית יוסף: פעם שאלתי את הרב אשכנזי: הרי בערב ראש השנה אחרי תפילת שחרית עורכים התרת נדרים. האם אפשר לצאת ידי חובת התרת נדרים בתפילת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים? בה בשניה ענה הרב: "זו דעתו של הרמ"א. אבל ה"בית יוסף" אינו סבור שאפשר אז להתיר נדרים". הכל היה רהוט בזיכרונו כבספר פתוח!

עמידה על הלכה בראיית תופעה: בבקיאות המופלאה הזו של הרב אשכנזי נוכחתי גם בעת קריאת התורה. היה זה כאשר הרה"ח ר' מאנייע שניאור ע"ה, עלה לתורה וברך את הברכות לפני הקריאה ואחריה. הוא היה מברך לאט לאט, ושמעו כל מילה. התבטא אז הרב: "הרי כך כותב הרמ"א, שמילות התפילה צריכות להיאמר 'כמונה מעות'".

דרשת שבת הגדול בהלכות מעשיות כהוראת הרמ"א

אבל הרב אשכנזי הצטיין לא רק בבקיאותו בדברי הרמ"א, אלא גם בכך שקיים אותם במעשה בפועל. כך לדוגמה, דרשותיו של הרב בשבת הגדול (לפני פסח) עסקו בהלכות מעשיות ממש. בכך הן היו מותאמות לדברי הרמ"א, שרבנים יורו **הלכה למעשה** לקראת החגים, ולא יתעסקו רק בפלפולים. שכן המעשה הוא העיקר. אכן, הרב כתב ספרים רבים של פלפולים עצומים על השולחן ערוך והש"ס. לא הייתה לו כל בעיה להוכיח את כוחו בפלפולים. אולם הוא שמר את דברי הרמ"א, ודרש בשבת הגדול אך ורק בהלכה למעשה.

הש"ס מצולם במוחו

אך לא רק הרמ"א היה חקוק במוחו, כי אם הש"ס כולו. פעם הבחין הרב, שאני לומד בגמרא בספר שכל עמוד מחולק לשניים. העיר לי הרב: "לא כדאי ללמוד

---

29. הסוגיא בגמרא פסחים דף ט', רש"י ד"ה "תשעה ציבורין של מצה ואחד של חמץ", ותוספות ד"ה "היינו תשע חנויות לא נהירא לר"י". הקטע בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן המבהיר הכל הוא בהלכות פסח סימן תל"ט. את המאמר ראה בספר שי למלך, בהוצאת מרכז צעירי חב"ד באה"ק ת"ו, מטה הרמב"ם היומי, כפר חב"ד תשד"מ.

בספר כזה. כי קשה לזכור את הדף המצויין". אצלו היה הש"ס כולו מצולם במוחו, ולכן חשש שמישהו ישכח את מספר הדף.

פרסום מאמרים עמוקים על סידור אדמו"ר הזקן

בשנים האחרונות כתב הרב ז"ל על הסדור של אדמו"ר הזקן מאמרים תורניים עמוקים, והללו התפרסמו בעיתון "כפר חב"ד". הייתי קורא אותם מדי שבוע בשבוע ומתייק אותם. וכך, לאחר השבת היה הרב משוחח עמי על הכתבה, והיינו דנים בה.

אמירת הקרבנות - גדר של תפילה, ומוציאה ידי חובת זמן תפילה

באחד המאמרים התעכב הרב על השאלה, מדוע החסידים אינם שומרים על הזמן של תפילת השחר כשם ששומרים על זמן קריאת שמע?" ההסבר שלו התמקד בדברים הבאים: חז"ל הרי אמרו, שהאבות תקנו תפילות. כמו כן אמרו חז"ל, שתפילות כנגד תמידים תקנו. 'ונשלמה פרים שפתנו'. וכיצד? אנו יוצאים ידי חובת הקרבנות, על ידי שאנו אומרים את פסוקי הקרבנות בבוקר ולפנות ערב, והעיקר את פרשת התמיד: "..כבש אחד תעשה בבוקר.. ואת הכבש השני.. בין הערביים.. ושחט אותו וגו'"

לכן גם מי שאינו יכול להתפלל את תפילת שחרית בזמן הראוי, עד שליש היום או עד חצות היום, לא הפסיד זמן תפילה. שכן עוד בבוקר, בהיותו בבית, לפני תחילת המניין, כבר אמר הוא עד פרק "איזהו מקומן". ודווקא בקריאה זו של הקרבנות בבוקר הוא יצא ידי חובת קרבן התמיד. כפי הכתוב "ונשלמה פרים שפתינו". והלא כנגד התמיד תוקנה גם תפילת השחר. נמצא, שבאמירת הקרבנות יצאנו כבר ידי חובת תפילת השחר בזמנה.

הביאור המופלא הזה של הרב אשכנזי מעוגן אף בהוראתו של הרבי. כידוע, הרבי הריי"ץ תיקן לומר את התהילים היומי לאחר תפילת שחרית. והנה הרבי אמר לר' דוד רסקין ע"ה, שכאשר אומרים את קרבן התמיד בבוקר, כבר מותר לומר את התהילים היומי. וזאת, אף שעדיין לא התפללו את כל שאר התפילה!

הכיצד? אלא כאן מוכח, שהרבי מייחס לאמירת ה"תמיד" גדר של תפילה, והיא נחשבת כתפילה לגבי הזמן.

את דבריו אלה של הרבי מסרתי לרב אשכנזי ואמרתי לו: "תניא דמסייע לך"= הנה הברייתא מסייעת לך. הרבי מאמת את ההסבר שלך בהוראה מעשית - להתיר את אמירת התהילים היומי כבר לאחר אמירת הקרבנות! שכן אמירה זו נחשבת כתפילה, ובה יוצאים ידי חובת זמן תפילה. כך שגם אם ממשיכים את כל התפילה לאחר זמן תפילה, לא עברו על זמן תפילה.

שיטתו בנושא טבילת כלים

חידושים מרתקים ניתן למצוא בשיטתו של הרב בעניין טבילת כלים. שיטתו זו מתחלקת לשניים:

האחד, אין לברך "על טבילת כלים", מאחר שאין מפעל בחוץ לארץ שאין לו שותפות של יהודי. כך שאין צורך בטבילה. אבל ליתר בטחון טובלים את הכלים ללא ברכה.

אולי זוהי אחת הסיבות לקביעתו השנייה: אין צורך לטבול כלל מוצרים חשמליים - כמו קומקום חשמלי וכד', שלפי הוראות המפעל מסוכן להרטיבם. ומדוע? הן משום שרובו של המוצר עשוי מפלסטיק ולא ממתכת, והן בגלל סכנה. אך יתכן, שזהו גם משום קביעתו הראשונה, שלכל המפעלים בחוץ לארץ יש שותפים יהודים, ולכתחילה אין צורך לטבלם.

ברכת התורה - רק על לימוד תורה בדיבור

גם בנוגע לברכת התורה העמיק הרב אשכנזי באופן גאוני. כדלהלן: בברכת התורה בתוך ברכות השחר יש שלוש ברכות:

האחת, "**על דברי תורה**", הדבור בדברי תורה, כמו שכתוב "ודברת בם". אפילו אם אינו מבין מה אומר, יוצא ידי חובתו בתלמוד תורה, כאשר קורא **בתורה שבכתב**.

הברכה השנייה היא "**והערב נא**". ברכה זו מתייחסת למצוות ידיעת התורה

והבנתה. שכן כאשר לומד תורה שבעל פה, לא די רק לקרוא את המילים, אלא נדרש גם להבין את פירושם. ואילו הברכה השלישית הינה "**אשר בחר בנו**", שה' בחר בנו, בבני ישראל, מכל העמים, ורק לנו נתן את תורתו. ועל כך אנו מברכים.

שאלתי את הרב אשכנזי ז"ל: אם ברכה שנייה הינה על **הבנת** התורה, הרי ניתן להבין גם במחשבה בלבד, ואין צורך דווקא בדבור. אם כן, מדוע פוסק אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך מ"ז,ב', שמי שמהרהר בלבד בדברי תורה ואינו הוגה את הדברים בפיו, לא יברך ברכת התורה? מדוע הביא לכך אף סימוכין, שהרהור אינו נחשב לדיבור? (מילות קודשו של אדמו"ר הזקן הן: "והמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך [ברכת התורה] כי הרהור לאו כדבור דמי").

הרי ברכת "והערב" הינה ברכה מיוחדת על **הבנת** התורה, שאינה קשורה בדבור. ומדוע לא לברך אותה?

בו ברגע ענה לי הרב: "כבר כתבתי במקום אחר, שגם ברכה זו היא על הדבור בדברי תורה. וכפי נוסח הברכה: "והערב נא .. את **דברי** תורתך **בפינו ובפי** כל עמך.." הנה מודגשות כאן המילים 'דיבור', 'פה'. שכן מברכים רק על **מעשה**, ועקימת שפתיו הוי מעשה. בהרהור בלבד אין יוצאים ידי חובה לא בקריאת שמע, לא בתפילה ולא בברכת המזון וכד'.

ההסבר הזה מתאים לפנימיות התורה (לדוגמה, בתניא פרק ל"ז - ל"ח) שהמעשה הוא העיקר, כי נתאווה הקב"ה לדירה בתחתונים דווקא. לכן כה נחוץ לבצע גם את מצוות לימוד התורה במעשה ממשי, למרות שהוא נחות יותר מהמחשבה הרוחנית. ומעשה זה הנו עקימת השפתיים בדיבור. משום כך מברכים על מצווה שבדבור ומעשה, ולא על מחשבה. כי ה' התאווה שנעשה לו "דירה", שנגלה את עצמותו, בתחומים התחתונים ביותר.

תשובה כדרבנות: התפילין כהשלמה לחובת הלימוד יומם ולילה

לא פעם נחלץ הרב להגן על חב"ד אל מול דברי קינטור של אינם חסידים, והוכיח בכך את בקיאותו העצומה. כך, לדוגמה, הוא סיפר:

במסיבת בר מצווה מסוימת נכח גם רב שאינו חסיד. הוא שמע שחתן בר

המצווה אומר את המאמר ד"ה "איתא במדרש תהילים, אמרו ישראל.. רוצים אנו ליגע בתורה יומם ולילה אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצוות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה". התבטא אותו רב: "כעת אני מבין למה בחב"ד לא לומדים תורה הרבה. מכיון שהם עוסקים במבצע תפילין"...

ענה לו הרב אשכנזי ז"ל: "בחב"ד דווקא לומדים הרבה תורה. יראה נא כבוד תורתו את הקונטרסים והספרים שמוציאים לאור מספר פעמים בשנה עשרות ישיבות חב"ד והכוללים בכל הארץ ובעולם.

אבל במדרש תהילים מודגש לימוד התורה **יומם ולילה**. ככתוב 'והגית בו יומם ולילה'. לאמתו של דבר, בישיבות ובכוללים שלנו לומדים כפשוטו, ביום ובלילה. אבל בעלי העסק וכו' שאין להם פנאי כפשוטו יומם ולילה, הרי הם קובעים לימוד תורה כפי ההלכה המינימלית: פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית. אבל אף עליהם להשלים את יומם ולילה כפשוטו. וכיצד? באמצעות מצוות תפילין".

הפרדת אמירת ה"יחי" - בקשת המשיח - מאמירת 'ה' הוא האלוקים'

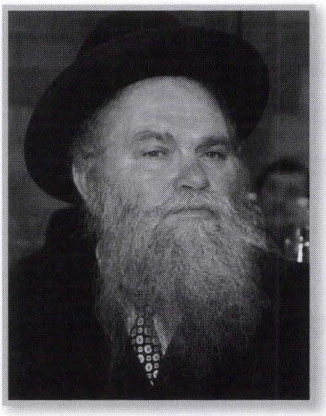
כל הנהגה שתיקן הרב, ולו זו הנראית שולית ביותר, ביסס אותה הרב אשכנזי על ההלכה בשולחן ערוך אדמו"ר הזקן. לדוגמה, כאשר הרב היה מתפלל לפני העמוד תפילת נעילה של יום הכיפורים, עשה הכל שההכרזה "יחי" - בקשת ביאת המשיח - לא תהיה רצופה עם הפסוק "שמע ישראל" ו"ה' הוא האלוקים", אלא בסוף התפילה. שאלתי את הרב ז"ל: מה המקור לכך?

ביקש הרב להביא לו שולחן ערוך אדמו"ר הזקן חלק א'. הוא פתח בסימן קפ"ח סעיף ג', וכך נאמר שם: "**בבונה ירושלים כיון שנזכר בה מלכות דוד, אין להזכיר בה מלכות שמים. שאינו דרך כבוד להשוותן יחד. והאומר מלכותך ומלכות בית דוד משיחך -טועה**". זהו המקור.

ניבא ולא ידע...

צופה היה הרב אשכנזי וראה את הנולד. הוא אף הכשיר את הקרקע לעלייתו

הרב לוי ביסטריצקי

הרב בן ציון ליפסקר

הרב מאיר אשכנזי

של בנו על כס הרבנות בכפר חב"ד. וכיצד? סח לי פעם הרב אשכנזי ז"ל: "כאשר נפטר הרב לוי ביסטריצקי ז"ל, רצתי לצפת והסמכתי את בנו לרב אנ"ש בצפת. וכאשר נפטר הרב בן ציון ליפסקר ז"ל, רצתי לערד והסמכתי את חתנו (בנים לא היו לו) לרב. ולמה עשיתי זאת? כי רצוני שגם אחרַי יכַהן בני כרב מרא דאתרא דכפר חב"ד".

ואמנם נבחר בנו הגדול למלא את מקומו. והרי הוא הרב הגאון החסיד מאיר אשכנזי שליט"א. הריני לאחל לו הצלחה רבה בניהול האתרא קדישה כפר חב"ד, ומתוך בריאות ושמחה, עד ביאת הגואל בקרוב ממש.

הרב אשכנזי ז"ל שיבח מאוד את בנו מאיר ואמר עליו: "הוא מתאים להיות רב".

כך זכינו, כל תושבי כפר חב"ד, בארבעים שנות רבנות מאירה של הרב מרדכי שמואל אשכנזי ז"ל, אשר נמשכות, ב"ה, כיום, ביתר שאת ויתר עוז, על ידי יבלח"ט, בנו, הרב מאיר אשכנזי שליט"א.

פרק עשרים ואחת

מסירת שיעור שבועי בכולל תפארת זקנים בכפר חב"ד

בקיץ שנת תשע"ו זימן לי ה' שליחות נוספת. ר' משה הורביץ ביקש אותי למסור שעור שבועי בכולל "תפארת זקנים". ר' משה הורביץ הנו נינו של ר' יצ'ה דער מתמיד הי"ד, ואף הוא שקוע רובו ככולו בענייני קדושה. בין השאר, הוא אחראי על שיעורי התורה בבית מנחם, ואף על כולל הזקנים. לכן פנה אלי בבקשה להצטרף למורי הכולל. אני התחמקתי מכך מסיבות שונות. אבל לאחר הפצרות רבות, בחשון תשע"ז התחלתי למסור מדי שבוע בשבוע, שעה אחת של שיעור ב"תניא". אך לפני השיעור - חוק בל יעבור - מספר הנני סיפור מהרבי.

כולל 'תפארת זקנים' בכפר חב"ד

ואלו הספורים שהספקתי לספר להם:

חופש אינו מלימוד תורה

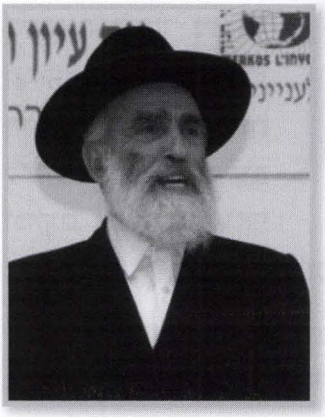

כולל 'תפארת זקנים' בכפר חב"ד

בשנת תשי"א, עם קבלת הנשיאות, החל הרבי את עבודת הקודש להשפיע ממש על כל בני הדור, מקטנם ועד גדולם.. כבר בקיץ הראשון, חודשים ספורים אחרי קבלת הנשיאות, שלח מכתב אל כל התלמידים המסיימים את שנת הלימודים ויוצאים לחופשה. כתב להם הרבי, שהחופש הוא לא מלימוד התורה ח"ו, אלא מלימודי חול בלבד. אבל בלימוד התורה, אדרבה, חובה ללמוד תורה תמיד, ביתר שאת. גם אני קבלתי מכתב כזה בשנת תשי"ב. היה זה כשכבר למדתי בישיבת תומכי תמימים בלוד. צעירי חב"ד שכפלו מכתב זה ושלחוהו למוסדות רבים. כלשונו

"אל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם" וכו', המכתב היה מופנה אל התלמידים המסיימים את שנת הלימודים.

משחק באש

הרב יוסף סגל

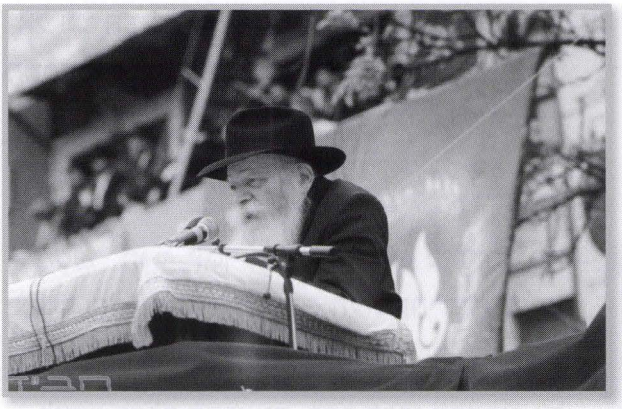
מספר הרב יוסף סגל, משפיע בית הכנסת הצמח צדק והכולל בעיר העתיקה בירושלים, ששמע בעצמו משלום פויגל:

לאחר קבלת הנשיאות, כתב הרבי מכתבים אל מספר אדמו"רים. כנראה שתוכן המכתבים היה: "מאחר שאנחנו ממשיכי דרכו של הבעש"ט, והרי ידוע שמשיח אמר לבעש"ט שהוא יבוא 'כאשר יתפרסם לימודיך בעולם ויפוצו מעינותיך חוצה', עלינו החובה להפיץ את תורת החסידות בדפוס. על ידי כך תתפשט תורתו של הבעש"ט, ויביאו כבר אלינו את משיח צדקנו ".

המכתב הזה נשלח לכל האדמו"רים, ועשה דרכו גם אל האדמו"ר מבעלז. דרכו של הרבי מבעלז, ר' אהרן רוקח זצ"ל, הייתה, שכל מכתב שהגיע אליו, היה המשב"ק שלום פויגל קוראו בפניו. וכך היה גם עם מכתב זה. כשקרא שלום פויגל את אגרתו של הרבי בפני רבו, התבטא בפליאה "כיצד רבי צעיר נותן הוראות לרביים מבוגרים ממנו?" נבהל הרבי מבעלז והגיב מידית: "שלום! אמור אחַרי שלוש פעמים, אני מתחרט, אני מתחרט, אני מתחרט. דע לך שאתה משחק באש!".

ל"ג בעומר - הרבי מלך ושלהבת אש

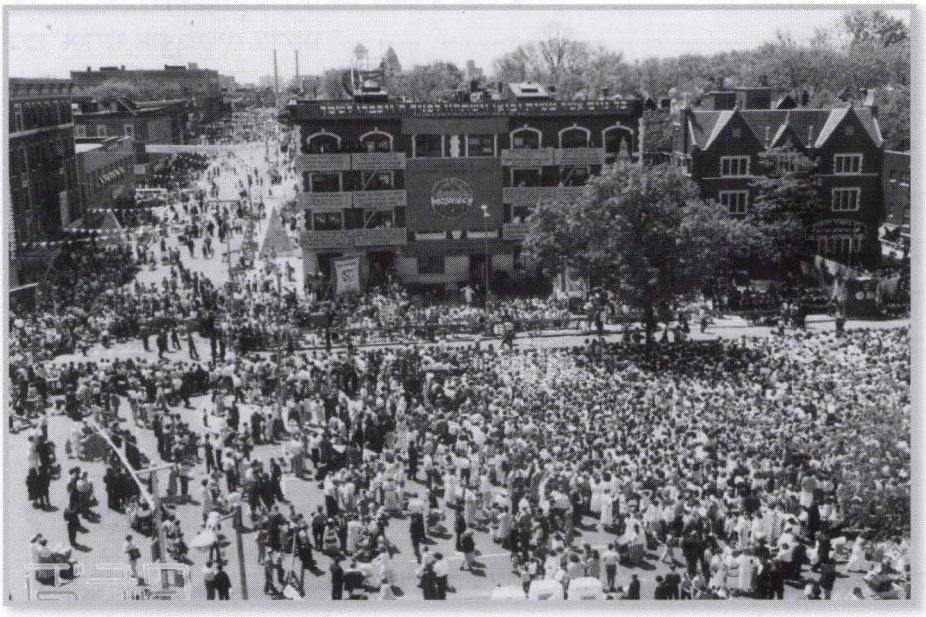
הרבי הנהיג שכאשר ל"ג בעומר חל ביום ראשון, יעשו תהלוכה גדולה, בה יצעדו ילדים עם שלטים של שנים עשר הפסוקים, ועם שלטים של עשרת מבצעי

הרבי מדבר בתהלוכת ל"ג בעומר

הקודש של הרבי. גם הרבי בעצמו היה יוצא ומדבר בפני הילדים על אודות רשב"י ול"ג בעומר. אך לא רק בשכונת המלך נערכה תהלוכה. שכן הרבי הורה לארגן תהלוכות ל"ג בעומר בכל מקום ומקום בעולם, ואף ציין, שרשב"י נמצא בתהלוכות!

קביעה זו הייתה כה עובדתית, עד אשר אדם שבקש מהרבי רשות לנסוע למירון לל"ג בעומר להיות אצל רשב"י, ענה לו הרבי: "את רשב"י תפגוש בתהלוכה כאן".

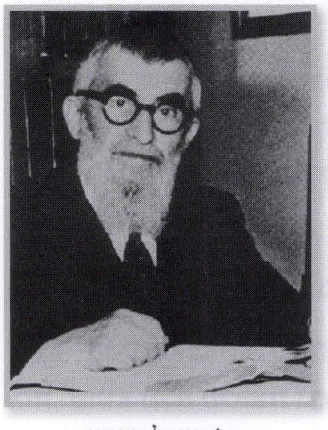

תהלוכת ל"ג בעומר ליד 770 בניו יורק

אולם לעתים עלולים לקלקל במעשים שלנו. באחת השנים הסתכסכו שני חסידים בקראון - הייטס, עד שהמשטרה הייתה צריכה להתערב. הדבר גרם לרבי עגמת נפש עמוקה. הוא הורה אז למארגני התהלוכה הגדולה, שיכינו הכל ויארגנו את כל התהלוכה כרגיל. אבל הוא אינו זוכה להיות בתהלוכה. גם נימוק תורני היה לו, על פי הכתוב "ואשׂימם בראשיכם": אַ שֵׂמם מלשון אשמה, בְּראשֶׁכם - שהראש אשם, כלומר: אני אשם במריבה, ולכן איני זוכה להיות נוכח בתהלוכה. צער רב הצטערו החסידים. בכל מאמציהם הם ביקשו להניא את הרבי מלהיעדר. אפילו ברבנית הם הפצירו שתשפיע עליו. אבל הרבנית ענתה ברורות ונחרצות: " אותו אף אחד אינו יכול להזיז, חוץ מאבא (הרבי ריי"צ)".

גם עורך 'כפר חב"ד', ר' אהרן דוב הלפרין, שהה אז אצל הרבי. והוא מספר את אשר ארע: (התוכן בלבד) "הייתי אז בחור צעיר בקבוצה, והתייעצתי עם דודי שמואל אלעזר הלפרין, מה ניתן לעשות. עלה במוחנו רעיון, לבקש את זקן חסידי חב"ד, ר' בערל רבקין, שהוא יפציר ברבי להגיע לתהלוכה. ר' בערל רבקין היה יהודי שלמד עוד בליובאויטש אצל הרבי רש"ב. הוא זה שכתב את תיאור הארועים בעת ההסתלקות של הרש"ב ברוסטוב, בספר "אשכבתא דרבי". לאחר מכן התקשר בכל לבו לרבי הריי"צ; ובאמריקא היה מגיד שעור בישיבת "תורה ודעת". משוכנעים היינו, שאם חסיד בעל ותק כה רב יבקש מהרבי להשתתף, ודאי שהרבי ייענה לו.

וממחשבה למעשה: ניגשנו במהירות אל ר' בערל רבקין והבענו את בקשתנו. אך הלה הביט בנו במבט תמה, והפתיע אותנו במענה בלתי צפוי לחלוטין: "אצל הרבי הרש"ב הייתי מדבר, ואצל בנו הריי"צ הייתי גם איזה "מאן דאמר", (לשון התלמוד - "מי שאומר"). אבל אצל הרבי העכשווי - איך אוכל לעמוד לפניו ולהציע לו מה לעשות? הרי הוא 'מלך' ו'שלהבת אש'"!

ר' בערל רבקין

הרב חיים גוטניק אצל הרבי

תמיהה שענתה על תמיהה

חוויה מלאת משמעות הייתה לו, לר' חיים גוטניק מאוסטרליה. הוא למד בישיבה ליטאית לפני שהתקרב לחב"ד. אזי, כעבור שנים רבות הוזמן על ידי ראש הישיבה לכנס בוגרים. שאל ר' חיים את הרבי: 'האסע לשם'? ענה לו הרבי, שייסע, אבל אחרי הכֶּנֶס, יְכָנס וידווח לרבי מה היה שם. ואכן, כאשר חזר ר' חיים מהכנס, סיפר לרבי שראש הישיבה אמר לו שיש לו שתי תמיהות על הרבי:

תמיהה ראשונה: בכל הדורות, כאשר מנהיגי הדור רצו לתקן תקנות או לגזור גזרות לחיזוק היהדות, היו מתאספים גדולי הדור, דנים ומחליטים לפעול פעולות שונות לפי רוב הדעות. כך אכן היה הסדר גם בכל תקופות התנאים והאמוראים בתלמוד. הדבר אף מעוגן בתורה במילים: "אחרי רבים להטות", או: "יחיד ורבים הלכה כרבים". ואילו הרבי, כך רטן ראש הישיבה, הוא פועל לבד! פתאום הוא מכריז מעצמו על מבצעים שונים וחדשים להפצת יהדות, תורה ומצוותיה! אין הוא מתייעץ עם אף אחד משאר הרבנים! מדוע אינו משתף אותנו? מדוע אינו מתייעץ עמנו?

תמיהה שניה: הרבי מצטט פעמים רבות בשיחותיו את המדרש "נתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". למה דווקא את המדרש הזה הוא מביא כל הזמן? הרי ישנם אלפי מדרשים אחרים שאינו מצטט!

ענה לו הרבי: "התמיהה השנייה עונה על התמיהה הראשונה. כי אם אינם מבינים מהי דירה בתחתונים, אז אין עם מי לדבר ולהתייעץ"!

הרי הסיבה לבריאת כל העולמות היא כדי שיהודי יעשה דירה לה' כאן בעולם הזה, שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא. וזאת, על ידי לימוד תורה וקיום מצוות.

לכן שלח הרבי שלוחים לכל קצוי תבל, ושליח עושה שליח. שכן השלוחים מחפשים ומוצאים יהודים שהיו נדחים מתורה ויהדות, ועתה הם מקרבים אותם. כך הם הופכים את כל העולם מטומאה לקדושה ומנקים אותו, כדי שיהיה מוכן לקבל את "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

במצב של 'אין איש' מסייע - חובה עלינו להציל

ר' גרשון בער ג'קובסון, עורך "אלגעמיינער ז'ורנאל" יושב

גם ר' גרשון בער ג'קובסון, עורך "אלגעמיינער ז'ורנאל", התנסה בתשובה מפתיעה ביותר על שאלה דומה. היה זה כאשר שהה במזכירות ב- 770. לפתע הגיע הרבי למשרד ושאל את ג'קובסון: "מה חדש? מדוע אתה מראיין את כולם, ואותי אינך מראיין?" נבוך העורך וענה: " לא נאה לאדם לראיין את רבו ולברר אצלו עניינים אישיים!" אך הרבי לא ויתר, אלא הורה לו: "נו, ראיין עכשיו".

הבין ג'קובסון, שהרבי חפץ להסביר לעולם עניין עקרוני מהנהגתו. לכן בחר לשאול על דבר המתמיה את הציבור: "הרי כל נשיאי חב"ד היו משתפים את גדולי ישראל, גם את הליטאים. לדוגמה, הצמח צדק שיתף את ר' חיים מוולוז'ין; הרבי רש"ב - את ר' חיים בריסקר ואת החפץ חיים. מדוע אפוא הרבי אינו משתף אף אחד? מדוע הרבי פועל הכל בעצמו ולבדו? הרי הוא שולח שליחים בכל העולם ומכריז על מבצעים שונים - והכל ללא התייעצות עם אף אחד! מדוע?"

ענה לו הרבי: "התשובה לכך מצויה במעשיו של משה רבינו: כאשר גדל ויצא לפגוש את אחיו המשועבדים בעבודות פרך, כתוב: "ויגדל משה ויצא אל אחיו לראות בסבלותם, וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. ויפן כה וכה וירא כי אין איש, ויך את המצרי ויטמנהו בחול (שמות ב' י"ב)." אכן, לפי פשוטו של מקרא, ראה שאף אחד אינו רואה אותו, ואז הכה את המצרי. אך לאמתו של דבר,

היו אנשים שכן ראוהו במעשהו זה. שהרי דתן ואבירם הלשינו עליו, עד שנאלץ לברוח. כך שחייב להיות פירוש שונה למילים 'וירא כי אין איש'. הפירוש למילים אלה הוא כפשוטו ממש: לא היה שם שום איש שרץ לעזור ליהודי הסובל. משה פנה כה וכה וראה יהודים רבים העובדים שם. אבל אין איש מישראל נחלץ להגן על אחיו המוכה! לכן לא הייתה לו ברירה, והוא בעצמו יצא לחסל את המצרי.

כך הוא, אומר הרבי גם בנושא שלנו: בעבר היו רבנים וראשי ישיבות, אשר גם דאגו לכלל ישראל. אבל היום כל אחד מתבצר בישיבה שלו, ביישוב שלו, בתלמידיו ובחסידיו. כך, שבפועל, הם מפקירים את רוב עם ישראל, חס ושלום, עד כדי התבוללות. לכן אין ברירה, אלא להיחלץ בעצמנו למשימת ההצלה. אני ואתם השלוחים, נצא להצלת העם, להשיבו למוטב".

הפרכת תחזית ההתבוללות בזכות מפעל השליחות

ואכן, הרבי מחולל נפלאות באמצעות שלוחיו. שכן הללו מקרבים יהודים לה' בכל פינה בעולם. כך הם מחזקים את זיקתם ליהדות ועוצרים את אחוזי ההתבוללות. תופעה זו מומחשת נוכח 'תחזיתה' של גולדה מאיר: לפני שמינו את גב' גולדה מאיר ל"ראש ממשלה", נסעה לביקור בעיר הולדתה מילווקי בארצות הברית. בשובה משם, סיפרה, שיש שם התבוללות איומה. לדבריה, לפי המצב הנוכחי, הרי בעוד שלושים שנה יישארו בארצות הברית רק מיליון אחד של יהודים. שכן השאר יתבוללו ר"ל. אבל, ב"ה, תחזיתה לא התקיימה. גם כיום יש בארצות הברית כחמשה - ששה מיליון יהודים.

כיצד ארע פלא זה? זהו אך ורק בזכות מפעל השליחות האדיר שהקים הרבי. הוא הלא שלח שלוחים לכל קצוי אמריקה והעולם כולו. והם, במסירות עצומה, מוותרים על נוחיותם האישית, ובמסירות נפש מעכבים את נגע ההתבוללות. גם באוניברסיטאות ישנם בתי חב"ד, שכן ברוב המקרים מתחילה ההתבוללות משם. הלא שם לומדים ביחד יהודים וגויים ולאומים שונים, והקירוב הזה פורץ פירצה

בחומה בין ישראל לעמים, ומשם מתחילה ההתבוללות. או אז מגיעים מלאכי ההצלה, שליחי הרבי. והללו מושים את הטובעים, טרם יאבדו במצולות.

שליח הרבי מול שוחט

לא קל לשלוחים להיחלץ חושים. הרי מקומות טומאה שכאלה עלולים לדרדר אף את החזקים ביותר. אולם כוחו של הרבי פועם בהם, ומסייע להם לא רק להישמר בעצמם, אלא גם להושיע את האחרים. על העוצמה הפלאית הזו עמד אחד מאדמו"רי פולין. כמדומני היה זה האדמו"ר מסאטמער. הוא הבהיר את ההבדל בין פעולותיו שלו, לבין פעולותיו של הרבי מליובאוויטש. וכך התבטא:

"אנחנו שולחים אברכים שוחטים לתקופה מסוימת, ואז אנו זקוקים להתפלל ולומר תהילים, שהשוחטים לא יתקלקלו. ואילו שלוחי חב"ד, אברכים צעירים מיד לאחר חתונתם, יוצאים לקצווי תבל עם תינוקות. אך הם, לא רק שאינם מתקלקלים ח"ו, אלא אף משפיעים ומקרבים אחרים ליהדות. כל זאת - בכוחו של המשלח - הרבי, שלקח על כתפיו את השלוחים, שלא יושפעו מן הסביבה ,אלא ישפיעו עליה".

אך מדוע, בדרך הטבע, אותם שוחטים מצויים בסיכון רוחני, והשלוחים לא? מהי הסיבה ההגיונית לכך, שדווקא השלוחים מצליחים לעמוד כצוק איתן ביראתם ובחסידותם, ורק להעלות את סביבתם? סיבת ההבדל נעוצה במגמה של היוצאים לחזית: כאשר שוחט יוצא לשחוט במקום אחר, הוא עוזב את מקומו לתקופה מסוימת בלבד. כל מטרתו היא לדאוג לרווחתו האישית: פשוט להרוויח כסף, וכעבור שנה שנתיים לשוב הביתה. אבל שליח הרבי יודע, שכאשר הוא יוצא לשליחות, אין זה לנוחיותו הפרטית, אלא כדי להשפיע ולקרב יהודים אחרים.

הטרוד לבלוע - אינו פולט

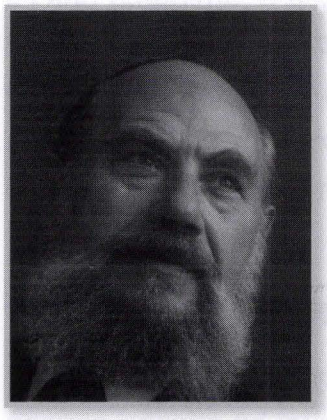
בנידון זה מתאימה ההלכה מהלכות מליחה שבשולחן ערוך יורה דעה: ההכשרה מתבצעת על ידי שמולחים את הבשר, כדי שהדם יֵצא מתוכו אל תוך

המלח. אך לכאורה קיימת אז סכנה, שהמלח גם יפלוט בחזרה את הדם לתוך הבשר!? אולם למעשה, אין כאן כל סיכון כזה. שכן כאן מתקיים הכלל: "איידי דטריד (בגלל שמוטרד) למבלע, לא פליט". מי שטרוד לבלוע, אינו פולט. עתה המלח טרוד לבלוע ולהוציא את הדם מהבשר אליו. לכן לא ייתכן שבו בזמן הוא גם יפלוט חזרה את הדם אל הבשר. לא ייתכנו שני כיוונים מנוגדים בו בזמן. או שהוא מוציא החוצה - או שהוא מכניס פנימה.

כמו כן בעניינו: כאשר אדם יוצא מביתו כדי להשפיע על אחרים, וזאת כל מהותו - הוא יודע שהנו שליח הרבי. כל מגמתו להשפיע אור תורה ויהדות, "והשיב לב אבות על בנים". אין לו כל מטרה רווחית אישית - לא לקבל תענוגים, לא כסף ולא הנאות ונוחיות. שאיפתו היחידה הינה להשפיע את קדושת הקב"ה מתוכו אל כולם. והיות שאצלו הכיוון הוא ממנו החוצה, לכן לא יתכן הכיוון הנגדי. הוא במגמה להשפיע, להפיץ. לכן הוא לא יבלע את המנהגים של עולם השקר, והבלי העולם לא יעניינוהו. זוהי משמעות הכלל: מי שטרוד לפלוט - להשפיע - לא יבלע- הוא לא יושפע ולא יבלע את ההבלים של העולם.

הציות לרבי בגלל כוחותיו העל טבעיים: ר' ניסן מינדל

כידוע, הרבי הריי"ץ הגדיר את הרבי בתור 'פנימי באמת'. כי אכן, באופן שיטתי לא סיפר הרבי על ההתגלויות האלוקיות להן זכה או על כוחותיו העל טבעיים. שלא כאדמו"רים שלפניו, שהיו מספרים מדי פעם על אבותיהם שהגיעו אליהם או שהורו להם הוראות וכד'. לדוגמה, הרבי הריי"צ סיפר פעמים רבות "אבא (=הרש"ב) היה אצלי", "אבא אמר לי.." ואילו הרבי כמעט ולא חשף דבר. רק לעתים רחוקות מאד גילה

ר' ניסן מינדל

הרבי מעט מן המעט מקשריו בעולם האלוקי העליון. על אחת הפעמים הללו סיפר מזכירו, הרב ניסן מינדל:

פעם אחת, ביושבי במזכירות נכנס הרבי לחדר. בדיוק באותו רגע צלצל הטלפון. על הקו הייתה אישה. היא אמרה למזכיר, שאביה חולה מאוד; שהיא כבר סיפרה על כך לרבי, וכי הרבי ענה לה להתחיל להדליק נרות שבת. אולם אין היא מבינה מה הקשר בין מחלת אביה לבין הדלקת הנרות. לכן עוד לא הדליקה נרות, ועתה מצבו של אביה החמיר. הורה הרבי למזכיר: "השב לה, שכאשר התקשרה אלינו לבקש עצה לרפואת אביה, ידוע ידעה שאני אינני רופא וגם לא עשיתי את הדיאגנוזה שלו. ובכל זאת, ביקשה עצה, כי האמינה שיש כאן כוחות על טבעיים; אם כן, העצה היא שתדליק נרות שבת, ואז יתרפא אביה".

בו ברגע קלטה האישה את הסתירה בתגובתה. הן היא סומכת על כוחותיו האלוקיים של הרבי, שהינם מעל גדרי הטבע ומעל גדרי השכל. מדוע אפוא מצפה היא להבין את הוראותיו? עליה למלא אותן בשלימות ללא עוררין! באותו שבוע החלה האישה להדליק נרות שבת כהלכה, ואביה הבריא לחלוטין.

הסכמה לשידוך עקב הבטה בספרי הזיווגים שבשמיים: ר' לייבל גרונר

על אירוע דומה מספר המזכיר הרב לייבל גרונר. אחד מתלמידי הישיבה בבית חיינו הגיע ממשפחה לא מאנ"ש. הוריו הבינו, שבישיבה זו יש לא רק תורה, אלא גם יראת שמים, ולכן שלחוהו ללמוד ב-770. כשהגיע פרקו להינשא, נפגש עם מועמדת. אך הוריו התנגדו נחרצות לשידוך. ואילו הבחור - הוא כבר היה דבוק ברבי בכל לבו. לכן שאל את הרבי על כך, והרבי העניק לו הסכמה וברכה. עתה כבר לא הייתה לו שום התלבטות. בשמחה סיפר להוריו על הסכמת הרבי, וציין בלהט של אמונה: הרי הרבי מסכים לשידוך, זו ההוכחה שהנערה מיועדת לי.

כעסו ההורים מאד. הם החליטו לבטל את השידוך ויהי מה. מה עשו? קמו ונסעו לישיבה. באותה עת ישב הבן בין חבריו ולמד בנחת. לפתע פרצה האם

לזאל. היא ניגשה היישר לבנה. ואז, בנוכחות כל חבריו, סטרה על לחיו בחמת זעם, ופנתה לצאת. לחיו של הבן האדימה כאש. אך חבריו לא עמדו מנגד. הם מיהרו אחר האם ואמרו לה: מדוע את כה כועסת על בנך? הן הוא בסך הכל מבצע את דברי הרבי. היכנסי אפוא את ליחידות לרבי, ושכנעי אותו שהשידוך הזה אינו מתאים עבורו.

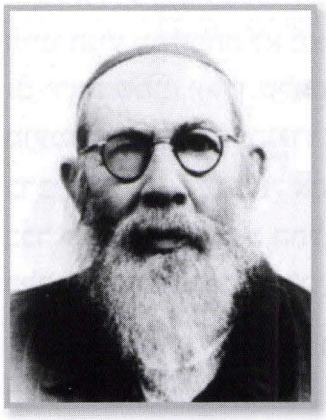
ותשמע האישה לעצתם ותכנס עם בעלה לקדש פנימה. לא חלפו דקות אחדות, וכבר נפתחה הדלת בשנית, והורי הבחור יצאו מהחדר מחוייכים, רגועים ומסכימים לשידוך. מה ארע? הרבי פשוט גילה להם על קשריו עם העולמות העליונים. וכך סיפר להם: לפני שאני מעניק הסכמה לשידוך, אני מעיין בספרי הזיווגים למעלה, אצל ה'. ורק לאחר שאני רואה שם, שאותו שידוך הוא השידוך הנכון, אני סומך את ידי עליו. היום בדקתי שוב בספרים שלמעלה, ומצאתי שהשידוך הזה מתאים וטוב גם עבור בנכם".

הבינו ההורים כי מה' יצא הדבר, והתרצו. הנה כי כן הרבי יצא מגדרו הנסתר, הרבי חשף סודות - ובלבד להציל את בריאותו של יהודי, להשכין שלום בין בן להוריו ולהציל שידוך לבנין עדי עד.

השקריות בתיאוריית ההתפתחות

להתפאר בקוף כייחוס...

מלמדו של הרבי בקטנותו היה ר' שניאור זלמן וילנקין ז"ל. מלמד זה היה יושב עם התלמידים גם בתשעה באב. אך הלא אסור ללמוד תורה בט' באב. לכן היה מספר לילדים מַהם הדברים החדשים שקרו בעולם. כך סיפר להם על התאוריה המגוחכת והשקרית של דרווין, "תורת ההתפתחות", שכביכול, תחילת הכל הייתה נקודה אחת; ונקודה זו הסתובבה שנים רבות

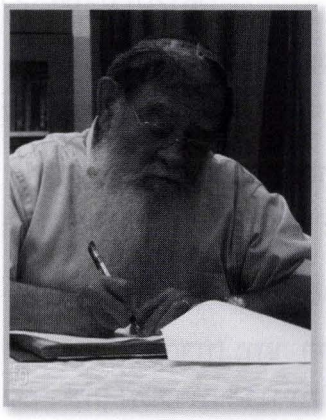
ר' שניאור זלמן וילנקין

מאוד, עד אשר בצרוף אלקטרונים ופרוטונים, שגם הם הסתובבו שנים רבות, נוצר קוף. ומהקוף הזה ... נוצר האדם.

הרבי בקטנותו קלט מיד את הפנטזיה המטורפת ואמר למורו בתוקף: זה לא נכון כלל! הרבי רצה להסביר מדוע זו שטות. אבל המלמד לא הניח לו לדבר, אלא אמר לו: "מענדל, מה אכפת לך! אם הוא חושב שהוא יצא מן הקוף, זאלער זיך האלטן מיט דעם יחוס!" - שיתפאר בייחוס זה!

העדר קופים כצאצאי אנוש

את התשובה האמתית שהרבי רצה לומר למלמדו בקטנותו, כתב כעבור שנים רבות לפרופסור וולוול גרין. וכך כותב לו הרבי: "גם את הרבי הריי"צ שאל מישהו על הפנטזיה של דרווין, והרבי הריי"ץ ענה תשובה מעניינת: לפי החוק הזואולוגי (תורת חקר בעלי חיים), כאשר נולד בעל חיים משני סוגי בעלי חיים, כגון מכלב ומזאבה, אפילו שכעת נולד כלב, במשך השנים צריך להיוולד גם זאב, או להיפך.

פרופ' וולוול גרין

כן הדבר גם אצל בני האדם: אילו האדם היה נוצר מקוף, היו אי פעם צריכים להיוולד גם קופים. אך תופעה זו לא קרתה במשפחתנו מעולם. אולי במשפחתו של דרווין כן קרה...".

ר' אייזיק קרסיק

הנקודה הראשונה כמחייבת את מציאות הבורא

את הגיחוך בתיאוריית דרווין גילה אפילו טרוצקי, היהודי הקומוניסט המהפכן שהיה חברו של לנין. על כך סיפר ר' אייזיק קרסיק. ר' אייזיק היה המייסד והמתכנן של בית הכנסת המרכזי

בכפר חב"ד. הוא שימש בו בתור הגבאי הראשי במשך עשרות שנים. יום אחד סיפר לנו את אשר ארע לאותו מהפכן קומוניסטי:

טרוצקי נאסר ע"י שלטונות הצאר הרוסי, משום היותו קומוניסט חזק. אזי ישב בכלא וקרא את ספרו של דרווין, "ההתפתחות". בסוף הספר כותב דרווין:

"רעיון זה הוא טוב ויפה אבל דבר אחד לא ברור לי. **כיצד נוצרה הנקודה הראשונה?**

מוכרחים לומר שיש **בורא** שברא את הנקודה הראשונה! אם כך, למה לנו כל התאוריה הארוכה הנ"ל? הרי מי שברא את הנקודה הראשונה, הוא זה שברא את כל העולם ומלואו!".

כאשר קרא טרוצקי את המילים הללו, לקח בכעס את הספר, השליכו בחמת זעם על הרצפה וצעק בקצף רב: "פחדן שכמוך!".

זאת הייתה התשובה שענה הרבי לפרופסור וולול גרין בנושא האוולוציה. היה זה במכתבו הראשון אליו.

השערות באוויר על סמך עובדות אחרונות בלבד

בשנים מאוחרות יותר הוכיח הרבי את אי האמינות של מסקנות המדענים, בכך, שהן השערות הבנויות על האוויר בלבד.

חוסר אמינות בשיטת האקסטרפולציה: הרבי התייחס לשתי שיטות מדעיות של חקירת מצבים מהעבר. השיטות הן שיטת **האקסט**רפולציה ושיטת **האינט**רפולציה. בשיטת האִינטרפולציה in (=בפנים), יש לשער רק את מה שבפנים: ידוע היטב המצב והזמן של הנקודה הראשונה, וגם המצב והזמן של הנקודה האחרונה. כך שעלינו לשער אך ורק את הזמן שבין שתי הנקודות, שאז ההשערות יותר קרובות למציאות. אך ההשערות בנוגע לגיל העולם הן בשיטת **האקסט**רפולציה (EXIT =חוץ). יש לשער את מה שבחוץ: בשיטה זו ידוע רק המצב של הזמן האחרון. אך כלל לא ידוע המצב והזמן של הנקודה הראשונה. כל מה שעלינו לשער הוא **מחוץ** למצב שאנו יודעים עליו. כך שעלינו לשער את גיל העולם אך ורק על סמך מצב העולם בנקודה הקטנטנה האחרונה - במעט השנים האחרונות.

לדוגמה, אחד המחקרים בנידון הוא, שאם מצטבר חול בגובה ס"מ אחד במשך עשר שנים, הרי בהתייחס להשערה, שכביכול, העולם התחיל מנקודה אחת..., נעשה חישוב כמה שנים ייקח כדי לצבור חול בנפח של כל כדור הארץ... וכך מגיעים למיליוני שנים.... ההשערה הזו, וכך השערות דומות מתחומי מדע אחרונים, בנויות על פי הקצה האחרון בלבד, והן רחוקות עד מאד מהמציאות. ומדוע?

כל ההשערות המדעיות מתבססות על הנתונים הפיסיים הנוכחיים - לחץ האוויר, גודל החום, כמות הרדיום ועוד מאות דברים אחרים. וזאת, מתוך הנחה, שאותם תנאים לא השתנו כל השנים. אך הלא בפועל היו בהם שינויים קוטביים ודרסטיים -בעקבות זרמי אויר, הרי געש, רעידות האדמה, המבול וכו'. והללו גרמו לעולם להיראות הרבה הרבה יותר ישן מהמציאות, לאין ערוך. כך שממילא לא יתכן כלל לדעת באופן ברור, על סמך חקירה מדעית, כמה שנים קיים העולם.

דעות סותרות: סתירות קוטביות בין מסקנות המדעים השונים

כן עמד הרבי על הסתירות בנוגע לגיל העולם בין תחומי המדע השונים, כגון גיאולוגיה- חקר כדור הארץ, אסטרונומיה-חקר מערכת השמים, חקר פעולות רדיו. יש כל כך הרבה דעות הפוכות זו מזו כרחוק מזרח ממערב, כך שאין אמינות לשום דעה: לפי תחום מדעי אחד, העולם אינו יכול להיות קיים פחות משני מיליון שנים. ואילו מסקנת מדע שני היא, שהעולם אינו יכול להיות קיים יותר מחצי מיליון שנים... מהי אפוא הדעה הנכונה? ניתן כאן להבין, עד כמה אין לסמוך על אף דעה...

ההכרח במציאות הבורא

זאת, בפרט שקיים עיקרון בסיסי, שאין דבר עושה את עצמו, וכי לכל פרט בעולם, במיוחד כשהוא עשוי בחכמה, חייב להיות מישהו נעלה ממנו, שעשה אותו. - כמו ציור מדויק, שיר נפלא, בית חרושת אוטומטי וכו'. - חייב להיות מישהו שצייר, שכתב, שתכנן ובנה ולוחץ על הכפתורים... קל וחומר העולם כולו, שכל חלק זעיר ממנו בנוי בחכמה כה מופלאה. חייב להיות מישהו מעליו, שבורא ומנהל את הכל. והיות שהבורא הנו מעל המגבלות של העולם, ומגבלות

העולם הינן זמן ומקום, חייב להיות שהבורא הנו מעבר לזמן ומעבר למקום. כלומר, ה' נמצא בכל מקום, הכל הוא אלוקות; וכן, שה' תמיד היה, כך שאין מקום לשאלה מי ברא אותו.

ברור מכאן, שיש בורא לעולם, וכי כל תיאוריית ההתפתחות הינה פשוט שקר אחד גדול. כי רק בורא עולם אחד יכול ליצור את כל הבריאה הנפלאה הזאת.

אי מוחלטות המדע

מה גם שהמדע במהותו הנו דבר הנתון בספק, ונתון לערעור והפרכה. זאת, עד כדי כך, שכל חוקר, בסוף כל תיאוריה שהוא גילה, חייב לכתוב: "יוצא מזה..... עד שיוכח אחרת". המדע לכתחילה אינו מוחלט. האמת המוחלטת אינה במדע, כי אם בתורה. גם את העובדה, שהתורה היא אמת מוחלטת, הוכיח הרבי באופן ברור. כדלהלן:

העדות כהוכחה לאמיתות התורה

את אמיתות התורה ניתן להבין על סמך העובדה, שעל מעמד הר סיני העידו כמה מיליוני בני אדם - כל עם ישראל כולו. הם ראו את הבורא במו עיניהם ושמעוהו במו אזניהם. הם סיפרו על כך לבניהם, והללו העבירו עדות זו לנכדים; וכך הלאה עד היום. והרי נכונות של עובדה מסוימת נקבעת על ידי ראיה, על ידי עדות. כך שעדותם של מיליוני אנשים מוכיחה את אמיתות מתן תורה באופן מוחלט.

העולם נברא ישן

אך מעבר לכל ההסברים הללו, ניתן באופן ברור מאד להבין, שכל מסקנות המדענים על מליוני שנה אינן סותרות כהוא זה את העובדה, שה' ברא את העולם לפני חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע שנים בלבד. ומדוע? שכן בתורת האמת האלוקית שקיבלנו, מסופר שה' ברא את העולם בששה ימים. את אדם הראשון ה' ברא באופן שהוא נראה מבוגר, כאדם בן עשרים, למרות שבפועל הוא נברא בו ביום. בדיוק כך ה' ברא את כל העולם באופן שהוא נראה הרבה יותר ישן מכפי שהוא. לכתחילה הוא ברא אותו כאילו הוא קיים כבר מליוני שנה! זאת,

למרות שבפועל העולם קיים כיום ה'תשע"ט שנים, כלומר חמשת אלפים שבע מאות שבעים ותשע שנים.[30]

מסקנת המדע העדכנית: יש כוח אלוקי בכל פרט

אגב, כיום התקרב המדע באופן כה מדהים לאמתות של התורה ושל החסידות, עד שאחד המדענים קיבל פרס נובל על תגליתו, ש"בכל דבר ודבר בעולם קיים כוח **אלוקי**". הוא לא אמר "כוח רוחני" אלא 'כוח אלוקי'. הוא הוכיח זאת על סמך העובדה, שבכל אטום יש אלקטרונים המסתובבים סביב הגרעין, הפרוטון. ובכל יסוד בטבע כמות האלקטרונים שונה. גם אם נמצאים היסודות זה ליד זה, ממשיכים האלקטרונים שבכל יסוד להסתובב סביב הגרעין שלהם בלבד. אך מה מכריח את אותם האלקטרונים מיסוד מסוים להמשיך להסתובב כך? מדוע אף אלקטרון אינו עובר פתאום להסתובב סביב גרעין של יסוד אחר?

מכאן הסיק המדען, שחייב להיות בתוך האטום עצמו כוח אלוקי. ואותו כוח אלוקי שומר על כל אלקטרון להמשיך במסלולו הרגיל. הכוח האלוקי הזה מונע אותו מלסטות לכיוונים אחרים!

מסקנתו זו ממחישה את ההוראה של הרבי משנת תשט"ו לאיחוד הרופאים הדתיים. הרבי הורה להם "להצהיר, אשר המדע האמתי, שמטרתו אך ורק **האמת**, המסקנות שלו אינן יכולות להיות בסתירה לתורתנו תורת אמת, אלא להיפך - ככל אשר יעמיקו חקור - כן תגדל ההכרה באמתיות העיקרים וגם הפרטים של דתנו דת ישראל".[31] (אגרות קודש יא, עמ' רב). כלומר, מדע שחוקר מתוך מטרה לדעת את האמת בלבד - יגיע למסקנות הזהות לעקרונות ולפרטים שבתורה! ולכך בדיוק הגיע אותו מדען: הוא הסיק שהכול הוא אלוקות!

הנה כי כן, אנו קרובים עד מאד לתקופת הגאולה, בה "עין בעין יראו", "ונגלה כבוד ה'"! שהרי אפילו המדע, הכל כך לא מוחלט, מתקרב ומגיע לתובנות

---

30. את כל ההסברים הללו ועוד, ראה במכתביו של הרבי בספרים **אמונה ומדע**, בהוצאת מכון ליובאוויטש, כפר חב"ד תש"מ; **איש האמונה, מה רבו מעשיך ה'**. שם מבוארות כל הסתירות, והן הופכות את מסקנותיו הכפרניות של דרווין לדבר מושלל מהמציאות.

31. **אגרות קודש**, יא, מאת כ"ק אדמו"ר רבי מנחם מענדל שניאורסאהן מליובאוויטש (נשיא דורנו), עמ' רב.

הנכונות של אחדות ה', שהכל הוא אלוקות ואלוקות הוא הכל! ממש מתחיל להתקיים עתה הייעוד "ומלאה הארץ דעה את ה'"! "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"!

יש לך אמא

אחת הנערות התקרבה ליהדות. היא נכנסה ל"מכון חנה" והשקיעה את עצמה בהתלהבות בלימוד תורה, בלימוד חסידות. בד בבד היא אף קבלה על עצמה יותר ויותר מצוות, וקיימה אותן בשמחה ובחיות. אולם אימה לא הסכימה לכך בשום אופן. היא לא הייתה מוכנה כלל לשאת את העובדה, שבתה החכמה והמוכשרת תחזור בתשובה... ואז, בעל כורחה, נקלעה הנערה למאבקים קשים ביותר...

קשה היה לה, לנערה, להתמודד מול צעקות האם. היא כה חפצה לשאוב ממעיין החיים. מדוע אמה מערימה מכשולים כה רבים בדרכה? מדוע היא משפילה אותה? מדוע היא מתנגדת באופן כה נחרץ? חשה הנערה, שאין היא מסוגלת יותר לשאת את ההתקפות הללו. לכן הגתה תכנית: היא פשוט תנתק את היחסים עם אמה. נבהלו חברותיה. הן ניסו להניאה מהרעיון, אך לא עלה הדבר בידם. לבסוף הציעו לה: אל תעשי צעד כה גורלי על דעת עצמך! שאלי נא את הרבי לפני כן. והיא נענתה לעצתן.

נכנסה הנערה ליחידות, שטחה את הבעיה והעלתה את הרעיון שלה. אך אז פנה אליה הרבי בשאלה בלתי צפויה: "האם היית אתמול בהתוועדות של שבת?" "הן". ענתה, תמהה. "ומה ראית?" שאל הרבי. תיארה הנערה: "ראיתי אלפי אנשים עומדים קשובים למוצא פיך ומקשיבים לכל מה שאתה אומר". והרבי, כאילו לא שת לבו לפליאתה הגוברת והולכת, המשיך את התיאור שלה וסיכם: "זאת אומרת, הם נותנים לי כבוד גדול". "אכן", הסכימה בפליאה. פתאום הטיל הרבי את הפצצה:

"האמיני לי, הייתי עוזב ומוותר על כל הכבוד הזה, והעיקר שתהיה לי אמא. אבל לי אין אמא. ואלו אַת, לך יש אמא, ואת רוצה לנתק יחסים אתה?!".

הרבנית חנה אמו של הרבי

המומה עזבה הנערה את חדר היחידות. לפתע חשה עד לשד עצמותיה את היוקר של אמא... בלבה גמלה ההחלטה להעריך את אמא, לאהוב אותה באמת... היא זנחה לחלוטין את תכנית ההתנתקות מהאם. במקום זאת, השקיעה מאמצים עצומים להביע אליה אהבה, להתקרב אליה. ומאמציה נשאו פרי: השלום שב לשרור ביניהן, ואז אף אמה החלה להתקרב למקור החיים...

רוח הקודש גלויה מהרבי

כבר בשנת תשט"ו גרה אמנו בנס ציונה. שם התיידדה עם אישה ניצולת שואה. אותה אישה עברה את מוראותיו האכזריות של מנגלה ימ"ש וכו'. במהלך שיחותיה עם אמי, היא שפכה לפניה את ליבה על מצבם הכלכלי הדחוק: לבעלה אין פרנסה, ולכן היא, בעלה ובתם בת העשר מתגוררים בעוני מחפיר. בקשה האישה מאמי לבקש עבורם ברכה מהרבי. כתב אחי דוב מכתב לרבי ובקש ברכה עבורם. הורה הרבי במכתב, לבדוק את התפילין והמזוזות בביתם. אך האישה ענתה מיד, שהם כבר נמסרו לבדיקה ונמצאו כשרים. או אז מיהר אחי בערל לכתוב לרבי, וזכה למענה. ומה הייתה תשובתו הקדושה?

הרבי הביע פליאה על טענת האישה, שהתפילין והמזוזות נבדקו, ושהם כשרים. הוא הורה במכתבו לומר לה, "שמשהו כאן **לא** מתאים ומשהו כאן **לא** בסדר, ולכן לא מבינים את טענתה שהתפילין והמזוזות כשרים".

מיד עם הגיע המכתב, מיהרתי לבית האישה. למרות מחאותיה, שכנעתי אותה, שהרבי הנו איש אלוקים, וכי הוא רואה יותר מאדם רגיל. כך שחייבים לציית

להוראתו ולערוך בדיקה יסודית במזוזות ובתפילין. ואכן, לקחתי את המזוזות והתפילין ונסעתי עמם לכפר חב"ד, לזלמן אבלסקי. ר' זלמן למד סופרות סת"ם והיה בקי בדיני המזוזה. מול עיני פרש ר' זלמן את הקלף, וציין בהתפעלות: הבט, הכתב כבר אדום מיושן. כתב כזה פוסל את המזוזה. הבט כאן, הנה עוד כמה שיבושים שפוסלים את המזוזות! איך ראה הרבי "שמשהו כאן **לא בסדר**"?... בו במקום תיקן ר' זלמן את הדרוש תיקון. עתה היו המזוזות כשרות, והשבתי אותן לאשה. שוב ושוב נוכחנו לראות במו עינינו את ראייתו האלוקית של רבינו נשיאינו, רוח אפינו, משיח ה'.

הניגון המעורר: ר' דוד ברוומן ע"ה

חוויה רוחנית הייתה לי בליל פורים שנת תשי"ח (או תשי"ז). שהיתי אז בכפר חב"ד, ופגשתי שם את התמים העילוי זליג פלדמן ז"ל.

הציע לי זליג: "משה אהרן, הבה ניכנס לר' דוד ברוומן להתוועד קצת. הן פורים היום". מי היה ר' דוד ברוומן, עד שזליג היה כה להוט לבקרו?

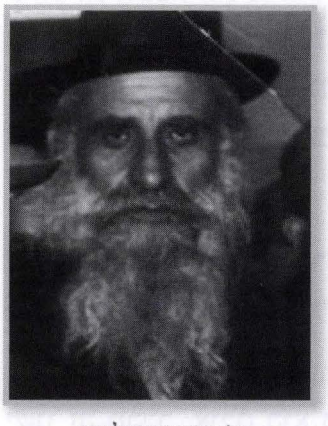
התקרבותו של הנער דוד ברוומן

נער צעיר היה ר' דוד, כשנחשף לחסידות חב"ד. הוא היה בן למשפחת ברוומן, משפחה שהתגוררה ברוסטוב. אבל כאשר הקומוניסטים השתלטו על רוסיה, נגררה גם המשפחה אחריהם. כך שהנער דוד למד בתיכון הממלכתי. לילה אחד עבר דוד ברחוב. לפתע קלטו אוזניו ניגון שובה לב. הוא החל לצעוד בכיוון המנגינה, ורגליו נשאוהו לבניין, בו התוועד הרבי ריי"צ. היה זה כנראה בשנת תרפ"א, אחרי הסתלקות הרבי הרש"ב. הגיע דוד לחדר ההתוועדות, ולא יכל להיכנס פנימה. עשרות חסידים נדחקו שם, ומקום ההתוועדות היה צר מלהכיל את כולם. הבין דוד, שעליו לעזוב, אך רגליו כמו רותקו למקומן. הניגון ששר הרבי עם החסידים היה כה עמוק, כה מושך את הלב... היה זה אחד הניגונים שחִבר ר' אשר מניקולייב. נפשו של הצעיר נמשכה כבחבלי קסם אחר המשוררים. הוא כה חפץ להתקרב למקור הניגון, להתקרב לרבי, להאזין עוד ועוד... מה עשה?

תווי הניגון לר' אשר מניקולייב [32]

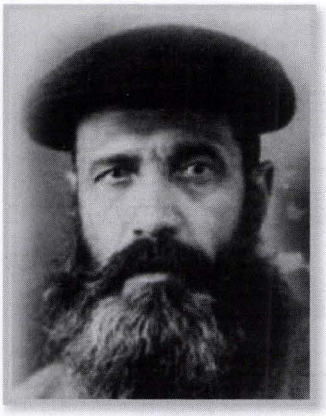
הבחין הנער, שהמקום כולו דחוס עד אימה. אך למטה, מתחת לשולחן יש מרחב פנוי. מיד התכופף לשם וזחל אט אט. אזי הצטנף למטה, תחת השולחן, כשהוא מאזין, מוקסם כולו, לצלילי הניגון ששר הרבי עם החסידים.

ר' יונה איידלקופ

כך התענג הנער מהניגון... אך לפתע הקפיצה אותו תקלה בלתי צפויה. ר' יונה איידלקופ דרך ללא כוונה על נעלו של דוד, ומפיו של הנער נפלטה זעקה רמה. התפלא ר' יונה: מנין הצעקות תחת השולחן? הוא התכופף וראה ילד מתחבא שם, ילד הלבוש במדים של התיכון הממלכתי, הנכרי. מה עושה כאן ילד זר ללא רשות? הקפיד ר' יונה על הנער הסורר. הוא תפס אותו מיד בזרועו, ועמד לגרשו החוצה. אך אז פנה אליו הרבי הריי"צ בנעימות, והורה לו בלשונו

32. את תווי הניגון ראה בספר הניגונים ניחוח - ניגוני חסידי חב"ד, חלק א, ניגון מס' נ"ט, עמ' 53.

ר' ישראל נעוולער

הקדושה: "אל תוציא אותו! יש לו פנים עדינות, אני מגדל אותו במבטי" (=איך האדעווע עם מיט מיין קוק).

ואמנם, דוד נשאר שם משך כל ההתוועדות. הוא נקשר לרבי הריי"צ בעבותות אהבה, והחליט ללמוד בישיבתו של הרבי. מיד עזב את הגימנסיה הנכרית, ונסע לנעוול, לשם עברה ישיבת תומכי תמימים. שם, בישיבה הקדושה, החל ללמוד במרץ ובחיות. גם המשפיע, ר' ישראל נעוולער, הבחין שהנער דוד מתמיד בלימודיו, שהוא הולך ומתעלה הן בנגלה והן בחסידות. והרבי המשיך 'לגדל' את דוד. גם מרחוק הוא שמר עליו כעל בבת עינו. איגרת מיוחדת שיגר הרבי הריי"צ לר' ישראל, ובה הורה לו ברורות: "עליך להשגיח על הילד, שיאכל, שישתה ושיישן כראוי"! ויהי הנער דוד ברוומן דוגמא חיובית של "תמים" לכל בחורי הישיבה.

'עובד'

גם כשהתחתן וזכה לגור בכפר חב"ד, המשיך ר' דוד בעבודת ה' הפנימית שלו. לא אשכח את מראהו באחת השבתות בהן שהיתי בכפר, בשנים תשי"ג-תשי"ד. השעה הייתה 12:30 בצהריים. רוב מתפללי בית הכנסת "הישן" היו כבר בסוף התפילה. אולם ר' דוד ברוומן עמד עם הטלית על כתפו, שקוע כל כולו בהתבוננות עמוקה בעניין בחסידות. הוא שהה אז עדיין לפני התפילה...

הניגון

זה היה החסיד ר' דוד ברוומן, שעמו זליג פלדמן ואני רצינו להתוועד באותו ליל פורים שנת תשי"ז/תשי"ח. ואכן, שמנו פעמינו אל ביתו הנעים.

נקשנו שנינו על הדלת. השעה הייתה כבר אחרי 10 בלילה. אשתו והילדות ישנו זה מכבר. אולם הוא פתח לנו מיד את הדלת בשמחה, והכניסנו פנימה. "באנו להתוועד קצת", הסברנו לו. אזי הוביל אותנו ר' דוד למרפסת הסגורה

ר' דוד ברוומן

כדי לא להפריע לבני הבית. ואז, כשהתמקמנו בנינוחות על הכיסאות הפשוטים, החל ר' דוד לשיר. הוא שר את הניגון של ר' אשר מניקולייב ז"ל. הוא ניגן אותו מתוך השתפכות הנפש, בהמיית געגועים. הניגון עצמו מעורר ביותר, ור' דוד שר אותו בדביקות, בלהט. הצטרפנו אליו מעט וליבנו ממש נמס... לאחר מכן גילה לנו ר' דוד, ששמע את אותו ניגון אצל הרבי הריי"צ בשנת תרפ"א ברוסטוב...

הוא הוא הניגון, שגרם לר' דוד להתקרב לחסידות חב"ד! אך לא ר' דוד סיפר לנו זאת. שמענו על כך מאוחר יותר, כשהדבר התפרסם.

הפתרון להתלבטות 'עד דלא ידע' בעבודת ה' - לשאול את הרבי

באותו ערב סיפר לנו ר' דוד על תוכן התוועדות של הרבי הריי"צ בפורים מסוים. הרבי הריי"צ ציטט אז את ההלכה הכתובה במסכת מגילה: "חייב אדם לבסומי בפוריא (להשתכר בפורים) עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". כיצד פירש זאת הרבי הריי"צ? הוא גילה לנו את עבודת ה' האישית הרמוזה בהלכה הזו. וכך ביאר: "חייב אדם" - כאשר אדם ימצא את עצמו "חייב". מה יעשה? "לבסומי בפוריא" - יקרא קריאת שמע שעל המיטה מתוך חשבון הנפש.

אולם מה יעשה אם "עד דלא ידע"? = אם לא יידע "בין ארור המן לברוך מרדכי"? "ארור המן" מביע "סור מרע". ואילו "ברוך מרדכי", משמעותו "עשה טוב". כך שהמילים "עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי" מביעות מצב, שבו אדם אינו יודע במה וכיצד יוכל לתקן את עצמו: האם בעבודה של "סור מרע"- להתרחק מהעבירות, או בפעילות של "עשה טוב" - להתמקד בעשיית מעשים טובים?! ענה אז הרבי: כשאדם מתלבט בשאלה זו, אזי ישאל את הרבי ויקבל תיקון".

ר' שלום בער קסלמן - רגל ישרה בתפילת העמידה

ר' שלום בער קסלמן היה בנו של משפיענו ר' שלמה חיים. הוא היה מלמד חסידות בישיבה. פעם אחת עבר באולם בזמן התפילה בלוד. ואז הסב את תשומת ליבם של הבחורים לפרט חשוב: בעת תפילת העמידה יש ליישר לא רק את הרגלים, אלא גם את כפות הרגלים. זאת, כפי הכתוב על המלאכים: "ורגליהם רגל ישרה".

רשמים מביקור אצל הרבי: הרב גורן

כידוע, בתחילת שנת תשי"ז פרצה מלחמת "סיני". היה זה לאחר שנתיים עקובות מדם, בהן סבלו אזרחי ישראל מהתנפלויות המחבלים (הפדאיון) ימ"ש. גם כפר חב"ד סבל אז מההתנפלויות של הפדאיון. הרי בשנת תשט"ו נרצח התמים ישראל דוברוסקין הי"ד, ובשנת תשט"ז נרצחו התמים שמחה זילברשטרום הי"ד עם חמשת תלמידיו הי"ד. לא הייתה ברירה, אפוא, אלא להיכנס אליהם לעזה ולסיני כדי לחסל את הרוצחים.

תקיעת שופר על הר סיני

ואכן, הצבא נכנס לסיני. בניסים מופלאים הוא כבש את חצי האי סיני, והרג את המחבלים. בעת כיבושו את סיני, הגיע הצבא גם ל'ג'בל מוסא'. זהו הכינוי הערבי להר סיני. כי אכן, משערים שזהו "הר סיני", עליו ניתנה התורה. גם הרב גורן הגיע לשם עם החיילים. הוא הלא קיבל דרגת אלוף בצבא. באותה הזדמנות לקח עמו שופר ותקע בו על "הר סיני".

נאום ההתרמה בארצות הברית

לאחר מכן שלחה המדינה את הרב גורן לארצות הברית, כדי לערוך מגבית לצרכי עם ישראל. הוא לקח עמו לארצות הברית את מדי הצבא ואת השופר שתקע בו בהר סיני. לכבוד הנאום שלו התאספו מאות רבות של יהודים. הרב

גורן הופיע בפניהם במדי צה"ל עם אותות הצטיינותו על היותו גם צנחן. הוא סיפר אז לכולם מדוע יצאנו למלחמה נגד אויבינו, כן הראה להם את השופר, וגילה להם, שבשופר זה הוא תקע בהר סיני. אז ביקש את תמיכת הקהל במאבק נגד שונאי ישראל. הרב גורן שלט בשפה האנגלית, ונאומו היה באנגלית רהוטה. ב"ה, הוא הצליח מאוד במשימה והביא ארצה דולרים רבים.

סיבות הרבי לאי עלייתו לארץ

באותו ביקור ביקר הרב גורן גם אצל הרבי ונכנס אליו ל"יחידות". הוא דיבר עם הרבי בלימוד. וכששב ארצה, סיפר בהתפעלות, שאת בקיאותו וחריפותו של הרבי בתורה הקדושה אין לשער! בסוף היחידות שאל הרב גורן את הרבי, מדוע אינו עובר לגור בארץ הקודש. הסביר לו הרבי, שרוב רובו של עם ישראל נמצא בארצות הברית, ומשם יש קשר גם עם ארצות אחרות שנבצר להגיע אליהן מהארץ. הבעיה החמורה ביותר היא רוסיה. שכן שם נשארו מיליוני יהודים, מעבר למסך הברזל, ואי אפשר להתקשר אליהם מארץ ישראל. לכן חייב הוא להישאר באמריקה, כדי שיוכל להשפיע גם באותם מקומות נידחים, לחזק את יהדותם ולהצילם מהתבוללות.

שאל הרב גורן: אבל הרבי יכול לפחות לבקר בארץ הקודש, כמו שהרבי ריי"צ חותנו ביקר! הוא אף הוסיף והביא לרבי ראיות מסוגיות הש"ס והפוסקים על קדושת הארץ. אז נתקל הרב גורן בתופעה מופלאה: בכל פעם שהזכיר שמו של ספר, בו מבואר הנושא, המשיך הרבי את הסוגיה בעל-פה!

הרבי ציטט את המקור שהרב גורן העלה, ואף ענה לו על שאלתו. וזו היתה תשובת הרבי: "את הדרך כיצד להגיע ארצה, אני יודע. אבל הדרך חזרה לארצות הברית, איני יודע. כי הרי אסור לצאת מארץ הקודש לחוץ לארץ. זאת, בפרט", כך התבטא הרבי, "שיש לי איזו הוראה או צוואה לא לזוז מניו יורק עד זמן מסוים"!

חוסר שינה של הרבי מעל שלוש יממות

יתירה מזו: הרב גורן המשיך לספר בהתפעלות, שבינתיים נודע לו דבר

שלא ידע: הרבי בהתנהגותו פשוט סותר הלכה מפורשת! הכיצד? ההלכה היא, שכשאדם נודר "לא אישן שלוש יממות רצופות" מלקין אותו וישן לאלתר, כי בלתי אפשרי לבן אנוש לקיים זאת. ואילו הרבי לא ישן שלוש יממות רצופות! והרב גורן עשה חשבון שהרבי היה עסוק ביום ובלילה עם הציבור משך שלוש יממות רצופות, כך שלא יכול היה לישון. באותה שנה בהושענא רבא היה הרבי בבית הכנסת ביום ובלילה. שהרי ערים בליל הושענא רבא. אחר כך חל שמיני עצרת, לאחריו, שמחת תורה, ואז מיד הגיעה שבת בראשית. הוא בירר וחקר אצל המזכירים, ונודע לו ללא כל ספק, שהרבי היה ער כל הזמן, פלאי פלאים!

הביקור בכפר חב"ד בשליחות הרבי

כששב הרב גורן מהמגבית בארה"ב אחרי מלחמת סיני שנת תשי"ז, התקשרו ממשרדו למזכירות כפר חב"ד. הם ציינו, שיש לרב גורן שליחות מהרבי אל אנשי הכפר. לכן ביקשו לקבוע עבורו תאריך לביקור בכפר. כל תושבי הכפר נהרו לאולם הגדול ביותר שהיה אז בכפר: היה זה חדר האוכל של בית ספר למלאכה (היום קייטרינג ריבקין). באותה שנה לא נבנה עדיין בית כנסת "בית מנחם". גם את בית הכנסת המרכזי לא סיימו עדיין לבנות. כמובן, בית כנסת "נחום יצחק" לא היה קיים עדיין, ולא אולמות לחתונות וכד'. לכן נערך האירוע בבית הספר למלאכה.

באותו ערב סיפר הרב גורן על היחידות המופלאה שלו אצל הרבי, כדלעיל. הוא הוסיף ואמר שהרבי בקשו למסור דרישת שלום ממנו לכל תושבי כפר חב"ד, וכן למסור לנו דבר-תורה. אזי חזר על דברי התורה של הרבי שאמר לו ביחידות על הפסוק בפרשת "וישלח" "**ויהי לי שור וחמור**" - זה חמורו של משיח בן דוד. איני זוכר את מה שהרב גורן חזר בפנינו על הפסוק הזה. אבל ידוע משיחותיו הקדושות של הרבי, שיעקב אבינו ע"ה היה כבר מוכן לקבל פני משיח. אולי זה בהקשר לדבר התורה שמסר לו הרבי בנוגע לביאת משיח בן יוסף (הצדיק) ומשיח בן דוד שכולם יוצאים מיעקב אבינו ע"ה.

הכתבה

אחרי ג' תמוז תשנ"ד כתב הרב גורן מאמר בעיתון "הארץ" או ב"מעריב", שכותרתו הייתה: "**שאלה אחת וארבע תשובות**". וכך כתב במאמרו:

"ארבע פעמים בקרתי בארה"ב ובכל פעם ביקרתי גם אצל הרבי מליובאוויטש. תמיד שאלתי אותה שאלה: "מדוע הרבי לא מגיע לארץ?" כל פעם קבלתי תשובה אחרת. ואלה הן ארבע התשובות:

1. את הדרך לארץ הרבי יודע, אבל אינו יודע את הדרך מהארץ חזור לאמריקה. כי אסור לצאת מהארץ הקדושה לחו"ל.

2. יש לו צוואה או בקשה, שעד זמן מסוים לא יזוז מניו יורק.

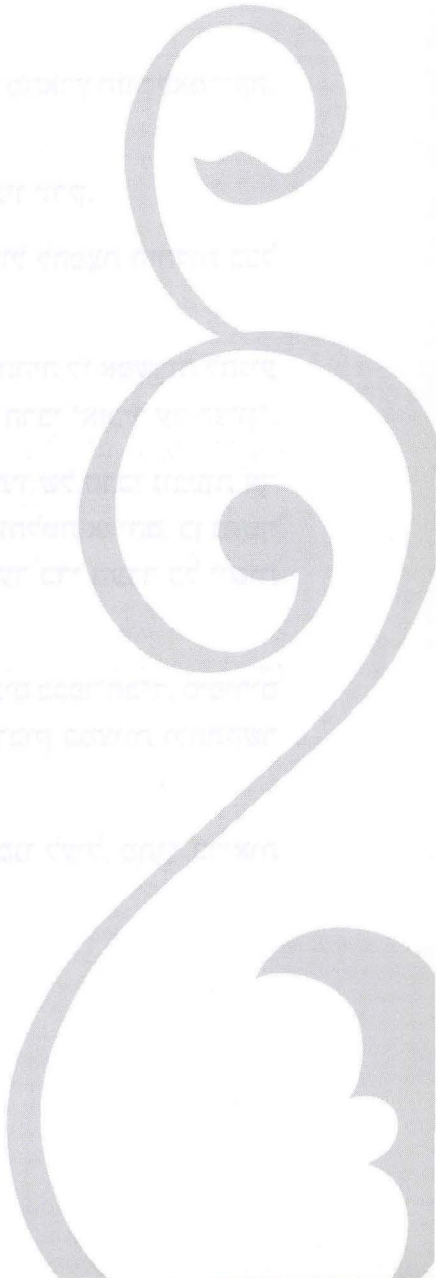
3. כדי שיוכל לעמוד בקשר עם כל עם-ישראל ולפעול להפצת היהדות בכל מקום באמצעות שלוחיו.

4. אין הוא מתרחק מאוהל הרבי הריי"צ. הוא רוצה שתהיה לו אפשרות להגיע לשם אפילו יום יום, אם יהיה צורך. וידועה התשובה של הרבי "אזכיר על הציון".

הנה כי כן, גם הרב גורן ראה שכל דרכיו וכל פעולותיו של הרבי נובעות אך ורק מתחושת אחריות לכל עם ישראל, מהתמסרותו המוחלטת אליהם. כן נחשף הרב גורן לקדושתו של הרבי ולהתבטלותו לאלוקות, עד כדי העדר כל יישות עצמית.

אלו הם הסיפורים שסיפרתי עד כה בכולל תפארת זקנים בכפר חב"ד. סיפורים אלה, כוחם יפה לכל גיל, לעורר לבבות לאהבת ה', לדבוק במצוות ולהתקשר התקשרות אמיצה לרבינו נשיאנו.

וה' יעזרני להמשיך בשליחות חיי בכל התחומים שנמנו לעיל, מתוך בריאות ושמחה. כך נחיש את ביאת גואל צדק תיכף ומיד ממש.

נספח לפרק 14

קשור לפרק 14 משגיח כשרות:

הזהירות מתולעים:

פסחים כד.

א. גמרא: "אכל פוטיתא לוקה ארבע"

אכל שרץ מים קטן (פוטיתא) לוקה ארבע פעמים (שלושים ותשע מלקות כפול ארבע). משום שיש ארבעה איסורי לאו החַלים על שרץ המים. ואלו הם:

1-2. "**אל** תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ **ולא** תִטַמְאוּ" (ויקרא י"א, מ"ג)

3. "וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת...מבשרם לא תאכלו"(ויקרא י"א, י'-י"א)

4. וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לא תאכֵלו" (דברים י"ד, י')

ב. גמרא: "נמלה לוקה חמש"

אכל נמלה - לוקה חמש פעמים:

1-2. שני הלאוין האמורים בכל שרץ.

3. "וכל השרץ השורץ על הארץ.. לא יאכל" (ויקרא י"א, מ"א)

4. "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (ויקרא י"א, מ"ב)

5. "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ על הארץ" (ויקרא י"א מ"ד)

ג. גמרא: "צירעה - לוקה שש"

אכל צירעה לוקה שש מלקויות. כי צירעה שרץ העוף, וגם שורצת על הארץ וממילא חלים עליה כל הלאוין של שרץ הארץ (חמש של נמלה) ועוד לאו נוסף "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יֵאָכֵלוּ" (דברים י"ד י"ט).

פרק עשרים ושתיים - נספחים:

עצות לפרנסה, לברכה בבית ולאריכות ימים

להלן כמה עצות שניתנו בתורת החסידות כדי לזכות לפרנסה, לברכה בבית ולאריכות ימים. העצות הן להרבות באמירת שירת האזינו - ומה טוב בעל-פה; להרבות באהבת ישראל; להחליף את כפתורי הז'קט, כך שיהיו ימין על שמאל, וכן להקפיד על כיבוד הורים. להלן נפרט את העצות הללו לפי דברי רבותינו נשיאינו:

שירת "האזינו"

בספר השיחות תש"א עמוד 56, הרבי ריי"צ נ"ע אומר:

"שמעתי מגדולים, אשר שירת "האזינו" (פרשת האזינו השמים, עד "וכפר אדמתו עמו") צריך כל יהודי לדעת אותה בעל פה. אילו בעלי עסק היו יודעים את השפע והברכה הגדולים בעסק (ביזנעס) שלהם מה ששירת האזינו בעל פה יכולה לפעול, היו זהירים בזה יותר".

כמו כן מביא הרבי הריי"צ (שם) שהמגיד ממזריטש ציוה ללמוד ולדעת בעל פה שירת האזינו.

גם המהר"ל רואה באמירת האזינו סגולה לטהרת הלב והמחשבה ולאריכות ימים. ואם לא יודעה בעל פה, שיאמר אותה מספר פעמים ביום.

אהבת ישראל

בזמן אדמו"ר הזקן קרה, שהשלטון ברוסיה אסר לייצר משקאות חריפים. הם איימו שהעובר על איסור זה, ייענש בגירוש לסיביר או ייקנס בכסף רב. במצב זה רבים מהחסידים איבדו את מקור פרנסתם, כי הם התפרנסו מייצור הוודקה. החליטו החסידים לשלוח קבוצה של ראשי החסידים ולבקש מהאדמו"ר הזקן ברכה ועצה לפרנסה טובה. נבחרו למשימה זו: האדמו"ר האמצעי, ר' אהרן סטראשעלער ור' פנחס רייזעס.

ענה להם הרבי: "מלמעלה נותנים שפע רב של פרנסה. וכדי לקלוט שפע זה, יש לעשות כלים. והכלי לפרנסה טובה הוא: אהבה ואחוה ולא קנאה ורכילות. כאשר יהיה אהבה ואחוה, ממילא תהיה פרנסה ברווח.

זה גם הטעם לכך, שהכוהנים הצטוו לברך את העם **באהבה**. כלשון ברכת כהנים: "...אשר קדשנו במצוותיו וצוונו לברך את עמו ישראל **באהבה**". כי הכלי של קבלת השפע העליון בפרנסה טובה הוא על ידי אהבת ישראל."

החלפת הכפתורים

איש אחד ביקש מהרבי בחלוקת הדולרים סגולה לפרנסה. ענה לו הרבי:

"גַּש לחייט שיחליף לך את הכפתורים של הג'קעט מימין לשמאל" (ראינו בוידאו של ג'ם).

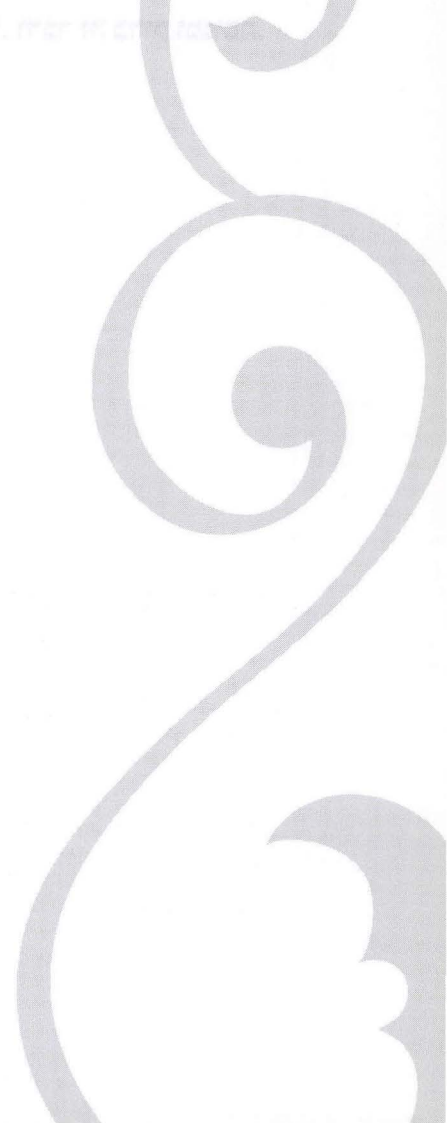
כיבוד הורים

בספר דברים פרשת "כי תבוא" פרק כ"ז פסוק ט"ו כתוב: "**ארור מקלה אביו ואמו**" ומפרש רש"י: מקלה אביו - מזלזל - לשון ונקלה אחיך (לעיל כה, ג)

כלומר: מי שרוצה שתשרה בביתו ברכה והצלחה, עליו להזהר מאוד לכבד את אביו ואמו, וחס ושלום לא לזלזל באביו ובאמו.

הרי כל בר דעת מבין ש"זלזול" יכול להיות אפילו בדיבור של חוצפה, או ברמיזה, ובוודאי לא להשתלט על הוריו ולתת פקודה מה לעשות, ח"ו.

או אז יראו את הופעת הברכה הפרנסה והשלום וכו'. **ודבר זה בדוק ומנוסה.**

פרק עשרים ושלוש

לקט מכתבים מהרבי

מכתב 1

ב"ה

ט"ו סיון ה'תיש"א

ברוקלין נ.י.

לתלמידים התמימים
והוריהם ומחנכיהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה:

לקראת סיום שנת הלימודים, הנני לברך את התלמידים המסיימים העולים לכתות ומחלקות עליונות על סולם חינוכם על טהרת הקדש.

מתחילים ימי הקיץ, ימי חופש ומנוחה וחילוף כוחות והכנה לשנת הלימודים הבאה עלינו ועליכם לטובה.

דעו נא, ילדים חביבים, זרע ברך ה', כי ימי החופש של הקיץ אין משמעם חופש והפסק ח"ו מלימוד תורה. אין ילד וילדה בישראל רשאים לחיות בלי לימוד תורה וחינוך כשר בתורה ומצות אפילו יום אחד, בין בקיץ ובין בחורף. אדרבה:

בימי הקיץ הארוכים, עת שהתלמידים חפשים מבית-הספר התלמוד תורה או הישיבה, ניתנה לכם האפשרות והזכות להקדיש שעותיכם הפנויות לתורה ביתר שאת וביתר עז, הן לעצמכם בחזרה על הלימוד מכבר ובהכנה והשתלמות לשנת הלימודים הבאה, הן לטובה זולתכם - בהשפעה טובה על אחיכם ואחיותיכם אשר לא זכו, כמותכם, לעמוד בקרן אורה, אשר באופן זה תעלו מעלה מעלה, בעילוי אחר עילוי, בדרך המובילה בית א-ל.

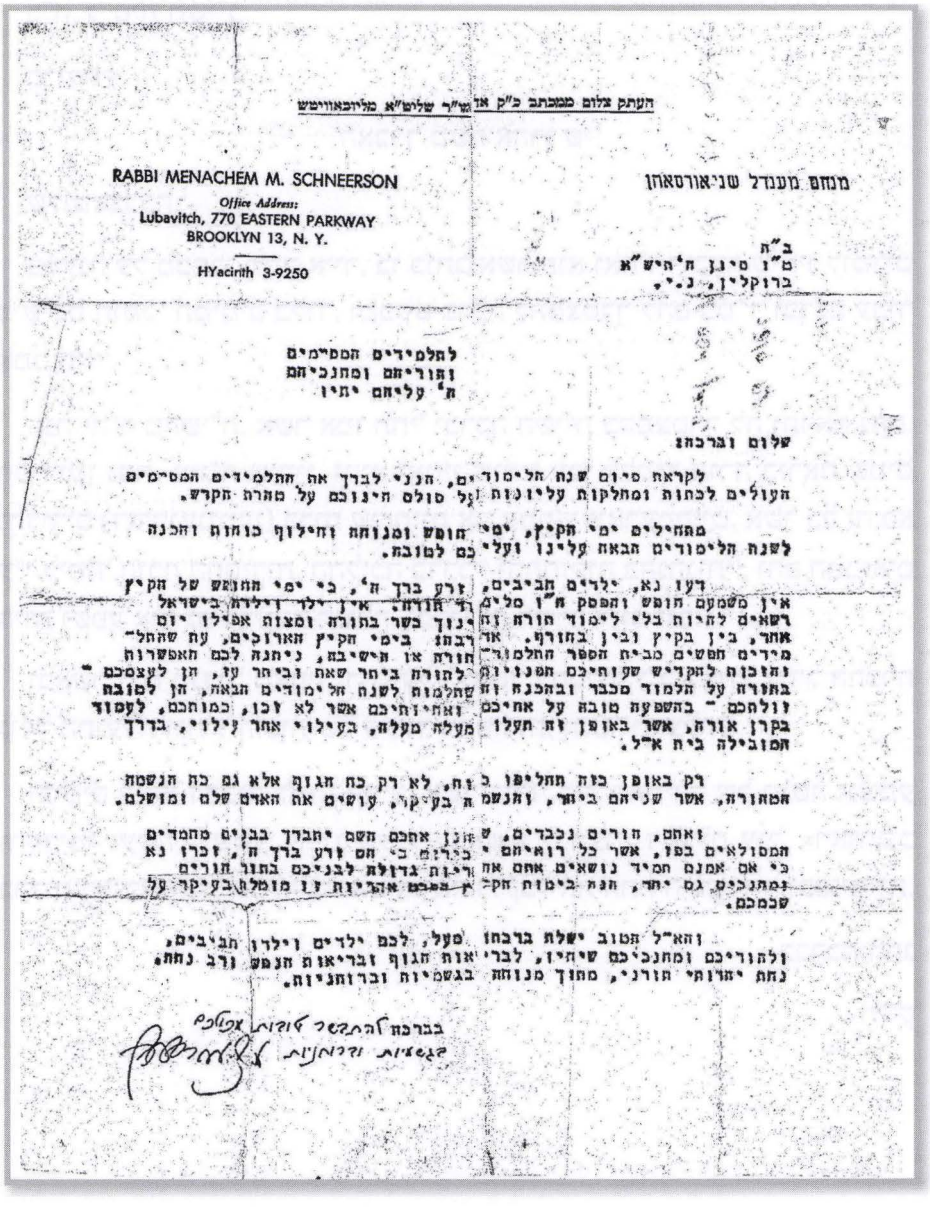
רק באופן כזה תחליפו כוח, לא רק כח הגוף אלא גם כח הנשמה הטהורה, אשר כל רואיהם יכירו כי הם זרע ברך ה', זכרו נא כי אמנם תמיד נושאים אתם אחריות גדולה לבניכם בתור הורים ומחנכים גם יחד, הנה בימות הקיץ בפרט אחריות זו מוטלת בעיקר על שכמכם.

והא-ל הטוב ישלח ברכתו מעל, לכם ילדים וילדות חביבים, ולהוריכם ומחנכיכם שיחיו, לבריאות הגוף ובריאות הנפש ורב נחת, נחת יהדותי תורני, מתוך מנוחה בגשמיות וברוחניות.

בברכה להתבשר טובות מכולכם

בגשמיות וברוחניות

חי"ק

העתק צלום ממכתב כ"ק אד"ש"ר שליט"א מליובאוויטש

מנחם מענדל שניאורסאהן

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Office Address:
Lubavitch, 770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה
ט"ו סיון ת'ה'ש"א
ברוקלין, נ.י.

לתלמידים המסיימים
והוריהם ומחנכיהם
ת' עליהם ימין

שלום וברכה:

לקראת סיום שנת הלימודים, הנני לברך את התלמידים המסיימים העולים לכתה ומחלקות עליונות על סולם חינוכם על מהרה תקדש.

מתחילים ימי תקיץ, ימי חופש ומנוחה וחילוף כוחות וחכנה לשנת הלימודים הבאה עלינו ועליכם לטובה.

דעו נא, ילדים חביבים, זרע ברך ת', כי ימי התנשם של תקיץ אין משמעם חופש והפסק מ"ן סלים ת"ן תורה. אין ילד וילדה בישראל רשאים להיות בלי ליסוד תורה זה ינוך כשר בתורה ומצות אפילו יום אחד, בין בקיץ ובין בחורף. אך רבתה בימי תקיץ הארוכים, עת שהתלמידים חפשים מביה הספר התלמוד תורה או בישיבה, ניתנה לכם האפשרות והזכות להקדיש שעותיכם תשנויות לתורה ביתר שאת וביתר עז, הן לעצמכם בתורה על תלמוד מכבר ובתכנה זה שתלמות לשנה הלימודים הבאה, הן למובה זולתכם - בהשפעה טובה על אחיכם ואחיותיכם אשר לא זכו, כמותכם, לעסוד בקרן אורה, אשר באופן זה תעלו מעלה מעלה, בעילוי אחר עילוי, ברוך המגילה בית א"ל.

רק באופן כזה תחליפו ב ת, לא רק כח חגוף אלא גם כח הנשמה המאורה, אשר שניהם ביחד, והנשמ ת בעיקר, עושים את האדם שלם ומושלם.

ואתם, הורים נכבדים, ש ונן אתכם השם יתברך בבנים מחמדים המסולאים בפז, אשר כל רואיהם י כירים כי הם זרע ברך ת', זכרו נא כי אם אמנם תמיד נושאים אתם את ריות גדולה לבניכם בתור הורים ומחנכים גם יחד, תנת ביסות חק כם אהבות זו מומלת בעיקר על שכמכם.

והא"ל מטוב ישלח ברכתו מעל, לכם ילדים וילדות חביבים, ולהוריכם ומחנכיכם שיחיו, לבריאות חגוף ובריאות הנפש ורב נחת, נחת יהודי תורני, מתוך מנוחה בגשמיות וברוחניות.

בברכה להתקשר לרוות אמתית
בגשמיות וברוחניות

מכתב 2

ב"ה, ג' סיון תשי"ב

ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה,

במענה על מכתבו מי"ד אייר, בו כותב אשר הוא ואחיו דובער שיחיו לומדים בישיבת תומכי תמימים בלוד, ומבקש ברכה להמצטרך להם בגו"ר וכן גם עבור אמם תחי',

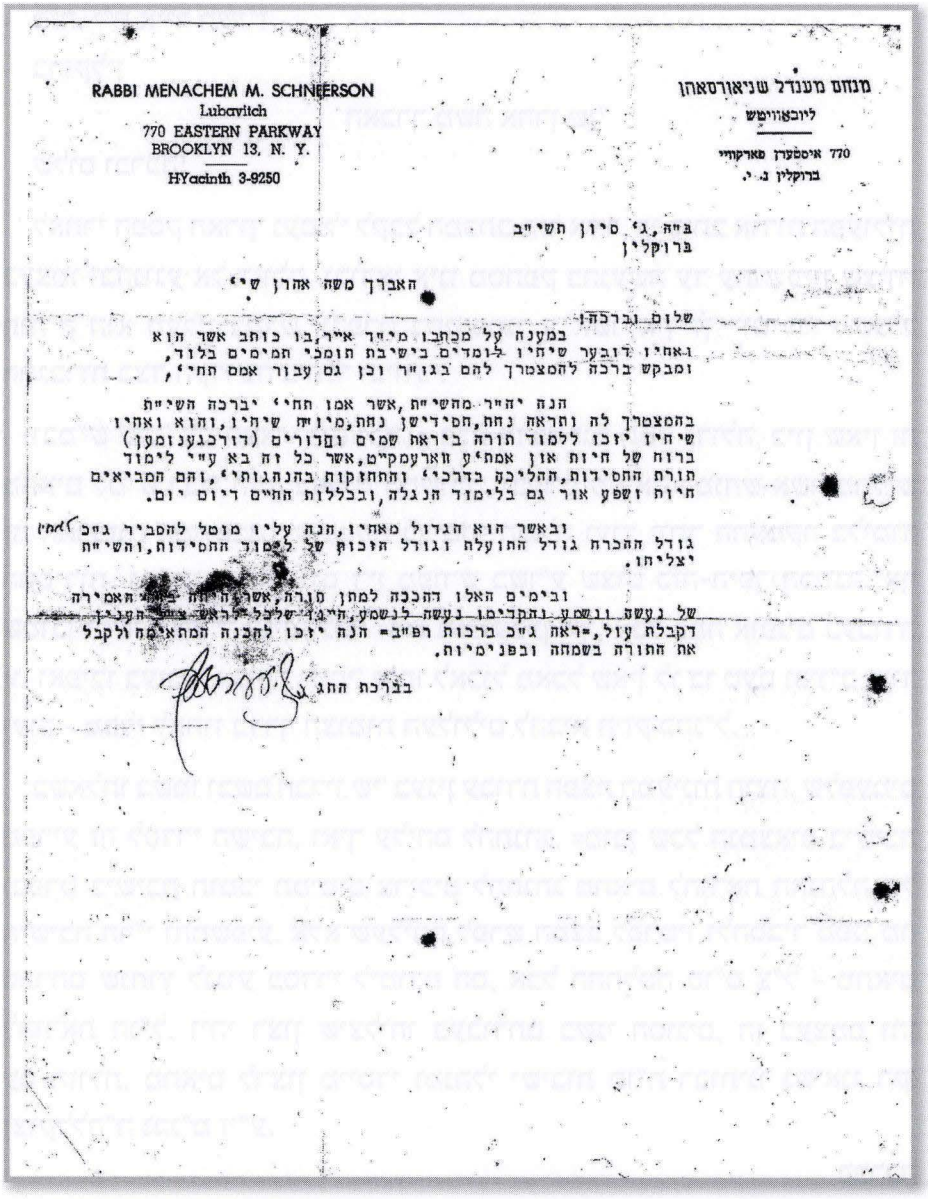
הנה יה"ר מהשי"ת, אשר אמו תחי' יברכה השי"ת בהמצטרך לה ותראה נחת, חסידישן נחת, מיו"ח שיחיו, והוא ואחיו שיחיו יזכו ללמוד תורה ביראת שמים וחַדורים (דורכגענומען) ברוח של חיות און אמת'ע ווארעמקייט, אשר כל זה בא ע"י לימוד תורת החסידות, ההליכה בדרכי' והתחזקות בהנהגותי', והם המביאים חיות ושפע אור גם בלימוד הנגלה, ובכללות החיים דיום יום.

ובאשר הוא הגדול מאחיו, היה עליו מוטל להסביר ג"כ לאחיו גודל ההכרח גודל התועלת וגודל הזכות של לימוד החסידות, והשי"ת יצליחו.

ובימים האלו דהכנה למתן תורה, אשר היתה בזה האמירה של נעשה ונשמע והקדימו נעשה לנשמע, היינו שלכל לראש צ"ל הענין דקבלת עול, =ראה ג"כ ברכות רפ"ב= הנה יזכו להכנה המתאימה ולקבל את התורה בשמחה ובפנימיות.

בברכת החג

חי"ק

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 EASTERN PARKWAY
BROOKLYN 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה, ג' סיון תשי"ב
ברוקלין

האברך משה אהרן ש'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מי"ד אייר, בו כותב אשר הוא ואחיו דובער שיחיו לומדים בישיבת תומכי תמימים בלוד, ומבקש ברכה להמצטרך להם בגו"ר וכן גם עבור אמם תחי',

הנה יה"ר מהשי"ת, אשר אמו תחי' יברכה השי"ת בהמצטרך לה וחראה נחת, הסידישן נחת, מיוחס שיחיו, והוא ואחיו שיחיו יזכו ללמוד תורה ביראה שמים וחסדורים (דורכגענומען) ברוח של חיות און אמת'ע חארעמקיט, אשר כל זה בא ע"י לימוד תורת החסידות, ההליכה בדרכי' והתחזקות בהתגלותי', והם המביאים חיות וזשפע אור גם בלימוד הנגלה, ובכללות החיים דיום יום.

ובאשר הוא הגדול מאחיו, חנה עליו מוטל להסביר גיסכ אחיו גודל ההכרח גודל התועלת וגודל הזכות של לימוד החסידות, והשי"ת יצליחו.

ובימים האלו ההכנה למתן תורה, אשר ה"ה [illegible] של נעשה ונשמע והקריאו נעשה לנשמע, הי"ז שליכל לראש [illegible] דקבלת עול, =ראה ג"כ ברכות רפ"ב= הנה יזכו לחכנה המתאימה ולקבל את התורה בשמחה ובפנימיות.

בברכת החג

מכתב 3

ב"ה, י"ח אייר תשי"ז
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

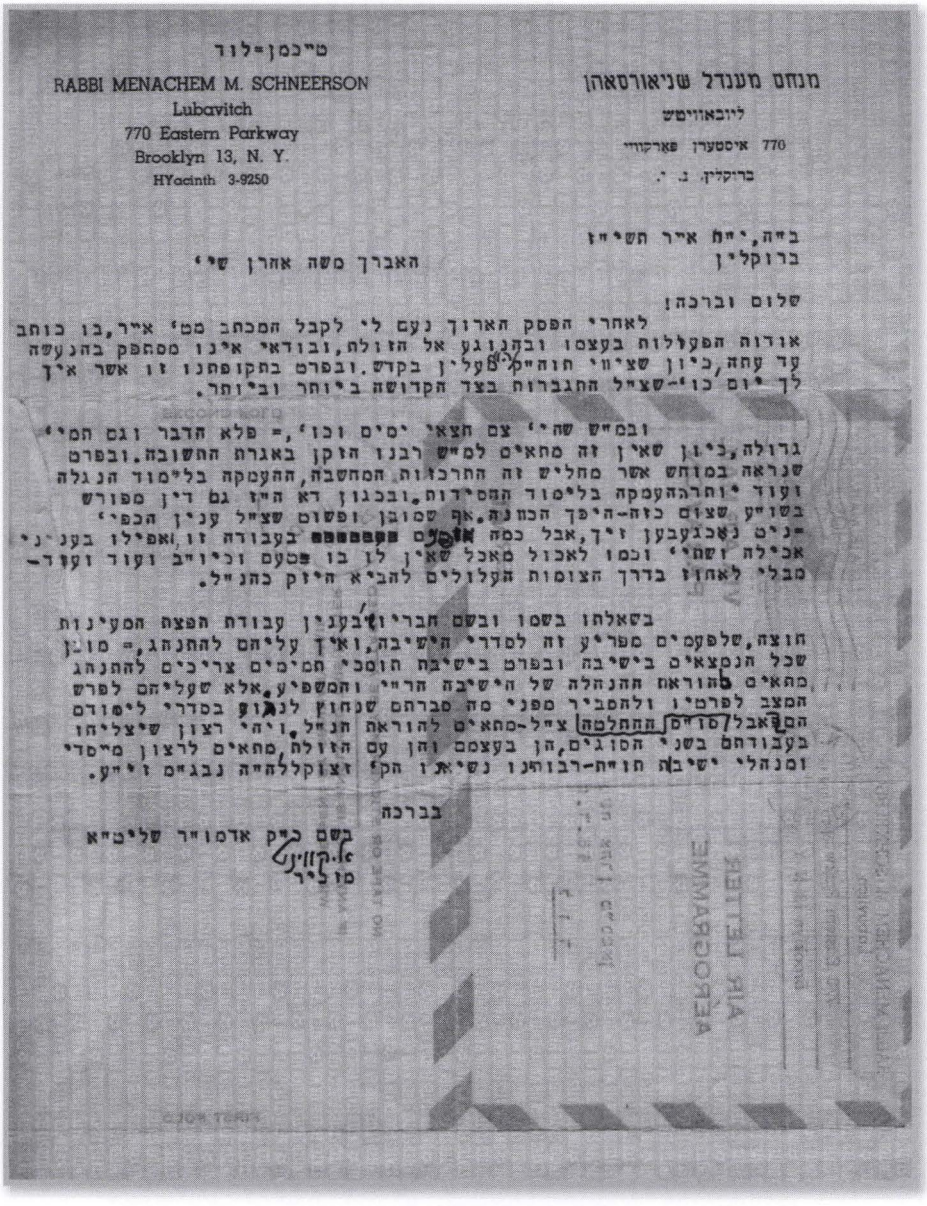
שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל המכתב מט' אייר, בו כותב אודות הפעולות בעצמו ובהנוגע אל הזולת, ובודאי אינו מסתפק בהנעשה עד עתה, כיון שציווי תוה"ק הוא מעלין בקדש. ובפרט בתקופתנו זו אשר אין לך יום כו' - שצ"ל התגברות בצד הקדושה ביותר וביותר.

ובמ"ש שהי' צם חצאי ימים וכו', = פלא הדבר וגם תמי' גדולה, כיון שאין זה מתאים למ"ש רבנו הזקן באגרת התשובה. ובפרט שנראה במוחש אשר מחליש זה התרכזות המחשבה, ההעמקה בלימוד הנגלה ועוד יותר ההעמקה בלימוד החסידות. ובכגון דא ה"ז גם דין מפורש בשו"ע שצום כזה-היפך הכוונה. אף שמובן ופשוט שצ"ל ענין הכפי' =ניט נאכגעבען זיך, אבל כמה אופנים בעבודה זו, ואפילו בעיניני אכילה ושתי' וכמו לאכול מאכל שאין לו בו טעם וכיו"ב ועוד ועוד - מבלי לאחוז בדרך הצומות העלולים להביא היזק כהנ"ל.

בשאלתו בשמו ובשם חבריו שי' בענין עבודת הפצת המעינות חוצה, שלפעמים מפריע זה לסדרי השיבה, ואיך עליהם להתנהג, =מובן שכל הנמצאים בישיבה ובפרט בישיבת תומכי תמימים צריכים להתנהג מתאים להוראת ההנהלה של הישיבה הר"י והמשפיע. אלא שעליהם לפרש המצב לפרטיו ולהסביר מפני מה סברתם שנחוץ לנגוע בסדרי לימודם הם, אבל ההחלטה סו"ס צ"ל - מתאים להוראת הנ"ל. ויהי רצון שיצליחו בעבודתם בשני הסוגים, הן בעצמם והן עם הזולת, מתאים לרצון מייסדי ומנהלי ישיבות תו"ת-רבותינו נשיאנו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה
בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
א. קווינט
מזכיר

טיכמן-לוד

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין נ. י.

בה"ח, י"ח אייר תשי"ז
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הארוך נעם לי לקבל המכתב מט' אייר, בו כותב אודות הפעלות בעצמו ובהנוגע אל הזולת, ובודאי אינו מסתפק בהנעשה עד עתה, כיון שציוי חז"ל עלינו בקדש. ובפרט בתקופתנו זו אשר אין לך יום כו'-שציוי החגברות בצד הקדושה ביותר וביותר.

ובמ"ש שהי' צם תצאי ימים וכו', = פלא הדבר וגם תמי' גדולה, כיון שאין זה מתאים למ"ש רבנו הזקן באגרת התשובה. ובפרט שנראה בסותר אשר מחליש זה התרכזות המחשבה, ההעסקה בליסוד הנגלה ועוד יותר ההעסקה בליסוד הפסידות. ובכגון דא הי' גם דין ספורש בשו"ע שצום כזה-היפך הכוונה. אף שסובן ופשוט שציל ענין הכפי' -ניט נאכגעבען זיך, אבל כמה אפשר בעבודה זו, ואפילו בענין אכילה ושתי' וכמו לאכול מאכל שאין לו בו פטעם וכיוצ"ב ועוד ועוד-מבלי לאחוז בדרך הצומות העלולים להביא חיזק כהנ"ל.

בשאלתו בשמו ובשם חבריו בענין עבודת הפצת המעינות חוצה, שלפעמים מפרי"ע זה לסדרי הישיבה, ואין עליהם להתנהג, = סובן שכל הנמצאים בישיבה ובפרט בישיבת תומכי תמימים צריכים להתנהג מתאים להוראת התנהלה של הישיבה הרוי והמשפיע, אלא שעליהם לפרש המצב לפרטיו ולהסביר מפני מה סברתם שנחוץ לנהוג בסדרי ליסודם הנאבל/סדרים התחלטה ציל-מתאים להוראה חנ"ל, ויהי רצון שיצליחו בעבודתם בשני הסוגים, הן בעצמם והן עם הזולת, מתאים לרצון מיסדי ומנהלי ישיבת חוית-רבותינו נשיאינו הקי' זצוקללהיה נבגים זי"ע.

בברכה

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מ. קלוגר
מזכיר

מכתב 4

ב"ה, ו' תמוז תשי"ט

ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' תמוז עם המצורף אליו.

ובעת רצון אזכירו להצלחה בעבודתו בקדש בישיבת תומכי תמימים, מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"ם זי"ע נשיא ישראל, אשר פשיטא שהוא גם הצנור והכלי לקבלת ברכות השי"ת בעניניו הפרטים.

ובודאי בהבעיות המתעוררות בעניני חינוך, מתדבר עם שאר חברי ההנהלה, והרי נאמר ותשועה ברוב יועץ.

נעם לי לראות מהמצורף למכתבו -מפעולות התלמידים בהנוגע לעצמם ובהנוגע בשמירת סדרי הישיבה והמשמעת וכו' וכו'.

והרי מוכרחים, שמזה מובן שהם אפשריים, שני הענינים גם יחד, ובפרט כפס"ד המשנה: מצוה גוררת מצוה.

ברכה ופ"ש התלמידים יהודא שי' אלחרר, יוסף שי' דווח שמעון שי' שער, שגרמו רוב נחת ע"י ר"פ מפעולותיהם שצירף למכתבו הוא.

ובברכה לבשו"ט

חי"ק

טייכמן=לוד

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה, ו' תמוז תשי"ט
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מא' תמוז עם המצורף אלי'.

ובעת רצון אזכירו להצלחה בעבודתו בקדש בישיבת תומכי תמימים, מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מויח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע נשיא ישראל, אשר פשיטא שהוא גם חצנור והכלי לקבלת ברכות השי"ת בעניניו הפרטים.

ובודאי בהבע"ז תמתעוררות בעניני חינוך, מתרבר עם שאר חברי ההנהלה, והרי נאמר ותשועה ברוב יועץ.

נעם לי לראות מהמצורף למכתבו-מפעולות התלמידים בהנוגע לעצמם ובהנוגע להזולת, שבודאי ימשיכו בזה, אבל כמובן ופשוט-מבלי לנגוע בשמירת סדרי הישיבה והמשמעת וכו' וכו'. והרי מוכרחים, שמזה מובן שגם אפשרים, שני העניינים גם יחד, ובפרט כפס"ד המשנה: מצוה גוררת מצוה.

בברכה ופ"ש התלמידים שהודא שי' אלהרר, יוסף שי' דוח שמעון שי' שער, שגרמורדוב נחת ע"י ר"פ מפעולותיהם שצרף למכתבו הוא.

ובברכה לבשו"ט

מכתב 5

ב"ה, ל' כסלו תש"כ

ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מועש"ק וערב חנוכה, בו כותב ר"פ מהתועדות דיום הבשורה ויום הגאולה י"ט כסלו,

ויהי רצון שיומשך הרושם על כל השנה כולה, ואשרי חלקם באלו שלקחו חלק בזה, ובפרט כשהי' בהתועדות דתלמידים ומורים ומדריכים שלהם, תלמידים כאלו אשר רבותינו נשיאינו מצפים לקיום תקותם בהם -שיהיו נרות להאיר.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

חי"ק

במש"כ בל' הרמב"ם בריש ספרו לידע - לפלא שכנראה לא ראה בקונטרס תורת החסידות פי"ג ובהערה שם.

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

טיכמן-לוד

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה, ל' כסלו תש"כ
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מוש"ק וערב חנוכה, בו כותב ר"פ מהתועדות היום הבשורה ויום הגאולה יט' כסלו,

הנה' רצון שיומשך הרושם על כל השנה כולה, ואשרי חלקם שלקחו חלק בזה, ובפרט כשהי' בהתועדות דחלמידים ומורים ומדריכים שלהם, תלמידים כאלו אשר רבותינו נשיאינו מצפים לקיום תקותם בהם-שיהיו נרות להאיר.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

במש"כ בל' הרמב"ם ברוש ספרו לידע - לפלא שכנראה לא ראה בקונטרס תורת החסידות פי"ג ובהערה שם.

מכתב 6

מכתב כללי לחג הפסח תשי"ב שבזכותו נוסד וקם בית ספר חב"ד בנס ציונה

ב"ה ראש חודש ניסן, ה'תשי"ב. ברוקלין נ.י.

לאחינו בני ישראל,

די בכל אתר ואתר,

ה' עליהם יחיו.

שלום וברכה,

ימי חג הפסח מתקרבים ובאים.

כל ענין שבעולם מלמד את האדם המתבונן חכמה והוראה, אם בדברים שבין אדם למקום, אם בדברים שבין אדם לחברו, אם בשני סוגים אלו.

נקל ביותר, על ידי עיון המתאים, למצוא הוראות כאלו בעיניני התורה - תורה לשון הוראה, הוראה בחיים, כשמה "תורת חיים" - ומצותי'. ובפרט בענינים הכלליים אשר בה.

והנה אחד המיוחד שבענינים אלו הוא - זכרון יציאת מצרים, שהוא יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו, ונשתנה מכל הנסים שהוזהרנו להזכירו (וגם - קריעת ים סוף) בכל יום. ובתוספת יותר נצטוינו על זה בהתחלת חג הפסח - בליל התקדש חג.

כמה וכמה דברים יש ללמוד הן מעצם ענין זה, הן מאופני הענין ופרטיו, ובאתי בזה להדגיש רק נקודה אחת, נקודה משותפת לתחילת החג וסיומו ואשר בה - הוראה למעשה בחיינו,

ולא רק בימי החג, אלא בכל השנה כולה,

והרי זו היא אמיתיות הכוונה, שכל ההשפעות והאורות המתגלים מחגים ומועדים יומשכו על כל ימות השנה, ובפרט - אלו דחג הפסח -

כי הנה התחלת דיני ומנהגי החג, מיד כשתחשך, הוא - ה"סדר". ותיכף להתחלת הסדר ומעיקריו, הוא - והגדת לבנך. משנים כמה דברים ומחדשים כמה דברים כדי לעורר את התינוקות. ולא עוד, אלא שחיוב זה הוא לא רק בנוגע לבנים חכמים, כי אם - אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול. את כולם צריך לקבץ ל"סדר של פסח", ולפי דעתו ויכולת הבנתו של בן - אביו מלמדו.

וסיומו של חג הפסח, נסו של יום, אשר קרע לנו הקב"ה את הים וכל אחד ואחת הורה באצבעו ואמר: זה א-לי ואנוהו, הנה הבנים והבנות אשר נולדו ונתגדלו בשעת קושי הגלות, ילדים אלו הכירו להקב"ה תחלה.

אחת ההוראות בזה, הוראה למעשה בפועל בחיינו היום יומיים:

נעוץ סופו של חג בתחילתו.

על כל אחד ואחת להשתדל בכל עוז ומרץ, לחפש דרכים עצות ותחבולות (אף אם על ידי זה מכרח יהי' לעשות היפך טבעו ולשנות ההרגל שלו, ובלבד-) לכבוש את הדור הצעיר, ולקרב את כל בני ובנות ישראל, אחד חכם ואחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול, לתורה ומצוות,

ואז מובטחים אנו אשר בנערינו ובזקנינו נלך - לקראת הגאולה - בבנינו ובבנותינו.

ודור שלנו, דור אשר נולד ונתגדל בעת קושי הגלות הגזירות והשמדות ר"ל, ואשר גם על שארית הפליטה, ובפרט על הילדים אשר נתן והשאיר לנו ה' לאותות ולמופתים (שתתקיים תורה בישראל על ידם) יש קמים עליהם לכלותם, הי' לא תהי', על ידי חינוך האומר לרע טוב ולטוב רע, השם חושך לאור ואור לחושך, מר למתוק ומתוק למר, כי מאס את תורת ה' צבאות.

הנה הקב"ה יצילם ויצילנו מידם, ודור זה יזכה, במהרה בימינו על ידי משיח

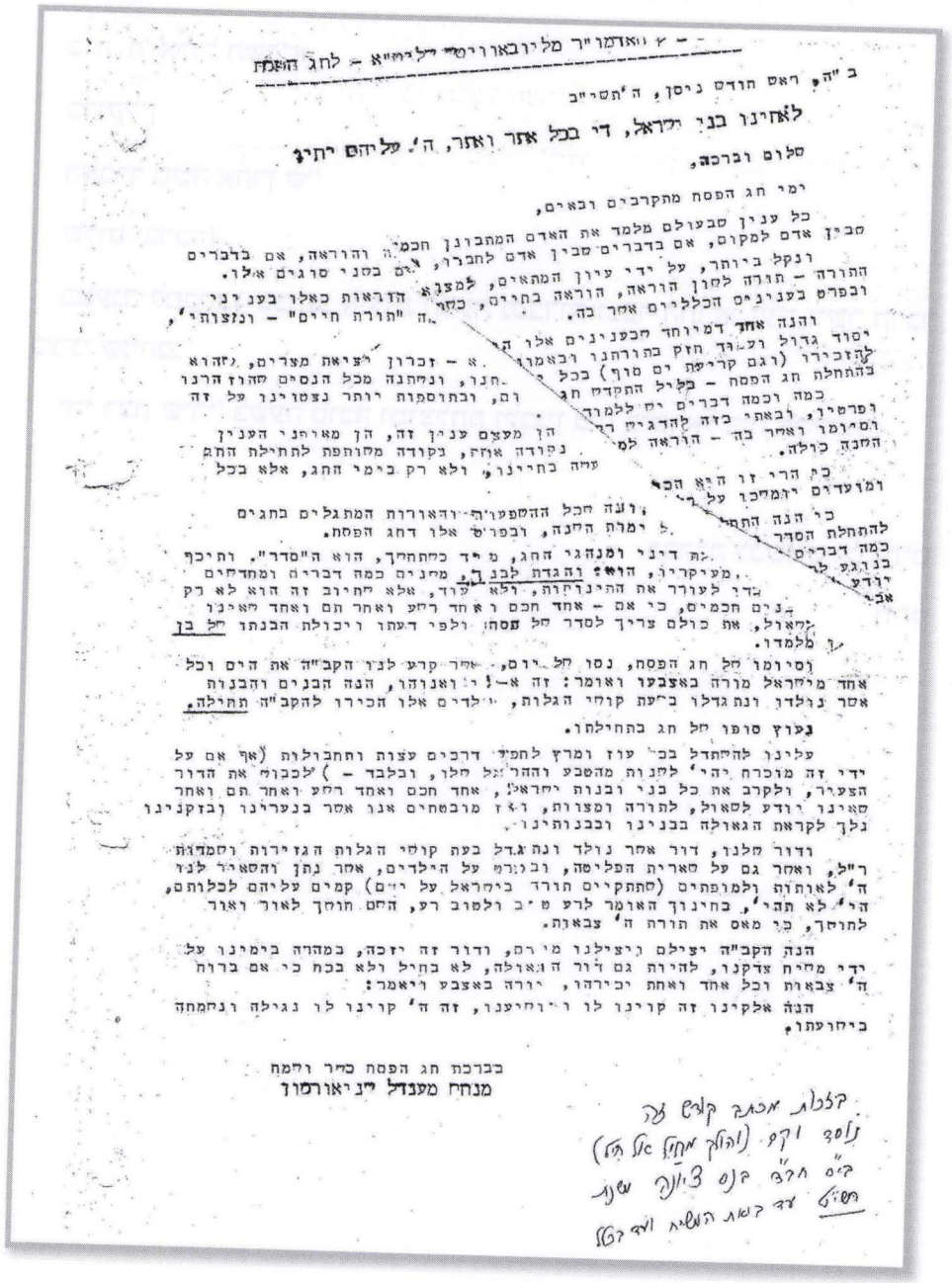
צדקנו, להיות גם דור הגאולה, גאולה האמיתית, כיעוד נביאינו הקדושים - לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח ה' צבאות,

וכל אחד ואחת יכירהו, יורה באצבע ויאמר:

הנה אלוקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

מנחם מענדל שניאורסון

אגרת כללית מיום ראש חודש ניסן, ה'תשי"ב

לאחינו בני ישראל, די בכל אתר ואתר, ה' עליהם יחיו!

שלום וברכה,

ימי חג הפסח מתקרבים ובאים,

כל ענין שבעולם מלמד את האדם המתבונן חכמה והוראה, אם בדברים שבין אדם למקום, אם בדברים שבין אדם לחברו, אם בסני סרגים אלו. ונקל ביותר, על ידי עיון המתאים, למצוא הוראות כאלו בעניני התורה - תורה לחון הוראה, הוראה בחיים, כמ"ש "תורת חיים" - ונצחוני', ובפרט בענינים הכלליים אשר בה.

והנה אחד [illegible] יסוד גדול ועמוד חזק בהתרחנו ובאמונ[illegible] להזכירו (וגם קריאת ים סוף) בכל [illegible] בהתחלת חג הפסח - בליל התקדם חג [illegible] כמה וכמה דברים יש ללמוד [illegible] ופרטיו, ובאתי בזה להדגיש רק [illegible] וסיומו ואחר כה - הוראה למע[illegible] המנה כולה.

כך הרי זו היא הכא[illegible] ומודעים יתמיכו על ר[illegible]

כי הנה התח[illegible] להתחלת הסדר [illegible] כמה דברים [illegible] בנוגע לו[illegible] יודע [illegible] אבי[illegible]

[illegible] דיני ומנהגי החג, מיד כשתחיל, הוא ה"סדר". ותיכף מעיקריו, הוא: והגדת לבנך, מונים כמה דברים ומתחדשים בדי לעורר את התינוקות, ולא עוד, אלא שחיוב זה הוא לא רק [illegible] חכמים, כי אם - אחד חכם ואחד רשע ואחר תם ואחד שאינו [illegible] שואל, את כולם צריך לסדר של פסח, ולפי דעתו ויכולת הבנתו של בן [illegible] ללמדו.

וסיומו של חג הפסח, נסו של יום, אשר קרע לנו הקב"ה את הים וכל אחד מישראל מורה באצבעו ואומר: זה א-לי ואנוהו, הנה הבנים והבנות אשר נולדו ונתגדלו בשעת קושי הגלות, ילדים אלו זכרו להקב"ה תחילה.

נעוץ סופו של חג בתחילתו.

עלינו להתחדל בכח עוז ומרץ לחפץ דרכים עצות ותחבולות (אף אם על ידי זה מוכרח יהי' לחנות מחשבת והתרחל חלו, ובלבד -) לכבוש את הדור הצעיר, ולקרב את כל בני ובנות ישראל, אחד חכם ואחד רשע ואחר תם ואחר שאינו יודע לשאול, להורה ומצות, דאז מובטחים אנו אשר בנערינו ובזקנינו נלך לקראת הגאולה בבנינו ובבנותינו.

ודור מלנו, דור אשר נולד ונתגדל בשעת קושי הגלות הגזירות וסמדות ר"ל, ואחר גם על מארית הפליטה, ובזכות של הילדים, אשר נתן והסאיר לנו ה' לאורה ולמופתים (שתתקיים תורה בישראל על ידם) קמים עליהם לכלותם, הי' לא תהי', בחינוך האומר לרע ט"ב ולטוב רע, החם תוכן לאור ואור לתוכך, כי מאס את תורת ה' צבאות.

הנה הקב"ה יצילנו ויצילנו מירם, ודור זה יזכה, במהרה בימינו על ידי מיחת צדקנו, להיות גם דור הגאולה, לא בחיל ולא בכח כי אם ברוח ה' צבאות וכל אחד ואחת יכירהו, יורה באצבע ויאמר:

הנה אלקינו זה קוינו לו ויושיענו, זה ה' קוינו לו נגילה ונשמחה בישועתו.

בברכת חג הפסח כשר ושמח

מנחם מענדל שניאורסון

מכתב 7

ב"ה, ח' אלול תשכ"א

ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

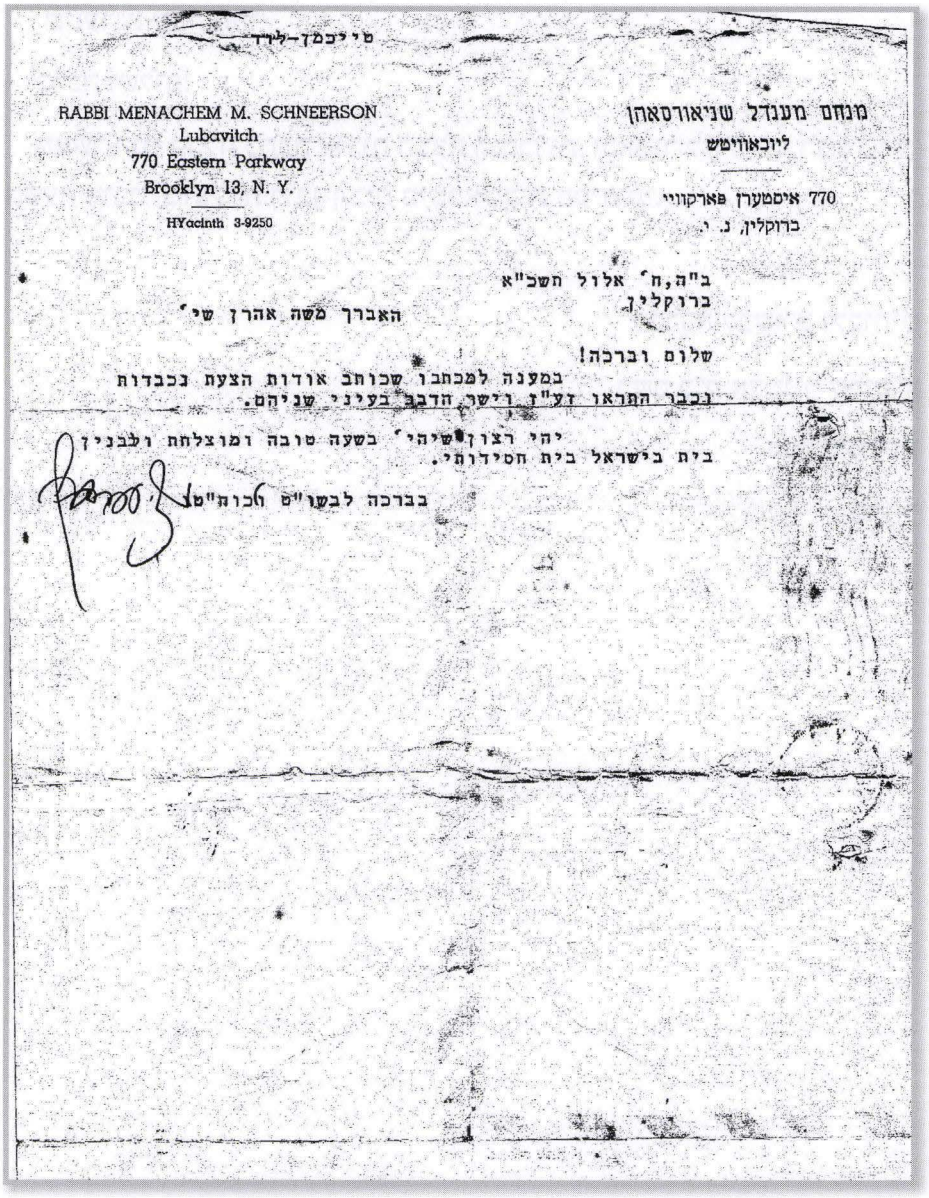
שלום וברכה!

במענה למכתבו שכותב אודות הצעת נכבדות וכבר התראו זע"ז וישר הדבר בעיני שניהם.

יהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט

חי"ק

מ. שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה, ח' אלול תשכ"א
ברוקלין

האברך משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו שכותב אודות הצעת נכבדות
נכבד התראו זע"ן וישר הדבר בעיני שניהם.

יהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ולבנין
בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשו"ט לכתו"ט

מכתב 8

שטערנא שרה תחי'

ברכה ושלום!

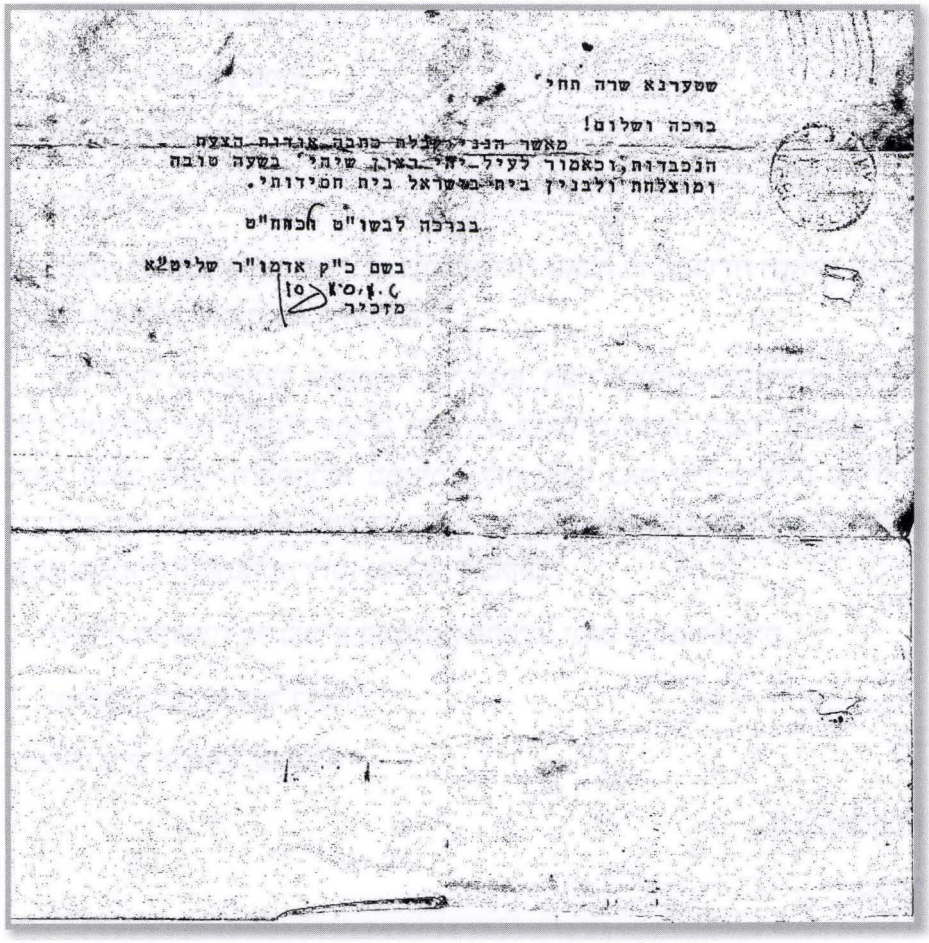
מאשר הנני קבלת כתבה אודות הצעת הנכבדות, וכאמור לעיל-יהי רצון שיהי' בשעה טובה ומוצלחת ולבנין בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשו"ט ולכוח"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ש.מ.סימפסון

מזכיר

שטערנא שרה תחי'

ברכה ושלום!

מאשר הנני קבלת כתבה אגרות הצצת
הנכבדות, וכאמור לעיל - יחי' בארץ שיחי' בשעה טובה
ומוצלחת ולבניין בית בישראל בית חסידותי.

בברכה לבשו"ט מכאח"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

מכתב 9

ב"ה, כ"א מ"ח תשכ"ב

ברוקלין

האברך הוו"ח אי"א נו"נ

מלאכתו מלאכת שמים

משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ט חשון, בו כותב אודות שאלת ההסתדרות ושאלת הדירה לאחרי החתונה בשעה טובה ומוצלחת.

וכיון שבת גילו פעילה בעיניני חינוך בכפר חב"ד, מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, יש להקדים הצעה השני' שכותב, ז.א. דירה בכפר חב"ד והסתדרות מתאימה לזה. אבל באם יהיו קישוים מיוחדים וגדולים בזה, גם הסברא ראשונה, היא דירה בלוד (כמובן בתוככי אנ"ש הדרים שם) והסתדרות מתאימה לזה, גם לה יש מקום.

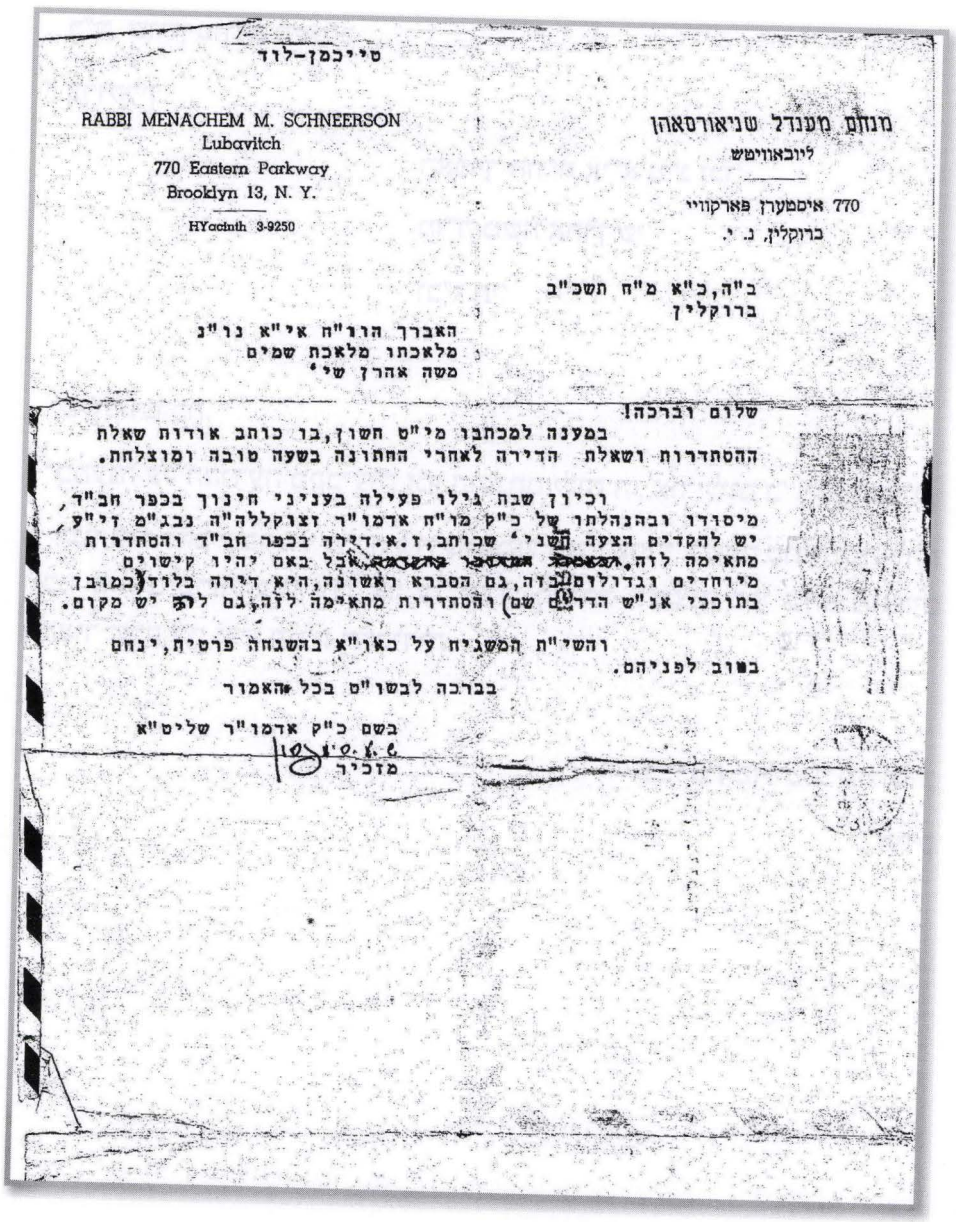
והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחם בטוב לפניהם.

בברכה, לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

ש.מ.סימפסון

מזכיר

סייכמן-לוד

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווייי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

ב"ה, כ"א מ"ח תשכ"ב
ברוקלין

האברך הרו"ח אי"א נו"נ
מלאכתו מלאכת שמים
משה אהרן שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מי"ט חשון, בו כותב אודות שאלת ההסתדרות ושאלת הדירה לאחרי החתונה בשעה טובה ומוצלחת.

וכיון שבה גילו פעילה בעניני חינוך בכפר חב"ד, מיסודו ובהנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע יש להקדים הצעה השני' שכותב, ז.א. דירה בכפר חב"ד והסתדרות מתאימה לזה, [illegible] אבל באם יהיו קישוים מיוחדים וגדולים בזה, גם הסברא ראשונה, היא דירה בלוד (כמובן בתוככי אנ"ש הדרים שם) והסתדרות מתאימה לזה, גם לזה יש מקום.

והשי"ת המשגיח על כאו"א בהשגחה פרטית, ינחם בשוב לפניהם.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

מכתב 10

ב"ה, שושן פורים תשכ"ב

ברוקלין

האברך הוו"ח אי"א נו"נ וכו'

מו"ה משה אהרן שי'

וב"ג תי'

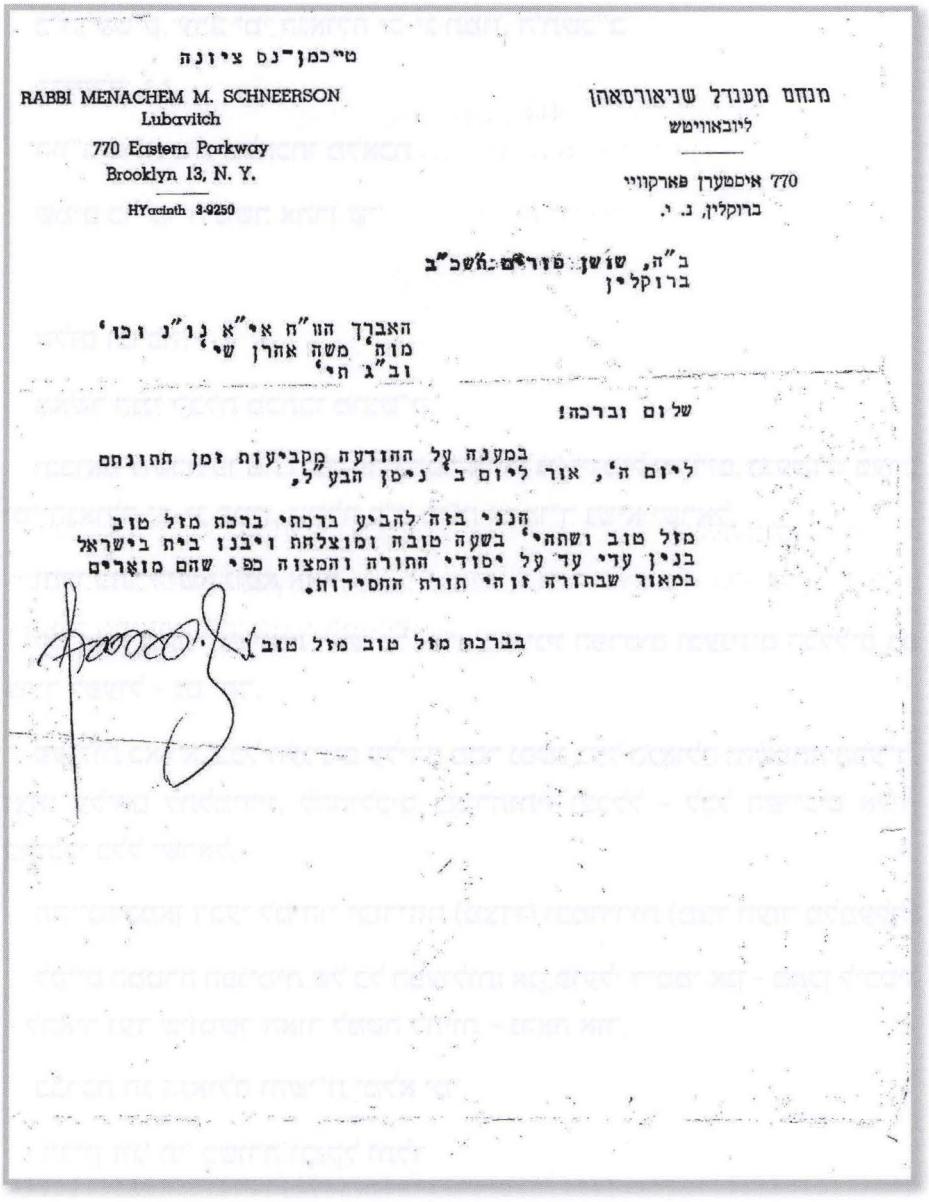
שלום וברכה,

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם ליום ה', אור ליום ב' ניסן הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב מזל טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכת מזל טוב מזל טוב

חי"ק

טי־כמן־נס ציונה

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, שושן פורים, תשכ"ב
ברוקלין

האברך הוו"ח אי"א נו"נ וכו'
מוה' משה אהרן שי'
וב"ג תי'

שלום וברכה!

במענה על ההודעה מקביעות זמן חתונתם
ליום ה', אור ליום ב' ניסן הבע"ל,

הנני בזה להביע ברכתי ברכת מזל טוב
מזל טוב ושתהי' בשעה טובה ומוצלחת ויבנו בית בישראל
בנין עדי עד על יסודי התורה והמצוה כפי שהם מוארים
במאור שבתורה זוהי תורת החסידות.

בברכת מזל טוב מזל טוב!

מכתב 11

ב"ה, עש"ק, ערב ימי הגאולה יב-יג תמוז, ה'תשכ"ב

ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת

שמים כו' מו"ה משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מוצש"ק.

ובבואנו משבת פרשת והנה פרח מטה אהרן גו' ויגמול שקדים, ובעמדנו בערב ימי הגאולה יב-יג תמוז, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,

והרי בתר רישא גופא אזיל,

יהי רצון שתהי' נשיאות ראש כל או"א בעניניו הפרטים ובענינים הכללים בם צריך לפעול - גם יחד,

פעולות כאו"א, בכל הענינים עליהם מסר נפשו בעל הגאולה והשמחה הבע"ל, וצוה עליהם לתלמידיו, להולכים באורחותיו ובכלל - לכל השייכים אליו, בתוככי כלל ישראל,

תהיינה כמאן דבעי למיהוי ובזריזות (מצדו) ובמהירות (מצד העזר מלמעלה)

לקיים המטרה הפנימית של כל הפעולות: אנן פועלי דיממי אנן - מאַכן ליכטיג - להאיר ועד שיומשך האור למטה להיות - נראה אור.

בברכת חג הגאולה והשי"ת ימלא ימי

הריון זוג' תי' כשורה ובנקל ותלד

זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל

אהרן: משבעה רועים (תו"א מקץ לב, ב. ע"פ תיקונים שבז"ח - קד,א). וכל נפש יש בה מבחי' ז' רועים (תניא רפמ"ב). בתר רישא: עירובין מא, א: לאחר פטירתו כו'. נשיאות ראש: ראה לקו"ת במדבר בתחלתו. ובזריזות: ראה אגה"ק סכ"א. ובמהירות: ראה לקו"ת ס"פ קרח. אנן פועלי: עירובין (סה,א) וכביאור הצ"צ (לקו"ד ע' 420. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 292 ואילך). שיומשך..אור: לקו"ת ס"פ קרח שם.

נ.ב.

בטח יודע מההוראה "שעד שתכנס לחודש החמישי אין לפרסם עד"ז".

הרשמם לשיכון בכחב"ד - טובה היא ותהא להצלחה בגו"ר.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, ש"פ, ערב ימי הגאולה יב-יג תמוז, ה'חשכ"ב
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת
שמים כו' מו"ה משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מוש"ק.

ובבואנו משבת פרשת והנה פרה משה אהרן גו' ויגמול שקדים,

ובעמדנו בערב ימי הגאולה יב-יג תמוז, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל,

והרי בתר רישא גופא אזיל,

יהי רצון שהחי' נשיאות ראש כל או"א בעניניו הפרטים ובעניני הכללים בם צריך לפעול - גם יחד,

מעולם כאו"א, בכל העניינים עליהם מסר נפשו בעל הגאולה והשמחה הבע"ל, וצוה עליהם לתלמידיו, להולכים באורחותיו ובכלל - לכל השייכים אליו, בתוככי כלל ישראל,

תחיינה כאן דבעי למיהוי ובזריזות (מצדו) ובמהירות (מצד העזר מלמעלה)

לקיים המטרה הפנימית של כל המעולות: אנן פועלי דיממי אנן - מצפין ליכטיג - להאיר ועד שיומשך האור למטה להיות - נראה אור.

בברכת חג הגאולה וחשי"ת ימלא ימי
הריון זוג' חי' כשורה ובנקל וחלד
זחו"ק בעתה ובזמנה כשורה ובקל

אחרן: משבעה רועים (חו"א מקץ לב, ב. ע"פ תיקונים שבז"ח - קדמ"א). וכל נפש יש בה מבחי' ז' רועים (תניא רפמ"ב). בתר רישא: עירובין מא, א: לאחר פטירתן כו'. נשיאות ראש: ראה לקו"ת במדבר בהתלתו. ובזריזות: ראה אגה"ק סכ"א. ובמהירות: ראה לקו"ת ס"פ קרח. אנן פועלי: עירובין (סוף א) וכבי'אור הצ"צ (לקו"ד ע' 420. ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 292 ואילך). שיומשך..האור: לקו"ת ס"פ קרח שם.

נ.ב.

בטח יודע מהתוראה „שער שתכנס לחודש התמישי אין לפרסם עד"ז".

הרשמם לשיכון בכתב"ר - טובה היא ותהא להצלחה בגו"ר.

מכתב 12

ב"ה, כ"ב אייר תשכ"ד

ברוקלין

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת

שמים וכו' מו"ה משה אהרן שי'

שלום וברכה,

במענה על הודעתו ע"ד הכנסם לדירה חדשה,

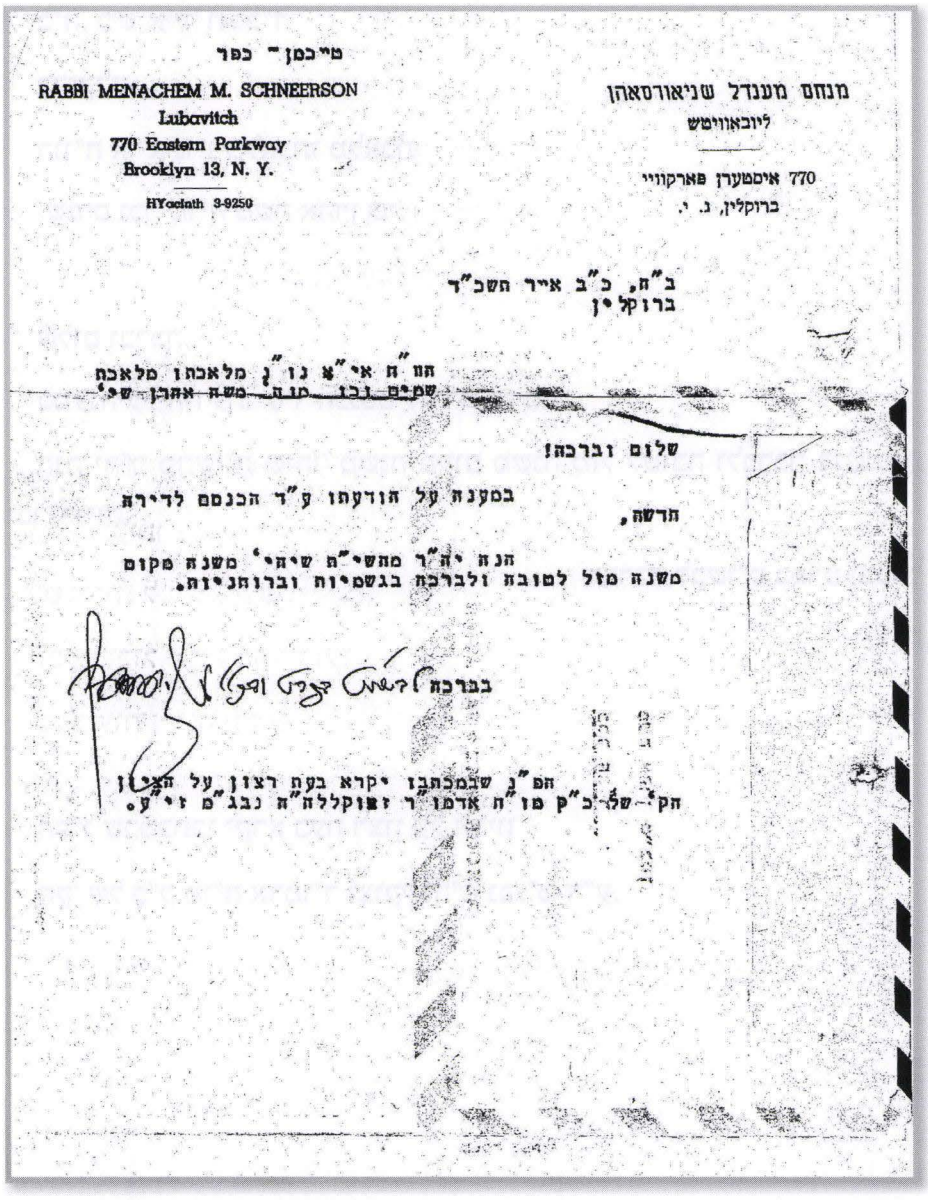
הנה יה"ר מהשי"ת שיהי' משנה מקום משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.

בברכה לבשו"ט בפרט ובכלל

חי"ק

הפ"נ שבמכתבו יקרא בעת רצון על הציון

הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מ"כמן - כפר

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-9250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווויי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כ"ב אייר תשכ"ד
ברוקלין

הנ"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת
שמים נכון טוב משה אחרון שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו ע"ד הכנסם לדירת
חדשה,

הנה יה"ר מהשי"ת שיתי' משנה מקום
משנה מזל לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות.

בברכה

הפ"נ שבמכתבו יקרא בעת רצון על הציון
הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מכתב 13

ב"ה, כ"ז טבת תש"מ

ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו

מלאכת שמים כו' מו"ה

משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכ' -דו"ח, ות"ח.

ודבר בעיתו -

בסמיכות למוצש"ק כ"ד טבת,

יום ההילולא דאדמו"ר הזקן -

וכקביעות דשנה ההיא.

הפ"נ שבמכ' יקרא בעת רצון על הציון הק'.

בברכה

לבריאות ולמנו"הנוהג (ולמנוחת הנפש והגוף)

חי"ק

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn. N. Y. 11213
493-9250

ב"ה, כ"ז טבת תש"מ
ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ מלאכתו
מלאכת שמים כו' מו"ה
משהאהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכ'-דו"ח, וח"ח.
ודבר בעתו -
בסמיכות למוצש"ק כ"ד טבת,
- יום ההילולא דאדמו"ר הזקן -
וכקביעות דשנה ההיא.
הפ"נ שבמכ' יקרא בעת רצון על הציון הק'.

בברכה

מכתב 14

ב"ה, ט"ז אייר תש"מ

ברוקלין

הרה"ח אי"א נו"נ כו'

מו"ה משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכ' ובהם בקשות ברכה פ"נ מיום ז' אייר וכו'

ובעת רצון יקראו על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לקבלת התורה בשמחה

ובפנימיות **מתוך בריאות הנכונה**

חי"ק

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש

770 איסטערן פארקוויי
ברוקלין, נ. י.

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn. N. Y. 11213
493-9250

ב"ה, ט"ז אייר תש"מ
ברוקלין, נ.י.

הרה"ח אי"א נו"נ כו'
מו"ה משה אהרן שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכ' ובו בקשת ברכה
פ"נ מיום ז' אייר

ובעת רצון יקרא על ציון כ"ק מו"ח
אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

בברכה לקבלת התורה בשמחה
ובפנימיות

הישועה

לעילוי נשמת

הורַי היקרים

אבי מורי ר' שמואל בר' משה אהרן ע"ה

נפטר בה' אדר תש"ה

אמי מורתי מרת פרידה רחל בת ר' דֹב ז"ל

נפטרה בכ"ג כסליו תשמ"ה

למשפחת טייכמן

ת.נ.צ.ב.ה.

מרומניה עד כפר חב"ד